

Trabzon Sokakları

**Kayıp Sokaklar
ve Yaşayanları**

Trabzon Kitaplığı: 14
Kent Mimarisi: 1

Yayın Koordinatörü
Erdem Zekeriya İSKENDEROĞLU

Yayın Danışmanı
Hasan SELİM

Trabzon Sokakları
Kayıp Sokaklar ve Yaşayanları

Prof. Dr. Sonay ÇEVİK

ISBN: 978-975-7770-74-9
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 48884

Kitap Tasarım
Salih PULCU

1. Baskı, Nisan 2026
Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 125

Baskı-Cilt
Seçil Ofset 100. Yıl Mahallesi
Massit Matbaacılar Sitesi
4. Cadde No: 77 Bağcılar İSTANBUL
Sertifika No: 44903

Trabzon Büyükşehir Belediyesi

Gülbaharhatun Mah. Kahramanmaraş Cad. No. 159
Ortahisar TRABZON

Yayınevi Sertifika No: 48884

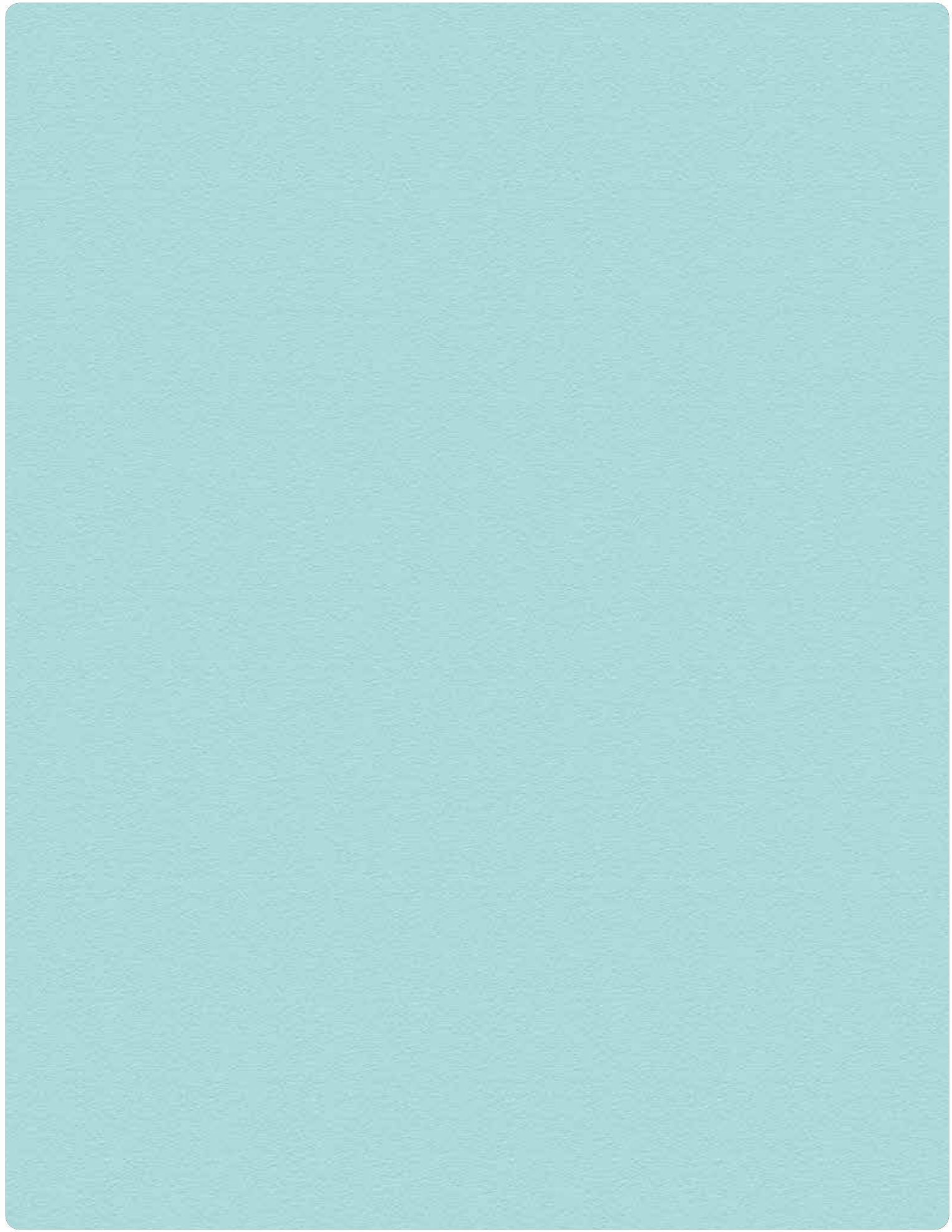

Trabzon Sokakları

**Kayıp Sokaklar
ve Yaşayanları**

Prof. Dr. SONAY ÇEVİK

Takdim

Şehirler, yalnızca yapılarından ve yollarından ibaret değildir. Asıl kimliklerini; sokaklarında biriken hatıralardan, o sokaklarda yaşanmış hayatlardan, seslerden, izlerden ve insan hikâyelerinden alırlar. Trabzon da yüzyıllar boyunca bu kimliği sokaklarında taşıyan, belleğini mekânla birlikte muhafaza eden kadim şehirlerimizden biridir.

Trabzon'un sokakları; sadece bir ulaşım hattı değil, aynı zamanda kültürün, komşuluğun, gündelik hayatın ve toplumsal hafızanın taşıyıcısıdır. Zaman içinde değişen, dönüşen ve kimi zaman kaybolan bu sokaklar, aslında kentin yaşanmışlıklarını ve ruhunu da beraberinde taşımaktadır. Bu yönüyle sokaklar, Trabzon'un geçmişi ile bugünü arasında kurulan en güçlü bağlardan biridir.

Prof. Dr. Sonay Çevik tarafından büyük bir akademik birikim, titiz bir araştırma süreci ve uzun yıllara dayanan emekle hazırlanan Trabzon Sokakları: Kayıp Sokaklar ve Yaşayanları adlı bu eser; Trabzon'un kentsel mekânlarını, sokaklarını ve bu mekânlarla kurulan insan ilişkilerini çok yönlü bir bakış açısıyla ele almaktadır. Kent kimliği, kentsel bellek, mekân ve yaşam arasındaki ilişki gibi kavramları merkeze alan bu çalışma; Trabzon'un sokaklarını yalnızca fiziksel bir unsur olarak değil, yaşayan ve yaşatan bir değer olarak okumamıza imkân tanımaktadır.

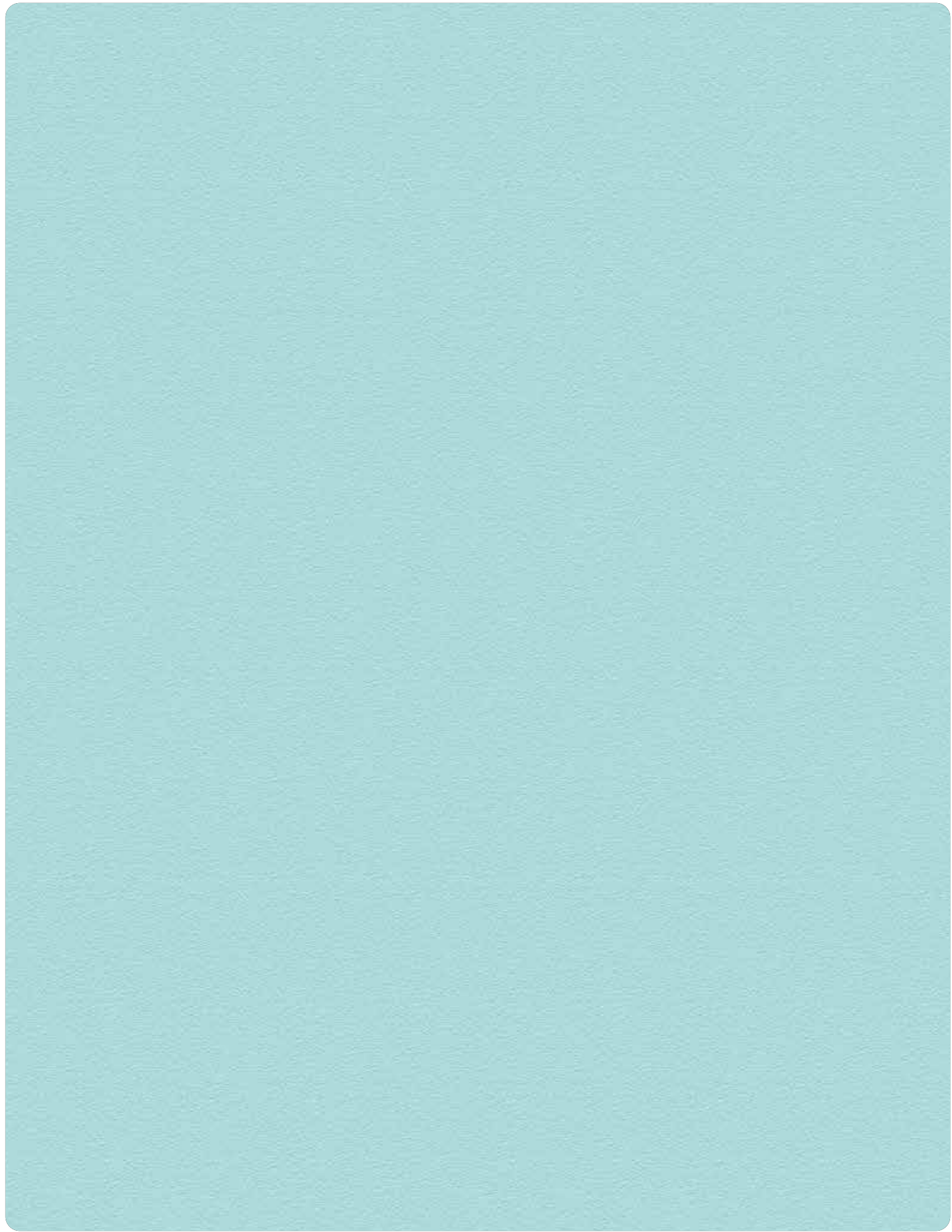
Trabzon Büyükşehir Belediyesi olarak bizler; şehrimizin tarihi, kültürel ve mekânsal mirasını korumayı, kayıt altına almayı ve gelecek nesillere aktarmayı temel bir sorumluluk olarak görüyoruz. Kent belleğini güçlendiren, şehrin ruhunu anlamaya ve anlatmaya katkı sunan bu tür bilimsel ve kültürel çalışmaların, şehircilik anlayışımıza ve kültür politikalarımıza önemli bir zemin oluşturduğuna inanıyoruz.

Bu kıymetli eserin; Trabzon'un sokaklarını yeniden düşünmemize, kaybolan değerleri fark etmemize ve yaşayan kent mekânlarını daha bilinçli bir şekilde ele almamıza vesile olacağı kanaatindeyim. Çalışmanın hazırlanmasında emeği geçen başta Prof. Dr. Sonay Çevik olmak üzere, yayın sürecine katkı sunan tüm mesai arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Bu eserin; kent kültürüne ilgi duyan araştırmacılara, şehir plancılarına, mimarlara ve Trabzon'u seven herkese kalıcı bir başvuru kaynağı olmasını diliyorum.

Ahmet Metin GENÇ

Trabzon Büyükşehir Belediye Başkanı

Kitabın Öyküsü'ne Dair

Kitapta yer alan araştırmanın temelini atıldığı zaman yüksek lisans eğitim-öğretimine başladığım zamandır. Yıl 1982... Tez danışmanım bana ne çalışmak istediğimi sorduğunda ben, sokaklar, meydanlar gibi kent mekânları üzerine demiştim. Başlayış o başlayış... Bütün akademik hayatımı kurgulamamda hareket noktasını oluşturan konu, kitabı kaleme almaya başladığım bu zamana kadar ulusal ve uluslararası platformlarda devam etmiştir ve öyle görünüyor ki bundan sonra da devam edecektir.

Aslında teze başlamadan önceki yıllara, mimari projelerime dönersem kentsel mekânlar: Sokaklar, Meydanlar konusunun yüksek lisansta gündeme gelmesi hiç de şaşırlacak bir şey olmadığını ifade edebilirim. Konuya zemin ta o yıllardan, öğrencilik yıllarımdan başlamış. Örneklersem, belediye binası konulu, Örgün Tasarım projemde anahtar kavramlarım sokak-şeffaflıktı. Gençlik Merkezi konulu Katılmalı Tasarım projesinde bir ana sokak üzerinde yerleşen birimlerle oluşan bir kampüs anlayışı vardı. Sümela Manastırı ve bulunduğu vadide çalıştığımız projede vadide dere üzerinde sokağın farklı bir formu olarak niteleyebileceğim köprü yerleşimi vardı. Tez çalışma konumu belirlememde bu altyapının önemi oldu diyebilirim.

Çalışma; başlangıçta kentlerdeki olumsuz gelişime, olumlu özellikleri bulunan var olan-üç boyutlu tarihsel kent mekânının analiziyle elde edilebilecek verilerden yararlanılarak bir çözüm getirebilmenin yollarını arama amacıyla olmuştur ve çalışma alanı kentsel dış mekânlardan sokaklar olarak sınırlandırılmış, analitik-tipolojik yaklaşımla ele alınmıştır. Çalışmanın açıklanan bu ilk basamağı yüksek lisans tezi kapsamında 1984 yılında “Sokaklarda Mekân Oluşumuna Trabzon Ölçeğinde Tipolojik Bir Yaklaşım Örneği” başlığı altında tamamlanmıştı. Çalışmanın devamında, doktora ön çalışması sırasında yapılan çalışmalar ve seminerlerle konu “Eski Sokaklardaki İlke ve Detayların Çağdaş Sokaklarda da Kullanılabilirliğinin Araştırılması” olarak belirginleşmişti. Burada amaç, araştırmanın ilk basamağında elde edilen bilgilerin, verilerin sentezine yönelik analiz çalışmasını yapmaktı. Bu aşamada ortaya çalışmanın yönünü değiştirebilecek sorular çıktı. Belirlenecek ilke ve detayların günümüzde kullanılmasında ne gibi

sorunlar çıkabilirdi? Fiziksel öğelerin ve ilkelerin aktarma, yorumlama ve kullanma aşamasında neler kriter olarak ele alınabilirdi, eksik ve tamamlayan noktalar neler olabilirdi ve kısacası; insancıl, sosyal bir yaşantı için önemli olma ve önemli bulma kavramı ne idi ve “fiziksel ağırlıklı aktarma-yorumlama-kullanma kavramı yanında yeni kentsel tasarımlar için sosyal-yaşantısal olguların da aktarılması söz konusu olabilir miydi?” Yapılanmış-Fiziksel çevre-kabuk içindeki öz ve aralarındaki etkileşimlerin incelenmesi, irdelenmesi önemli ve gerekli bir konu olarak ortaya çıktı.

Açıklanan soruların yeniden düşünülmesi bağlamında, ortaya konan sorulardan hareketle “Yapılaşmış Çevre ile Sosyal Çevre-Yaşantı Arasındaki Bağlar-Etkileşim” ana başlığı kapsamında çalışmaya yön verildi.

Bu çalışma ile ortaya konulan sorunlar, yöneltile sorular doğrultusunda yapılanmış çevre ile sosyal yaşantı arasındaki etkileşim ve çevre karakteri, kimliği, kimliklendirme olgusunun işlenmesi, açıklık getirilmesi ve bunun yanında konuya kuramsal bir temel oluşturabilme amaçlandı.

Çalışmalarına doktora yeterlilik sınavını üstün başarılı olarak verdikten sonra 1997 yılında kazandığım DAAD araştırma bursu ile Almanya-Berlin’de, Berlin Teknik Üniversitesi’nde devam ettim. Bu süreçte Mimarlık, Şehircilik, Psikoloji, Sosyoloji gibi farklı disiplinlerde; akademisyenler ve araştırmacılarla birlikte çalışma şansını yakaladım. Araştırmanın kesin kurgusu, kuramsal zeminin oluşturulması, araştırmanın yöntem ve teknikleri, uygulanması ve değerlendirme adımları Berlin’de çalışıldı. Almanya, Alman üniversiteleri, akademisyenleriyle bağlantım o yıllara dayanmaktadır.

Trabzon’ da başlayan Almanya Berlin’de devam eden ve yine Trabzon’da yeniden başlayan kent mekânları ve yaşayanları üzerine olan serüvenim ulusal ve uluslararası ölçeklerde hâlâ devam etmektedir. 1991 yılında tamamlanan “Mekân-Kimlik-Kimliklendirme” başlıklı tezimin devamında, yaptığım çalışmaları başkalarıyla canlı paylaşmak adına programladığım ve çok reyonlu, çok ürünli olarak Türkçe ve İngilizce hazırladığım, 1994 yılı itibarıyla ulusal ve uluslararası platformlarda gerçekleştirdiğim izleyiciyle, yaşayanlarla buluşturan “Sokaklarımız” adlı sergim serüvenin ikinci önemli yarısını oluşturdu.

Bunlara paralel olarak, tüm sürece yayılan çok sayıda bilimsel çalışma; makale, bildiri, kitap bölümü, kitap editörlüğü gibi formlarda/çalışıldı. Akademik hayatımı şekillendiren söz konusu asli çalışmalarım ve ilgi alanlarım çerçevesindeki gelişmeleri ortaya koyan yaptığım çalışmalar da bu kitapta yer alan içeriğe hem direkt hem de endirekt olarak katkı sağladı.

Teşekkür

En başta beni hayata getiren ve hazırlayan, hayata bakışımın şekillenmesinde önemli yerleri olan anne ve babama; kitabın içeriğini oluşturan süreçte karşılaştığım, tanıştığım, bilgi- tartışma ortamını paylaştığım Türkiye’de ve Almanya’da karşılaştığım akademisyenlere; eğitim-öğretim ve akademik hayatımda bana kat-

tıkları her şey için hocalarıma; çalışmanın herhangi bir aşamasında herhangi bir şekilde gönül veya teknik destekleri olan herkese; öğrencilerime, arkadaşlarıma; araştırmamı yürütme sürecinde görüşmeyi kabul eden, konuya samimiyetle yaklaşan Sokak Yaşayanlarına, sergilerde buluştuğum tüm Trabzon'u seven, sokakları, sokak yaşamını seven ziyaretçilerime; yakın zamanlı olarak da; gönül destekleri ile Evşen Yetim'e ve Esmanur Yavuz'a, son okumaları yapan Prof. Dr. Nilhan Vural'a ve gazeteci-yazar Bahaettin Kabahasanoğlu'na; kitabın müstakbel okuyucularına ve Trabzon Kitaplığı bünyesinde basımını destekleyen Trabzon Büyükşehir Belediyesi Başkanı Ahmet Metin Genç'e, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanı Erdem Zekeriya İskenderoğlu'na çok teşekkür ediyorum.

Hazırlanan kitapta, herkesin kendinden veya kendi için bir şeyler bulabilmesi ümidiyle...

Prof. Dr. Sonay ÇEVİK

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

DEĞİŞİM-DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE KENTLER-KENTSEL MEKÂNLAR VE KİMLİK ÜZERİNE 13

KURAMSAL ÇERÇEVE

- Mekân-Kimlik-Kimliklendirme 33
 - Yapılaşmış Çevre ile Sosyal Çevre Arasındaki Etkileşim Üzerine Açıklayıcı Yaklaşımlar, Modeller 40
 - Kimlik-Yerel (Lokal) Kimlik ve Kimliklendirme 53
 - Algılama Boyutları İçinde Kimlik ve Kimliklendirme 57
 - Mekâna Bağlı Gereksinmeler İçinde Kimlik ve Kimliklendirme 67

TRABZON SOKAKLARI

Sokaklar, Meydanlar, Avlular, Bahçeler ve Konut Diyaloğunda 81

- Çizgilerin Dilinden Trabzon Sokakları 87
 - Fiziksel Ölçütlerin Saptanması, Tipoloji 87
 - Tipolojii ve Fiziksel Mekân - Ögeler Analizi 184
 - Yapılaşmış Çevre ile Sosyal Çevre Arasındaki İlişkiler 207
 - Fiziksel-Yapısal Mekânsal Çevrenin Sunduğu Olanaklar, Olası İlişkiler 210
 - Sokak Mekânının Yaşantısı-Gözlemler 217
 - Yaşayanların Dilinden Trabzon Sokakları 241
 - Fiziksel ve Sosyal Çevrenin, Algılanması ve Öznel Değerlendirmesi 241
 - Görüşmeler ve Değerlendirmeler 247
 - Bütünde Değerlendirmeler 309
 - Özet Değerlendirme 323
 - Sonuçlar ve Öneriler 332
 - Ekler 339
-

SOKAKLARIMIZ SERGİSİ'nden 357

TRABZON SOKAKLARI'NIN DÖNÜŞÜMÜ

Örnek Sokaklar'ın Değişimi-Dönüşümü ve Kayıplar: 1982-2024/25 Yılları 417

TRABZON KENTİ ve ZAMANA BAĞLI DEĞİŞİM-DÖNÜŞÜMLER

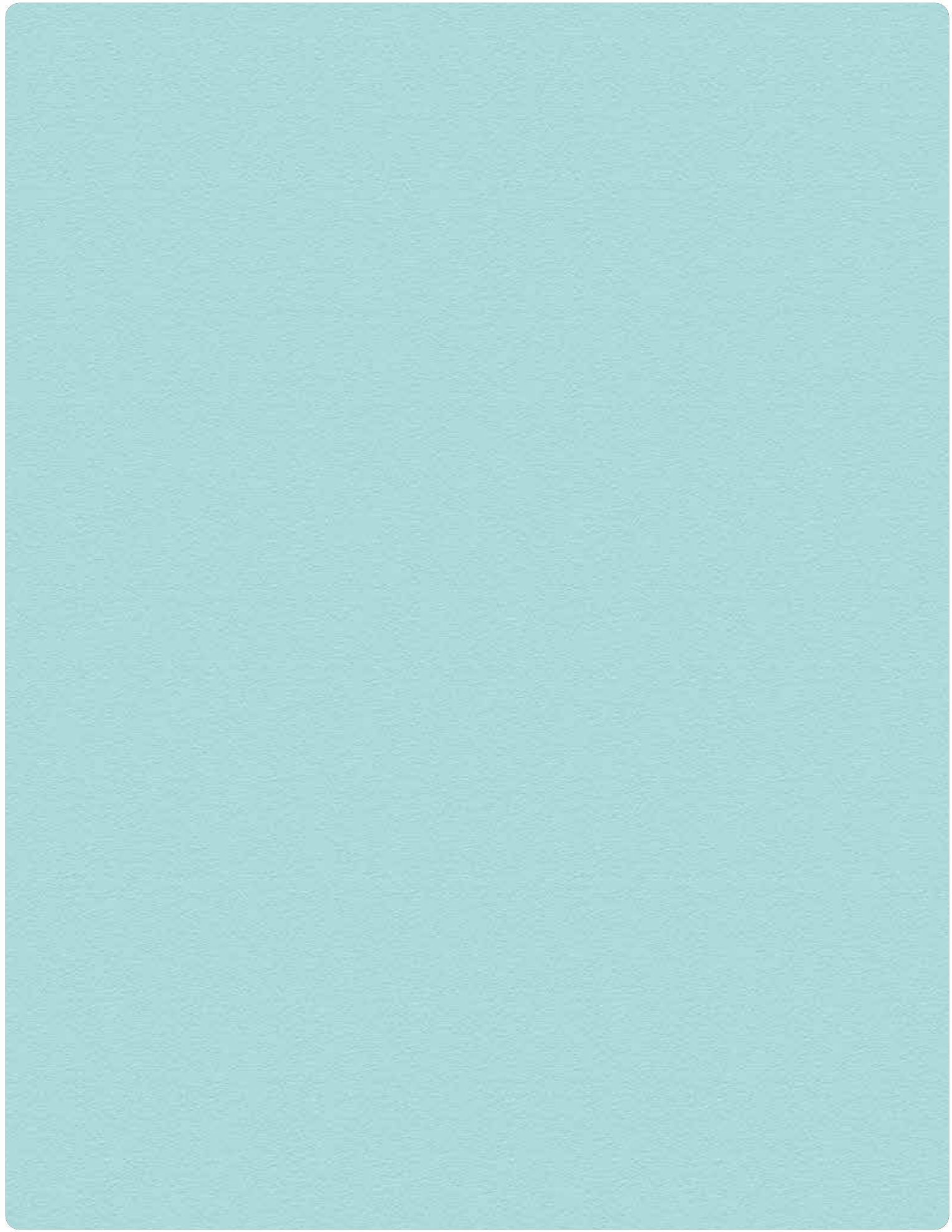
Kent Kimliği ve Kimliklendirme İlişkisinde 479

Büyük Projeler ve Uygulamalar 508

TÜRKİYE'DEN SOKAKLAR/KENT MEKÂNLARI 523

SONA DOĞRU 547

YAZARIN İLGİLİ SEÇİLİ YAYINLARINDAN 549

Giriş

Değişim-Dönüşüm Sürecinde Kentler-Kentsel Mekânlar ve Kimlik Üzerine

Trabzon Kenti'nde kentsel dış mekânları ana konu olarak ele alan bu çalışmada, ağırlıklı olarak Trabzon Geleneksel Dokusu'nda yer alan/yer almış olan kentsel dış mekânlar; Sokaklar, Meydanlar/Meydancıklar ve Avlular başlıkları içinde ele alınmaktadır. Bununla birlikte Trabzon'un zaman içindeki değişim ve dönüşümlerin kentsel mekânlara yansımaları, yansıma şekilleri ve kuvvet dereceleri paralelinde Kent Kimliği-Kent Belleği-Kentsel Değişim-Dönüşüm kavramları/olguları üzerinden konuya yaklaşılmasının önemi, kaçınılmaz bir zorunluluk olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda Trabzon kenti-kent mekânları-kentlileri zemininde değişime ve dönüşüme zaman içindeki değişimler kapsamında bakmak gerektiğinde, açıklama bulan bu kavram-olgular üzerinden konuya yaklaşılması önemlidir.

1982 yılından bu yana çalışılan ve kitabın ana ögesi olan Trabzon Sokakları ve yaşayanları kimlik ve kimliklendirme üzerinden ele alınmaktadır. Söz konusu kentin ve kent mekânlarının; sokakların, meydan/meydancık/konut/bahçe diyalogunda ele alınırken zamana yayılı değişimleri açıklayabilmek ve anlayabilmek, değerlendirebilmek adına kentlerin ve kent mekânlarının olağan değişim süreçlerinin yanında kuvvetli/köklü değişimlerini gündeme gelmesi, dönüşüm kapsamında ele alınması hayati önem taşımaktadır. Konunun hem Trabzon kenti genelinde hem de kent mekânları özelinde ilişkilendirilerek incelenmesi önemli ve gerekli bir tavır olacaktır.

Bu bağlamda, kentler-kent mekânlar ve değişimi-dönüşümü konusunun/değişim sürecinin kimlik-kimliklendirme üzerinden çalışılmasında; konuya yaklaşım, problemleri okuma, gerçekleşmiş olgulara bakış, açıklama ve çözüm arama kapsamında; Fenomenoloji-Olgusal Psikoloji bağlamında Yaşayan

mekân, Yaşanan mekân, Kesinti/Kopma ve Süreklilik/Sürdürülebilirlik yaklaşım ve kavramlarına bu bölümde de kısaca değinmek, yer vermek önem taşımaktadır

Sözü edilen bu tanım-kavram-kuramlara değinmenin yanında, bu tanım-kavramların DEĞİŞİM-DÖNÜŞÜM ve KİMLİK -Kimliklendirme konusunun açıklanmasında önemli ve etkilidir. Burada dönüşüm, kentsel dönüşüm kilit kavram-olgu olarak adlandırılabilir. Kentlerin, kent mekânlarının biçimlenmesinde, yüz değiştirmesinde zaman içindeki değişim-dönüşüm bağlamında önem sergilemektedir. Olumlu veya olumsuz yaklaşımlarla, eksik veya yanlış oluşturulan, hatta olmayan/oluşturulmamış, eksik politikalar eşliğinde kent mekânları, kentler gelişmekte, değişmekte ve dönüşmektedir. Bu olgu hem kentin varolan dokusundaki değişimlerle hem de kente dair vizyonel çalışmalarla makro projeler ve çöküntü alanlarındaki büyük ölçekli, kapsamlı dönüşüm çalışmalarıyla ilgilidir. Kentin varolan ve hedeflenen yüzü söz konusu olmaktadır. Bu yapılaşma eylemi sürecinde eksik olan veya olumsuzluklar getirebilen uygulamalar da gerçekleştirebilmektedir. Temelde üç farklı operasyonel alan vardır: Var olan/ korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması gereken kentsel doku; varolan ancak olumsuzlukları bulunduran, ancak iyileştirilebilecek, canlandırılabilir kentsel doku, üçüncüsü de varolan fakat kullanılmayan, işlevsel olarak geçerliliğini yitirmiş ve çöküntü bölgesi olarak tanımlanabilen kentsel dokudur. Burada kente dair açıklanan üç yapılaşma/operasyonel/eylemsel alan türü de dokusal oluşumların sergiledikleri karakteristik özelliklerin kentin dün-bugünü-geleceği bağlamında araştırılması gerekliliğiyle kendini göstermektedir.

Bazı kaynaklarda, “olduğundan başka bir biçime girme, başka bir durum alma, tahavvül, inkılâp, şekil değiştirme” TDK tanımından hareketle, kentsel dönüşümün, kentsel alanların varılan durumundan başka bir biçime girmesi, başka bir durum alması olarak tanımlandığı görülmektedir. Ancak dönüşüm, kente dair dönüşüm; sadece biçimsel bir kavram-olgu değil, Yer’in Ruhu’nun (Genius Loci)’nin korunması, saklanması, geliştirilmesi, ortaya çıkarılması veya yeni öz’ler oluşturulması veya eklenmesi ile yüz bulan bir kavramdır.

Söz konusu kentsel dönüşüm uygulamaları; kuvvetli ve hızlı değişimlere sebep oluşturmakta ve kentlinin kentle olan ilişkisinde, çevreyi tanıma ve bağ kurma, “oralı olma” duygusu açısından beraberinde olumsuzluklar ortaya getirebilmektedir. Bununla birlikte, uyum sağlayamama, kaybolmuşluk, ait hissetmeme ve güven duyamama gibi negatif duyguların oluşmasına zemin hazırlanmaktadır. Devamında özellikle belleğinin zedelenmesi ve sürdürülebilir özelliğinin kaybolması başlıklarında kent ve kentli kimliğinde olumsuz etkiler ortaya çıkmış ve çıkmaya da devam etmektedir.

Kentsel dönüşüm; kentin farklı işlevlerden oluşan bölgelerini, ögelerini ve tanımlayıcı, özgün tüm kalitelerini ele alan, alması gereken kente dair tasarımlarda, müdahalelerde farklılaşan aktörler, roller ve yönetim biçimleri

de dahil olmak üzere gereken tüm dikkat başlıklarını kapsayan kentsel, bazen bölgesel bazen de bölgeler ve ülke genelinde ivme yaratacak bir hareket olarak görülebilmektedir. Kentsel dönüşüm eylemleri, zamana bağlı oluşan değişim-gelişim-dönüşüm ve de geleceği oluşturacak sistemi/olguları ile çalışılması önemli bir eylem-eylemler dizisi olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda ele alınan konunun açıklama bulması ve değerlendirilmelerin yapılabilmesi adına Değişimlere-Dönüşümlere Zemin Oluşturan Tarihsel Süreç'i iyi anlamak gerekliliği bulunmaktadır.

Dönüşüm konusu, daha doğrusu Kentsel Dönüşüm konusu başka deyişle Yeni/Büyük Kentsel Projeler son 20-25 yıldan bu yana değişen-dönüşen kent bölgelerinde yeni bakışlarla, vurgulamalarla, özgün hareket noktaları ve genişleyen-kapsamlı anlamı ile önemli bir güncel araştırma ve proje-uygulama alanı olarak öne çıkmaktadır/çıkıştır. Dönüşüm bölgeleri, bir başka deyişle “Çöküntü Bölgeleri” farklı kaliteler sunan var olan yapı/yapısal anlamda kullanılan bölgeler olarak ifade edilebilmektedir. Bu niteliklere sahip bölgelerdeki projelendirmelerde ana amaç farklı bakışlar/vizyonlar kapsamında canlı-yaşayan mekânlar/kentler yaratma olayıdır. Bu çalışmalar gelişen süreç içinde çoklu bakış açılarıyla /çok boyutlu programlarla gerçekleştirilmek durumundadır.

Kentsel dönüşüm/yenileşme: Genelde değişik/farklı aktörler ve çıkarları içeren, çeşitli, karmaşık ve genellikle belirsizce tanımlanan bir eylemler dizisi; kentsel sorunların çözümlerini sağlayan ve değişime uğrayan bir bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarına kalıcı bir çözüm sağlamaya çalışan kapsamlı bir vizyon ve eylem; temelde/özde kentlere, gelişen ve değişen ekonomik-sosyal hareketlere uygun yeni bir vizyon kazandırmak için ele alınan büyük bir Rönesans hareketidir. Bunun mekâna indirgenmesi ve proje ile buluşması ise regeneration, yani yenileşmedir; rehabilitasyon, yenileme gibi farklı yöntemleri çağrıştıran ama hepsi birlikte kentlerin geleceğine ilişkin stratejileri belirleyen kent operasyonlarıdır, şeklinde farklı vurgulamalarla tanım ve açıklama bulabilmektedir.

Çöküntü bölgelerindeki yeni projeler büyük oranda “Kentsel Dönüşüm-Kentsel Yenileşme” olarak adlandırılmaktadır. Bu projelerin gerçekleştirilmesi-eğilimleri/uygulamaları ve yaklaşımları, genelde farklı aktör ve yararlar, kârlar, çeşitlilik ve karmaşıklığa sahip eylemler dizisi olarak tanımlanabilmektedir. Bu gerçekleştirme yolları ekonomik, sosyal-psikolojik, yönetimsel/yönetimsel içerikli temel boyutlar içinde-birlikte etkileşimli oluşumları kapsamında detaylanan ve tanımlanabilen çok boyutlu bir oluşumdur. Ekonomik boyut; her şeyden önce iş olanakları ve gelirle ilgiliyken sosyal boyut; çok faktörlü bir yapıya sahiptir ve kentsel yaşama kalitesi ve sosyal ilişkiler ile fiziksel boyut; farklılaşan tüm ölçeklerdeki detaylarla altyapıdan, bina stoğu ve çevre vb.'ne kadar; yönetsel boyut, daha doğrusu yönetimsel boyut, yerel karar verme mekânizması, yerel halkla ilişkiler, tüm grupların ve çıkarların katılı-

mı: farklı aktörler, rollerin kurgulanması, liderlik özelliği, kamu sektörü, özel sektör, yerel halk ve gönüllü sektör katılımının farklı kombinasyonları/organizasyonları -alana özel ortaklıklar bakışı altında-, etkililik, eşitlik, güvenlikle ilgilenmektedir.

Farklı kaliteleri sergileyen sözü edilen anlamdaki projelerle, artık kullanılmayan endüstri, askerî, teknik infrastruktur/teknik altyapı bölgeleri/tesisleri, yoğun, birçok anlamda eskimiş-yıpranmış artık kullanılmayan yapıli bölgeler/yapı stok alanlar/bölgeleri, kent parçaları, kent-kent parçası ilişkisinde yeni kentsel/kent yapısal kullanımlar için yeniden hayata kavuşturulmaktadır.

Kentsel mekânda köklü değişimler yaratan bu uygulamalar projeler/çalışmalar yenileme, iyileştirme, canlandırma, dönüşüm/dönüştürme, tekrar yapma/oluşturma, regeneration/yenileşme kavramları gibi kavramlarla gündeme gelmekte/ilişkilendirilmekte/buluşturulabilmektedir.

Değişim-Dönüşüm konusuna gerek Türkiye genelinde gerekse Trabzon kenti özelinde bakıldığında, kentlerin zaman içindeki değişim ve dönüşümlerinin kentsel mekânlara yansımaları paralelinde Kent Kimliği-Kent Belleği-Kentsel Değişim-Dönüşüm kavramları/olguları üzerinden konuya yaklaşıması önemlidir, hatta kaçınılmazdır. Bu kapsamda en önemli başlıklardan birisini, yukarıda adı geçen farklılaşan operasyonel anlamlar sergileyen mekânların oluşumlarında; kendi farklılaşmaları zemininde, zamana bağlı değişimlerinde sergilediği farklı şanslar/şanssızlıklar ya da olanaklarda/olanaksızlıklarda bulunabilmektedir. Bu mekânlara kent ve kentli bağlamında bakıldığında; kentin farklı sunumlarını bulunduran, farklı alt bölgelerinin farklı bellek katmanlarına ve sürdürülebilirlik derecelerine sahip olduğu ifade edilebilir.

Yukarıda açıklanan farklılaşan operasyonel alanlar/mekânlar amaçlı politikalar başlığının içeriğine ve anlamına uygun çalışmaların/araştırmaların yapılmasıdır (Planlama-Projelendirme-Uygulama aşamalarını ilgilendiren politikalar). Amaçlar, aşamalar/adımlar, aktörler ve rolleri YER'e özgü olarak oluşturulmalı ve süreçler net olarak tespit edilmelidir.

Kentler ve kent mekânlarının etkin değişiminin-dönüşümünün, bununla birlikte de olumlu ya da olumsuz değerlendirilebilecek sonuçlarla/sonuç olgularla incelenmesi bağlamında; kentsel bellek/kentsel hafıza, kimlik-kimliklendirme, süreklilik-sürdürülebilirlik oluşumları farklı şekillerde etkilenmekte, kesinti-kopma olguları ortaya çıkmaktadır.

Bellek, kimi zaman “bireysel bir hatırlama”ya referans verse de çoğu zaman sosyal kodlara göre oluşmaktadır. Bellek, toplum tarafından üretilen kolektif bir yapıdır ve dolayısıyla bu yapının “kolektif bellek” olarak adlandırılması gerekmektedir. Dolayısıyla bellek, bu çerçevede her zaman toplumsal, kolektif bir üretilimdir. “Kolektif bellek, toplumsal bellek, sosyal bellek” olarak sınıflandırılan bellek kavramları, toplumun diğer bireylerine anlam aktarımının sağlandığı “kültürel bellek” olarak da ifade edilebilmektedir. Kültürel bellek

hatırlama, anımsamayla ilgilidir. Toplumsal yapılar kültürel belleğin hatırlama süreçlerini ve şekillerini etkileyen sekanslar sunmaktadır. Bu çerçeveler hatırlamanın araçları olan “kültürel araçlar”ın biçimlenmesini belirlemektedir. Temelde kültürel araçları da iki kategoride incelemek mümkündür. Bunlardan ilki geçmişe değinen hikâyeler, yani açık sözlü formlar, ikincisi ise uygulamaya dayanan bayramlar ve törenler gibi aktarım ve gelenek formları olarak ifade bulunmaktadır.

Bellek üzerine ortaya konulan bu yaklaşımlar farklı disiplinler arasında olduğu gibi şehir plancıları ve mimarlar arasında da yeni tartışmalara zemin hazırlamıştır. Belleğin toplumsal, kültürel, sosyal ve kolektif olduğu öngörüsü, bireyin yapılı çevre ile etkileşimini önemseyen yeni bakış açıları; “Kentın Mimarısı” adlı eserde kolektif belleğin, mimarlık ve kenti oluşturan her türlü değer ile ortak birlikteliği olduğundan bahsedilirken, bu bakış açısıyla daha çok mekânsal bellek tanımları üretilmekte; kentın kendisinin, bizzat toplumun kolektif hafızası olduğu bu tanımlamada; kent kolektif hafızanın yeridir ve kente ilişkin her nesne, her detay kentın kendisini ve belleğini de içinde barındırmaktadır. Yerın, zaman içerisinde biriktirdiklerinin, onun anlamını ve ruhunu oluşturduğunu savunan bu tür yaklaşımlar, kent ve mimarlık imgeleri üzerinden oluşan kolektif belleğin yanı sıra, kentın kendisinin de bir belleği olduğunu açıklamaktadır. Kente ait bellek, “kentsel bellek” kavramıyla ifade edilmektedir.

Belleğin tüm çeşitleri arasında birinden diğerine doğru yönelen bir hareket, akış bulunduğu da ifade edilen tanımlamalar arasında yer almaktadır. Toplumsal anlamda belleğin biyolojik bir aktarımı olmadığından, nesiller arasındaki iletişimin sağlanması ve toplumun sosyal varoluşunu devam ettirebilmesi için kültürel belleğin sürekli olarak beslenmesi ve canlı tutulması gerekmektedir. Bu canlılık, hatırlamaya ilişkin pratiklerin gerçekleştirilmesine ve sürekliliğine bağlıdır. Toplumu bir arada tutan değerler, inanışlar, ortak tutum ve davranışlar bellek yoluyla nesiller arası bağlantının sürekliliğini ve kimliğin devamlılığını sağlamaktadır. Bir toplumun geçmişe dair oluşturduğu ve ortak imgeler yoluyla paylaştığı değerler aslında geçmişte birlikte yaşamaktan ziyade birlikte hatırlamakta yatmaktadır. Küçük ya da büyük ölçekte gerçekleştirilen “birlikte hatırlama pratikleri” bile bir sosyal grubu birleştiren ortak bir kimliği ortaya çıkarabilmektedir. Kimlik hem bireysel hem de toplumsal varoluş için hayati önem taşımaktadır (Murtezaoğlu, 2012). Kent mekânlarındaki geçmiş; bağların, kimlik, yer ve aidiyet duygusunun artırılmasında oldukça önemlidir. Dolayısıyla, kentın tarihini “kentın ruhu” olarak, kentın kendisini de toplumun “ortak belleği” olarak gören yaklaşımların dikate alınması gerekmektedir.

Bu bağlamda kent imgeleri, kültür öğeleri toplumsal ve kentsel belleğin oluşmasında, sürdürülmesinde, aktarılmasında oldukça önemlidir. Kentsel bellekte korunabilen bu süreklilik ve sürdürülebilirlik, hem kentsel hem de kolektif

bellekte kesinti ve kopmaların ortaya çıkmasını engellemektedir. Aksi durumda kentsel bellekte ortaya çıkabilecek kesintiler ve kopmalar “Kent Ruhu”nun kaybolmasına ve kent kullanıcılarının kentle olan bağlarının, anılarının, kültürel değerlerinin azalması yoluyla kaybolup gitmesine yol açmaktadır.

Kent kimliği, Fiziksel Çevre ve Sosyal Çevre Kimliği başlığında, Yer Kimliği-Genius Loci olgusu ele alındığında Yer Kimliği’nin, basitçe fiziksel görünümle değil, o yerin karakteriyle ilgili ve Yer’in karakterinin görsel ve mekânsal özelliklerin ötesinde boyutlara sahip olduğu görülmektedir. Zihinlerindeki yer imgesi zaman içinde, insanların yaptığı değişim ve uyarlamalar sonucunda, git gide daha fazla ayrıntıyla beslenerek güçlenir ve karakteri belirginleşir. Yer, zaman içinde, kültürünü de yoğurur ve biçimlendirir. Kültürel boyut kent içinde tüm kullanıcılar/yaşayanlar ile (kent yaşayanı ve konuk-ziyaretçi açısından) görünür kılınmaktadır. Kent kültürünün beşiği ve yerel kültürün aynası olarak nitelendirebileceğimiz kamusal alanın/mekânların niteliği ve korunması, kentin sosyo-kültürel sürdürülebilirliği ve kent kimliğine yansımaları, belirleyiciliği açısından da son derece önemlidir.

Daha önce ifade edildiği üzere Kentsel Bellek, değişim, dönüşüm bağlamında incelendiğinde Kesinti/Kopma ve Süreklilik/Sürdürülebilirlik olgularının amaç-süreç-sonuç üçlüsünde önemli bir olgudur. Bu olgu bir taraftan kente dair fiziksel mekânlar arasındaki ilişkileri açıklayan sınırlama ve akışlar, diğer taraftan da zamana bağlı oluşumlardaki sürdürülebilirlik ve yaşanabilirlik konusuyla ilgilidir. Kent belleği, kentin hikâyesi, yaşama sürecinin yaşananlar, anılar zemininde aktif bir sonucu olarak çok önemlidir; mekân etkilidir, mekânı etkileyendir ve önemsenmesi, kopmalara/kesintilere uğratılmaması gerekmektedir. Olası, gerçekleşmiş her kayıp ve kesinti, kopma, süreksizlik hem fiziksel-mekânsal hem de sosyal-mekânsal anlamda ilgili mekânları ve yaşayanları unutulmalara, unutulmalara, kayıplara, kaybolmuşluğa, götürmektedir ki bu durumun çözümü zor, hatta imkânsız şekilde olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Kent strüktürlerinin, mekânlarının fiziksel kalitesi ve imgesi, içlerinde yaşananlar ile anlam kazanmaktadır.

Kent kimliğinin okunabilir olduğu ve kolektif bir belleğin olduğu kent ve yaşam mekânlarında tarihî ve kültürel mirasın hem çevrede hem de bellekte bıraktığı izler sayesinde bir süreklilik meydana gelmektedir. Mimarlık tarihine bakıldığında, kimliğinin korunduğu ya da olduğu ifade edilen kentlerin, sürekliliği ve sınırları iyi tanımlanmış kentler olduğu söylenebilmektedir.

Kent imajı-kent görünümü, kentin okunabilirliği ve ilgili ögeler, ilkeler ve kaliteler bağlamında; kentte yol bulmada, kenti izlemede, tanımada ve yine kentin kendi kendisini ifade edebilmesinde önemli görevleri bulunan; kent formunu oluşturan, tanımlayıcı özellikleriyle kentin iskeletini, bir araya geliş biçimleri ile kentin karakterini/kimliğini oluşturan ögelerin birbirleriyle ilişkilerinin; örtüşen/çakışan, destekleyen, bir aradalık sağlayan, bütünleşen ve bütün oluşturan yönlerinin ve etkilerinin kuvvetlendirilmesi yönünde in-

celenmesi, değerlendirilmesi çok önemli ve gereklidir. Bu durum dizimsel kimlik oluşumu ve kaliteleri konusuyla da örtüşen bir durumdur.

Kentlinin kentle olan ilişkisinde, çevreyi tanıma ve bağ kurma “oralı olma” duygusu açısından büyük önem taşımaktadır. Bu duygunun sağlanamadığı durumlar uyum sağlayamama, kaybolmuşluk, ait hissetmeme ve güven duyamama gibi negatif duygulara yol açabilmekte, belleğin kaybolmasına sebep olmaktadır. Kentte yaşanan değişimin hızı, kentlinin sosyal etkileşiminin gerçekleştiği mekânlardaki etkinliklerinin zamanla azalması kültürel sürekliliği yok ederken kentin algılanabilirliğini de zedelemekte, yok etmektedir. İnsanın yaşadığı fiziksel çevre ile bağ kurma ve o çevreye anlam yükleme gereksinimi mekâna bağlı gereksinimler arasında yer almaktadır. Değişim hızı çevrenin ya da kentin algılanabilirliğini azalttığından yabancılaşma hissinin oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

Kentin açıklanan içeriğiyle bir sürekliliğe sahip olması, bireysel ve toplumsal belleğin de sürekliliğine işaret etmekte ve bireylerden topluma aktarılan kolektif belleğin de sağlıklı bir şekilde oluşmasında etkili olmaktadır. Kent mekânlarında, kent silüetinde, yollarda-sokaklarda/bağlantılarda, meydanlarda, sınırlarda, bölgelerde, tanıtıcı öğelerde oluşan doğru/ideale yakın organizasyonel tutum ve tavırlar, bütündeki sunum ve etkilerin oluşması kapsamında, kullanıcılar tarafından kent resminin de algılanmasını, nitelikli bir resim olarak bellekte kaydedilmesini ve sürdürülebilirliğini sağlayacaktır. Buradan hareketle farklı başlıklarda /alanlarda/konularda farklı derecelenmelerde kente dair kesinti ve kopmaların olmayışı, ölçeğine, kuvvet derecesine göre, anılarda ve üst olgu olarak bellekte de kesinti ve kopmaların olmayışı anlamına gelebilme ihtimali, beklenen bir sonuç durumunda olacaktır.

Ele alınan konu, çok yönlü, çok faktörlü bir durum sergilemektedir. Bu nedenlerle disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınması önemlidir. Söz konusu çok yönlülük; bellek, kentsel bellek, kentsel bellekte sürdürülebilirlik, kent, kent kimliği, fiziksel çevre ve sosyal çevre kimliği gibi tanımlar, kavramlar, olguları ve zamana bağlı değişimler kapsamında değerlendirmeler vb. tanım, kavram, olgu, bilgilenme ve inceleme başlıklarına çalışmayı yönlendirmeyi gerekli kılmaktadır.

Kent ve kentli belleğinde, zamana bağlı değişim kapsamında oluşan, oluşagelen kesintiler, kopmalar yani gerçekleşen/hayat bulan değişim-dönüşümde sürekliliği olumlu veya olumsuz etkileyen bazen de telafi edilemeyecek boyutlarda, kayıplarla, kaybolmalarla kendini gösteren durumlar gözlenebilmektedir.

Kentlerin oluşumu, değişimi, gelişimi katmanlı özellikler göstermekte; süreklilik gösteren, kaybolan, eksilen, artan/eklemlenen ve benzeri ara sonuç belirlemeleriyle açıklanabilir kılınmaktadır. Konuya kesintiler, kopmalar, kayıplar/kaybolmalar, değişime uğrayarak yaşayanlar ve yeni katılımlar ile bakıldığında ana konu Kentin Kimliği-Kentin Ruhu-Kentin Belleği başlıklarında

araştırma, bilgi, bilgilenme, tartışma, değerlendirme, karar verme ve uygulama adımlarında/düzlemlerinde önemli-etkin ve ideale yakın çözüm arayışıyla çalışmalar gerektirmektedir.

Bu önemli kavram-olgular; kimlik-kimliklendirme, Yeri'in ruhu ve gerçekleşme yolları ve etkili süreç; adım ve ögeler başlıklarında kitabın birinci bölümünde çok yönlü olarak analitik bir bakışla yer almaktadır.

Trabzon örneklemede Zamana Bağlı Değişimler Kapsamında konuyu detaylandırmak gerekirse, Trabzon kenti yukarıda daha önce özetlendiği üzere uzun bir zamana dayalı geçmişi, yaşadıkları ve bu yaşananlar devamında, fiziksel-mekânsal ve sosyal-mekânsal bağlamda somut ögeleri bulundurmaktadır. Söz konusu kentsel-mekânsal ögeler, yaşadıkları kayıplara, etkilerinin azalmasına rağmen hâlâ bölgeyi özel kılmakta, etkili bir kimlik sunumunda rollerini üstlenmektedir. Bu bağlamda konu; kayıplar/kayboluşlar, değişimler/değişenler, dönüşenler/dönüşümler olgularında incelenmiş, irdelenmiştir. Geçmişten günümüze fiziksel mekânlara yapılan müdahalelere bağlı olarak kültürel ve sosyal değişimin en etkili biçimde görüldüğü ve hissedildiği bölgelerde sayıca fazla olarak görülmektedir. Değişim ve Dönüşüm sürecinde, kent belleğinde birçok iz bırakan kentsel strüktürel yapının ve etkili kimlik ögelerinin geçirdiği dönüşüm ve bıraktığı olumlu veya büyük oranda olumsuz etkilerin yoğun yapılaşmalar-uygulamalar olduğu da bir gerçektir.

Trabzon kentinin hafızasında yer edinen, toplumun geçmişten bugüne daha yoğun kullandığı, ticaretin, sosyal hayatın aktif olduğu mekânlar kentin simgesel mekânları olarak toplumsal bellekte yerini almaktadır. Trabzon kentinin envanteri geçmişten günümüze ulaşan pek çok kamusal hafıza mekânını ve ögeleri bulundurmaktadır. Farklılaşan değerlerde ögelerle bezenmiş bu ilişkili mekânlar geçmişten günümüze kente ve kentliye kimlik kazandıran, sosyal yaşantının gerçekleştiği etkili fiziksel mekânlar ve ögeler olarak görülmektedir. Tarihi atmosfer taşıyan, sergileyen kentsel bölgeler, mekânlar ile değişen, dönüşen, eklemlenen, kaybolan ögelerin aynı zeminde bulunduğu bir buluşma ortamı sergileyen Trabzon kenti, hâlâ önemli ve etkili kent kimlik ögelerini bulundurmaktadır.

Trabzon kentinin farklı yapılaşma karakterlerini yan yana bulunduran mekânsal özellikleri, sürdürülmesi öne çıkan gereklilikler durumundadır. Sözü edilen kentsel bölgeler-mekânlar Trabzon gibi kökleri binlerce yıl öncesine dayanan tarihi, doğal ve kültürel mirasa sahip bir kentin sosyal ve yaşantısal kaliteleri açısından çok değerlidir. Bu bağlamda, bir kentte yeniyi inşa ederken eskinin tamamen yıkılıp yok edilmesi ve yeninin eskiden bağımsız inşası yerine eskinin üzerine eskinin sürekliliğini sağlayacak şekilde müdahale, tasarım önerilerinin geliştirilmesinin acilen karşılanması ve karar ve uygulama sürecinde gerçekleştirilebilmesi gerekmektedir. Bu kamusal mekân kendisiyle ilişkili mekânlar bağlamında; pek çok fiziksel, zihinsel, duysal, duygusal izlere ev sahipliği yapmıştır, hâlâ yapma potansiyeline

önemli bir etkileşim mekânı niteliğine sahiptir. Fiziksel kimliğinin ve kimliğini oluşturmada etkili olan öğelerinin çalışılması ve bunun yanında, objektif verilmiş-sunulmuş-varolan öğelerinin fiziksel ve sosyal çevre kimliğinin, kısacası yaşam ve yaşam kalitesi kimliğinin; -kullanıcıları oturanlar-yaşayanlar için anlamları, değerlendirmeleri ve bu değerlendirmelerde etkili olan gerek sosyal çevre gerekse fiziksel çevre nedenli faktörlerin; yaşayanlarının algılama, deneme-tecrübe, bağlar ve bilinçler, nesnel ve öznel bazlı boyutlar-büyüklükler ve karşılıklı etkileşimler içinde gerçekleştiği yönündeki konu boyutunun incelenmesi, anlaşılması, anlatılması, paylaşılması ve paralelinde ve devamında gerekli olumlu tavrın gösterilmesi adına büyük önem taşımaktadır.

Kentsel dönüşüm adı altında kentsel bellekte kopmalar/kesintiler diğer bir deyişle çok yönlü kayıplar meydana getiren yeni yapılaşma örgüleri yoğun bir şekilde görülmeye başlamıştır. Bu gelişmeler kentin değişen kimlik olgusunun süreklilik, sürdürülebilirlik ana konusunda sorgulamasının yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Kent mekânlarının kent kimliği ile olan bağının zayıflamaya başlamasının kentsel bellekteki izlerin silinmesinin Trabzon kenti bağlamında bellek problemiyle birlikte kimlik probleminin gerçekliği olduğu açıkça gözlenebilmekte, hissedilebilmektedir.

Kent kimliği, Fiziksel Çevre ve Sosyal Çevre Kimliği başlığında, “Yer Kimliği-Genius Loci” olgusu ele alındığında Yer Kimliği’nin, basitçe fiziksel görünümle değil, o yerin karakteriyle ilgili olduğu, Yer’in karakterinin görsel ve mekânsal özelliklerin ötesinde boyutlara sahip bulunduğu görülmektedir. Kültürel boyut kent içinde tüm kullanıcılarla/yaşayanlarla (kent yaşayanları ve ziyaretçileri açısından) görünür kılınmaktadır. Kent kültürünün beşiği ve yerel kültürün aynası olarak nitelendirebileceğimiz kamusal mekânların niteliği ve korunması, kentin sosyo-kültürel sürdürülebilirliği ve kent kimliğine yansımaları, belirleyiciliği açısından da son derece önemlidir.

Kente dair kimlik oluşumu farklı düzlemlerde ve farklı bütünsel oluşumlar-ölçeklerde kendini gösterirken bir üst bütün, kent kimliği oluşmakta, tanımlanmaktadır. Bina kimlik sunumundan, bina grubu-bina grubu -sokak parçası yanyanalık/karşı karşıyalık ilişkisi içindeki kimlik sunumu; sokak yapısal-mekânsal kimlik sunumu; yakın bağlantılı kentsel mekânların etki alanlarıyla ilişki içindeki kimlik sunumu; tüm kent ve kentli için kimlik sunumu önemli dikkat ve analiz başlıkları altında bütünsel bakış açısıyla ifade edilebilir. Bunların devamında konumsal gerçeklik üzerinden bölge ve ülke kimliği oluşumundaki yeri ve katkıları ile de görünür olan kimlik önemli bir olgudur.

Kent Belleği, Kent Kimliği, Kentin Hikayesi olguları/sunumları, olası gerçekleşmiş her kayıp ve kesinti, kopma, süreksizlik hem fiziksel-mekânsal anlamda hem de sosyal-mekânsal anlamda ilgili mekânları ve yaşayanları unutmalara, unutulmalara, kayıplara, kaybolmuşluğa, kaybolmuşluklara gö-

türebilmektedir ki bu durumun çözümü zor hatta imkânsız şekilde olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Kent yapılarının fiziksel kalitesi ve imgesi, içlerinde yaşananlar ile anlam kazanmaktadır.

Kentsel Mekânlar başlığında, kent ve kentli ve yaşanan mekân bağlamında konuya bakıldığında, kentin farklı sunumları bulunduran, farklı alt bölgelerinde farklı bellek katmanları ve sürdürülebilirlik kaliteleri kapsamında çok yönlülük/çok faktörlülük sergilenebilmektedir. Çok faktörlü, katmanlı oluşumun açıklanmasında daha önce de ifade edildiği üzere disiplinler arası bir yaklaşımla konuya yaklaşılmasının önemli olduğu görülmektedir.

Kent Mekânı ve Yaşayanları Diyaloğunda, çalışmanın örneklemini oluşturan Trabzon Kenti, açıklama, cevap arayan durumların kuvvetli olarak sergilendiği ve sergilenmeye de devam ettiği kentlerden biridir. Kentte var olan eski doku özellikle son yıllarda köhneleşmeye ve kentsel dönüşüm adı altında kentsel bellekte kopmalar/kesintiler diğer bir deyişle çok yönlü kayıplar meydana getiren yeni yapılaşma desenleri/örgüleri görülmeye başlamıştır. Tüm bu gelişmeler kentin değişen kimlik olgusunun süreklilik, sürdürülebilirlik ana konusunda sorgulamasının yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Kent mekânlarının, kent kimliği ile olan bağının zayıflamaya başlaması kentsel bellekteki izlerin silinmesi Trabzon kenti bağlamında da diğer kentler ve kentsel mekânlarında olduğu gibi bellek problemi ile birlikte kimlik probleminin gerçekliği kendini göstermektedir.

Tarihi İpek Yolu'nun güzergahında bulunan Trabzon kenti, önemli bir stratejik noktada yer alması ve bir liman kenti olması nedeniyle, birçok kültürün bir arada veya ard arda yaşam bulduğu kültürel anlamda güçlü ve zengin değerleriyle etkili ve önemli bir alt yapıya sahiptir. Bununla birlikte, pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Türkiye'nin en eski yerleşim bölgelerinden biri olarak bilinmekte olan Trabzon, tarihi boyunca bünyesinde barındırdığı farklı kültüre sahip toplulukların etkisiyle biçimlenmiş, kentte her kültür bir iz bırakmış, bazen bu izler korunarak günümüze kadar ulaştırılmış; bazen yok edilmiş ya da farklı kapsamlarda yeniden inşa edilmiştir, canlandırılmıştır; bazen de yanlış ya da eksik yaklaşımlarla, strateji ve araçlarla söz konusu değerler, geri dönüştürülemeyecek gelişmelerle kaybedilmiştir.

Ev sahipliği yaptığı birçok medeniyetin, kültürün kalıntılarının, izlerinin birikimiyle, katmanlı oluşum içerisinde ortaya çıkan bir kimlik oluşumuna sahip olan Trabzon kenti ve kent mekânları; uğradığı değişim ve dönüşümlerle, etkin bir problem alanına dönüşen kimlik ve kimliklendirme konusu mekân-zaman-değişim bağlamındaki diyalogunun yansıtılmasında olumlu ve olumsuz sunum ve kaliteleriyle incelenmeye ve sonuçlarının farklılaşan platformlarda paylaşılmaya çok yönlü katkılar getireceği açıktır.

Tüm bu açıklamaların ışığında, Trabzon'daki değişim-dönüşüme genel bir bakış; zamana bağlı değişimler/kentsel bellek, kolektif bellek, toplumsal bel-

lek, kentli belleği ve bu olguların sürdürülebilirlik-süreklilik başlıklarındaki değerlendirmeleri bağlamında, seçilen çalışma alanı ilişkisinde/zemininde; Türkiye’de algılanan kentsel dönüşüm, uygulanan/gerçekleştirilen dönüşüm/kentsel dönüşümlere dair de bir bakış kazandırabileceği ifade edilebilir.

Kısaca ifade etmek gerekir ki, tüm açıklamalardan anlaşılabilmesi üzere Trabzon kentine dair tüm müdahalelerin, aynı zamanda kent mekânlarına ve kentli yaşamına, yani yaşama mekânında yaşanan mekâna kadar yansımaları görülmektedir. Olası olumsuz yansımalar doğrultusunda çözümlerin aranması yolunda ve gerçekleştirmelerin anlamlı ve doğru yapılabilmesi adına büyük önem taşıdığı ifade edilmektedir.

Kent-kent mekânı ana konusunda değişim-dönüşüm-kimlik-kimliklendirme, bellek, hafıza, sürdürülebilirlik başlıklarında verilen açıklamaların devamında; konunun ana ögesi durumundaki kentsel mekânların kısaca tanımları, anlamları, biçimlenmeleri; türlerine, morfoloji ve tipoloji gibi kentin oluşumunu açıklayan ilgili diğer konulara kısaca değinilmesi önemli olmaktadır.

Kentsel mekânlar, ait oldukları kültür, işlevleri, konumları, biçimlenmeleri, kent bütünü içindeki organizasyonel konumlarıyla farklı şekillerde adlandırmalarla ele alınabilmekte ve bu farklı bakışlar üzerinden de tipolojik yaklaşımlar oluşturulmaktadır. Kentsel mekânlar temelde sokaklar, meydanlar, avlular olarak verilmektedir. Bununla birlikte, parklar-bahçeler, kent ormanları da bu mekânlara dahildir. Ayrıca sokak ve meydan oluşumlarını bulunduran alışveriş merkezleri, pasajlar ve yolların bir devamı olarak köprüler de bu kapsamda etkili kentsel mekânlar olarak sayılabilir. Ancak çalışmanın bütününde kentin temel yapı taşlarından olan sokaklar, meydanlar ve avlular üzerinde konu detaylandırılacaktır. Sokaklar, meydanlar ve avlular bazı durumlarda yapısal-mekânsal benzerlikler üzerinden örtüşebilmekte ve ona göre adlandırılabilir.

Kentsel dokunun yapı taşları kentsel mekânlardan sokak, meydan ve avlu olarak örneklendirilebilir (Karma biçimlenmeler dışında). Kentsel mekânlardan veya bina grubunun, meydan, sokak ve avlunun kent biçimsel yapısı içinde birbirini tamamlayan ana öğeler/parçalar oldukları görülmektedir. Hareketi, yaya ve araç ulaşımını sağlayan lineer boşluklar sokakları, durağan olarak insanları bir araya toplayan mekânları, meydan ve avluları oluşturmaktadır. Sokaklar kentsel ulaşımı ve iletişimi sağlamanın yanında kentsel mekân olma özelliğiyle toplumsal yaşamı destekleyen yaşayan ve yaşanan mekân özellikleriyle kentsel mekânlar olarak öne çıkmaktadır.

Kentsel mekânlardan avlular; farklı binaların bir araya gelerek çevreledikleri boşluk kent meydanı şeklinde öne çıkarken, tek bir binanın veya bina grubunun kendi biçimlenmesine bağlı biçimde oluşan boşluklar olarak görülen, büyük ölçüde binalarla/ duvarlarla/sınırlarla çevrili tek veya az sayıda işlevli, küçük boyutlu buluşma, aktivite, birikme mekânlarıdır. Kentsel avlular, kent-

sel dokuda tekli, çoklu, farklı kotlara yayılabilen, kapalı, açık olma konumlarıyla, hareketi durağanlaştıran mekânlar olarak görülmektedir.

Kentsel mekânlarla ilgili tanımlamalar farklı vurgulamalarda ele alınabilmektedir. Bunlardan bazıları:

Kentsel mekânlar insanın öznel ve psikolojik yaşam süreçlerinin, algılarının ve deneyimlerinin anılara dönüştüğü yerler olarak görülmektedir. Yapıların dışındaki arazi üzerine kurulu, kentlilerin kullandığı, kente ait olayların yaşandığı yerlerin tümü olarak tanımlanmaktadır. Kentsel mekânlar aktivite, anlam ve fiziksel özelliklerin kesişim noktasında konumlanır. Kent avlusu bir aktivite merkezi gibi birkaç yoğun kentsel alanın kalbinde, yoldan yüksek-kaldırımli, yüksek yoğunluklu binalar tarafından kuşatılmış, sokaklarla çevrelenmiş ve onlarla iletişimli, insanları çeken ve toplanmalarını sağlayan özelliklere sahiptir; kentin binalarla tanımlanan ve binaların dışında topluma açık bölümleri olarak ele alınmaktadır; yapılarca oluşturulan, kentlilerce algılanan, kentsel olayların ilişkilendiği bütünlüktür; çevrenin bir parçası olan kentsel mekânlar yapıların oluşturduğu, insanların yaşadığı ve algıladığı, eylemlerinin gerçekleştiği üç boyutlu alandır ve zamanla ilişkilidir. Mekânsal kullanım olarak özel, kamusal ve yarı kamusal mekânlar olarak ele alınmakta, kamusal mekânlar kentsel dış mekânlar olarak da tanımlanabilmektedir.. Kentsel avlular kamusal ve yarı-kamusal özelliklere sahip mekânlar olarak harekete durağanlık katan, duvarlarla çevrili alanlar şeklinde tanımlansalar da hareketlerin kaynaştığı, kenetlendiği noktalarda kullanıcılara farklı olanaklar sunabildikleri belirtilmektedir. Avlular kamusal kullanım özelliği ile halka açık, özel bazı işlevleri olan, düşey düzlemleri kapalı ya da geçişli, tavan düzlemi açık ya da yarı açık kentsel toplanma ve buluşma mekânları olarak öne çıkmaktadır. Yerleşim bölgelerinde sokakların genişlemesiyle ya da büyük yapı komplekslerinde orta boşluklar olarak, rüzgâra kapalı, güneşlenme imkânı olan, canlı kamusal yaşamın olduğu küçük açık mekânlar olarak avlular insancıl boyutlarda mekânlardır. Kentsel avlular; kente, kentliye açık, sosyal-toplumsal-kültürel-psikolojik ihtiyaçlara yönelik aktiviteleri bulunan, durağanlığı ifade eden, büyük ölçekli ya da birkaç yapının çevrelediği, kapallığın etkili olarak hissedildiği mekânlardır. Bir veya birden fazla yapı, yapısal veya kentsel öge ile sınırlanan, çeşitli işlevler için ortak mekân sunan, kentsel bağlamla uyumlu, kendine özgü belirleyicileri ile kentin diğer mekânlarından ayrılan, kolektif bellekte kentin özeti olarak öne çıkan, sokağa, caddeye, bulvarlara açılan, kamusal ya da yarı kamusal dış mekânlardır şeklinde örnekendirilebilir.

Kentsel mekânların ve kentlerin anlaşılmasına, ideal tanımlarına, biçimlenmelerine, içeriklerine ulaşılmasında ve gelişme ve değişmelerinin değerlendirilmelerinde yardımcı olabilecek araştırma, eğitim ve uygulama alanında yer bulan çalışmalar olarak ifade edilen Tipoloji ve Morfolojinin açıklanması gerekirse; kentsel mekân ölçeğinde tipoloji; kentsel mekânları belirleme ve

ayırt etme yöntemi ana başlığında, temelde biçim ve işlev olarak birbirinden farklılaştığı görülmekte, bu yönde tipolojiler oluşturulmaktadır. Sokaklar, meydanlar, kentsel avlular, pasajlar, parklar, kent ormanları gibi çeşitlenebilen kentsel mekânlar, bu çeşitlenme bağlamında sunduğu farklılıklar ve benzerlikler bağlamında değerlendirilmektedir.

Tipolojilere kentlerin ve kentsel mekânların değişimini ve gelişimini anlamada ve geliştirilme sürecinde yararlanılabilen zamansal, içeriksel, biçimsel farklılaşmalarla gözlenebilen olguların belirlenmesi olarak bakılabilir. Süreç kapsamında kentlerin ve kentsel mekânların değişimini anlamada, kentsel morfoloji üzerinden açıklamalarda tipolojik bakışların, çalışmaların kuvvetli bir önemi bulunmaktadır.

Yukarıda da açıklandığı üzere kentsel mekânların tanımı ve anlamları üzerinden kentin, kent mekânlarının oluşturulmasında zamana ve yere bağlı mekânsal sunumlar, süreklilik, tarihsel süreklilik, tarihsel sürekliliği anlama biçimleri, sürekliliği gerçekleştirme yolları...vb başlıklarda araştırmalardan, uygulama amaçlı çalışmalara kadar uzanan kullanım/yarar alanı bulan, bu çalışmalara tipoloji-morfoloji çalışmaları önemli altlıklar oluşturmaktadır.

Tip, aslında mimari oluşumlar için üretken bir rol oynamaktadır. Bazen yapısal-mekânsal oluşum, estetik deneyimler yoluyla mekânsal deneyimlerle buluştuğunda oluşan mekânsal deneyimler tipoloji bu yönüyle morfolojinin önüne geçebilmektedir.

Tipoloji kent mimarisinde farklı işlevlere sahip binalar, okunabilirliği kentsel dokuda yönlendirme ve yapı sağlayan belirli bir tasarımla karakterize edilir. Tipoloji, her somut tasarımın özelliklerinin altında yatan yasaları formüle eder. Bu tipolojilerin çoğu, işlevsel olarak atandıkları ve barındırıldıkları biyografik yaşam evreleriyle doğrudan ilişkilidir: eğitim-öğretim ve araştırma kurumları, devlet ve eğitim başlıklarında araştırma için alan ve olanak sağlar.

Tipoloji, mimari tasarımın kurucu temellerinden biridir: “Aslında, sanki inşa edilen şey, birbirine yakınlaşan üç şeyin sürekli gelişen karşılıklı oyunundan sürekli olarak büyüyor gibi görünmesidir. Vektörler, topolar, tür ve tektonik.” Bu üçlünün mimari tasarım üzerinde eşit derecede biçimlendirici, anlamlı ve yapılandırıcı etkisi vardır. Bireysel durumlarda tasarım amaçlarının ötesinde, mimari tasarım temelde şekil verir, [Tip, topoğrafya ve tektonik] daha geniş anlamda kültürel, yapıcı ve yerel bağlamı oluşturur ve belirler.

...tipi oluşturan bu kültürel yapısal oluşumlar nelerdir, neye dayanmaktadır, ne kadar dar kapsamlıdır ve kalıcılıkları nedir? gibi pek çok sorunun karşılığını verirler.

...Tipolojiler yapım veya tasarım özelliklerine veya kentsel gelişim türlerine atıfta bulunur. Tipoloji açısından metin, zamanın testinden geçmiş ve kültür tarihinde değişmez faktörler olarak sabit kalan yönlerle gönderme yapmaktadır. Mimari tasarımın üç yönü -tip, topoğrafya, tektonik- sırasıyla, vektörler

gibi, bu üç terimin her biri için karmaşık anlam seviyelerinin daha da açılmasını sağlayan bireysel kısmi yönlerle bölünebilir...

...Tipolojik sorular mimarinin mekânsal yapısı ve düzeniyle ilgilidir. Tipoloji oluşumunun farklı unsurlarını kristalize etmek için ortaya atılan kategorileri bir rehber olarak oldukça soyut bir yapı altı temel tipte; plan tipleri, bağlantılar/yollar sistemi, kullanım tipleri, konstruksiyon tipleri, biçimlenme tipleri ve kentsel yapılaşma türleri olarak da açıklama bulabilmektedir.

Tarihsel referansların kullanılması... Geçmişten alıntılar, ...göndermeler gibi; yeniden yapılanma tarih boyunca yapılan diğer alıntılar bir tür görsel imge olarak görülebilir: farklı okumaların çoğullaştırılmasına yardımcı olan anlık görüntüler. Gördüğümüz gibi bu referanslar geçmişe dair olumlu bir görsel uyarım olarak okunabilir; tarihsel ilkenin yeniden kullanılabilir kılınmasıdır./tesis edilmesidir... açıklamalarıyla tanım bulabilmektedir.

Kentsel Mekân Tipolojileri ve Türleri'ne daha yakından bakıldığında; sokaklar; odaklar, bölgeler, nirengiler, sınırlar olarak adlandırılan kentin tüm öğelerini ilişkilendiren kanallardır ve kullanıcıların kenti bu kanallar üzerindeki hareketleri ile algılamakta ve değerlendirmekte olduğu mekânlardır. Bu bağlamda farklı ölçeklerdeki kent kimliği ve kimliklendirmenin oluşumunda önemli rolleri vardır. Sokaklara bu bakışla oluşturulan, farklılaşmaları da getiren boyutuyla; Mc JimCluskey, Sonay Çevik, Bozok Özerdim, Stephen Marshall'ın Mc Jim Cluskey'in çalışmaları öne çıkarken; meydanlar; kentin diğer öğelerini ilişkilendiren canlılık, buluşma, birikme noktaları, odaksal oluşumlardır. Küçük boyutlu olanları meydancık olarak karşılık bulmaktadır. Meydanların da sokaklar gibi farklı ölçeklerdeki kent kimliği ve kimliklendirmenin oluşumunda etkili rolleri vardır. Farklılaşan bakış açılarıyla yapılmış, mevcut çalışmalar; Camillo Sitte, Edmund N. Bacon, Paul Zucker, Paolo Favole, Hans-Joachim Aminde, Hideyuki Sakamoto, Carolyn Francis, Clare Cooper Marcus and Rob Rusell, Havva Özdoğan ve Sonay Çevik'in çalışmaları örneklenebilmektedir.

Bunların yanında; tipolojilere zemin oluşturan yaklaşımlar; tipolojilerin oluşturulmasında amaç, içerik ve görsel sunum olarak etkili rolleri olan öne çıkan yaklaşımlarda Kevin Lynch –Kent İmgesi, Gordon Cullen: Kent görünümü (townscape), Aldo Rossi: The Architecture of the City; Leon Krier: “Kent İçinde Kent”, Christian Norberg-Schulz: Genius Loci, Rob Krier: Urban Space'in çalışmaları örneklenebilmektedir.

Kentsel mekânlar; Sokaklar-Meydanlar-Avlular/Bahçeler başlıklarında ele alındığında, açıklama getirilmeye çalışıldığında, farklılaşan tanımlamaları farklı bakış açılarıyla izlenebilmektedir. Söz konusu farklı bakışlarda verilen açıklamalar, irdelemeler, kentsel mekânın çok yönlü bir olgu olduğu ve hâlâ üzerine konuşabilecek, irdelenebilecek kentsel yaşam ve yaşayanları için anahtar olgu olduğunu göstermektedir. Bu anahtar olgu içerisinde

sokaklar, meydanlar ve avlular kentin yapı taşı mekânlarıdır ve üzerinden çalışılmaya, tartışılmaya ve değerlendirmeye açık mekânlardır; sokaklar ve meydanlar (avluların da meydanlar üst başlığında el alındığı düşünülürse); yollar, odaklar, bölgeler, nirengiler, sınırlar olarak adlandırılan kentin tüm öğelerini ilişkilendiren ve kullanıcıların kenti bu öğeler üzerinde hareketlerinde, algılamalarında ve değerlendirilmelerinde en etkili öğeleridir. Bu bağlamda farklı ölçeklerdeki kent-kentli/kullanıcı kimliği ve kimliklendirmenin oluşumunda önemli rolleri olduğu açıkça görülmektedir. Kentin ve dolayısıyla kentsel mekânların hem tek hem de birbirleriyle ilişkili, bütünde tanımladıkları Morfolojik ve Tipolojik strüktürleri ve özellikleri üzerinden kentlerin, kentsel mekânların değişimi-dönüşümü üzerine yapılan tartışmalar, örneklemeler ve açıklamalar doğrultusunda kentin geleceğini, gelecekteki mekânlarını oluşturma adına uygulamaya dönük çalışmaların da önemli bir alan bulduğu söylenebilir.

Kitabın sonraki bölümlerinde; Kentler-Kentsel Mekânların Değişim-Dönüşüm Süreci ve Kimlik başlığında ,Kentsel Mekânları Anlama Yolları; İlgili Tanımlar-Tanımlamalar ve Kavramlara değinilirken, canlı/yaşayan bir süreç olarak kente ve kent mekânlarına dair yapılaşma eylemine, bu eylemin gerçekleşmiş haliyle görünen boyutuna ve henüz gerçekleşmemiş ancak bir resim, bir vizyonel bakış olarak potansiyel görünüm boyutu üzerine verilen açıklamalar ve dikkat başlıkları ilişkisinde konunun hem ilgili kuramsal çerçevede hem de Trabzon Sokakları bölümünde uzun sürece yayılan, farklılaşan başlıklarda, kapsamlarda gerçekleştirildiği bilimsel araştırmalar yer almaktadır.

Konunun her durumda Kent Mekânı ve Kentli Diyalogunda açıklama ve çözüm bulacağı ifade bulan bu çalışmada konuya öncelikle kentlerdeki olumsuz gelişime, olumlu özellikleri bulunduran var olan çok boyutlu strüktürlerini ve öğelerini sergileyen tarihsel kent mekânlarının incelenmeleri, tartışılmaları, çözüm yollarının oluşturulmasına katkı sağlayabilecek, elde edilebilecek verilerden yararlanılarak bir çözüm getirebilmenin yollarını arama amacıyla yaklaşmıştır. Çalışma alanı kentsel dış mekânlardan sokaklar, meydanlar, avlular olarak sınırlandırılmış, analitik-tipolojik yaklaşımla, mekân oluşumuna açıklama getirebilecek, uzun sürece dayalı gerçekleştirilmiş olan çalışmalar ağırlığında Trabzon Kenti-Kent Mekânları örneğinde verilmiştir. Bu çalışmaların verilisinin yanında devamındaki bölümlerde Türkiye’den Kentler-Kent Mekânları başlığında da bir özet bakış verilmeye çalışılacaktır.

Açıklanan bağlamda oluşturulan araştırma sorularının cevapları, yaşayanlarda (sokak sakinlerinde) saklı olduğundan hareketle, insanların çevrelerini nasıl algıladıkları, çevrelerinin onlar için ne anlam taşıdığı, çevrelerine bağlılıkları, kısacası çevrelerini, yaşantılarını nasıl değerlendirdikleri ve tanımladıkları gibi birbirleriyle sıkı ilişkileri olan pek çok sorunun cevabı aranmakta ve yapılanmış çevre ile yaşantı arasındaki karşılıklı etkileşim içinde önemli

bir yer tutan lokal kimlik ve kimliklendirme konusuna öznel ve nesnel, fiziksel ve sosyal temelde yoğunlaşarak, konuya açıklık getirilmeye, ölçütler belirlenmeye çalışılmaktadır.

Yapılaşmış çevre ve onunla sürekli etkileşim içinde, birlikte varolan, fiziksel-sosyal çevre kalitesi ve onların birlikte oluşturdukları yaşama mekânı-yaşam kalitesi ana konu olarak ele alınmakta ve bu ana sorun alanı içinde önemli bir yer tutan “Kimlik ve Kimliklendirme” konusu işlenmektedir. Konuya öznel-nesnel, fiziksel sosyal bakış açılarından açıklık getirilmeye, ölçütler belirlenmeye çalışılmaktadır. Konu temelde, yaşayanlarına ve yaşantılarına inerek “Sokak -Meydan/Meydancık Mekânı”nda tipolojik ve analitik bir yaklaşımla incelenmektedir.

Kaynaklar

- Anderson, S. (1999). Memory without Monuments: Vernacular Architecture, *Traditional Dwellings and Settlements Review*, 11(1), 13-22.
- Bacon, E. (1992) *Design of Cities*, Thamesand Hudson.
- Bakan, K. and Konuk, G., (1987). *Türkiye’de Kentsel Dış Mekânların Düzenlenmesi*, Tübitak Yapı Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Boyer, P. Wertsch, J. W. (2015). *Zihinde ve Kültürde Bellek*. Çev. Yonca Aşçı Dalar, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Cullen, G. (1971). *The Consise Townscape*, Architectural Review, London.
- Çevik, S. (1984). *Sokaklarda Mekân Oluşumuna Trabzon Ölçeğinde Tipolojik Bir Yaklaşım Örneği*, YüksekLisans Tezi, KTÜ, Trabzon.
- Çevik S. (1991). *Mekân-Kimlik-Kimliklendirme; Trabzon Sokakları Örneği*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon.
- Çevik, S. (1996). “Gestaltungsphänomenen und Gestaltungs -empfehlungen für die öffentlichen Räume und mit ihrer Anwendung in der Praxis” (Araştırma), SI Städtebau-Institut, ArchitekturundStadtplanung, Universität Stuttgart, Almanya.
- Çevik, S., Beggen, A., Tuluk, İ., Vural, S. and Cordan, Ö., (1999). “Osmanlı Kentinde Yeşil Ögesinin Kullanımı Bursa ve Yakın Çevresinde Örneklenmesi”, *Uluslararası XI. Yapı ve Yaşam Kongresi, Mayıs, Bursa, Kongre Kitabı*: 85-109.
- Çevik, S., Eminağaoğlu, Z., Erşen, F. (2003). “Nature Effective Architecture and Settlements”, Eminağaoğlu, Z., Erşen, F., *Livable Environments and Architecture, International Congress, Livenarch*, KTÜ Mimarlık Bölümü, Trabzon, Türkiye, s. 168-178.
- Çevik, S., Özdoğan, H. (2023). “Urban Spaces: Street – Square –CourtyardTypologies”, *Urban Spaces: Typology, Media, Art And New Perspectives- Change Transformation and Critique of Urban Spaces*, ED.: Sonay Çevik, Öner Demirel, H. Özdoğan, *Livre de Lyon, Lyon*, Fransa, s.47-82.
- Eşkinat, Y., (1993). “Kent Planlama ve Tasarım Arasında Gerekli Ara Ölçek: Kentsel Tasarım,” 2. *Kentsel Tasarım ve Uygulamaları Sempozyumu, Mayıs, M.S.Ü., İstanbul, Bildiriler Kitabı*: 45-50.
- Halbwachs, M. (1992). *On Collective Memory*. The University of Chicago Press. Chicago and London.
- Gehl, J., (1987). *Life betweenbuildings: Using publicspace*, New York, Van NostrandReinhold.

- Krier, R. (1981). *Stadtraum in Theorie und Praxis-an Beispielen der Innenstadt Stuttgarts*, Stuttgart.
- Lynch, K. (1960). *The Image of City*, MIT Press.
- Norberg-Schulz, C. (1975). *Genius Loci, Enwerben in der historischen Strasse*, Abakon Verlag, Berlin.
- Özdoğan, H. (2002). *Türkiye’de Meydanlar*, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 696, Trabzon.
- Rossi, A., (1982). *The Architecture of the City*, The MIT Press, Massachusetts.
- Şahinler, O. (1984). *İç Dış Mekân Bütünleşmesinde Psikolojik Ortam, Makro Mekândan Mikro Mekâna Kadar Oluşum; Meydanlar, Avlular ve Sokaklar*, MSÜ Mimarlık Bölümü, Yayın No 4, İstanbul
- Voigt, K. (2020). *Typologie, Sterbeorte Übereineue Sichtbarkeitdes Sterbens in der Architektur*, Majuskel Medienproduktion GmbH, Wetzlar, 17-31.
- Yoldaş, E. (2010). *Kentsel avluların değişen anlam ve biçimleriyle incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı, Trabzon
- Woods, S. (1975). *The Man in the Street: A Polemic on Urbanism*, Penguin.

The background of the page features a detailed architectural drawing. The upper portion is a site plan showing a cluster of buildings with various roof shapes, some with hatching to indicate specific materials or slopes. The plan includes numerous trees of different sizes and shapes, as well as paths and open spaces. The lower portion of the image shows a perspective elevation of a two-story building with a flat roof, multiple windows, and a small chimney. The building is set against a backdrop of rolling hills and other trees.

Kuramsal Çerçeve

Mekân-Kimlik-Kimliklendirme

Bu bölümde, kitapta yer alan araştırmanın ana konusu bağlamında, giriş bölümünde konuya hareket noktasını oluşturan problem üst alanında, değişim-dönüşüm ve kentlere, kentsel mekâna, kentli, kent yaşayanlarına; yaşayan ve yaşanan mekâna yansımalarına dair verilen açıklamalara, saptamalara, tartışmalara ve çözüm yollarının aranmasında; mekân-kimlik-kimliklendirme bağlamında zemini oluşturan kuramsal çerçeve yer almaktadır. Burada yer alacak kuramsal çerçeve (konu bağlamında başka kuramsal yaklaşımların da bu çerçeveye katılmasının yanında), konunun farkına varılmasında, anlaşılmasında, anlatılmasında, değerlendirilmesinde, paylaşılmasında, günümüzde de hâlâ temel kuramlar-kuramsal yaklaşımlar olarak etkin rol oynayan yaklaşımlar olarak ifade edilebilir.

Detaylandırmak gerekirse bu bölüm; “Yapılaşmış Çevre ile Sosyal Çevre Arasındaki Etkileşim Konusunda Kuramsal ve Açıklayıcı Yaklaşımlar, Modeller” ve “Kimlik-Yerel (Lokal) Kimlik ve Kimliklendirme” başlıklı iki ana alt bölümden oluşmaktadır.

Yapılaşmış Çevre ile Sosyal Çevre Arasındaki Etkileşim Konusunda Kuramsal ve Açıklayıcı Yaklaşımlar, Modeller alt bölümünde konuya;

- Mekân Psikolojisini İnsan Düzeyinde Algılama ve Öğrenme Üzerinden Ele Alan Yaklaşımlar
- Sosyal Çevre Düzeyinde Davranışları-İlişkileri Konu Alan Yaklaşımlar
- Mekânsal-Yapılaşmış Çevre Düzeyinde Kuramsal Yaklaşımlar, Modeller
- Kültürel Antropoloji ve Mekânsal Çevre
- Kent Yerleşimi-Konumu (Urban Setting) Yaklaşımı
- Olgusal Psikolojide Çevre ve Mekâna Yaklaşımlar

Kimlik-Yerel (Lokal) Kimlik ve Kimliklendirme adlı ikinci ana alt bölümde ise konuya ;

- Algılama-Sosyal Algılama-Algılama Süreci
- Algılama Boyutları İçinde Kimlik ve Kimliklendirme
- Mekâna Bağlı Gereksinimler İçinde Kimlik ve Kimliklendirme

başlıkları üzerinden yaklaşılmaktadır.

Çalışmada ana probleme daha yakından bakmak, tanımlamak, farklı formüle edilen bir bakışla açıklamak, gerçekleştirilen araştırmanın tüm adımları için önem sergilemektedir.

Çevremizin olumsuz yönde hızla değiştiği açıkça gözlenen bir olgudur. Çevre kimliğini ve karakterini kaybetmekte; bu durum bir yandan var olan dokuda-çevrede olumsuz ve bilinçsiz yapılan tahribatlarla (ki bu yapıların yıkılması veya yeni yapıların ilavesi ile) diğer bir yandan da yeni yerleşmelerde yanlış veya eksik oluşturulan karakteriyle gözlenmektedir.

Bu konu, pek çok nedene bağlı olarak ortaya çıktığı gibi insan yaşamı için-insancıl bir yaşam için pek çok önemli sorun ortaya çıkmaktadır. Sorunlar; nedenler, sonuçlar ve çözümler üçlüsü içinde karmaşık bir kompleksin çalışılmasını, bir başka deyişle, disiplinlerarası bir çalışmayı, yönetim ve uygulama gruplarını da ilgilendiren detayla birbirinden haberdar ve destekleyen çalışmalar içinde çözümlerini beklemektedir.

Olumsuz, hızlı gelişmeler, değişimler sonuçta olumsuz kentsel mekânlar ve kentler; bu olgunun sonucu olarak da pek çok sorun ortaya çıkmaktadır ki bunlar: Yapısal-mekânsal, estetik, kültürel, psikolojik, sosyal, ekonomik sorunlar, yerleşim ve ulaşım sorunları olarak sayılabilir. İnsanlar da bu olayı gerek yakın çevrelerinde gerek konutlarının çevresinde (özel ve yarı özel, yarı kamusal mekânlarda) gerekse diğer kent mekânlarında (kamusal ve yarı kamusal mekânlarda) ağırlıklı olarak yaşamakta, hissetmekte (bilinçli veya bilinçsiz olarak) ve olumsuz etkilerini almakta, sonuçları; çevrelerinden ve yaşamlarından hoşnutsuzluk, çevreye yabancılaşma, zayıf sosyal ilişkiler ve uyum zorlukları, eskiyi arama-eskiye özlem-eskiyle yaşamaya nereye ait olduğunu veya kendisine nelerin ait olduğunu bilememe ve bunların yarattığı boşluklar (psikososyal, kültürel, biyolojik bozukluklar) gibi pek çok şekilde ortaya çıkmaktadır.

Sorun, yapılaşmış çevre ve onun içindeki bir etkileşim içinde birlikte varolduğu yaşam kalitesi, bir başka deyişle fiziksel, sosyal çevre kalitesi ve onların birlikte oluşturduğu yaşam mekânı ve yaşam kalitesi sorunudur. Yani sorun, kimlik ve kimliklendirme sorunudur. Olumlu veya olumsuz, iyi ya da kötü, yararlı ya da zararlı, başarılı ya da başarısız olarak oluşturulan, oluşturulmuş veya oluşturulacak kimlik sorunudur. Kimliği oluşturan öğeler, ona nitelik veren öğeler, karakterler olarak adlandırılabilir. Kimliğe kişiliği veren, onu tanımlayan, onu diğerlerinden ayırt edici kimliği sağlayıcı faktörler, karakterler olmaktadır. Bu karakterlerin, ifadelere,

tanımlamalara, açıklamalara anlam verdiği, ona göre yorum getirildiği söylenebilir. Burada karakterlerin, karakterleri veren öğelerin, tek tek özelliklerinin yanı sıra, onların kompoze edilmesi, birbirleriyle ilişkili düzeni de kimliği ortaya koymaktadır. Karakterlerden herhangi birinin bozulması tümü etkilemekte, dengeyi bozmakta, bozuk, hatalı karakterler, dolayısıyla kimlikler ortaya çıkmaktadır. Veya kimliğe bakıldığında da karakterlerin dağılımı ve bütünü oluşturan karakterlere göre kişiler, nesneler, mekânlar değerlendirilmektedir.

Kimlik oluşumunda fiziksel ölçütlerin yanı sıra manevi özellikler, değerler, kendine özgü nitelikler de önemli yer tutmaktadır. Kimliğin tanınması, tanımlanabilmesi sonucunda o kimlik benimsenir veya alışılır, bağlanılır, övülür, yerilir veya olumsuz yanlarına rağmen uyum gösterilir, alışılır ya da çok olumsuz etkileri altında ve alışamayacak, seçme hakkı bulunamadığı durumlarda bir savaş yaşanır ve anlık zararları ve devam edebilecek, sonuçta ortaya çıkabilecek belki de hiç etkisinden kurtulamayacak yaralar alınabilir, bazen de pes edilir, her şeyin bırakıldığı durumlar olabilir ki bu son iki durumun en aza indirgenmesi, çoğalmasına olanak vermemeye çalışılması önemli ve gerekli bir tutum, zorunluluk olmalıdır.

Açıklanan bu bağlam içinde değişik bilim dallarındaki kimlik, kişilik, karakter ve ilgili deyimler (Tuğlacı, *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*), ele alınan probleme, problemin olası çözüm yollarına tercüme edilirse; (yani insan-mekân konusuna bir benzetim uygulanırsa), ilginç ve konunun odak noktasını-çıkış noktasını açıklayacak, belki de çözümlemede yol gösterebilecek girdiler şöyle gözlenebilir (Tablo 1.):

Kimlik: “Birinin belli bir kimse olmasını sağlayan çeşitli şartların tümü” veya “kim olduğunu kanıtlayan belge” olarak tanımlanabilmektedir.

Kişilik: “Bir kimsenin kendine göre bir ayrıcalığı olması hali, bir kimseye özgü belirgin özellik, bilinçli bireylik”, “Bir toplum içinde fertlerin o toplumu meydana getiren kurumlardan herbirine intibak etmesinden doğan sosyal hüviyetleri” (felsefe ve sosyolojide) olarak tanımlanmaktadır ki bu da kimliğin en belirgin özelliği durumudur.

Çevre kişiliği, kimliği kavramıyla bu tanımlar aynen geçerli olmaktadır.

Kimliği oluşturan ve kişiliği veren öğeler, faktörler olarak da “karakter”in tanımına bakıldığında:

Karakter: “Bir kimsenin veya topluluğun psikolojik veya manevi ayırıcı özelliklerin tümü”, “Üstün manevi özellik”, “Ayrılcı nitelik”, “Belli ahlak ölçülerine veya değer kriterlerine göre değerlendirilen kişilik” (psikoloji ve felsefede), “Bir organizmayı meydana getiren özelliklerin her biri ...” (biyolojide).

Temel Kişilik: “Karakter çizgilerinin ve tipik davranışların tümü” (etnolojide Kardner’in antropoloji okuluna göre).

Açıklanan bu ana/anahtar sözcüklerle ilgili deyimlere gelince:

Karakteri meydana getiren bir veya birkaç unsurun bozulması, kusurlu hale gelmesi diye tanımlanan “Karakter Bozukluğu” ve kısmen beden yapısından, çoğu zaman da

uygun olmayan çevre (yanlış eğitim, düzensizlik, inatçılık, yalancılık gibi) sebeplerle meydana gelen karakter bozuklukları olarak tanımlanan “Karakter Hataları” kötü yapılaşma, hatalı ilişkiler ve istenmeyen yaşam kalitesi ile ilişkilendirilebilir. Burada karakter dışı, kişilik dışı oluşumlar ve karakterin bütünlüğünün bozulması söz konusudur.

“Karakter Kalıbı” deyiminin tanımı da konuya önemli bir boyut getirmektedir. Psikolojide “Bir kimse veya bir kültürle ilgili olarak davranış tahminine esas teşkil eden bir takım eylem, düşünce ve duygusal eğilimler” olarak tanımlanmaktadır. Çevre-Yapılaşmış Çevre-Yaşam Çevresinin Kültür-Toplum-Kullanıcılar tarafından zaman içinde oluşturulmuş karakter kalıpları-oluşum stilleri belirlenmesi ve değerlendirilmesi bu deyimle yakın ilişkili görülmektedir.

“Karakter Noktası”(müzikte) özel bir karakter ve önem sağlayan nota olarak açıklanmakta, çevre oluşumunda bu karakteri sağlayacak, vurgulayacak neler olabileceği ve müzik armonisi içindeki yerinin önemi de düşünüldüğünde bütünü ilgilendiren olarak bütün içindeki yeri, nerede olmalı soruları getirilebilir.

Tiyatroda, özellikle karakterlerin gelişmesine dayanan komedi veya dram olarak açıklanan “Karakter Komedi veya Dramı” deyimini de çevre bir tiyatro sahnesi olarak düşünüldüğünde, kötü gelişme ve yapılaşma, oluşumu ve sonuçları itibarıyla komedi veya bir dram olarak ve o çevrenin oluşumunda etkili insan tiplerinin de iyi, kötü, dürüst ...oyuncuları ile-yani karakter oyuncuları- bir oyun olarak açıklanabilir.

Psikopatolojide “Bilinen nevroz belirtilerinin yerini karakter değişikliklerinin aldığı nevroz tipi” olarak açıklanan “Karakter Nevrozu”; Psikolojide sıra ile birbirinden ayrı iki değişik hayat yaşamak şeklinde kendini gösteren bir zihin bozukluğu hali, kişilik ikileşmesi nedeniyle iki hayatı yaşayan kimse hiç bir zaman bu farklı hayatın farkında değildir.” şeklinde açıklanan “Kişilik İkileşmesi”; “Kişisel etkinliği ve başkalarıyla birlikte çalışma verimini azaltan, fakat ciddi bir anormallığe sebep olacak kadar ağır olmayan herhangi bir güçlük” olarak açıklanan “Kişilik Problemi ve “ Bir kimsenin, çevresinin veya başkaları ile arkadaşlarının isteklerini gözönünde tutarak kişiliğinde bir uyuma ulaşması eylemi veya oluşumu” olarak açıklanan “Kişilik Uyum” deyimleri konuya şöylece tercüme edilebilir, uyarlanabilir:

Yaşam çevresinin bozulmaya başlamasıyla ortaya çıkmaya başlayan problemler ve zamanla artan olumsuz-uyumsuz değişimler ile karakter ikileşmesine ve karakter nevrozuna, yani geri dönülmez sonuçlara kadar götürebilen, hastalıklar ortaya çıkaran, kişiliğini bulamama, uyum-benimsemeye sorunlar ve bu duruma oluşan tepkiler şeklinde ortaya çıkan sorunlar ve sonuçlar ile (Uyum sınırını zorlayan ve aşan değişmelerle) açıklanabilir.

Sinema ve tiyatrodaki kullanılan “Belirli bir karakteri bütün ayrıntıları ile yaratmakta usta olan oyuncular” olarak tanımlanan “Karakter Oyuncusu”, çevre yaratmada (biçimlendirmede) oynanan oyun içindeki rolleri ve ağırlıklarıyla “mimarlar, şehirciler, kent tasarımcılar, uygulamacılar; uygulama-denetim-yönetim organları-kurullar...” sayılabilir ve de oynanan oyunun başarılı veya başarısız olması, oyunda canlan-

dırılan karakterlerin yönetmen, yazar ...'ların rolleri ve diğer katılımcıların, kullanıcıların rolleri irdelenebilir.

Psikolojide, “İncelemesinde uzmanlaşmış psikolog-karakteroloji uzmanı- Karakterolog” ve “Bireylere karakterin gelişmesini ve özelliklerini inceleyen bilim dalı olup bireylerin huy, fiziki dayanıklılık ve zihni yetenek gibi özelliklerin üzerinde duran bilim dalı- Karakteroloji olarak adlandırılmaktadır. Çevre karakteristiklerini belirleme-analiz etme, karakter aktarma, yeni karakterler oluşturma, karakter uyarlama, karakter iyileştirme çalışma alanını karakteroloji uzmanlık alanı ile ve bu konuda “exper-yetkin kişileri-mimar, sosyolog, psikolog, kent tasarımcı ...”ları karakterologlar olarak açıklayabiliriz.

Karakter noktası, karakter kalıbı, karakter bütünü-bütünlüğü, karakteristik-karakter özellikleri, uygunluk-uyuma-uyum, karakterizasyon öge ve eylemleri çözümlemede kullanılabilecek-yararlanılabilecek malzemeler olarak düşünülebilir. Olumlu çevre karakterini kazandıran özellikler, kişiliği oluşturma ve karakter özelliklerini verebilecek bütün-kompozisyon varyasyonlarını araştırma-oluşturma aşamasında bu kriterler önemli öğeler durumundadır.

- Karakter Noktası: Özel bir karakter ve önem sağlayan nota.
- Karakter Özelliği-Karakteristik: Hepsi bir araya geldiği vakit, bir kimsenin ahlaki değer ve statüsünü meydana getiren sayısız belirli niteliklerden biri-Ayırıcı,üstünde durulmaya değer, dikkat çekici özellik, nitelik.
- Karakterize- Karakterizasyon: Ayırıcı özelliği ortaya koyma-konmuş, ayırt etme-ayırt edilmiş.
- Karakter Bütünlüğü: Bir kimsenin belli başlı etki ve değerini düzenleyen ve bunları destekleyip güçlendiren gelişimsel oluşum-birlik.
- Karakter Kalıbı: Bir kimse veya bir kültürle ilgili olarak davranış tahminine esas teşkil eden bir takım eylem, düşünce ve duygusal eğilimler.
- Uygunluk-Uyum: Uyum: Özne ile yüklem ve bazı dillerde olduğu gibi sıfat ile ismin, cins ve sayı bakımından birbirine uyması (dil biliminde).
- Bir tümün parçaları arasında bulunan uygunluk.
- Bir organizmanın çevresindeki şartlarda yaşayabilmesi için kendini değiştirmesi (zoolojide)bireysel uyum-bir kimsenin ihtiyaç ve yetenekleriyle uyumlu olarak içinde bulunduğu çevrenin şartları ve istekleri karşısında fizyolojik, psikolojik veya sosyal bir uymada bulunması oluşumu (psikolojide).
- Bireyin bir yanı, başka bir şeyin bir yanıyla biçimi biçimine gelmek (Bu kapak bu kutuya uydu,yakışmak, birbirini tutmak).

Psikolojide “Kişiliği İnceleme Yöntemleri” olarak olay tarihçesi, değerlendirme ölçeği, kâğıt kalem testi, mülakat, serbest çağrışım ve projektif yöntemler gibi amaca uygun yöntemler kullanılmaktadır. Çevre kişiliğini -kimliğini inceleme yöntemleri de amaca uygun olarak çevre sorumlu karakterlerini inceleme modelleri geliştirilmelidir.

Psikolojide “Kişilik Envanteri” olarak geçen “Bireyin kişisel özelliklerinin içe mi, yoksa dışa mı dönük olduğunu tayin için kullanılan bir ölçme aracı” ve farklılıkları belirlemede kullanılan araç olarak “Kişilik Testi” araçları kullanılmaktadır. Aynı anlamda incelenen konuda da geliştirilen uygun modeller yardımıyla testleri-incelemeleri yapmak gerekli olmaktadır.

Kişisel alışkanlıklar, tavırlar ve pek gizli kişisel problemler bakımından bir kimseye yardımcı amaç edinen rehberlik alanı olarak oluşturulan “Kişisel Rehberler”in ilgili alanda da eksikliği olan bir konu olarak uygulama alanında kullanılabilecek rehber çalışmalarının yapılması ve rehberlerin hazırlanması önemlidir.

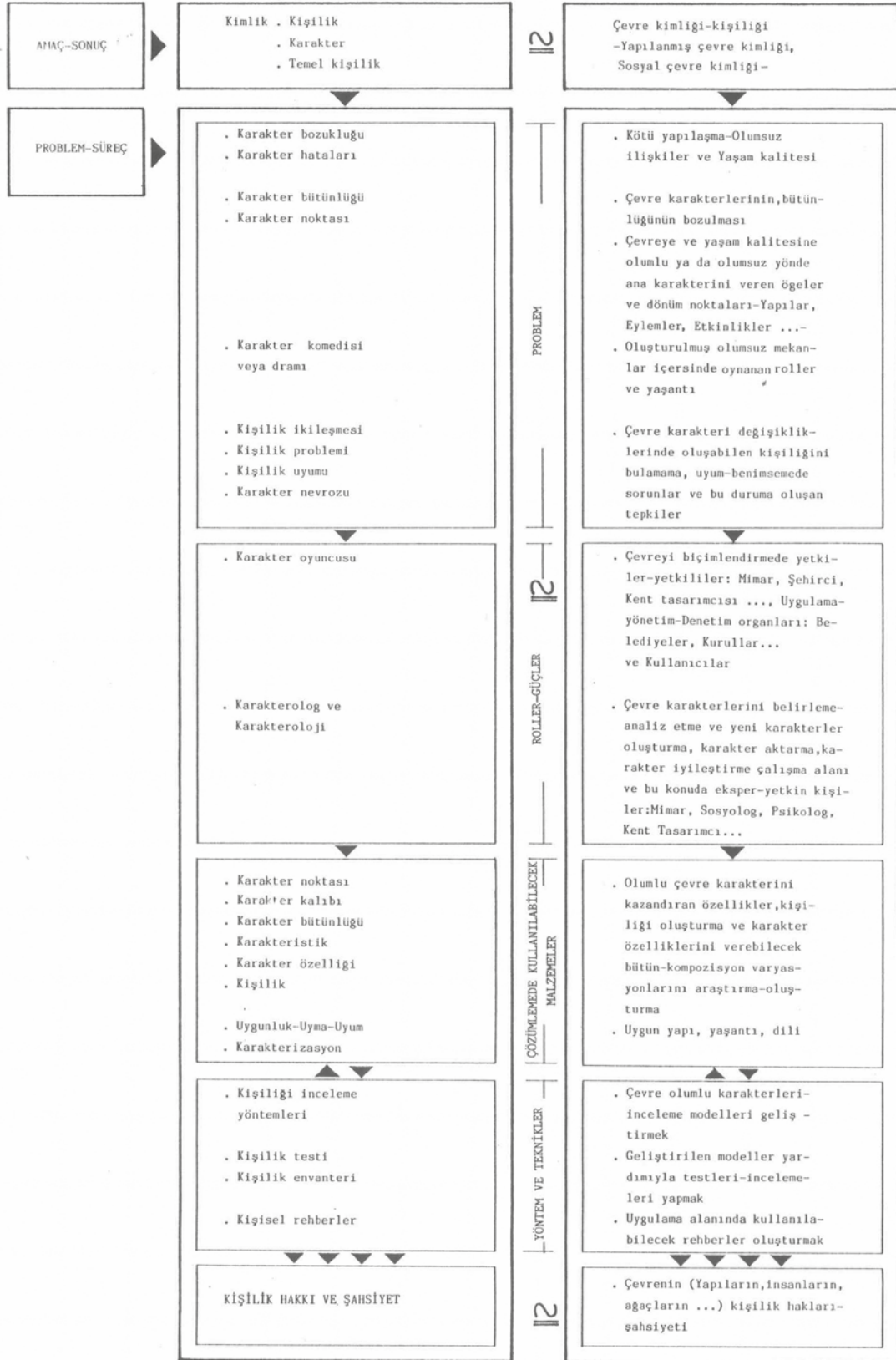
Tüm açıklanan anahtar sözcükleri, ilgili deyimleri ve etken, girdi olabilecek araçların tümünü kapsayan ana deyim olarak “Kişilik Hakları ve Şahsiyet” kavramları hukukta “Şahsa ve şahsiyete bağlı, yaşamak, şerefli yaşamak, sıhhatli kalmak, evlenmek, hürriyetten yararlanmak, ticari kredi sahibi olabilmek gibi haklar” şeklinde ifade edilmekte ve bu kavramlar ana konumuz için önemli bir çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Yapıları, insanları, ağaçları, çiçekleri, hayvanlarıtüm öğeleriyle çevrenin de kişilik hakları ve şahsiyeti vardır veya olmalıdır. Her şeyiyle uyumlu-güzel-sağlıklı bir yaşantı, sıhhatli çevre ve sıhhatli ilişkilerle yaşamak hem insanlarımızın hem de pek çok kişinin yaşamına tanık, arkada olmuş, pek çok anlamlı izi taşıyan, görüntüleyen yapıların ve fiziksel öğeler-oluşumların da hakkıdır veya olmalıdır. Çevre ve ilişkilerin, kısacası yaşantının sıhhatli olması, canlanması, iyileştirilmesi için varolan olanaklardan bilinçli eylemler doğrultusunda yararlanmak her şeyiyle çevrenin de “Kişilik ve Şahsiyet Hakları” kapsamındadır.

Burada, ana konunun, içeriğin ve problemin farklı bir formül üzerinden ele alınmasının, yani ana bağlam kapsamında değişik bilim dallarındaki kimlik, kişilik, karakter ve ilgili deyimler ile ele alınan ve karşılık bulan probleme, problemin olası çözüm yollarına tercüme edildiğinde (yani insan-mekân konusuna bir benzetim uygulanırsa), ilginç ve konunun odak noktasını, çıkış noktasını açıklayacak, belki de çözümlemede yol gösterebilecek girdiler olarak değerlendirilmesi ile önemli bir bakış açısı sunulmaktadır.

Verilen açıklamalar zemininde, araştırma, çalışma alanı bağlamında kısaca ifade etmek gerekirse; araştırılan soruların cevapları, insanlarda (yaşayanlarında) saklıdır. İnsanların çevrelerini nasıl algıladıkları, çevrelerinin onlar için ne anlam taşıdığı, çevrelerine bağlılıkları, kısacası çevrelerini, yaşantılarını nasıl değerlendirdikleri ve tanımladıkları gibi birbirleriyle sıkı ilişkileri olan pek çok sorunun cevabını ararken yapılaşmış çevre ile yaşantı arasındaki karşılıklı etkileşim içinde önemli bir yer tutan lokal kimlik ve kimliklendirme konusuna öznel ve nesnel, fiziksel ve sosyal temelde yoğunlaşarak, konuya açıklık getirilmeye, ölçütler belirlenmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda, “Yapılaşmış Çevre ile Sosyal Çevre Arasındaki Etkileşim Konusunda Kuramsal ve Açıklayıcı Yaklaşımlar, Modeller” ve “Kimlik-Yerel (Lokal) Kimlik ve Kimliklendirme” başlıklı iki bölümden oluşan kuramsal çerçeve araştırmaya etkin bir zemin oluşturacaktır.

Tablo 1. "Kimlik", "Karakter" ve "Kişilik" kavramlarının farklı bilim dalları ve ele alınan konu içinde irdelenmesi.

Yapılaşmış Çevre ile Sosyal Çevre Arasındaki Etkileşim Üzerine Kuramsal ve Açıklayıcı Yaklaşımlar, Modeller

Yapılaşmış çevre ile sosyal çevre arasındaki etkileşim konusu üzerinde farklı bilim dallarında farklı bakış açılarında yoğunlaşan kuramsal ve açıklayıcı yaklaşımlar bulunmaktadır.

Psikoloji, sosyoloji, kültürel antropoloji, etnoloji, çevresel psikoloji, ekoloji, mimarlık, kent tasarımı, şehircilik gibi pek çok bilim dalında konuya farklı kapsam ve düzeylerde yaklaşımıştır.

Bir bölümü, insan-mekân ilişkilerini, insan ve yakın çevresi içinde incelerken, bir bölümü ise, insan-çevre-yapılaşmış çevre ilişkilerini, insan ve insan grupları arasındaki ilişkiler açısından kent parçası, konut bölgesi, kent ve bölge düzeyinde ele alabilmektedir.

Analiz edici, açıklayıcı, yorumlayıcı, destekleyici olan bu kuram ve yaklaşımlar, birbirine zemin hazırlayıcı ve birbirini tamamlayıcı yaklaşımlar olarak görülmektedir.

Ele alınan konu, her bilim dalı içinde ve konuyu ele alan her bilim adamı tarafından farklı ağırlıklarda işlenmiştir. Konunun disiplinlerarası bir nitelikte olması, tek bir kuram kapsamında bitmesini zorlaştırmaktadır.

“Yapılaşmış çevre ve sosyal çevre arasındaki karşılıklı ilişkileri” yaşam kalitesi, sosyal ilişkiler, kentsel ekoloji ve ekoloji, bir yere bağlılık (memleket) kavramı, gereksinimler üzerinden inceleyen yaklaşımlar bulunmaktadır. Hangi ölçekte, kapsamda

ve hangi yaklaşımda olursa olsun doğal olarak ana konu olarak algılama ve davranışlar, değişik boyutları ve yönleriyle işlenmektedir.

Konuyla ilgili kuramlar ve yaklaşımlar, mümkün olabildiğince bir sistem içinde verilmeye çalışılmaktadır. Yaklaşımların ait olduğu ya da olabileceği gruplardaki olası geçişmeler de göz önüne alınırsa bunun yaklaşık bir gruplama olduğu söylenebilir. Burada, ait olduğu bilim dalı kapsamında da alınabilecek bazı yaklaşımlar, gösterdikleri özellikli (konuyla ilgili olarak) durumları sebebiyle ayrı gruplar içinde ele alınmışlardır.

Mekân Psikolojisini İnsan Düzeyinde Algılama ve Öğrenme Üzerinden Ele Alan Yaklaşımlar

Mekânı psikolojik bir alan olarak işleyen yaklaşımlar: Gestalt Kuramı (M. Wertheimer, K.Koffka, W.Köhler) ve Alan (Feld) Kuramı (K. Lewin) bu yaklaşım içinde görülmektedir.

Gestalt Psikolojisi'nde, insan-çevre-iletişim konusu, Algılama Psikolojisi ilkelerinden hareketle ele alınmaktadır. Biçimlerin oluşumuna bir bütün olarak bakılmaktadır. Algılanan çevrenin biçimi ve nesnel kalitesi, nesnelerin birbiri ile olan ilişkileri de birlikte algılanmakta ve biçim (form, renk ve strüktür) oluşturulmaktadır. Ana fikir, "Bütün, onun parçalarının toplamından daha fazladır." cümlesi ile ortaya konmaktadır. Biçim ve zemin arasındaki farklılıklar, düzen ilişkileri Gestalt kuralları olarak, "Yakınlık Kuralı", "Benzerlik Kuralı", "Kapalılık-Kapanmışlık Kuralı", "Yön-Benzer Kader Kuralı", "Değişmezlik Kuralı", "Tecrübe Kuralı", "Basit-Açık Strüktürlenmiş Formlar Kuralı", "Simetri Kuralı" şeklinde açıklanmaktadır. Yapılanmış çevrede, biçim kalitelerine Rapoport ve Kantor; "Çeşitlilik ve Çok Anlamlılık" kalitesini getirmekte ve Gestalt Psikolojisi'nden hareketle, bir algılama strüktürünü aramakta; benzerlik, açıklık yerine çok anlamlılığı getirmekte, monotonluk ve çeşitliliğin, birlikte yüksek bir algılama etkisi oluşturabileceğini tanımlamaktadırlar.

Alan (Feld) Kuramı'na göre, psikolojik mekân, bir bütün olarak araştırılmaktadır. Çevre faktörleri ve psikolojik faktörler, bir etki strüktürünü oluşturmakta, Lewin'e göre dinamik bir alan olarak eylem mekânı içinde kişinin davranışı, kişinin ve çevresinin özelliklerinden oluşan bir fonksiyon olarak açıklanmakta ve psikolojik alan içinde davranışların açıklanmasında, yalnızca nesnel (objektif) çevre değil aynı zamanda olayın, kişinin psikolojik bütünü içinde ele alınmasının önemi vurgulanmaktadır.

Mekânı bir anlam-ilişkiler (Valenz) sistemi olarak ele alan "Davranışçılık" (Behaviorismus) yaklaşımları: Laboratuvar koşullarında davranışların, heyecan-teşvik (Reiz)-tepki ilişkisi içinde incelenmesini konu alan, "çevreyi unutmuşluk" olarak da nitelendirilen yaklaşım içinde, "Öğrenme Psikolojisi ve Öğrenme Kuramı" (Skinner), "Düzenleme-İlişkilendirme-Orientierung Kuramı" (Tolman) ile gerçek davranışların, somut-gerçek çevrelerde de gözlenmesi ve açıklanmasını konu alan, "Ekolojik Psikoloji" içinde görülen "Davranış Kalıbı-Konumu (Behavior Setting)" yaklaşımı (Barker) bu kapsam içinde ele alınabilmektedir .

Öğrenme Psikolojisi ve Öğrenme Kuramı içinde, öğrenme süreci bir sonuç ve sonuçlar dizisi olarak tanımlanmakta ve bu süreç içinde belirli reaksiyonları tekrarlı şekilde çağrıştıran veya engelleyen durumlar, deneylerle incelenmektedir.

Davranış Kalıbı-Konumu yaklaşımında, Lewin'in "Alan Kuramı"na benzeyen fakat, diğer taraftan psikolojik mekân anlamlılıkları da ele alınmakta ve davranış çevresi tanımlanmaktadır.

Bu fikrin ana karakteri, mekân ve davranışların strüktürel benzerlikleri, toplu-ortak mekânsal ve zamansal davranışlar üzerine ilişkili olmasıdır.

Yakın ve benzer davranışlar, eylemlerin genelde benzer bir mekânsal-maddesel, mekânsal-zamansal sınırlanmış ilişki-ilgi alanı içinde olması söz konusudur.

Düzenleme-ilişkilendirme kuramında, bir davranışta beklentilerin amaca ulaşmadaki yeri ve etkileri ele alınmaktadır. Bunun yanında insanların mekândaki düzenleme-ilişkilendirmelerinde ve davranışlarında öznel "Biliş Kartı" varlığı kabul edilmektedir.

Mekânı bir araç (Instrument) olarak ele alan yaklaşımlar: Çevre Psikolojisi yaklaşımları (W.H.Ittelson, H.M.Proshansky, L.G.Rivlin, G.H.Winkel, L.Kruse) ve Bi-reysel Psikoloji içinde mekânı "Sahiplenme Alanı (Territorium)" olarak ele alan yaklaşımlar bu kapsam içinde, belirli bir mekânla ilgili olan yaklaşımlar da burada verilebilir.

Çevre Psikolojisi yaklaşımlarında, karşılıklı etkiler ele alınmakta ve mekân, maddesel çevrenin elemanlarını bir amaç-arac ilişkisi içinde, mekânı kullanan kişinin davranışları için bulunmakta ve gereksinmelerin karşılanmasında olanaklar sunmaktadır. Maddesel çevre elemanları, kendi yapma ve isteme/onaylama durumuna göre araç olarak kullanılabilirler.

Sahiplenme alanı olarak mekân, biogenetik bir özellik olarak görülmekte ve insanların mekândaki diğer insanlara karşı sahiplenme davranışları, zorlayıcı, bir şeye yöneltici, teşvik edici davranışlar şeklinde tanımlamalara rastlanılabilmektedir. İnsan, sahiplenme alanı baskısı içindedir ve davranışları, onun sosyal ve maddesel çevresinin varlığıyla belirlenmekte, sınırlanmaktadır. Sahiplenme, sahiplenme alanı özelliğın, özel mekânın bir şekli olarak özellik içinde, birlikte de incelenebilmektedir.

Sahiplenme alanı (Territorium) kavramı, fiziksel-maddesel çevre ve sosyal koşullar üzerine nedenli olması ile psikoloji dışındaki bilim dallarında da araştırma alanı olarak görülmektedir.

Sosyal Çevre Düzeyinde Davranışları-İlişkileri Konu Alan Yaklaşımlar

Sosyal Ekoloji, İnsanlık Ekolojisi (Human Ökologie), Yerleşme Sosyolojisi (SiedlungsSoziologie) isimlerinde "Fonksiyonalist Yaklaşım": Bu yaklaşımda konuya sosyomekânsal, psikoanalitik ve sosyo-psikolojik açılardan yaklaşılmaktadır. Bu yön-

leriyle çevre psikolojisi içinde de ele alınabilmektedir. Çevreyi unutma olayına bir tepki olarak, insan-çevre ilişkilerinin kent, yerleşim bölgeleri üzerinden ele alındığı bu yaklaşım, sosyal morfolojinin bir devamı şeklinde görülmektedir. Bu yaklaşımın konuları, Hamm'a göre, şehir ve sosyal mekân olarak onun görüntüsü, morfoloji, faktör analizi ve sosyal analizlerin yardımıyla tanımlanabilmektedir.

Kent Ekolojisi ana başlığında insan-çevre ilişkileri ele alınmakta, insan çevre ilişkilerinin değeri ve maddesel çevrenin, psikolojik ve sosyolojik çevrenin birbirini tamamladığı vurgulanmakta ve İnsanlık Ekolojisi (Human Ökologie) içinde ikamet etme, Kültürel Ekoloji içinde klasik yerleşme sosyolojisi üzerinden konuya yaklaşılmaktadır. İnsanlık Ekolojisi'nde, kişisel alana ait olduğu kadar kişisel olmayan alana da ait olan insancıl çevre ilişkileri konu alınmaktadır. Yerleşme, komşuluk ilişkileri de bu kapsamda ele alınabilmektedirler.

Kültür Ekolojisi açısından klasik yerleşme sosyolojisi içinde, mekânsal çevrenin sosyal-kültürel zemin üzerine sembolleştirilmesi konu alınmakta ve kültürel ekolojik analizlerle, mekânsal-sosyal çevrenin ve olayın açıklanması için mekânsal çevrenin sembolik içeriği ve sosyal yönlü açıklanmasına çalışılmaktadır, K.Lynch, 1960, 1974; mekânsal sembolleştirme ve biliş süreciyle ilgili olarak düzenleme-işkilendirme sistemi içinde ait olma ve güven duyma-Chomber de Lauwe 1977; mimari bütün içinde sosyal-toplumsal ait olmanın sembolleri açıklanması- H.Treinen, 1965, 1978; toplumsal olarak-ortak kimlik oluşumunun sembolik çalışılması, etkileri, mekâna bağlı ortak kimlik, yere bağlılık ve vatan duygusunun mekânsal ve sosyal çevre üzerinden açıklanması).

Eylem-Katılma-Değiştirme (Handlung) Kuramı ve yaklaşımları: Kent ve belirli kent bölgelerinin anlamları orada oturanların eylem alanı içinde, eylemlerin sosyal davranışlar ve kararlar üzerindeki etkileri, kullanım ve sunuş olanakları ile ilişkili olarak ele alınmaktadır. İnsan-çevre ilişkileri, Algılama Psikolojisi ve Semiotik yaklaşımlarına (eylem olgusunun ele alınmadığı yaklaşımlarına) karşılık olarak temellendirilmekte ve yapılanmış çevrede, eylem içinde bulunan bir canlı olarak insanın, yapılanmış çevre sürecine katılımı olarak aktif uyum ve çevre değişimleri üzerine insanın, insan gruplarının tepkisi şeklinde eylemin ortaya çıkış biçimleri de ele alınmaktadır. Eylem kuramı yaklaşımları, eylem içinde bulunan bir varlık olarak insanı, çevresini kontrol ve gereksinmelerine uyumluluk içinde ele almaktadır. Hareket noktaları içinde, sosyal etkinlikler için eylem ve düşünme yeteneğinin gelişmesi için (gelişim psikolojisi içinde) insanın çevresi ile aktif uyum içinde güvenilirliği, gereksinme ve isteklerinin karşılanması amaçlı, insanın çevresi içindeki değişiklikleri kabulü ve kendine uydurmasının önemi konu alınmaktadır.

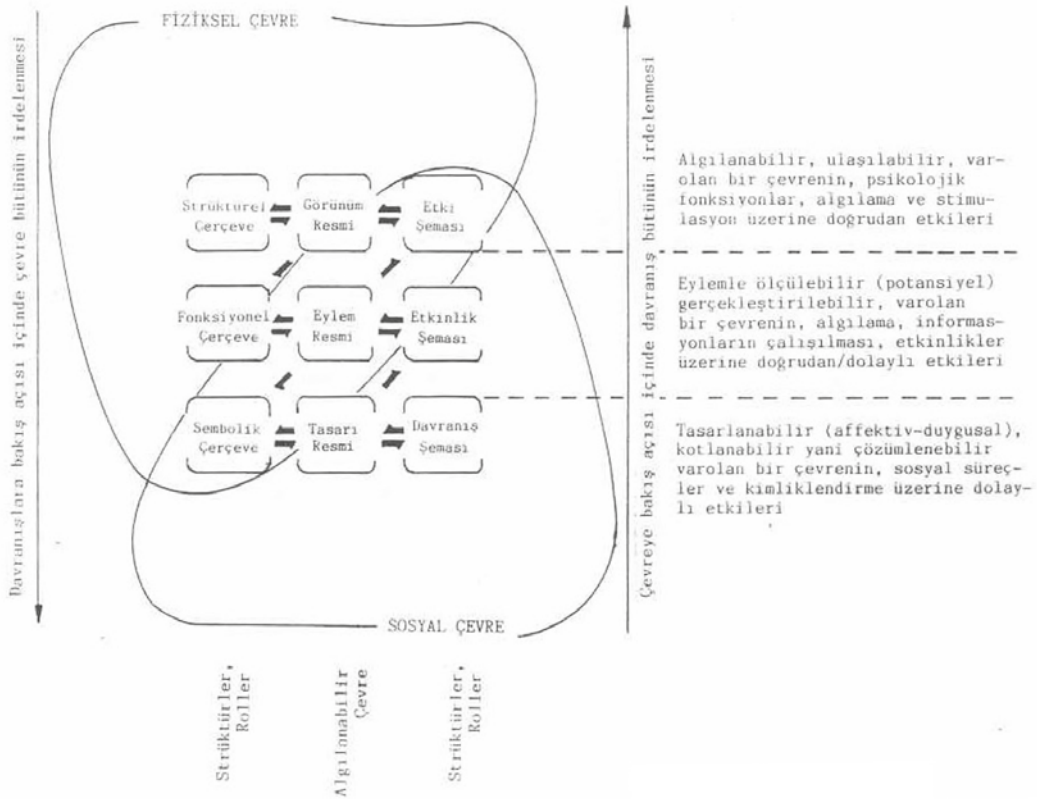
Bu yaklaşıma temel oluşturan ve benzer yaklaşımlar, mekânsal düşüncenin gelişimi, sahiplenme davranışları, sosyal-mekânsal davranışlar da birlikte ele alınmaktadır. Bu yaklaşım, kullanıcıların olabildiğince fazla, seçim-seçme özgürlüğü ilkesi içinde ilişkilendirilmekte ve alternatif davranış şekilleri ve eylem biçimlerinin yapılanmış çevre içerisinde en az sınırlandırılmasını amaçlamaktadır. Eylem yeteneğinin gelişimi ve algılama soruları, Gelişim Psikolojisi içinde irdelenmektedir.

Mekânsal-Yapılaşmış Çevre Düzeyinde Kuramsal Yaklaşımlar, Modeller

Gestalt Psikolojisi'nden, haber alma (Information)-informasyon estetiğinden hareketle "Fonksiyonalist Yaklaşım": Bu yaklaşımda, biçime bağlı kriterlere göre analizlerle kent dokusu, doku oluşum kurallarına göre araştırılmaktadır. Bu kurallar, elemanların, öğelerin bir dil içinde, birbirine göre düzenlerin formüle edilmesini getirmekte ve biçim analiz sonuçları, yöresel-yerel yapı, yapılanma kuralları için veya mevcut dokunun korunması gibi alanlarda, kullanım amaçlı olarak çalışılabilir-mektedir.

Kentsel mimaride yapılanmış mekânlarda; kentsel ölçekte imgelemede, biçimlerin doğrudan kent sakinleri üzerindeki etkilerinin, düzenleme-ilişkilendirme ilişkileri üzerinden analizi ele alınmaktadır. İnsanların çevreyi görsel elemanlar vasıtasıyla kavraması, onları hareket ve ilişkilendirme ile yapılandırarak kent imajına götürmektedir. Görsel kaliteler Gestalt Psikolojisi içinde ilişkilendirilmekte, çalışılmaktadır. Amaç, bir kentin düzenleme-ilişkilendirmesinin en iyi şekilde karşılanmasıdır. A.Waterhouse, K.Lynch'in "Kent İmajı-Kent Resmi" yaklaşımının sonuçlarını eleştirerek konuya toplum-yapılanmış çevre sistemi içinde bakmakta ve kentlilerin, kentsel çevrenin resmindeki değişimleri nasıl bir yolla algıladıklarını ve nasıl tepki gösterdiklerini, sosyo-mekânsal bir yaklaşımla araştırmaktadır.

Çevre algılamasına işaretler açısından yaklaşım-Genel İnfomasyon Kuramı-Semiotik (Enformasyon estetiği ve işaretler üzerinden) F.Saussure, Langua-Parole, C.Sonderpeirce: Kurucu yaklaşımlar, M. Kiemle: İnfomasyon estetiği, U.Eco: İletişim olarak kültür, C.W. Morris: Davranışçı yaklaşım): İnfomasyon estetiği içinde her estetik süreç, işaret süreci olarak ele alınmakta ve estetiksel işaretlerin etkileme yolları ve özellikleri üzerine, matematiksel yöntemlerle ve işaretlerle çalışılmaktadır. Kent; yapılar, yapılanmış çevre ve enformasyonların taşıyıcısı olarak kabul edilmekte ve onların düzeni ve ilişkileri üzerinde durulmaktadır. Enformasyon Estetiği Kuramı'na yaklaşımlarda, insan-çevre-iletişim sürecinden hareketle nesnel ölçülebilir veriler, stilize edilmeye ve uygun denemeler geliştirmeye algılama psikolojisi içinde ve Kibernetik yöntemlerle çalışılmaktadır. Algılanan nesneler olarak yapılanmış çevre, işaretler sistemi olarak ele alınmakta ve işaretler, bir iletişim (Kommunikation) süreci içinde araçlar, yerler olarak enformasyonların, iletişim içinde aktarılabilir taşıyıcısı olarak tanımlanmakta ve iletişim süreci üzerinden de konuya yaklaşılmaktadır. İşaretlerin ilişkisi; işaretlerle işaretler arasındaki ilişkiler (Sentaktik) işaretlerle nesnelerin anlamları arasındaki ilişkiler (Semantik), işaretler ve onların kullanıcıları arasındaki ilişkiler (Pragmatik) olarak üç işaret fonksiyonu içinde ele alınmaktadır. Bu kuram, yapılanmış çevrenin semantiği, dil ve dil olarak yapılanmış çevre, yapılanmış çevrenin işaretleri gibi kapsamlar içinde farklı bilim alanlarında araştırılmaktadır. Semiotiğin devamı olan, çalışmalarda önemli bir hareket noktası oluşturan U.Eco' nun "Mimarlığın Semiotiği", bu alanda temel bir yaklaşımı oluşturmaktadır. Mimari Semiotik'te, mimarlığın işaret karakterini sistematik olarak tanımlayan ilklerden biri olan N.Schulz görülmektedir.

Şekil 1. İnsan-Çevre Modeli K.J.Krause.

Çevre biçimlenmesi ile ilgili bütünsel yaklaşımlar, kuramsal modeller: Kent tasarımı, kent yapı biçimlenmesi ve davranışlarla ilgili olarak kuramsal, disiplinler arası yaklaşımlar, modeller olarak görülmektedir.

K.J. Krause (1976): Pek çok faktörün bir arada işlendiği yaklaşımda, bir insan-çevre modeli içinde insancıl davranışlar ele alınmaktadır. Çevrenin ve insancıl davranışların ilişki düzeyleri, boyutları, bir sınıflama içinde yapılandırılmakta ve bu bütün içinde çevrenin davranış etkinliği (Verhaltenswirksamkeit) oluşturulmakta, davranış etkinliği, özellikleri etki çerçevesi (Eindrucksmuster), eylem resmi (Handlungsbild) ve sembolik çerçeve içinde ifade edilmektedir. İnsan-mekân-modeli içinde; fiziksel oluşumların çevre bütününe davranışlar koşullu etki faktörleri (sosyal oluşumlara bakış açısı içinde); strüktürel çerçeve, fonksiyonel çerçeve, sembolik kapsam, sosyal oluşumların davranış bütününe davranış koşullu his-duyu faktörleri (fiziksel oluşumlar üzerine bakış açısı içinde); etki çerçevesi, etkinlik çerçevesi, davranış çerçevesi olarak verilmektedir. (Şekil 1.)

(İnsan-Çevre-Modellerine örnekler; J. Sonnenfeld, 1972, W. Moewes, 1977, R.M. Downs, 1970, G.Zannaras, 1976, D.Höllhuber, 1978, R.F.Lloyd, 1976 olarak çeşitlenebilmektedir).

M.Trieb (1977): İnsan-çevre arasındaki etkileşim süreci, yaşama çevresi-yaşama mekânı yaklaşımıyla oluşturulan modelde kent, kent biçimi, kent görünümüleri ve kent resmi düzeylerinde ele alınmakta, bu düzeylerdeki faktörler, kuramsal modelin elemanları olarak işlenmekte; faktörlerin karşılıklı etkileşimi, çevre izleyicileri-kullanıcılar ve çevre plancıları arasındaki ilişkiler aktarılarak model oluşturulmaktadır (Şekil 2.).

- Kent-Biçimi Düzeyi;tüm kent sakinleri için girilebilir kentsel çevre ve faktörleri; çevre biçimleri düzeni (konfiguration), algılama koşulları, çevre kullanımı, çevre biçimi, çevre oluşumu-oluşturma, çevre bütünü-içeriği,
- Kent-Görünümüleri Düzeyi; algılanabilir kent parçası ve faktörleri; algılamaya hazırlık (durumu), algılama kapasitesi, çevre görünümü, ilişki kaliteleri, görünüm kaliteleri, sürekli görüntüler kalitesi, etki kaliteleri, çevre etkisi, etki faktörleri,
- Kent-Resmi Düzeyi;kentin somut gerçekliğini,kent görünümünün ruhsal-içsel ve duygularla ölçülebilir resimlerinin çalışılması ve faktörleri; amaç tasarısı, değer tasarısı, çevre değerlendirme, çevre tasarısı, çevre anlamı, davranış yolları ve sonuçlar hoşluk kalitesi(yaşanan kentsel çevrenin ölçülebilir nitelikleriyle bağlantılı olarak), çevre tasarısı, tasarısı kaliteleri olarak ele alınmaktadır.

Kültürel Antropoloji ve Mekânsal Çevre

Bu disiplinde, yapılanmış çevre ile ilişkili olarak davranışların, yalnızca fiziksel faktörler ve sosyal koşullar üzerine çeşitlenmediği, aynı zamanda kültürden kültüre farklılıklar gösterdikleri açıklanmaktadır. E.T. Hall tarafından, bu yaklaşım içinde mekânlar; belirlenmiş (sabit) mekân, yarı belirlenmiş (yarı sabit) mekân ve belirlenmemiş (serbest, informal) mekân olarak sınıflandırılmaktadır. Yakın anlamda E.Goffman, açık-kamusal mekânlarda davranış strüktürleri ve kurallarını araştırmaktadır. Bu yaklaşımda mekân tipleri geniş ölçüde kültür etkilidir. Hail, insanların serbest mekândaki uzaklık davranışlarını, diğer kişi veya kişiler (inte-rakti on-partner) ve onların kültürel aitliğinin, sosyal ve duygusal ilişkilerin bir fonksiyonu olarak ele almaktadır. Rapoport, mimar ve antropolog olarak çalışmalarında, sabit ve yarı sabit mekânların kültürel çeşitliliklerini, kültürel değerlerin nereye kadar ve kültürden kültüre farklılık gösterdiklerini araştırmaktadır. Kültürel antropologların araştırmalarının bir bölümü, fiziksel çevre ve davranışların karşılıklı etkilerini kapsamaktadır (özellikle ilkel toplum ve topluluklarda). Ekolojik Antropoloji içinde, çevre ve kültür arasındaki etkileşimi ile doğal oluşumların, davranış biçimleri ve sosyal organizasyonlar üzerindeki etkileri araştırılmaktadır. Etnoloji içinde davranış ve mekân ilişkileri strüktürler üzerine açıklanmaya çalışılmaktadır. Kültürel Psikoloji içinde, Psikoloji (özellikle Lewin'in Feld Kuramı ve Piaget'in Gelişim Psikolojisi) ve Kültürel Antropoloji birleştirilerek fiziksel çevre ve davranışlar arasındaki ilişkiler tanımlanmaya çalışılmakta ve kişisel eylem mekânı, bir anlam-ilişkiler (Valenz) sistemi olarak tanımlanmakta ve mekândaki nesneler, bir eylem sisteminin parçaları

olarak ele alınmaktadır. Ayrıca burada “Biotop” (eylem yapanların, kendi kültürlerinin parçaları ile doğal yaşam koşulları) kültürel yapılanmış eylem mekânı olarak açıklanmaktadır. Kültürel Antopolojik araştırmalar, alan çalışmasını getirmekte; yaşanılan yerlere gitmeyi, gözlemeyi ve birlikte yaşamayı gerektirmektedir.

Kent Yerleşimi-Konumu (Urban Setting) Yaklaşımı

Kentsel yaşam koşulları; yaşam kalitesi nesnel (objektif) ve öznel (sübjektif) yönlü olup, değişik yaşam çevreleri içinde farklı hissedilmekte, yaşanmakta ve değişik sosyal-mekânsal düzeyler ortaya koymaktadır. Psikolog Proshansky ve Fabian’ın kentin kullanımı ve kentin yaşayanları için anlamından hareketle; bir taraftan kendi mekânları ve yerleri ile bütünüyle yapılanmış bir çevre olarak “Fiziksel Setting” ve diğer taraftan da mekânlar ve yerler içinde gerçekleşen insancıl etkinlikler, eylemler ana konu olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşımdan hareketle, “Setting” kavramı, kent sakinleri ve yapılanmış çevre arasındaki ilişkileri kapsayan araştırmalarda, kentsel yaşam kalitesi, her yönüyle “Kent Konumu-Yerleşimi” kavramı olarak işlenmektedir. Kent Yerleşimi-Konumu kavramı, “Setting” kavramıyla ilgili, sosyal ve yapısal-mekânsal bir bütün olarak özellikli bir karakter ve kalite ortaya koyan “parça yerleşim” (Quartier), ikamet bölgesi ölçeği olarak ele alınmaktadır. Konut bölgesi olarak parça yerleşim bölgesi; özel kullanım şekilleri (konutlar), kamusal ve yarı kamusal kullanımlar (çocuk bahçesi, oyun alanları) ve kamusal ve yarı kamusal kullanımları (sokaklar, meydanlar, parklar) kapsayan şekli ile belirli bir mekânsal ve eylemden kaynaklanan ilişki içinde duran konumların (settinglerin) bir sistemi olarak tanımlanmakta ve gözlenebilir eylem biçimlerinin gerçekleştiği yerler ve mekânlar vasıtasıyla yapılanmaktadır. Konumların (settinglerin) sistemi içinde bulunan “Etkinlikler Sistemi”nde etkinlikler, birincil olarak kültürel (Rapoport) ve bunun yanında duygu ile ilgili yazılamayacak kurallar, gereksinimler ve ilişkilerin, değişik yaşam biçimlerinin sonuçları olarak ele alınabilmektedir. Davranışlar ve deneyler, mekânların ve yerlerin nitelikleri ile ilişki içinde durmakta ve bir konum-yerleşim (setting) oluşturmaktadır. Bu ilişkiler bir strüktür içinde incelendiğinde, yapısal bir konumun (setting) oluşumuna ilgiyi getirmektedir-onun gerçek özellikleri, kimin kullandığı, olaylar, ortaya çıkanlar ve bir kişinin günlük öğrenmesine ve davranışlarına bütün bu ilişkiler hangi konumda oluşmaktadır? Fiziksel Konumun (Setting) tanımlanması, sosyal ve mekânsal olgular bütünüünün temel özelliklerinin ortaya konması gerekmektedir; bu bütün, olaylar ve anlamdan oluşmaktadır ve bu konumu kullananlar için bir olay, bir oluşumdur. Katılan kişiler ve konum (setting) arasındaki ilişkiler, zaman içindeki değişimler de araştırılmalıdır. Etkinliklerin, oluştuğu yer zaman ve şekli, hangi zamanda oluştuğu veya oluşmadığı, bir konumun (Setting’in) ilişki destekleyen ve uyumu yönlendiren, kolaylaştıran niteliklerine bağlı olmaktadır.

Olgusal Psikoloji’de Çevre ve Mekâna Yaklaşımlar

İnsan olarak varoluş mekânsallığının ele alınması, olgusal (Fenomenolojik) psikolojinin ana konusunu oluşturmaktadır, insan ve onun yaşadıkları (Erleben) ve çevreyi

algılaması, yani özne (subjekt) merkezli bir bakış açısı ana hareket noktası olarak görülmektedir. Mekânın fenomenolojisi, maddesel bir çevrenin sosyolojik analizleri için de, zemin oluşturabilecek yaklaşımlar olarak görülmektedir. Fenomenolojinin ana konularından biri de “Yaşama Dünyası-Çevresi” ile “Yaşanan Mekânın Farklılıkları” ve “Yaşanan Mekânın Özellikli Bakış Açıları”, “Mekânsal Çevre veya Çevrenin Mekânsallığı”, “Mekânsal Bir Paradigma” anlayışından hareketle “Yaşam Mekânı” ve “Yaşanan Mekân” kavramları ve değişik bakış açıları içinde açıklanmakta olup, “İnsanın Varlığı” İkamet-Yerleşmesi (Habitat)” kapsamında genişletilmektedir. Yaşanan Mekân (Erlebter Raum) kavramı, belirlenmiş mekân, eylem mekânı ve algılama mekânı içinde incelenmektedir.

Belirlenmiş mekân: Belirlenmiş mekânın biçimsel karakteristikleri; “öğeler; form, renk, ses, koku”, “yer, konum ve uzaklıklar”, “hareket mekânı olarak belirlenmiş mekân”, kapsamlarında ele alınmaktadır. Mekân bölümlenmeleri, parçaları ve öğeler-nesnelerin (Dinge), farklılık gösteren, ayrıcalık getiren kalitesi ve anlamlarından yaşanan mekânın “Belirlenebilirlik” özelliği ortaya çıkmaktadır. “Belirlenmiş Mekân”, bu karakteristikler içinde, hareket ve eylemin katılımıyla düzenleme-iliskilendirme mekânı kapsamına da açıklamalar getirilmektedir. Belirlenmişlik, her mekânın temel bir karakteri olup; orada olmanın, çevrenin kapalılığının bir temel türü olarak ele alınmaktadır.

Amaca yönelik eylem içinde hareket ederek, algılayarak ve zamana bağlı olarak oluşan mekân, ilişkilendirilmiş mekân olarak tanımlanmakta ve belirlenmiş mekândan daha farklı, niteliği belirtilmektedir.

“... öyle bir mekân ki, onun içinde biz bir şeylerle uğraşıyoruz, çalışıyoruz veya dinleniyoruz, onun yanında eşyalarla-şeylerle (Dinge) ilgileniyoruz, onları gözlüyoruz, arıyoruz ve ihtiyaç duyuyoruz, yolumuza dikilen şeyleri ortadan kaldırılabiliyoruz. Biz, bir yerden başka bir yere ulaşabilmek için hareket ediyoruz, mesafeleri arkada bırakıyoruz, uzaklaşıyoruz. Zaman içinde yer değişimi olarak hareket, eylem mekânını her zaman, zaman mekânı, zamansal yapılanmış mekân olarak da ortaya koyuyorlar...” (Krause, 1974, s. 77).

Eylem mekânı: Amaçlarına göre, bazen programlı olacak kadar kapsamlı, bazen doğal sayılabilecek şekilde ortaya konan eylemlerin mekânı tanımı getirilmektedir. Aktüel (güncel, eylemsel) ve potansiyel mekân kavramları incelenmektedir. “Aktüel Mekân”, doğrudan içinde bulunan ve kullanılmaya hazır öğeleri, nesneleri ve yakınlık kavramını da bağlı olarak ele alırken, “Potansiyel Eylem Mekânı”, aynı zamanda aktüel eylem mekânını da kapsayan ve gerek duyulduğunda kullanılmak üzere olanakları sunan çevre olarak açıklanmaktadır.

“Potansiyel eylem mekânına her mekân ait olmaktadır ki içinde ben varım veya şimdi orda değilim, ondan bir şeyler biliyorum ki, ben onu tekrar eylem mekânı yapabilirim.” (Krause , 1974, s. 82).

Aktüel eylem mekânı sürekli olarak bir potansiyel eylem mekânı üzerine kullanımlı olmakta, potansiyel algılama mekânı ve aktüel eylem mekânı ilişkilendirilmektedir.

Eylem mekânındaki eşyalar-öğeler arasındaki ilişkiler, oyun alanı-gerçekleştirme, gerçekleşme alanı (Spielraum) olarak tanımlanmaktadır (Ströker). Araçların mevcut olması kullanılabilirliği bu alanın kriterlerinden olmakta, bu alanda amaca yönelik karşılaşmalar içinde elde olanların varlığı, “Alışmanın Verdiği Güven” karakterini sunmaktadır (Araç analizi, Heidegger). Eylem mekânı, mekân ve eylem araçları olarak “Eşyalar/Öğeler” arasındaki ilişkiler sisteminde, “Oyun Alanı/Gerçekleştirme Mekânı” yapabilme (oluşturabilme) ve yapabilmenin (oluşturabilmenin) koşulları analiz edilmektedir (Ichheiser). Yapabilmenin somut koşulları yanında, kişiye bağlı koşullar da ele alınmaktadır. Yapabilme; fiziksel, psikolojik, teknik ve sosyal formlar içinde incelenmektedir.

Eylem mekânındaki yönler ve yollar, öznenin durumu-konumu vasıtasıyla koşullandırılmaktadır: Yukarısı-aşağısı (yükseklik boyutu), sol-sağ (genişlik boyutu), ön-arka (derinlik boyutu). Eylem mekânı amaca bir yol olarak da açıklanmakta, yolların aynı zamanda düşünce yolu, doğrultular da düşüncedeki (düşünülen mekândaki) yol tasarımları olarak ele alınmaktadır. Mekândaki yollar sayısız faktöre bağlıdır, zaman ve önemliliği, ilişkiler, doğal engellemeler-engeller, amaçla ilişkilendirilmesi ve kişinin duygusal durumu yol seçimini belirlemekte ve mekândaki hareketin yönünü, doğrultusunu, hızını etkilemektedir.

Diğer insanların var olması ve onlarla bir arada bulunma, yaşama; eylem mekânını sosyal mekâna ve sosyal durumlara dönüştürmekte ve sosyal mekân olarak eylem mekânını getirmektedir. İnsanın mekânsallığı sosyal eylem ve anlamları içinde mekân ve oradaki şeyler-eşyalar-öğeler (Dinge), “olanakların-imkânların koşulu olarak Araç-Objektif Olayların Geçtiği Yer (Medium) ve sosyal eylemin ürünü olarak” ele alınmaktadır.

“Başkalarıyla birliktelik”, “Yakınlık” yaklaşımları ve çevreyi, eylem çevresini ve oradaki eşyaları-öğeleri kullanım ve ilişkiler açısından her şeyden önce kullanıcılar üzerine, birlikte olan insanlar üzerine ilişkili “Araç Analizi” (Heidegger);

“Mekân toplumsal olarak üretilmektedir” yaklaşımıyla mekân; yaşanan mekân, algılanan mekân ve tasarlanan mekân başlıklarında, mekânın üretiminin birbirinden ayrılmaz üç kurucu anı/bileşeni olarak görülen ve mekânın üretiminde, birbirine diyalektik olarak bağlı, fakat iki-yanlı üç kurucu, biçimlendirici/şekillendirici an ortaya çıkmakta; bir yanda mekânsal pratikler, mekân temsilleri ve temsil mekânları; diğer yanda algılanan, tasarlanan ve yaşanan mekân yaklaşımı (Lefebvre);

Yaşam çevresi ve özellikle sosyal bir çevre olarak günlük eylemlerin çevresi, insanların doğrudan sosyal ilişkileri, mekânsal ve zamansal bir aradalığı ve günlük eylemlerin strüktürü olarak sosyal çevreyi üçe ayıran yaklaşımı (Schütz);

Sosyal eylem alanına, seven insanların bir arada olması, olduğu mekân ve vatan yaklaşımı (Biswanger);

Sosyal konumlardaki davranışlar, mekânsal ve zamansal konumlar, kamusal, yarı kamusal ve özel alanlardaki farklılıklar, farklı ilişkileri incelemesi ve zamansal-mekân-

sal konumlardaki sosyal bir karşılamaya büyük bir sosyal olanak ve bir sosyal olay olarak yaklaşım (Goffman); konuyla ilgili diğer çalışmalardandır.

Algılama mekânı: Algılama mekânının strüktürü, öznenin eylemi vasıtasıyla ilişkilendirilmektedir. Görüş alanını sınırlayan ufuk ve öznenin düzenlemesi, yakın mekân birincil eylem alanı olarak, görme (perspektif) alanını da uzak mekân olarak oluşturmaktadır. Bu görme alanı içinde eşyalar-öğeler, artık el altında değildir, yalnız onların varlığının fark edilmesi söz konusudur. Görsel algılama; ön plan, arka plan, derinlik, uzaklık, yakınlık ilişkileri üzerinden özellik kazanmaktadır. Algılama mekânı da eylem mekânı gibi ilişkilendirilmiş mekân olmakta; buradaki ilişkilendirme-düzenleme, algılayan (özne) üzerine ilişki içinde “Eşyalar - Öğeler”in sunulmuş biçimlerini karakterize etmektedir. Algılama mekânı, aynı zamanda bir eylem mekânıdır ve potansiyel algılama mekânına, yalnız eylem vasıtasıyla ulaşılabilir. Aktüel algılama, devamındaki algılama olanaklarını da birlikte getirmekte ve sebeplendirmektedir. Algılama ve hareket; algılananlar ve algılanabilirlik üzerine ve aktüel algılama mekânı (bir potansiyel algılama mekânı kaynaklı) üzerine ilişkilidir ve bu ilişki de hareket, hareket nedenleri üzerine kurulmaktadır.

Yerleşimsel Mekân (Habituel Raum) ve Konutun Yeri: Yerleşimsel mekân, yollar ve meydanlarla bir bütün içinde kendini ortaya koyan, yaşayanlarına kendini özellikli hissettiren, tanıdıklığı ve güvenilirliği sunan ve devamındaki yerleşmeleri açıklayan bir ilişki noktası olarak açıklanmaktadır, ikamet edilen ve diğer insanlarla paylaşılan bir mekân söz konusudur. Sosyal çevre içinde diğer insanlar ile birliktelik, mekânsallık ve zamansallık içinde bulunulmasıyla gerçekleşmektedir (Heidegger, başkalarıyla birlikte olma, orada olma). Seven insanların bir arada olmasının mekânsallığı güvenlik, yakınlık ve duygusal bağlar içinde açıklanmaktadır (Biswanger). Oturulan ikamet edilen ve güvenilen bu bölge içinde “Konut (Ev)” çok önemli bir anlam taşımaktadır. Konut, ikametın ana fonksiyonu olarak merkezi bir yer (Bachelard) ve insanın tüm yollarının üzerine ilişkili olduğu, dünyanın merkezi (Bollnow) olarak ele alınmaktadır. Konut, insanlar için iki önemli anlama sahip olmaktadır. Konut, oturanları dış mekândan korumakta ve güveni sunmakta, konutun mekânsal alanı güvenilenlerin orta noktasını oluşturmaktadır. Konut; insanın istediği zaman kendini çekebileceği özel bölge, huzur yeri olmaktadır. Konut aynı zamanda biçimi, donatılar düzeni ile mekânla uyumun bir göstergesi olmaktadır. Konut, sembol, kendi kişiliği-kimliği ve statünün ifadesi olarak da görülmektedir (Bachelard, Bollnow). Mekâna sahip olmak ve mekânda olmak, insancıl yaşamın belirleyicilerindendir (Bollnow) ve yaşanan mekânın bir fenomeni olarak görülmektedir.

Bölümde “Mekân-Kimlik-Kimliklendirme” ana konusu bağlamında verilen; konuya etkileşimli oluşum içerisinde ele alan kuramlar-kuramsal oluşumlar, yaklaşımlar ve modellere kısaca bir bakmak gerekirse;

- İnsanların belirli çevrelerde gösterdikleri tepkileri, davranışları laboratuvar koşullarında incelemeyi konu alan yaklaşımlar (Davranışçılık-Behaviorismus içinde),

- Somut çevrenin-yapılanmış çevrenin ihmali karşısında, insanların doğal, günlük çevrelerini dikkate alan yaklaşımlar (Gestalt Kuramı, Feld [Alan] Kuramı),
- Feld Kuramı'ndan hareketle, ekolojik psikoloji içinde, fiziksel alan ve davranışlar konusunun, somut çevreler içinde somut davranışların gözlemlendiği yaklaşımlar (Ekolojik Çevre-Davranışlar Çevresi/Konumu-Behavior Setting),
- İnsan-çevre ilişkilerini amaç, araç ve gereksinmeler içinde inceleyen yaklaşımlar (Çevre Psikolojisi),
- Çevreyi unutmaya yönelik yaklaşımlara bir tepki olarak, insan-çevre ilişkilerini, kent, yerleşme-konut bölgeleri üzerinden ele alan yaklaşımlar (İnsanlık Ekolojisi-Human Ökologie, Yerleşme Sosyolojisi-Siedlungssoziologie),
- Eylem içinde bulunan bir varlık olarak insanın çevresini kontrolünü, gereksinimleriyle uyumluluk içinde olma durumunu ve sosyal davranışlar ile kararları üzerindeki etkilerini ele alan yaklaşımlar (Eylem Kuramı ve yaklaşımlar),
- Çevre ve ilişkiler konusunda, kültürden kültüre farklılığı alan ve insan ve davranışlarını gerçek çevre koşullarında inceleyen yaklaşımlar (Kültürel Antropolojik),
- Sosyal ve yapısal-mekânsal bir bütün olarak çevre (kent parçalarının ele alındığı ve yaşam karakteri ve kalitelerini çok yönlü olarak inceleyen yaklaşımlar (Kent Yerleşimi-Konumu-Urban Setting),
- Çevre/Mekân ve insan arasındaki ilişkileri, çok yönlü etkileşimi, bir kuram altında toparlamaya yönelik çalışmalar,
- İnsan-mekân arasındaki temel ilişkileri, insanın mekânsallığını temel alan; yaşam mekânının temel niteliklerini, belirlenmiş mekân, eylem mekânı (ve sosyal mekân olarak eylem mekânı), algılama mekânı ve yerleşme alanı içinde inceleyen yaklaşımlar (Olgusal Psikoloji-Fenomenolojik Psikoloji)olarak özetlenebilir.

Tek tek bilim dallarında oluşturulan kuramların, yaklaşımların, diğer bilim dallarında da işlendiği, uyarlandığı görülmekte; çevreyi göz önüne almayan, somut-gerçek çevreyi ihmal eden veya çevreyi ve ilişkileri parça alanlarda inceleyen yaklaşımlar ve insan-mekân ilişkileri konusunu çok yönlü inceleyen ve tek bir kuram altında toparlamaya yönelik çalışmaların olduğu görülmektedir.

Kimlik-Yerel (Lokal) Kimlik ve Kimliklendirme

Algılama-Sosyal Algılama-Algılama Süreci

- Algılama-Sosyal Algılama-Algılama Süreci
- Algılama Boyutları İçinde Kimlik ve Kimliklendirme
- Mekâna Bağlı Gereksinmeler İçinde Kimlik ve Kimliklendirme

İnsan-Çevre-İlişkilerinin araştırılmasında ana konu olarak algılamanın-algılama teorilerinin işlenmesinden ve öneminden daha önce de bahsedilmiştir. Bu bölümde ana konu olarak algılamanın tanımı ve fizyobiyojik süreci değil, karşılıklı etkileşimin kapsamında, algılamayı etkileyen, zemin hazırlayan-algılamaya hazırlayan faktörler, sosyal algılama ve yapılanmış çevre algılamasını çok yönlü ve devamlılık gösteren özelliğiyle, bir oluşum-etkileşim boyutu içindeki basamakları- süreci ele alınacaktır.

Algılama, “Bir olgu duyusu yapmada belleğin kullanılması” veya “Çevre güzelliklerinin-etkilerinin sübjektif kabulü ve çalışılması” veyahut “Canlı organizmanın ihtiyaçlarından birisi, faydalı araçsal bir iş-çalışma” olarak açıklanabilmektedir.

Algılamayı Etkileyen Faktörler

İnsanlar çevrelerindeki öğeleri, düzenlemeleri (Objektif olguları değişik olarak algılamakta, kabul etmekte ve değerlendirmektedir. Ve bu olaydaki etkileyenler, sadece o anlık- o andaki etkenlere bağlı olarak değildir. Yaşanan, belli süreç ve o süreçteki etkenlere ve niteliklerine göre oluşturulan-oluşmuş özellikler vasıtasıyla da ilgilidir ve etkilenmektedir, yönlenmekte ve yönlendirilmektedir. Bu durumda algılamayı etkileyen faktörler, aynı zamanda algılama girişini etkileyici-oluşturucu, algılamaya zemin hazırlayıcı faktörler olarak da görülmektedir.

Algılama olayı, kimin algıladığına-özne (subjekt) neyi algıladığına-nesne (objekt) veya algılamak istediğine ve nasıl algıladığına bağlı olarak değişiklikler göstermektedir.

Algılamayı ve algılama girişini etkileyen faktörler arasında;

- Biofiziksel özellikler, doğuştan gelen özellikler-kapasite
- Eğitim, meslek ve uzmanlık kapsamı içinde konuyla çevreyle ilgili olarak-mimar, sanatçı, planıcı
- Belli bir yaşam konum-dilim grubu içinde olmak
- Çocuklar, yaşlı insanlar vd.
- Belli bir yaşam düzeni grubu içinde olmak
- Hastalar, öğrenciler.
- Kişilik özellikleri
- Değerler sistemi
- Bilgi, uyarı, etkenler topluluğu
- Mekânsal ve zamansal boyut
- Sosyal etkenler (Sosyal algılama ve dolaylı sosyal etkenler)
- Algılamaya hazır olma durumu ve özellikleri
- O andaki aktüel faktörler ve daha önceden oluşmuş özellikler
- Algılama olayı sivilizasyon-gelişme, yaşama-süreci içinde kendini göstermektedir (Ör. Piaget'in çocuklarda bilgilenme ve algılamanın yeri). İnsanın kendi çevresi içinde öğrenme-bilgilenmeyle birlikte algılaması da gelişmektedir.
- Kişi ve nesne arasındaki ilişkiler sosyal şartlar altında öğrenilmekte ve sabitleştirilmektedir.
- Öğrenme, bilgilenme ve öğrenme koşulları da etkili olmaktadır.
- Gereksinmelere ve tecrübeler ve de gereksinme ve tecrübelerin sosyo-kültürel ağırlıklı koşullarına bağlı olarak belirli sınırlar içinde öğrenebilmektedir.
- Toplumsal oluşturulmuş değerler sistemi ve kişinin kendi bakış açısı-kabul sistemi öğrenmeyi etkilemekte, toplum veya gruplar tarafından ortaya konulmuş-ödüllendirici veyahut cezalandırıcı kavramlar, normlar algılamayı ve algılamanın eyleme dönüşmesini etkilemektedir.
- Algılama duruma ve konuma bağlı özellikler de göstermektedir, kişinin o anki katılma isteği ve o andaki aktüel faktörlere-konum özelliklerine göre algılamasını ve sürecini etkilemektedir.
- Tek kişiden daha çok sosyal ağırlıklı ve sosyal kaynaklı olan beklentiler, ümit ve korkular, düşünceler, savunma mekânizması ve gereksinmeler gibi etkenler-özellikler algılamaya hazırlık durumunu etkilemektedir.

Burada görülüyor ki, algılamada duyu organlarıyla hissedilmeyen büyüklükler de algılama sürecini etkilemektedir. Algılama tek yönlü değildir, etkileşim söz konusudur, objektif öğeler ve düzenlemeleri-koşulları yanında kişilik strüktürleri de, her kişinin algılamasını farklılaştırıcı olarak etkilemekte, onaylamaktadır ve algılama sosyal bazlı ve sosyal koşullar-faktörler altında oluşmakta-gerçekleşmektedir.

Sosyal Algılama

Sosyal Algılama Hipotezi Kuramı (J.S.Brunger, L.Postman):İnsancıl birlikteliğin ve sosyal ilişkilerin algılaması, diğer taraftan sosyal koşullu kişilik faktörü; beklentiler, düşünceler vasıtasıyla etkilenen algılama olarak incelenebilmektedir. Algılama, günlük çevre içindeki yaşam situasyonları /konumları içinde ele alınmaktadır.

Sosyal algılama kuramı, algılamayı kompleks bir süreç olarak ele almakta, her şeyden önce algılamanın sosyal koşulluluğunu vurgulamakta, insan ve sosyal ilişkiler sistemi arasındaki süreklilik içinde oluşan-kendini gösteren bir ürün olarak da kişisel beklentiler-düşünceler ele alınmakta, kişisel ayrılıklara ve algılamadaki öznelliğe dikkat çekilmektedir.

Sosyal algılama, dış görüntüye (biçime) bağlı algılama kuramlarına karşı fonksiyonalist-işlevsel-içsel bir yaklaşımı da ele almaktadır.

Algılama olayının organizasyon kurallarıyla ilgilenen formalist yaklaşıma karşılık fonksiyonalist yaklaşımda algılama, geniş bir davranış bütünü-bağlamı içinde ele alınmakta ve bir eylem olarak kabul edilmektedir.

Algılama gidişi-seyri üç bölümde analiz edilebilmektedir:

1. Varsayım, algılama süreci içinde oluşan-onaylanan tavırlar, düşünceler, değerler, ihtiyaçlar, deney-tecrübe, duygular ve algılamaya hazırlık durumundan hareketle oluşturulan beklentiler
2. Çevre verilerinin varsayım zemin üzerine kabulü,
3. Varsayım, uyumluluğun sınanması ve çevre bağlarının (pozitif veya negatif olarak) kurulması.

Algılama hareketi içinde, nesnel oluşumlar, önceden-uzun sürede edinilmiş değerlere bağlı olarak algılama düzeni, algılamaya hazırlık durumu ve durum-konum ilişkileri belirleyici etkenler olarak belirtilmektedir.

Algılama ve Öğrenme

Algılamanın öğrenme, bilgilenme ve öğrenme koşullarına -doğal kabiliyet ve çevre anlamlandırmada parçaların bütünlüğüne /bütünleştirilmesine bağlı olarak öğrenilebildiğine ve öğrenme süreci içinde de değişiklikler gösterebildiğine daha önce değinilmişti.

Algılama olayı geniş anlamda öğrenme ile ilişkilendirilmekte; “Algılama geniş anlamda bir öğrenme sorunudur. Çevre fiziksel olarak bilinenlerle ilişkilendirilir. Geçmişten deneyimler kafada görsel şeylerle ilgili olasılıklar kurarlar. Bu da bilinçli bir farkına varışı oluşturur. Bunlar algısal deneyimlerdir ve belleğe kaydedilirler. Böylece öğrenilirler. Bu kaydedişte doğal olarak belleğin sınırları önem kazanacaktır. Bu da yine algılamada olduğu gibi birtakım değişkenlere bağlıdır.” ve algılamanın öğrenil-

mesi çevre ile ilişkiler içinde ele alınan dört algılama basamağı ile ilişkilendirilerek açıklanmaktadır:

- Hangi enformasyonların nasıl kabul edilebileceğinin-algılanabileceğinin öğrenilmesi,
- Hangi öğelerin-özelliklerin nasıl ilişkilendirilebileceğinin öğrenilmesi,
- Hangi öğelerin-özelliklerin hangi sembolik anlamlarla nasıl ilişkilendirilebileceği-karşılanabileceği. Hangi çevre ile nasıl-her yönüyle-uyum içinde olabileceğinin öğrenilmesi.

Algılama Boyutları İçinde Kimlik ve Kimliklendirme

Algılama, kişi ve çevre arasındaki karşılıklı ilişkiler, algılamanın dört basamağı içinde açıklanmakta ve algılama süreci sınıflandırılmaktadır.

- Enformasyon kabulü
- Düzenleme-İlişkilendirme
- Sembolleştirme
- Kimliklendirme

Bu bölümde, ilk üç basamakla ilgili olarak kuramsal yaklaşımlar bölümünde ele alındığından ve konuyla doğrudan ilgisinden dolayı, “Kimlik ve Kimliklendirme-Bağlanma” ile ilgili çalışmalar detaylı olarak ele alınacaktır.

Bilgi-Haber (Enformasyon) Kabulü

Çevre algılamasının ilk basamağıdır. Çevre uyarı düzenlerinin-özelliklerinin ve sunulan enformasyon-bilgi, bilgilenme olanakları, kabulü-girişi, açıklanması ve tanımlanması farklı kuramsal yaklaşımlarla incelenmektedir. Bunlar daha önce de değinildiği üzere; Genel Enformasyon Kuramı-Enformasyonların matematiksel ifadeye dönüştürülebilirliği/dönüşebilirliği-, Enformasyon Estetiği-objektif özellikleri matematiksel ifadeyle ölçme yardımıyla estetik yönden değerlendirilmesi, işaret süreci olarak estetik süreç, estetiksel işaretlerin etkileme yolları ve özellikleri-, Enformasyon Estetiği devamında Psiko-estetik yaklaşımla-kalitelerin sosyal ifadelendirilmesi, iyi-güzel biçimlerin ölçülmesi ve değerlendirilmesi, kriterler-, sosyo-kültürel farklılıkların-öğrenilen şeylerin estetik beğeni-hoşlanma olayı ve değerlendirmeye etkileri çalışmaları-, Genel İşaretler Kuramı-Semiotik-İşaretlerin İlişkisi (Sentaktik, Semantik, Pragmatik)’nden hareketle işaretler dünyası ve algılayanlar arasındaki ilişkileri ve yapılanmış çevre dilinin araştırmaları-olmaktadır.

Enformasyon girişine zemin, informasyon taşıyıcısı olarak kentsel strüktürler, kentsel işaretler dünyasının öğeleri, nitelikleri, çeşitliliği (monotonluk-sıradanlık, sürpriz değerli-heyecanlı) bulunduran çevre olarak-enformasyon girişi ve süreci için strüktürel koşulları belirlemektedir.

Enformasyon-kabulünü ve etki alanını etkileyen faktörler-taşıyıcıları, strüktürleri ve ulaşılabilirlikleri algılayanın hangi faktörler altında bulunduğu da bağlı olarak enformasyon kabulünü ve etki alanını değiştirmekte, etkilemektedir. Bunlar dikkat azaltıcı veya arttırıcı şeyler-yenilik, sürpriz... ve bunların oluşturduğu bütün, çeşitlilik-, enformasyonların kullanma ve çevre düzenlemeleri ile ilgili olarak gerekliliği-zorunluluğu, yalnız dışgörüntü üzerine temellenmeyen içerikler (kullanma, amaç, anlam, sosyal çevre) üzerine de ilgili olarak-fiziksel düzenlemenin yanı sıra kullanım olanaklarını ele alan çeşitlilik olarak incelenmektedir.

Bunların yanında kişi olarak, bir topluluğun parçası olarak, çevre öğelerinin-özelliklerinin taşıdıkları anlam ve onlara göre değerlendirilmesi olayı da etkileyenler arasındadır.

Düzenleme-İlişkilendirme

Düzenleme-ilişkilendirme, çevre algılaması boyutlarının ana bir fonksiyonu olarak görülmektedir. Mekândaki davranışlarla ilgili olarak “Motorik Mekân Düzenleme-İlişkilendirme”-fiziksel mekândaki herhangi bir şeyle ilgili büyüklüklere-şeylere karşı pozisyon, yön ve hareketi mümkün kılan (oraya hareket, oraya bakmak, orayı göstermek)- ve “Görsel Mekân Düzenleme-İlişkilendirme”-olgusal (fenomenal)-mekânsal ilişkiler sistemi içinde algılayan vasıtasıyla duyusal tüm ilgili girişleri-olarak çeşitlendirilmektedir ve bu iki düzenleme-ilişkilendirme biçiminin karşılıklı etkileşim içinde olduğu-algılayanın yaşanan mekânı düzenlediği, içinde mekân elemanlarını ve hareketleri içinde kendisini lokalize etmesi (yani duyusal bir ilişki sistemini düzenlemekte) ifade edilmektedir.

Düzenleme-İlişkilendirme ile ilgili aksaklıklar veya kayıplar korkuyu, baskıyı ortaya çıkarmaktadır. İlişkilendirme-Düzenleme kullanılabilir-ihtiyaç duyulabilir enformasyonların kabulü zemini üzerine kurulmaktadır.

Mekânda düzenleme-ilişkilendirmede yapılanmış çevre içindeki elemanların-öğelerin durumu önemli rol oynamaktadır (Öğeler-Eşyalar, Yapılar, Mekândaki Strüktürler). Bu konu kapsamında, K.Lynch’in bir şehrin görsel değeri, okunabilirliği, kalitesi ve düzenleme olanaklarına bağlılığı üzerine yaptığı çalışması tanınmış, önemli çalışmalardandır. Fiziksel-algılanabilir elemanların etkisi üzerine kaynaklı bu çalışmada kişisel farklılıkların, sosyal anlamların... vb. değerlerin göz ardı edildiğine ilişkin kriterler ve bu doğrultuda çalışmalar görülmektedir.

Yollar, odak noktaları ve nirengiler (tanıtıcı öğeler) düzenleme-ilişkilendirme yardımcıları olarak önemlidirler. Görsel devamlılık-süreklilik ve önemli hareket kanalları olarak yollar ve sokaklar işlenmektedir. Hareketin katılımıyla algılama incelenmekte, “Hareket Halinde Algılama”, “Devinimsel Algılama”, “Sürekli Görüntüler”

konusu içinde ele alınmakta ve etkileri ile etkilene yolları, ağırlıklı olarak fiziksel ögeler, biçimler, biçimlenmeler, ögeler düzeni, özellikleri, dağılımı, farklı ölçek ve yoğunlukta ve uyandırdıkları duygular içinde irdelenmektedir.

Düzenleme-ilişkilendirmede yardımcıları olarak biçimsel elemanlar-ögeler, mekân-sal düzenleme-ilişkilendirmeyele belirli formlar, renkler ve düzenlemeler algılayana yerini-yolunu bulmasına ve amaca yönelik hareket etmesine yardımcı olmaktadır. Kent-Kent bölgeleri; sakinleri ve ziyaretçileri, ilişkilendirmeleri, düzenleme-ilişkilendirme yardımcıları olarak çevre ögeleri vasıtasıyla, varolan-ortaya konulan koşullar altında gelişmektedir. Seçilen ve vurgulanan özellikler kent strüktürlerinin kalitesi için faktör olabilmektedirler.

Sembolleştirme

Sembol kavramı ve sembolleştirme süreci farklı bakış açılarındaki farklı şekillerde yorumlanabilmekte; anlamların, anlam kapsamlarının algılanmasıyla-algılama içinde düzenlenmesi ve sembolik geçişlilik-aktarma olarak tanımlanabilmektedir. Bu düzenleme vasıtasıyla algılananlar sınıflandırılmakta, seçilmekte, düzenlenmekte, kabul edilmekte-onaylanmakta, sabitleştirilmekte ve sembolik geçiş-aktarma, algılananların isimlendirilmesi, anlamlandırılması olarak semantik anlam içinde ele alınmaktadır.

Sembol kavramı ve sembolleştirme süreci farklı bakış açılarındaki farklı şekillerde yorumlanabilmekte;

- Algılananların isimlendirilmesi ve anlamlandırmaları ile,
- Mimari ve sosyal oluşumların artikülasyonunun bir etkileşimi içinde,
- Eylemlerin algılama ve sembolik aktarmadaki ilişkilere bağlılığı,
- Sembolleştirme ve sivilizasyon birlikteliği,
- Sembol ve sembolleştirmenin mekâna bağlı gereksinimler içinde. Sembol kaybı ve sonuçlarının getirdikleri,
- Sembolik faktörlerin algılama ve çevre objektlerinin değerlendirilmesindeki yeri ve sembol taşıyıcı olarak görülebilir-gözlenebilir maddesel çevre,
- Sosyal çevre kaynaklı simgeleştirme,
- Sembolün işlevsel (fonksiyonel) olarak oluşması,
- Yaşamsal ve kültürel kaynaklılığı,
- Sembolik anlamların, algılama seyri içinde gerçekleşmesiyle çevre uyum sürecindeki etkileri

ele alınmakta, açıklanabilmekte, incelenabilmektedir.

Kimliklendirme

Algılama, basamaklanışı içindeki sembolik anlamlara göre oluşan ve işlenen bir sürecin sonucu ve sübjektif büyüklükler-nitelikler vasıtasıyla çevreyle bir etki bağ-

hlaşımı içinde en kesin çevre ilişkilerinin oluştuğu en yüksek basamak olarak işlenmektedir. Burada çevre elemanlarına, sosyal ve mekânsal-maddesel çevreye (bir yere, bir yer parçasına veya bir yapıya, onun parçalarına) duygusal bağların oluşması ve duygusal bir ait olma söz konusudur. Kişi, orada kendini huzurlu, rahat, güven içinde hissetmekte ve evinde olma duygusu içinde o yer, diğer yerlerden ayrılmakta, farklılaşmakta ve ön sırada gelmektedir.

Kimliklendirme ve kimlik kavramları, farklı ağırlıklarda birlikte ele alınmaktadır:

Jansen (1988), kimliği ve kimliklendirmeyi bir gereksinim olarak, kendini evinde hissetme duygusu içinde yaşam kalitesi üzerinden açıklamakta ve kimlik oluşumunu pek çok faktör tarafından etkilenebilen-(engellenen veya desteklenen) bir süreç olarak tanımlamakta ve kimlik oluşumunun ve kimlik oluşumundaki etkilerin yapılanmış çevreye yansımalarını işlemektedir.

Becker ve Keim (1972), algılama vasıtasıyla oluşan-iletelen kimliklendirmeyi, algılama basamakları içinde ele almakta ve yere bağlılık, vatan duygusu, uyum ve seçim özgürlüğünün sosyal fenomenleri ile analiz etmekte ve “mekânsal çevreyle kimliklendirmeyi bir yere veya bir yer parçasına ait olma duygusunu kapsıyor” şeklinde tanımlamaktadırlar.

Sieverts, Trieb, Hamann (1973), kimliklendirmeyi süreç içinde ve fiziksel çevre-sosyal çevre davranışları ve özellikle üzerinden, kişinin-kullanıcıların kendi çevreleriyle olan psikolojik bütünlüğü ve uyumu -bu biçimsel ve sosyal özellikler vasıtasıyla kolaylaştırılmakta ve yönlendirilmekte- üzerinden, uyumuyla oluşan duygusal bağların anlamı olarak açıklamaktadırlar.

Köhler (1981), kimliklendirmeyi mekâna bağlı gereksinimler içinde, etkileşimli olarak ele almaktadır.

Böltkén (1987) konuyu, “Lokal Kimlik ve Kimliklendirme” kapsamında, özne (subjekt) ve nesne (objekt) ilişkileri içinde, özne ve nesnelerle ilgili özellikleri ile ele almaktadır. Eşya-Ögeler ve sosyal sistem koşullu lokal kimlik, özne vasıtasıyla uyum sürecini etkilemektedir. Özneler, kendi yaşam çevrelerinde verilen-varolan koşullara aktif uyum yapmak ve kendi gereksinimlerine uydurmak durumunda ve buradan öznel biçimlendirilmiş yaşam çevreleri oluşturmaktadır. Yani nesnel verilmiş-sunulmuş koşulların sürekli olarak gelişmelerle değişimleri söz konusudur.

Kimlik, bir taraftan kimliklendirmeyle-karşılıklı etkileşim içinde “Yer Kimliği” adı altında, diğer taraftan ağırlıklı olarak fiziksel ölçütleri işleyen “Yerin Kimliği-Genius Loci” başlığında “Karıştırılmamazlık-Kendine Özgünlük-Yerellik” nitelikleri içinde işlenmektedir.

Karaman, Genius Loci’nin belirlenmesini, kentin biçimsel oluşumu, yerin strüktürü Topoloji, Morfoloji ve Tipoloji ana bileşenleri üzerinden ele almakta ve Topolojiyi; arazi yapısı, mekân, yerleşme biçimleri, Morfolojiyi; bina formları, malzeme-renk ve ışık, çevresel örüntüler, Tipolojiyi; tip, etkinlik örnekleri, dolaşım-ulaşım konuları kapsamlarında incelenmektedir.

Schulz (1975), konuyu “Yer ve İnsancıl Kimlik” olarak kimliklendirmeyeyle birlikte ele almakta ve çevrenin bir strüktüre sahip olmasının ve niteliklerin, kimliklendirmeyi olanaklı kıldığını, her “Yer”in biraz özellikli olması gerektiğini ve mimarlığın lokal bir karaktere sahip olmak zorunda olduğunu açıklamaktadır. Genius Loci’den, “Bir Yerin Ruhu”, “Karıştırılmamazlık ve Kendine Özgünlük”, “Topografya” ve “Hikâye-Tarih” içinde bahsetmektedir. Olayı; insancıl kimliğin bir yer ile kimliklendirme üzerine ilişkili olduğu ve kimliklendirmenin de “İkamet” olarak isimlendirildiği, insancıl kimliğin yerin kimliğini şart koştuğu, yerin kimliğinin belirli nitelikleri bulundurduğu, bu niteliklerin lokal ve kültürel koşullu olduğu ve bu niteliklerin mekânsal organizasyon ve biçimsel dil içinde farklılaşabildiği, biçimsel dilin özellikli bir Genius Loci’yi somutlaştırdığı, yaşayan-canlı bir gelenek olarak zaman koşullu olduğu, mimarlığın anlamının “İkamet”i getiren “Yer”i yaratmak olduğu ve mimarlığın yalnız fenomenolojik araştırılabileceği ifadelerinde birkaç noktada özetlemektedir.

Dahinden (1987), mimarlıkta biçimi, kimlik ve duygusal bağları yürütebilme özelliğiyle-göreviyle ele almakta ve kimliği, gereksinim olarak biçimin tanınmasını yapı kültürü içinde etkileyenlerle birlikte, grup kimliğinin bir ürünü olarak işlemektedir. Kimlik, nesneyle oluşan bir iç bağ ve bu nesnelerle aynılık-uyuma göre insanın kendini nesneler dünyası içinde tekrar bulma amacı ile bağlı görülmektedir (nesnelerde kendini bulma ve aynı formlu olmama özellikleri) (bkz. Habermas-”biz’den” ve “bizim için” kimlik).

Schwarzbach (1987), çevrenin “sosyo mekânsal” kavramına karşılık, yalnız mekân özellikleri üzerinde düzenlenmeyen, çok boyutlu kullanıcıların mekân davranışları üzerine de düzenlenen “sosyal ve mekânsal” ilişkiler kavramını getirmekte ve buradan hareketle bir yerin yalnız “Genius Loci-Yerin Kimliği”nin değil, “Orada Oturanların-Yaşayanların Kimliği (Genius)”nin de dikkate alınması gerekliliğini belirterek” kimliği ve kimliklendirmeyi karşılıklı etkileşim içinde işlemektedir.

Bunların yanında, şehri bir kişilik ve insancıl ekolojiye yapı malzemesi oluşturan-yaşanan mekân, kent-kapsamında bir kentin kimliği ekolojik açıdan ele alınabilmektedir.

Kimlik oluşumunun değişik boyutlarıyla kimliklendirmeyeyle ilişkili durumda olduğuna daha önce de değinilmişti. Kimlik oluşumunun, sosyo- mekânsal, yapısal-mekânsal ve anlam boyutlarıyla etkilenen davranışlar ve mekânın öznel etkisi ve ilgi içinde duran sosyal eylemler, mekânsal-yapısal boyutunun yanında psiko-analitik ve sosyo-psikolojik boyutu da kimliğin oluşumunda önemli faktörlerden olmakta; kimlik ve gelişimi, sosyalizasyon süreci içinde ve onun bir parçası olarak işlenmektedir.

Goffman (1973, 1975), kimliği kişisel bir problem olarak; kişisel kimlik (nitelikler ve niteliklerin toplamı kapsamında), sosyal kimlik (kişiliğin normu olarak, kişiliğin bir parçası olarak kabul edilen, onaylanan sosyal kimlik ve gerçek sosyal kimlik, sosyal grup içinde belirli normlar içinde kendi kişiliğinin gelişebilirliği ile ilgili) ve ben-kaynaklı kimlik olarak ele almaktadır.

Mead (1968), kimliği; toplumun bir kişinin kişilik oluşumu üzerine etkilerini, kişi ve toplum arasındaki etkileşimli süreç içinde ben kaynaklı kimlik, kişiler, kişi ve grup ilişkileri ve semboller üzerine iletişim içinde, toplumsal bir ürün olarak açıklamaktadır.

Erikson (1974), ben-kimlik oluşumunu, kimliğin gelişimini büyüme-gelişme-olgunlaşma ile aynılık ve karşılıklı bir ilişki içinde süreklilik gösteren ben-kaynaklı kimlik ve belirli grup karakterine-gruba süreklilik gösteren katılım içinde ele almaktadır.

Habermas (1976), kimlik oluşumundaki gerekli koşulları, kişisel kimlik, sosyal kimlik ve ben-kimlik arasındaki ilişkileri üzerinden işlemektedir. Kimliği, kişiliğin süreci içinde oluşturulan, geliştirilen bir üretim olarak, yaşam süreci-öyküsü içinde doğal gelişimin yanı sıra, kalıtsal yeteneklerin etkileri, kişinin kişiliğinin oluşumunda grup kimliği (bir grup içinde lokalize olma, insanlar üzerine ilişkili-koşul olarak ele almaktadır), davranış çevresi ve bu çevredeki roller, kentin ve kent parçalarının kimliğini, ortak kimliğin bir parçası; “biz’den” ve “bizim için” kimlik olarak ele almakta ve kentte oturanların kolektif kimliğinin, kent varlığı-bütünü içinde karşılıklı olarak etkilendiğini belirtmektedir.

Krapmann (1982), kimliği yaratıcı-kreatif olanaklar ve eylem içinde, insanın kendi kimliğinin tanınmasında ortak bir sembol sistemi içinde, diğerlerinin kimlik normlarının kullanımı altında kendi özelliklerini, kişiliği-kimliğinin belirlenebilirliğini kimlik bulma, tanıma, tanınma, ben ve biz biçimlendirme-katılım içinde açıklanmaktadır

Lorenzer (1970) de kritiklerini psiko-analitik bir kuram üzerine temellendirmekte ve yapısal ve sosyal çevrenin karşılıklı etkileşimini Sembol Kuramı içinde (soyut ve somut nedenli olarak) birlikte ele almaktadır.

Kimliklendirme ve kimliklendirme sürecini uyum (pasif ve aktif uyum) ve entegrasyon kapsamlarında ele alan çalışmalar da bulunmaktadır.

Chombert de Lauwe (1977), subjekt-objekt diyalektik-karşılıklı ilişkileri içinde mekân-uyum-sahiplenme-mülkiyet kavramlarının sosyal psikolojisini ve toplumsal değişim sürecini kimlik ve kimliklendirmenin etkileyicileri olarak incelemektedir. Uyumun kişisel-toplumsal boyutlarını, duygusal-kognitif-objektif mekânı sübjektif uyum içinde mevcut mekânda pasif uyum, diğer insanlarla birlikte uyum formları, kabiliyet, istek kullanma doğrultusunda aktif uyum kapsamında ele almaktadır. Uyumu, aktif, kognitif/bilişsel, sembolik, estetik süreçler içinde-diğer kişilere veya gruplarla ilişkili olarak-açıklamasının yanında, nesnel mülkiyet davranışları ve formları ile de ilişkili olarak açıklamaktadır. Uyumu, psikolojik sürecin bütünlüğü, toplumsal değerli, iletişim-komünikasyon süreci ve sunulan olanakların sonucu (mekânda özgür hareket etmek, rahat etmek, ona sahip olabilmek, bir şeyler hissetmek, şaşırarak, hayal etmek, birşeyler tanıyıp öğrenmek, kendi isteklerini, haklarını, beklentilerini ve somut düşüncelerini gerçekleştirme ve ortaya koyabilme) olarak ele almaktadır.

Lenz-Romeiss (1970), kimliklendirme süreci içinde sosyal ve mekânsal çevreye uyumu, entegrasyonu, çoklu eylem-etkinlik bölgeleri içinde (değerler ve normlar, sosyal ilişkiler, semboller, sosyal anlamlar, iletişim süreci, lokal çevre, lokal sosyal ilişkiler) etkileşimli olarak açıklamakta ve entegrasyonu yere bağlılığın bir biçimi-formu olarak tanımlamaktadır.

Çevre elemanlarına oluşan duygusal bağları “Yere bağlılık” ve “Vatan-Memleket” kavramları içinde açıklayan çalışmalarda:

Treinen (1965), kişinin kendi sosyal çevresiyle birlikte kimliklendirmesini, bu duygular üzerine ilişkili ve yer vasıtasıyla, sosyal oluşumların sembolize edilerek yere bağlılığı oluşturduğu, sağlamlaştırdığı ve orada oturanların davranışlarını etkileyen olarak yapısal çevreyi anlam açısından da ele almaktadır.

Hansen (1977), konuya yaşama mekânı içinde yaklaşmakta ve memleketin insana uygun bir çevre vasıtasıyla oluştuğunu ve bu duygunun, çevreyi tanıma -düzenleme, ilişkilendirme, insanlar arası ve insan grupları arası ilişkiler, doğru sosyolojik çevre, ihtiyaçların karşılanabilirliği gibi yaşama mekânı faktörleri üzerine ilişkililiğini açıklamaktadır.

Bodzenta(1981) (Warren’e göre), bir yere bağ, bir yerde ikamet eden insanlara ve gruplara bağlar, yere bağlı-ilişkili değerlendirme-değerlere katılım özellikleri ile olayı lokalizasyon içinde açıklamaktadır.

Sieverts (1976), yaşama mekânı kapsamında düzenleme-ilişkilendirme, simülasyon, (Değişiklikler-Heyecanlanma-Duygu-uyandırma) ve kimliklendirme üçlüsü içinde ilişkilendirmektedir. Yaşayan, canlı simülasyonun o çevrede yaşayanların kendi çevrelerine duygusal-iç bağların oluşumunu etkilediğini, duygulara bağlı “şema-iç resim” ve dış gerçeklerin-oluşumların oluşturduğu “dış resim” ile psikolojik uyumu ve bununla birlikte de “Vatan-Memleket” bilincine götürebilen özelliğiyle bir koşul olarak kimliklendirme kriterlerini ve yardımcılarını, yönlendiricilerini birlikte ele almaktadır (Kendi yapma-yaratma ve birlikte yapma ve bunlar için mekânın sunum olanakları, günlük sosyal ilişkiler mekânı ve yaşanmış zaman, özel bağlar, kolektif duygusal bağlanmaya gereksinim, tarihsel strüktür vb.).

Trieb (1974) de, yaşam çevresi-mekânı ve karşılıklı etkileşimler yaklaşımıyla oluşturduğu üç düzeyli-kent biçimi, kent görünümüleri,kent resimleri-kent tasarımsal kuramsal modelde üç düzeydeki faktörleri nesnel özellik ve nitelikler, görsel nitelik, kimlik-nitelik, kendine özgünlük olarak ve kişiselleştirilmesi veya görünümünün kimliği gibi düşünce-tasarı nitelikleri, amaçlar, değerler, ilişki ve etki nitelikleri-olarak anlamlı bir şekilde çeşitlendirmektedir; bunlar yaşama mekânı üzerinden kimlik ve kimliklendirme oluşumu, süreci, etkenler ve ölçütleri de ortaya koymaktadır.

Kimliklendirme, farklı alanlarda-ölçeklerde, kentler ve çevresi, kent, kent parçaları, oturma-ikamet bölgesi, oturma alt bölgeleri ve konutlar-ve tek çevre elemanlarında oluşabilmekte ve bu konuda yapılan ampirik çalışmaların “Konut-İkamet Bölgeleri” nde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu ampirik çalışmalarda, kişilerin ve grupların kendi mekânsal ve sosyal çevreleriyle kimliklendirmeleri, bağları ve mekâna bağlı-ilişkili

yere bağıllık olayı, sosyal ve de mekânsal ve psikolojik nedenleri-ile açıklanmaya, yere bağıllığın, lokal kimlik ve kimliklendirmenin boyutları ve kriterleri araştırılıp açıklanmaya çalışılmaktadır.

Treinen (1965) yere bağıllığı, sembolik yere bağıllık ve duygusal yere bağıllık olarak ele almakta, oturma süresi, orali olma durumu, sosyal çevre strüktürü ikamet yerinin çocukluk ve gençlik yaşantısı içindeki yeri, aile, akrabaların yeri olarak ikamet bölgesi, arkadaş çevresi gibi yere bağıllığın kriterlerini-sebeplerini araştırmaktadır.

Weeber (1971), oturanların sosyal ve mekânsal çevrelerine ilişkilerinin kimliklendirme sürecindeki rollerini araştırmaktadır. Sosyal çevreleri -komşuluk, tanıdıklık, kontrol, sosyal ilişkiler- ve mekânsal çevreleri -gereksinimler, düzenleme-iliskilendirme değeri, kamusal ve yarı kamusal alanlar, ikamet çevresinin değerlendirilmesi: Yaşam değeri istek ve kriterler, genel atmosfer, bölge imajı, duygusal ilişkiler, biçimlenme sürecine ve oluşumuna katılım-öğeleri altında incelemektedir.

Yapılaşmış çevrenin kalitelerinin etkilerini anlamsal boyut içinde karşılaştırmalı-farklı izleyici ve kullanıcı grupları içinde inceleyen araştırmalar görülmektedir (Semantik Diferansiyel-Anlamsal Farklılaşma Cetveli ile).

Sieverts, Trieb, Hamann (1973), kişilerin çevrelerine duygusal bağlarını, düzenleme-iliskilendirme-elemanların düzeni ve dağılımı-, Heyecanlandırma-değişiklikler-duygu yaratma-Anregung (Stimulasyon)-dış görünüş ve sosyal nitelikler üzerine-ve bağlar-dış görünüş ve davranış olanakları üzerine-ve gereksinimler kapsamlı ve çevrenin değerlendirilmesi bazlı olarak incelenmektedirler.

Wenzel (1977), ikamet ve ikamet çevresi davranışlarını sosyo-mekânsal bir problem olarak ele almakta ve kullanımla ilgili mekânsal yaratma olanakları, sosyo-mekânsal ayrılmalar, yerleşme bölgesinin nitelik ve değerlendirmeleri-yaşama kalitesi ve kişilik ve kimliklendirme üzerindeki etkileri, mekân planlama kararlarına katılma, eylem kaliteleri, özellik ve kamusalılık, kendi oluşturma ve uyum, gereksinimler, mülkiyet-kriterleri altında dar ikamet çevresi olarak konut ve geniş ikamet çevresi olarak oturma bölgesi içindeki sosyal ve mekânsal koşulları incelemektedir.

Thum (1981), oturma bölgesine sosyal bağları; bağlanma, ait olma, yere bağıllık, mekân ve mekâna bağlı-iliskili davranışlar içinde ele almaktadır. Yere bağıllık-bölgeye ait olma, yer sembolleriyle kimliklendirme, oturma bölgesinin prestiji, bölgenin duygusal kaliteleri ve yapısal sosyal faktörler, zaman içindeki değişim, hoşnut olma, sahip olma-mülkiyet, sosyal iletişim-komşuluk ilişkileri, tanıdıklık, ilişkili bölgeler-özellik ve kamusal kriterler üzerinden incelenmektedir.

Speiser (1981), yere bağıllık olgusunu Aksiyon Mekânları kavramı ile ilişki içinde incelemektedir.

Göschel (1987), mekânsal kimliğin ve yerel (lokal) kimliklendirmenin sebeplendiği on kriterini; “sosyal ilişkiler”, “mekân sınırları ve engeller” (ilişki sistemi ile doğrudan ilgili olarak mekânın bütünlüğü ve buna bağlı olan ilişkiler sistemini saran ve diğer mekânlardan ayırmaya yarayan sınırlar), yere özel kültür, mekân kimlik

öğeleri-belirtileri olarak “yerel kültürler” (diyalekt, çevre biçimlenişi, yapı formu), etkileri, mekânsal tanımlanabilen ortak ve aynılık değerleriyle), “kurum, topluluk”, rolleri katılıma bağlı spesifik kurumlar (örneğin, aile, anne-çocuk ilişkilerine göre amaç ve araç düzenlemesi),”kendi çevresinin politik yönetimi ve oluşturma kararlarına katılım”, Kimlik kriteri olarak “ekonomi-iktisadi yapı”, kimlik kriterleri olarak işaretler, semboller, biçimler - “işaretler sistemi” (bir mekânın tüm görünüşüne giren konut detayı, cepheler ve diğer optik sinyaller olarak ses, koku..., mekân biçim ve maddesel oluşları ile insanların getirdiği duygular, yaşantılar, etkinlikler, sosyal ilişkiler, anılar... sunduğu olanaklar, ilişkiler, işaretler vasıtasıyla düzenleme-ilişkilendirme, mekânsal işaretlerin zaman içindeki sürekliliği) ve kimlik kriteri olarak “mekânların isimleri” olarak belirtmekte ve yere bağlanma-bağlılık ile ilişkilerini ampirik çalışmalarla desteklemekte-araştırmaktadır.

Esser (1987), mekânsal kimliklendirmenin, eşya-şeyler, ilgi alanları ve amaç vurgulayıcı özne-nesne ilişkisini eylem bakış açılı bir modelini-kimliklendirme objeleri ve kimliklendirme, somut lokal bütünlükler, oturma süresi ve sosyal ilişkiler ...-test etmektedir.

Bick (1987), nesnel yaşam koşulları, öznel algılama ve değerlendirme, bağlar arasındaki ilişkileri kent parçası, konut ve tüm kent ile olası davranış sürekliliklerini hoşnutsuzluk ve bağlar içinde ele almaktadır.

Schmied (1987), sosyal ve mekânsal bağlar arasındaki karakteristik ilişkileri planlamaya girdi olabilecek katılmalı yaklaşım içinde incelemektedir.

Böltkén (1987), lokal kimlik ve bağları, kimliklendirmeyi zaman içinde, zaman ve bölge karşılaştırmalı olarak araştırmaktadır.

Kimlik-Lokal kimliği, kimlik kaybına karşılık kişilik koruma ve oluşturma kapsamında uygulamaya dönük çalışmalarda, yönetmeliklerde (fiziksel ve görsel standartlarla ilgili olarak yerel tasarım ilkeleri veren, ilkeler düzenleyici kurallar, belirleyiciler, rehberler), araştırma uygulama çalışmalarında (İBA, tarihî kentsel kurgunun bugünün mimarlık anlayışıyla yeniden oluşturulmasına yönelik “Koruyucu Kent Yenileme” yaklaşımı) ve gelişen bazı mimari akımlar içinde (Post Modernist) konu olarak ele alındığı, araştırıldığı ve bunların yazılı ve/veya çizili kararlar-yönetmelikler ve uygulama ürünlerinde görmek mümkün olmaktadır.

Görüldüğü gibi lokal kimlik ve kimliklendirme üzerinden çevre elemanlarına duygusal bağlar; “Yere bağlılık” ve “Memleket-Vatan” duygusu içinde açıklanmaktadır. Her şeyiyle mekânsal bütüne duygusal bir şekilde ait olma duygusu, duyguların vurgulanması, idealleştirilmesi ve romantize edilmesi ile “memleket kavramı” ortaya çıkmaktadır. Sosyal klima, insanlar arası ilişkiler-arkadaşlık ilişkileri, komşuluk ilişkileri, gruplara bağlar, duygusal mekân yaşantıları, hatıralar ile gereksinimlerin karşılanabilirliği, biçimlendirme-oluşturma sürecine ve kararlarına katılma gibi faktörler çevreye bağları oluşturmada ve yönlendirmektedir. Çevrenin güvenilirliği, rahat hareket edebilirliği, duygusal kaliteler, kimliklendirme olanaklarının varlığı ve sunulduğu yerel bağların oluşmasında önemli rol oynamaktadır.

Kişinin kimlik ve kimliklendirme sürecinde, özneye çevre arasındaki karşılıklı etkileşimi, çevre bağlarının oluşumunu ve gelişimini de etkileyici-belirleyici-yönlendirici faktörler; uyuma-uyum koşulları ve süreci, kimlik ve kişilik oluşumu-oluşturma süreç ve sonuçları-fiziksel-madensel nesneler içinde biçimlenme-biçimler kalitesi ve kişiye-gruplara bağlı kimlik-, oturma-ikamet koşulları, sosyal strüktürün bütünlüğü olarak özetlenebilir:

- Fiziksel ve sosyal koşullara uyum, kendinin orada huzurlu, rahat, güvenilir, evinde gibi hissedilmesiyle ortaya çıkmakta ve varolan-verilen mekânsal ve sosyal çevre koşullarına doğal bir uyumla-bazen alternatifsiz veya zorlama-pasif ve bilinçli olarak yaşayanların çevreleriyle olan karşılıklı ilişki sürecinde gelişen uyum-aktif uyum olarak ele alınabilmektedir. Uyuma-uyum seçme ve alternatif olanakların varlığı-sunulması ve bu olanaklara bağlı zorlamalar, zorunluluklar ve istekler birlikte söz konusudur. Kişinin yaşadığı çevrenin, yaşama çevresinin biçimlendirme-değiştirme ve bu sürece aktif katılımı, uyum ve kimliklendirme olanaklarının sunulan-sunulabilen nitelikleri-önemli faktörlerdir.
- Kimlik oluşumu-oluşturma, fiziksel-maddesel nesneler, biçimlenme-biçim kaliteleri içinde bir oluşum bütünlüğü olarak ele alınırken, diğer taraftan kişiye-gruplara bağlı kimlik oluşumu “ben” kaynaklı kimlik, kişisel kimlik ve sosyal kimlik, kişi veya grup içinde (kişinin kendinin veya bir başkasının veya başkalarının gözünde-gözleminde-düşüncesindeki görece değişmezler üzerine ilişkili, görece devamlılıklar gösteren bütün oluşumu üzerinden) etkileyenleri-etkileşimleri de ele alınarak açıklanmaktadır ve iki farklı yaklaşımlı bu kimlik ve oluşumların birlikteliği ve birbiriyle etkileşimi söz konusudur. Kimlik ve kimliklendirmede yardımcı öğeler olarak biçim-biçimlenme kaliteleri görsel özellikler karşılaştırılamayacak kaliteler düzenleme-ilişkilendirme öğeleri, özellikleri, düzenleri, isimler, işaretler...-kimliğin, yerel (lokal) kimliğin sunulmuş özellikleri olarak görülmektedir.
- Oturma-ikamet koşulları, konut, yakın ikamet çevresi ve geniş ikamet bölgesi içinde, hoşnutluk-mekânsal ve sosyal çevre, ilişki kaliteleri, bağlar ve çevrenin değerlendirilmesi orada geçen yaşantı ve bıraktıkları üzerine-, konutun fiziksel özellikleri ve uygunluğu-konut biçimlenişi, donatılar, donanımı-, yerleşme düzeni özellikleri.
- Güneş, manzara, hava..-, mülkiyet-sahiplenme olanakları-faktörleri altında konut ve konut çevresinin farklı kaliteleri, her türlü gereksinmelere karşılık verebilmesi-yaşam kalitesi içinde açıklanabilmektedir.
- Sosyal strüktür-sosyal yapı bütünlüğü, homojen toplum yapısı, yaşam kapsamı bütünlüğü, değer oluşturma ve değer tutumları, aynı olma aynılık duygusunun etkileri, oturma-ikamet bölgesinin imajı, toplumsal statü-sosyal prestij, kişi veya grup düzeyinde bölge kimliğini etkileyen oluşturan sosyal kimlik oluşturma ve etkenleri kapsamında ele alınabilmektedir.

Mekâna Bağlı Gereksinmeler İçinde Kimlik ve Kimliklendirme

İnsanların çevreleriyle karşılıklı ilişkileri konusunda, insanların- insan gruplarının farklı ve çok yönlü koşullar (ekonomik, sosyokültürel, tarihsel-toplumsal, yaşam süreci, kişilik ve grup özellikleri, vb.) altında olmasıyla farklı özellikler gösteren, hem koşul-zemin hem de algılama ve davranışların bir sonucu olarak açıklanabilen mekâna bağlı gereksinmelerin araştırılması önemli bir yer tutmaktadır. İnsanların kendi mekânsal-fiziksel çevrelerine ve bunun yanında da kendi sosyal ve kültürel çevrelerine ilişkiler içinde açıklanabilen gereksinmeler, algılama ve davranış kuramları içinde ve kent, kent parçası, kent bölgesi gibi farklı ölçeklerde incelenebilmektedir.

Gereksinmeler konusuna temelde aynı, fakat farklı ağırlıklarda yaklaşılabilir. Temel gereksinmeler olarak ele alınabilen gereksinmeler (Maslow; fiziksel gereksinmeler, güvenlik gereksinimi, ait olma ve sevgi gereksinimi, sosyal tanınmaya gereksinme ve kendinden birşeyler katma-yaratmaya gereksinme, psiko-sosyal gereksinmeler ve mekâna bağlı gereksinmeler olarak daha özel olarak ele alınabilmektedir veya bu gereksinmeler birinin kapsamında ağırlık olarak (ampirik veya kuramsal) ele alınabilmektedir.

Mekâna bağlı gereksinmeler; bilgiye-bilgilenmeye gereksinme (enformasyona gereksinme), değişikliklere, sürprizlere, heyecanlanmaya gereksinme, farklılıklara, değişimlere gereksinme, fiziksel ve psikolojik güvenliğe gereksinme, düzenleme-işkilendirmeye gereksinme, sembolleştirmeye gereksinme, çevreye ait olma ve duygusal ilişkilere gereksinme, kimliklendirme-bağlanmaya gereksinme, özellik ve kamusalığa gereksinme, kendi gerçekleştirme, katılma ve bir şeyler ortaya koymaya gereksinme olarak ele alınmaktadır. Bu gereksinmeler birbirleriyle ilişkili, zemin hazırlayıcı, geçişlilik özellikleri göstermektedir.

- Bilgiye-bilgilenmeye, haber alma-haberleşmeye gereksinme-Enformasyon gereksinimi; algılamanın dört basamağından ilki olarak enformasyon girişi içinde mekâna bağlı gereksinimlerdir. Enformasyon fiziksel sinyallerin mekânsal ve zamansal devamlılığı sonucu olarak tanımlanabilmektedir. Enformasyon gereksinimi pek çok durumda fiziksel ve psikolojik güvenlik ihtiyacıyla ilgili, katılma-geliştirme-ortaya çıkarma ihtiyacına bağlı pek çok durum ile karşılıklı ilişki içindedir.
- Değişikliklere-sürprizlere-heyecanlanmaya gereksinme; değişimler, farklılık gereksinimleriyle birlikte ortaya çıkmaktadır. Çevre, gözlemcilerin ilgilerini çekmek veya heyecanlandırmak için değişiklik göstermek durumundadır.
- Değişmelere-farklılıklara gereksinme; heyecanlandırma-değişimler-(farklılık gereksiniminin karşılanması) gereksinimi olarak görülmektedir. Algılama ve dikkatin çevre elemanları, dış biçimler-strüktür, anlamlar, işlevler, etkinlikler, içerikler-ve çeşitlilikleri ile çok anlamlılık ve tamamlanmamış durumlarla yükseltilmesi söz konusudur. Kişi ve gruplara özgü mekânlar, çeşitlilik ve çok anlamlılık üzerine yarattığı-yaratabileceği sonuçlar dolayısıyla kimlik ve kimliklendirme olgusuyla ilgilidir.
- Fiziksel ve psikolojik güvenliğe gereksinme; temel gereksinimlerden olan güvenlik her insanın tehlikeli nesneler ve durumlarda korunmaya karşıdır, bilgiler ve uyarılar vasıtasıyla olasılıklı olarak olayları “önceden görmeyle” ilişkili olarak oluşmaktadır. Kişisel ölçekte memnun olmaya, direkt olarak diğer mekâna bağlı gereksinimlere, düzenleme-ilişkilendirme ve sembolleştirmeye, çevresinin günlük ve seçilmiş parçalarına-öğelerine ait olma-bağlanmaya, koruma bölgesi olarak kişisel çevreye ve ilişkilere göre düzenlenmektedir.
- Düzenleme-ilişkilendirmeye gereksinme; tek tek fiziksel ve sosyal strüktür öğelerine, hareket akışına, aktivitelere ve kullanımlarla bağlantılı niteliklere, mekânsal ve zamansal düzenlemelere-ilişkilendirmelere, deneme-tecrübe ile tanımayla ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır (Kendi yolunu ve yerini bulabilmek, istediği yere gidebilecek bir yol bulabilmek ...). Görsel düzenleme öğeleri, sistemleştirilmesi ve bağların kurulması, uzun bir zaman üzerinde (süreç içinde orada yaşayanların duygusal bağlara, tanımlamaya, bağlamaya götürebiliyorken-onlar için bu anlamı taşıyabildiğinden), yabancılar-ziyaretçiler tarafından orijinallik, değişim, farklılık olarak algılanmaktadır. Güvenlik içinde kişisel ihtiyaçların karşılanmasında, çevrenin-çevre koşullarının kavranması açısından önemlidir. Güvenlik ve düzenleme-ilişkilendirme ile değişiklikler-farklılıklara gereksinimlerin karşılanmasında koşullar birbirine etkileri bakımından önemlilik göstermektedir.

Sembolleştirmeye gereksinme; mekânsal biçimlerin ve sistemlerin, etkinliklerin, ilişkilerin, işlevlerin ve anlamların bağları üzerinden açıklanabilmektedir. Değişik, çok yönlü etkiler altında (kişiye bağlı özellikler, zaman ve mekâna bağlı özellikler, sosyal ve toplumsal bütün-yapı) oluşan sembole bağlı kimlik-karakter oluşumu söz konusudur. Algılanarak kullanılan, üretilen ve değiştirilen sembole bağlı özellikler

ve sembolleştirme bağlanma-kimliklendirmeye zemin oluşturmaktadır. Sembolik anlamlar bir insanın tüm yaşamı boyunca öğrenilmektedir.

- Çevreye ait olma ve duygusal bağlara-ilişkilere gereksinme; büyük bir bölümü yaşanılır, hissedilir zamansal-mekânsal bütün oluşturan, insancıl bir toplumsal yaşam ve sosyal-mekânsal öğelere sıkı duygusal bağlar oluşturmayla ilgilidir.
- Kimliklendirme-bağlanmaya gereksinme; sembolleştirmenin devamında kuvvetli duygusal bağların getirdiği ait olma, bağlanma duygusunun ileri bir aşamasıdır. Çevresini tanıma ve çevresine güvenle ilgilidir. Kimliklendirmenin gelişimi-geliştirilmesi; insanların çevreleri arasındaki duygusal bağlar, aktif uyum ve bilinçli sahiplenme, kişi ve grup ortaklıkları, ortak çevre bölümlerinden oluşan davranış mekânlarının strüktürleri-somut biçimler kimliklendirmede yardımcı öğeler-dışsal özellikler, karıştırılamayacak karakterler-kaliteler, kimliğe bağlı özellikler ve algılayan kişinin eylemleri-düşünceleri-değerlendirmeleri-kimliklendirmeye hazır olma durumları ile kısacası görünümler-görünümler, kullanımlar ve anlamların uyumluluğuyla ilişkilidir.
- Özellik ve kamusalığa gereksinme; farklı şekillerde ortaya çıkmakta ve farklı yoğunlukta olabilmektedir. Sosyal çevreden kaynaklı olup, mekânsal strüktürlerle belirlenmektedir. Özellik, bir taraftan yalnız olma, diğer taraftan aile ve konut bölgesi ve yakın arkadaş çevresiyle ilişkilidir. Özellik ve kamusalık olayı çok yönlü etkilerle biçimlendirilmekte ve farklı değerlendirilebilmektedir (yapılanma koşulları-düzeni, biçimsel yardımcıları ve etkileyicileri, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel koşullara, sahiplenme ve yaptırım ilişkisi ve davranışlarına, toplumsal ve gruplara has haklar, normlar ve değer sistemlerine, mekânın uyum-sahiplenme olanaklarına, kişinin olayı kabul ve değerlendirme durumuna, yaşam tarzına bağlı olarak). Özellik ve kamusalık arasındaki alternatiflerin araştırılması söz konusudur. Özel, yarı özel, kamusal ve yarı kamusal mekân tanımlamaları getirilmekte ve mekân kullanımına bağlı olarak trafik mekânı, kontakt-ilişkiler mekânı, intim mekân şeklinde gruplandırılabilir.

Özel mekânlar, kullanıcıların kontrolünde olan mekânlardır. Kamusal mekânlar ise her yabancının tartışmasız bir biçimde girebilme hakkının olduğu mekânlardır. Bu mekânlar arasındaki geçiş bölgeleri “ara yüz” olarak tanımlanmakta ve arayüzler, bir tek düzlem (sert arayüz) veya bir seri geçiş mekânı (yumuşak arayüz) olabilmektedir. Geçiş mekânları, yarı özel ve yarı kamusal mekânlar olarak açıklanmaktadır. Yarı özel mekânlar, konuta ait bir mekân parçası olup dışardan görülebilir ve gözlenebilir. Burada ev sahibi tarafından gözlenebilen kontrollü bir mekâna geçmek söz konusudur. Yarı kamusal mekânlar, bir grup insan için benzer rolü oynayan mekân parçalarıdır (binalar grubuna ait bölümler). Orada oturan ev sahipleri tarafından kontrol edilen mekânlardır. Yabancılar bu mekâna girerse tanınırlar. Kullanıcıları için ortak bir mekân özelliği taşıyan bu mekânlar “Savunulabilir Mekânlar” olarak tanımlanmaktadır.

Komşuluk üzerinden konuyu açıklayan çalışmalar da bulunmaktadır (birincil kamusal olarak komşuluk, ikincil kamusal olarak toplum yaklaşımı, Pieper, 1979, her yönüyle komşuluk, Hamm, 1973).

- Kendi gerçekleştirme, katılma ve bir şeyler ortaya koymaya gereksinme; kabiliyetlerin gelişimi, yaşam davranışlarını aktif ve bağımsız olarak biçimlendirmenin gelişimi ve insanın kişiliğinin oluşmasındaki etkili bir gereksinmedir. Birlikte etkilene, katılma, birlikte yapma-oluşturma olanaklarını, seçme özgürlüğünü bulunduran, sunan mekânların bulundurulmasıyla ilgilidir.
- Estetiğe gereksinme; mekâna bağlı gereksinmeler başlığında literatürde yer alan gereksinmelere ilave edilebilir bir gereksinme olarak yorumlanabilir, gereksinmeler kapsamında tartışılabilir olarak gözükmektedir. Her ne kadar estetik farklı tanım ve kapsamlarda açıklama bulabiliyorsa da, hemen hemen farklılaşan her açıklama içinde yer bulabilecek bir gereksinme ya da diğer gereksinmeler içinde etkili olan bir (alt) gereksinme olarak ifade edilebilir.

Güzel olma, güzellik, güzel duygu, yücelik, yararlı güzellik, iyi, yararlı, doğru-hakikat, estetik bir değer olarak güzellik vb. başlıklarda kimlik- kimliklendirme başlıklarında diğerlerini, diğer şeyleri, tanıma, tanıtmaya, kendini ifade etme, başka şeyleri, başkalarını ve kendini değerlendirmede önemli kriterler arasında değerlendirilebilir.

Aynı zamanda estetik; sadece fiziksel görünümle sınırlı olmayarak/kalmayarak, güzel olanla ve güzellikle ilgilenilmesi, güzelin değerlendirilmesi, beğenilerin yargılanması ve duysal değerlerin incelenmesini konu alan bir disiplin olarak da açıklama bulmaktadır.

Bu bölümde kuramsal çerçevesi ile yer alan Mekân-Kimlik-Kimliklendirme ana konusunun niteliğini ve kapsamını kısaca değerlendirmek gerekirse:

Yapılanmış çevre ile sosyal çevre arasındaki karşılıklı etkiler-etkileşim üzerinden mekân-kimlik ve kimliklendirme konusu, gerek araştırma-çalışma konusu olarak, ortaya çıktığı yaklaşımlar ve disiplinler gerekse çalışmaların getirdiği-getireceği sonuçların kullanıldığı-kullanılabileceği alanların çeşitliliği açısından en başından konunun disiplinler arası olma niteliğini ortaya koymaktadır.

Konu; psikoloji, fenomenolojik psikoloji, çevresel psikoloji, oturma-ikamet psikolojisi, mimari psikoloji, mimarlık, şehircilik, sosyoloji, yerleşme sosyolojisi, ekoloji, kültürel antropoloji gibi farklı araştırma ve uygulama alanlarında ele alınmakta ve yapılanmış çevre ve sosyal davranışları konu alan parça-mekânsal bir araştırma-planlama-tasarlama alt çalışma alanı olmaya yönelmektedir.

Kimlik ve kimliklendirme, ister gereksinmeler içinde (diğer mekâna bağlı gereksinmelerle ilişki içinde), isterse algılama boyutları içinde, diğer basamakların devamında oluşan bir sürecin sonucu olarak ele alınsın veya farklı başlıklarda (yere bağlılık, lokal kimlik ve kimliklendirme) incelensin isterse de farklı yaklaşımlar yardımıyla ele alınsın, üretimi, oluşumu, gelişimi, değerlendirilmesi, birbiriyle sıkı ilişkili farklı boyutlarda ve etki faktörleriyle çok yönlü olarak, yapısal-mekânsal,

sosyal-mekânsal, sosyal-psikolojik, psiko-analitik yaklaşımlarla ele alınmaktadır ve alınmak zorundadır.

Bu çalışmada da Mekân-Kimlik-Kimliklendirme konusu, ağırlıklı olarak Urban-Setting kavramı içinde, fenomenolojik yaklaşımlı-Yaşama-Yaşanan Mekân üzerinden-, mekâna bağlı gereksinimler ve algılama boyutları-basamakları içinde, yapısal-mekânsal, sosyal-mekânsal, sosyal-psikolojik ve psiko-analitik bakış açılarından parça mekân-algılanabilir mekân ölçeğinde, algılayanlara-yaşayanlara ve yaşantılarına inerek “Sokak Mekânı”nda araştırma alanı olarak ele alınmakta ve Üçüncü Bölümde Trabzon Sokakları örneğinde detaylı bir saptama, değerlendirme, tartışma adımlarıyla yer almaktadır.

Bu bölümde verilen kuramsal/literal bilgiler, açıklamalar ve analitik değerlendirmeler,söz konusu özgün araştırmaya önemli bir kuramsal zemin oluşturmuştur. Bununla birlikte tüm okuyucular, araştırmacılar tarafından anlaşılması, tartışılması ve paylaşılması adına da önemli bir bağlam sunmaktadır.

Kaynaklar

- Acar, E., Güvenç, M. (1983). Kentin Yaşayan Dokusunda Zaman, Mekân, Plan, *Mimarlık Dergisi*, 11-12, 22-26.
- Arbeitsgruppe Stadterneuerung Am Institut Für Stadt-Und Regional Planung Der Tu Berlin, Stadterneuerung in Berlin-West: Perspektiven einer Bestandsentwicklungspolitik,Verlag für Ausbildung und Studium in der Elefanten Press, Berlin, 1989.
- Arın, C. (1979). Analyse der Wohnverhältnisse ausländischer Arbeiter in der Bundesrepublik-mit einer Fallstudie über Türkische Arbeiterhaushalte in Berlin-Kreuzberg, Berlin.
- Aru, K. A. (1984). *Şehirsiz Tasarım Lisansüstü Ders Notları*, MSÜ, Mimarlık Fakültesi, Şehir Planlama Bölümü, İstanbul.
- Aysu, E. (1977). *Eski Kent Mekânlarını Düzenleme İlkeleri -Kent Planlama Bütünü İçinde Sistematik Bir Çözümleme-Planlama-Tasar-lama Modeli, Trabzon Kenti Orta-İç Kale Tarihi Yerleşimi Üzerine Bir Deneme-*, Doktora Tezi, İDMMA Mimarlık Bölümü, İstanbul.
- Becker, H., Keim, K.D. (1972). Wahrnehmung in der Städtischen Umwelt-Möglicher Impuls für Kollektives Handeln, Verlag Kiepert, Berlin.
- Bick, W. (1987). Lokale Identifikations-und Anpassungsprozesse und Wohnumweltbedingungen. Stadtteilverbundenheit und-zufriedenheit im Spiegel von Bürgerbefragungen,Informationen zur Raumentwicklung, 3, 119-131, Bonn.
- Bodzenta, E. (1981). Erfahrungen und Hypothesen-ein Forschungsprojekt entsteht, Wo sind Grossstädter Daheim, 11-13,Böhlau.
- Bodzenta, E., Speiser, I., Thum, K. (1981). Wo sind Grossstädter Daheim, Böhlau, Wien, 1981.
- Bollnow, O.F. (1963.) Mensch und Raum, W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart.
- Böltken, F. (1987). Ortsgebundenheit und Ortsverbundenheit. Empirische Befunde im Zeit-und Regionalvergleich, Informationen zur Raumentwicklung, 3, 147-155, Bonn.
- Chombert De Lauwe, P.H. (1977). Aneignung, Eigentum, Enteignung Architekt, 34, 2-6, Aachen.
- Cluskey, Mc. J. (1971). Road Form and Townscape, The Architectural Press London.
- Cullen, C. (1967). Notation 1, 3, 4, The Architectural Review, 844-848, London.
- Cullen, G. (1971). The Consise Townscape, Architectural Press, London.

- Cullen, G. (1974). Stadt als Persönlichkeit, International Kollogium über Aufgaben und Methoden der Stadtgestaltung, Ekim, 1972, Stuttgart, Mensch und Stadtgestalt, 115-127, Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart.
- Çevik, S. (1984). *Sokaklarda Mekân Oluşumuna Trabzon Ölçeğinde Tipolojik Bir Yaklaşım Örneği*, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), KTÜ, Trabzon.
- Çevik, S. (1985). *Eski Sokaklardaki İlkelerin Çağdaş Sokaklarda da Kullanılabilirliğinin Araştırılması*, Doktora Semineri, KTÜ Mimarlık Bölümü, Trabzon.
- Çevik, S. (1985). *Son Yirmi Yılda Yapılan Şehircilik Araştırmaları*, Doktora Semineri, KÜ Mimarlık Bölümü, Trabzon.
- Çevik, S. (1986). *Sokak Mekânında Devinimsel Algılamının Görsel Analiz Teknikleriyle İncelenmesi, Şehirci Tasarım ve Planlama Kuram-Teknikleri*, Doktora Semineri, Yıldız Üniver sitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çevik, S. (1986). Düzensiz Kentleşmenin Sokak Mekânında İncelenmesi, *Çevre-1986 Simpozyumu*, Haziran, İnönü Üniversitesi, Malatya, (Basılmamış).
- Çevik, S. (1988-1989). Wechselwirkungen zwischen gebauter Umwelt und sozialem Leben-am Beispiel der Strassen räumen der Stadt Trabzon, *Araştırma Raporu 1, 2 (DAAD)*, Berlin TÜ, Berlin.
- Çubuk, M. (J). Yüksel, G. *Şehircilikte Yeni Bir Disiplin: Kentsel Tasarım/Urban Design-Bir Yaşam Sorunu Olarak Kentsel Tasarım Gerekliği*, İDGSA Mimarlık Fakültesi.
- Çubuk, M., Karabey, H., Seymen, Ü. (1978). Çevre Olgusu ve Çevre Düzenleme, *Yapı Dergisi*, 26-27.
- Çubuk, M., Yüksel, G., Karabey, H. (1978). Yapılanmamış Kentsel-Kamusal Dış mekânlar (Kentsel Dekorasyon-Kentsel Mobilya-Kent-sel Canlandırma), *Yapı Dergisi*, 30, 26-54.
- Dahinden, J. (1987). Ist Unverwechselbarkeit in der Architektur gefragt, *Gestalteter Lebensraum*, 151-159, Picus Verlag, Wien.
- Deilman, H., Bickenbach, G., Pfeiffer, H. (1989). Wohnort Stadt-Living in Cities-Habitat Urbain, Karl Krämer Verlag.
- Denel, S. (1982). *Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da-Tasarım ve Dış Mekânlarda Değişim ve Nedenleri*, ODTÜ, Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara, 1982.
- Dittmar, M. (1978). Geplante Aussenräume. Wahrnehmung und Gestaltung von Aussenräumen-Ein Beitrag zum Problem des Städte -baulichen Entwurfs am Beispiel von Berliner Wohngebieten, *Arbeitshefte des Institut für Stadt-und Regional Planung*, Berlin.
- Downs, R.M., Stea, D. (1982). Kongnitive Karten: Die Welt in unseren Köpfen, Harper Row, Publishers, New York.
- Eco, U. (1972). Einführung in die Semiotik, München.
- Eisfeld, D., Die Stadt als öffentliche Wohnung, *Grosse Stadt Was nun?*, 105-116.
- Enön, Z., Güngör, B., Öztekin, K., Tosun, V. (1984). *Akçaabat-Ortamahalle'de Bir Araştırma*, Kuzey Gazetecilik-Matbaacılık, Trabzon.
- Erikson, E.H. (1974). Identität und Lebenszyklus-Drei Aufsätze, Suhrkamp Verlag, Frankfurt, 2. Baskı.
- Erkman, U. (1973). *Mimaride Etki ve Görsel İdrak İlişkileri*, Doktora Tezi, İTÜ, İstanbul.
- Erkman, U. (1982). *Mimari Tasarım İçin Bir Veri Üretim Yöntemi Olarak Çevre Analizi*, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İTÜ Matbaası-Gümüşsuyu, İstanbul.
- Esser, H. (1987). Lokale Identifikation im Ruhrgebiet. Zur allgemeinen Erklärung einer speziellen Angelegenheit, *Informationen zur Raumentwicklung*, 3.109-119, Bonn.
- Essex Country Council, (1973). A Design Guide For Residential Areas, Essex.
- Fahle, B., Schmidt, A., Environmental, Perception and Behavior in A Pedestrian Area, Stuttgart University Institute of City Planning.
- Franke, J. (1974). Bürger und Experten-Auswertung einer Befragung in drei Wohngebieten, International Kollogium über Aufgaben und Methoden der Stadtgestaltung, Ekim, 1972, Stuttgart, Mensch und Stadtgestalt, 170-191, Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart.

- Frick, D. (1986). *Quality of Urban Life. Social, Psychological and Physical Conditions*, Berlin (West)-New York: de Gruyter, 1986.
- Frick, D. (1986). *Einführung-Deutsche Fassung, Part A. overview: Quality of Urban Life, Quality of Urban Life. Social, Psychological and Physical Conditions*, Berlin/New York.
- Frick, D., Hoefert, W. (1986). *Einführung-Deutsche Fassung, Part D: Man-Environment Relations, Quality Urban Life, Social, Psychological and Physical Conditions*, Berlin/New York.
- Frick, D., Wiedemann, P. (1987). *Quartierbezogene Schauplätze in städtischen Wohngebieten. Baulich-räumliche und psychologische Bedingungen ihrer Nutzung*, Proje Önerisi, Berlin TU.
- Friedrichs, J. (1973). *Methoden empirischer Sozialforschung*, Reinbeck, Hamburg.
- Friedrichs, J. (1978). *Die Analyse von Dichteeffekten/Effects of Density of Population, Stadtökologie-Bericht über ein Kolloquium, Şubat, Bad Hamburg, 1977, 121-133, Deutsche UNESCO-Kommission, Bonn, Verlag Dokumentation Sour KG, München-New York-London-Paris.*
- Geisler, E. (1978). *Eine Analyse psychologisch bedeutsamer Problemstellungen im Bereich der Architektur*, Tübingen.
- Genç, A., Sipahioğlu, A. (1990). *Görsel Algılama "Sanatta Yaratıcı Süreç"* Sergi Yayınevi, izmir.
- Goffman, E. (1971). *Verhalten in sozialen Situationen. Strukturen und Regeln der Interaktion im öffentlichen Raum*, Bertelsmann Fachverlag, Gütersloh.
- Goffman, E. (1973). *Wir alle spielen Theater, Die Selbstdarstellung im Alltag*, Piper Verlag, München, 2. Baskı.
- Goffman, E. (1974). *Das Individuum im öffentlichen Austausch. Mikrostudien zur öffentlichen Ordnung*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt.
- Goffman, E. (1977). *Stigma*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt.
- Goffman, E. (1977). *Rahmen-Analyse*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt.
- Gölzer, R., *Gedanken zur Gestaltqualität städtischer Grünräume, Gestalteter Lebensraum*, 75-78, Picus Verlag, Wien, 1987.
- Göschel, A. (1987). *Lokale Identität: Hypothesen und Befunde über Stadtteilbindungen in Grossstädten, Informationen zur Raumentwicklung*, 3, 91-105, Bonn.
- Graf, D. (1971). *Grossstädtische Kommunikationsmuster. Soziologische Darstellung von Kommunikationsmustern zur Kennzeichnung des Grossstädtlers in seiner Umwelt*, Verlag J.P. Bachem, Köln.
- Greater London Council (Glc) (1978). *An Introduction to Housing Layout*, The Architectural Press Ltd., London.
- Greverus, I. M. (1979). *Auf der Suche nach Heimat*, Beck, München.
- Gür, S.O. (1985). *Toplumsal İlişki ve Tasarım. Toplumsal Konumların Değerlendirilmesinde ve Tasarım İlkelerinin Araştırılmasında Kullanılabilecek Bir Yaklaşım*, KTÜ Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Genel Yayın No. 85, Fakülte Yayın No. 27, KÜ Basımevi, Trabzon, 1985.
- Gursdorf, K. (1971). *Umweltgestaltung. Einführung in ihre funktionellen und psychologischen Grundlagen*, Ernst Reinhardt, Verlag, München/Basel, 1971.
- Habermas, J. (1976). *Können komplexe Gesellschaften eine vernünftige Identität ausbilden?*, in: Habermas, Jürgen: *Zur rekonstruktion des historischen Materialismus*, Frankfurt, 1976.
- Haemer, N-W. (1984). *Oranların Sanatı, IBA: Idae, Prozesse, Ergebnis, Katalog zur Ausstellung im Gropiusbau*, Çev. N. Kavukçu, *Mimarlık Dergisi*, 10 (1984), 28-35.
- Hanh, A. (1988). *Die Konstitution sozialer Lebensformen. Der Beitrag einer „interpretativen“ Soziologie zum Verständnis „regionaler“ Sozialgebilde*, Verlag Peter Lang, Frankfurt.
- Hamm, B. (1973). *Betrifft: Nachbarschaft-Verständigung über Inhalt und Gebrauch eines Vieldeutigen Begriffs*, Bertelsmann Fachverlag, Düsseldorf.
- Hansen, T.F. (1977). *Karl Kramer Verlag*, Stuttgart.
- Harloff, H.J., Arın, C. *Arbeitsmigration und Veränderung von Lebenswelten in städtischen Wohnquartieren, Araştırma Önerisi*, Berlin TÜ, Berlin.

- Hehn, S., Breithaupt, I. (1976). Semiotik-Architektur-Stadtgestalt, Seminar zum Zusammenhang zwischen gebauter Umwelt und sozialem Verhalten, 27-46, Darmstadt TYO, Darmstadt.
- Hoffmann-Axthelm, D. (1987). Wie kommt die Geschichte ins Entwerfen, Aufsätze zu Architektur und Stadt, Vieweg, Braunschweig-Wiesbaden, 1987.
- Jansen, M. (1988). Städtebau und Identität, ISR Diskussionbeiträge, Berlin TU.
- Jeodicke, J. (1976). Angewandte Entwurfsmethodik für Architekten, Karl Krämer Verlag, Stuttgart.
- Jüngst, P., Kampmann, Chr., Schulze, Göbel, H. J. (1977). (Zum Problem von Wahrnehmung und Handlungsmöglichkeiten sozialer Gruppen in altstädtischen Kernregionen am Beispiel der Marburger Oberstadt, Wahrnehmung und Nutzung Städtischer Umwelt, 1-72, Kasseler Schiften zur Geografie und Planung, URBS ET REGIO 6, Kassel.
- Karaman, A. (1988). *Genius Loci-Kentsel Peyzajın Strüktürel Bileşenleri, Kentsel Peyzaj Ders Notları*, MSÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.
- Klages, H. (1958). Der Nachbarschaftsgedanke und die nachbarliche Wirklichkeit in der Grossstadt, Westdeutscher Verlag, Köln-Opladen.
- Knotig, H. (1978). Zum humanökologischen Begriff 'Habitat'/The Human Ecological Concept of 'Habitat', Stadtökologie-Bericht über ein Kolloquium-, Şubat, Bad Homburg, 1977, 19-35, Deutsche UNESCO-Kommission, Bonn, Verlag Dokumentation Sour KG, München-New York-London-Paris.
- Könauf, E. (1977). Raum und soziales Handeln. Studien zu einer vernachlässigten Dimension soziologischer Theoriebildung Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart.
- Konuk, G.Y. (1985). *Kentsel Tasarıma Giriş*, Lisansüstü Ders Notları, MSÜ. Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.
- Kortan, E. (1983). *Le Corbusier Gözüyle Türk Mimarlığı ve Şehirciliği*, ODTÜ.
- Köhler, C. (1981). Stadterleben. Kritische Bemerkungen zu wahrnehmungs- und verhaltenstheoretischen Ansätzen und zur Praxis der gegenwärtigen Stadtgestaltung, R.G., Fischer Verlag, Frankfurt.
- Krappmann, L. (1982). Soziologische Dimensionen der Identität, 6. Baskı, Stuttgart.
- Krause, K. J. (1976). Verhaltensbezogene städtebauliche Gestaltung. Ein Beitrag zur Theoriebildung einer Metadisziplin, International Environmental Design Research Association (EDRA) Conferences, Cilt. 1, Theoriebildung, Hannover.
- Krier, R. (1981). Stadtraum in Theorie und Praxis-an Beispielen der Innenstadt Stuttgarts, Stuttgart.
- Kruse, L. (1974). Räumliche Umwelt. Die Phänomenologie des räumlichen Verhaltens als Beitrag zu einer psychologischen Umwelttheorie, Walter de Gruyter, Berlin, New York.
- Kuban, D. (1982). *Türk İslam Sanatı Üzerine Denemeler*, Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul.
- Kuntay, O. (1982). *Yaya Mekânı*, KTÜ İnşaat ve Mimarlık Fakültesi Yayını, Trabzon.
- Lammers, G., Reichenbach, E. (1977). Verhalten in der Stadt, Institut für Städtebau und Landesplanung, Karlsruhe.
- Lefebvre, H. (1991). The Production of Space, çev. D. Nicholson-Smith, Blackwell, Oxford.
- Lenz-ROMEISS, F. (1970). Die Stadt-Heimat oder Durchgangsstation, München.
- Lorenzer, A. (1970). Kritik des Psychologischen Symbolbegriffs, Frankfurt.
- Lynch, K. (1960). The Image of The City, MIT Press.
- Lynch, K. (1974). Erfahrungen und Konsequenzen, International Kolloquium über Aufgaben und Methoden der Stadtgestaltung, Ekim, 1972, Stuttgart, Mensch und Stadtgestaltung, 152-165, Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart.
- Mack, J. (1985). Der Baum als kommunikativer Ort, Projekt Stadterfahrung Stadtgestaltung Bausteine zur Humanökologie, 65-73, Deutsches Institut für Fernstudien an der Universität Tübingen, Arbeitsberichte 3, Tübingen.
- Mauer, J. (1987). Von den Schwierigkeiten zwischen Gestalten und Planern, Gestalteter Lebensraum, 21-27, Picus Verlag, Wien.
- Mead, G.H. (1968). Geist, Identität und Gesellschaft aus der Sicht des Sozialbehaviorismus, Suhrkamp Verlag, Frankfurt.

- Moewes, W. (1980). Grundfragen der Lebensraumgestaltung: Raum und Mensch, Prognose, „offene“ Planung und Leitbild, Walter de Gruyter, Berlin, New York.
- Mucha, C. (1976). Stadtgestalt-Stadtgestaltung handlungstheoretischer Ansatz, Seminar zum Zusammenhang zwischen gebauter Umwelt und sozialem Leben, 48-70, Darmstadt TYO, Darmstadt.
- Mutschler, M. (1987). Umbau von Wohngebieten der Fünfziger Jahre. Dargestellt an Beispielen im Raum Stuttgart, Arbeitshefte 37, Institut für Stadt-und Regionalplanung der TU Berlin.
- Mühlich, E. (1978). Die Forschung zum Zusammenhang von gebauter Umwelt und sozialem Verhalten/Research on Interrelations between Built-up Environment and Social Behaviour, Stad-tökologie-Bericht über ein Kollogium, Şubat, Bad Homburg, 1977, 98-114, Deutsche UNESCO-Kommission, Bonn, Verlag Dokumentation Sour KG, München-New York-London-Paris.
- Mühlich, E., Zinn, H., Kroning, K., Mühlich-Klinger, I. (1978). Zusammenhang von gebauter Umwelt und sozialem Verhalten im Wohn-und Wohnumweltbereich, 03.062, Schriftenreihe „Städtebauliche Forschung“ des Bundesministers für Raumordnung, Bauwesen und Städtebau, Bonn-Bad Godesberg, Passavia Druckerei, Passau.
- Müller, G. (1983). Semiotik der gebauten Umwelt, Über den Zusammenhang von gebauter Umwelt und Verhalten, Universität Trier, SRP9, Trier.
- Odabaşoğlu, C. (Der.). *Trabzon 1969-1933 Yılları Yaşantısı*, İlk-San Matbaası Ltd. Şti., Ankara.
- Oel, H. U. (1982). Sozialräumliche Beziehungen und Bürgerbeteiligung in der Stadtteil-entwicklung-splanung, Beiträge des Institus für Zukunftforschung, Minerva Publikation, München.
- Özer, F. (1982). Çağdaş Mimari Dizaynlamada Tarihsel Sürekliliğin Değerlendirilmesi , İTÜ, İstanbul.
- Özerdin, B. (1983). *Kentsel Mekânların Analizinde Kullanılabilecek Bir Yöntem Üzerine*, Ticaret Matbaacılık T.A.Ş., İzmir.
- Öztürk, K. (1978). *Mimarlıkta-Tasarım Sürecinde- Cephelerin Estetik Ağırlıklı Sayısal/Nesnel Değerlendirilmesi İçin Bir Yöntem Araştırması*, Doktora Tezi, KTÜ Karadeniz Matbaacılık ve Gazetecilik AŞ., Trabzon.
- Pieper, R. (1979). Soziologie im Städtebau. Eine Einführung für Architekten, Stadtplaner und Sozialwissenschaftler, Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart.
- Rapoport, A. (1969). House Form and Culture, Englewood.
- Reeike, F. (1972). Design in the Built Environment, Edward Arnolld Ltd., London.
- Rimpler, W. (1984). Berlin Uluslararası Yapı Sergisi, 84-87, Çev. Y. Değer, *Mimarlık Dergisi*, 10, 35-38.
- Rossi, A. (1973). Die Architektur der Stadt. Skizze zu einer grundlegenden Theorie des Urbanen, Bertemann Fachverlag, Düsseldorf.
- Schmidt, W. (1987). Ortverbundenheit-eine Triebkraft für die Entwicklung ländlicher Räume?, Informationen zur Raumentwicklung, 3, 131-141, Bonn.
- Schmid, C. (2008). “Henri Lefebvre’s theory of the production of space: towards a three- dimensional dialectic”, Space, Difference, Everyday Life: Reading Henri Lefebvre, der. K. Gounewardena ve diğ., Routledge, Londra, s. 27-45.
- Schneider, M. (1986). Information über Gestalt-Textbuch für Architekten und andere Leute, 2. Baski, Vieweg, Braunschweig.
- Schoningh, I., Buschmann, G. (1989). Familie und Wohnen, Seminer, TU Berlin, Institut für Stadt-und Regionalplanung, Berlin.
- Schulz, G.N. (1975). Genius Loci, Entwerfen in der historischen Strasse, 12-20, Abakon Verlag, Berlin.
- Schwarzbach, H. (1987). Die Architektur der Stadt-bewusst gewolltes.
- Verhältnis zwischen architektonischer Individualität und städtebaulicher Gemeinsamkeit, Gestalteter Lebensraum, 133-141, Picus Verlag, Wien.

- Seifert, C. (1988). Politiken für die Erneuerung der Innenstädte, Band, 1, 2, Diskussionbeiträge 24-25, Institut Stadt-und Regionalplanung der Technischen Universität Berlin.
- Selle, K. (1986). Bestandspolitik. Zehn Beiträge zu Stadterneuerung und Wohnungspolitik, Verlag für wissenschaftliche Publikationen, Darmstadt.
- Sencer, M., Sencer, Y. (1978). *Toplumsal Araştırmalarda Yöntembilim*, Türkiye ve Orta Doğu Amme idaresi Enstitüsü Yayınları No. 172, Ankara.
- Sieverts, T., Trieb, M., Hamann, U. (1973). Der Stuttgarter Westen als Erlebnisraum, Stuttgart.
- Sieverts, T. (1976). Die Stadt als Erlebnisraum, Seminar zum Zusammenhang zwischen gebauter Umwelt und sozialem Verhalten, 18-27 Darmstadt TYO, Darmstadt.
- Simmel, G. (1968). Soziologie-Untersuchungen über die Formen der Vergesellschaftung, 5. Baskı, Dunckner-Humbolt, Berlin.
- Speiser, I. (1981). Aktionräume und Ortbezogenheit, Wo sind Grossstädter Daheim, 109-153, Böhlau Verlag, Wien.
- Steffen, G. (1985). Raum für Autos, Hunde, Menschen: Die Strasse, Projekt Stadterfahrung-Stadtgestaltung Bausteine zur Humanökologie, 78-92, Deutsches Institut für Fernstudien an der Universität Tübingen, Arbeitsbericht 3, Tübingen.
- Sunke, H. (1973). Die bauliche Umwelt im Bewusstsein der Bevölkerung, Berlin.
- Thum, K. (1981). Soziale Bindungen an das Wohnviertel, Wo sind Grossstädter Daheim, 33-109, Böhlau, Wien.
- Tosun, Y. (1983). 17-19. Yüzyıllarda Batı Anadolu'da Osmanlı-Türk Şehir Dokuları-Bu Dokuları Oluşturan Evler ve Korunmaları, Doktora Tezi, MSÜ, İstanbul, Ticaret Matbaacılık T.A.Ş., İzmir.
- Treinen, H. (1965). Symbolische Ortsbezogenheit. Eine soziologische Untersuchung zum Heimatproblem, Westdeutscher Verlag Köln und Opladen.
- Treinen, H. (1978). Kulturökologische Probleme in soziologischer Sicht/Sociological Aspects of Cultural Problems, Stadtökologie-Bericht über ein Kollogium, Şubat, Bad Homburg, 1977, 35-49, Deutsche UNESCO- Kommission , Bonn, Verlag Dokumentatiin Saur KG, München-New York-London-Paris, 1978.
- Trieb, M. (1974). Stadtgestaltung Theorie und Praxis, Vieweg, Braunschweig, Stuttgart.
- Trieb, M. (1974). Theorie der Stadtgestaltung, International Kollogium über Aufgaben und Methoden der Stadtgestaltung, Ekim, 1972, Mensch und Stadtgestalt, 54-70, Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart.
- Trieb, M., Grammel, U., Schmidt, A. (1979). Stadtgestaltungspolitik: Aufgaben, Instrumente, Strategien, Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart.
- Trieb, M., Hörmann, E. (1980). Grundlagen des Stadtgestalterischen Entwerfens, Arbeitsbericht 25, Städtebauliches Institut der Universität Stuttgart, Stuttgart.
- Trieb, M. (1987). Gestaltungsprinzipien im Stadtbild, Gestalteter Lebensraum, 27-39, Picus Verlag, Wien, 1987.
- Tuğlacı, P. Okyanus, Ansiklopedik Sözlük, Cem Yayınevi.
- Universidad Nacional De Cordoba-Argentinien, Technische Universität Berlin (1987), Das Quartier als Bedingunszusammenhang Städ -tischer Lebensqualität. Eine vergleichende Untersuchung in vier Städte, Proje Önerisi.
- Wagner, E. (1985). Identität einer Stadt, Projekt Stadterfahrung Stadtgestaltung Bausteine zur Humanökologie, 13-20. Deutsches Institut für Fernstudien an der Universität Tübingen, Arbeitsberichte 3, Tübingen.
- Waterhouse, A. (1971). Grundlage eines analytischen Modells zur Untersuchung visueller Veränderungen in der Stadt, Walter de Gruyter und Co Verlag, Berlin, New York.
- Weeber, R. (1971). Eine neue Wohnumwelt. Beziehungen der Bewohner eines Neubaugebiets am Stadtrand zu ihrer sozialen und räumlichen Umwelt, Karl Krämer Verlag, Stuttgart.

- Wegener, S. (1976). Frage nach den gesellschaftlichen Strukturen und Fähigkeiten, die in baulichen Strukturen unterschiedlicher Epochen ihren Ausdruck finden, Seminar zum Zusammenhang zwischen gebauter Umwelt und sozialem Verhalten, Darmstadt TYO, Darmstadt.
- Weigant, S. (1988). Familie und Wohnbereich, Seminar, TU Berlin Institut für Stadt- und Regionalplanung, Berlin.
- Wenzel, H. J. (1977). Wohn-und Wohnumweltverhalten als sozialräumliches Problem emanzipatorischer Städte:entwicklungsplanung Das Neubaugebiet Giessen West, Wahrnehmung und Nutzung städtischer Umwelt, 174-259, Kasseler Schriften zur Geografie and Planung, URBS ET REGIO 6, Kassel.
- Werner, D. (1977). Die Inszenierung der Alltagswelt. Zur Kritik der Stadtgestaltung. Vieweg, Braunschweig.
- Wiessner, R. (1987). Wohnungsmodernisierungen-Ein Behutsamer Weg der Stadterneuerung. Empirische Fallstudie in Altbauquartieren des Nürnberger Innenstadtrandgebiets, Münchener Geographische Hefte No. 54, Verlag Michael Lassleben Kallmünz, Regensburg.
- Yücel, A., Kentsel Çevremiz, Güzellikler, Çirkinlikler ve Mimarlık, *Milliyet Sanat Dergisi*, 37 (1981), 6-8.
- Yüksel, G. (1979). Kentsel Tasarımda Boyutlandırma Ölçütleri ve Ülkemiz İçin Geniş Kapsamlı Bir Model Önerisi, Doktora Tezi (Basılmamış), İDGA Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Zinn, H. (1978). Raumgebundenes "territorialen" Handeln und Verhalten. Forschungskonzepte und empirische Ergebnisse, Zusammenhang von gebauter Umwelt und sozialem Verhalten im Wohn-und Wohnumweltbereich, 23-47, 03.062, Schriftenreihe "Städtebauliche Forschung" des Bundesministers für Raumordnung, Bauwesen und Städtebau, Bonn-Bad Godesberg, Passavia Druckerei, Passau.

Trabzon Sokakları

**Sokaklar, Meydanlar, Avlular,
Bahçeler ve Konut Diyalogunda**

*Trabzon Gelenekseli'nde sokaklar hem
biçimsel sunumları hem de sosyal
sunumları ile yol değil, meydanlar da
alan değildir...Anadolu-Türk Kentleri'nde
izlenebildiği üzere. S. Çevik*

Kent Mekânlarına, Mekân-Zaman-Değişim bağlamında yakından bakıldığında; çok faktörlü, katmanlı oluşumun açıklanmasında disiplinler arası bir yaklaşımla; ilgili tanımlar, kavramlar, kuramlar algılama, algılama süreci, boyutları ve bunları etkileyen faktörlerin; algılama ilişkisinde yaşayan ve yaşanan mekân olgusu, zamana bağlı değişimler kapsamında değerlendirmeleri yaşamsal önem taşımaktadır.

Kentler, kentsel mekânlar; yaşama: yaşayan -yaşanan mekânlar üzerinden ele alındığında çağdaş yaşama mekânı oluşumlarına zemin hazırlayacak kaliteleriyle, konunun Trabzon Kenti Geleneksel Dokusu'nda yer alan kentsel dış mekânlardan bahsetmek, sözü edilen geniş kapsam ve bağlam içerisinde kentsel dış mekânlara, Trabzon Kenti Geleneksel Dokusu'nda yer alan veya yer almış kent mekânlarından sokaklar, meydanlar/mejdancıklar ve avlular özelinde bir üst bakış verilmesi yerinde olacaktır.

Bilindiği üzere sokaklar, meydanlar-mejdancıklar ve avlular, kentlerin yapı taşı olarak kendilerini göstermektedir. Bu kentsel yapı taşları, kentte yol bulmada, kenti izlemede, tanımada ve yine kentin kendi kendisini ifade edebilmesinde kısacası kent kimliğinin oluşumunda önemli, etkili görevleri bulunan, kent formunu oluşturunca, tanımlayıcı özellikleriyle kentin iskeletini oluşturan, bir araya geliş biçimleri ile kentin karakterini, kimliğini oluşturan Kent İmgesi/Kent İmajı Ögeleri içinde öne çıkan mekânlar durumundadır.

Gelenekselde kentsel mekânlar, toplumsal yaşam ve yerleşme kültürüne bağlı olarak farklılaşmalar göstermektedir. Kentsel dokunun ana belirleyicilerinden olan sokaklar ve onları buluşturan mekânlar olarak meydanlar-maydancıklar ve onunla doğrudan ve dolaylı ilişkili avlular, plansız yerleşme karakterini sergileyen yerleşme dokularında, kendi konumsal koşulları gereği olarak/yönlendirmesiyle aynı olmanın ötesinde benzer ilkelerle oluşturulmakta ve kendine özgü biçimlenmeleriyle ortaya çıkmaktadır.

Sokaklar; odaklar, bölgeler, nirengiler, sınırlar olarak adlandırılan kentin tüm öğelerini ilişkilendiren kanallardır ve kullanıcılar kenti bu kanallar üzerindeki hareketleri ile algılamakta ve değerlendirmektedir. Bu bağlamda farklı ölçeklerdeki kent kimliği ve kimliklendirmenin oluşumunda önemli rolleri vardır. Sundukları özellik-kamusalılık derecelenmeleriyle, kentsel yaşama, komşuluk yaşamına ideale yakın, farklılaşan, özel olanaklar sunmaktadır.

Meydanlar bulundukları bölgelere göre; kent/merkez meydanları, mahalle/konut bölgesi meydanları ve kentsel avlular olarak, büyüklüklerine göre; meydan, meydana ve buluşma, birikme/etkinlik/aktivite alt mekânları olarak sınıflandırılmaktadır. Meydanlar, harekete olan etkileri açısından; toplayan, yönlendiren, karşılayan, sonlandıran ve birbirine akan meydanlar olarak ele alınmaktadır; buluşma mekânları olma özelliği, etkili özelliklerin başında gelmektedir

Meydanlar; merkez meydan, iskele meydan, idari meydan, mahalle/konut meydanı-meydancı başlıklarında da tipleştirilebilmekte ve eylemsel-noktasal meydan, dizili meydan başlıklarında da ilişkili konumları üzerinden açıklama bulabilmektedir. Konumlarına, ölçülerine ve biçimlenişlerine göre toplayan meydanlar, yönlendiren meydanlar, karşılayan meydanlar, sonlandıran meydanlar, birbirine akan meydanlar hareketi birbirine yönlendiren, birbirine davet eden ilişkili meydanlar dizisi vb. gibi çeşitlenebilmektedir.

Kentsel avlular; kent içinde büyük ölçüde binalarla çevrili tek veya az sayıda işlevli, küçük boyutlu buluşma, aktivite, birikme mekânları olarak tanım bulmakta; kentsel dokuda tekli, çoklu, farklı kotlara yayılabilen, kapalı, açık olma konumlarıyla gözlenebilmekte; geleneksel kent dokusunda özellikle çarşı olarak adlandırılan bölgede genelde tek giriş özellikleriyle han ve bedestenlerin avluları, ikamet bölgelerinde de kapalılık derecesi yüksek meydancıklar olarak tanımlanabilmektedir.

Açıklanan bu bağlamda, Trabzon Kenti Geleneksel Dokusunda yer alan kentsel dış mekânlar: Sokaklar-meydanlar/meydancıklar ve avlular; varolan, normal gelişen kent strüktürü içinde yapılaşmış çevre, yeni yerleşmeler ve yenileme alanlarında geniş bir çeşitliliğe sahip nedenler-sonuçlar-aktörler ve rolleri kapsamında incelenmesi gereken bir konu olarak kendini göstermektedir. Ayrıca söz konusu nedenler ve sonuçlar üzerinden kentsel mekânların incelenmesi; fiziksel, yapısal-mekânsal ve sosyal-mekânsal sunumların karşılıklı ilişkileri kapsamında önem kazanmaktadır.

Kentsel mekânlar; Sokaklar-Meydanlar-Avlular/Bahçeler başlıklarında ele alındığında, açıklama getirilmeye çalışıldığında; farklılaşan tanımlamaları, farklı bakış açılarıyla izlenebilmektedir. Farklı bakışlarda verilen açıklamalar, irdelemeler, kentsel mekânın çok yönlü bir olgu olduğunu ve hala üzerine konuşabilecek, irdelebilecek kentsel yaşam ve yaşayanları için anahtar olgu olduğunu göstermektedir. Bu anahtar olgu içerisinde sokaklar, meydanlar ve avlular kentin yapı taşı mekânlarıdır ve üzerinden çalışılmaya, tartışılmaya ve değerlendirmeye açık mekânlardır.

Sokaklar ve meydanlar (avluların da meydanlar üst başlığında el alındığı düşünülse); yollar, odaklar, bölgeler, nirengiler, sınırlar olarak adlandırılan kenti tanımlayan ögeleri ilişkilendiren ve kentin bu ögeler üzerindeki hareketleri ilişkisinde algılanmasında ve değerlendirilmesinde en etkili ögeleridir. Bu bağlamda farklı ölçeklerdeki kent-kentli/kullanıcı kimliği ve kimliklendirmenin oluşumunda önemli rollerinin olduğu açıkça görülmektedir.

Kentin ve dolayısıyla kentsel mekânların hem tek hem de birbirleriyle ilişkili, bütünde tanımlandıkları Morfolojik ve Tipolojik Strüktürleri ve özellikleri üzerinden kentlerin, kentsel mekânların değişimi-dönüşümü üzerine yapılan tartışmalar, örneklemeler ve açıklamalar doğrultusunda kentin geleceğini, gelecekteki mekânlarını oluşturma adına uygulamaya dönük çalışmaların önemli bir alan bulduğu söylenebilir.

Kimliğini, karakterini yitirmekte olan kentsel mekânların; görüntüsünün dışında, insanların sağlığını olumsuz yönde etkilemekte olduğu, fiziksel, psikolojik, kültürel bozukluklara ve çevresel yabancılaşmaya yol açtığı, bilinen/gözlenen bir olgudur. İnsan sağlığını olumsuz yönde etkileyen, kentsel mekânların görüntüsünü oluşturan nedenlerin belirlenmesinin yanında çözüm yollarının üretilmesinde, uygulamalarda girdileri olabilecek başlıklarda araştırmaların gerçekleştirilmesi ve sonuçlarının paylaşılması çok önemli olmaktadır. Elde edilecek sonuçlarla, farklılaşan nedenlerle olumsuzluk sergilemesiyle gözlenen kentsel mekânlar kapsamında, varolan mekânların iyileştirilmesinde ve yeni mekânların oluşturulmasında doğru çözümlere gidilebilmesi için alınması gerekli önlemler ve uyulması gerekli ilkeler bağlamında sonuçlara varılması ve bu sonuçların paylaşılması hedeflenmektedir.

Trabzon kentsel dış mekânları, hemen tüm Anadolu-Türk Kentlerinde de gözlenebilecek olduğu gibi yapısal-mekânsal ve sosyal-mekânsal sunumlarıyla benzerlikler-ortaklıklar göstermektedir. Ancak bununla birlikte YER oluşumu ve YER'İN RUHU bağlamında farklılaşmalar, yere has özellikleriyle kendini göstermektedir.

Çalışmanın bu ana bölümünde, -Trabzon Sokakları bölümünde- kentlerin ve kentsel mekânları ve buna bağlı olarak da yaşayanların karakterlerini yitirmekte olduğu konusunun önemi vurgulanmış ve çözüm olarak varolan sistemlerden olumlu yaşama mekânı kalitelerini sunan kentlerde/kentsel dokularda yer alan örnek mekânlardan yararlanılarak elde edilecek önerilebilir bir takım ölçütlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Kentlerin, kentsel mekânların oluşturulmasında, yeniden düzenlenmesinde, iyileştirilmesinde ve canlandırılmasında ve kente dair yeni mekânların oluşturulmasında doğru kararlar verilebilmesi, kimlik-yerel kimlik ve kimliklendirme bağlamında çalışılabilmesi için ilk koşul, Geleneksel Türk Kenti'ni, kent mekânlarını tanımak, anlamak, analiz etmek ve senteze dönük çalışmaların yapılması olmalıdır. Bu kapsamda Trabzon Kenti Geleneksel Dokusu'nda konumlanan sokaklar; meydan-bahçe/avlu-konut bağlamında incelenmektedir. Trabzon Sokakları, kent parçası-konut/ikamet bölgesindeki sunumlarına bakıldığında hem sosyal hem de yapısal-mekânsal kaliteler bağlamında özgün oluşumlar sergilemektedir.

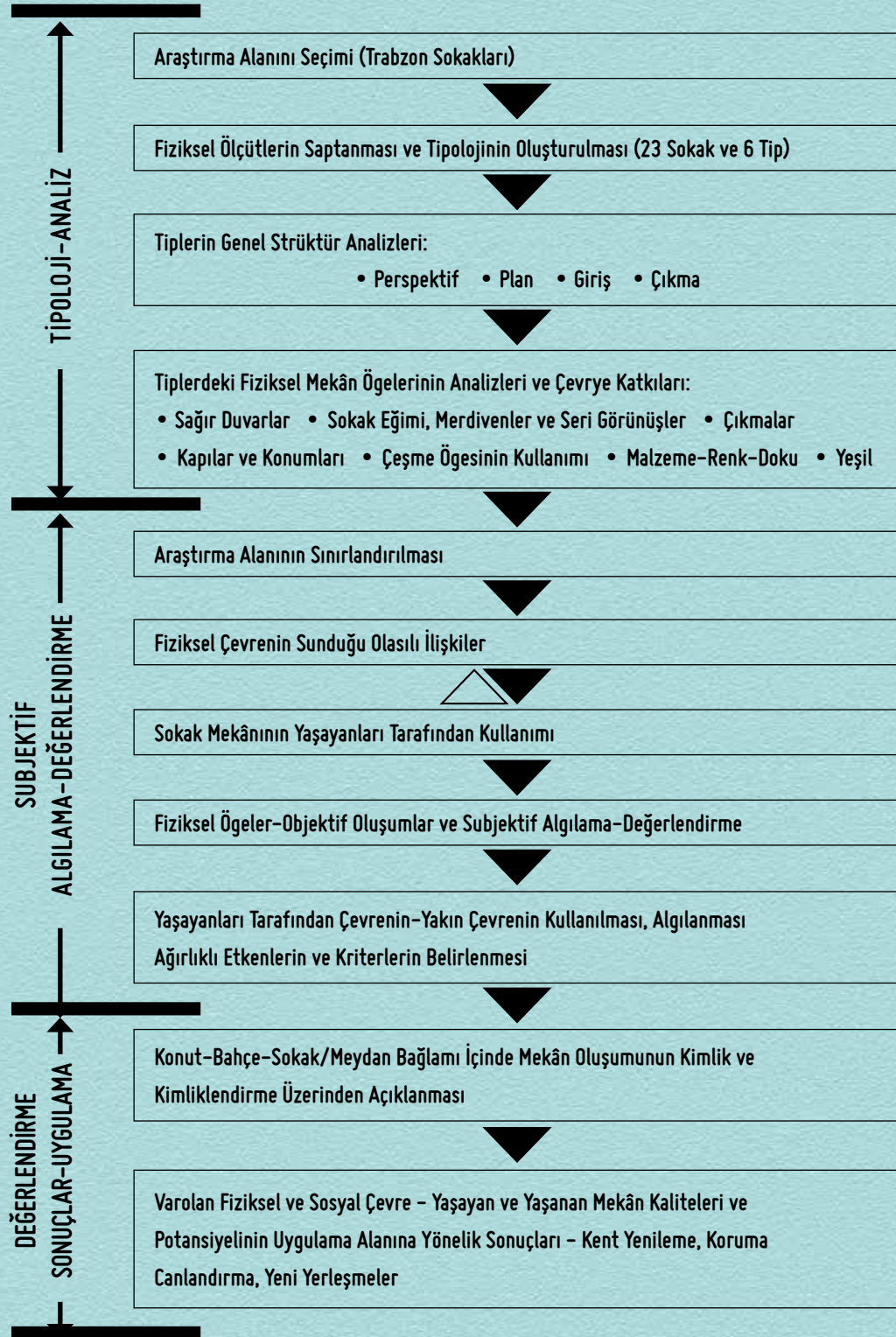
Konunun niteliği ve kapsamına, mekân-kimlik-kimliklendirme konusunun literatür zemininde bulunduğu açıklamalara ve analitik/sistematiik bakışa bir özet açıklama vermek gerektiğinde; yapılanmış çevre ile sosyal çevre arasındaki karşılıklı etkiler-etkileşim üzerinden mekân-kimlik ve kimliklendirme konusu; gerek araştırma-çalışma konusu olarak ortaya çıktığı yaklaşımlar ve disiplinler gerekse çalışmaların getirdiği-getireceği sonuçların kullanıldığı-kullanılabileceği alanların çeşitliliği açısından en başından konunun disiplinler arası olma niteliğini ortaya koymuş, tanımlanan ana konunun; psikoloji, fenomenolojik psikoloji, çevresel psikoloji, oturma-ikamet psikolojisi, mimari psikoloji, mimarlık, şehircilik, sosyoloji, yerleşme sosyolojisi, ekoloji, kültürel antropoloji gibi farklı araştırma ve uygulama alanlarında ele alındığı ve yapılanmış çevre ve sosyal davranışları konu alan parça-mekânsal bir araştırma-planlama-tasarlama alt çalışma alanı olmaya yöneldiği/ odaklandığı görülmüştür.

Kimlik ve kimliklendirme, literatür bölümünde yer aldığı şekliyle, ister gereksinimler (diğer mekâna bağlı gereksinimlerle ilişki içinde), isterse algılama boyutları içinde, diğer basamakların devamında oluşan bir sürecin sonucu olarak ele alınsın veya farklı başlıklarda (yere bağlılık, lokal kimlik ve kimliklendirme) incelensin, isterse de farklı yaklaşımlar yardımıyla ele alınsın; üretimi, oluşumu, gelişimi, değerlendirilmesi, birbiriyle sıkı ilişkili farklı boyutlarda ve etki faktörleriyle çok yönlü olarak, yapısal-mekânsal, sosyal-mekânsal, sosyal-psikolojik, psiko-analitik yaklaşımlarla ele alınmaktadır ve alınmak zorunda olduğu açıktır.

“Mekân-Kimlik-Kimliklendirme” bölümünde yer alan kuramsal çerçeve ve bu bölümde verilen kuramsal/literal bilgiler, açıklamalar, hem araştırmaya önemli bir kuramsal zemin oluşturmakta hem de tüm okuyucular, araştırmacılar tarafından anlaşılması, tartışılması ve paylaşılması adına önemli bir bağlam sunmaktadır.

Bu çalışmada da Mekân-Kimlik-Kimliklendirme konusu ağırlıklı olarak Urban-Setting kavramı içinde, fenomenolojik yaklaşımlı-Yaşama-Yaşanan Mekân üzerinden-, mekâna bağlı gereksinimler ve algılama boyutları-basamakları içinde, yapısal-mekânsal, sosyal-mekânsal, sosyal-psikolojik ve psiko-analitik bakış açılarından parça mekân-algılanabilir mekân ölçeğinde, algılayanlara-yaşayanlara ve yaşantılarına inerek “Sokak Mekânı”nda, Trabzon Sokakları özelinde ele alınmaktadır.

Burada yer alan araştırma; problemin tanıtılması, amacına ve sorularına bağlı çok adımlı bir araştırma olarak kendini göstermektedir. Adımlar ilişkili olarak aynı bölüm veya ayrı bölümler kapsamında/başlığında verilmektedir (Şekil 3).

Şekil 1. Araştırma Modeli ve Basamakları

Çizgilerin Dilinden Trabzon Sokakları

Fiziksel Ölçütlerin Saptanması, Tipoloji

Bu bölümde yer alan birinci araştırma adımında, başlangıç adımında, araştırmanın amacı her yönüyle sağlıklı-uyumlu bir yaşantı için; “Kentsel dış mekânların doğru daha doğrusu ideale yakın oluşturulabilmesi nelere bağlıdır?”, “Nasıl düzenlenmelidir?”, “Ölçütler belirlenebilir mi?” kısacası “Bu mekânlar bilinçli olarak nasıl oluşturulabilir?” sorularına yanıt aramak olarak belirlenmiş; konuya, kentsel dış mekânlardan sokaklar ölçeğinde yaklaşılmıştır.

Çalışmanın bu adımı; araştırmanın amacı doğrultusunda yapılacak araştırmalara, sağlıklı ve uygulanabilir sonuçlar getirebilecek sentezlere gidilebilmesi için zemin oluşturacak yardımcı bir çalışmadır. Bu araştırma adımı belirleme/saptama, analiz ve ön değerlendirme aşamalarını kapsamakta ve tipolojik bir yaklaşım önermektedir. Bu yaklaşımın ardından; çalışmanın devamı olan çoklu alt aşamaları bulunduran, oluşturulan verilere ve elde edilen ön sonuçlara göre/onların üzerinden ikinci bir araştırma adımı/araştırma dizisi yer almaktadır.

İkinci aşamada gerçekleştirilen araştırma birinci alt bölümde yapılan saptamalara ve elde edilen verilere, yani tipoloji oluşturma ve belirlenen ön sonuçların devamında analiz-senteze yönelik değerlendirme açısıyla detaylandırılarak ele alınmaktadır.

Önceki bölümlerde değinildiği üzere kentsel mekânların tanımı ve anlamları üzerinden kentin, kent mekânlarının oluşturulmasında zamana ve yere bağlı mekânsal sunumlar, süreklilik, tarihsel süreklilik, tarihsel sürekliliği anlama biçimleri, sürekliliği gerçekleştirme yolları vb. başlıklarda araştırmalardan, uygulama amaçlı çalışmalara kadar uzanan, kullanım/yarar alanı bulan bu çalışmalara, tipoloji-morfoloji çalışmaları önemli altlıklar oluşturmaktadır. Bu bağlamda önerilen ve gerçekleştirilen araştırma kapsamında oluşturulan Tipoloji Yöntemi/Yaklaşımı, önemli yararlar getirecek örnek bir çalışma olarak görülebilir/adlandırılabilir/açıklama bulabilir.

Kentsel dokunun yapı taşlarından kentsel mekânlar ile ilişkili olarak; sokak, meydan ve avlu (karma biçimlenmeler dışında) örneklenebilmektedir. Konu; kentsel mekânların tanımı ve anlamları üzerinden kentin, kent mekânlarının oluşturulmasında zamana ve yere bağlı mekânsal sunumlar, süreklilik, tarihsel süreklilik, sürekliliği gerçekleştirme yolları vb. başlıklarda araştırmalardan, uygulama amaçlı çalışmalara kadar uzanan kullanım/yarar alanı bulan çalışmalar kapsamında değerlendirilebilir. Çalışmanın bu adımı, kentsel mekânlara tipolojik-morfolojik bakış bağlamında bakıldığında sokaklar, meydanlar, avlular önem sergileyen özellikleriyle ele alınmakta, deneyimlenmekte ve uygulanabilir sonuçlara varılmaktadır. Kitabın ana konusunun bu bölümünü Trabzon Kent Mekânları ölçeğinde gerçekleştirilen tipoloji çalışmaları ve ön analizler ve buna bağlı olarak gerçekleştirilen detaylı analiz-sentez çalışmaları oluşturmakta ve geliştirilen görsel analiz teknikleri ile çalışılmaktadır.

Çalışmada, kentlerin ve kentlilerin karakterini/karakterlerini yitirmekte olduğu, kimliği zedeleyecek, hatta ortadan kaldıracak/kaybolmasına sebep olacak olgular konusunun önemi vurgulanmış ve çözüm olarak varolan sistemlerden olumlu yaşama mekânı kalitelerini sunan kentlerde/kentsel dokularda yer alan örnek mekânlardan yararlanılarak elde edilecek önerilebilir bir takım ölçütlerin, ilkelerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Kentlerin, kentsel mekânların oluşturulmasında doğru kararlar verilebilmesi için kimlik-yerel kimlik ve kimliklendirme bağlamında Trabzon Kenti için çalışılabilmesinde ilk koşul, varolan gelenekseli tanımak, anlamak, analiz etmek ve senteze dönük çalışmaların yapılması olmalıdır, ilkesinden hareketle çalışma programlanmış ve gerçekleştirilmiştir.

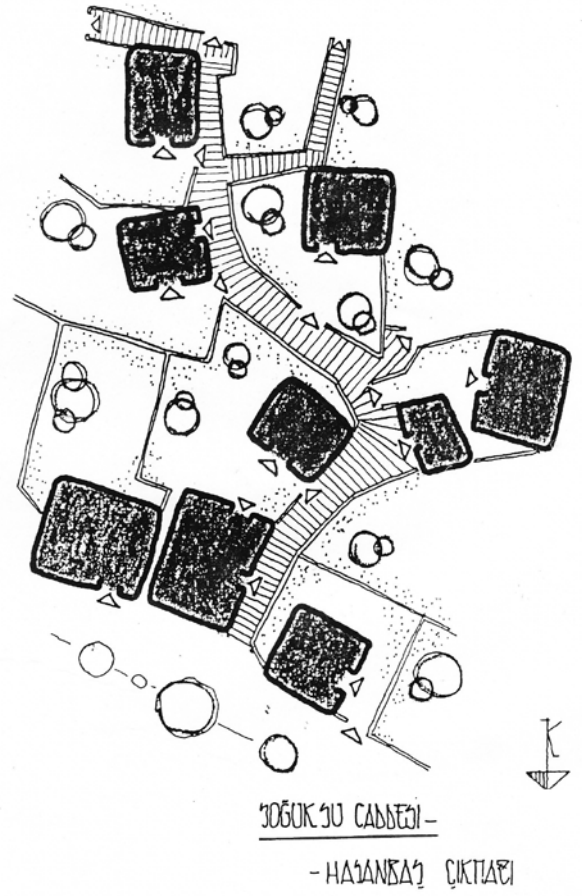
Çalışma, bu adımıyla tanımlanan amaç doğrultusunda yapılacak araştırmalara, sağlıklı sentezlere gidilebilmesi için zemin oluşturacak ilk ve en önemli aşama olan saptama/belirleme ve analizi kapsamakta, tipolojik bir yaklaşım önermekte; söz konusu sokak tiplerini oluşturan biçimlenme ilkeleri, bütünde bir tipolojik yaklaşım oluşturmaktadır.

Araştırma Alanının Tanıtılması ve Araştırmanın Aşamaları

Çalışma alanı olarak, Trabzon ili ve ilçeleri: Sürmene-Akçaabat Sokakları alınmıştır.

İlk aşamada; Trabzon ili ve ilçelerinden Akçaabat ve Sürmene sokaklarında bir ön araştırma yapılmıştır. Bu ön araştırma sonucunda çalışma yapılacak sokaklar; ko-

BELİRLEME FORMU		Sıra no: P25	Sokak no: M.11
	FİZİKSEL ÖZELLİKLER	SOKAK TÜRÜ	☐ Tapıt + yaya ☐ Yaya ☒ Yaya + araçlar (motorlu)
		SOKAK BİÇİMLENİŞİ	☐ Sürekli-düz ☐ Sürekli-eğri ☐ Sürekli - merdivenli ☒ Süreksiz - merdivenli ☐ Süreksiz - eğri ☐ Süreksiz - düz
		SOKAK BİÇİMİ	☒ Arnavut kaldırımı ☐ Asfalt ☐ Stabilize toprak
		SOKAK ZEMİNİ	☐ Eğimli ☐ Düz ☐ Değişken eğimli
		SOKAK SINIRLARI	☒ Basamaklı ☐ Yapılar ☐ Bahçe duvarları ☒ Yapı + duvar ☐ Tekrarlanan öğeler ☐ Benzer öğeler ☐ Farklı öğeler
		SOKAK TAVANI	☐ Kapalı ☒ Açık ☐ Bitkiler ☐ Sular ☐ Oturma öğeleri
		ESTETİK ÖĞELER	
		ORANLAR-ÖLÇÜLER (min-max)	Sokak uzunluğu: 68 m. Sokak genişliği: 2,60 m - 3,40 m Eğimli basamaklı sokak uzunluğu: 68 m. Kat sayısı: b1-b2 Yapı yüks./sokak geniş.: 1,73-2,67 Bahçe duvar yüks./sok. geniş.: 0,6 - 0,8 Yapı uzunluğu: 6,00 m - 11,60 m.
		İL: TRABZON	
		MAHALLE: Gülbaharhatun	
SOKAK: Hasanbaşı çıkmazı			

Belirleme formunda, sokağın fiziksel özelliklerini belirlemek üzere;

- Sokağa ilişkin ölçüler-oranlar
- Sokak türü
- Sokak biçimlenişi
- Sokak zemin malzemesi
- Sokak zemin hareketliliği
- Sokak sınırları
- Sokak tavanı
- Sokaktaki estetik öğelere,

ait özelliklere yer verilmiştir.

Çalışmada, sokakların fiziksel özellikleri üzerinde durulmuş ve belirleme formundaki ölçütler ona göre oluşturulmuştur.

Belirleme formu, yerinde yapılan denemeler sonucunda oluşturulmuştur. Bu özelliği nedeniyle, yapılacak bu tür çalışmalarda kullanılabilirliği yüksektir ve başka ölçütler de eklenerek, geliştirilebilir potansiyele sahiptir.

Şekil 2. Sokaklar Belirleme Formu ve Sokak-Konut-Bahçe ilişkisi Örneği

numsal farklılıklarına, fiziksel-mekânsal sunumlarına, bozulmuşluk durumlarına vb. kriterlere göre belirlenmiştir. Belirlenen sokaklar gruplandırılmıştır.

İkinci aşamada; seçilen, gruplandırılan sokaklar üzerinde belirleme çalışması yapılmıştır. Sokakların, meydan/meydancık, konut-bahçe-avlu ilişkisinde rölöveleri alınmış ve fiziksel özellikleri analiz edilmiştir. Ayrıca çok özellikli görülen sokaklarda, iç planlar ve silüet düzeyinde de çalışılmış, böylece planlama ve dış cephe öge özellikleri de belirlenmiştir.

Çalışılan sokaklar, doğal olarak bir değişim sürecinden geçmiş, sonuçta da fiziksel ve sosyal yönden değişikliğe uğramıştır. Yaşama biçiminin ve kullanıcıların değişmesi ve beraberinde getirdiği düzeltmeler ve eklemeler sokağa yansımış, sokağın görüntüsü bozulmuştur.

Çalışmada, bütün bunlar dikkate alınarak sokakların eski hali, kaynaklardan bulunduğu ve fiziksel durumları üzerinden tahmin edildiği oranda belirlenmeye çalışılmış ve sokak belirleme formları, bozulmamış durumlarına göre ele alınmıştır.

Eski durumu belirlenen sokaklardaki kesit çalışmalarında yeni ve eski karşılaştırılması yapılabilmesi için iki durumun kesiti de çizilmiştir (1981-84 tarihli ara dönemler ve son durumlar bu bölümün sonunda fotoğraflarla desteklenerek verilmektedir).

Araştırmanın bu alt aşamasında, hazırlanan fiziksel özellikleri içeren belirleme formundan yararlanılmış, sokak-bahçe-konut ilişkileri soyutlanarak çalışılmıştır (Şekil 2).

Araştırılan Sokakların Tip Analizi ve Örnek Sokaklar

Bu aşamada, tipolojik yaklaşım ilgisinde /ilişkisinde belirlenen sokak tipleri, örnek sokaklar olarak listelenmekte ve devamında fiziksel mekâna dair tüm saptamalar; rölöveler ve mekâna dair fiziksel-mimari kaliteleri ele alan çalışmalar yer almaktadır.

Çalışma alanında yapılan ön araştırma ile elde edilen izlenimlere göre, çalışma başında sokaklar, genel olarak sürekli ve süreksiz (çıkılmaz) sokaklar olarak iki grupta ele alınabilmektedir. Araştırmanın devamında, bu sokak grupları;

- Düz sokaklar
- Eğri sokaklar
- Merdivenli sokaklar

olmak üzere üç grupta detaylandırılmıştır.

- Düz ve düze çok yakın sokaklar, düz sokaklar
- Kırıklı ve kıvrımlı sokaklar, eğri sokaklar
- Tümü basamaklı, yer yer sık yer yer geniş, eğimli basamaklı sokaklar

merdivenli sokaklar grubunda incelenmiştir

Büyük ölçekte kırıklı “L” tipi sokaklar da düz sokaklar grubu içine alınmıştır. Sonuçta ortaya;

- Sürekli-düz
- Sürekli-eğri
- Sürekli-merdivenli
- Süreksiz-düz
- Süreksiz-eğri
- Süreksiz-merdivenli

olmak üzere altı sokak grubu ortaya çıkmıştır.

Sokaklar; düz, eğri ve merdivenli olmak üzere, üç ana grupta, sürekli ve süreksiz özellikleri de belirtilerek listelendirilmiştir.

DÜZ SOKAKLAR	
Sürekli	(1) Hükümet Cad. 1 Yalı Mah.-Sürmene (2) Türköğlu Cad. Yalı Mah.-Sürmene (3) Hükümet Cad. 2 Yalı Mah.-Sürmene (4) 1 Nolu Deniz Sok. Kemerkaya Mah.-Trabzon (5) Soğuksu Cad. Gülbaharhatun Mah.-Trabzon (6) Nemlioğlu Cemal Sok.Cumhuriyet Mah.-Trabzon (7) Emin Alemdar Sok.- Çarşı Mah.-Trabzon (8) Sarayatik Sok. Ortahisar Mah.-Trabzon (9) Kenanoğlu Sok. Pazarkapı Mah.-Trabzon
Süreksiz	(10) Çayır Çıkmazı Gazipaşa Mah-Trabzon (11) Nemlioğlu Çıkmazı Çarşı Mah.-Trabzon
EĞRİ SOKAKLAR	
Sürekli	(12) Dutlu Sok. Ortamahalle-Akçaabat (13) Limonlu Sok. Çömlekçi Mah.-Trabzon (14) Mütevelli Sok. Ortahisar Mah-Trabzon (15) Deniz Sok. Kemerkaya Mah.-Trabzon
MERDİVENLİ SOKAKLAR	
Sürekli	(16) Merdivenli Sok.1 Yalı Mah.-Sürmene- (17) Kuzgundere Sok. Hacıkasım Mah.-Trabzon (18) Emin Alemdar Sok. Çömlekçi Mah.-Trabzon (19) Kuruçeşme Sok. Çömlekçi Mah.-Trabzon (20) Zeytinlik Sok. Gazipaşa Mah.-Trabzon (21) Mısırlıoğlu Sok. Kemerkaya Mah.-Trabzon
Süreksiz	(22) Merdivenli Sok. 2 Yalı Mah.-Sürmene (23) Soğukçeşme Sok. Gülbaharhatun Mah.Trabzon (24) Dervişpaşa Çıkmazı Hacıkasım Mah.-Trabzon (25) Hasanbaşa Çıkmazı Gülbaharhatun Mah.-Trabzon

Yapılan araştırma sonucunda, biçimlenişlerine göre üç ana grup, altı tip sokak belirlenmiştir. Eğri sokaklarda süreksiz tip bulunmamaktadır.

Tiplere göre sıralamada, sokaklardaki yapılaşma da göz önüne alınarak yakın özellikleri gösterenler art arda sıralandırılmıştır.

Trabzon sokaklarında, yapılaşma açısından genel olarak iki tür gözlenmektedir. (Yeni yapılaşma, üçüncü tür olup araştırmada ele alınmamıştır).

Sokakların Belirlenmesi ve Çözümlemesi

Sokaklar üzerinde, meydan/meydancık, konut-bahçe-avlu ilişkisi/oluşumu kapsamında yapılan çalışmalar, belirlenen gruplara göre kodlandırılarak ilk doküman, Belirleme Formu olmak üzere her sokağa ait en az;

- Vaziyet planı
- Kesitler
- Tablo
- Sokak-zemin kat ilişkisi

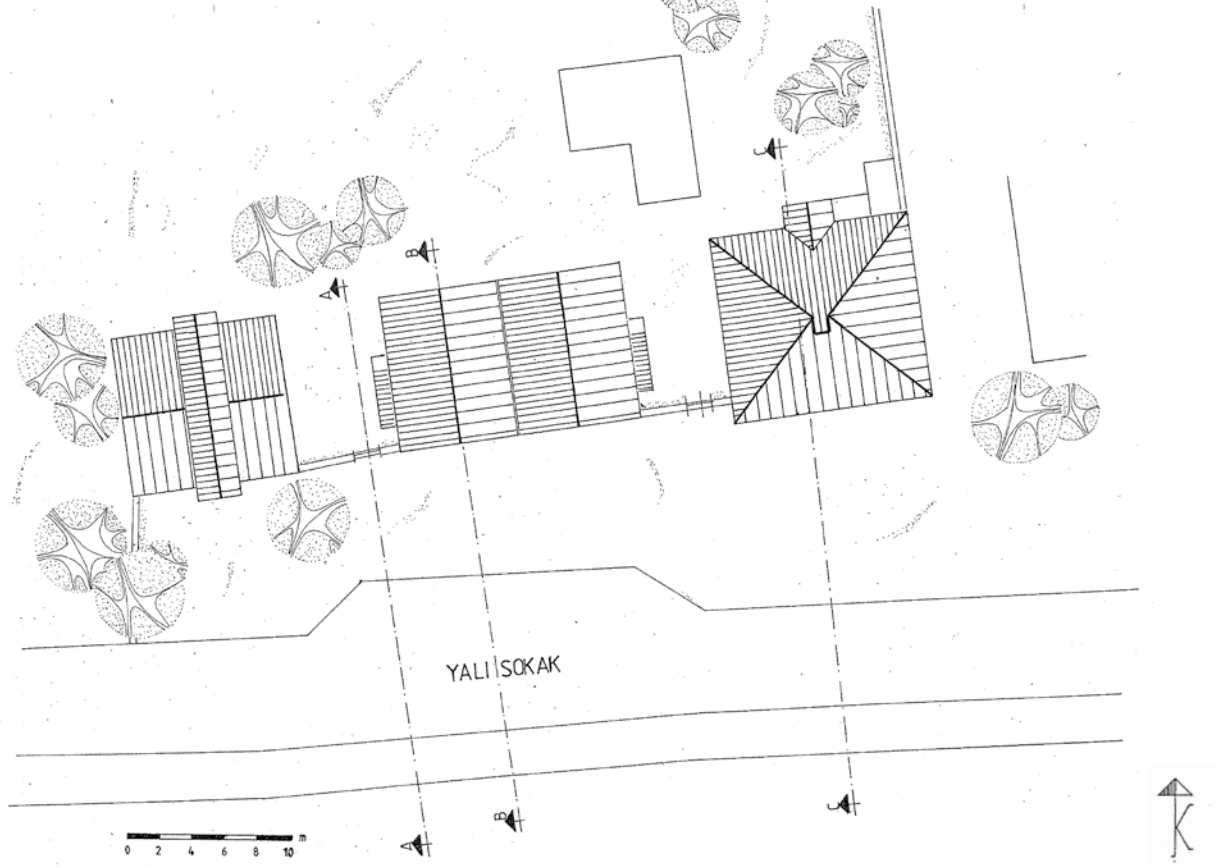
şemaları olmak üzere dört pafta oluşturulmuştur.

Ayrıca özellikli görülen sokaklarda bu paftalara;

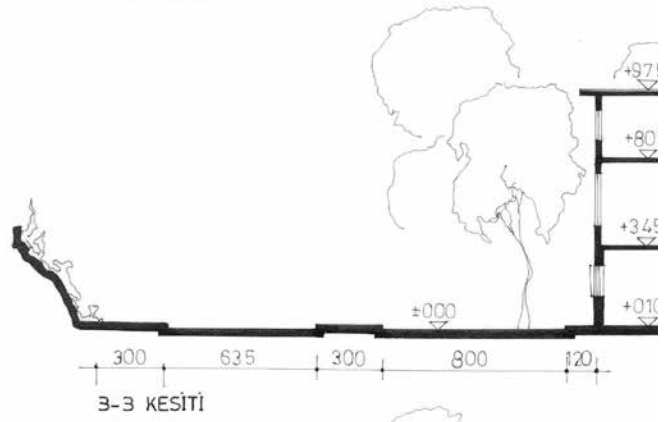
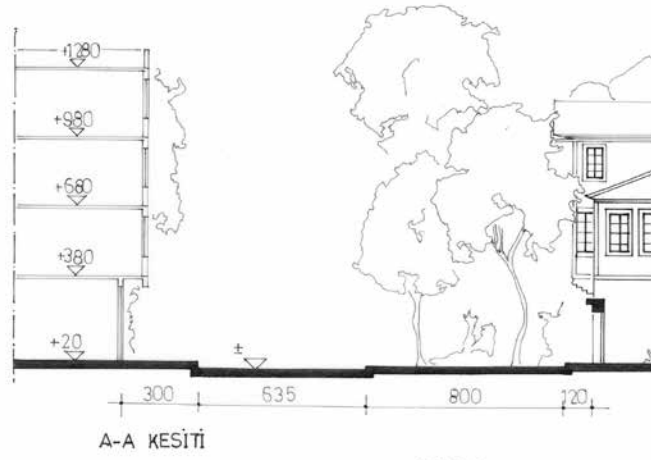
- Zemin kat
- Birinci kat
- İkinci kat
- Silüet

paftaları da eklenmiştir.

SÜRMENE YALI SOKAK (TÜRKOĞLU CADDESİ)

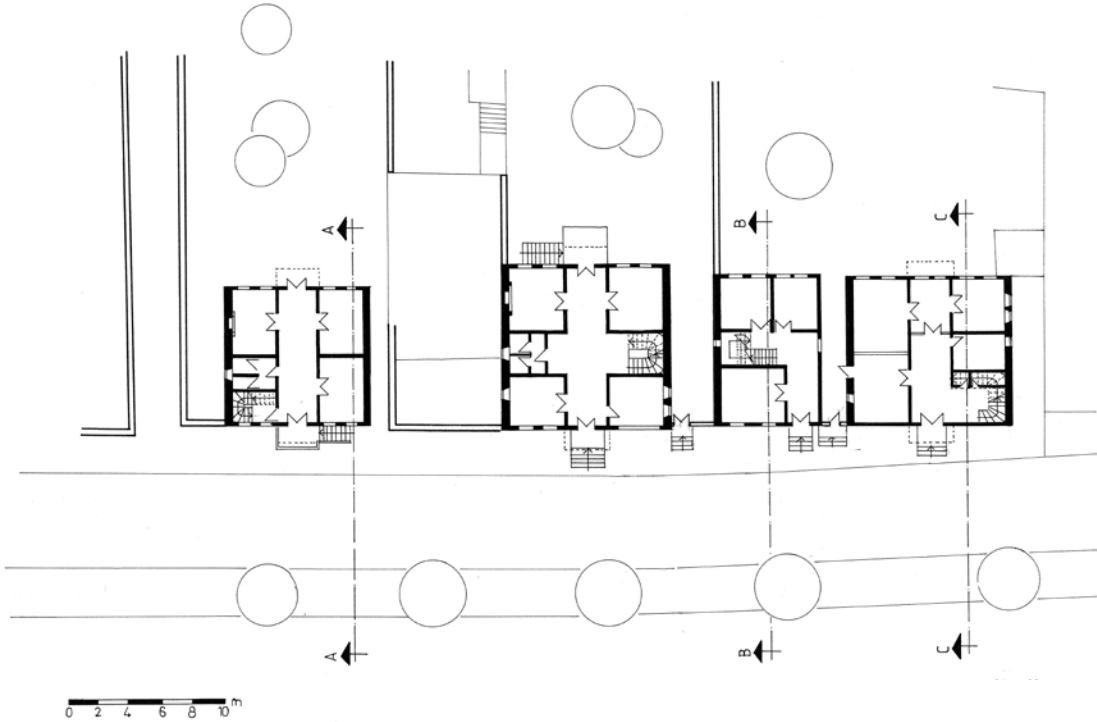
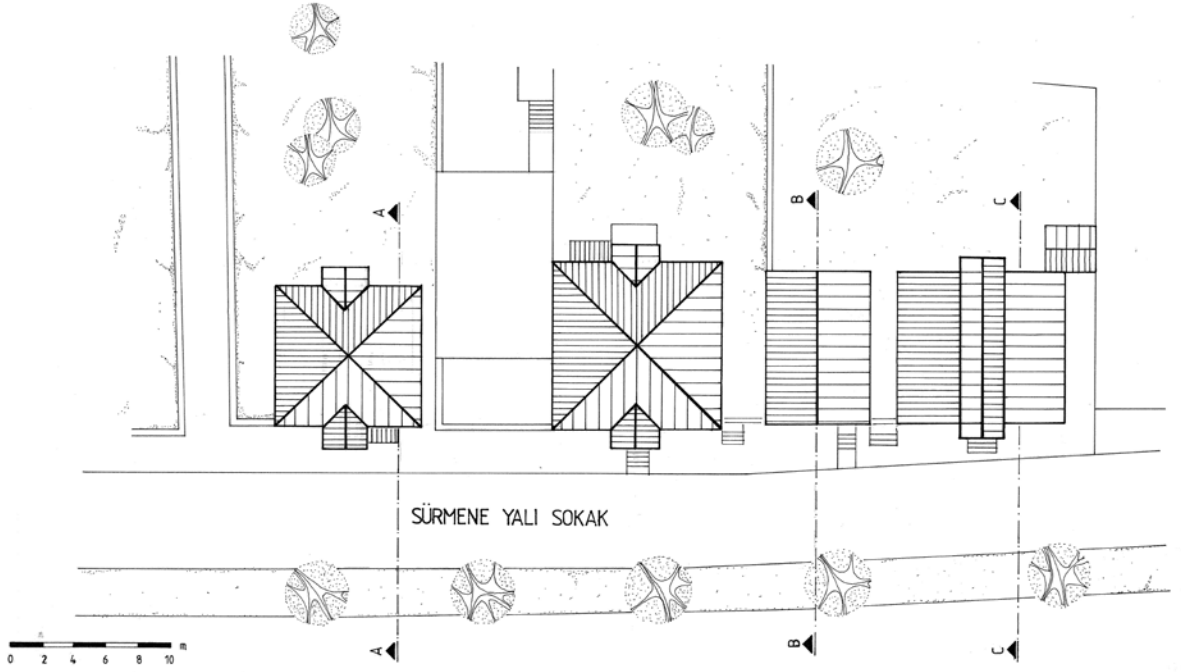

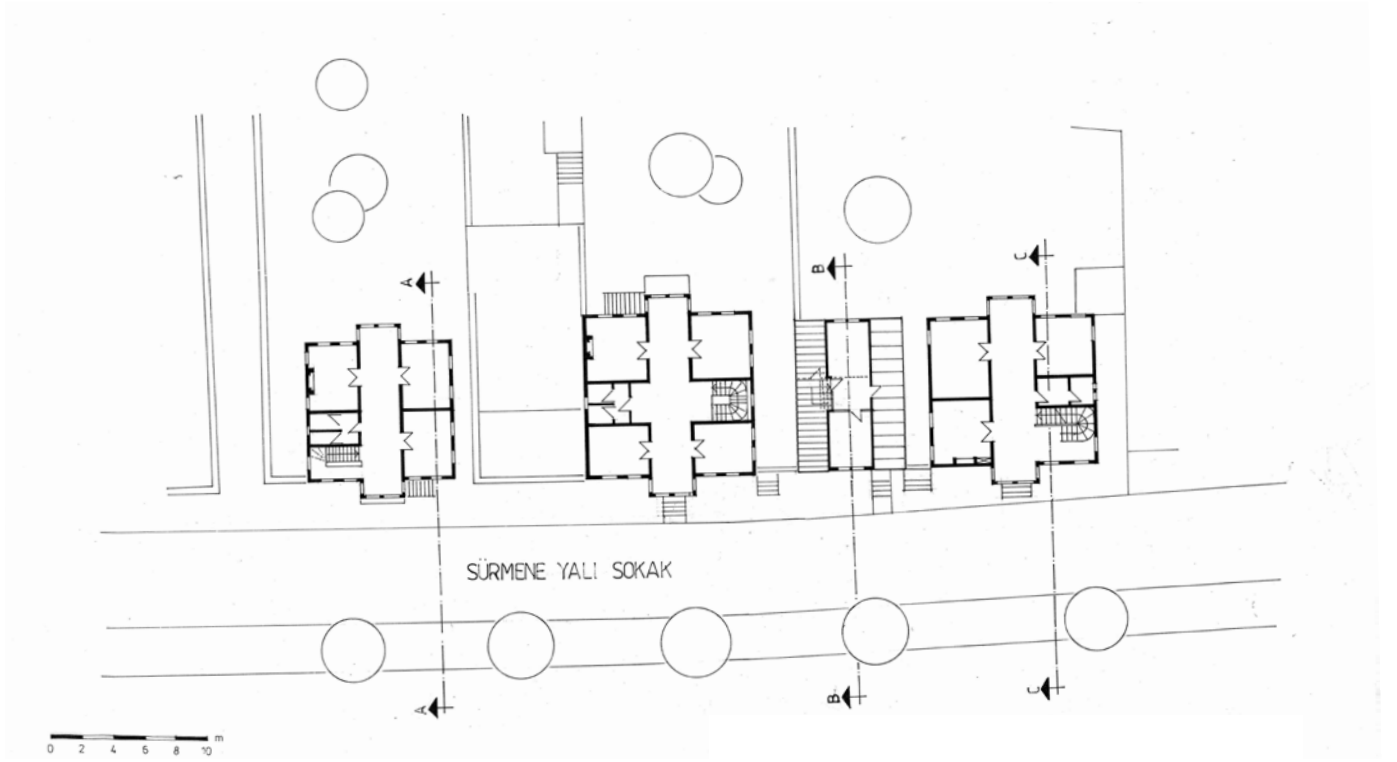

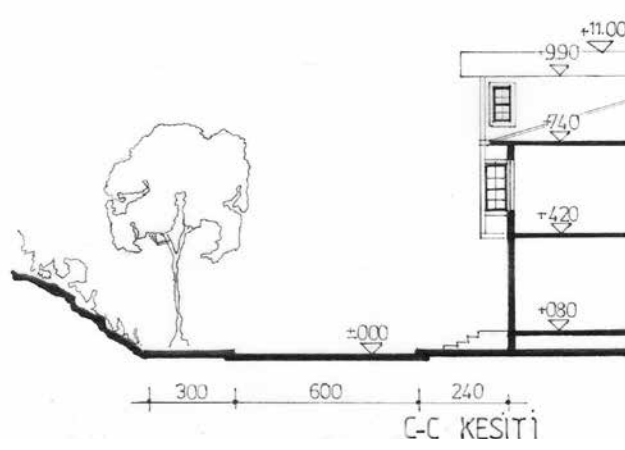
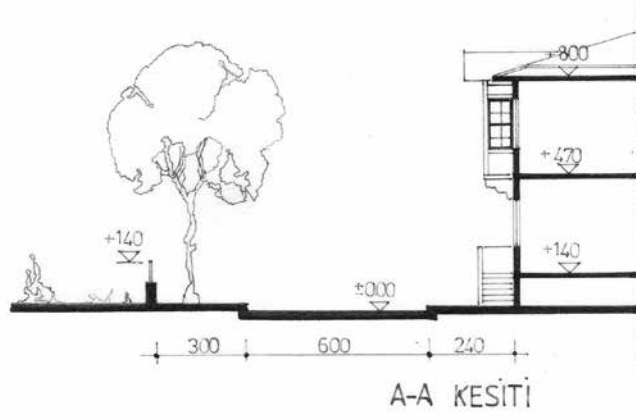

SÜRMENE YALI SOKAK (HÜKÜMET CADDESİ)

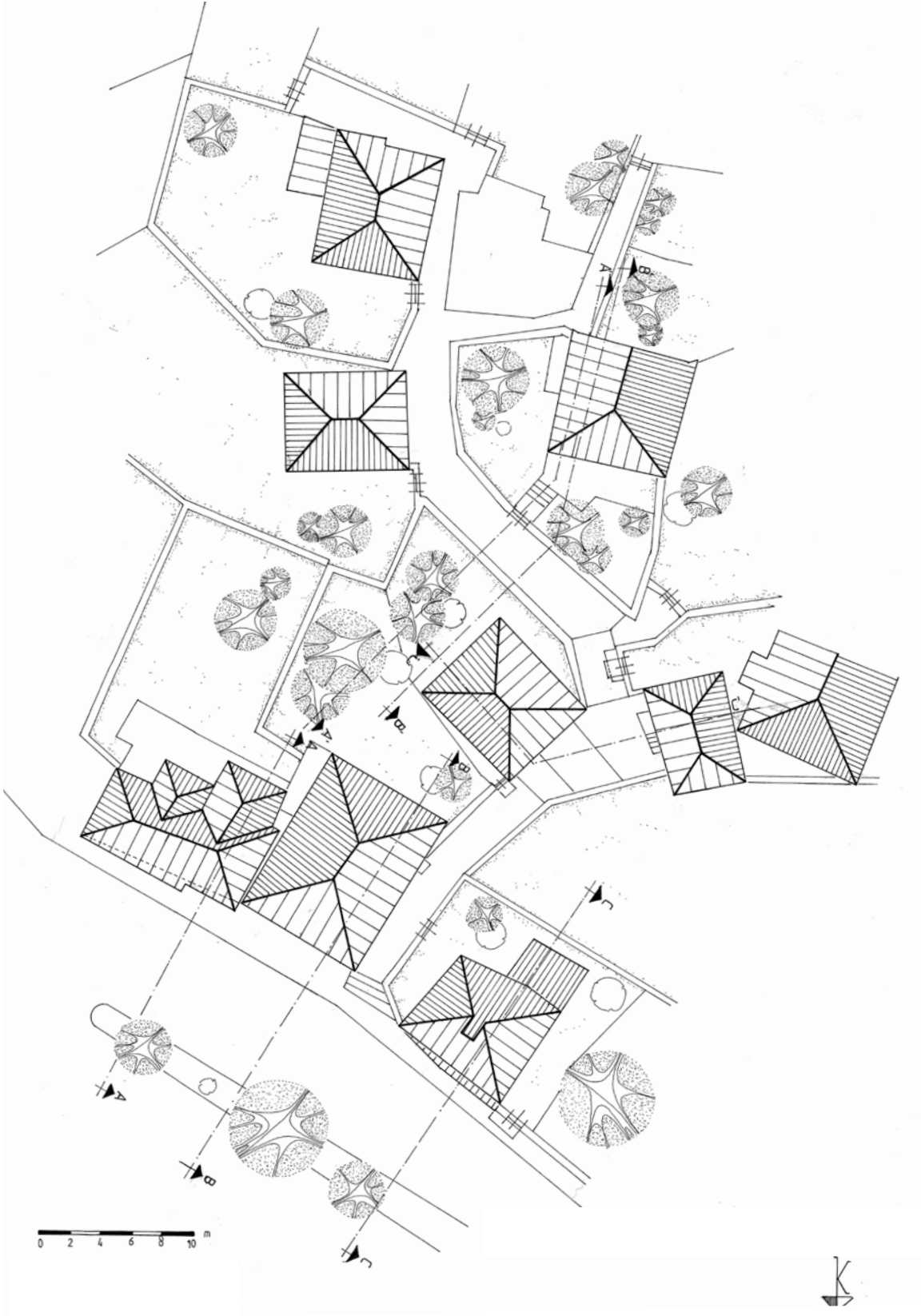

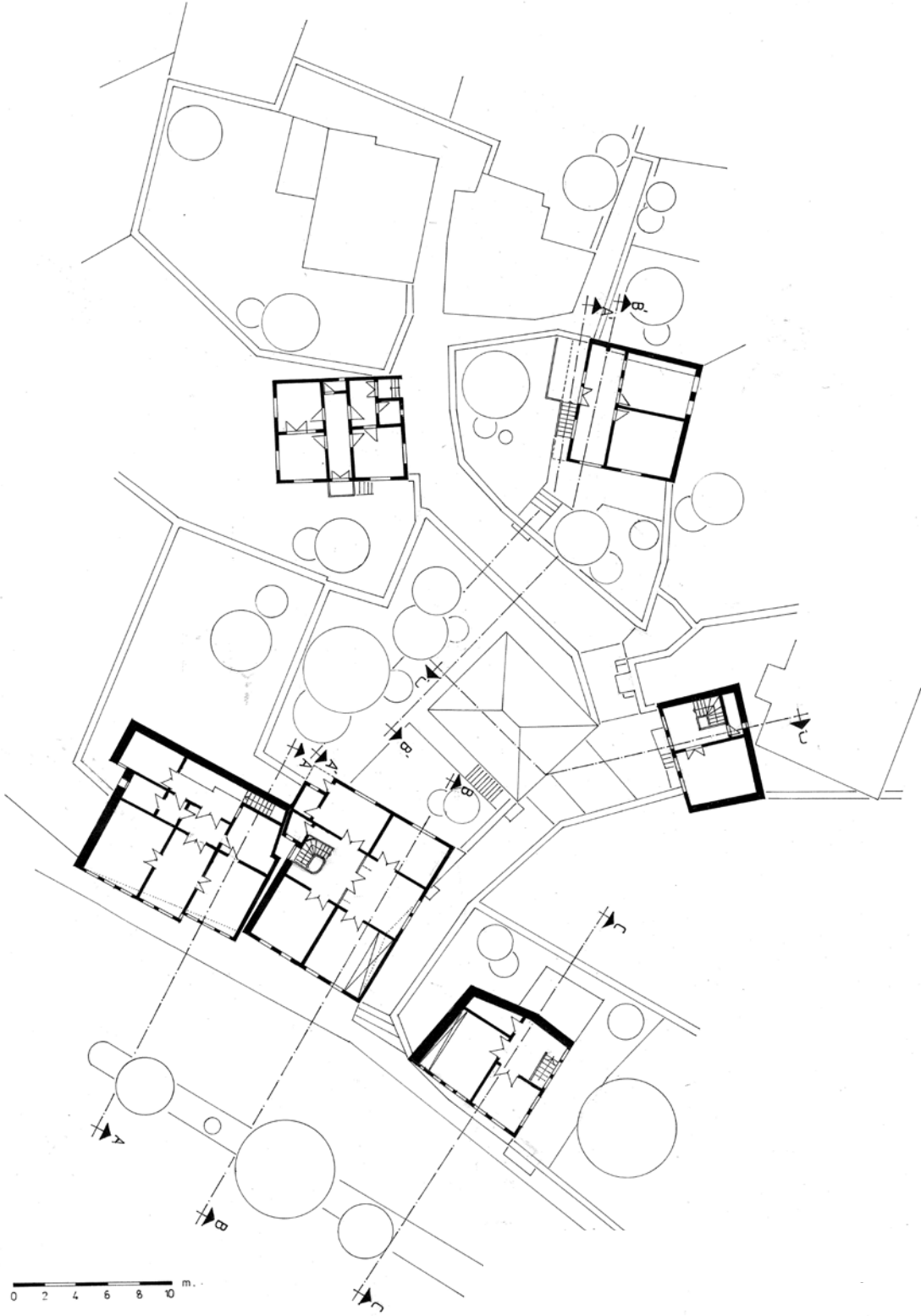

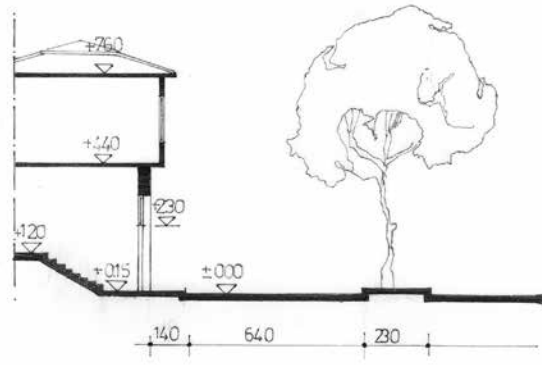
SOĞUKSU CADDESİ – HASANBAŞ ÇIKMAZI

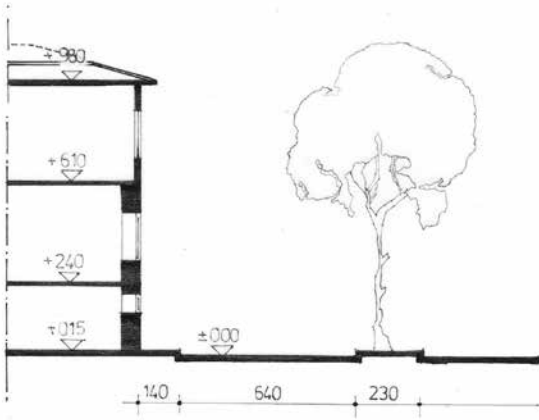

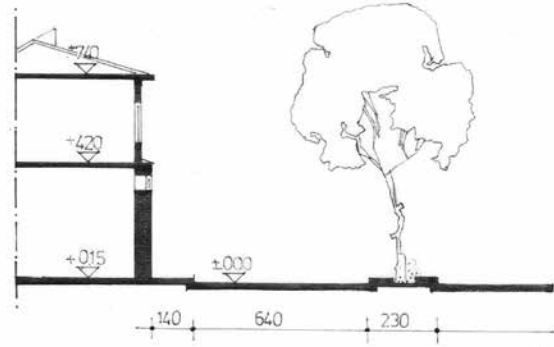

A-A KESİTİ

B-B KESİTİ

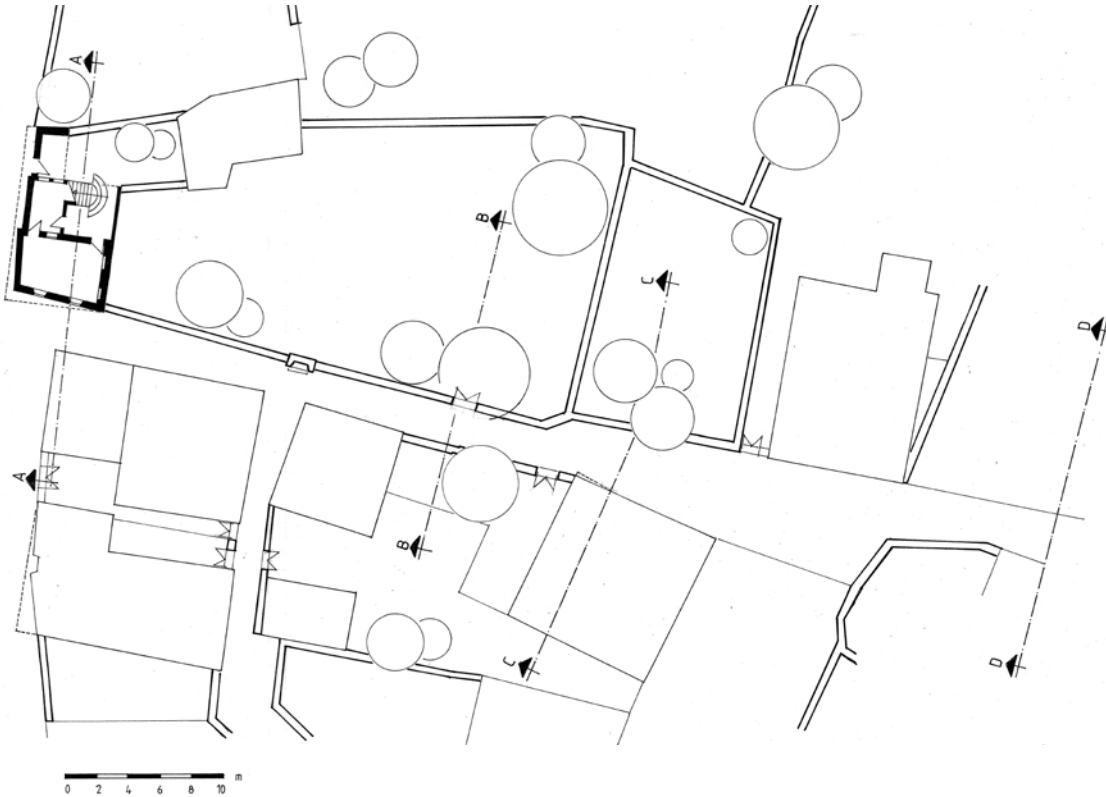
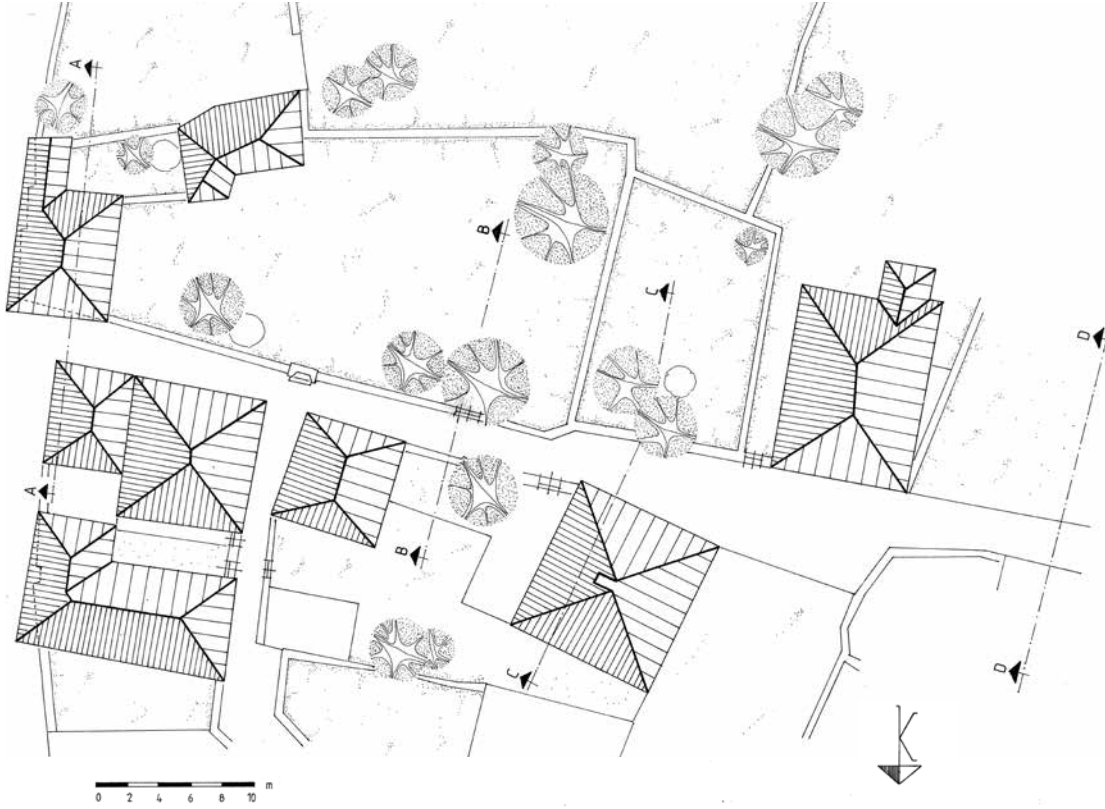

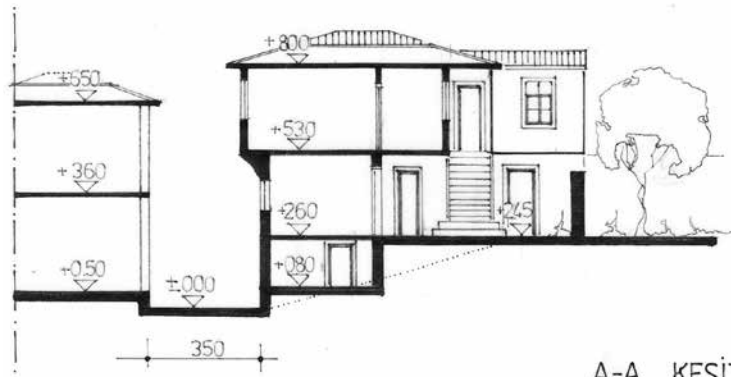
C-C KESİTİ

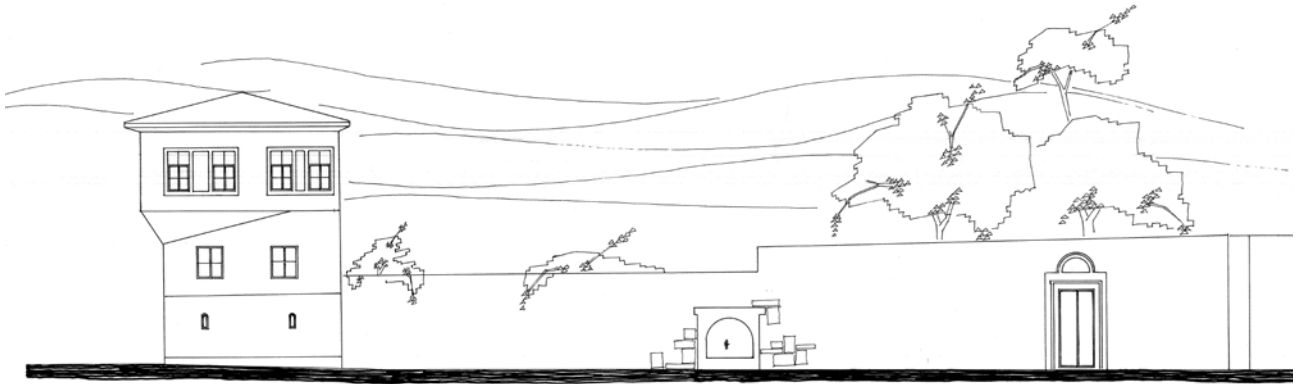

1. NOLU DENİZ SOKAK

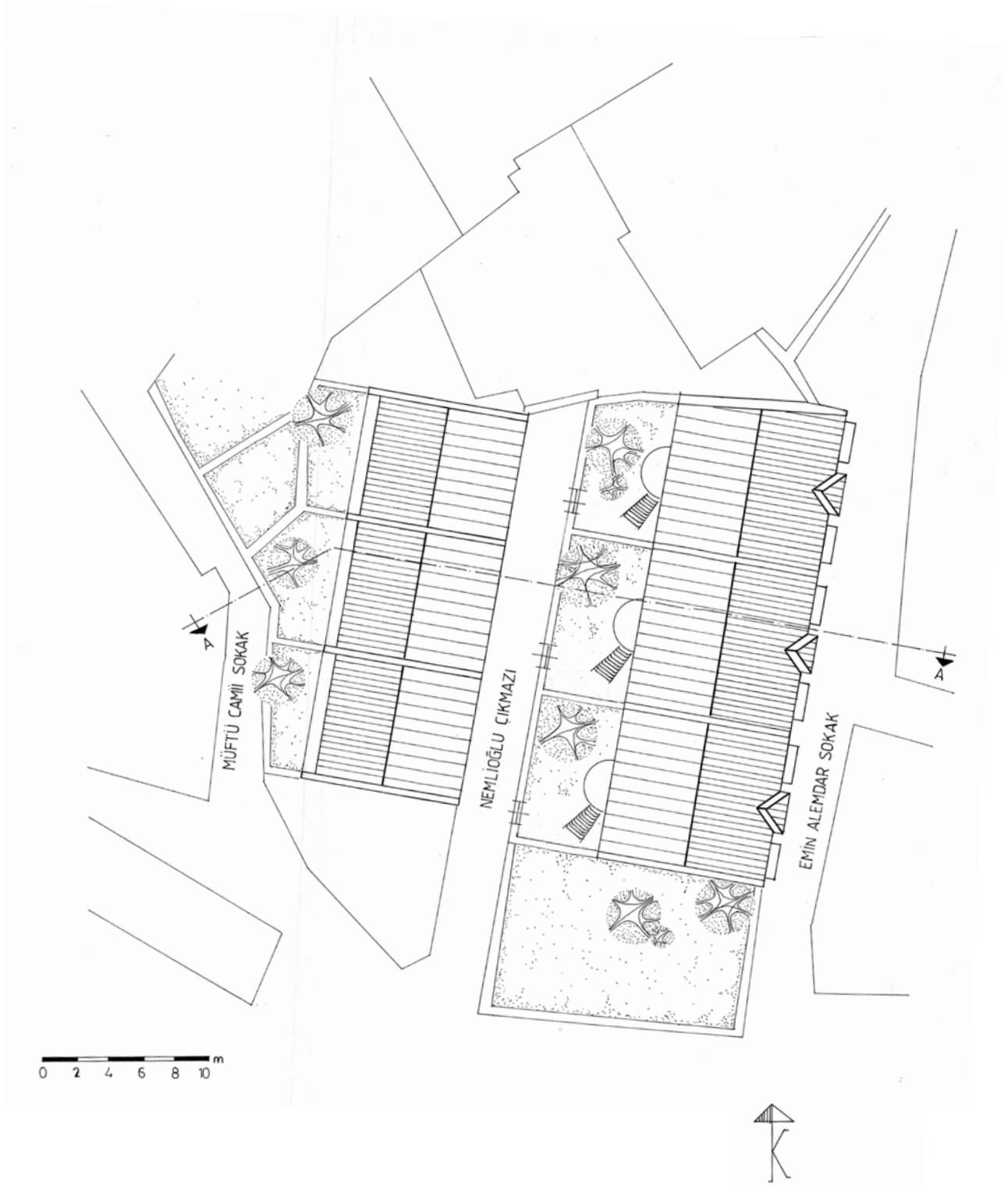

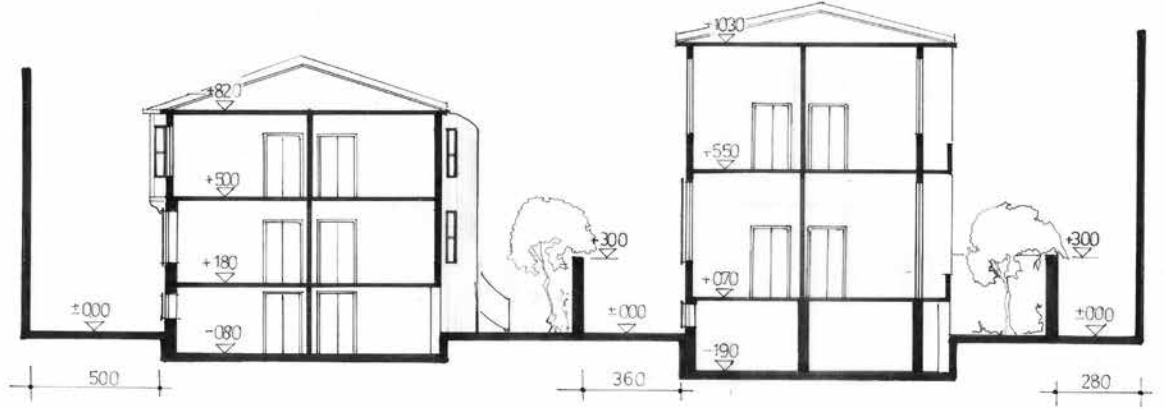
A-A KESİTİ

EMİN ALEMDAR SOKAK-NEMLİOĞLU ÇIKMAZI

A-A KESİTİ

EMİN ALEMDAR SOKAK

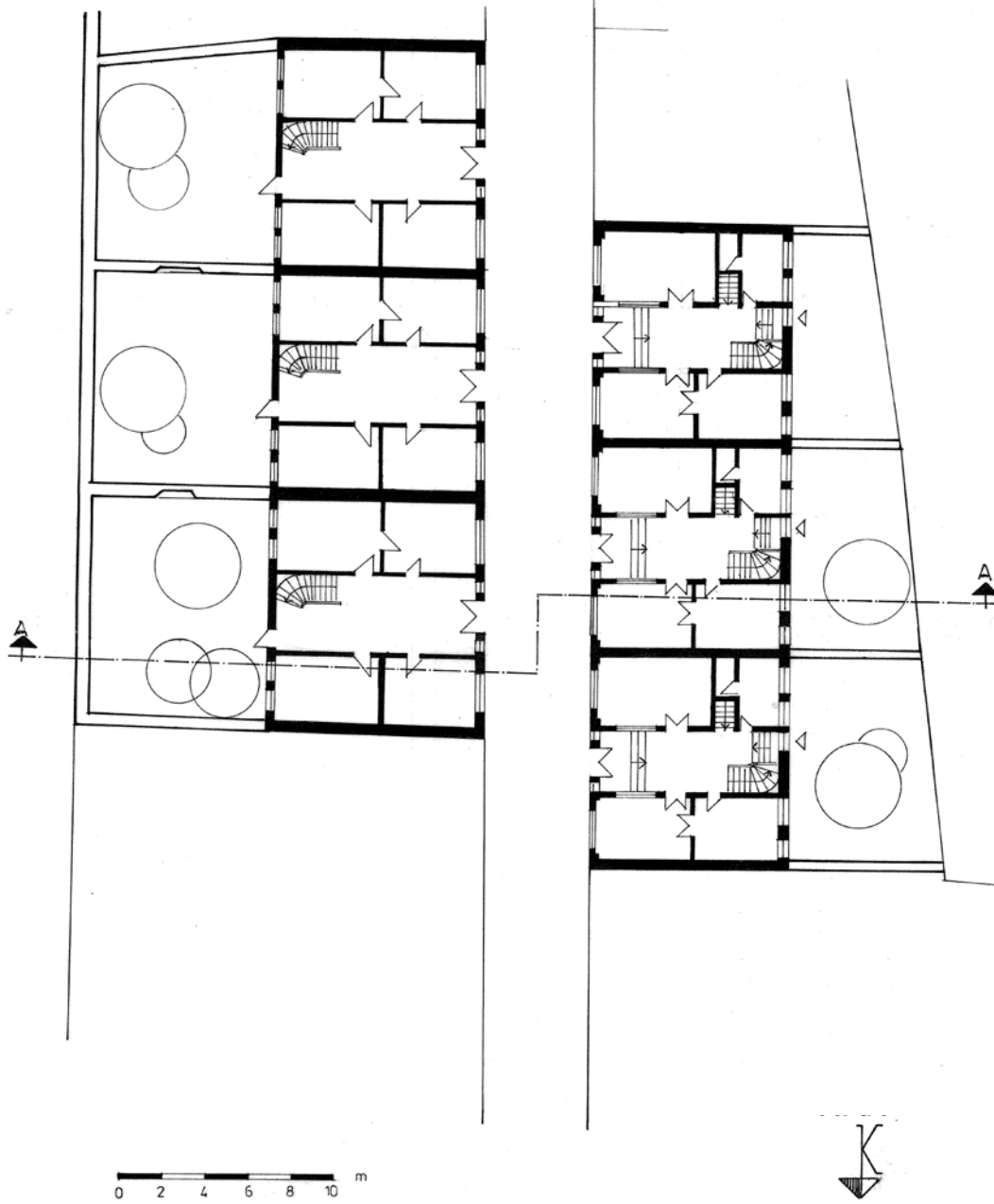
NEMİUĞLU ÇIKMAZI

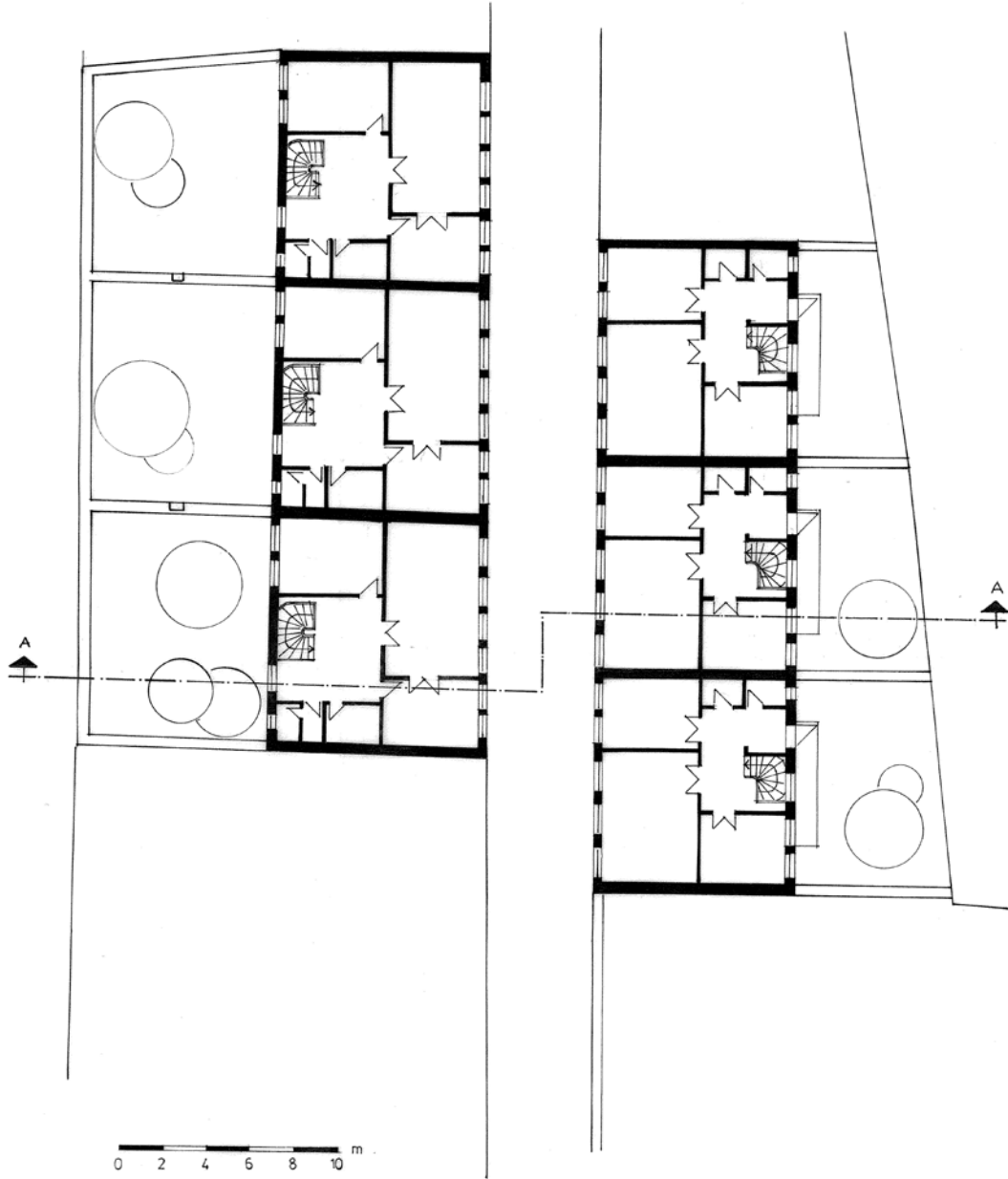
MÜFTÜ CAMİİ SOKAK

NEMLİOĞLU CEMAL SOKAK

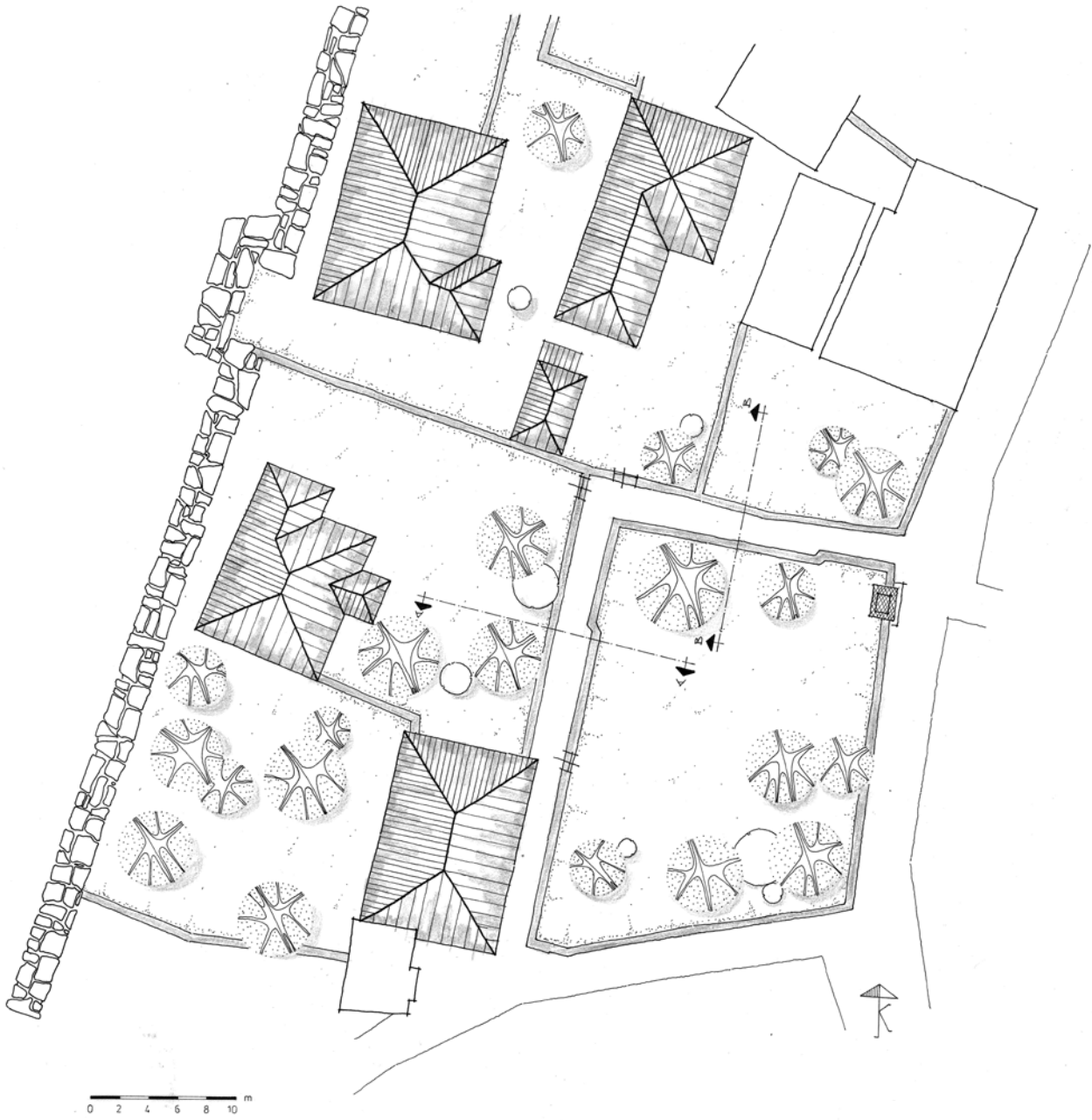

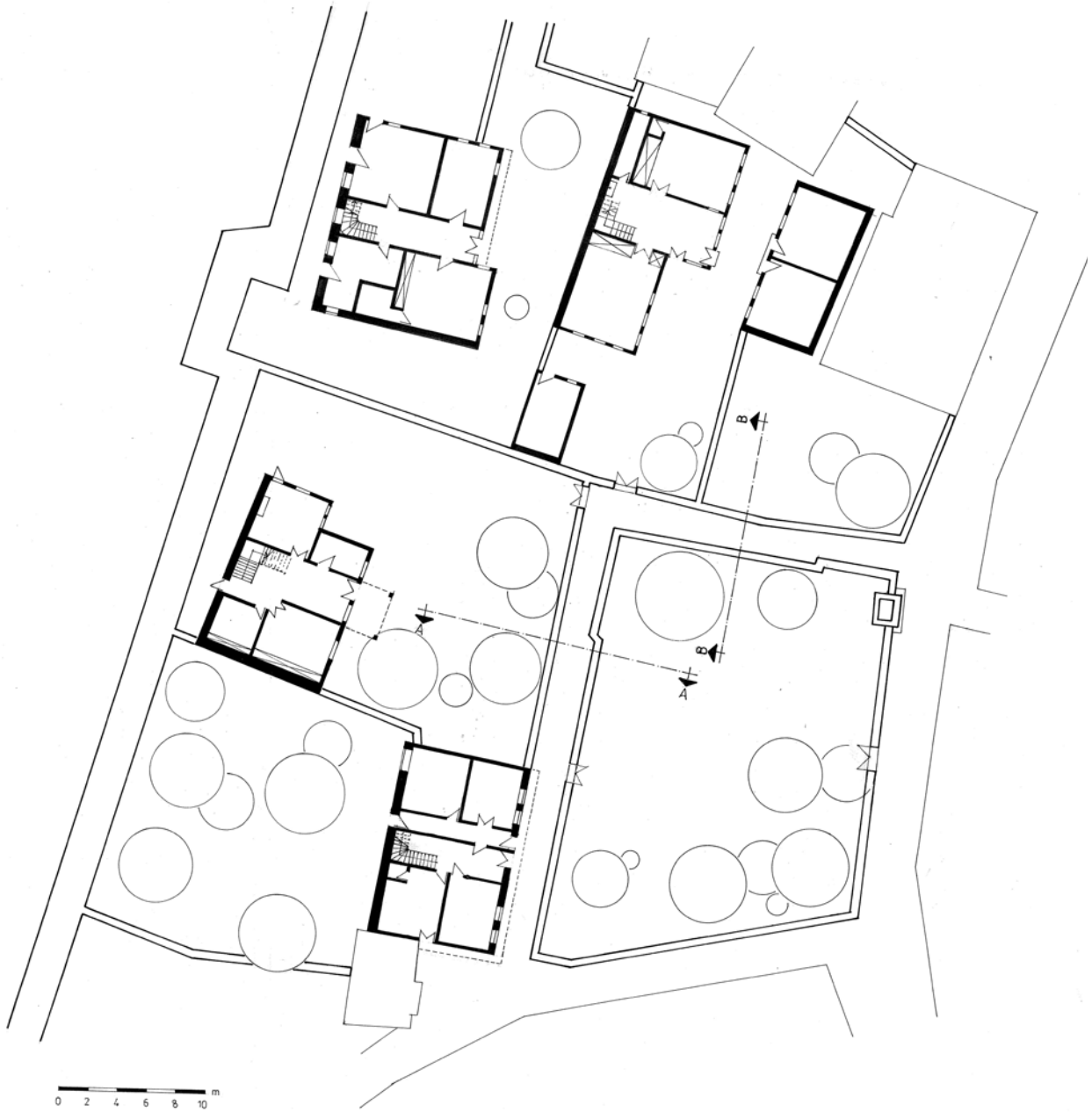

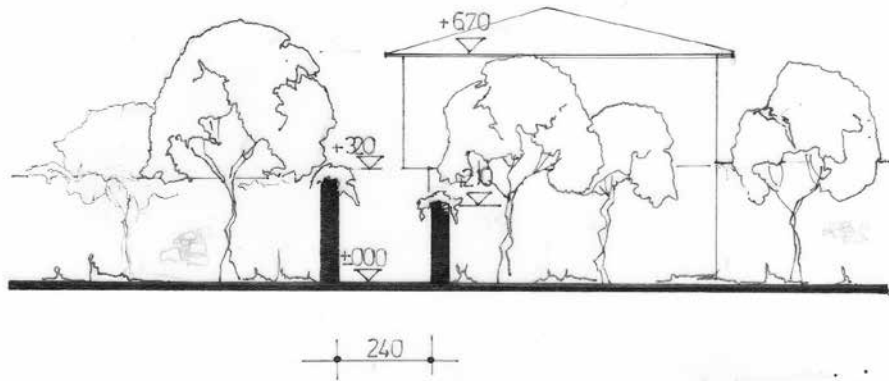

KENANOĞLU SOKAK

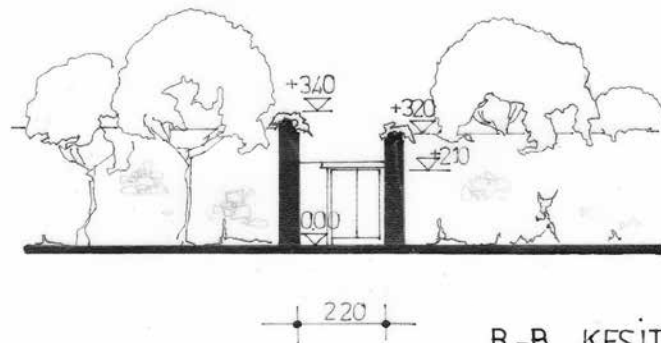

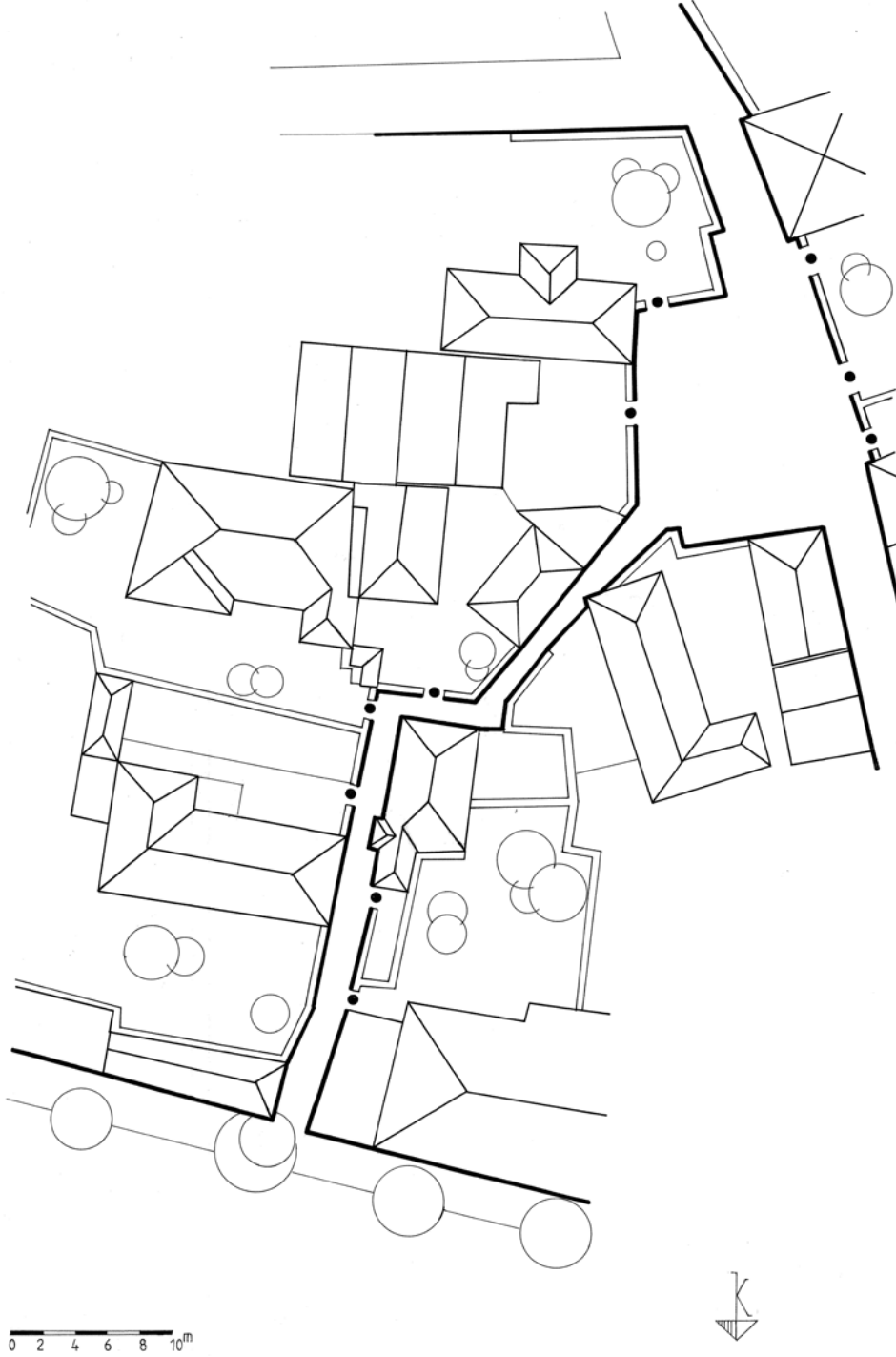
A-A KESİTİ

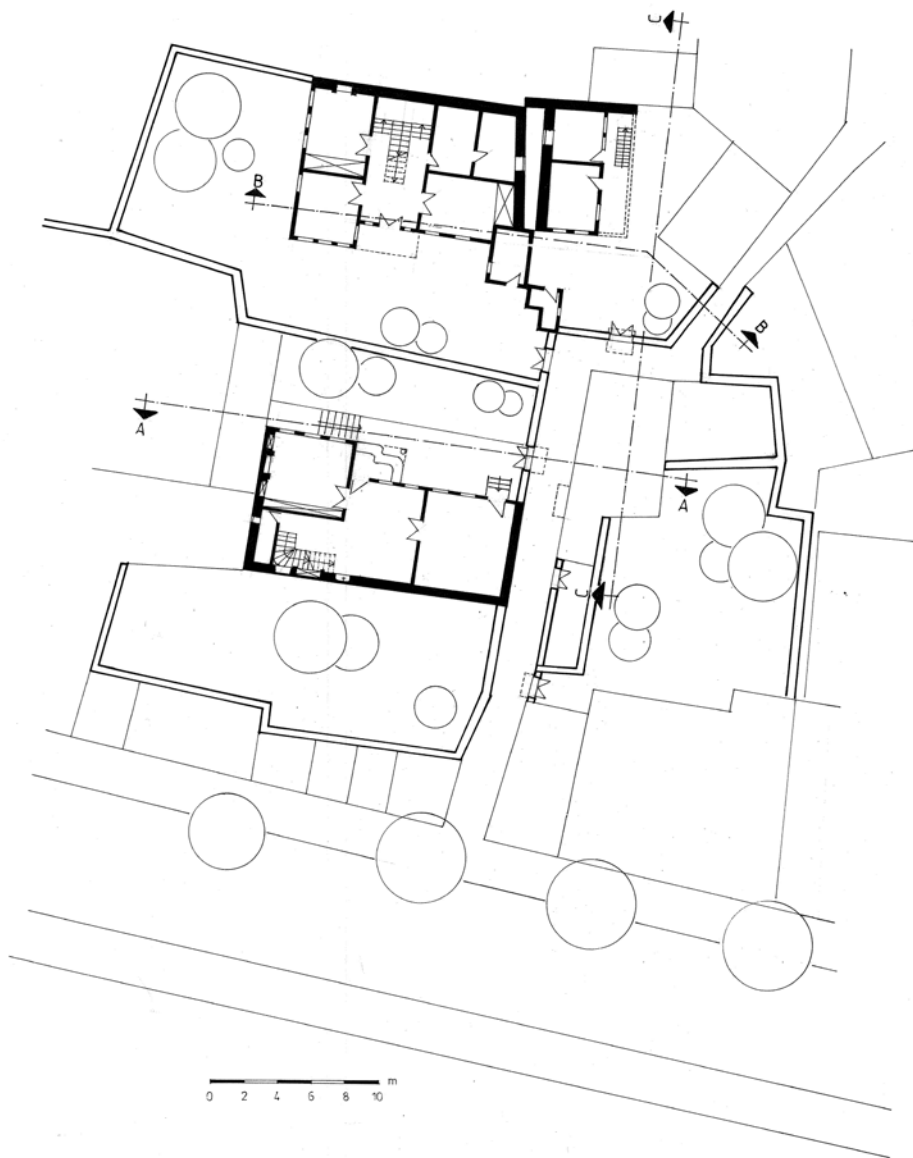
B-B KESİTİ

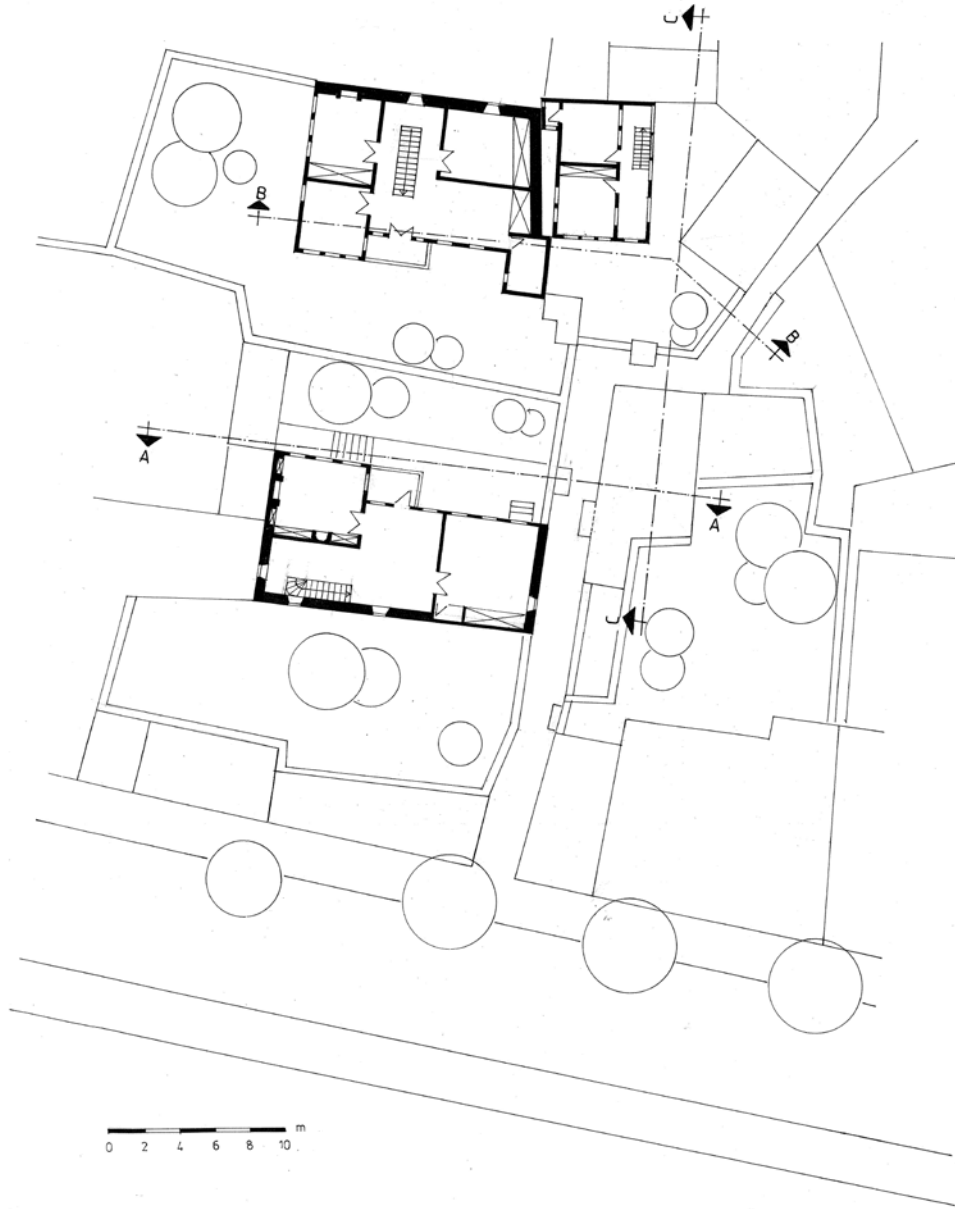
SARAYATİK SOKAK-MEYDAN

Sarayatik Sok. C
Trabzon

Ortahisar Mah.

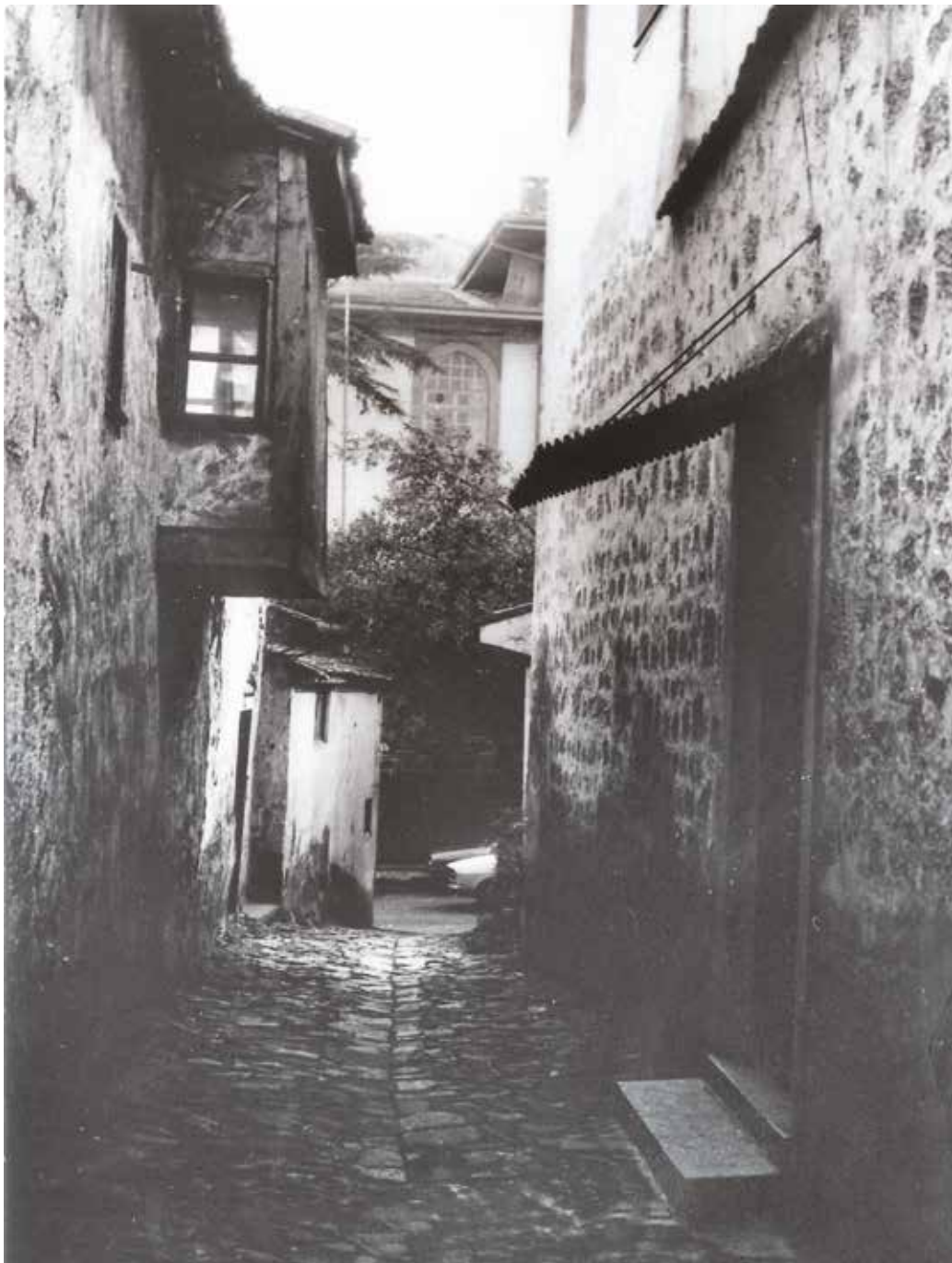

A-A KESİTİ

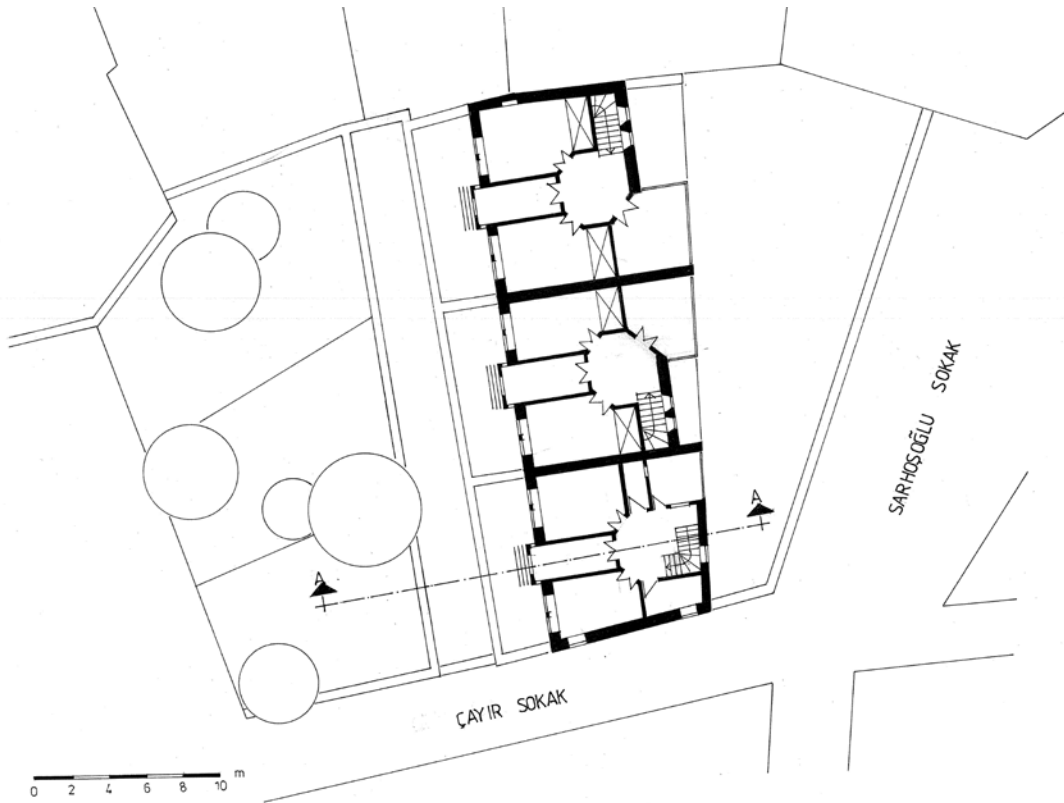
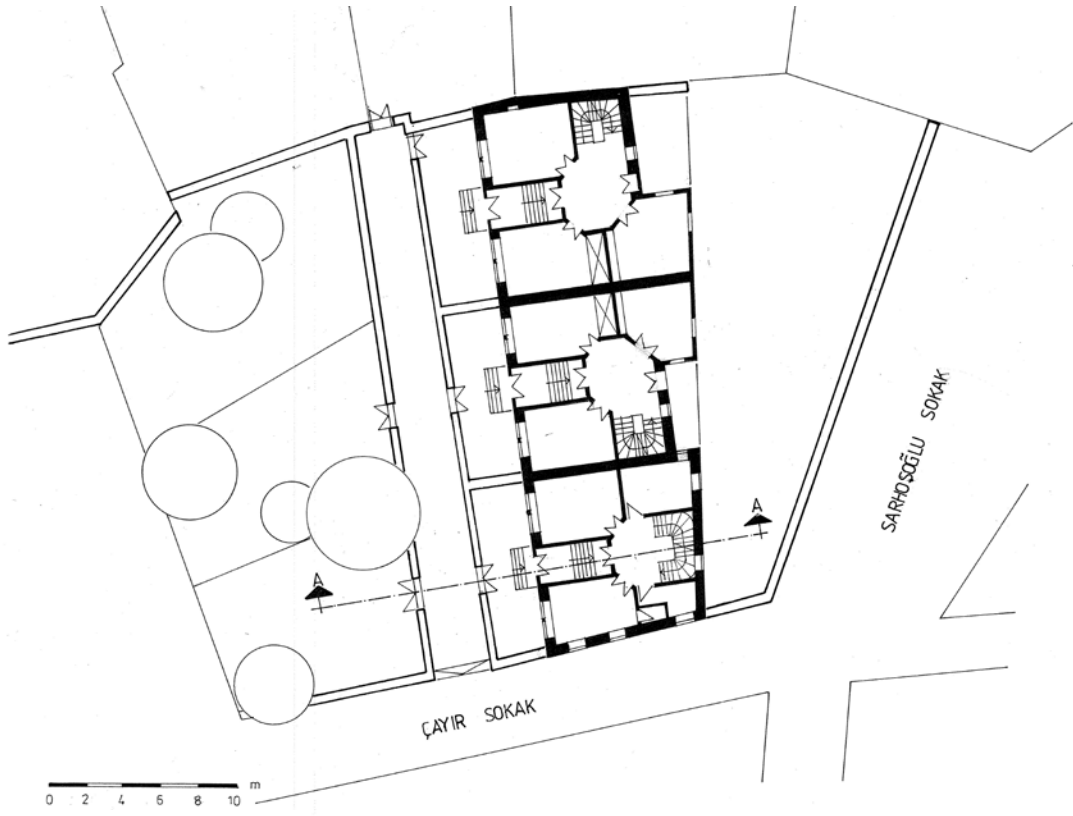

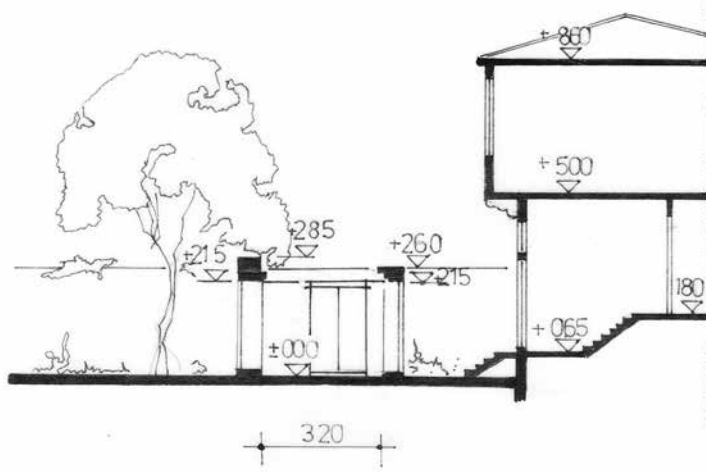
C-C KESİTİ

ÇAYIR ÇIKMAZI

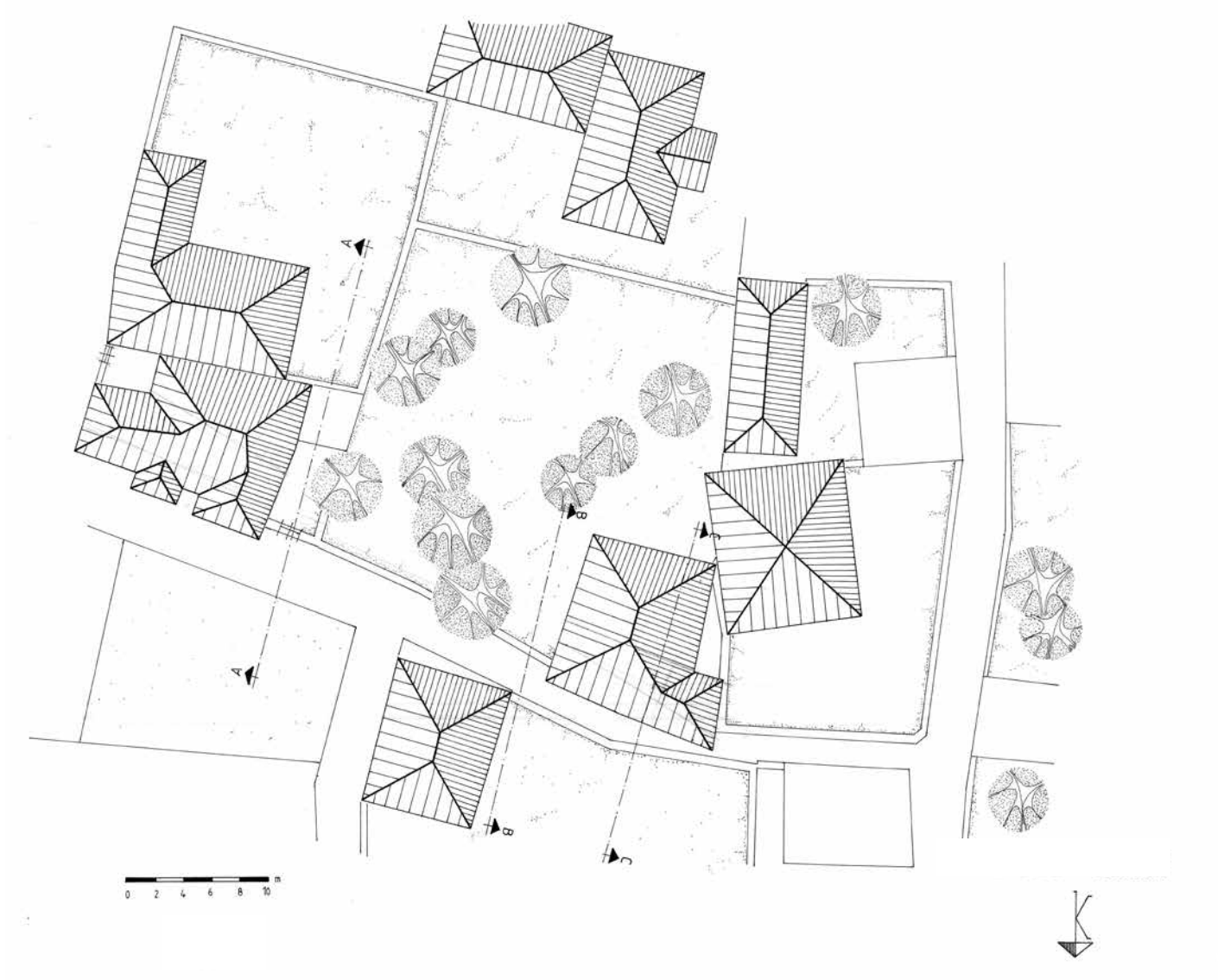

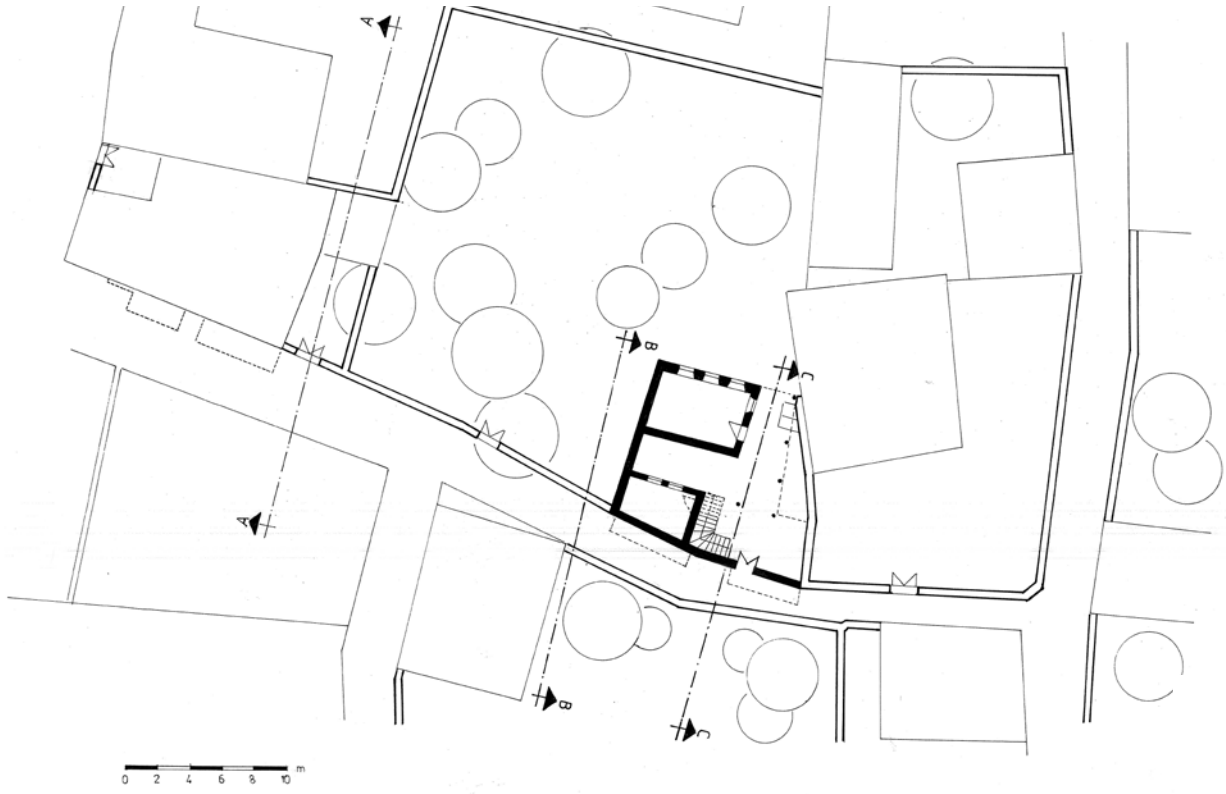
A-A KESİTİ

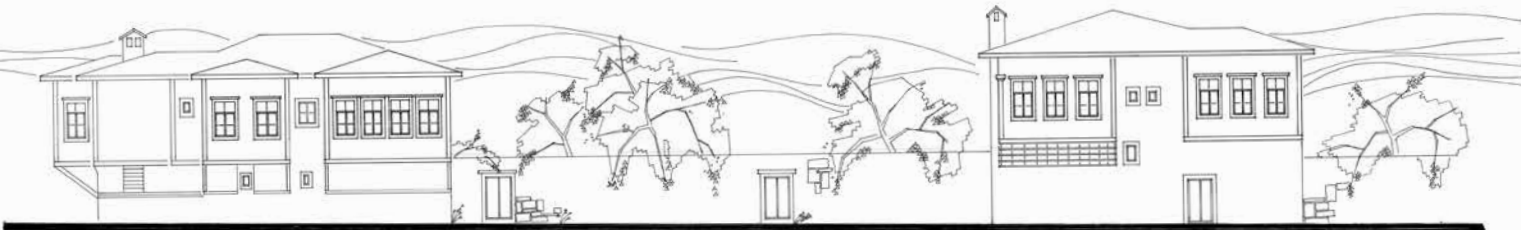
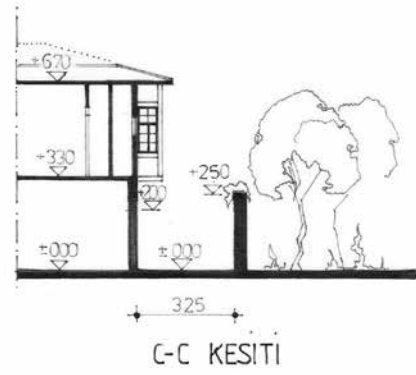
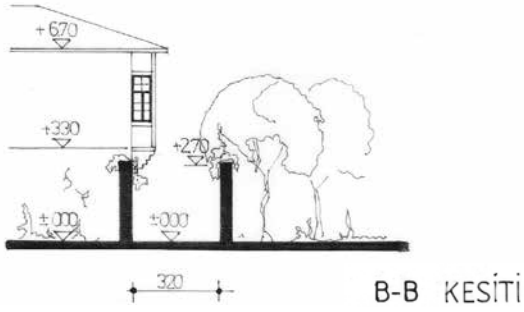
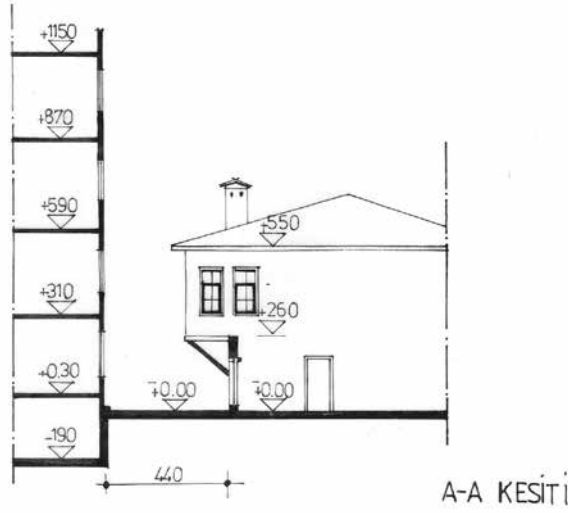

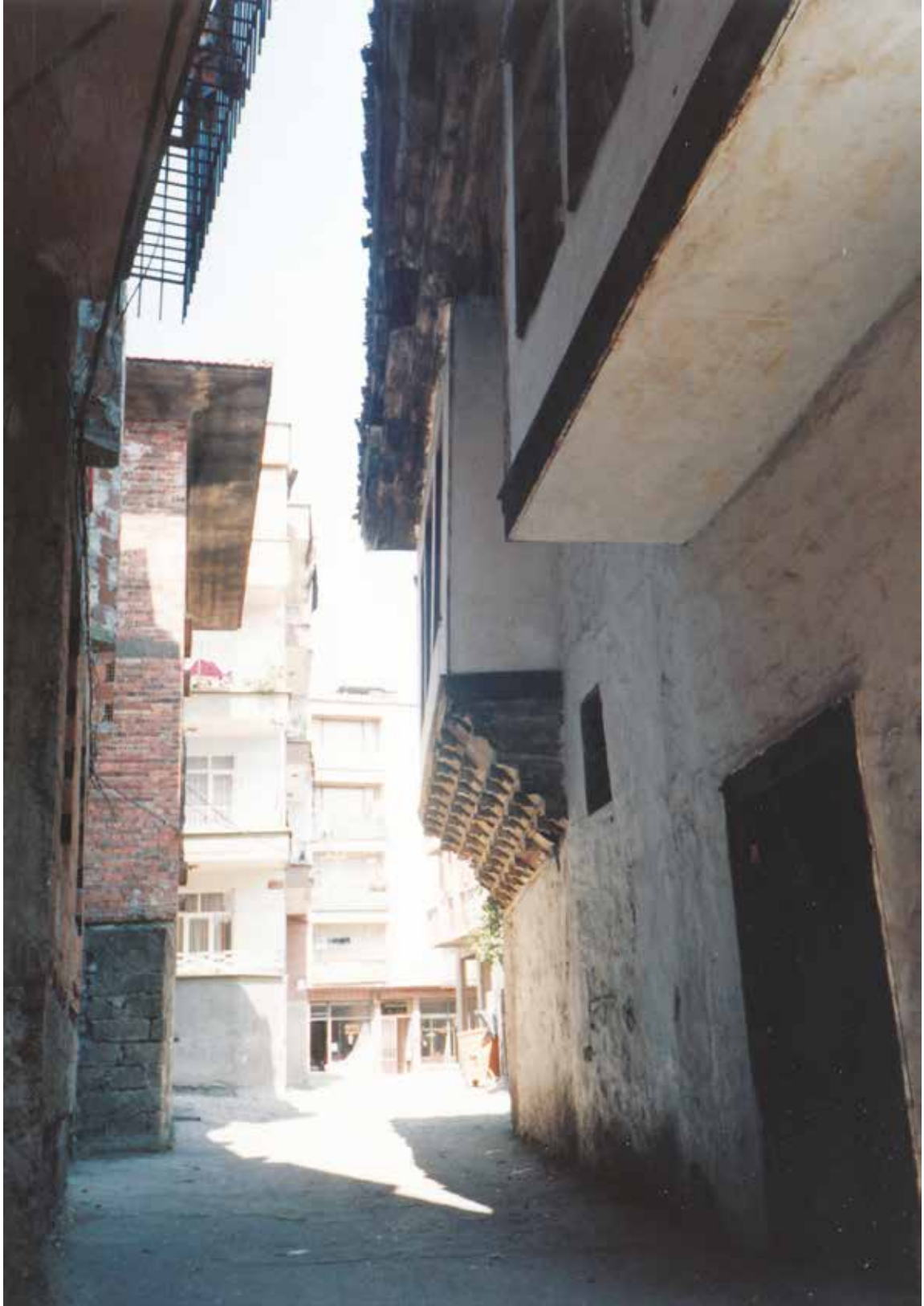

MÜTEVELLİ SOKAK

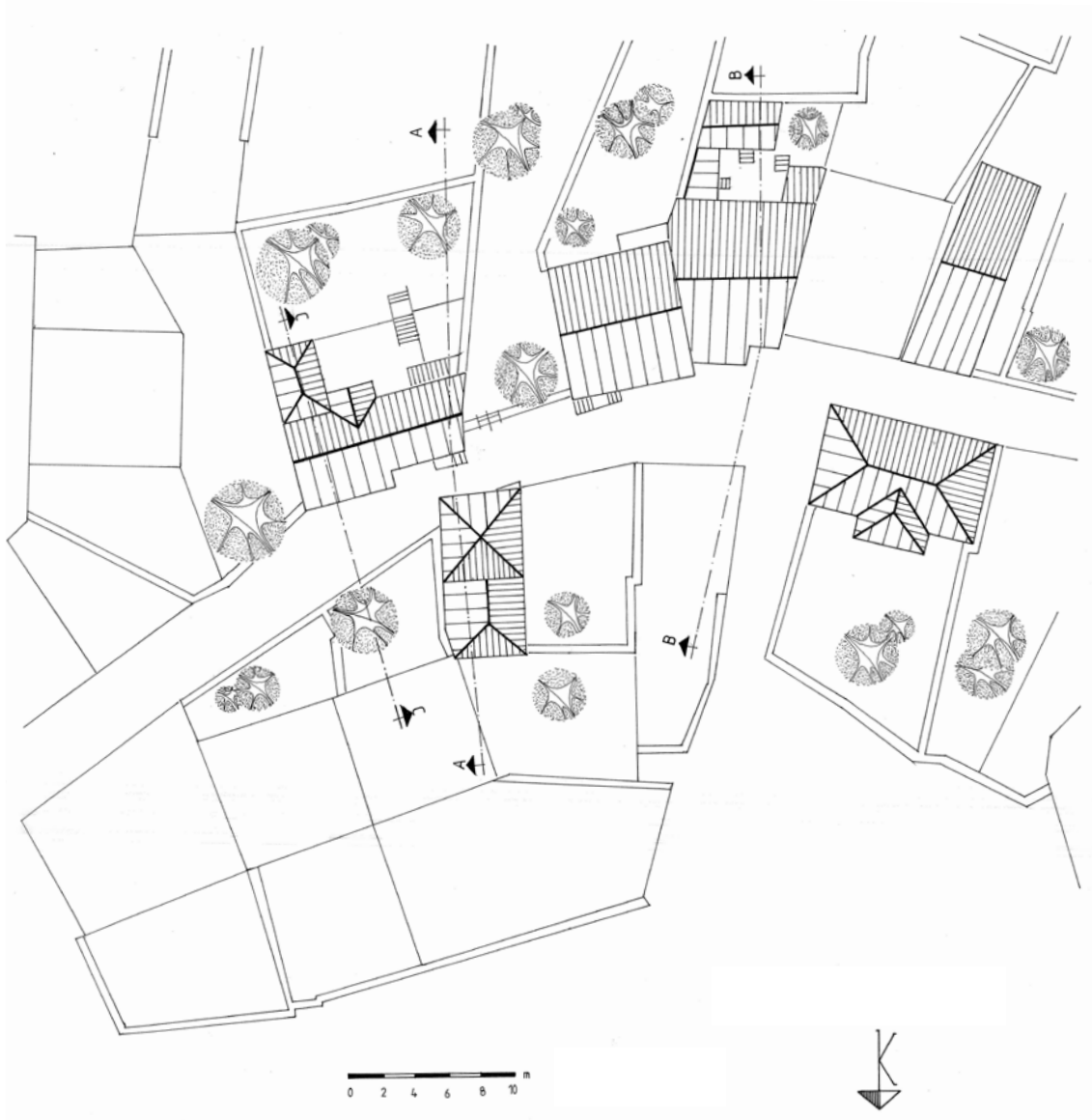

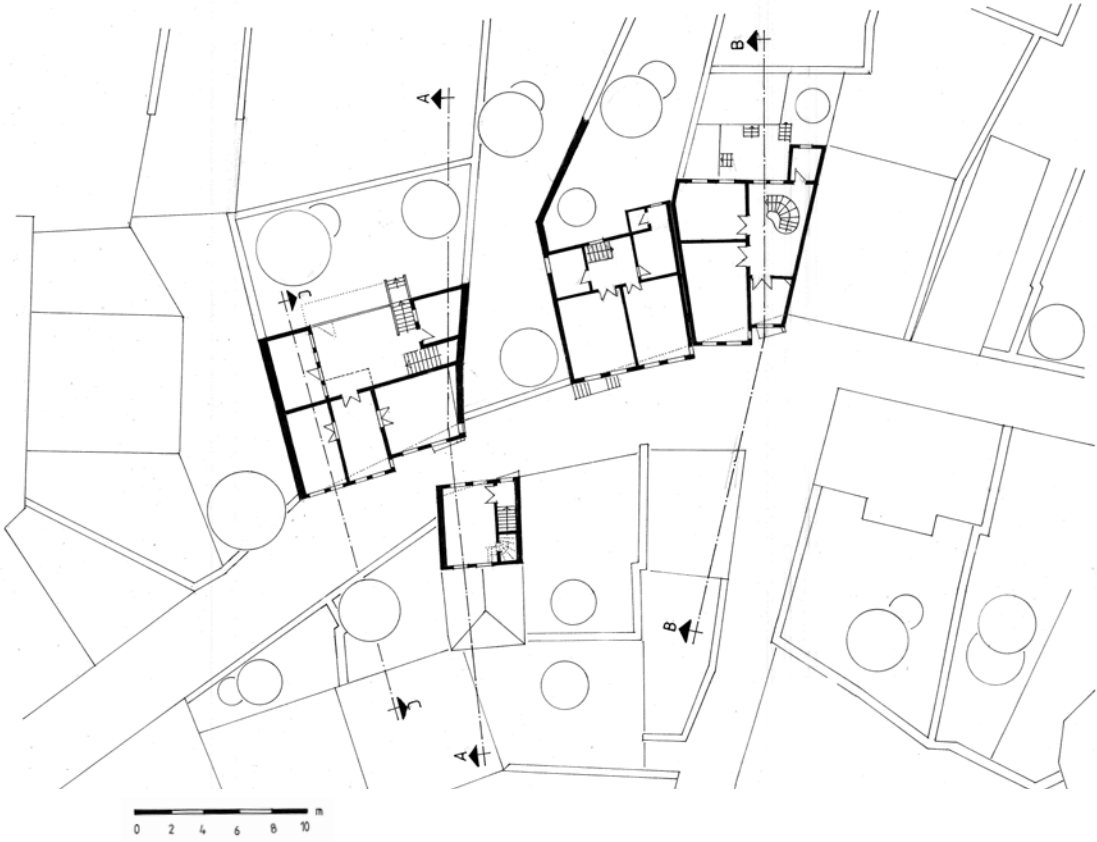

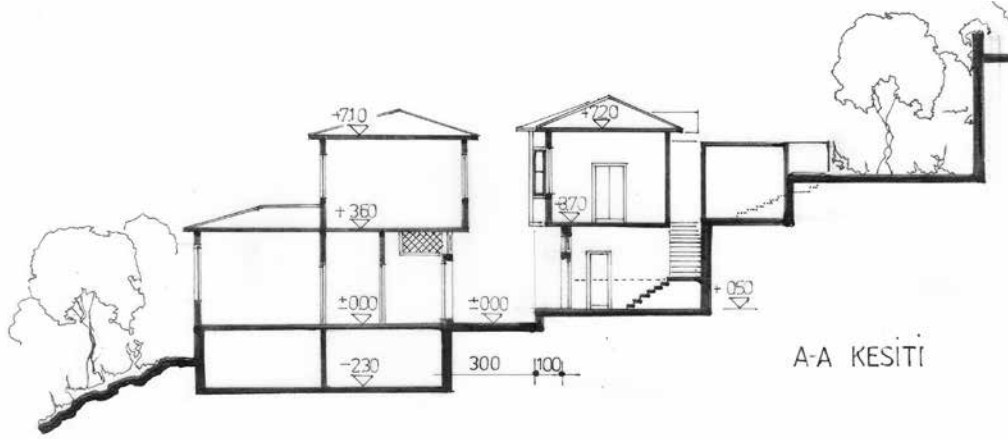

LİMONLU SOKAK

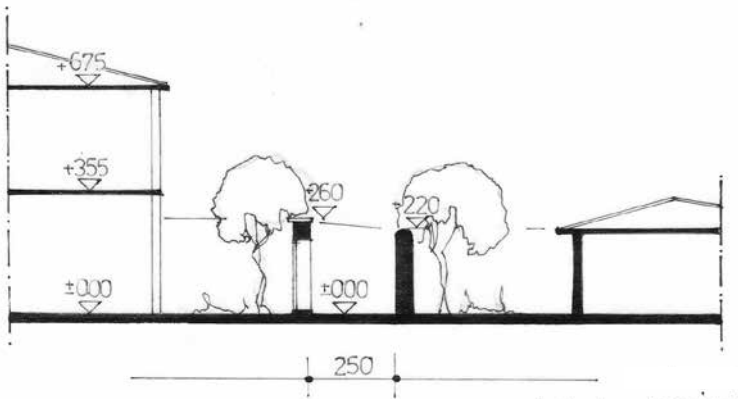

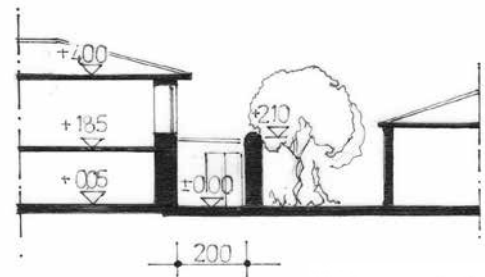

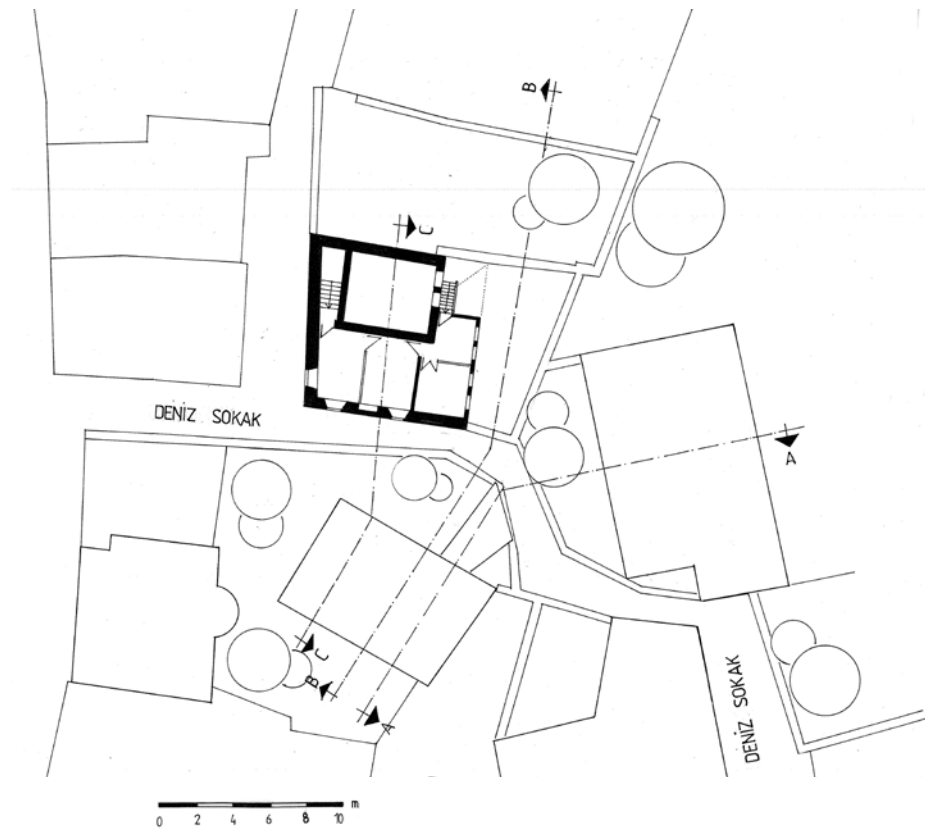
DENİZ SOKAK

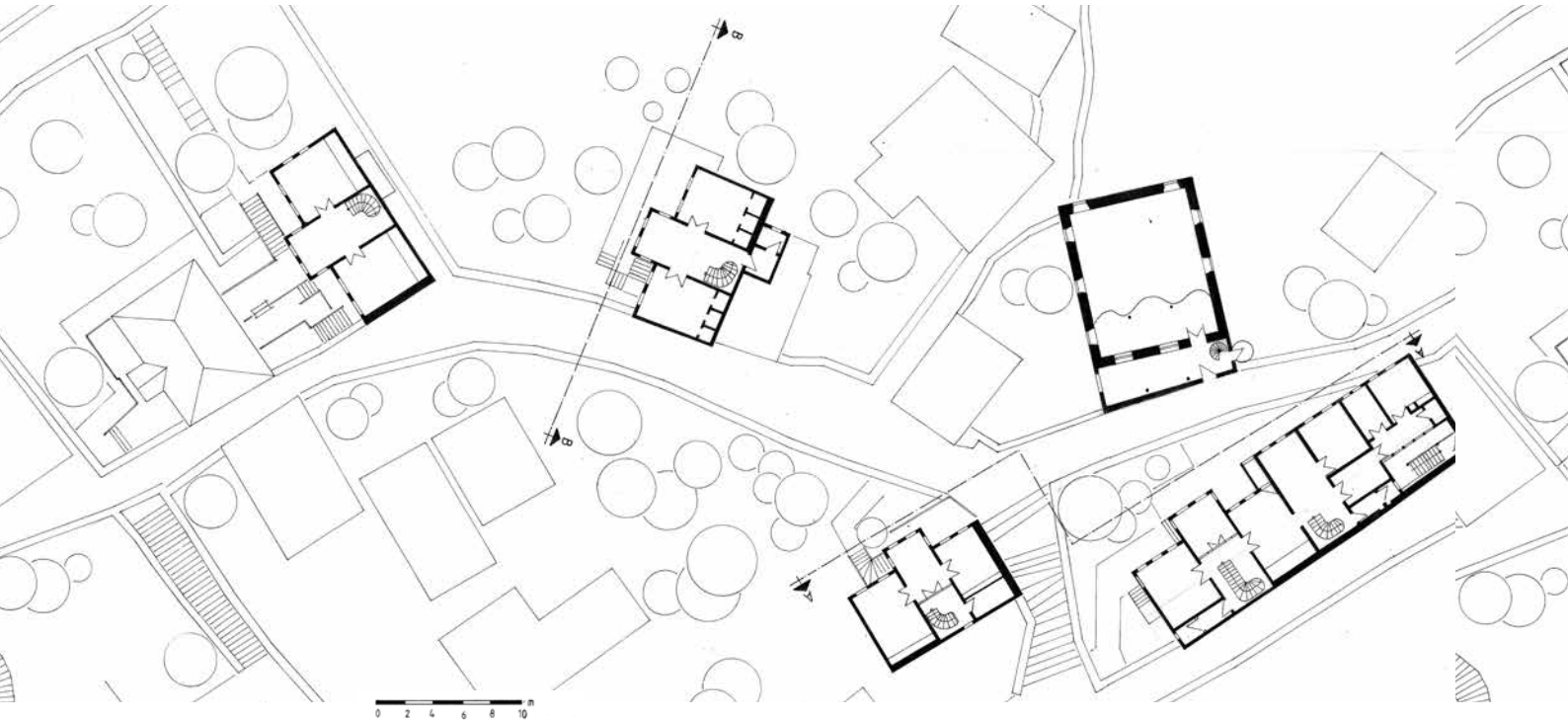
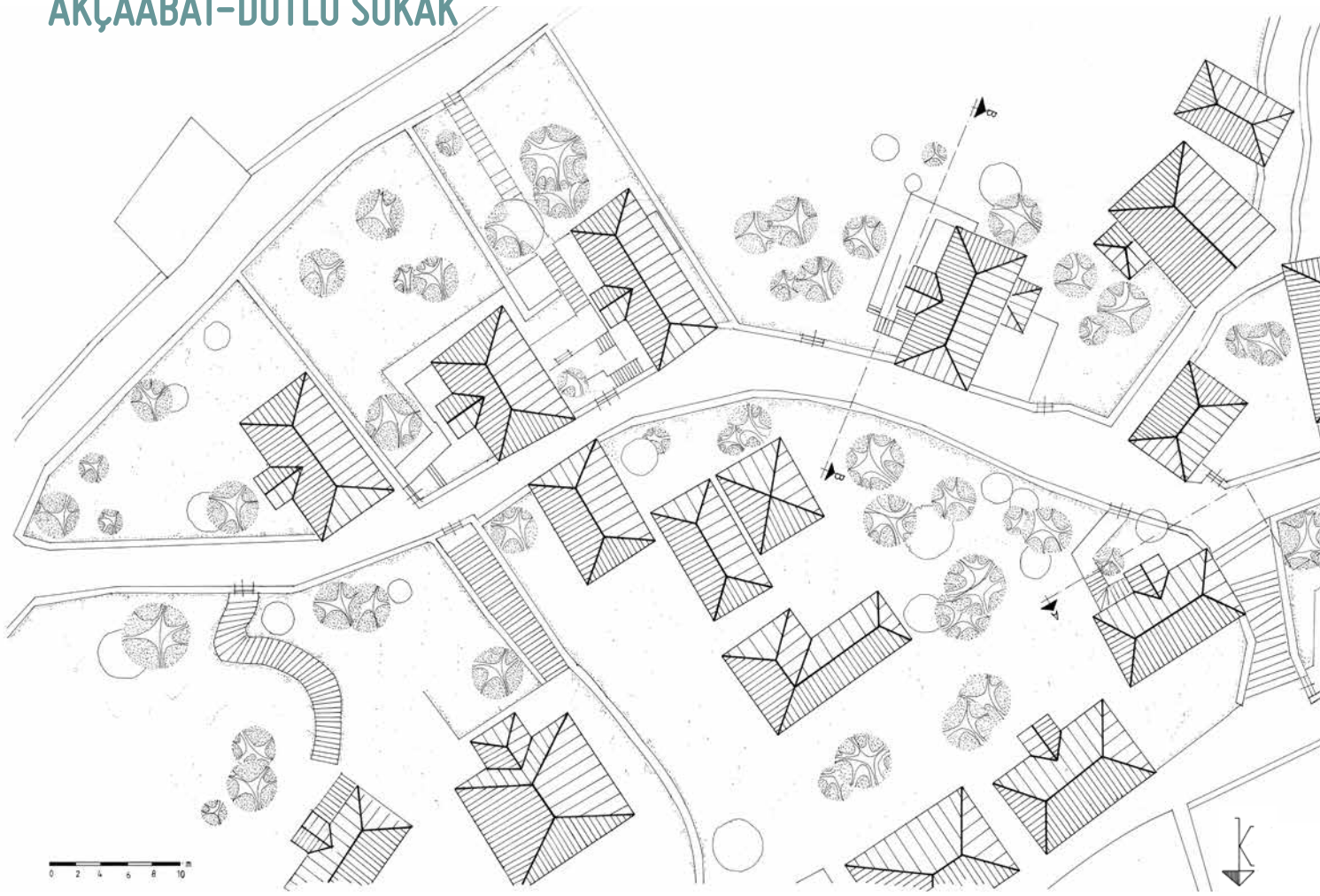
A-A KESİTİ

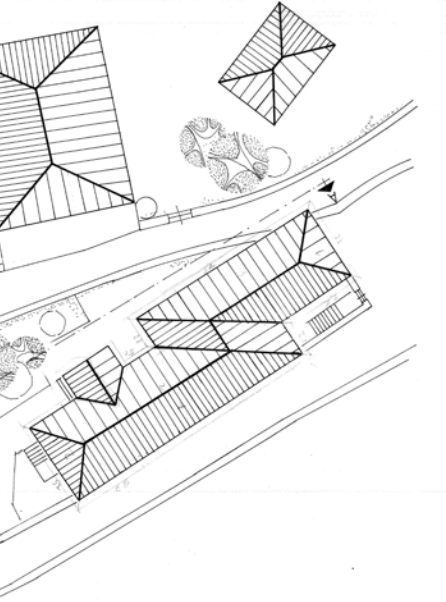

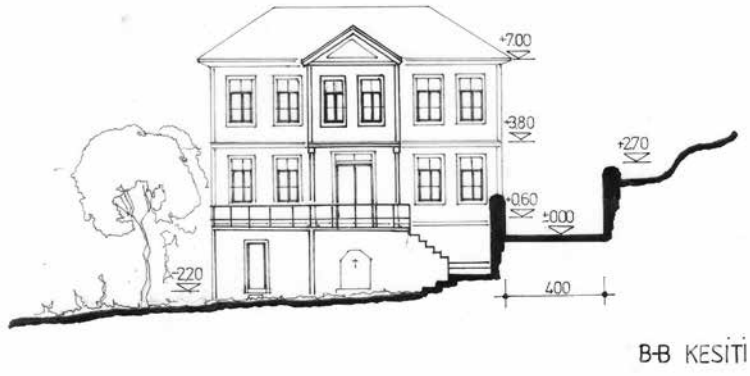
G-C KESİTİ

AKÇAABAT-DUTLU SOKAK

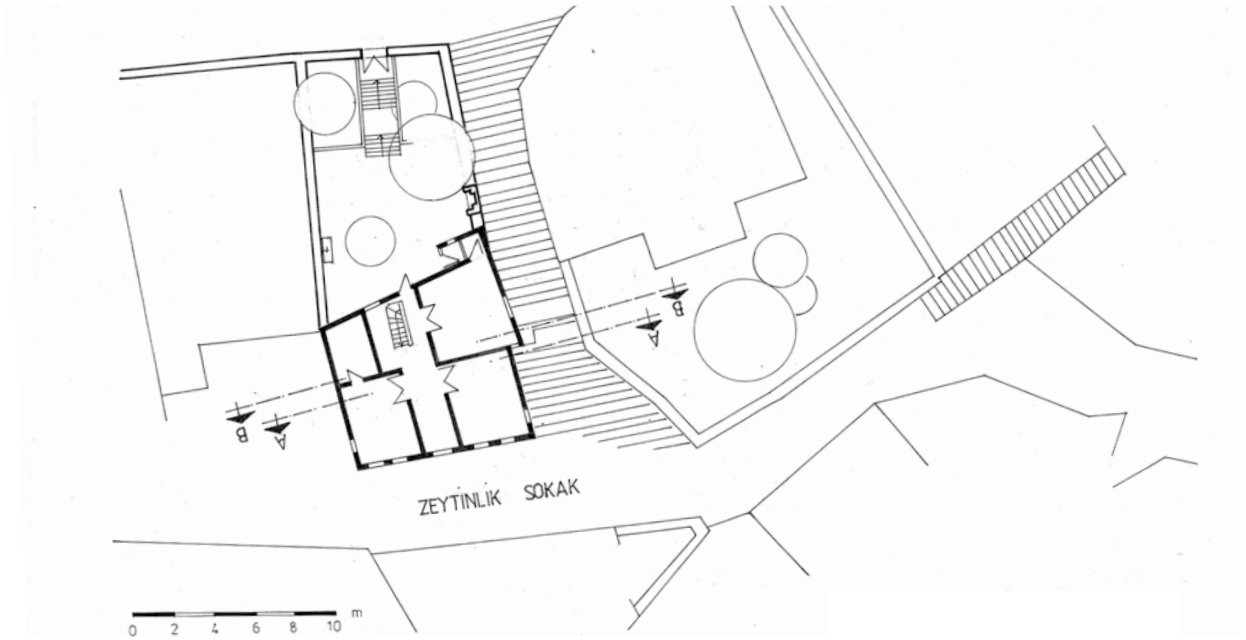
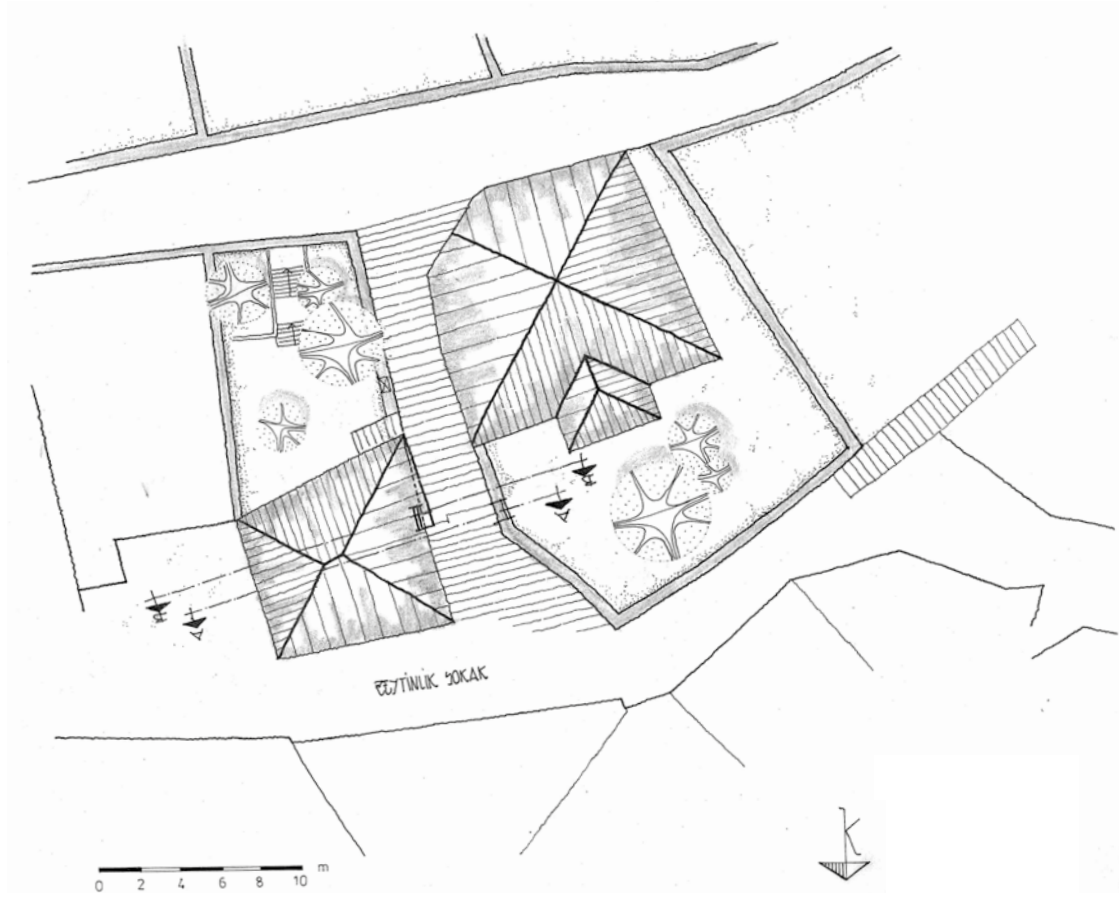

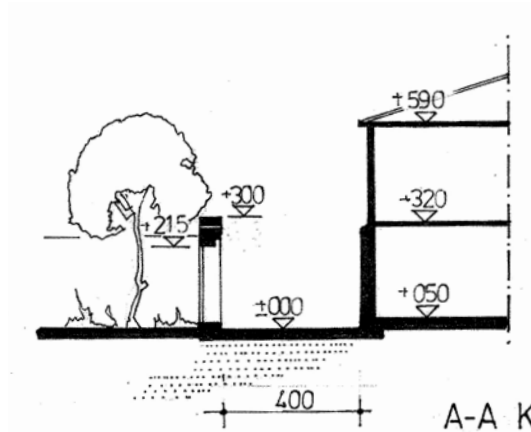

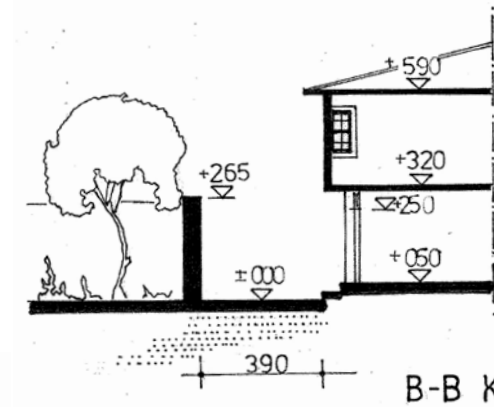

ZEYTİNLİK SOKAK

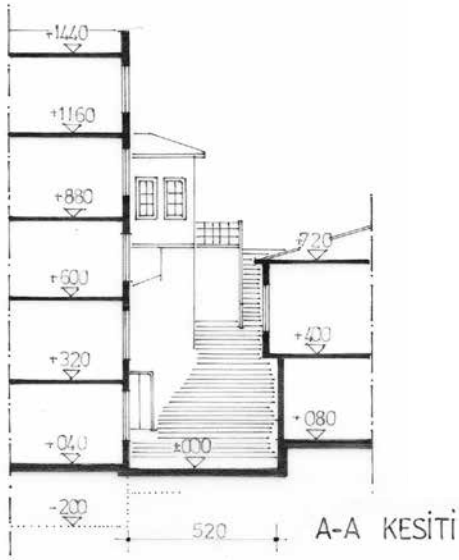
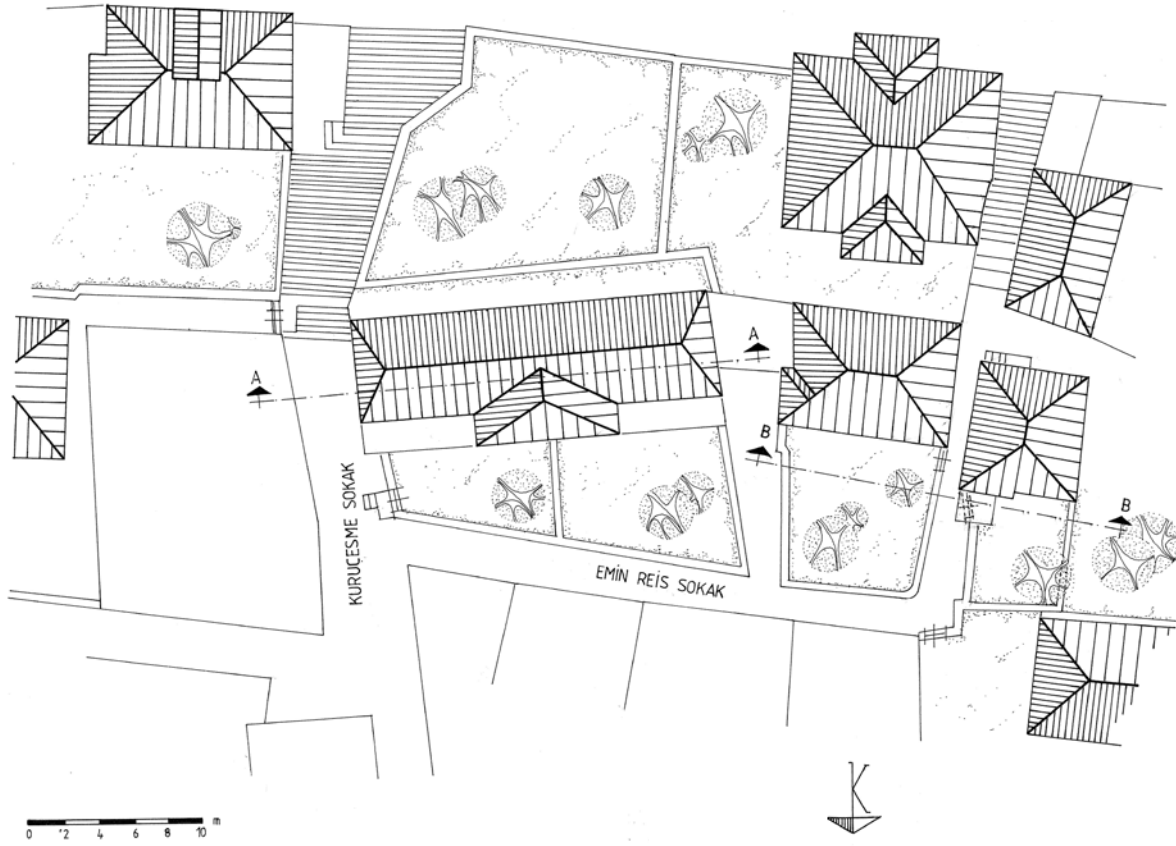
A-A KESİTİ

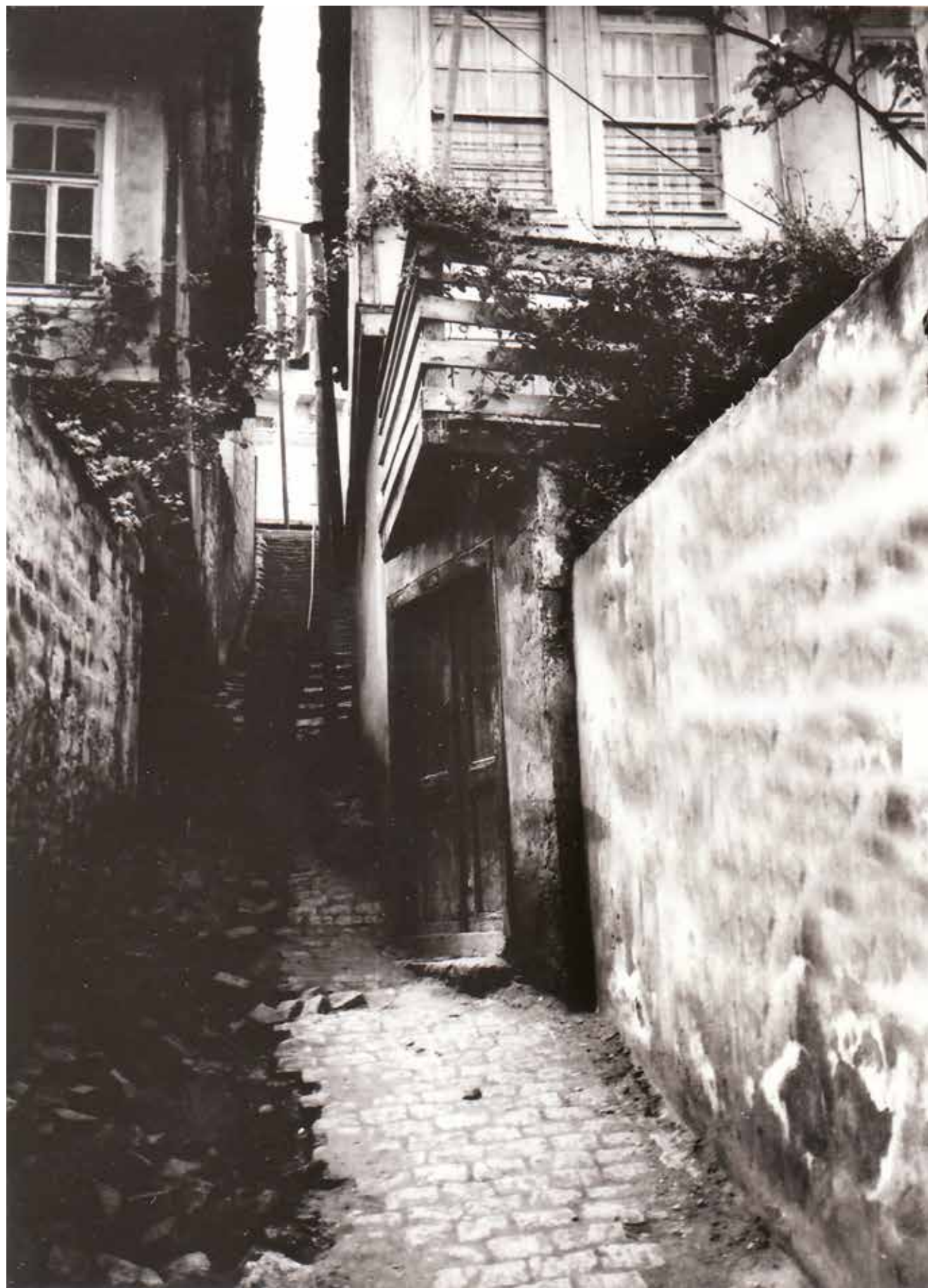

B-B KESİTİ

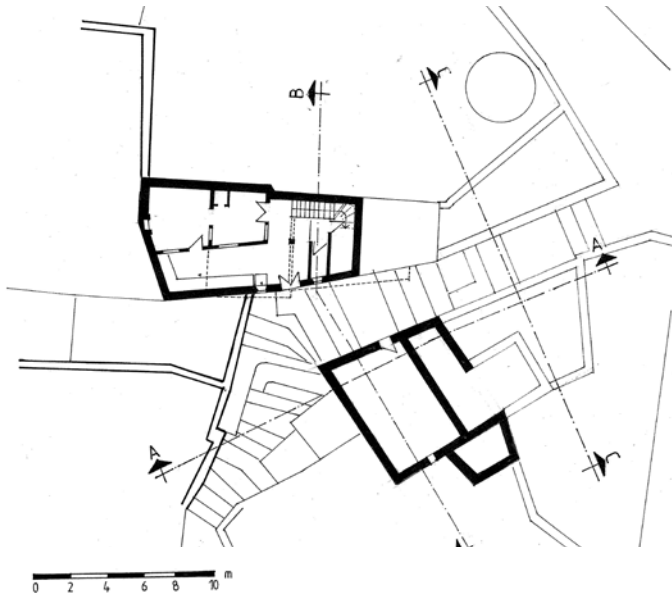
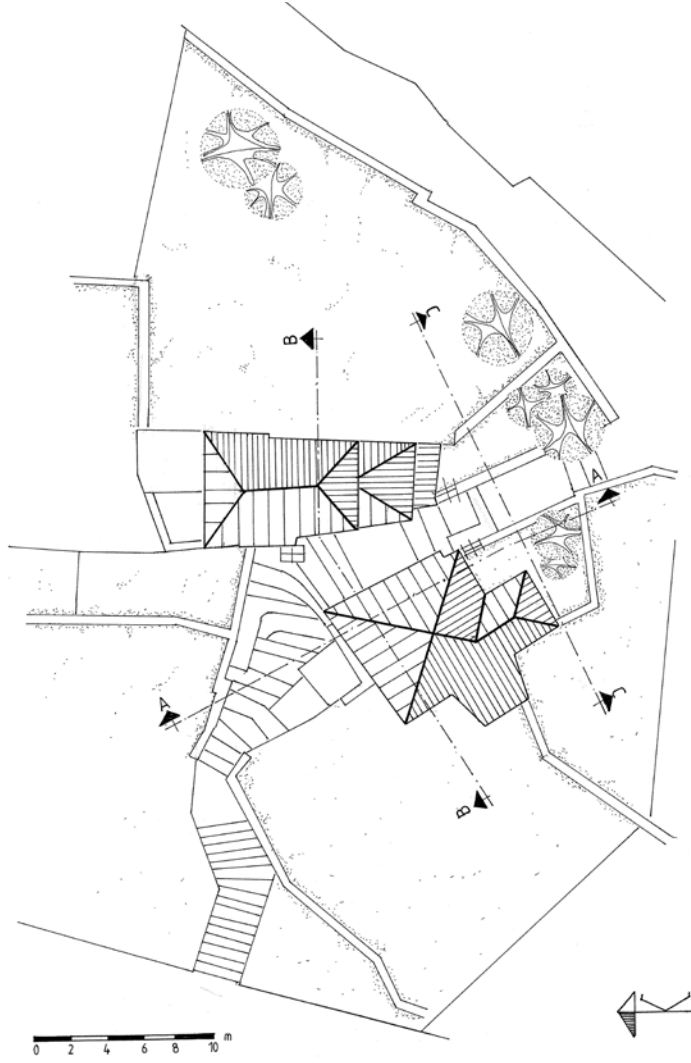

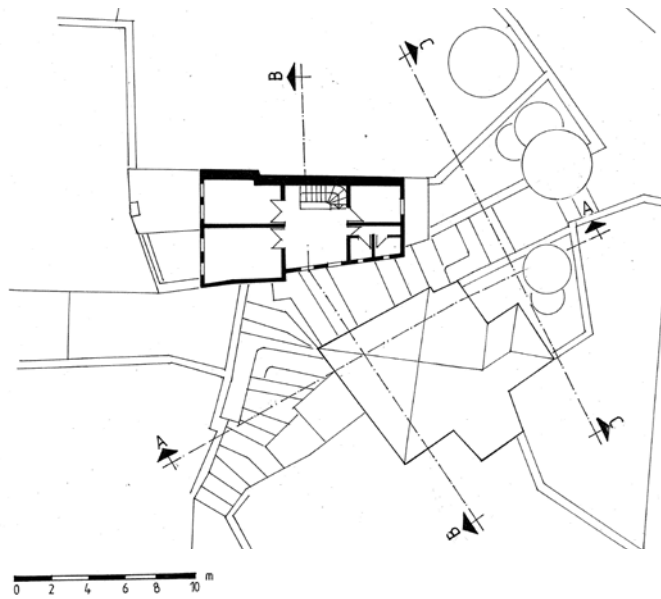
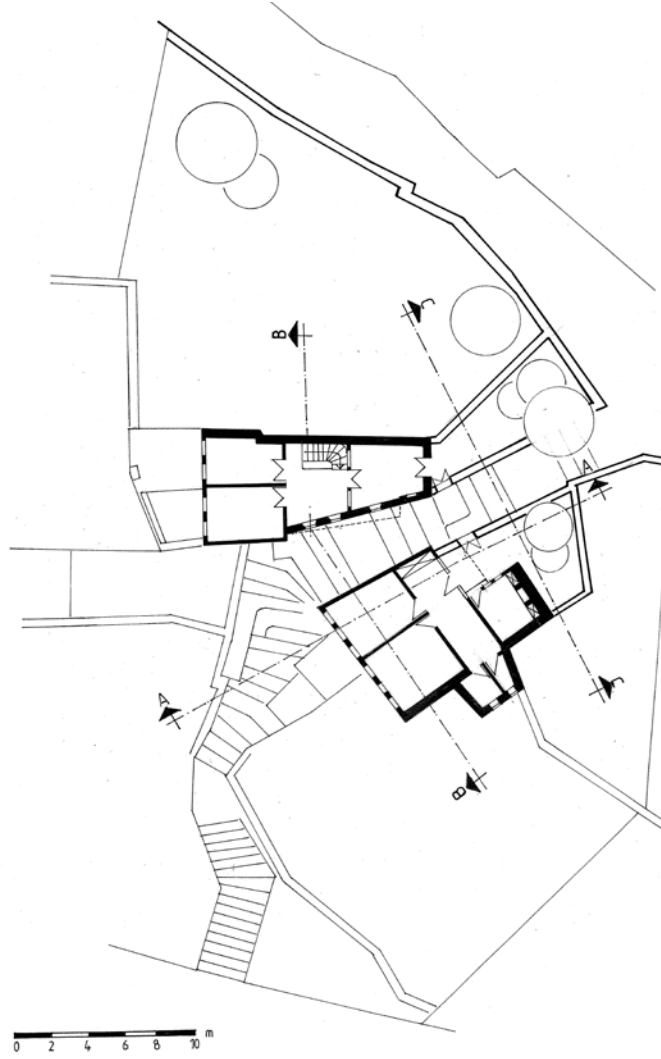
KURUÇEŞME SOKAK-EMİN REİS SOKAK

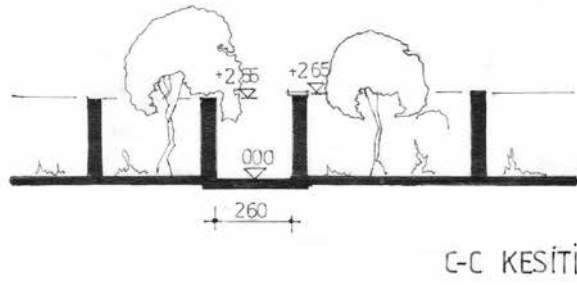
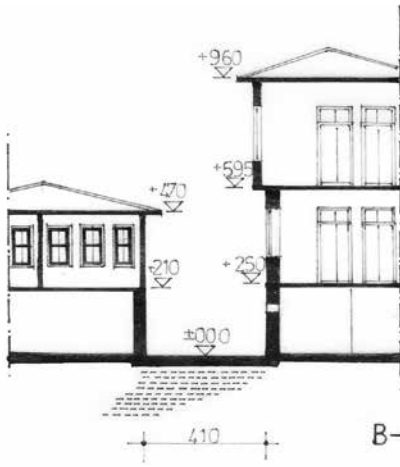
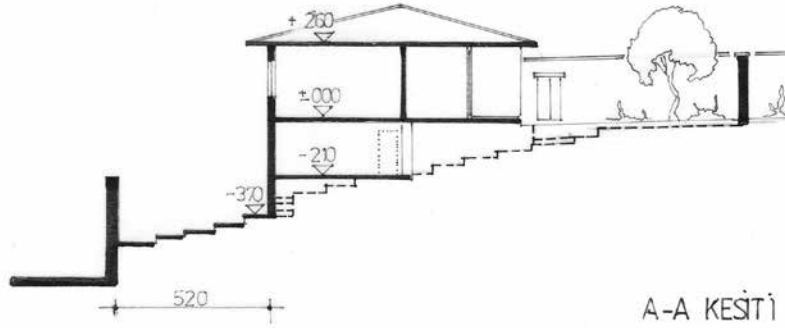

KUZGUNDERE SOKAK

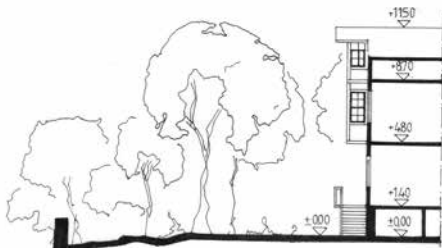
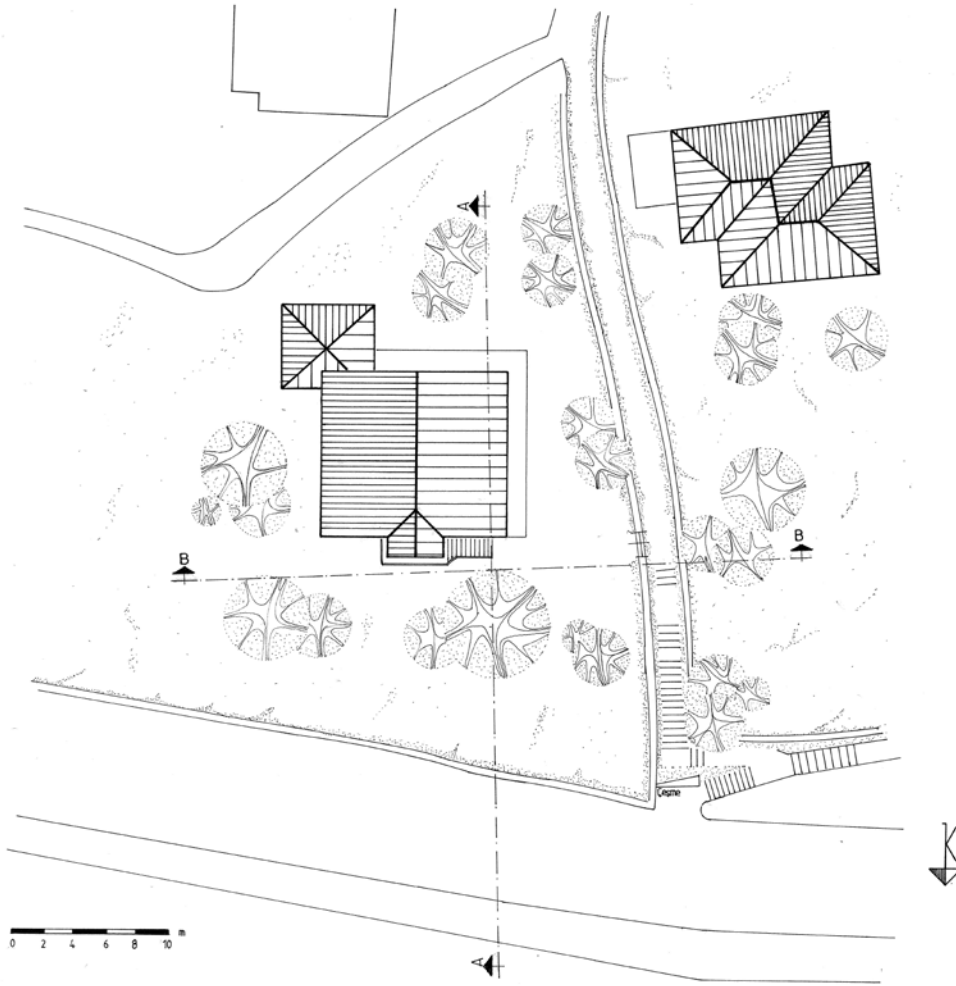

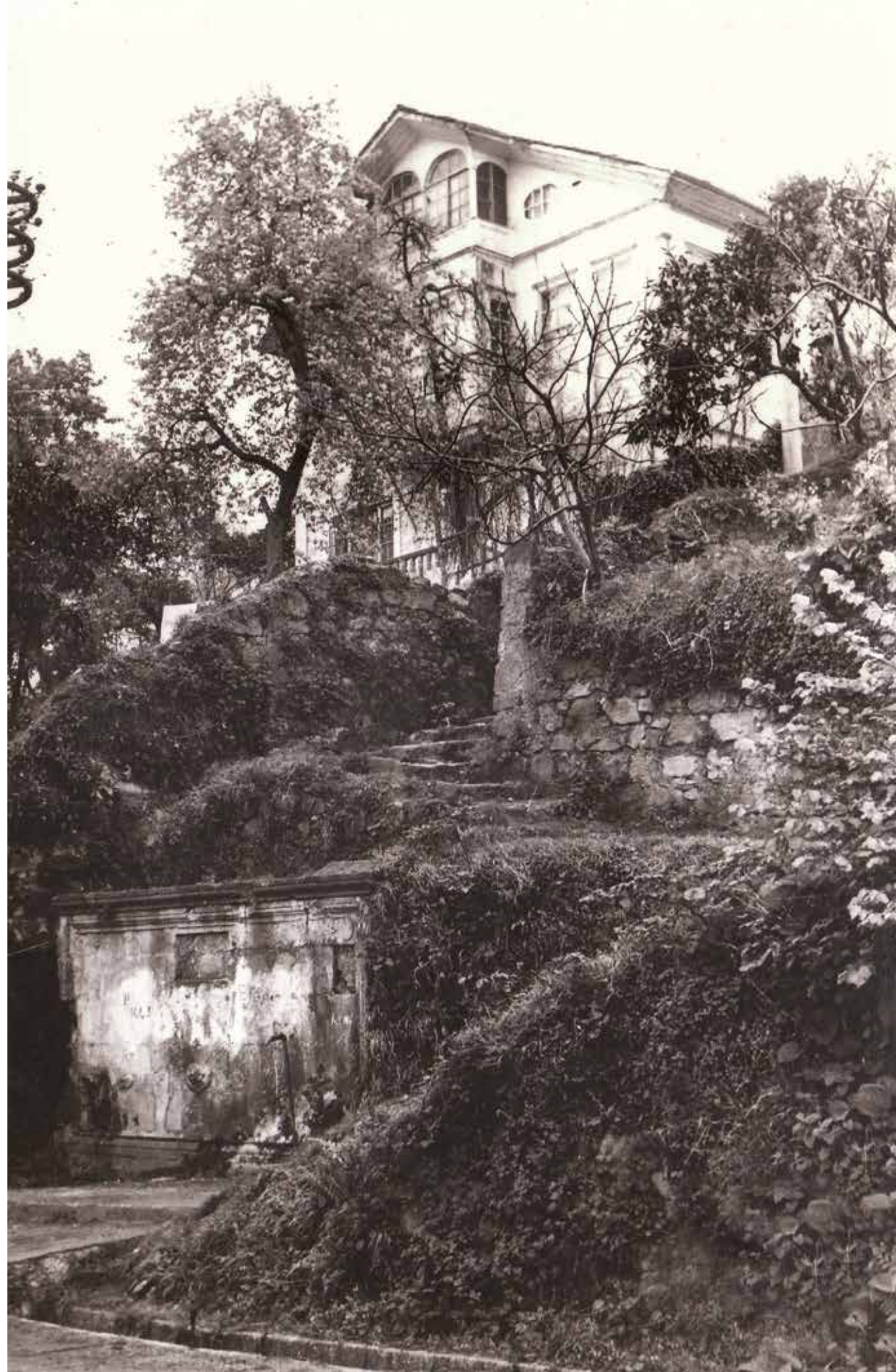

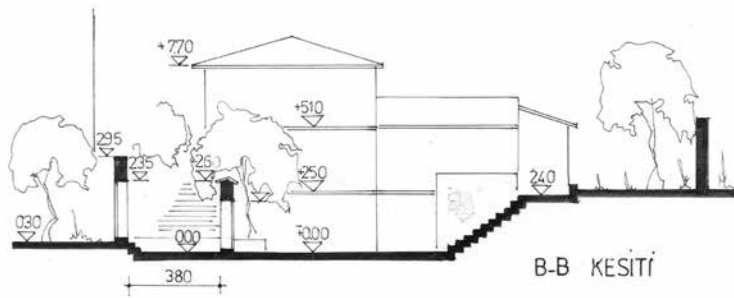
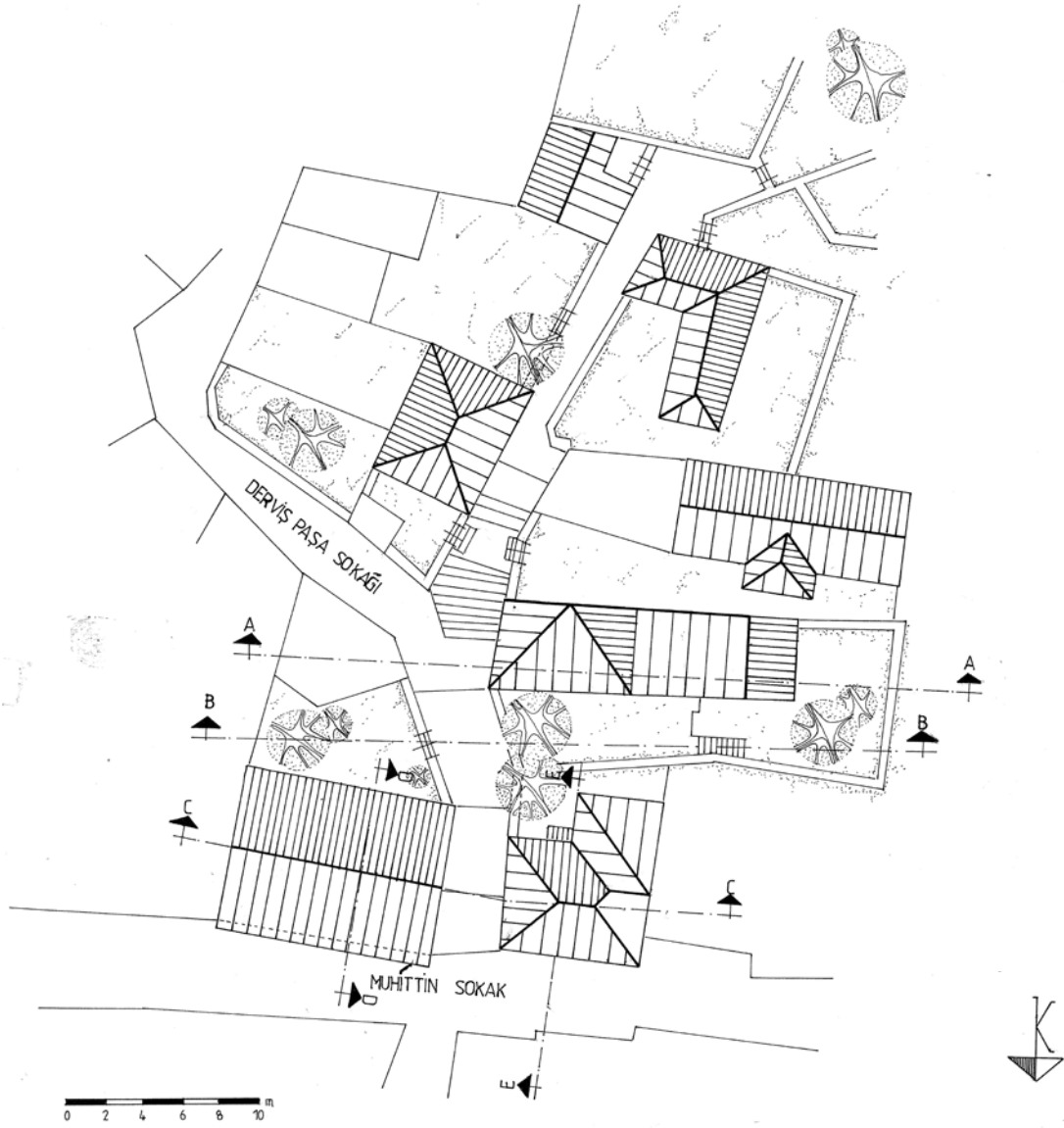

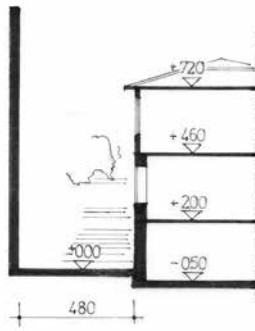
SÜRMENE-MERDİVENLİ SOKAK-1

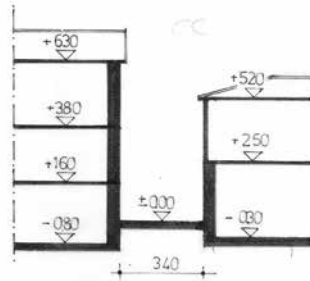

DERVİŞ PAŞA ÇIKMAZI

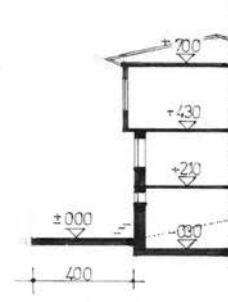

A-A KESİTİ

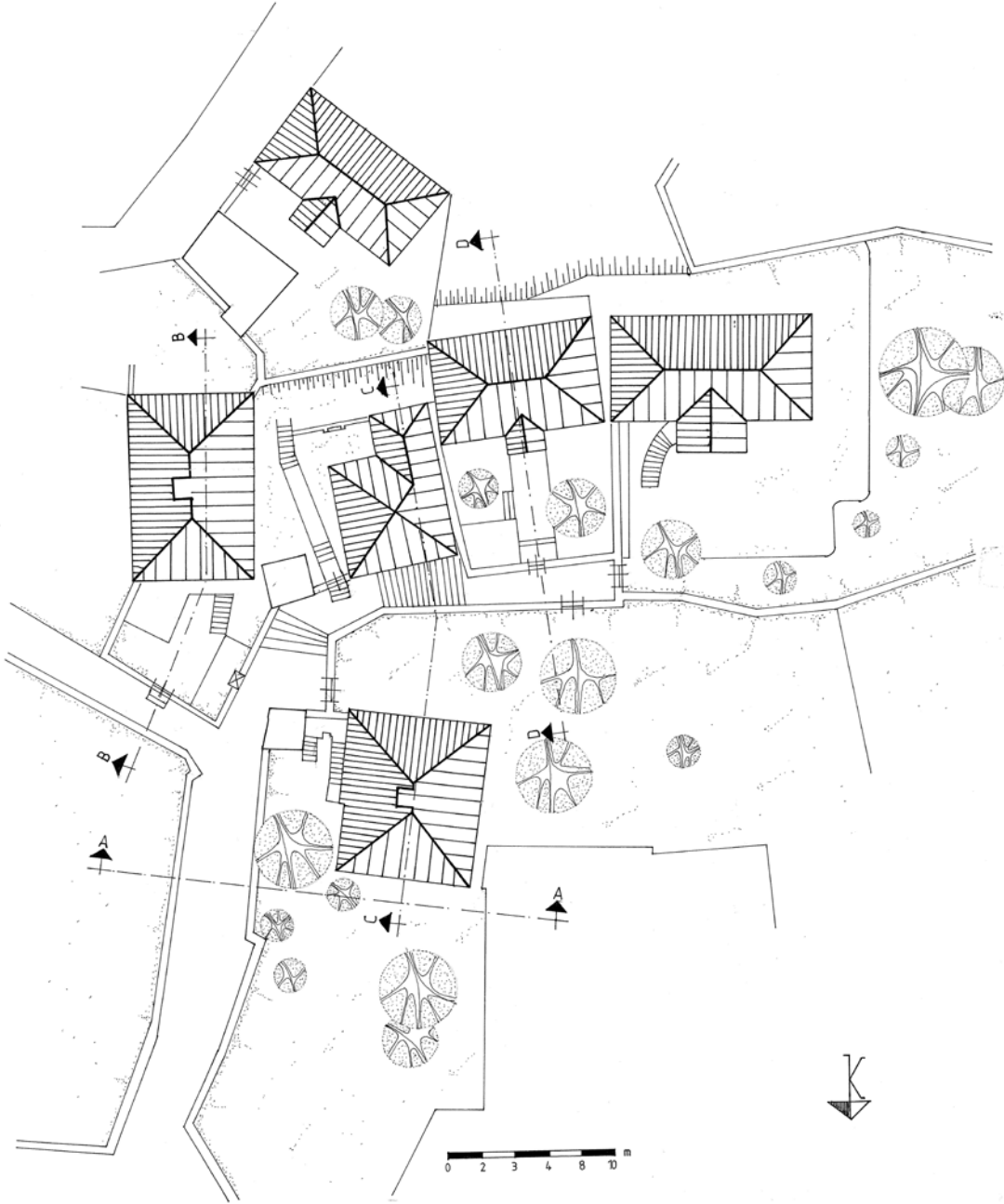
C-C KESİTİ

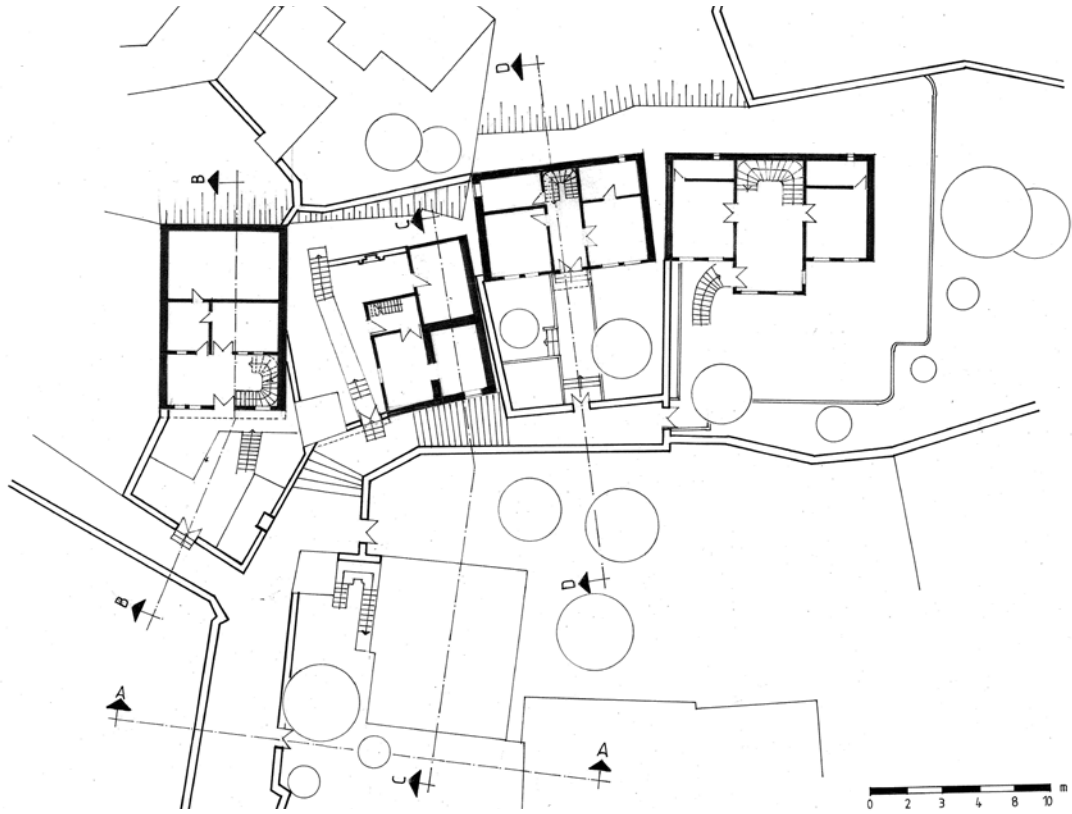

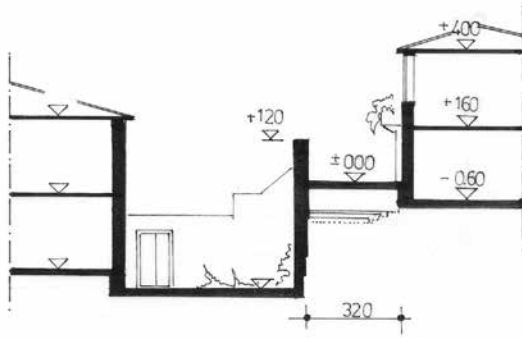
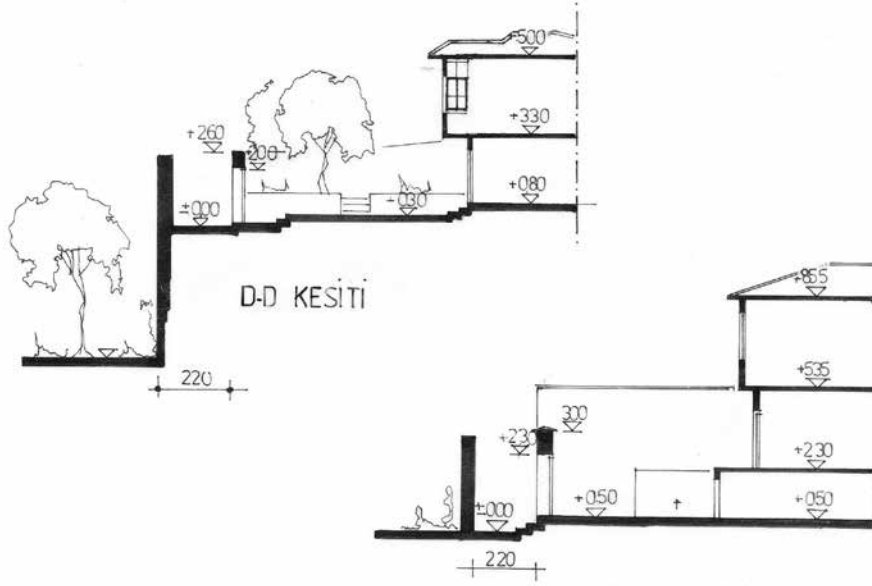
D D KESİTİ

SOĞUK ÇEŞME SOKAK

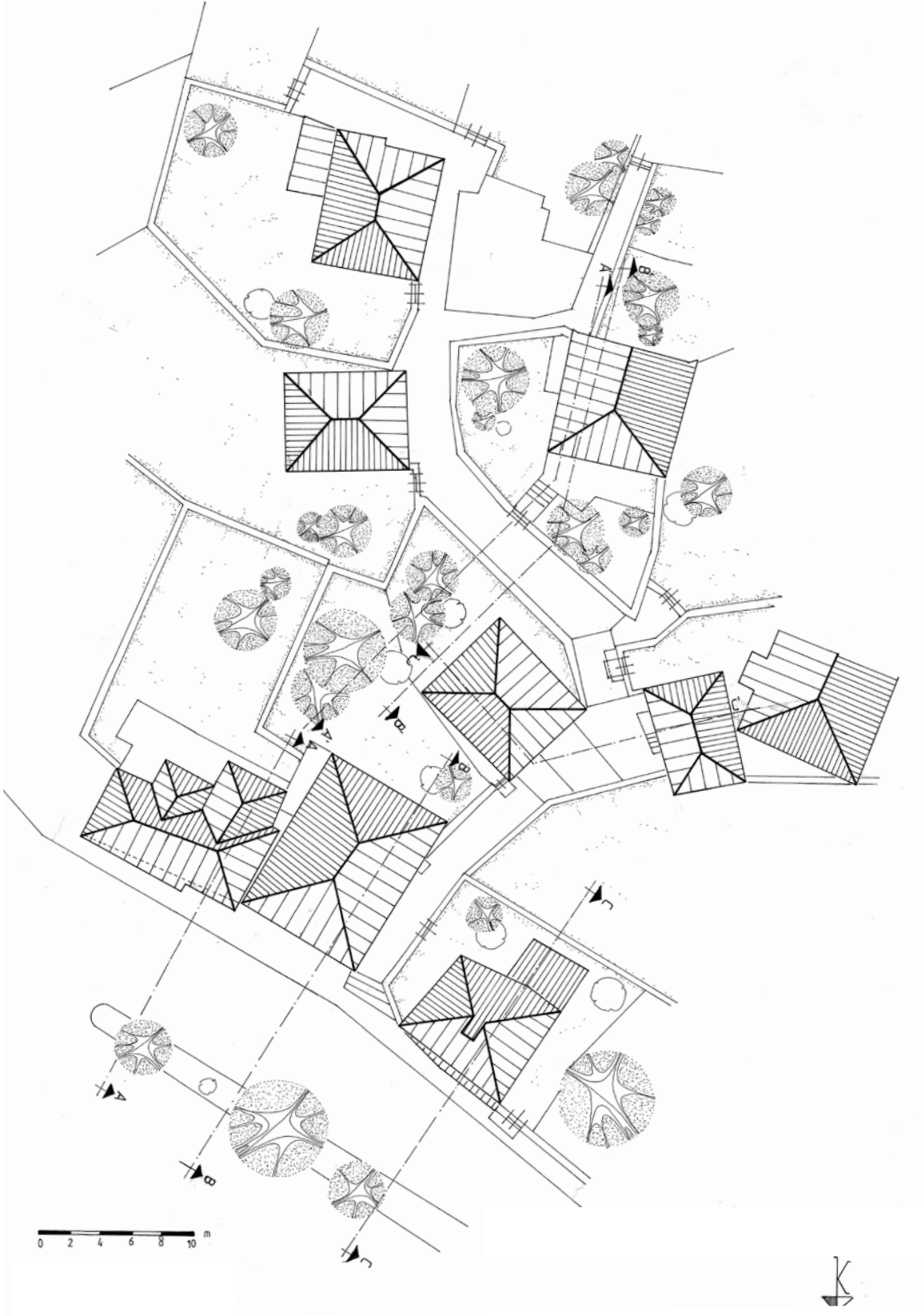

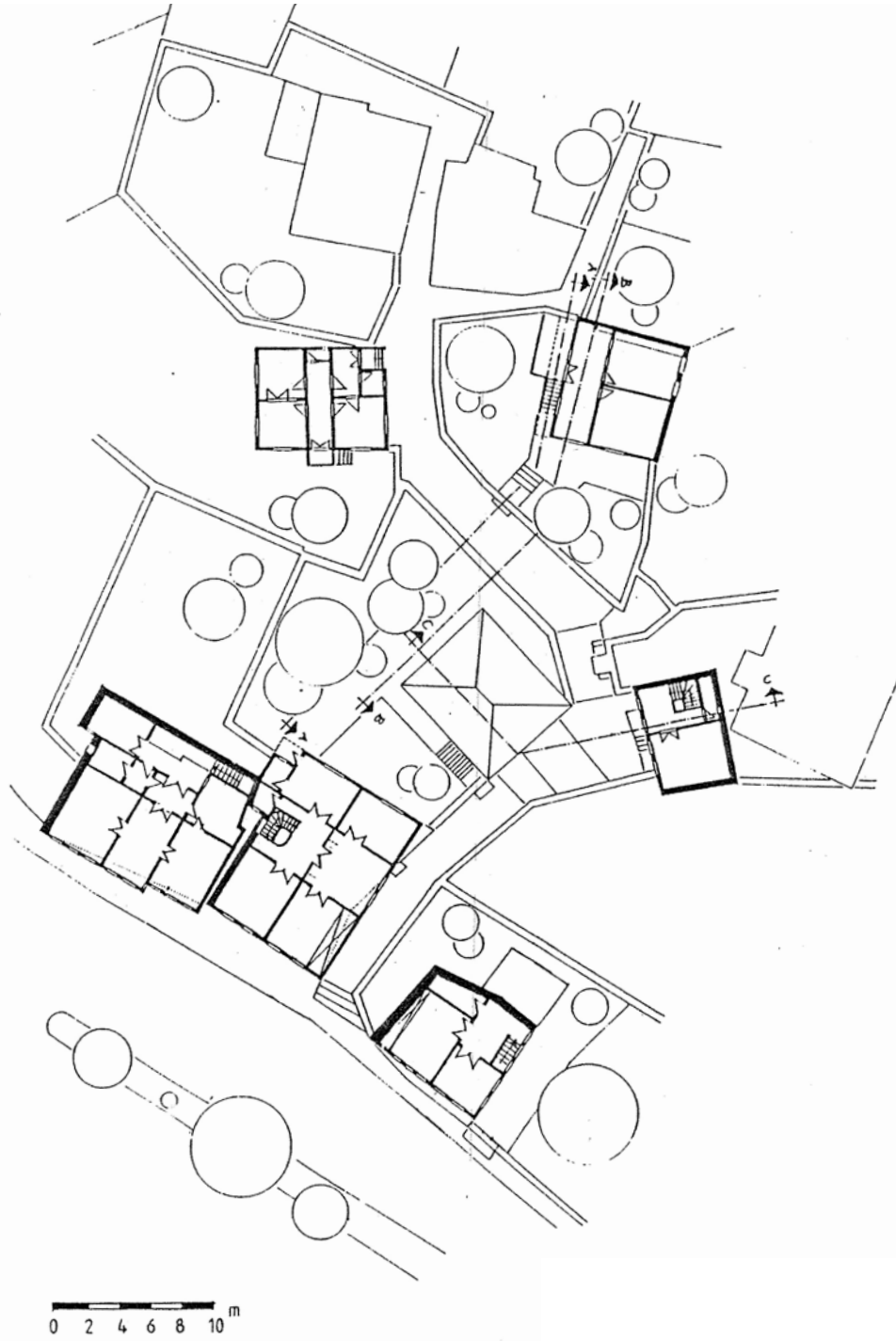

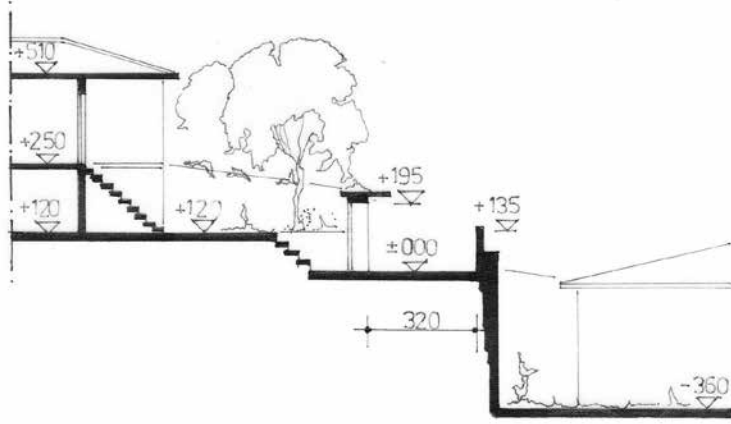
SOĞUKSU CADDESİ-HASANBAŞ ÇIKMAZI

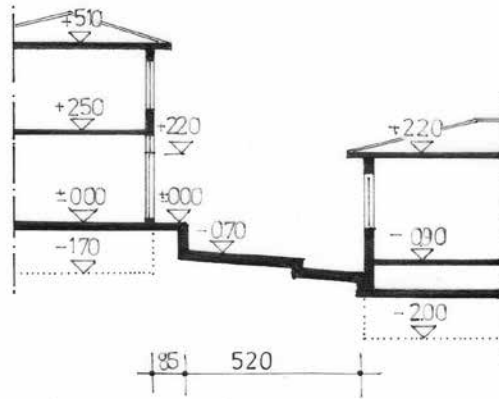

A-A KESİTİ

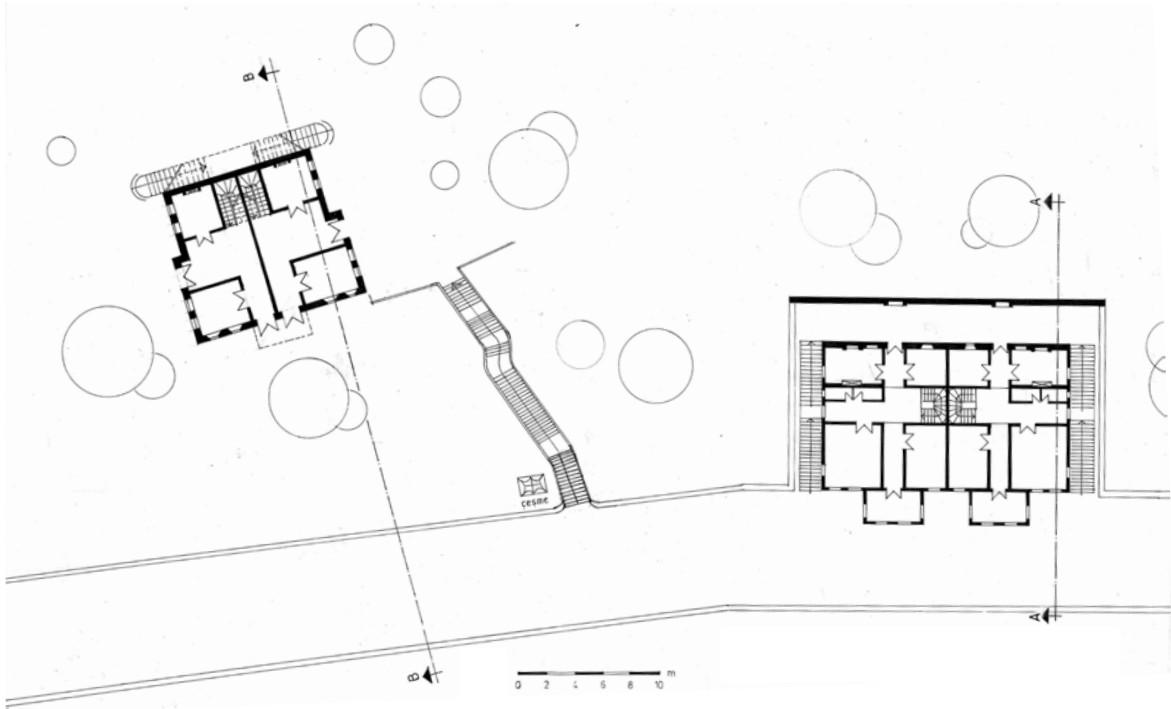
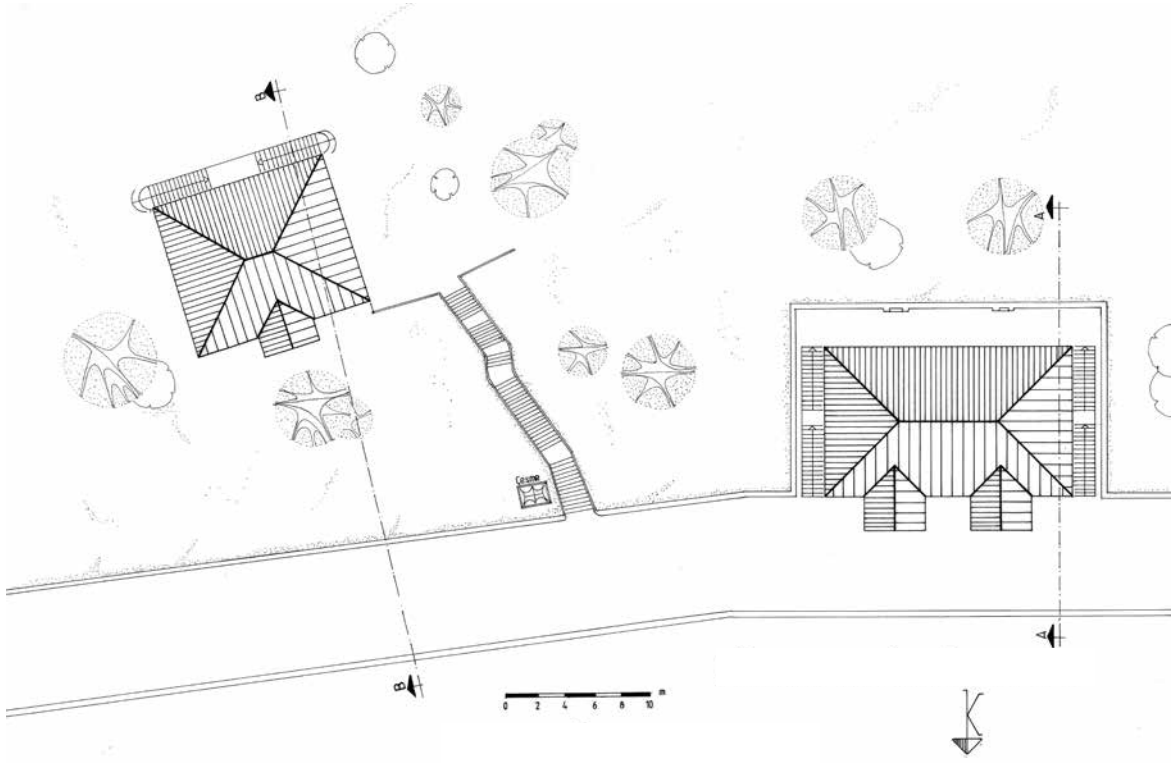

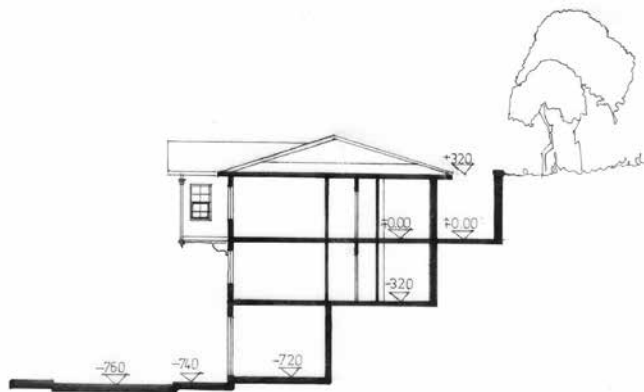
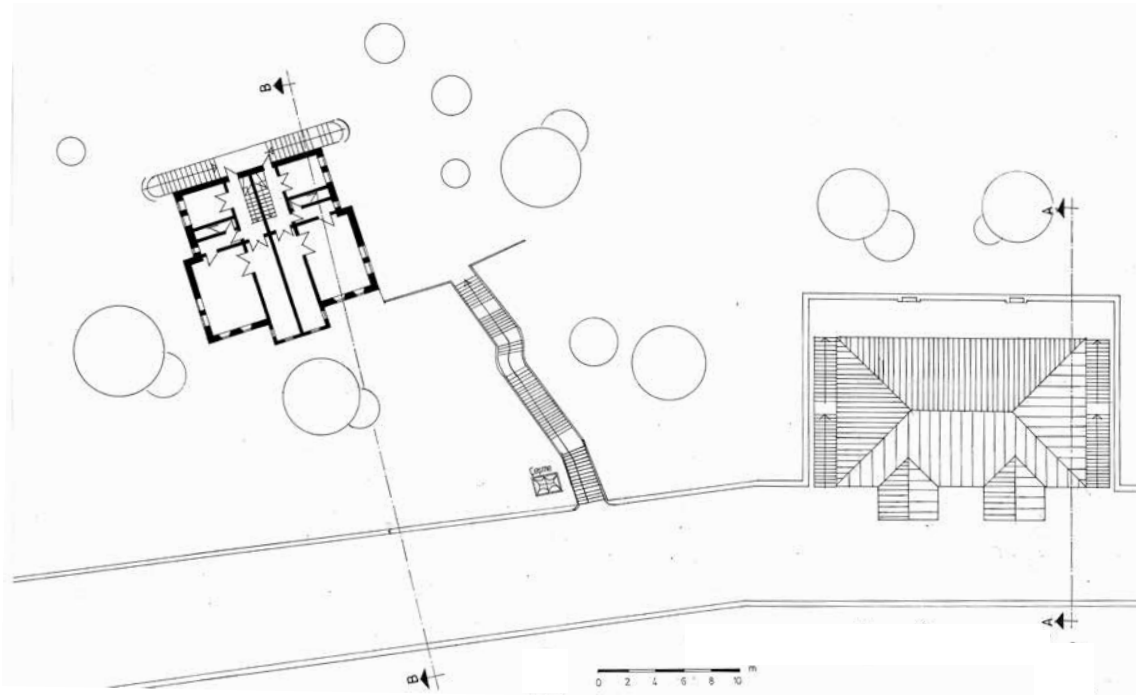
C-C KESİTİ

SÜRMENE-MERDİVENLİ SOKAK-2

A-A KESİTİ

B-B KESİTİ

Yapılaşma Türüne Göre Trabzon Sokakları

Genelde iki tür yapılaşma (Yeni yapılaşma, üçüncü tür olup araştırmada ele alınmamıştır.) gözlenmektedir. Bu sokak türleri içinde, doğal olarak farklı kültürel işaretleri bulunduran etkileşimli melez oluşumlar da bulunabilmektedir. Bu tür oluşumlar, bütünsel resime önemli katkılar vermekte, etkili roller üstlenmektedir.

Birinci Tür Sokaklar

Sokak genişliği kendi bünyesinde değişebilmektedir. Sokak sınırlarını oluşturan konutlar genellikle çıkmalı, zemin kat taş, üst kat ahşap taşıyıcı sistemli, geniş saçaklı, ahşap doğramalı ve iki katlıdır. Bahçe duvarı, evin devamını oluşturmaktadır. Sokağı, konut ve bahçe duvarı birlikte paylaşmaktadır. Bu sokaklarda sokak-konut-bahçe ilişkisi ve sundukları olanaklı girişler yani farklı kotlardan alınan çoklu giriş çözümleri bulunmaktadır. Bu tür sokaklarda bitişik yapı örneklerine rastlanmamıştır. Bu özellikleriyle Geleneksel Türk Kenti/Türk Evi özelliklerini ve sokağını sergilemektedir.

Sokak zemin planda ve kesitte hareketlidir, yani kırıklı-kıvrımlı, düz olup eğimli, değişken eğimli veya merdivenlidir. Sokak sınırlarını konutlar ve bahçe duvarları birlikte oluşturmaktadır. Sokaktaki yeşil, konutun bahçesinden sokağa taşan yeşildir. Sokak zemin malzemesi doğal taştır.

Sokak genişliği 1.60-20.00 m arasında değişebilmektedir (Foto 1, 2).

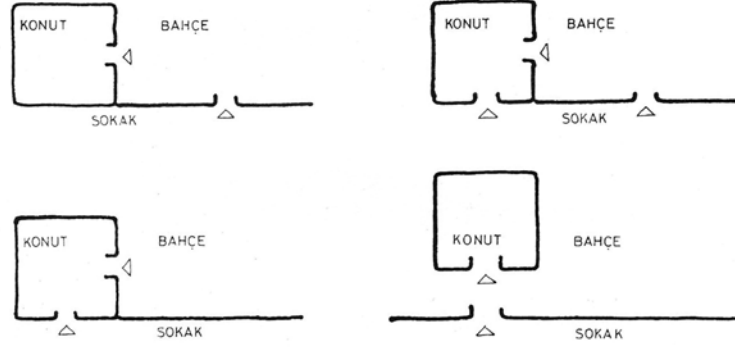

Foto 1. Emin Reis Sokak

Foto 2. Sürmene Yalı Sokak/Hükümet Cad. 2

Bahçe duvarı, evin devamını oluşturmaktadır. Sokağı, konut ve bahçe duvarı birlikte paylaşmaktadır. Bu sokaklarda sokak-konut-bahçe ilişkisi genelde (Şekil 3)'teki gibi seçeneklerden oluşmaktadır.

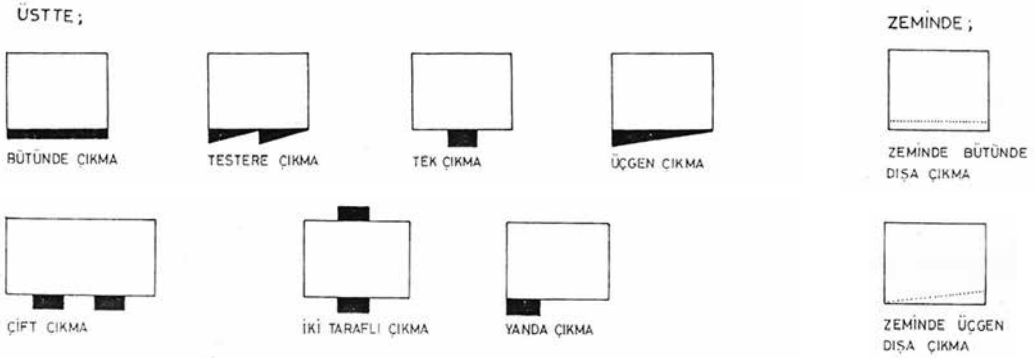

Şekil 3. Sokak-Konut-Bahçe ilişkisi

Bu tür sokaklarda bitişik yapı örneklerine rastlanmamıştır.

Bu sokaklarda bazı konutların zemin katları taş olup, pencere ve kapıları da taş bordürlüdür, yani karışık bir mimariyle oluşturulmuşlardır ki bu da bir kültür etkileşiminin sonucudur.

Konutların ahşap geniş saçakları 60-100 cm, çıkmalar 30-240 cm arasında değişmektedir. Çalışmalara ilişkin örnekler (Şekil 4) de görülmektedir.

Şekil 4. Çıkma Alternatifleri

Bu tür sokaklara sürekli olarak rastlanılabildiği gibi süresiz (çıkma) örneklerine de rastlanmaktadır.

Çıkma sokaklar da genellikle merdivenli ve eğimli olup, değişik fakat yakın yapı tipleri bulundurmaktadır. Farklılıkta bir bütünlük oluşturulmuştur.

Sokak sıra no'su; 4,8,9,12,13,14,15,17,18,19,20 olan sokaklar birinci tür sokakların sürekli örnekleri, 23,24,25 dar sokaklar da süresiz (çıkma) örnekleri olarak görülmektedir.

İkinci Tür Sokaklar

Sokak zeminini planda ve kesit-hareketlilik göstermez. Genelde zemin düz olup eğimsizdir ve malzemesi beton ve kesme taştır. Sokak genellikle aynı genişlikte veya az değişken olarak devam etmektedir.

Foto 3. Soğukçeşme Çıkmaşı

Foto 4. Hasanbaş Çıkmaşı

Sokak sınırlarını; benzer, çoğunlukta aynı, bitişik düzende konutlar oluşturmaktadır. Sokak cephesinde essiz bir bahçenin arkasında dizili konutlara rastlanıldığı gibi genelde konut cephesi sokağa verilmekte bazen de bahçe arka tarafa alınmaktadır. Bu tür sokaklarda sokağın tümüne konutlar hâkimdir. Bazen bir sokağı aynı tür yapılar bitişik düzende ve çoğunlukla çıkmaz sokak olarak oluşturur (planda ve görünüşte tekrar); 6,7,10,11 sıra nolu sokaklar ikinci tür sokaklardandır.

İkinci tür sokaklarda sokak-konut-bahçe ilişkisi alternatifler sunmaktadır/alternatifli olarak görülmektedir.

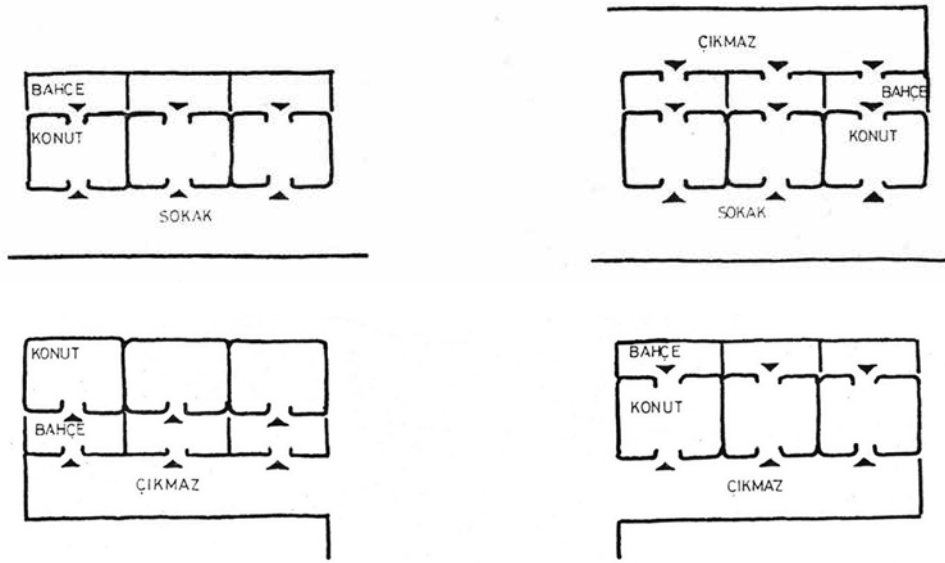
Genelde sokak-konut-bahçe ilişkisi olarak (Şekil 5)'te seçenekleri göstermektedir.

Bu sokaklardaki yapılar genellikle taş olup, kemerli ya da düz taş lentolu kapı ve pencerelere sahiptir. Bodrum kat anlayışı mevcuttur. Girişler basamaklı olarak vurgulanmış, kapı üstü pencereleri yaygındır. Girişlerin üzerinde cumba vardır veya kapı bölümü içe çekilmiştir. Pencerelerde süslü demir parmaklıklara rastlanmaktadır. Sokaklar dardır ve zemin malzemesi taştır.

Bu özellikleri ile yapılar Rum mimarisinin daha doğrusu taş yapı mimarisinin özelliklerini yansıtmaktadır. Bu özellikteki konutlara sokak içerisinde yer yer bazen melez yapı karakteriyle ikiz çözüm olarak da rastlanmaktadır (2 nolu Sürmene-Türkoğlu Cad. örneği).

Cumba, giriş üzerinde yer alır ve girişi vurgulamak üzere kullanılır. Ölçüleri 40-80 cm arasında değişmektedir. Taştan saçaklar 20-30 cm'dir.

Aynı özellikleri gösteren yapılarda bir etkilenme sonucu oluşturulan 60-70 cm bo-

Şekil 5. Sokak-Konut-Bahçe İlişkisi, Dizi Konutlar

yutunda ahşap saçaklar da görülmektedir.

Bu sokakların sürekli ve süreksiz örnekleri görülmektedir. Sokak sıra no'su; 6,7 olan sokaklar ikinci sokakların sürekli örnekleri; 10,11 olan sokaklar da süreksiz (çıkmaZ) örnekleri olarak görülmektedir (Foto 5, 6).

Trabzon sokaklarında genelde köşebaşlarına konutlar (Mütevelli Sokak, 1. No'lu Deniz Sokak, Kenanoğlu Sokak, Zeytinlik Sokak, Akçaabat- Dutlu Sokak) gelmektedir. Köşe konumlu konutların bulunduğu sokaklar içinde köşe konutu olma özelliğini tam anlamıyla yansıtan 1. no'lu Deniz Sokak'taki konuttur.

Köşebaşlarının bahçeyle değerlendirilmesi çok az (Soğukçeşme ÇıkmaZı, Derviş Paşa ÇıkmaZı) görülen bir durumdur.

Sokaklarda, yapılaşma açısından iki tür gözlenmiştir. Bunlar:

- Geleneksel sokak özelliklerini ve yerel değerleri taşıyan birinci tür,
- Rum mimarisinin daha doğrusu taş yapı mimarisinin özelliklerini taşıyan tekil, karma konumda ya da sıra-dizi ev oluşumuyla kendini gösteren ikinci tür,

sokaklardır

Birinci tür sokaklarda;

- İnsan ölçeğine uygunluğu,
- Yeşilin anlamlı ve yaygın kullanıldığı,
- Hareketli ve süprizli mekân oluşumları,
- Sınırlayıcı öğelerin uyumlu çeşitliliği gözlenmiştir/öne çıkmaktadır.

İkinci tür sokaklarda ise;

Foto 5. Nemlioğlu Çıkmazı

Foto 6. Çayır Çıkmazı

Foto 7. Köşe Konutu: 1. No'lu Deniz Sokak

Foto 8. Köşebaşı-Bahçe: Soğukçeşme

- İnsan ölçeğinin kısmen kaybedildiği ya da uzaklaşıldığı,
- Yeşilin tam anlamıyla, çoklu ve yaygın kullanıldığı ya da hiç kullanılmadığı,
- Monoton mekân etkisinin hakim olduğu,
- Sınırlayıcı öğelerin tekrarı/tekrarlı oluşumları gözlenmiştir.

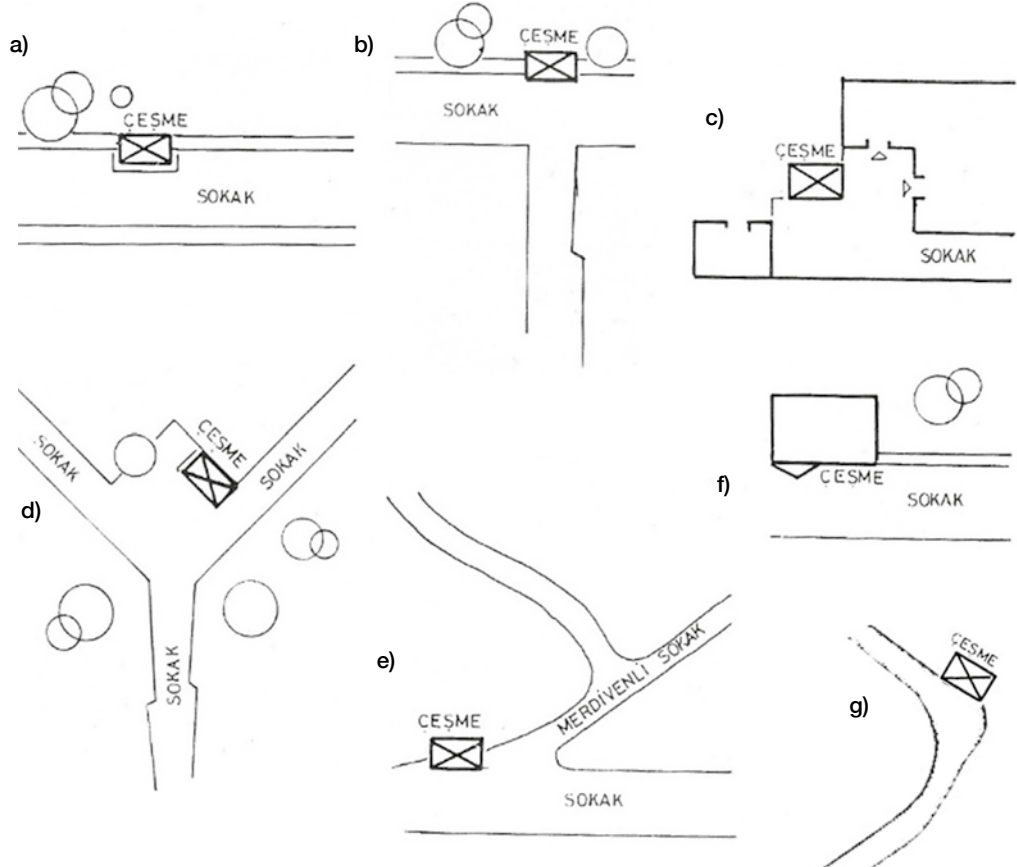
Birinci ve ikinci türde yapılaşma gösteren sokaklarda yerleşmek için seçilen ya da ulaşılan konumlar ve/veya kültürel aidiyet ve yerleşmiş yapı geleneklerine göre yer seçimi, oluşma nedenleri arasında düşünülebilir, tartişılabilir.

Trabzon sokaklarında saptanan/belirlenen bir diğerk özellikli durum, eşme ögesinin kullanımıdır. eşme kullanımı yaygın olup tipik bir özellik göstermektedir (Foto 9, 10, 11, 12, 13, 14).

eşme kullanımına ilişkin örnekleri şöyle sıralayabiliriz:

- a. Sokaktaki bahçe duvarında,
- b. İki yolun keşiştiği yerde yollardan birisini karşılayacak şekilde bahçe duvarında,
- c. Sokağın açıldığı meydanlarda,
- d. Doğrudan, sokağa bakan konutun duvarında,
- e. Eğimli-merdivenli yolların çıkışında,
- f. Birkaç konutun açıldığı küçük ortak alanlarda,
- g. Fazla eğimli ve uzun sokakların ortalarında.

eşme kullanımına ilişki bu özellikler sadeleştirilerek (şekil 6)'da gösterilmektedir.

şekil 6. Trabzon Sokaklarında eşme Kullanımı.

Foto 9. Akçaabat-Sirt Sokak,
Yıl 1982

Çalışılan sokaklardan, aşağıda sıralananların tipik özellikler gösterdiği belirlenmiştir. Bu sokaklar geleneksel sokak özelliklerini taşımakta olup yöresel/yerel değerler sergilemektedir.

Bu sokaklar; konutlarının,

- Dış cephe özellikleri,
- Dış cephe öğeleri, kapı, pencere şekillenmeleri, gruplanmaları,
- Çatı örtüsü,
- Plan tipleri ve iç özellikleri,
- Sokak zemin malzemesi,

- Sokak zemin hareketliliği,
- Bahçe duvarları,
- Yeşili,
- Konutla, konut bahçesiyle ilişkileri açısından tipik özellikler göstermektedir.

Örneklenen Trabzon Sokakları Arasında Öne Çıkan Sokakların Detaylı Anlatımı

Bu aşamada, gerçekleştirilen ön araştırma sonrası belirlenen kaliteler bağlamında öne çıkan sokakların detay analizlerine geçmeden önce kısaca tanımak yararlı olacaktır:

- Akçaabat-Dutlu Sokak
- Sürmene Yalı Sokak
- Yalı Sokak 1 (Türkoğlu Cad.)
- Yalı Sokak 2 (Hükümet Cad.)
 - Sürmene Merdivenli Sokak 1
 - Sürmene Merdivenli Sokak 2
- Mütevelli Sokak
- Sarayatik Sokak
- Kenanoğlu Sokak
- 1 No'lu Deniz Sokak
- Deniz Sokak
- Hasanbaş Çıkmazı
- Soğukçeşme Çıkmazı
- Kuzgundere Sokak

Foto 10. Akçaabat Orta Mahalle
Meydanda çeşme ve çınar ağacının birlikteliği

Foto11. Sürmene Merdivenli Sokak 1
Merdivenli sokağın girişinde çeşme

Foto 12. 1 Nolu Deniz Sokak'a açılan sokakta bahçe duvarında

Foto 13. Çarşı Mahallesi Emin Alemdar Sokak'ta konut duvarında

Foto 14. Arafılboyu Caddesi'nden bir sokak ve konutların açıldığı birikme mekânında çeşme

AKÇAABAT-DUTLU SOKAK

Gösterdiği mekân özellikleri açısından korunması gerekli bir sokaktır.

Sokak, konutlarının yöreye has biçim ve detay zenginliği göstermesi nedeniyle korunması, canlandırılması gereken sokaklardandır.

Sokak; zemin malzemesi ve eğimiyle, sokağı sınırlayan konutlar, duvarları ve sokağa taşan yeşiliyle, insan ölçüsüne uyumuyla tipik geleneksel sokak özelliklerini göstermektedir. Sokak zemini doğal taş olup eğimli, yer yer basamaklıdır.

Ana sokak aksına doğal eğime uyan merdivenli ara sokakların açılması da tipik bir özellik göstermektedir. Doğal zemine uyarak yükselen anayol aksından konutlara, doğal zemine uyan merdivenli, kısa kısa yollarla ulaşılmaktadır. Bu yollar tek konuta ulaştıran özel yollar olabildiği gibi birçok konuta ulaşılan genel yollar olarak da görülmektedir (Foto 15, 15b).

Sokağın cephesinde ve çevresindeki konutlarda, birbirinin manzarasını kapatmama ilkesinin uygulandığı gözlenmektedir ki bu da eski kentlerimizde görülen geleneksel bir alışkanlıktır.

Foto 15a. Akçaabat-Dutlu Sokak

Foto 15b. Akçaabat-Dutlu Sokak

Foto 16. Akçaabat-Dutlu Sokak

SÜRMENE YALI SOKAK 1 (Türkoğlu Caddesi)

Bu sokak, konutlarının taşıdığı özellikler ve farklı birimlerin oluşturduğu bütünlüğü yansıtmaları açısından iyi bir örnektir. Çıkmalı, çıkmasız ve ikiz konutların oluşturduğu bir sokaktır (Foto 17).

Foto 17. Sürmene Yalı Sokak 1-Türkoğlu Caddesi

SÜRMENE-YALI SOKAK 2 (Hükümet Caddesi)

Sokakta bulunan konutlar önemli özellikler taşımakta; benzer, tek tek yapılardan oluşmaktadır. Sokakta, çoğunluğun karakterine uymayan tamamen farklı bir yapı da bulunmasına karşılık bütünlük görülmektedir.

Konutlar, taşıdıkları dış cephe özellikleri, öğeleri, çatı örtüsü, plan tipleri ve özellikleri açısından önemli nitelikler sergilemektedir. (Foto 18)

Giriş üzeri cumbalı, zemin katı taş, diğer katları ahşap taşıyıcı sistemli olan konutlar, ahşap geniş saçaklara, ahşap-süslü pencere ve kapılara sahip olup çatı ve bodrum katı dışında iki katlıdır.

Foto 18. Sürmene Yalı Sokak 2-Hükümet Caddesi

Foto 19. Sürmene Merdivenli Sokak

Foto 20. Sürmene Merdivenli Sokak

SÜRMENE-MERDİVENLİ SOKAK

Doğal zemine uyan merdivenli yollar, yöresel özellikler göstermekte, her iki sokak çıkışında da çeşmenin bulunması tipik bir özellik olarak görülmektedir.

Ana yoldan ayrılan bu merdivenli yollar, tek konuta ulaştıran süresiz, birçok konuta ulaştıran sürekli yollar olarak görülmektedir (Foto 19, 20).

MÜTEVELLİ SOKAK

Sokak, geleneksel özellikleri tam anlamıyla taşıyan bir sokaktır. Sokak sınırlarını konut ve bahçe duvarları birlikte oluşturmaktadır. Konutların zemin katları sokak çizgisinde olup birinci katlarda çıkmalar yapılmıştır (Foto 21).

SARAYATIK SOKAK-KENANOĞLU SOKAK

Her iki sokak da biçimleniş açısından birbirine benzemektedir. Sokak zemini düze çok yakın olup, büyük ölçekte kırılmıştır. Yani sokak bütünü bir “L” biçim oluşturmaktadır. Sokak girişlerinin karşısında, konut bahçelerine giriş kapıları bulunmaktadır. Sokak sınırlarını, konut ve büyük ölçüde bahçe duvarları oluşturmuştur. Dar ve uzun sokaklar olmasına karşılık, insanı sıkmayan bir imkan oluşumu vardır (Foto 22).

Foto 21. Mütevellî Sokak

Foto 22. Sarayatik Sokak

Foto 23. Kenanoğlu Sokak

Foto 24. 1 No'lu Deniz Sokak

Foto 25. Deniz Sokak

1 Nolu DENİZ SOKAK

Düze yakın, uzun anayol özelliğinde bir sokaktır. Özelliği süreklilik gösteren bahçe duvarlarının, köşedeki bir konutta noktalanmasıdır. Konut, köşe konutu olmanın özelliklerini tam anlamıyla yansıtmaktadır. Bahçe duvarında çeşme bulunması da tipik bir özellik olmaktadır. Çeşme bu sokağa açılan başka bir sokağın karşısında bulunmaktadır (Foto 24).

DENİZ SOKAK

Kıvrımlı bir sokaktır. Sokak genişliği, sokağı sınırlayan bahçe duvarları ve konutlar, ölçek olarak çok küçük tutulmuştur. Kat yüksekliği; 170-210, bahçe duvarı yüksekliği 210, sokak genişliği 200-250 cm'dir. İnsan ölçeğine çok yakın, kıvrımlı dar bir sokaktır. Konutların yüksekliği de az tutulmuş olup, sokakta yürürken hissedilmemektedir. Sokakta, doğal taş zemin ve duvarlar algılamada etkili durumdadır (Foto 25).

HASANBAŞ ÇIKMAZI

Farklı dönemlerde yapılan konutların oluşturduğu bir çıkmaz sokaktır. Sokak zeminini yer yer sık, yer yer geniş eğimli basamaklarla oluşturulmuştur. Sokak girişinden itibaren yükselme yavaş yavaş artmakta, insanı zorlamamaktadır. Zemin, planda da hareketlilik göstermektedir. Bu özellikleri dolayısıyla çok güzel bir sokaktır. Sokak sınırları, bir cephesini sokağa veren konutlarla, bahçe duvarlarından oluşmaktadır (Foto 26).

SOĞUKÇEŞME ÇIKMAZI

Farklı dönemlerde yapılan, farklı özellikteki konutların oluşturduğu bir çıkmaz sokaktır. Sokak zeminini yer yer sıkı, yer yer geniş, eğimli basamaklı olup malzemesi doğal taştır. Zemin planda da hareketlilik göstermektedir. Sokakta; doğal taş zemin, duvarlar algılamada çok etkili öğeler olmaktadır. Çekici, sıkmayan bir mekân oluşumu vardır (Foto 27).

Foto 26. Hasanbaş Çıkmaşı

Foto 27. Soğukçeşme Çıkmaşı

KUZGUNDERE SOKAK

Sürprizler oluşturan bir sokaktır. Konutların konumu ve zeminin kıvrımlı ve basamaklı oluşu bu etkiyi vermektedir. Basamaklı olarak kıvrılan sokak, önceden hissedilmeyen bir şekilde düzleşmekte, geniş eğimli basamaklı olarak sürmektedir (Foto 28a, 28b).

Çalışma, araştırmanın amacı doğrultusunda, yapılacak araştırmalara, sağlıklı ve uygulanabilir sonuçlar getirebilecek sentezlere gidilebilmesi için zemin oluşturacak bir çalışma olarak görülürken, bu araştırma adımı belirleme/saptama, analiz ve ön değerlendirmeleri kapsamakta ve tipolojik bir yaklaşım önermektedir.

Bu bölümün devamındaki bölümde, oluşturulan veriler ve elde edilen ön sonuçlar üzerinden, ikinci bir araştırma adımı/dizisi yer almaktadır.

Foto 28a. Kuzgundere Sokak

Foto 28b. Kuzgundere Sokak

Tipoloji ve Fiziksel Mekân-Ögeler Analizi

Araştırmanın ön adımında açıklama bulduğu üzere, eski kent dokusu-ikamet/konut bölgesinde sosyal, yapısal-mekânsal kaliteleri sergileyen Trabzon sokakları araştırma alanı olarak ele alınmış ve tipolojik bir yaklaşım oluşturulmuştur.

Araştırmanın bu adımıda ise, çalışmanın ikinci adımıda gelişen ve oluşan sorunlara göre araştırma alanı olarak seçilen sokakların fiziksel kimliğinin ve kimliği oluşturmada etkili öğelerinin çalışılması, yani fiziksel-mimari kimliğin incelenmesi objektif olarak verilmiş sunulmuş- var olan sokak; sokak öğeleri ve kaliteler başlıklarında detaylandırılmıştır.

Burada; tiplerin genel strüktür analizleri ve tiplerdeki fiziksel mekân öğeleri -bileşenleri; kent parçası- konut/ikamet bölgesindeki sunumlarına bakıldığında, sosyal, yapısal-mekânsal kaliteler bağlamında özgün oluşumlar sergileyen Trabzon Sokakları; fiziksel mekân öğeleri-özellikleri kapsamında ele alınacak ; Sağır Duvarlar, Zemin Eğimi ve Merdivenler, Seri Görünümler, Çıkmalar, Kapılar ve Konumları, Çeşme Ögesinin Kullanılması, Malzeme-Doku-Renk, Yeşil başlıklarında olumlu özgün sunum ve ilkelerle, alternatifli sunumlarıyla detaylandırılacaktır.

Seçilen konunun disiplinlerarası bir yaklaşıma, geniş bir kapsama sahip olması nedeniyle, amaç doğrultusunda araştırma, alt bölümler içinde ve birden fazla, farklı yöntem ve tekniklerle çalışılmasını gerekli kılmıştır.

Özetlemek gerekirse, bu araştırma basamağı, kendi içinde alt bölümlerden oluşmaktadır. Birinci alt bölümde sokak tiplerinin oluşumu ve sokak tiplerini oluşturan biçimlenme ilkelerini araştırarak geliştirilen tipolojik yaklaşım oluşturulmaktadır. İkinci alt bölümde, tiplerin genel strüktür analizleri yapılmaktadır. Üçüncü alt bölümde ise tiplerdeki fiziksel mekân öğeleri-bileşenleri ve özellikleri ele alınmaktadır:

- Fiziksel Ölçütler ve Tipoloji
- Tiplerin Genel Strüktürleri
- Fiziksel Mekân Öğeleri-Özellikleri

Fiziksel Ölçütler ve Tipoloji

Bu bölüme girişte, araştırmanın ilk adımını oluşturan ve ön araştırma-asli araştırma-ya giriş olarak niteleyebileceğimiz bölümde detaylıca verilmiş olan verilerden özet verilerek devamındaki analizlere geçilecektir.

Biçimlenme ilkeleri bütününde oluşturulan tipolojik yaklaşım ile Trabzon Sokakları; düz, eğri ve merdivenli sokaklar olarak üç ana grupta sınıflandırılmakta, devamında da süreklilik ve süreksizlik özelliklerine göre; sürekli-düz, sürekli-eğri-kıvrımlı, kırıklı, sürekli-merdivenli, süreksiz-düz, süreksiz-eğri-kıvrımlı, kırıklı, süreksiz-merdivenli sokaklar olarak altı tip sokak değerlendirilmiştir.

Eski kent-konut bölgelerinde yapılan ön çalışmayla sokaklar fotoğraflarla saptanarak geniş bir çalışma alanı ve örnekler içinde incelenmiştir. Saptanan sokaklar, fiziksel özellikler-ölçütler açısından gruplanmış, bu gruplar içinde karşılaştırmalar yapılarak özellik gösteren sokaklar seçilmiş ve örnek sokak sayısı 25'e indirilmiştir.

Bu çalışmada sokaklar üç ana grupta toplanmıştır:

1. Doğru sokaklar - Düz ve düze yakın sokaklar, L tipi sokaklar
2. Eğri sokaklar - Kıvrımlı ve kırıklı sokaklar
3. Merdivenli sokaklar

Sonuç olarak Trabzon sokakları, üç ana grup, süreklilik ve süreksizlik özelliklerine göre de altı grupta incelenebilmektedir.

Bu aşamada, seçilen sokakların detaylı tüm öğeleriyle rölöveleri (planları, kesitleri ve görünüşleri) fotoğrafları, çıkmalar, sokak, konut ve bahçe ilişkileri çalışılmış ve sokağın özelliklerini veren, fiziksel ölçütlerini bulunduran (ölçüler-oranlar, sokak türü-işlevi, sokak biçimlenişi, sokak zemin malzemesi, sokak eğimi, sokak sınırları, sokak tavanı, estetik öğeler) tablolar, belirleme föyleri oluşturulmuştur.

Tiplerin Genel Strüktürleri

Birinci aşamada elde edilen veriler üzerinden tiplerin genel strüktürleri; perspektif, plan, giriş, çıkma özelliklerini verecek şekilde, her sokak grubuna ait sokakları bir arada, karşılaştırmaya ve kolay/rahat okumaya olanak verecek şekilde tablolaştırılarak çalışılmıştır (Tablo 1a, 1b, 2, 3, 4, 5).

Tablolarda meydan/meydancık, konut-bahçe-avlu ilişkisi/oluşumu kapsamında yer alan sokakların fiziksel-mimari mekân sunumları üzerinden ikinci aşama analizleri yapılmış ve okunabilirlikleri ve ilişki kurulabilirliği yüksek olacak şekilde sunulmuştur.

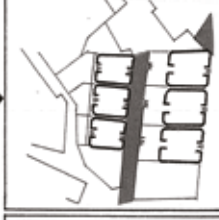
Tablo 1a. Genel Strüktür Analizi: Düz Sokaklar Sürekli

Tablo: 4.1a		DÜZ SOKAKLAR - SÜREKLİ			
		perspektiv	plan	giriş	çıkma
Emin Alemdar Sokak	5				
1 Nolu Deniz Sokak	5				
Soğuksu Caddesi	4				
Hükümet Caddesi-2	3				
Hükümet Caddesi-1	2				
Türkçü Caddesi	1				

Tablo 1b. Genel Strüktür Analizi: Düz Sokaklar Sürekli

Tablo: 4.1b		Nemlioğlu Cemal Sokak	Kenanoğlu Sokak	Sarayatik Sokak
		7	8	9
DÜZ SOKAKLAR - SÜREKLİ	perspektif			
	plan			
	giriş			
	çıkma			

Tablo 2. Genel Strüktür Analizi: Düz Sokaklar Süreksiz

Tablo: 4.2	Çayır çıkmazı		Nemlioğlu çıkmazı	
	1		2	
DÜZ SOKAKLAR - SÜREKSİZ	perspektif			
	plan			
	giriş			
	çıkma			

Tablo 3. Genel Strüktür Analizi: Eğri Sokaklar Sürekli

Tablo: 4.3		Mütevelli Sokak	Limonlu Sokak	Deniz Sokak	Dutlu Sokak
		1	2	3	4
EĞRİ SOKAKLAR - SÜREKLİ	perspektif				
	plan				
	giriş				
	çıkma				

Tablo 4. Genel Strüktür Analizi: Merdivenli Sokaklar Sürekli

Tablo: 4.4		Zeytinlik Sokak	Emin Alemdar Sokak	Kuruçeşme Sokak	Kuzgundere Sokak	Merdivenli Sokak-1
		1	2	3	4	5
MERDİVENLİ SOKAKLAR - SÜREKLİ	perspektif					
	plan					
	giriş					
	çıkma					

Tablo 5. Genel Strüktür Analizi: Merdivenli Sokaklar Süreksiz

Tablo: 4-5		Dervişpaşa Çıkma		Soğukçeşme Sokak		Hasanbaş Çıkma		Merdivenli Sokak-2	
4-5		1		2		3		4	
MERDİVENLİ SOKAKLAR - SÜREKSİZ	perspektif								
	plan								
	giriş								
	çıkma								

Fiziksel Mekân Öğeleri-Özellikleri

Sokağı, sokak mekânını oluşturan, açıklayan, sınırlayan öğeler; konumları, özellikleri, çevreye katkıları, yani fiziksel çevrenin sunum-sunuş biçimleri içinde mimari-estetik yönden analiz edilmektedir.

Sokak mekânının öğeleri-özellikleri;

- Sağır duvarlar
- Zemin eğimi ve merdivenler-Seri görünüşler
- Çıkmlar
- Kapılar ve konumları
- Çeşme ögesinin kullanılması
- Malzeme-Doku-Renk
- Yeşil

başlıkları altında incelenmekte ve tablolaştırılarak sunulmaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi, sokak tiplerini oluşturan biçimlenme ilkeleri bütünde bir tipolojik yaklaşımın oluşturulmasının ardından, Trabzon Sokakları; tiplerin genel strüktür analizleri ve tiplerde fiziksel mekân öğeleri-özellikleri kapsamında Trabzon Sokakları; Sağır Duvarlar, Zemin Eğimi ve Merdivenler-Seri Görünüşler, Çıkmlar, Kapılar ve Konumları, Çeşme Ögesinin Kullanılması, Malzeme-Doku-Renk, Yeşil başlıklarında olumlu özgün sunum ve ilkelerle, alternatifli olarak kendisini göstermektedir.

Söz konusu bileşenler-öğeler ayrı tablolarda ele alınırken, bu öğelerin detay özellikleri, üstlendikleri roller/görevler, ilkeleri, sundukları atmosfer, etkileri ve etki dereceleri sonuçlarıyla birlikte yazılı ve çizili olarak verilerek örneklenmektedir.

SAĞIR DUVARLAR

Tablo: 6

- Yönlendirici durumundadırlar
- Dikkati belli bir şey üzerinde yoğunlaştırmaktadırlar
- İnsanları sürprizlere hazırlamakta ve ulaştırmaktadırlar
- Sağır duvarlar insanı;

- . Sokaktaki ani kırılmalara,
- . Köşebaşındaki konuta,
- . Kapılara,
- . Çeşmelere,
- . Meydanlara

çekmektedirler.

Deniz Sokak 1	Dutlu Sokak 2	Soğukçeşme Sokak 3	Sarayatik Sokak 4
Dutlu Sokak 5	Kenanöglu Sokak 6	1 Nolu Deniz Sokak 7	Sırt Sokak 8

ZEMİN EĞİMİ ve MERDİVENLER

Tablo:7

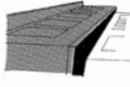
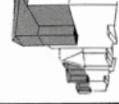
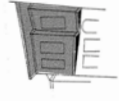
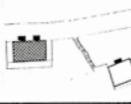
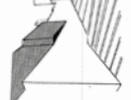
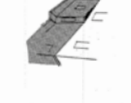
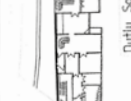
Zeminin fazla olduğu sokaklar,

- Eğim ve merdivenin birlikte kullanıldığı, geniş eğimli basamaklar şeklinde biçimlenen zemin özelliği göstermekte,
- Yavaş yavaş başlayan ve ilerledikçe artan yükselme miktarı ile insanları yormadan çıkaran özelliği bulundurmakta (sokak 1, 2, 4)(sokak eğimi çok fazla olan 3 nolu örnekte sokakın hemen tümüne merdivenler hakimdir),
- Her noktasından farklı görüntüler vermekte ve sık aralıklarla sürpriz mekanlar hazırlamaktadırlar, ki bu da seri görüşler-birbirini takip eden görüşler açısından, devinimsel algılama kalitelerini getiren, istenen-amaçlanan bir durumdur.

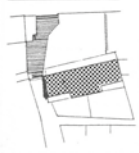
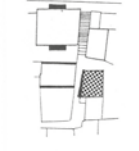
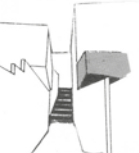
	Plan	Seri görüşler		
4 Dervişpaşa Çıkma				
3 Kuzgundere Sokak				
2 Hasanbaşı Çıkma				
1 Soğukçeşme Sokak				

Tablo: 8

ÇIKMALAR – SOKAKTAKİ KONUMLARINA GÖRE –

KÖŞELERDE ÇIKMALAR		DOĞRUDAN YOLA YAPILAN ÇIKMALAR				BAHÇE İÇİNE ÇIKMALAR	
		Düz Sokağa	Eğri Sokağa	Merdivenli Sokağa			
 Kenanpaşlı Sokak	 	 	 Hükümet Caddesi - 1	 Linaolu Sokak	 	 Kuzgündere Sokak	
 1 Nolu Deniz Sokak	 	 	 Hükümet Caddesi - 2	 Mürrevelli Sokak	 	 Zeytinlik Sokak	
 	 	 	 	 	 	 	
 	 	 	 Sarayatik Sokak	 Duflu Sokak	 	 	

ÇIKMALAR -SOKAKTAKİ KONUMLARINA GÖRE	
KÖŞELERDE ÇIKMALAR	Köşede olmanın getirdiği özellikli konum çıkma ile/yardımla vurgulanarak konuta köşebaşı/köşe konutu özelliği kazandırmaktadır.
DOĞRUDAN YOLA YAPILAN ÇIKMALAR	Düz Sokağa: Burada yapı geleneğinin sürdürülmesi gözlenmektedir. Belli bir plan ve -yerleşmiş belli bir plan- ve görünüş anlayışından doğan çıkma, düz sokağa düzgün şekilde yapılmaktadır. Eğri Sokağa: Zemindeki eğriliği üstte düzeltmek ve sokağı görmek amacı görülmektedir. Merdivenli Sokağa : Değişen eğime uyum gözlenmekte, eğime göre çıkma da kademelenerek çeşitlenmektedir.
BAHÇE İÇİNE ÇIKMALAR	Sokak sınırını, bahçe duvarı ve konutun sağır veya az pencereli cephesi oluşturmaktadır. Sokakta hareket halinde değişik görünümle algılanan bu çıkma sürpriz değeri taşımaktadır.

ÇIKMALAR - BİÇİMLERİNE GÖRE -		Tablo: 9
KAPALI	AÇIK	
		Emin Alemdar Sokak
		
		Kuruçeşme Sokak
		
Çıkma açık ve kapalı olma durumlarına göre incelendiğinde açık çıkma örneğine çok az rastlanmıştır. Bu örneklerin dışındaki tüm çıkma örnekleri kapalı çıkmalara örnektir.		

Sokaktan konuta giriş doğrudan olmadığı durumlarda yani sokak sınırını az pencereleli veya sağır konut ve bahçe duvarları oluşturduğunda, bahçeye giriş kapıları yakın olmakta veya aynı yere açılmaktadırlar. Sokakla fiziksel olarak kesilen ilişki, bahçe kapılarının "yanyanalık" ve "karşıkarşıyalık" ilişkisi içinde aynı yere veya yakın yere açılmasıyla tekrar kurulmaktadır. Farklı kotlardan ve kotlardan alınan girişlerle de ulaşım ve kullanım olanakları çeşitlenmektedir.

	Plan	Fotoğraf	Perspektif
3 Zeytinlik Sokak			
2 Sarayatlık Sokak			
1 Kenanoğlu Sokak			

SOKAKTA ÇEŞME ÖGESİNİN KULLANIMI

Tablo: 11

1. Sokaktaki bahçe duvarında
2. Doğrudan sokağa bakan konutun duvarında
3. İki sokağın kesiştiği yerde sokaklarda, birisini karşılayacak şekilde bahçe duvarında
4. Sokağın açıldığı meydanlarda
5. Birkaç konutun açıldığı küçük ortak alanlarda
6. Eğimli-merdivenli sokakların çıkışlarında
7. Fazla eğimli ve uzun sokakların ortalarında

1	2	3	4
5	6	7	

MALZEME - DOKU - RENK

Tablo:12

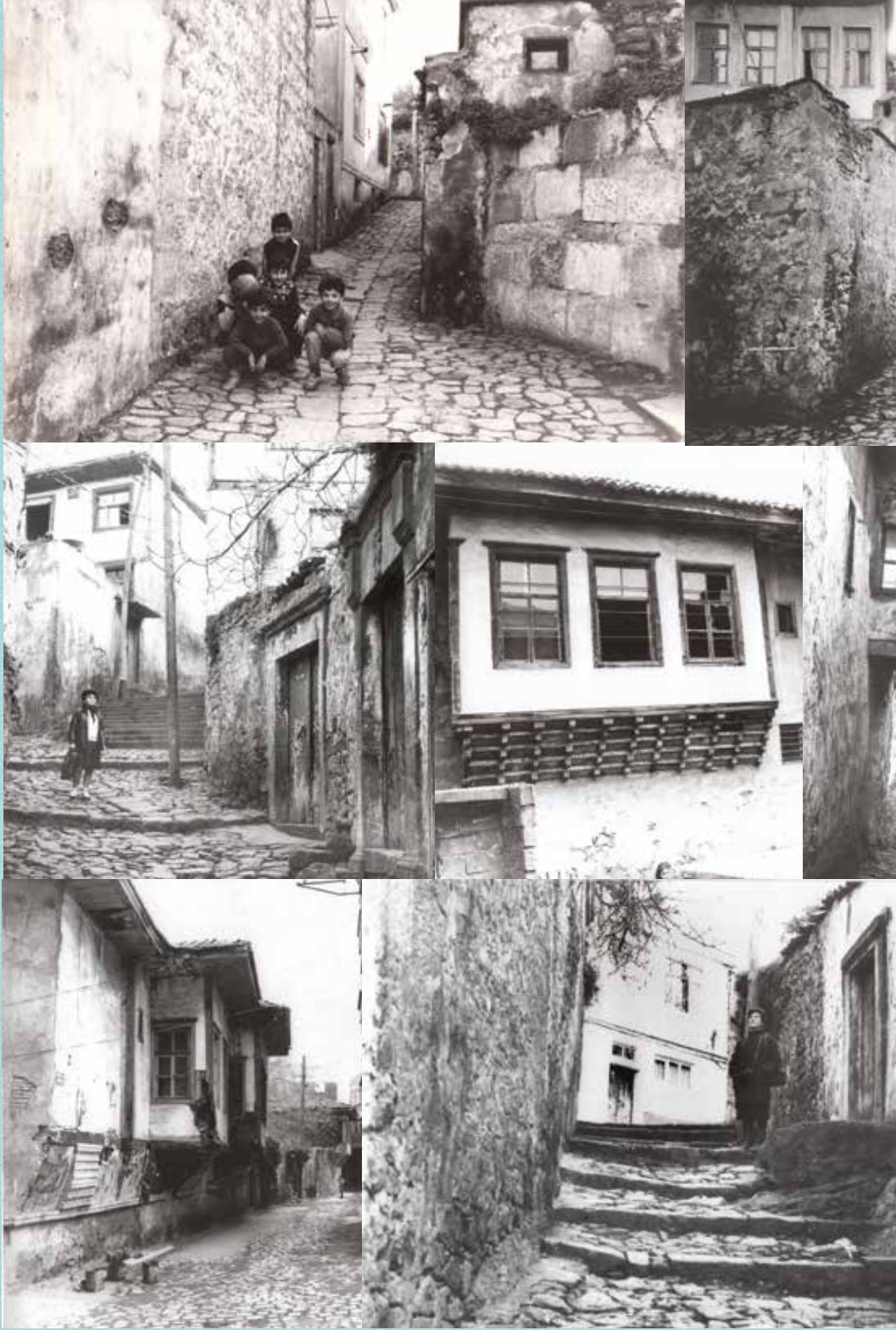
- Tabii kesme taştan oluşan Arnavut kaldırımı-eğimli, düz ve basamaklı olarak biçimlenmiş sokak zemini
- Tabii taştan yapılmış sıvasız bahçe-sokak duvarları
- Ahşap veya taş lentolu pencereler, genelde ahşap yatayda ve düşeydeki bölünmeler, tabii taştan sıvalı veya sıvasız zemin kat, bagdadi üzeri mavi, pembe, sarı, yeşil, eflatun ve beyazın pastel toplarında boyanmış sıvalı üst kat konut duvarları
- Kırmızı kiremit örtülü kırma çatılar
- Yeşil rengi ve renkli çiçekleriyle sokak yeşili
- Mevsimlere ve türüne göre sokağa renk katan yeşil ve çiçekler

YEŞİL

Tablo:13

- Aynı zamanda sokağın da yeşili olan bahçe yeşili
- Sokaktan görünen veya sokağa sarkan bahçe yeşili
- Sokağın yeşili olarak kapı üstü çiçekleri
- Sokak-Bahçe duvarlarındaki sarmaşıklar, duvar diplerinde ve zemindeki yabani otlar
- Eğimli arazilerde sokağın yeşili olarak algılanan evlerin görünen bahçeleri
- Sokakların açıldığı meydanlarda simge ögesi olarak yeşil-ağaç
- Sokak üzeri-tavanındaki yeşil
- Evlerdeki-penceresindeki çiçekler ve duvarlardaki sarmaşıklar-yeşil
- Estetik-güzellik ögesi olarak yeşil
- Doğallığı-doğal ortamı sunuşuyla yeşil
- Farklı zamanlarda-mevsimlere ve günlere göre-farklı karakterde ortamları sunan özelliğiyle yeşil

MALZEME
DOKU
RENK

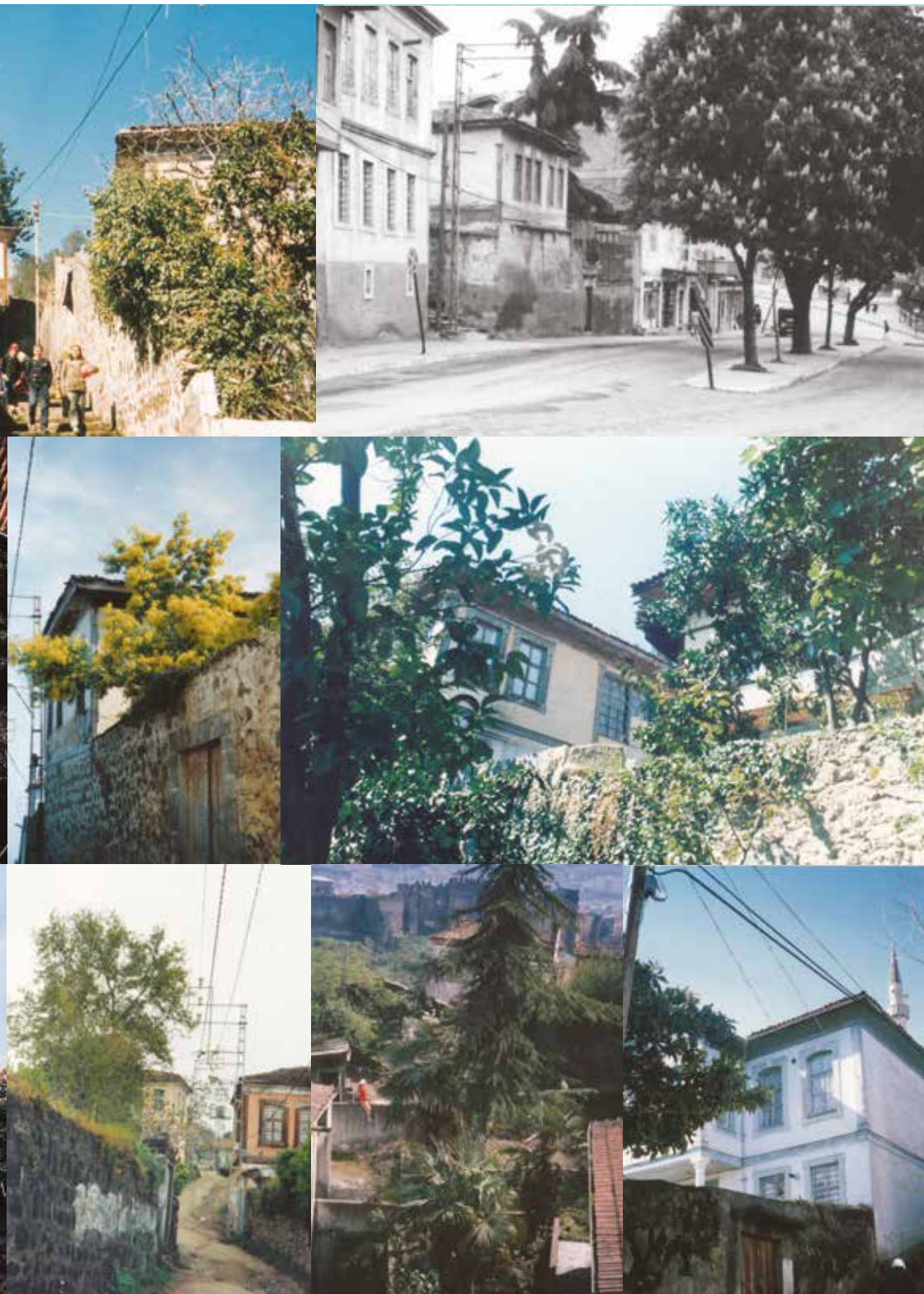
YEŞİL

YEŞİL

Yapılaşmış Çevre ile Sosyal Çevre Arasındaki İlişkiler

Araştırma bütününde adımları ilişkilendirerek tariflemek gerekirse, tipoloji ve fiziksel mekân ögelerinin verildiği ilk adımlarda fiziksel-mimari kimliğin incelenmesi hedeflenirken, araştırmanın devamında, bu bölümde, objektif verilmiş-sunulmuş-varolan sokağın ve sokak ögelerinin fiziksel kimliğinin, sosyal çevre kimliliğinin, kısacası yaşam ve yaşam kalitesi kimliğinin orada oturanlar-yaşayanlar için anlamları, değerlendirmeleri ve bu değerlendirmede etkili olan gerek sosyal gerekse fiziksel çevre nedenli faktörlerini, yaşayanlarının algılama, deneme-tecrübe, bağlar ve bilinçleri içinde, nesnel ve öznel bazı boyutlar-büyükölçekler ve karşılıklı etkileşim içinde incelemek araştırmanın bu başlıktaki amacını oluşturmaktadır.

Bir başka anlatımla, araştırmanın bu ikinci bölümünde, karşılıklı etkileşimler İkamet/Konut Bölgesi içinde, Konut-Bahçe-Sokak-Meydan/Meydancık mekânı bağlamında, orada oturanlar tarafından yaşanması, algılanması ve değerlendirilmesi konuyu oluşturmaktadır. Amaç; fiziksel kimliğin, yapılaşmış çevrenin, yapısal-mekânsal çevrenin yaşantıya sunduğu olanakların sübjektif değerlendirilmesi, oturanların gözünde kimlik ve ögelerin taşıdıkları anlamların yanında, sosyal çevre (insanlar arası ilişkilerin) kimliğinin ve özelliklerinin algılanması, değerlendirilmesi, taşıdıkları anlam ve önemlerinin incelenmesidir.

“Yapılanmış Çevre ve Sosyal Çevre Arasındaki İlişkiler” adlı bu bölümde, yapılanmış çevre ve sosyal çevre-davranışlar arasındaki karşılıklı etkileşim ağırlıklı olarak sübjektif algılama ve değerlendirmeler içinde ele alınırken, araştırma soruları;

- Yapılanmış çevre ile sosyal çevre arasındaki karşılıklı etkileşim kendini nasıl gösteriyor?
- Fiziksel oluşumlar-öğeler, insancıl-sosyal yaşantı-insanlar arası ilişkileri ve insanların algılamasını ve davranışlarını nasıl etkiliyor?
- Fiziksel çevrenin kolaylaştıran ve zorlaştıran-engelleyen etkileri neler olabilir?

olarak kendini göstermektedir.

Araştırmanın bu bölümü kendi içinde farklılaşan, birbirini tamamlayan/bütünleyen alt bölümleri bulundurmaktadır. Bu alt bölümler;

- Fiziksel çevrenin yaşantıya sunduğu olanakları ve olası ilişkilerin incelenmesini,
- Sokak mekânının yaşayanları-oturanları tarafından nasıl yaşandığını,
- Fiziksel, sosyal çevrenin, yaşantının sübjektif değerlendirilmesini

konu alan bölümlerdir.

Bu bölümde yer alan araştırmanın ilk iki basamağı burada yer alırken, üçüncü alt bölümü oluşturan “Fiziksel, sosyal çevrenin,yaşantının öznel değerlendirmesi” başlığına kaynak oluşturan kapsamlı ayrı araştırmaların zeminine dayalı olarak “Yaşayanların Dilinden Sokaklar” başlığında ayrı bölüm olarak verilmektedir.

Çalışma alanının sınırlandırılması

Araştırmanın bu bölümünde, ilk üç basamağın gerçekleştirilmesinde açıklanan konuya, amacına, kapsamına ve yapılmak istenen çalışmaya göre araştırma alanının daraltılması gerekmiş ve bu durumda, incelenen toplam 25 sokaktan farklı sokak tiplerinden ;

• Dutlu Sokak	– Eğri sokak
• Kuzgundere Sokak	– Merdivenli sokak
• Sarayatık Sokak	– Düz sokak-L tipi sokak
• Hasanbaş Çıkmaz Sokak	– Çıkmaz-Merdivenli sokak
• Soğukçeşme Sokak	– Çıkmaz-Merdivenli sokak
• Hükümet Cad. 1	– Düz sokak

örnek altı sokak seçilmiştir.

Çalışmanın bu basamağında, araştırma için seçilen örnek sokaklara gidildiğinde beklenilmeyen durumlarla, olaylarla karşılaşmıştır. Birinci sürpriz, ait olduğu grubun özel bir örneği olan Soğukçeşme Sokak’ın iz bırakmadan yok olmasıdır. Daha sonra Trabzon Tanjant Yolu projesi için sokağın ortadan kaldırıldığı öğrenilmiştir. İkinci sürpriz ise Sürmene’deki Hükümet Caddesi’nin tüme yakınının değişmiş olması, evlerin yerini apartmanların almasıdır. Beklenilmeyen bu durum karşısında,

araştırmanın bu bölümü, dört sokak örneğinde daha fazla sayıda (araştırmada kullanılan yönteme uygun olarak) görüşmeler yapılarak yürütülmüştür. Bu sokaklardan Sarayatik Sokak, yapılan gözlemler ve görüşmeler sonucunda, sergilediği özellikleri ile kendini gösteren “Meydan” mekânı ile birlikte ele alınmıştır. Çalışma alanı olarak alınan sokaklardan Sarayatik Sokak, koruma alanı içinde bulunmaktadır ve Dutlu Sokak da çalışmanın devam ettiği süre içinde korumaya alınmış bir sokak olarak görülmektedir.

Fiziksel-Yapısal Mekânsal Çevrenin Sunduğu Olanaklar, Olası İlişkiler

Yapılanmış çevre ile sosyal yaşantı-davranışlar arasındaki ilişkiler konusunda, fiziksel çevrenin sunum olanakları ve sunum biçimlerinin incelenmesi bu bölümün konusunu oluşturmaktadır. Amaç, fiziksel çevrenin sunulduğu olanakları ve biçimlerinin, eylem ve eylem alanlarına ve ilgili fiziksel-yapısal mekânsal çevre bölgelerine, öğelerine göre, analitik yaklaşımla incelenmesi ve aynı zamanda bir analiz yöntemi geliştirmektir.

Yapılan ön gözlemle ve yaşanan olaylardan hareketle, konut bölgesindeki yapısal-mekânsal çevreye bağlı olarak eylem bölgeleri;

- Konut bölgesi
- Bahçe bölgesi
- Kapı önü bölgesi
- Sokak bölgesi
- Meydan bölgesi
- Dinî yapılar bölgesi
- Alışveriş bölgesi
- Dinlenme-Toplanma bölgesi

olarak gruplandırılmıştır. Bu eylem alanlarında, sunulan olanaklara göre alınabilecek eylemler, ilişkiler listelenmiş/detaylandırılmıştır.

Belirlenen eylemlerin notasyon tekniği ile ifade edilerek, yalınlaştırılarak kullanılmasıyla, sokak ve yakın yerleşme bölgesinin sunduğu olanaklar, örnek sokaklar için çözümlenmiştir. Olasılı ilişkilerin aynı anda gerçekleşme ve katılımı ile oluşan çeşitlenmeleri de söz konusudur. Bu çeşitlenmeler yer yer analizlerde de bütüncül olarak ele alınmaktadır (Şekil 7, 8, 9, 10).

EYLEM BÖLGELERİ ve EYLEMLER

1. Konut- Ev Bölgesi

• Görme	}	• Konuttan bahçeye- Kendi bahçesine veya komşu bahçeye
• Selamlaşma-Konuşma		• Konuttan sokağa
• Sohbet		• Konuttan konuta
• Seyretme		• Konuttan çevreyi
• Sokağı	}	
• İnsanları		
• Manzarayı		
• Bahçeyi/Bahçeleri		

2. Bahçe Bölgesi

• Toplanma, Oturma, Üretim, Sohbet, Yemek, Elişi	}	• Taşlık
		• Balkon-Teras
		• Ağaç altı
		• Toprak bölüm, saksılar
• Yeşille ilgilenme, Üretim	}	• Tüm bahçe bölgesi
• Çocuk oyun-Çocuk kontrol	}	• Bahçeden bahçeye
• Görme	}	• Bahçeden sokağa
• Selamlaşma-konuşma		• Bahçeden kendi konutuna ve diğer konutlara
• Sohbet		
• Katılmalı eylemler		
• Seyir	}	• Bahçeden çevreyi

3. Kapı önü Bölgesi

• Görme	}	• Kapıdan kapıya
• Karşılaşma		• Kapı önünde
• Selamlaşma-Konuşma		• Kapıdan konuta-pencereye
• Sohbet		• Kapıdan sokağa
• Toplanma, oturma, elişi, sohbet	}	• Kapı önü
• Çocuk oyun-Çocuk kontrol	}	• Kapı, kapı önü, sokak bölgesi
• Katılmalı eylemler		
• Seyir	}	• Kapıdan-Kapı önünden çevreyi

4. Sokak Bölgesi

• Görme	}	• Sokak	
• Karşılaşma		• Sokak alt bölgeleri;	Duvar dibi
• Selamlaşma-Konuşma			Saçak altı
• Sohbet			Basamaklar
• Oturma-Dinlenme			Kapı önü
• Çocuk oyun-Çocuk kontrol	}	• Sokak bölgesi	...
• Katılmalı eylemler			
• Seyir	}	• Sokaktan çevreyi	

5. Meydan Bölgesi

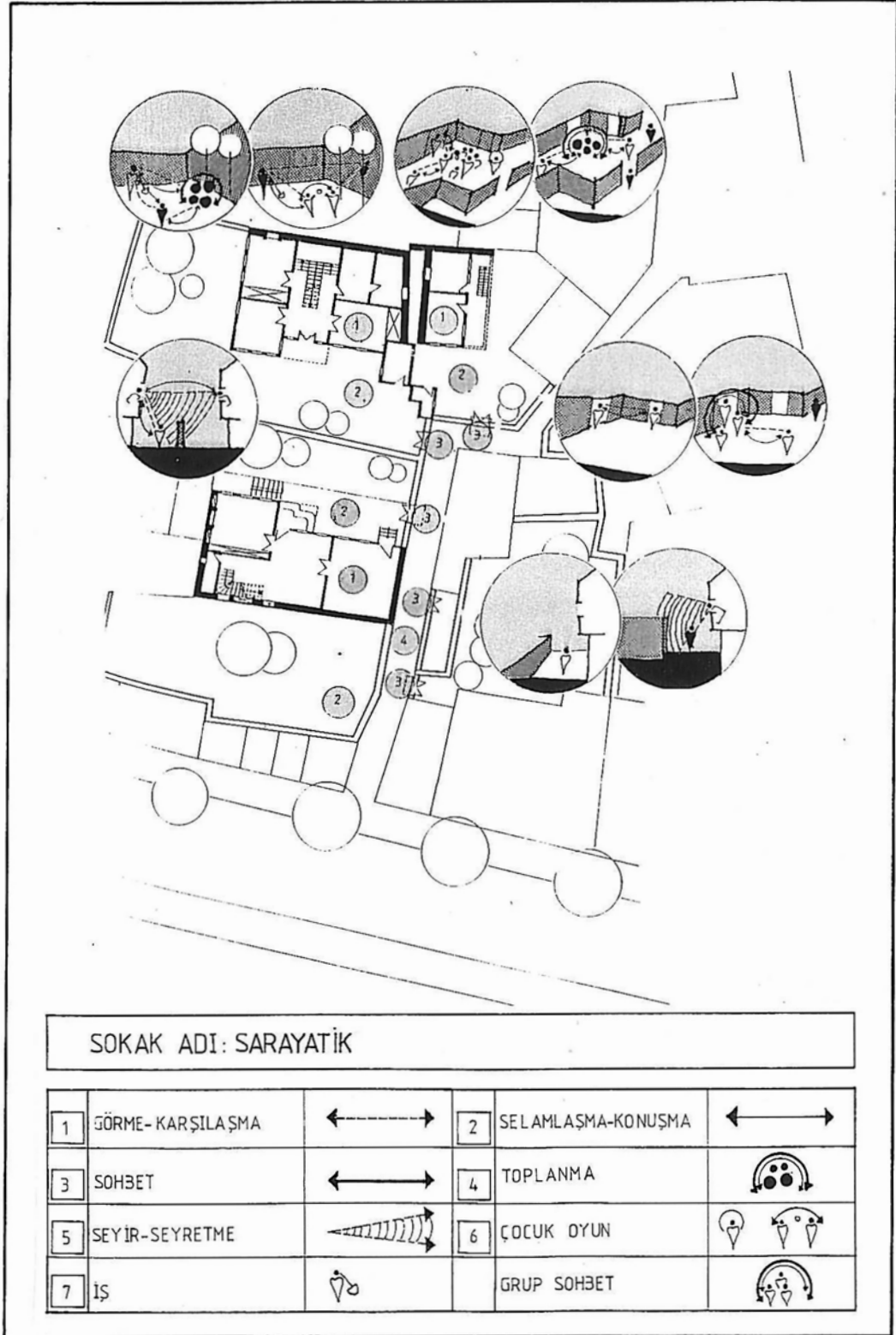
• Görme	}	• Meydan	
• Karşılaşma		• Meydan alt bölgeleri;	Kapı
• Selamlaşma-Konuşma-Sohbet			Duvar dibi
• Toplama, Oturma, Elişi, Sohbet			...
• Oyun			
• Buluşma			
• Çocuk oyun-Çocuk kontrol	}	• Meydan bölgesi	
• Katılmalı eylemler			
• Seyir	}	• Meydandan çevreyi	

6. Dini Yapılar Bölgesi-Cami

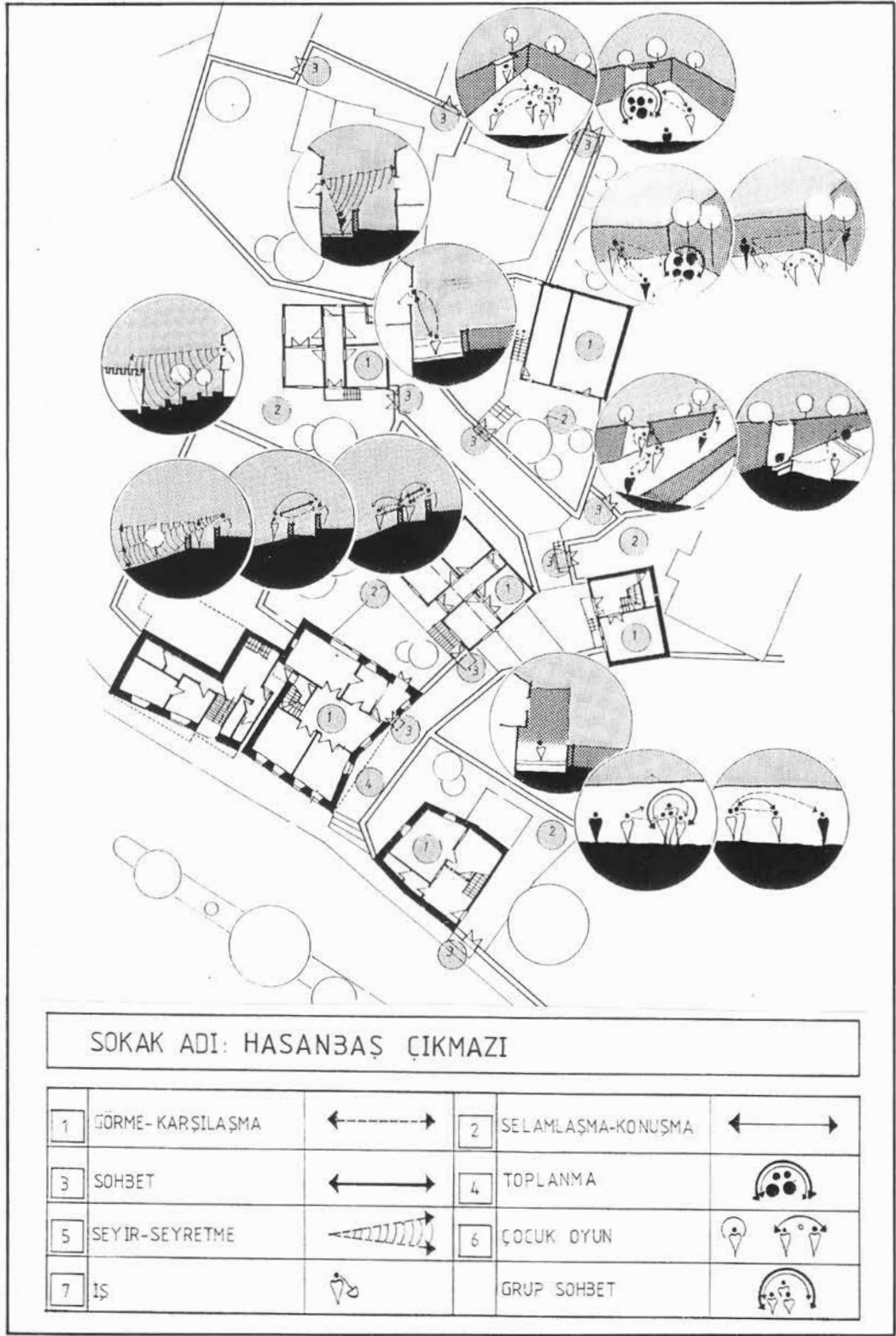
• Toplanma, Buluşma	}	• Cami kapıönü
• Görme		• Cami avlusu
• Karşılaşma		
• Selamlaşma-Konuşma-Sohbet		
• Katılmalı eylemler		

7. Alışveriş Bölgesi

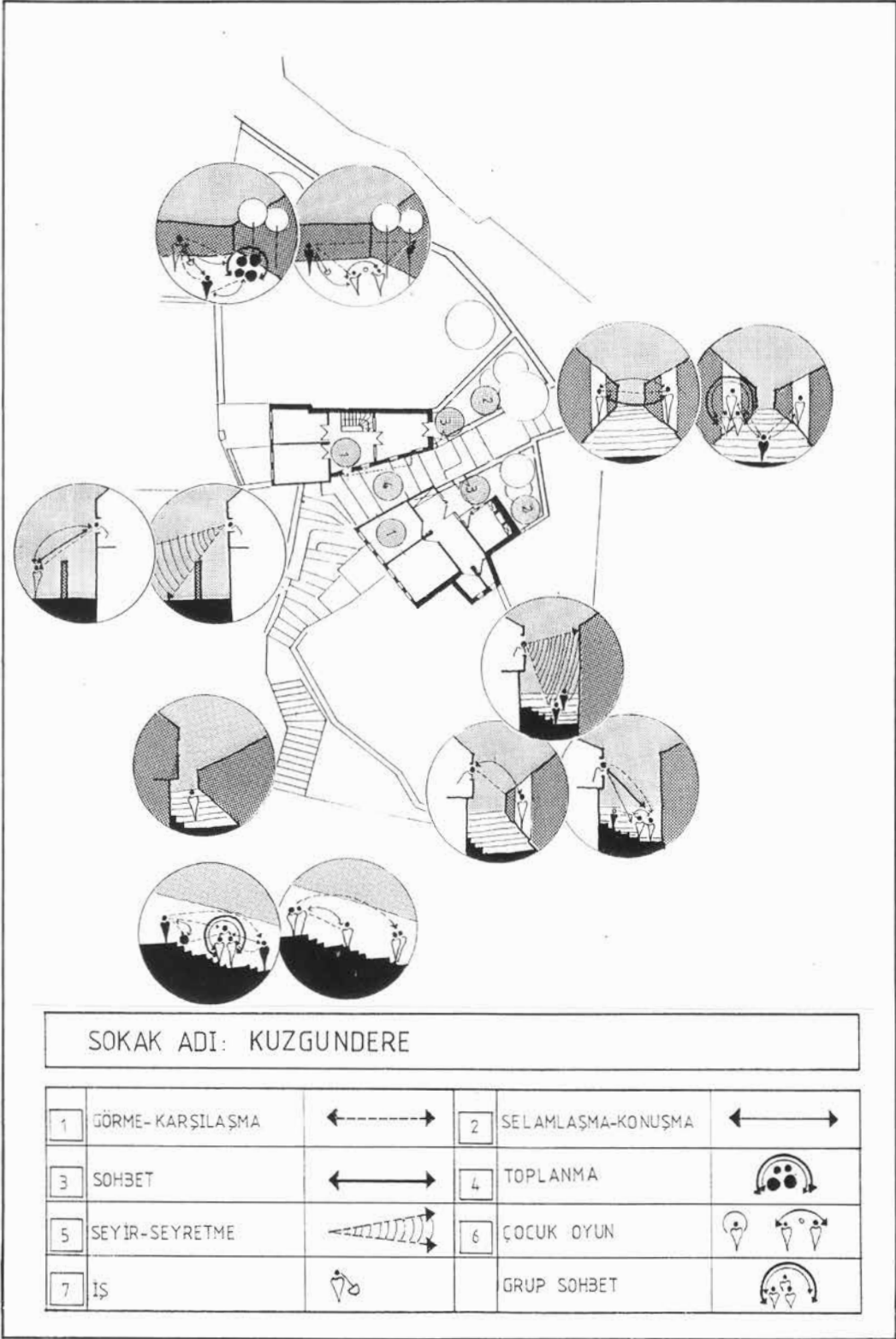
8. Dinlenme-Toplanma Bölgesi

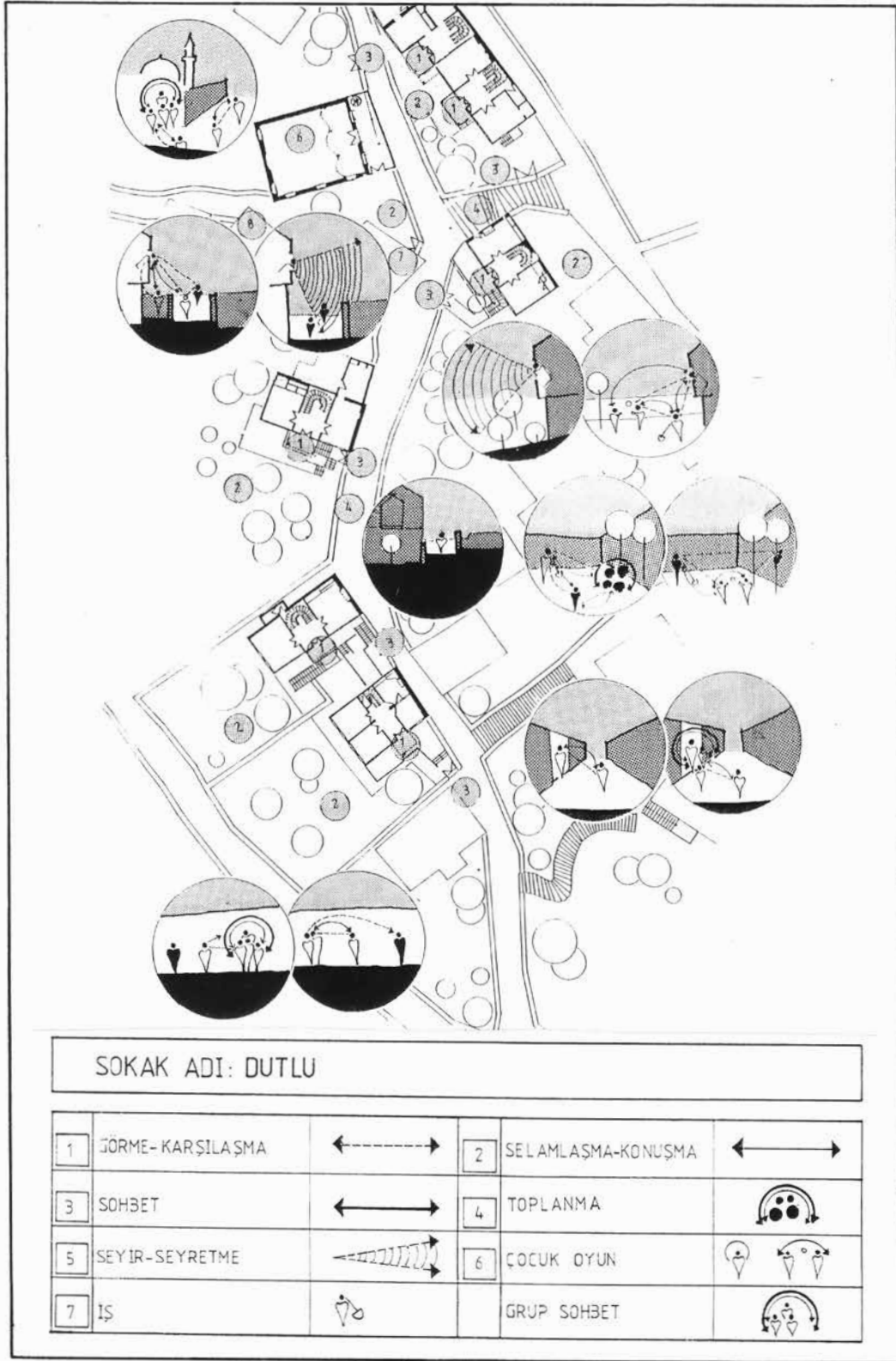
Şekil 7. Olasılı İlişkiler Analizi: Sarayatik Sokak

Şekil 8. Olasılı İlişkiler Analizi: Hasanbaşı Çıkmaşı

Şekil 9. Olasılı İlişkiler Analizi: Kuzgundere

Şekil 10. Olasılı İlişkiler Analizi: Dutlu Sokak

Sokak Mekânının Yaşantısı-Gözlemler

Araştırmanın Amacı, Soruları, Yöntem ve Teknikler, Araştırmanın Yürütülmesi

Amaç, “Oturanların sokaklarını nasıl yaşadıkları” ana sorusuna bahçe ve konutlarla ilişkili olarak sokak-meydan bölgesi içinde, eylem ve etkinlikleri gözleyerek cevap aramaktır. Bu gözlemler katılmasız gözlem olarak planlanmış ve uygulanmıştır.

Gözlem aralıkları için önce, tüm sokaklarda kısa süreli ön gözlemler yapılmış ve bu gözlemler vasıtasıyla, gözlemlerin haftanın hangi günü, gün içinde farklı zaman aralıkları ve hangi nokta ve noktalarda yapılacağı belirlenmiştir. Gözlemlerin, haftanın biri hafta içi, diğeri hafta sonu olmak üzere iki gününde ve günün üç farklı zamanında (öğleden önce, öğle, öğleden sonra veya akşama doğru) ve sokağın konumuna göre belirlenen bir veya birkaç noktadan yapılmasına karar verilmiştir.

Yapılacak-yapılan gözlemlerle;

- Hangi etkinlikleri var ve gerçekleşmekte?
- Nerede gerçekleşmekte?
- Kimler katılmakta ve katılanların cinsiyeti, ortalama yaş grubu ve katılanların sayısı nedir?
- Eylemler hangi koşullar altında, hangi konumlarda gerçekleşiyorlar ve nasıl süreklilik göstermekteler?

sorularına ilişkin bilgiler edinmek amacıyla saptamalar yapılmıştır.

Yapılan gözlemlerle, eylemler-olaylar, etkinlikler not edilmiş ve aynı zamanda konumlar fotoğraflarla saptanmıştır. Saptanan bilgiler; eylem numarası, eylemler, katı-

limcılar, yer (ilgili ev numarasıyla bilikte) başlıklarında her sokak için tablolaştırılmıştır. Diğer taraftan sokak planları üzerine, eylemleri gösteren fotoğraflar seçilerek yerleştirilmiş ve gözlem noktaları işaretlenmiştir.

Gözlem tablolarındaki eylemler; süreklilik gösterme, katılma durumu, aynı anlı gerçekleşme ve ilgililik durumuna göre numaralandırılırken şunlara dikkat edilmiştir:

- Süreklilik gösteren eylemler: Aynı eylem numarası altında,
- Katılmalı eylemler: Aynı eylem numarası altında,
- Aynı anlı eylemler:
 - Aynı anlı ilgili eylemler: Aynı eylem numarası altında
 - Aynı anlı bağımsız eylemler: Aynı eylem numarası altında,
- İlgili eylemler- daha önceki eylemlerin devamında gelen eylemler: Aynı eylem numarası altında ve ilgili eylem no'su ile birlikte verilmektedir.

Gözlemler 1989 Mart ve Nisan aylarında yapılmıştır. Farklılaşma gösteren gözlem aralıkları, o sokaktaki belirli eylemlerin yoğunlaştığı saatlere göre seçilmiştir (Dutlu Sokak; cuma günü, camiye gitme ve dağılma zamanı). Aynı günlerde yapılan ek gözlemlerden seçilmiş fotoğraflardan bazıları, mekân kullanımını sergilemeleri açısından gözlem fotoğrafları arasına alınmıştır (Meydan, Sarayatık Sokak, hafta içindeki meydan gözlem fotoğrafları).

Gözlem tablolarında;

Yaşlı Kadın:

Yaşlı Erkek:

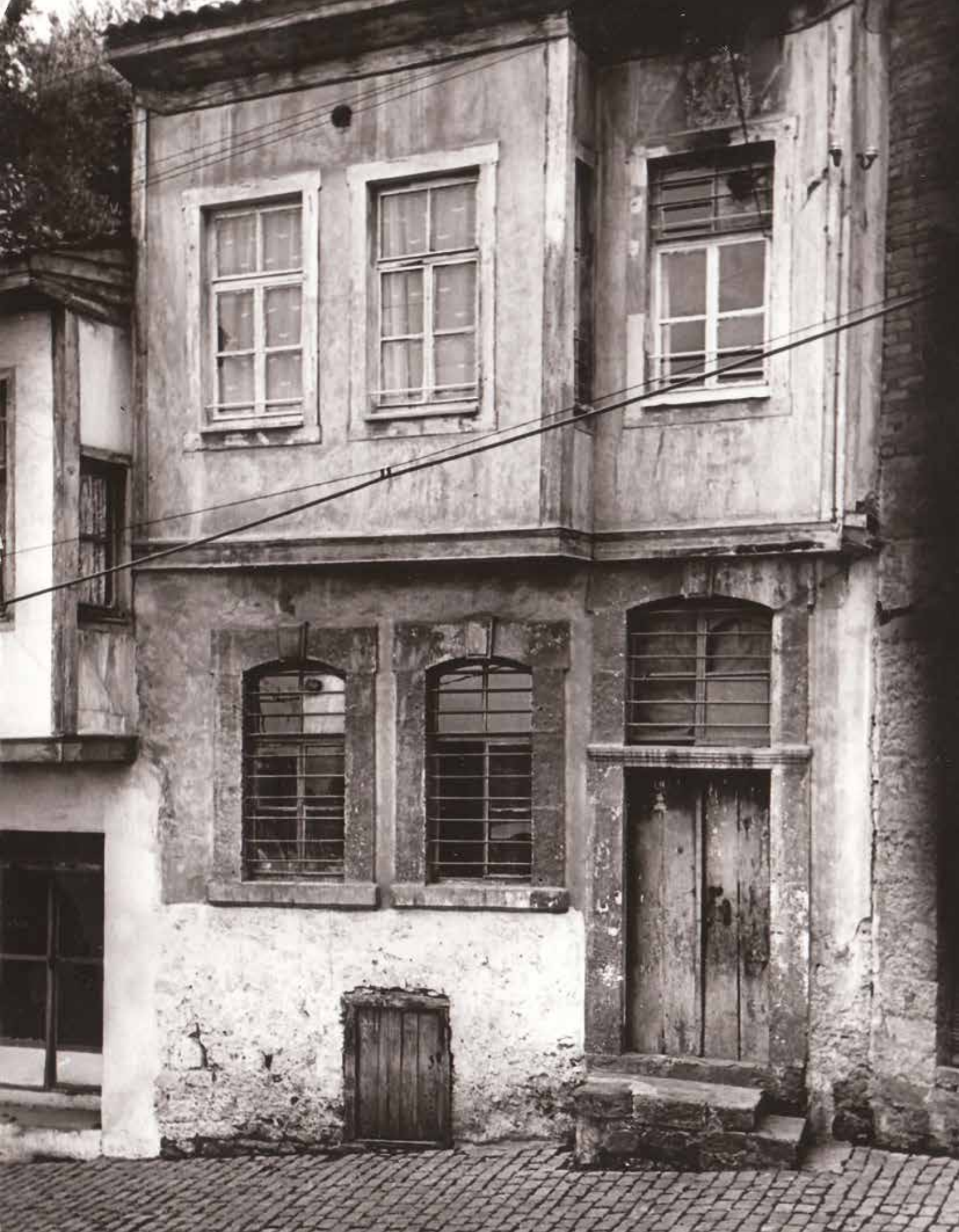
Kadın:

Erkek:

Çocuk:

sembolleriyle gösterilmektedir.

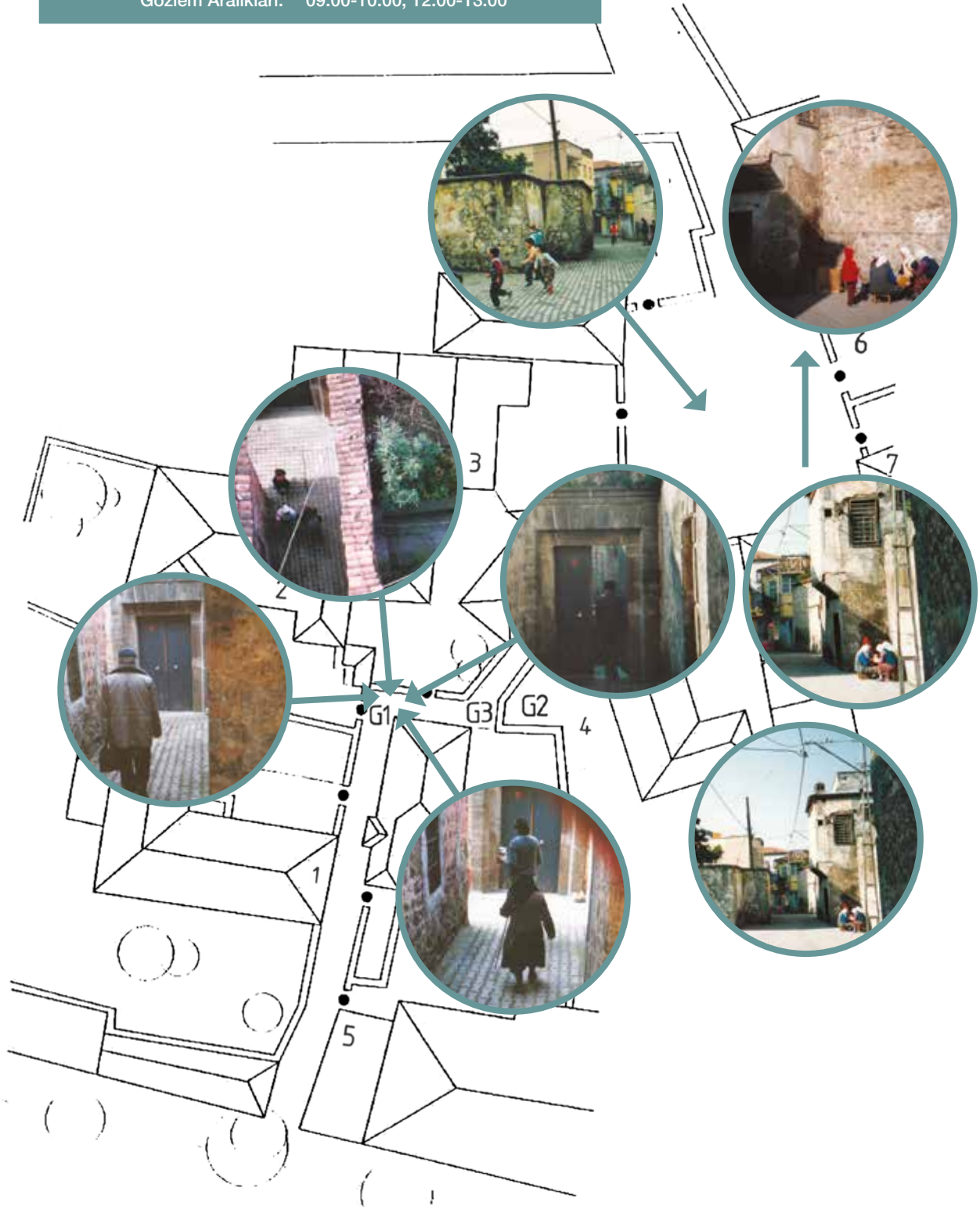
Burada, yapılan gözlemlerde konu; eylemleri ve gerçekleştiği yerleri, konumları, araçları, katılımcılarıyla, değişik zaman-mevsim, ay, gün, gün zamanına ve eylem sıklıklarına göre eylem ağırlıklı, detaylı, tam anlamıyla sistemli bir gözlem yapmak değil, sokaklardan yaşantıyla, kullanımla ilgili bir kesit sunmaktır. Bunun yanında fiziksel çevrenin yaşantıya sunduğu olanakları analiz çalışmasında ele alınan eylemler, alt bölgeler açısından sınılanması ve desteklenmesi amaçlıdır. Gözlemlerin değerlendirilmesi aşamasında; yapılan gözlemler döküm tablo örneği olarak verilmektedir. Bunun devamında gözlem yapılan sokak mekânlarında yapılan gözlem günlerine, gözlem yerlerine/noktalarına göre, eylemlerden seçilenler, planlar üzerinde gerçekleşme yeri, şekli, katılımcı, eylem türlerini veren, gözlemlerle ilgili atmosfere dahil hemen her kalitenin, ögenin görülebileceği, okunabileceği fotoğraflı sunumlar yer almaktadır.

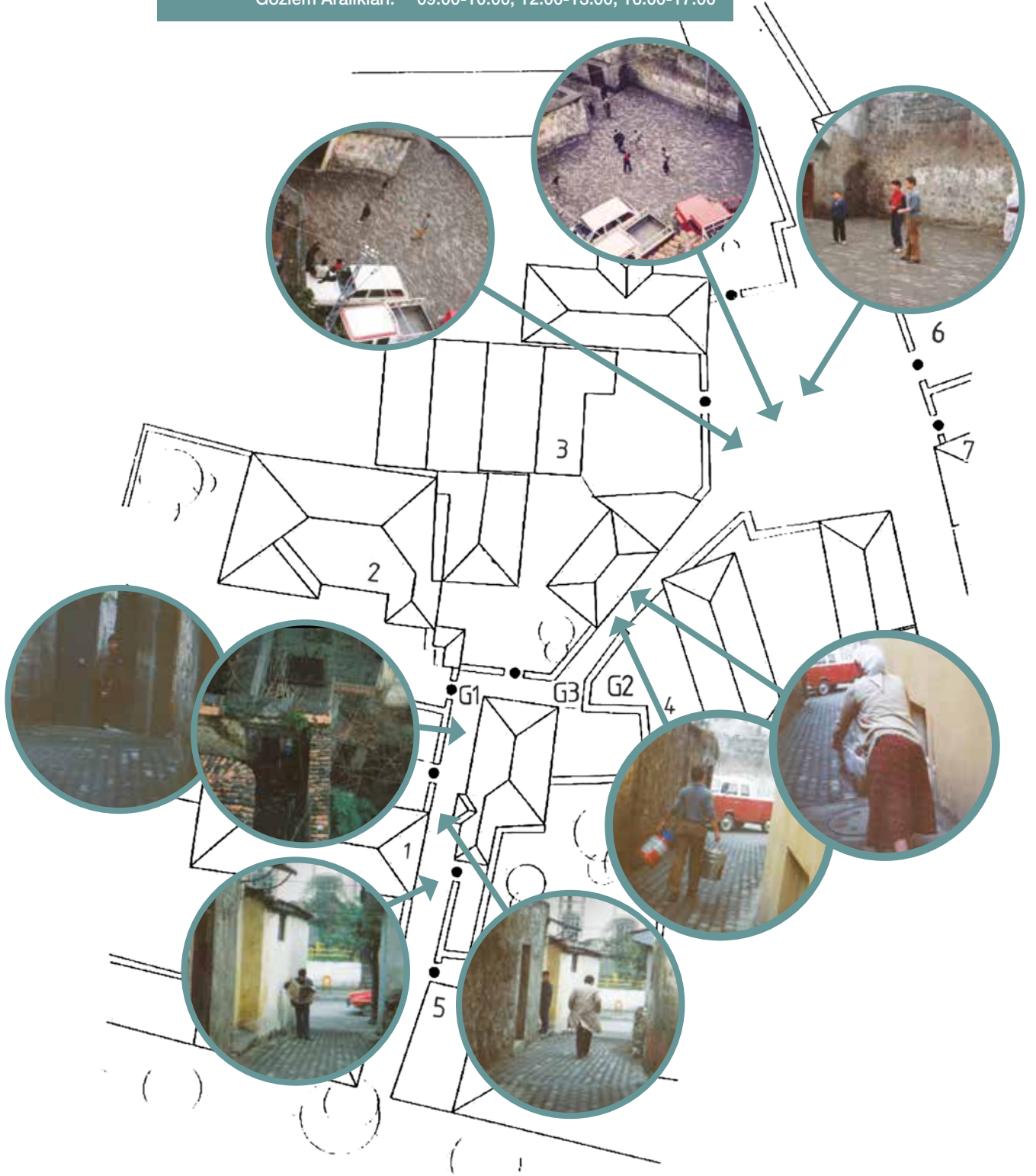
Gözlem Yeri: Sarayatik Sokak		Gözlem Noktaları: G1- Sokak Köşesi G2- Apartman (4) Terası G3- Sokak Köşesi	
Gözlem Günü: Pazartesi			
Gözlem Aralıkları: 1. Gözlem (9.00-10.00)			
Eylem No.	Eylemler	Katılımcılar	Yer-İlgili Ev No.
1	• Yürüme-Birlikte	♀ ♀	Sokak
2	• Yürüme • Geri Dönme	♀	Sokak Sokak
3	• Evden Çıkma • Rastlama-Konuşma • Yürüme-Gitme	♂ ♂ ♂ ♂ ♂	Ev (3)-Sokak Kapı önü-Sokak Sokak
4	• Yürüme	♂	Sokak-Meydan-Valilik
5	• Koşma	○	Valilik-Meydan
6	• Bakma • Konuşma	♀ ♂ ♂ ♂	Pencereden sokağa
7-4	• Geri Dönme	♂	Valilik-Meydan
8	• Yürüme	♀	Meydan-Valilik
9	• Posta Getirme	♂	Meydan-Sokak
10	• Yürüme	○	Valilik-Sokak
11	• Yürüme	♂ ♂	Meydan-Sokak
12	• Yürüme-Birlikte	♀ ♀	Sokak-Meydan-Sokak
13	• Evden Çıkma	♂	Ev (2)-Sokak Sokak-Valilik

Gözlem Yeri: Sarayatik Sokak			Gözlem Noktaları: G1- Sokak Köşesi G2- Apartman (4) Terası G3- Sokak Köşesi
Gözlem Günü: Pazartesi			
Gözlem Aralıkları: 2. Gözlem (12.00-13.00)			
Eylem No.	Eylemler	Katılımcılar	Yer-İlgili Ev No.
1	• Yürüme-Birlikte • Eve Girme	♀♀	Valilik-Sokak Sokak-Ev (5)
2	• Evden Çıkma • Yürüme	♀	Ev (5)-Sokak Sokak-Valilik
3	• Yürüme-Birlikte -Konuşarak	♀○○	Sokak-Meydan
4	• Yürüme - Çaydanlıkla	♂	Meydan-Sokak-Valilik
5	• Yürüme • Eve Girme	♀	Meydan-Sokak-Ev (2)
6	• Yürüme	♂	Meydan-Sokak-Valilik
7	• Yürüme	♂	Valilik-Sokak-Meydan
8	• Koşma/Koşarak Gitme • Koşarak Dönme	○	Sokak-Valilik Valilik-Sokak
9	• Yürüme Birlikte	♂♂	Meydan-Valilik
10	• Evden Çıkma • Odunluğa Gitme • Yakacak Taşıma	♂○	Ev (4)-Sokak-Odunluk
11	• Yürüme	♀	Sokak-Meydan
12	• Oynama Koşma	○○○○○	Meydan
13-12	• Evden Çıkma	♀	Ev (6)-Meydan
	• Konuşma	♀○○○○○	Meydan
	• İçeri Girme	♀	Meydan-Ev (6)
14	• Oyun Bitişi -Dağılma	○○○○	Meydan
15	• Yürüme-Birlikte -Çantalarla	♂♂○	Sokak-Meydan

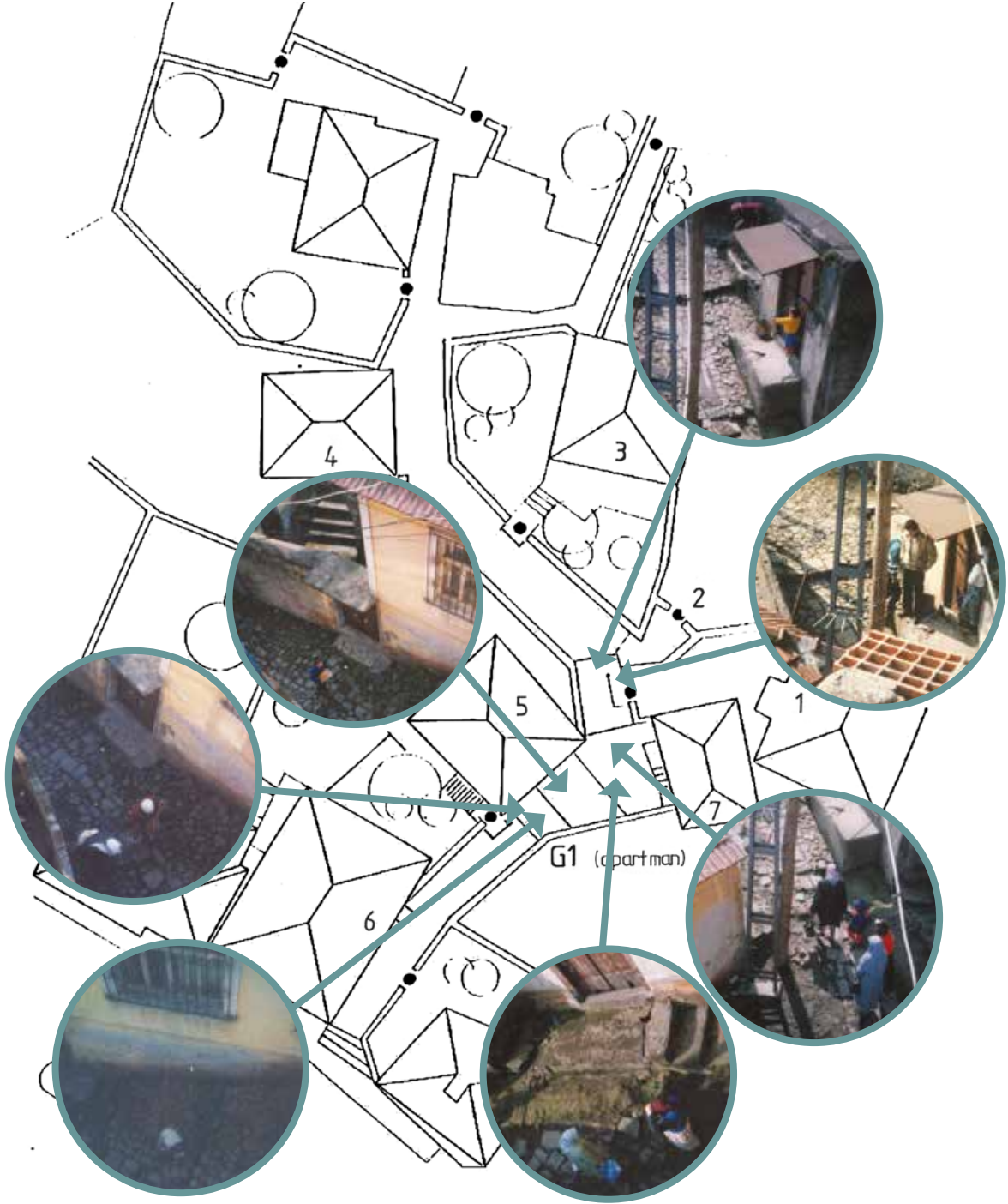
Şekil.11 Gözlem Yeri: Sarayatik Sokak
Gözlem Günü: Pazartesi
Gözlem Aralıkları: 09.00-10.00, 12.00-13.00

Şekil.12 Gözlem Yeri: Sarayatik Sokak
Gözlem Günü: Cumartesi
Gözlem Aralıkları: 09.00-10.00, 12.00-13.00, 16.00-17.00

Şekil.13 Gözlem Yeri: Hasanbaş Çıkmaşı
Gözlem Günü: Cumartesi
Gözlem Aralıkları: 09.00-10.00, 12.00-13.00, 16.00-17.00

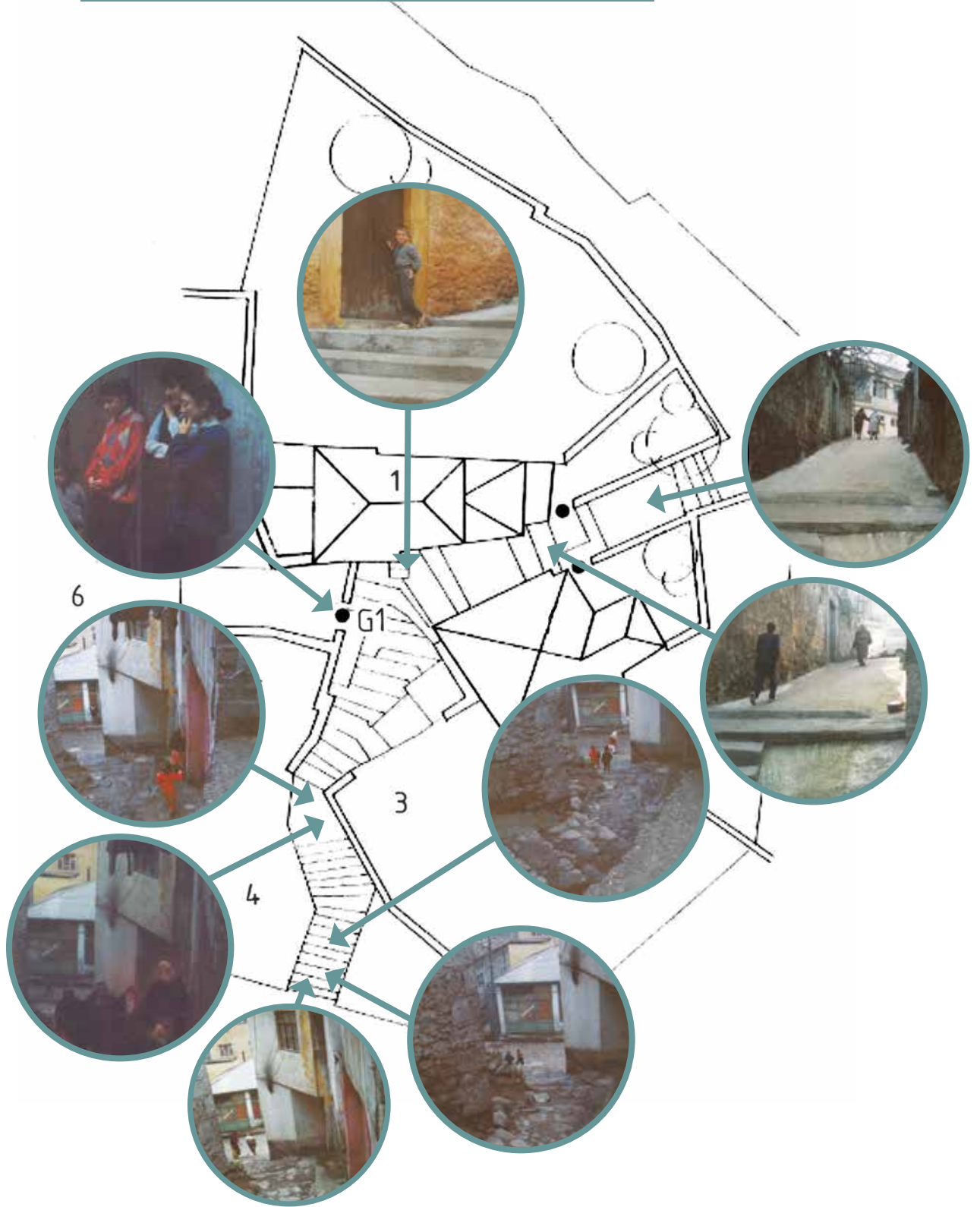
Şekil.14 Gözlem Yeri: Hasanbaş Çıkmazı
Gözlem Günü: Cumartesi
Gözlem Aralıkları: 09.00-10.00, 12.00-13.00, 16.00-17.00

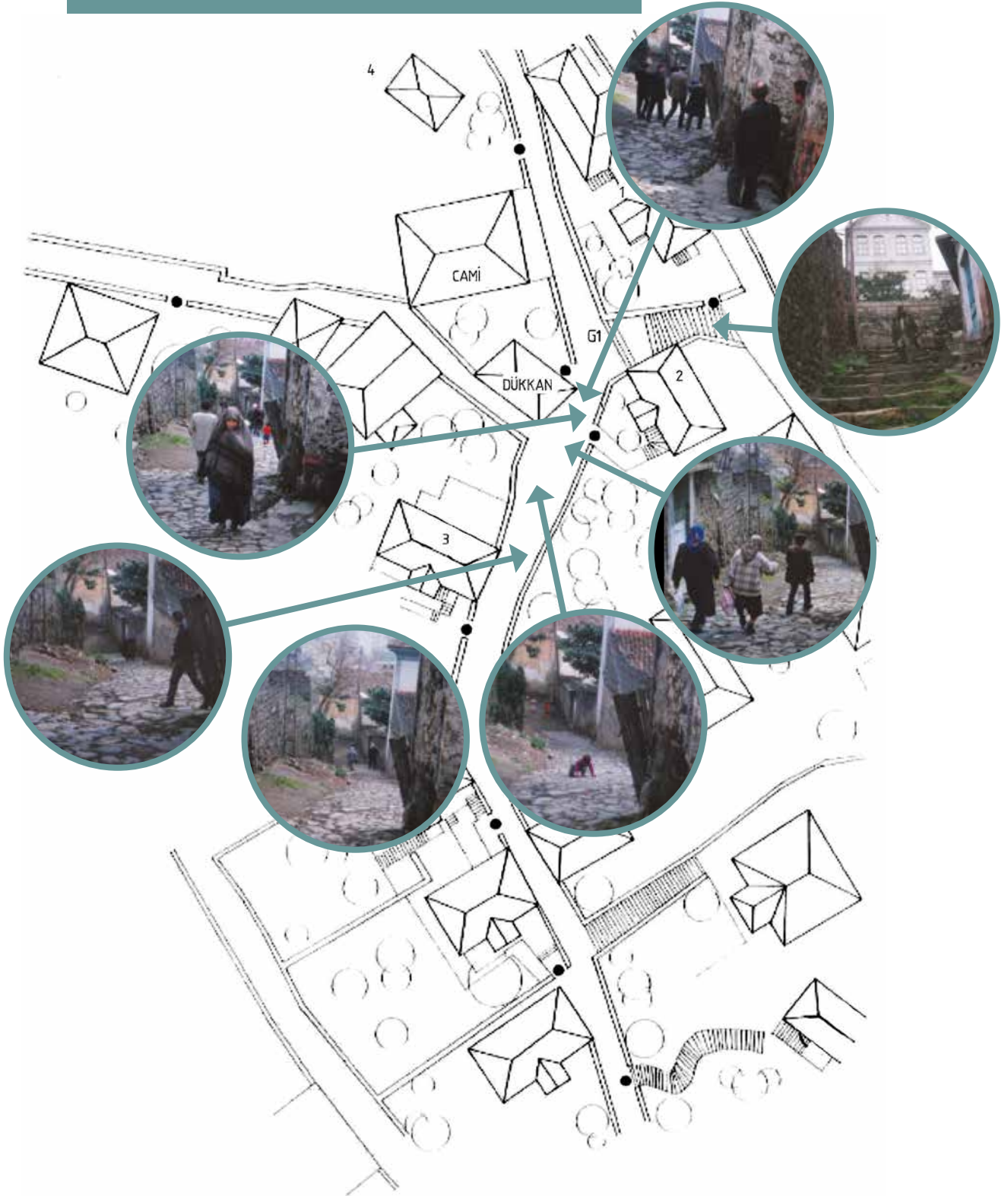
Şekil.15 Gözlem Yeri: Kuzgundere Sokak
Gözlem Günü: Cumartesi
Gözlem Aralıkları: 09.00-10.00, 12.00-13.00, 16.00-17.00

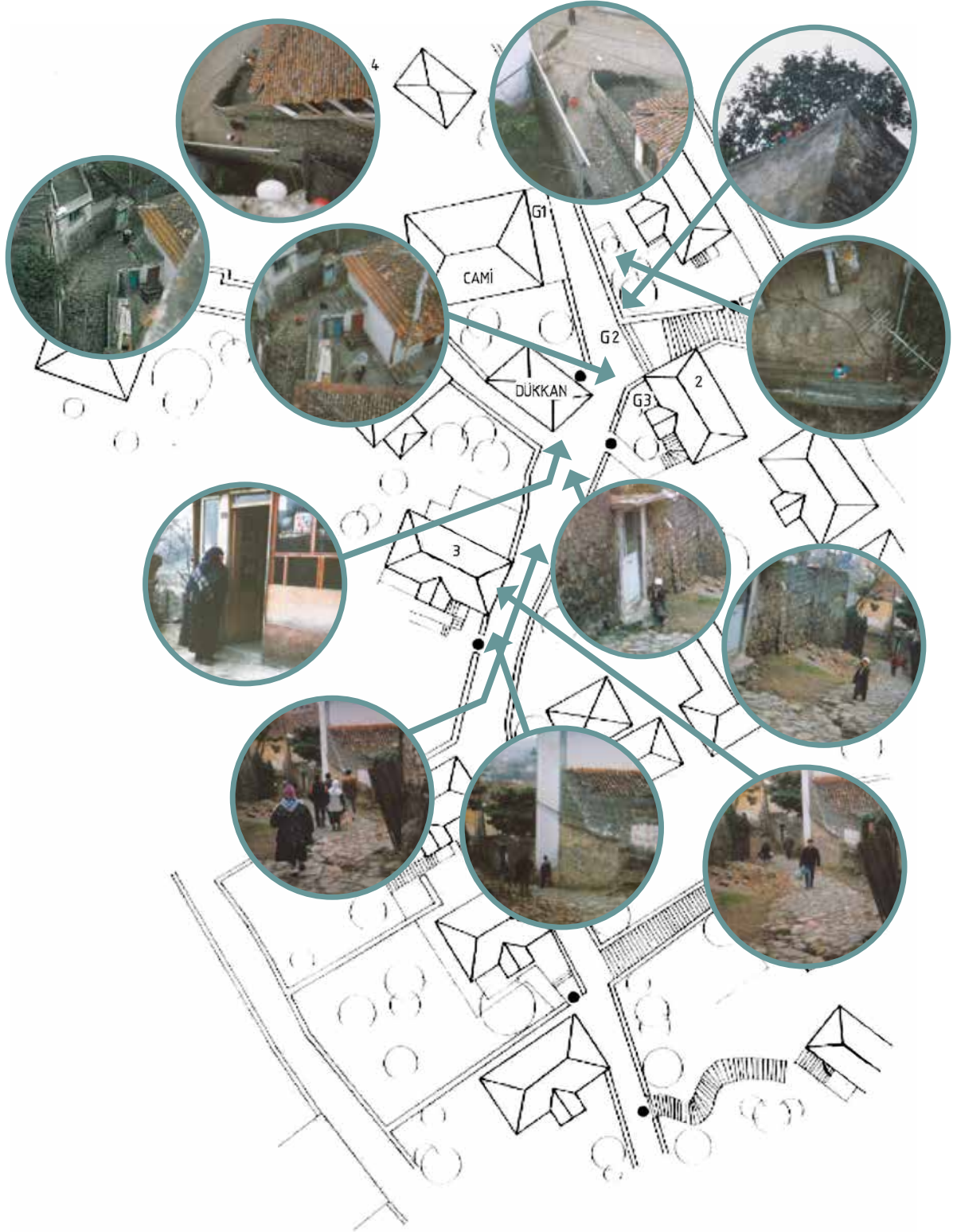
Şekil.16 Gözlem Yeri: Kuzgundere Sokak
Gözlem Günü: Perşembe
Gözlem Aralıkları: 09.00-10.00, 12.00-13.00, 16.00-17.00

Şekil.17 Gözlem Yeri: Dutlu Sokak (Akçabat)
Gözlem Günü: Cuma
Gözlem Aralıkları: 09.00-10.00, 11.00-12.00, 13.00-14.00

Şekil. 18 Gözlem Yeri: Dutlu Sokak (Akçabat)
Gözlem Günü: Cumartesi
Gözlem Aralıkları: 09.00-10.00, 12.00-13.00, 16.00-17.00

• Eylem Alanları, Bölgeleme ve Alt Bölgeler ve Eylem Çeşitlenmeleri

Yapılan gözlemlerde, bahçe ve konutlarla ilgili olarak sokak-meydan bölgesinde, bir önceki basamakta (Fiziksel çevrenin sunduğu olanaklar-olasılı ilişkiler) belirtilenlerle paralellik içinde;

- Sokak Konut
- Bahçe
- Kapı önü
- Sokak
- Meydan
- Cami
- Alışveriş
- Toplanma-Dinlenme

bölgeleri saptanmıştır.

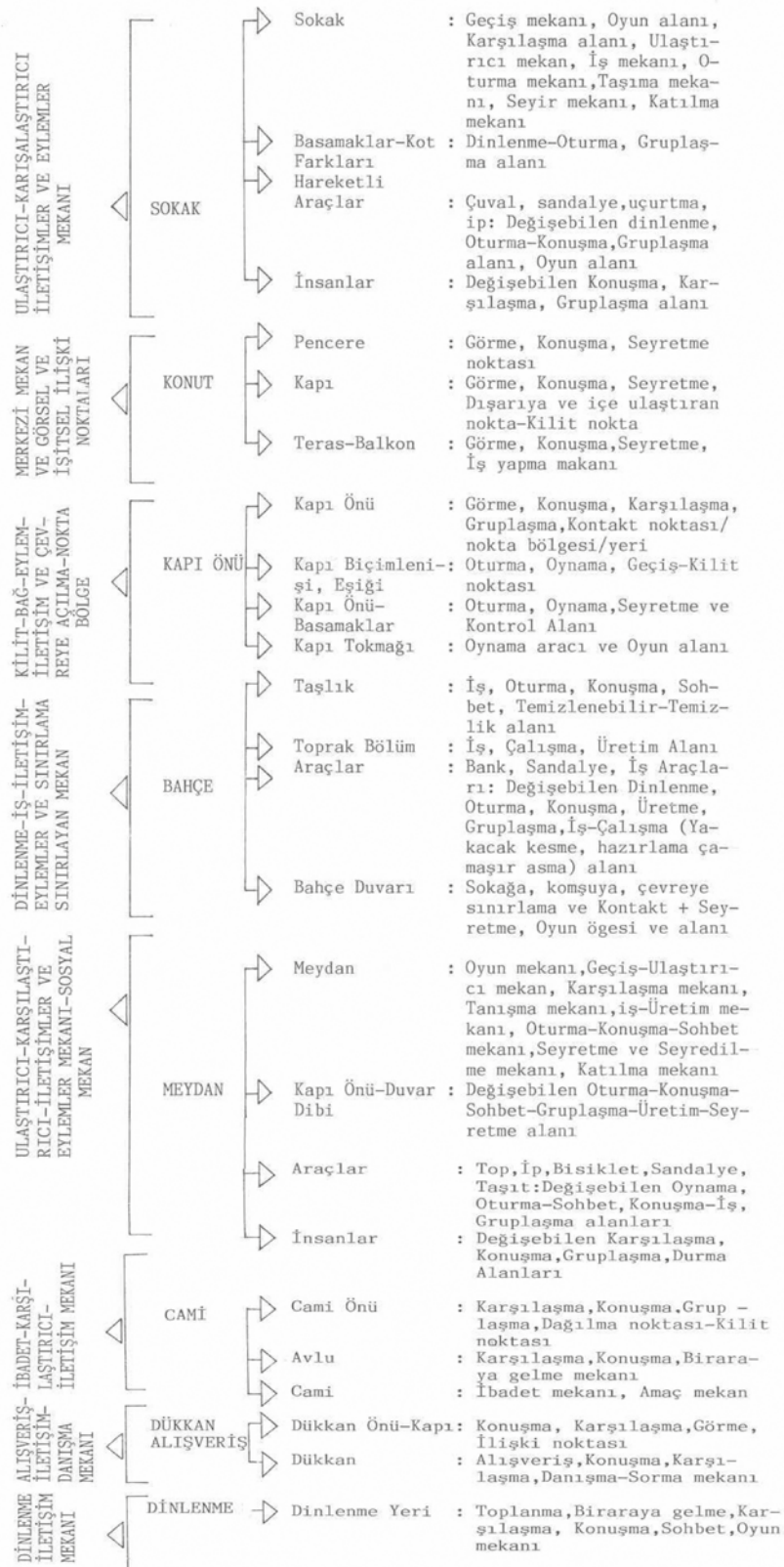
Bu bölgeler içinde etkili alanlar-noktalar-öğeler alt bölgeler-yerler oluşturmaktadır. Bu alt bölgelemeler mekânını biçimlenmesiyle, bazı öğelerin kullanılmasıyla, kullanılan araçlarla (hareketli donatılar, eşyalar, yardımcı öğeler vd.) ve işlevlerle, kullanımlarla ilgili olarak sabit ve değişebilir şekliyle ortaya çıkmaktadır.

• Eylem Bölgeleri ve Anlamları

Sokak-Meydan-Konut-Bahçe bağlamında dar ikamet-konut bölgesi çevresi eylemlerle birlikte eylem bölgelerine ve alanlarına dönüşmekte, farklı amaçlara yönelik farklı kullanımlarla ve yaşamayla birlikte değişik anlamlar kazanmakta ve taşımaktadır.

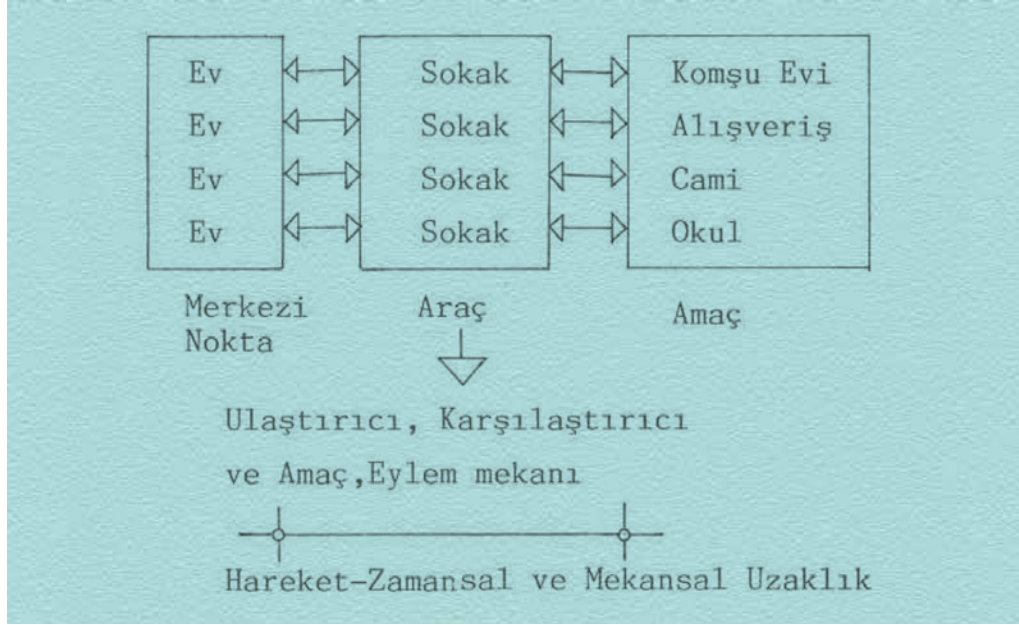
Sokak : Sokak; ulaştırıcı, bağlayıcı olarak hem araç hem de ana mekân kapsamında amaç özelliği gösteren eylemler mekânı olarak gözlenmektedir. Bu arada, o sokakta evi olanlarla, yaşayan aktif olanlarla, evi orada olmayan ancak oradan geçen insanlar-kullanıcılarla ilişkilidir. Orada oturan-yaşayan, oradan gelip geçenler için sokak başka anlamlar taşımaktadır. Başlayan, belli aralıklarla ve belli amaçlarla tekrarlanan ve biten eylemlerin merkezi noktasını ev (kendi evi) oluşturmaktadır.

Sokaklar bir taraftan orada oturanlar için hem evlerine (merkezi nokta olarak), yani amaca ulaştırıcı bir araç olmak hem de kendi ikamet bölgelerine, sokaklarına yani onlara ait olan, tanıdık olan bölgeye, sokağa girmeye ve sokağın aktif kullanımıyla ilgili olarak amaç anlamını taşıırken, diğer taraftan diğer sokaklarda konut bölgelerindeki evlerine veya başka aktivitelere ulaşmak için ulaştırıcı, bağlayıcı özelliğiyle, orada yaşayanlardan farklı olarak araç anlamını ve bu araç anlamının yanında amaç anlamlarını da (tanıdıklık, arkadaşlık, oradakileri tanıma ve getirdikleri) taşımaktadır.

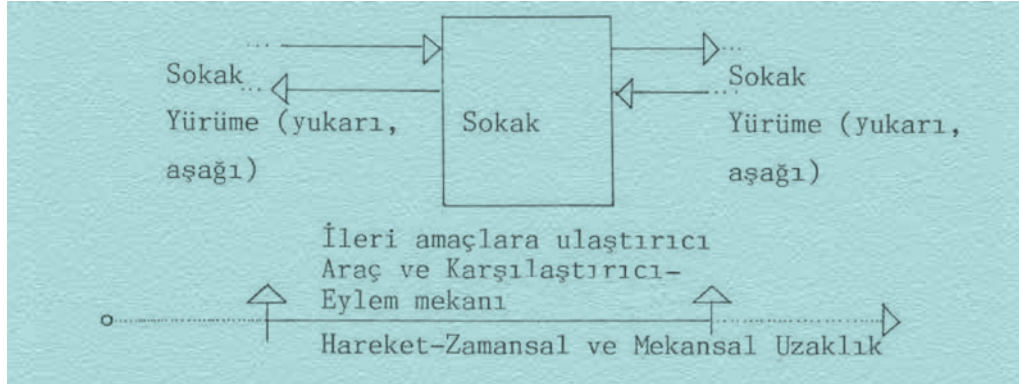

Gözlem tablolarında bu durum,eylemler ve geçtiği yerler başlıklarında rahatlıkla görülebilmektedir.

O sokakta oturanlar için;

Orada oturmayan, ancak oradan gelip geçen ve bazı bilgileri ve ilişkileri bulunan kişiler-kullanıcılar için;

olarak görülebilmektedir.

Geçiş, ulaştırma mekânı olarak sokak ve meydanın kullanıcılarının-insanların; orada oturanların, her yönüyle aktif yaşayanların, yakın çevrede oturup veya o çevreyi ve insanları tanıma ve kısmen-parça eylemlere katılma ve oradaki eylem mekânına ve eylemlere katılan insanlarla hiç ilgisi olmayan, sadece gelip geçen insanların kullanımıyla,amaç ve araç (yani ulaştırıcı, belli bir amaca yönelik, belli bir uzaklığı, zamansal ve mekânsal olarak geçme ve eylemlere aktif, kısmen aktif ve hiç katıl-

mama durumuna göre) özelliklerinin yanında karşılaştırmacı özelliğiyle “İletişimler Mekânı” olma anlamını da bulundurmaktadır.

Meydan: Eylemler mekânı olan sokak gibi meydan mekânı da bir eylemler mekânıdır; geçiş, ulaştırma, bağlayıcı, ilişkilendirme mekânıdır, insanları bir araya getirici, çok amaçlı eylemlere ve her yaş grubuna/değişik yaş gruplarına sunduğu olanaklar açısından bir “İletişim Mekânı” ve eylem bölgelerinin farklı derecelerde gösterdiği “Sosyal Mekân” özelliğini her yönüyle vurgulu olarak bulunduran mekân olarak görülmektedir.

Kapı önü: Kapı önleri; kapının kendi biçimlenişi, diğerlerine göre konumu (karşı karşıya, yan yana, bir aradalık gibi) ve sunduğu olanaklar ile önemli bir bölgelemeyi vermektedir. Kapılar ve kapı önleri, ev ile sokağı bağlayan, evin sokağa açıldığı “Geçiş-Kilit Noktası” olarak, insanların evden çıkmasıyla beraber diğer evlerden çıkanlarla, sokaktan geçenlerle veya diğer evlerden görülmesiyle ilgili olarak görme, selamlaşma, konuşma gibi iletişim olanaklarını sunan “Kilit Nokta ve Bölge” olarak görülmektedir.

Bahçe: Bahçe; konumu, biçimlenişi, sınırlayıcı öğeleri ve özellikleri, donatıları (bank, çeşme, kuyu vd.) ve alt bölgeleri (taşlık-çiçekler vd.) ile hem özel kişisel eylemlerin geçtiği bahçede, çocukların oyununa, kişilerin orada el işi, sohbet, yemek yeme, oturmalarına, bir şeyler üretme veya hazırlanmasına olanak sunuşunun yanında, bahçeden çevreye (manzarayı), sokağı, sokaktan geçenleri, başka bahçeleri ve oradakileri, kendi evi ve diğer evdekileri görme, konuşma, iletişim olanaklarını sunmasıyla “Dinlenme-İş-İletişim-Sınırlama ve Eylemler Mekânı” olarak ortadadır.

Ev-Konut: Eylemlerin başlaması, belirli aralıklarla, belirli amaçlara yönelik olarak gelişmesi ve sonlanması ile ilgili olarak ev-konut (yakın çevresiyle birlikte) merkezi nokta, amaç noktasını oluşturmaktadır.

Eylemleri olanaklı kılan, kolaylaştıran, çeşitlendiren, biçimini belirleyen faktörler:

- Topoğrafya-arazi yapısı ve evlerin birbirini kapatmayan bahçeli, boşluklu yerleşim düzeninin görme-konuşma-seyretme-katılma gibi eylemlere olanak sağlaması (Hasanbaş Çıkmaz Sokak, Dutlu Sokak),
- Evlerin birbirini kapatmayan konum özelliğinin getirdiği görsel ilişki ve iletişimin sağlanmasında evin uygun mimari (kapı, pencere, cumba vd.) biçimlenişi (Hasanbaş Çıkmaz Sokak, Dutlu Sokak, Kuzgundere Sokak),
- Düz arazide, yüksek duvarlar arkasında korunmuş, sokağa kapalı, ilişkileri iletişimlere kontrollü olarak açık olan evlerin bahçe mekânının ağırlıklı eylem mekânına götüren yerleşim-mimari düzeni (Sarayatık Sokak),
- Eylem bölgeleri ve eylem bölgeleri içindeki alt bölgenme-alanların varolması ve sunuluş olanaklarının getirdiği çeşitlenmeler ve seçim kolaylıkları:

Örneğin; oturmaya, konuşmaya, dinlenmeye ve toplanmaya olanak sağlayan sabit formlar içinde; basamaklar, kapı önleri, kapı eşikleri, köşeler, kenarlar, değişebilir formlar içinde; sandalye, çuval, iş araçları, taşıtlar gibi hareketli yardımcı araçlar ve hareketli alt eylem alanları oluşturan ip, top, uçurtma gibi eylem ögesi olan araçlar ve değişebilir formlar içinde insanların oluşturduğu, karşılaşma, konuşma, gruplanmayla oluşan-oluşabilen eylem alanları, malzeme farkı ve kullanımın getirdiği sabit veya yarı sabit formlar içinde, bahçe, taşlık, toprak bölüm, çiçekler, saksılar veya çamaşır asma, yakacak hazırlama gibi eylemlerle oluşturulan alt bölgelenmeler sabit, sabit olmayan-değişebilir, hareketli ve ara formlarla ilişkili olarak verilebilir.

- Eylemlerin çeşitlenmeleri ve uygulama kolaylıklarının orada yaşayanlar ve ilişkileri “sosyal çevre” üzerine nedenlenmesi ve getirdikleri,

(Orada yaşayanlar ve ilişkilerinin, isteklerinin ve kabullerinin -sosyal çevrenin-, eylemleri çeşitlendirme ve uygulama kolaylıkları, gerçekleşmesini destekleyen-nedenlendiren özellikleri, sağladıkları ortam ve gerçekleştiren, uygulayan kişilerin bu sunuşu kabulleri ve değerlendirmeleri)

Örneğin;

- Sokakta el işi yaparak yürüme
 - Sokakta gazete okuma
 - Karşılaşma, görme, selamlaşma, konuşma, sohbet, katılım
- Eyleme katılan insanların ait olduğu yaş grubu, cinsiyet, yaşamayla birlikte gelen, kazanılan özellikler, ilişkiler, değerler, eylem ve kontaklara açıklık-hazırlık durumu, katılanların sayıları ve eylem formları,

Örneğin;

- Yaşlıların yavaş, destekli ve düzgün yürüyüşleri,
- Çocukların düz, eğimli, basamaklı olsun, her durumda yeğledikleri değişebilen formlar içinde koşmaları,
- Kadın, erkek, çocuk, yaşlı her gruptan insanın karşılaştıklarında selamlaşma, konuşma rahatlıkları (Yaşamayla, birlikte diğer insanlarla yaşamayla, tanıma ve tanınmayla birlikte gelen gelen insanlararası ilişkilere hazırlık durumları veya kültürel, yaşama biçimi nedenli),
- Birlikte yürüme, konuşma, yan yanalık konum formları ve yoğunluğu,
- Eylemlere katılanlar, çoklu yürüme, konuşma, sohbet ve değişen-değişebilen eylem formları ve yönler, katılımlar.

Foto 29. Kuzgundere – Sokakta eli işi yaparak yürünmesi.

Foto 30. Sarayatık Sokak – Gazete okuyarak yürüme.

Foto 31. Kuzgundere Sokak – Merdivenlerde oynayan çocuklar.

Foto 32. Sarayatık Sokak, Meydancık– Çocuklar oynarken.

Foto 33. Sarayatık Sokak, Meydancık- Sohbetler.

Foto 34. Dutlu Sokak – Karşılaşmalar.

Foto 35. Dutlu Sokak – Seyretme-Sohbetler.

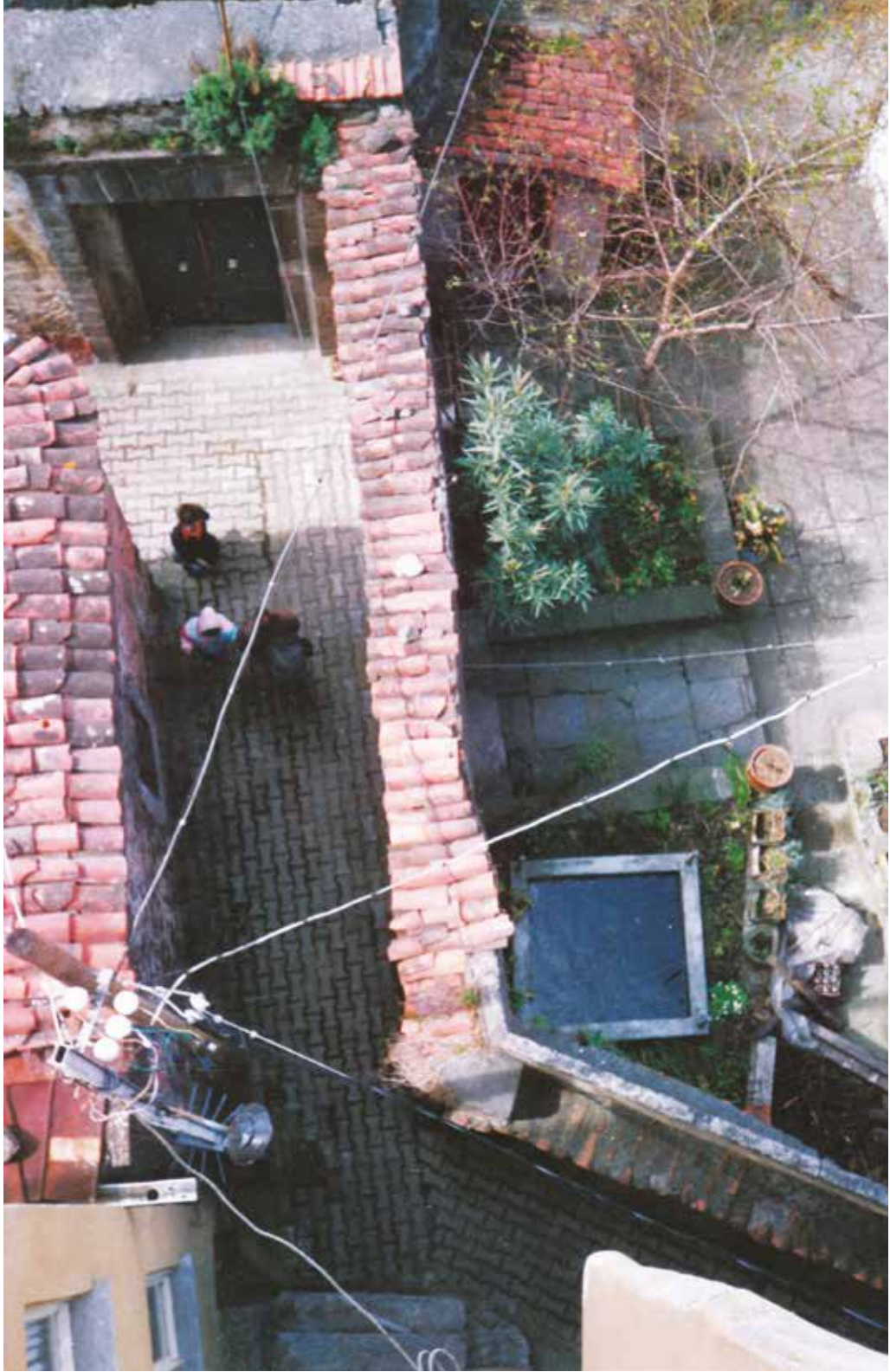

Foto 36. Sarayatik Sokak – Kapı önü, bahçe, sokak.

Yaşayanların Dilinden Trabzon Sokakları

Fiziksel ve Sosyal Çevrenin Algılanması ve Öznel Değerlendirmesi

Araştırma Amacı, Soruları, Yöntem ve Teknikler, Araştırmanın Yürütülmesi

Araştırmanın bu bölümünde amaç; “Sokaklar orada oturanlar için hangi anlamlara sahiptir ve bu anlamlar nasıl oluşmaktadır?”, “Sosyal ve insancıl bir yaşam için önemli olanlar nelerdir?” ana sorularına,orada oturanların yaşayanların algılamalarına, deneyimlerine göre öznel değerlendirmeleri içinde, sosyal ve fiziksel çevrenin değerlendirilmesi, sokaklarıyla, çevreleriyle oluşan bağlar ve oturulan bölgeyle hoşnutluk, sosyal ve mekânsal sebepleri, önemli etki büyüklükleri-zaman boyutu; zaman içinde değişimi, gelişimi, geçmişin ve yaşananların etkisi, günlük yaşantının ve yaşam bağlarının sembolleştirilmesi ve tanıma, benimseme, bağlanma-kimliklendirme kapsamında cevap aramaktır.

Bu araştırma basamağında, sözlü soruşturma-görüşmelerle çalışılmıştır. Çalışmanın bir bölümü standardize edilmiş anket formları, ağırlıklı bölüm olarak diğer bölümü de “yoğun görüşmeler-sohbet” (Intensive Interview) ile yürütülmüştür.

- Anket formlarında sorular, kapalı ve açık (az sayıda) şekiller de sınırlı olarak yöneltilmiştir.

Yöneltilen sorular;

- Kişiyeye,
- Aileye,
- Konuta,
- Kira ve gelir durumuna,
- İkamet çevresine,

yani yaş, sosyal strüktür, gelir strüktürleri ve ikamet çevresi hakkında bilgi edinmeye yönelik olarak seçilmiştir.

- Yoğun görüşmeler/sohbetler; yürütme ve değerlendirme çalışmasının zorluğuna, zaman alışına karşılık, açıklayıcı, detaylı, kapsamlı bilgiler elde etmek amacıyla seçilmiştir. Bu yöntemin seçilmesinde diğer bir amaç, bilgileri mümkün olabildiğince zorlamasız ve doğal biçimde alabilmektir. Bu görüşmeler, belli bilgi- ilgi alanlarına yönelik bilgi edinilmek üzere hiç bir standartlaşma olmadan, az bir strüktürleşme ile hazırlanan yönlendirici planla (Leitfaden) yürütülmüştür.

Bunun yanında, biyografik teknikler içinde yaşam öyküsü, aile resimleri, hatıralar üzerine sorular da yöneltilmiştir.

Hazırlanan görüşmeyi yönlendirecek planda sorular, hem fiziksel-yapısal mekânsal çevre-mimari ve estetik açıdan- ve hem de sosyal yaşantı üzerine yönelik bilgilenme alanları ile ilişkili olarak hazırlanmıştır.

Sorular birbiri içinde, bilgi alınabilir şekilde hazırlanmış ve sıralanmıştır. Burada amaç, sorunun karşılığının tam alınmadığı durumlarda, o soruya aynı soruyu yinelemeden, kişiyi zorlamadan, tedirgin etmeden bilgi alma ve sorular sorulduğunda akla gelmeyenleri daha sonraki sorularda kapsamlı olarak alabilmektir. Yoğun Görüşme/Sohbet tekniği ilişkisinde bu teknik Çifte Kontrol olarak adlandırılmaktadır.

- Görüşmecilerin seçilmesinde, sokakta yaşayanları ile yapılacak bu görüşmelerin farklı yaş, cinsiyet ve çalışma durumlarına göre;
 - Çocuklar,
 - Yaşlı insanlar; (erkek - kadın),
 - Kadınlar; (ev hanımı, çalışan-okuyan),
Çalışan-Okuyan
 - Erkekler,

olarak altı grupta yürütülmesine karar verilmiştir.

- Çalışmanın uygulanmasına, yürütülmesine geçmeden önce, hazırlanan görüşme araçlarının doğruluğunun sınanması/denenmesi ve gerekli düzeltmelerin yapılması amacıyla ön araştırma yapılmış ve bu doğrultuda kullanılacak araçlar son şeklini almıştır.

1. Tarif-Tanıtma		
2. Sokağın Resmi		Sokak bölgesinin oturanları tarafından ifadesi ve anlatımdaki öğeler-vurgulu öğeler, düzenleme-ilişkilendirme elemanları.
3. Görüntü		
4. Hoşa Giden Şeyler		Fiziksel çevrenin ve genel atmosferin-sosyal çevrenin...-değerlendirilmesi ve anlatılan, açıklanan özellikler, hoşnutluk ve farkındalık.
5. Başkalarının Gözünden-Dilinden		Orada yaşamayanlar tarafından değerlendirme ve değerlendirme öğeleri .
6. Taşınma (Olasılı Taşınma)		Konut-Sokak-İkamet bölgesinden olası bir taşınmanın sakinleri tarafından nasıl karşılanacağı, getireceği sonuçlar,Sokak bölgesi-İkamet bölgesine bağlar ve hoşnutluk .
7. Oraya Geliş Öyküsü ve Hatıralar-Hatırası Olan Şeyler		Oraya gelişle, orada bulunmayla ilgili yaşanan olaylar ve anısı olan şeyler. Duygusal bağlar, bağ oluşturan şeyler ve nedenlendirme.
8. Zaman İçindeki Değişimler		
. Fiziksel Çevre		Oturanların zaman içindeki değişimleri değerlendirmeleri, sosyal ilişkilerin kaliteleri ve anlamları, fiziksel çevre değişimlerinin sebeplen-tilmeleri ve karşılaştırmalar.
. Sosyal Çevre		
9. Aile Fotoğrafları		Fiziksel çevre, yaşantı, yaşam biçimi ve değişimlerin ve mekanların kullanımlarının somut anlatımları olarak fotoğraflar.
10. Günlük Yaşantı		Günlük yaşantıyı belirleyici, yönlendirici etkenler ve etki alanı.
11. Sokağın İsmi		Sokağın isminin orada oturanlar için anlamı, öyküsü.

- Görüşmecileri belirlemek için öncelikle mahalli yönetici (muhtar) ile görüşmüş ve sokak sakinleri hakkında ön bilgiler alınmıştır.
- Hazırlanan yönlendiriciler ve soru kâğıtları-anketlere göre sokak bölgesinde 29 kişiyle görüşülmüştür. Farklı gruplardaki görüşmeci kişi sayıları, sokaklarda düşünülen gruplarda az kişi olması veya hiç kimse olmaması nedeniyle

farklılık göstermektedir. Bu aşamada gruplardaki sayı farklılıklarının dışında, çocuklarla görüşmelerde daha farklı bir sorun alanı ortaya çıkmıştır. Bu hem örnek sokaklardaki çocukların sayısının azlığı, daha okul öncesi ve ilkokul 1.-3. sınıf dönemlerinde olmaları hem de onlarla yapılacak görüşmelere çok daha farklı yaklaşılması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Bu araştırma bölümünde, bilgi alınması istenen ilgi-soru alanlarının çocuklara nasıl ve ne kapsamda sunulması gerektiği, ne kadarını anlayabilecekleri veya ifade edebilecekleri sorusu, çocuk grupları için ayrı, özel, daha sistemli bir program gerektirdiğini göstermiştir.

- Yaşlı erkek grubunda kimsenin olmadığı Sarayatik Sokak'ta, orada oturanlarla yapılan görüşmeler sonucunda, o mahallenin-bölgenin en yaşlısı olan yakındaki sokakta (Çifte Hamam Sokak) oturan kişiyle görüşme yapılırken, Dutlu Sokak'ta yapılan ön görüşmeler sonucu oranın en eskilerinden olan ve Dutlu Sokak'a açılan ara sokakta (Tellioğlu Sokak) oturan kişi de görüşmeciler arasına alınmıştır.
- Görüşmelerin ilk bölümünde, kişiye, aileye, konuta, gelir durumuna, ikamet bölgesine ait bilgiler alınmış ve genel izlenimler not edilmiştir.
- Görüşmelerin sohbet-yoğun görüşme bölümünde konuşmalar bir teyp ile kasete alınmıştır. Bu, tüm görüşmelerdeki detayları, noktaları kayıp, eksik olmaksızın kayıt etme ve görüşmelerin kesilme durumunda kalınmamasıyla akıcı, sistemli konuşmalar yürütme olanağını getirmiştir. Kasete alınan bilgilerin yazılı olarak dökümü yapılmış ve daha sonra, bu kapsamlı bilgilerin sistemli bir şekilde değerlendirmeye hazırlayan ikinci dökümde yapılarak değerlendirmeye hazırlanmıştır.

Yapılan değerlendirmelerde, sistemleştirilebilecek soru-ilgi alanları tablolaştırılarak, görüşmelerden alınan (her sokak için) paragraf destekli, diğer soru-ilgi alanları yazılı olarak, görüşmelerden alınan parçalar ve paragraflar destekli verilmiştir.

- Görüşmeler sırasında, uygun bir ortam hazırlanmaya çaba gösterilmiştir. Bu, görüşmelerin sağlıklı yürütülebilmesi açısından önemlidir. Görüşmeleri yürüten kişinin Trabzonlu bir bayan olması ve yanında annesinin bulunması şans olarak nitelendirilebilir. Çünkü küçük şehirlerde, ele alınan yerleşme-konut bölgelerinde bu durumlarda görüşmelerin yürütülmesinde, kadın, tanıdık, arkadaş, akraba olmak önemlidir. Görüşmeler, olumlu yanlar sayesinde uygun, samimi, rahat ortamlarda yürütülmüştür.
- Görüşmeci kişilerin ve diğer aile fertlerinin, görüşmeler sırasında gösterdikleri tavır ve tutumlar da bu tür/bu kapsamdaki araştırmalar için konuya yol gösterici, açıklayıcı olarak önemli bir boyut getirmektedir. Bu nedenle tüm görüşmelerde sözü edilen durum küçük, dar kapsamlı senaryolar halinde not edilmiş ve çalışmada tablolaştırılarak sunulmuştur.

Görüşmeler ve Değerlendirmeler

Görüşme Yapılan Sokaklar-Evler

Sarayatik Sokak

Hasanbaş Çıkmaşı

Kuzgundere Sokak

Dutlu Sokak

Sarayatik Sokak

Hasanbaş Çıkmaşı

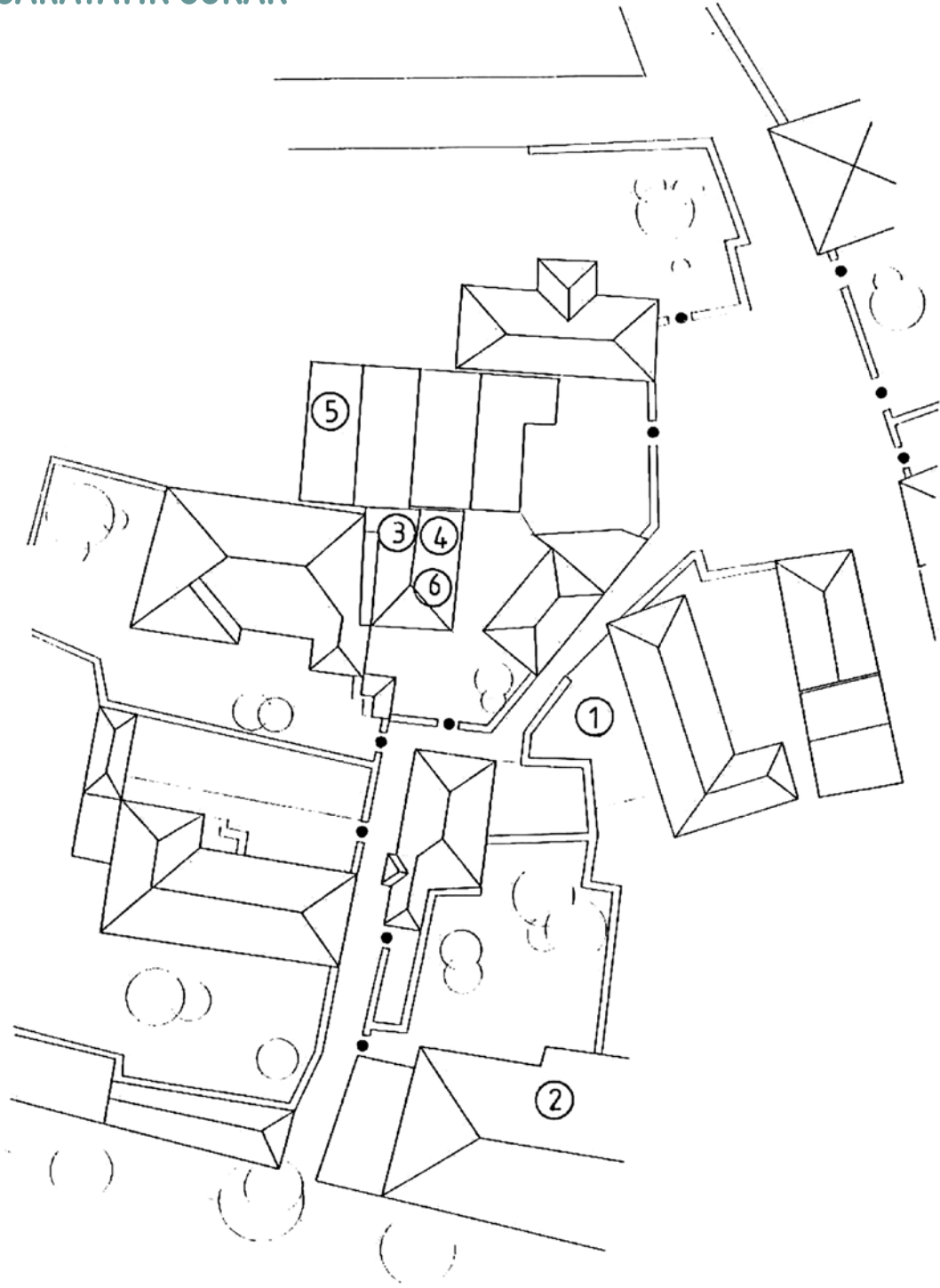

Kuzgundere Sokak

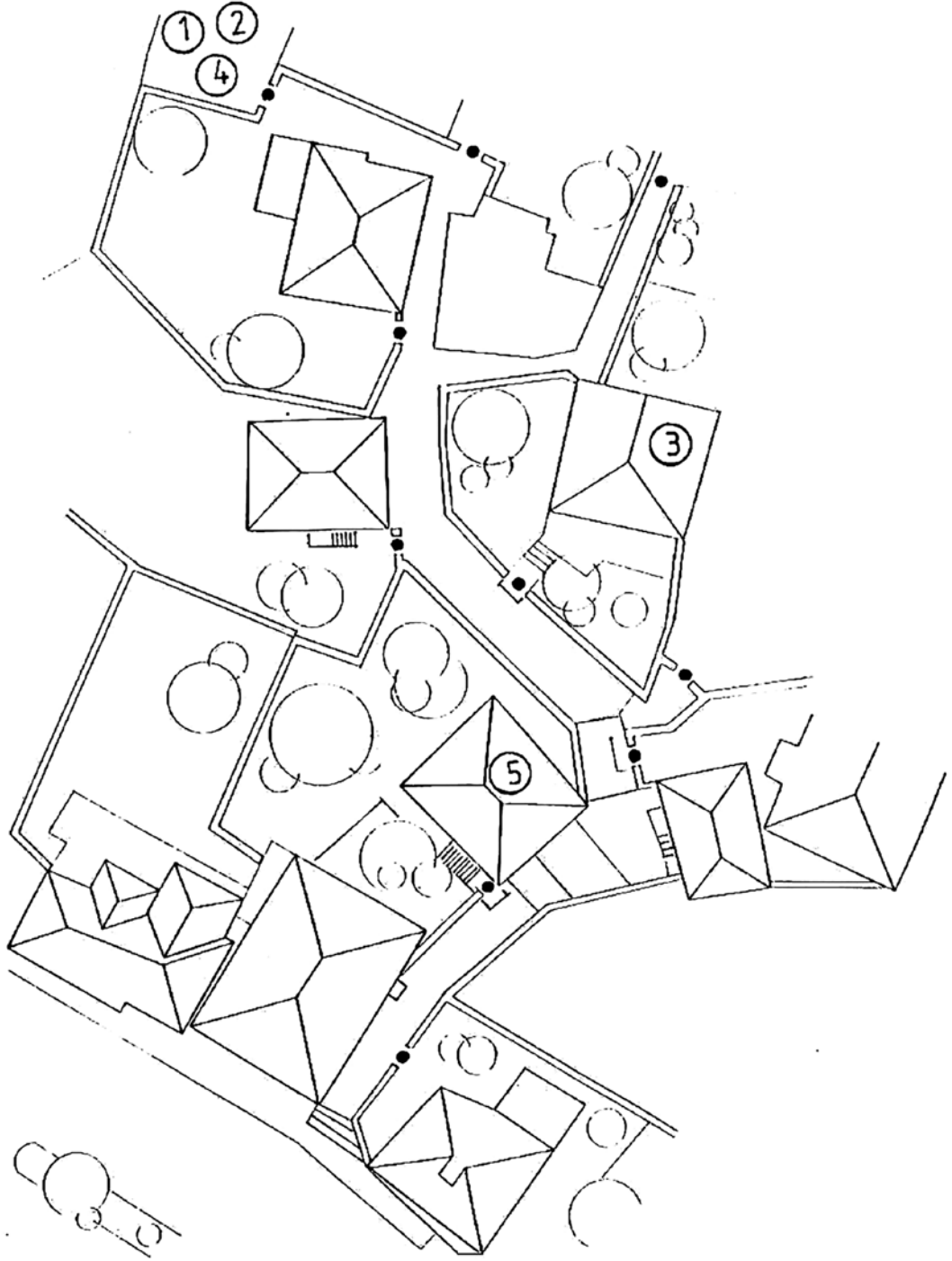
Dutlu Sokak

SARAYATİK SOKAK

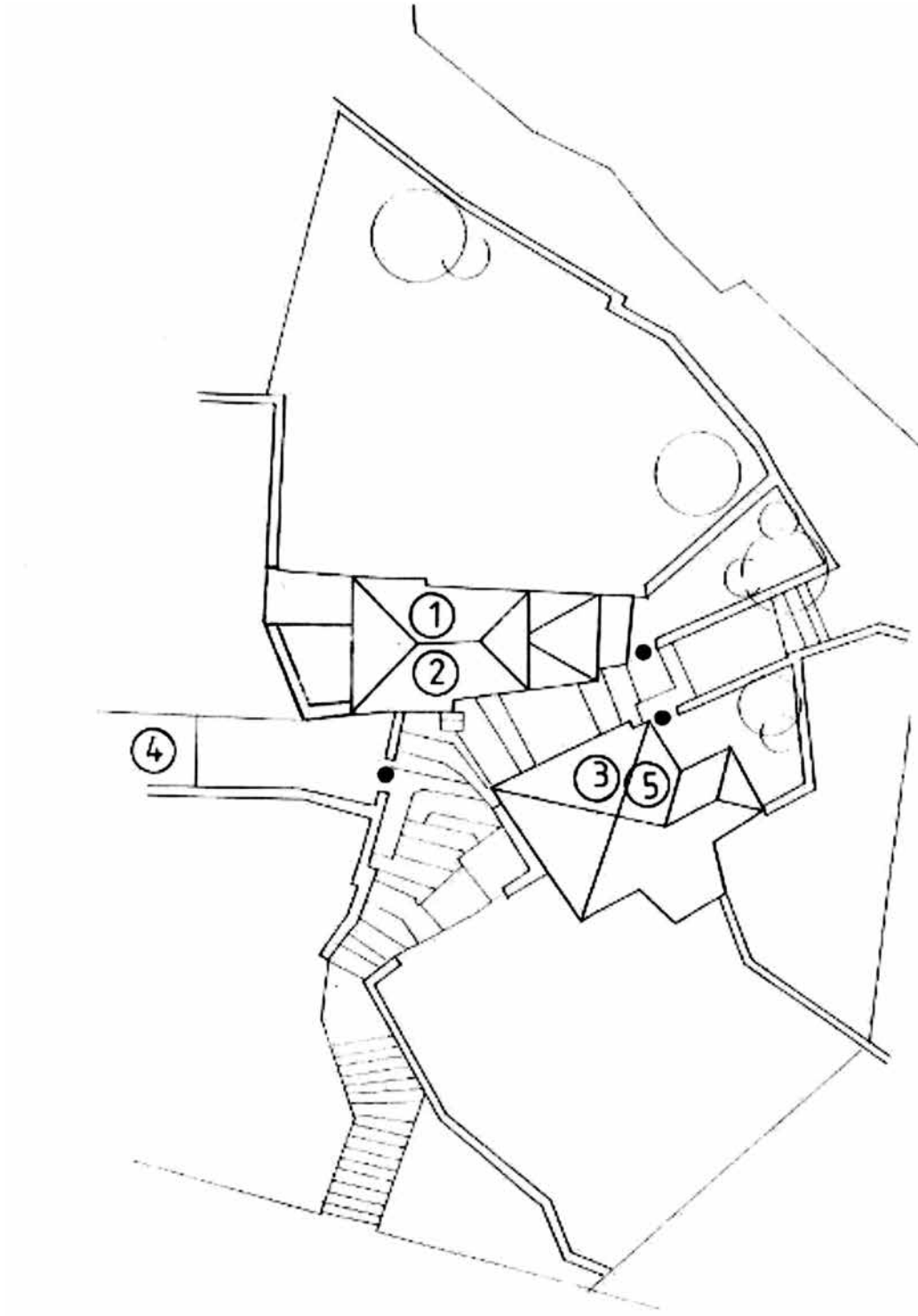
Şekil 19. Sarayatik Sokak

HASANBAŞ ÇIKMAZI

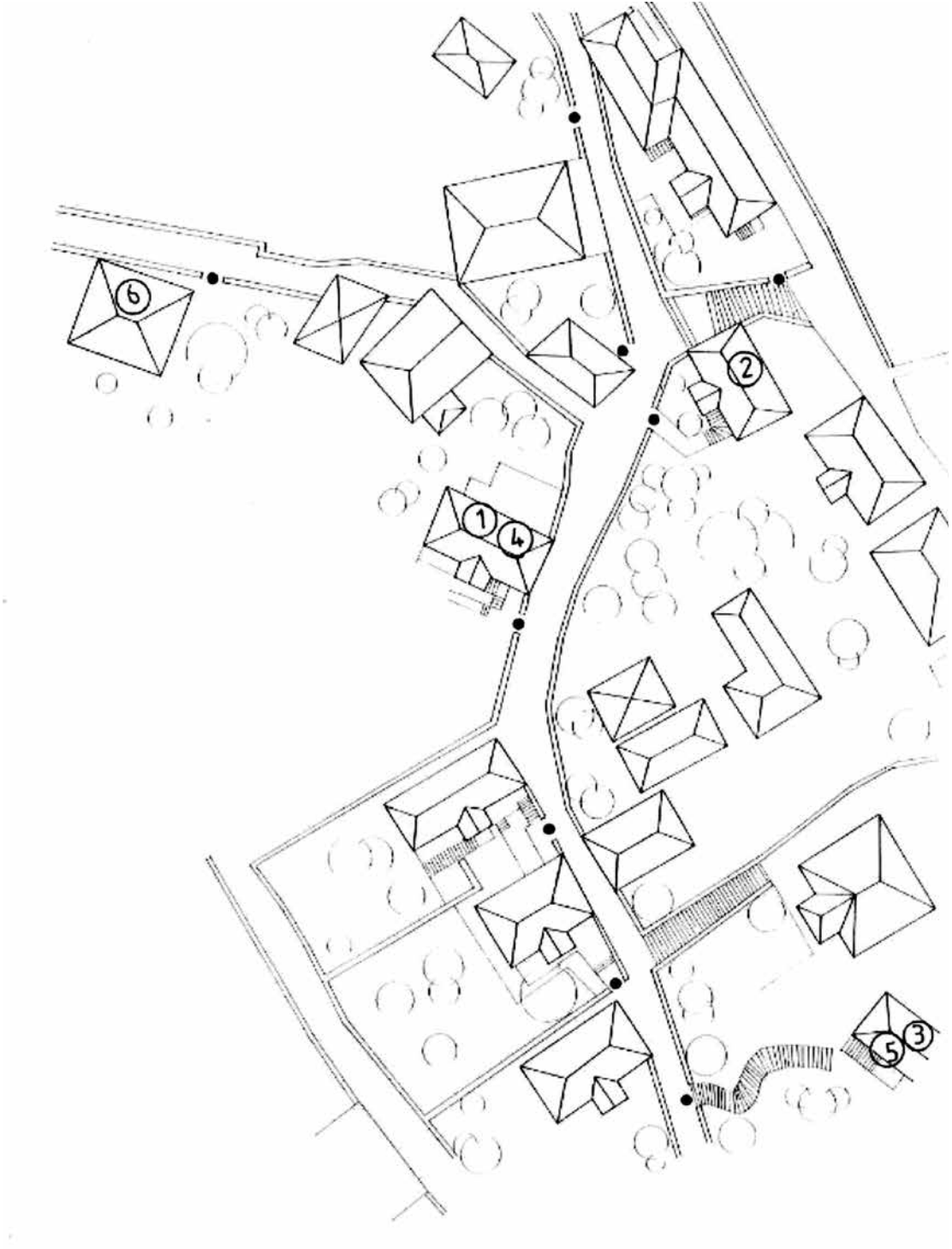
Şekil 20. Hasanbaş ÇıkmaZI

KUZGUNDERE SOKAK

Şekil 21. Kuzgunder Sokak

DUTLU SOKAK-AKÇAABAT

Şekil 22. Dutlu Sokak

“Şimdiki şeyine göre, eski vilayetin karşısında 7 numaralı kapı evim. Bu şekilde anlatabilirim. Karşısında, tam karşıki duvar, oradan, o sokaktan girdiğimizde doğrudan tam bizim duvara elinizi sürebiliyorsunuz. 7 numaralı kapı. Bu şekilde anlatıyoruz. Arkada çıkmaz aralık var. Çıkar aralık ta bayağı şeyden... Hamam’dan aşağı iniyor. Şehit’in dibine.” (S6).

“Şimdi o kişiye şöyle tarif ederim. Bizim sokak Hasanbaş Çıkmazı. Çıkmaz sokaktır, en son ev, bizim evimizdir. Hasanbaş Çıkmazı 9 numara, son ev. Bulması kolay yani... Erdoğan Mahallesi, Çıkmaz Sokak 9 numara. Hemen bulunuyor yani, hiç geri dönen yoktur. Son ev olduğu için kolay bulunuyor” (H4).

“Sokağı, Yeni Cuma’ya Doğum Hastanesi’ne çıkan yokuşun hemen başlangıcında bir aralık olarak tarif ediyorum. Doğum Evi’ne çıkan yokuşun hemen başlangıcındaki aralık, incirli aralık, yani incir ağacından tanınıyor. Eskiden merdivenliydi. Şimdi yarıya kadar merdivenli. Adı da 1 Nolu Kuzgundere Aralığı olarak geçtiği için 1 no’lu Kuzgundere Aralığı olarak söylerim, bulunur. Ev de 1 numara, kapı numarası 1, ahşap, eski bir ev olarak tarif ederim, bulunur” (K3).

“Dutlu Sokak, çarşıdan böyle takip ediyor, taa mahalleye kadar çıkıyor. Dutlu sokak, ondan sonra ismi değişiyor, başka sokak girer işin içine. O suretle orada dolanır dolanır, orada köprü var, köprüden geçer karşıya, orası ayrı mahalle, Dürbinar derler. Yukarıda bir daha köprü var, çıkarsın oradan öteki mahalleye, orası Nefsi Pulathane Mahallesi.

Evimizin bir bahçesi, bahçenin başında da evimiz var, etrafında da komşularımız var. Sokak kapısından da çıkarsın yukarıya. Cadde oradan geçer. Burası kesik caddedir, buradan arabalar geçmez, adamlar geçer, yaya yoludur.

Diyorum ki Orta Mahalle’den terzi E., kapı numarası 2 numara gelir bulur, numara kapının üzerinde var, 2 numara terzi E. Benden başka terzi yok bu arada. Onun için çabuk bulunur. Kısa bir adres veririm. Sormadan nasıl bulacak... dimi böyle, sormadan gelip beni bulamaz ki, komşulara da sorsan, onlar da aynısını diyecek, Hanımın N.” (D5).

İlgili tabloda (Şekil 4.18) verilen bazı başlıkları detaylandırarak örneklendirmek gerekirse;

- **Genel kullanımlı, tanınmış binalar, yerler, bölgeler, işlevler;**
 - Tarihî yapılar: (Kale)
 - Yönetim binası
 - Kültür merkezi
 - Alışveriş: Bakkal, pastacı, camcı, çerezci

- Hastaneler
- Etkinlik bölgeleri: Çarşı, Tabakhane
- Mezarlar : Şehit, Türbe
- Dinlenme, toplanma yerleri: Kahvehane
- Bağlayıcı ögeler: Köprüler
- Benzer bölgeler: Mahalleler

olarak görülmektedir.

- **Yön-doğrultu-konum özellikleri;**

- İlklik-başta, girişte olma-,
 - Sonda olma
 - Süreklilik
 - Karşı-karşıyalık
 - Üstte ve altta olma
- Ardında-arkada-altında olma
 - Arada olma
 - Köşede olma
- Aynı yönlülük
- Dönme-sapma-ayrılma
 - Yanında olma
 - Bitişiklik
 - Yakında olma
 - Aşağıda-yukarıda olma
- Sağda-solda olma

olarak detaylanmaktadır.

Aşağıdalık-Yukardalık özelliği; aşağı, aşağıya, aşağı doğru (inme), aşağıdan-aşağıdan yukarı (çıkma), yukarı, yukarıya (çıkma), yukarıdan aşağıya (inme) kullanımlarıyla, topoğrafik özelliklerden eğim ve getirdiği yokuş, bayır, merdivenler ifade edilmektedir.

- Çevreyle kapsamlı ilişkilendirme; sokakların süreklilik ve bağlayıcı özelliklerine , diğer sokaklarla olan ilişkilerine, konum özelliklerine göre, birden fazla tarih olanağını ve kolaylığını getirmektedir.

- **Genel sokak atmosferi;**

- Eskilik
- Bahçeli evler-Yerleşim düzeni
- Eski evler

anlatımlarıyla sokağa hâkim özellikler tanımlanmaktadır.

- **Sokak; ögeleri-elemanları-özellikler;**

- Sokak tipi-biçimlenişi; Süreklilik-çıkılmazlık
- Sokak zemini-eğim; Eğimli, yokuş, bayır, eğim ve merdivenler, yükselme aralıkları-ritmi
- Sokak türü-işlevi; Yaya yolu, kesik cadde,
- Sokak ölçüleri; Eni, uzunluğu (metre ve adım hesabı olarak)
- Sokak zemin malzemesi; Taş, Arnavut kaldırımı,
- Sokak mobilyası ve donatıları-özellikleri; Tanıtıcı nokta olarak direk, elektrik direği, sokak levhası, kör çeşme, arabalar geçmez, adamlar geçer,

anlatımlarıyla açıklanmaktadır.

- Konutun sokağa konumu
- Benzer bina sayısı
- Kat sayısı
- Malzeme
- Taşıyıcı sistem
- Eskilik
- Renk
- Kapılar: Konumları; duvardaki konumu, sokağa konumu, renk, girişler, malzeme, sayıları
- Duvarlar ve konumları

olarak detaylanmaktadır.

- **Yeşil-konumu ve özellikleri;**

- İncir ağacı : İlk köşede ... İncirli Aralık .
- Dut ağacı : Evin önünde ... Büyük dut ağacı .
- Çam ağacı : Evin önünde

kullanımlarında tanıtıcı özelliğiyle işlenmektedir.

- **Adlar, sayılar;**

Yer, mahalle, sokak adı, ev numarası ve adres kullanımlarıyla görülmektedir.

- **Tanıma, tanınma, sorma-sorabilme özellikleri ve bulunabileceğinden eminlik;**

Kolay bulurlar,

Sorarsa bulurlar,

Mutlaka bulurlar,

Adres verdin mi gelir bulurlar,

ifadeleriyle; tanıma, tanınma çevresi, kapsamı ve bu olayın getirdiği rahatlık ve eminlik ve bunun yanında kendi ismi, mesleği, hanımının isminin sorarak bulunabilmede yeterli olduğu anlatımı görülmektedir.

- İnsanlar, komşuluk ve yaşantı; insanlar, komşular, arkadaşlık, çocukluk yaşantısı ve hatıraları ile tarif-tanıtma ögesi olarak görülmektedirler.

- **Mimari öğeler-elemanlar -konumları-özellikleri;**

Yapı tipi: Türk evi, Villa tipi, Köşk tipi, Eski ev, Bahçeli

SOKAK/GÖRÜŞME NO: ÖGELER-ÖZELLİKLER	SARAYATIK SOKAK						HASANBAŞ ÇIKMAZI					KUZZGÜNDERE SOKAK					DUTLU SOKAK					
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6
. Genel İşlevi-Kullanımı																						
. Tanınmış Yapılar, Yerler, Bölgeler																						
. Yön-Doğrultu-Konum Özellikleri																						
. Çevreyle Kapsamlı İlişki-İlendirme																						
. Genel Sokak Atmosferi																						
. Sokak Tipi-Biçimleniş																						
. Sokak Zemin-Eğim ve Merdivenler																						
. Sokak Türü-İşlevi																						
. Sokak Ölçüleri																						
. Sokak Zemin Halzemesi																						
. Sokak Mobilyası-Donatıları																						
. Mimari Öğeler-Elemanlar																						
. Konumları-Özellikleri																						
. Yeşil-Konumu ve Özellikleri																						
. Adlar, Sayılar, Adres																						
. Tanıma-Tanınma-Sorma-Sorabilme Özellikleri																						
. İnsanlar-Komşuluk-Yaşantı																						
Şekil 4.18.	İLGİLİ-SORU ALANI 1						TARİF-TANITMA						"Sokağınızı hiç tanımayan birine, bir arkadaşınıza anlatmanız, tarif etmeniz gerektiğinde nasıl anlatır, neleri sıralarsınız?"									

Şekil 23. Tarif-Tanıtma

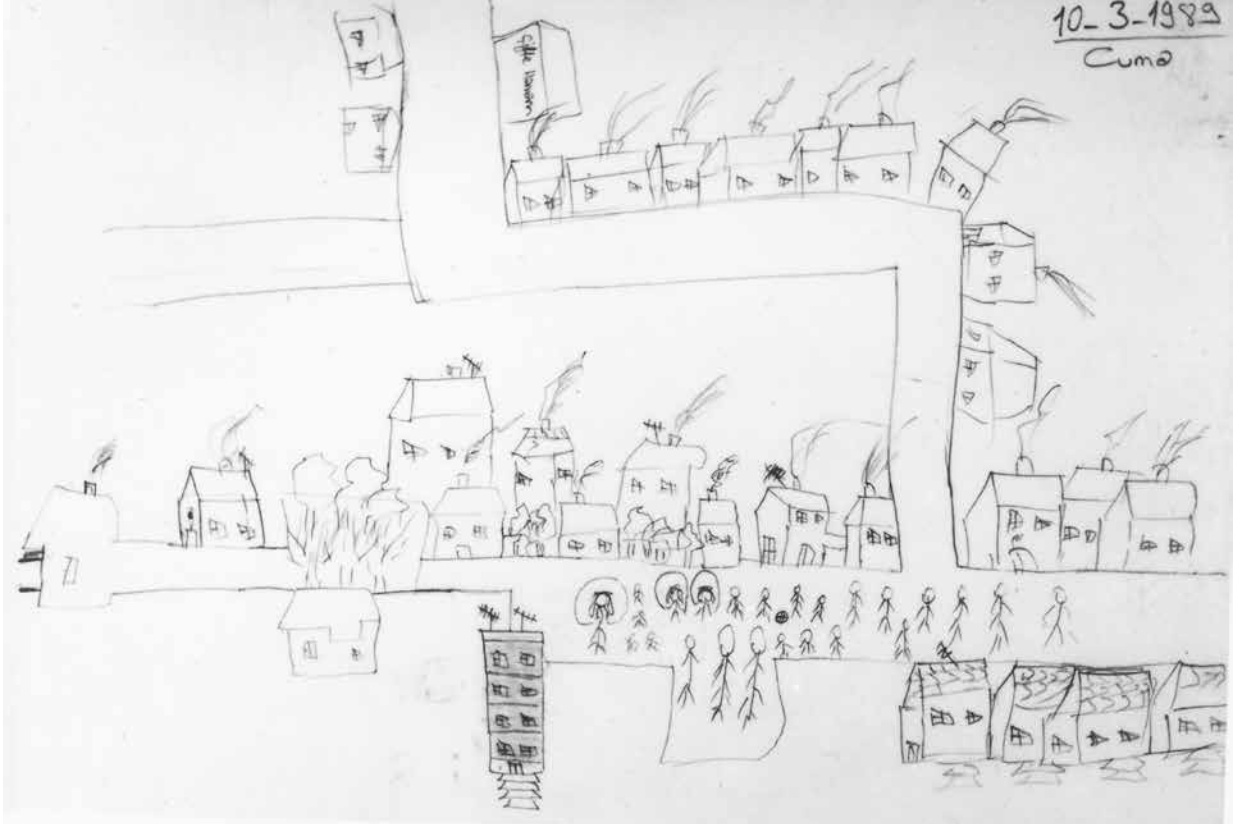
- Sözlü tarif-tanıtma ve çizilen sokak resimlerinden sözlü anlatımlarda, tarife girmeyen veya az giren pek çok ögenin-fiziksel ögeler ve özellikleri-çizimlerde detaylı olarak verildiği görülmektedir. Bu sözlü ve çizili ifadelerin kişiye, anlatıma sunduğu olanaklarla açıklanabilir.
- Çizili anlatımlarda tarif-tanıtımda kullanılan ögeler aynılık göstermesine karşılık; ifade, anlatım biçiminde farklılıklar, çeşitlemeler görülmektedir.
- Sözlü tarif-tanıtımdaki anlatımlarda açıklanan, ele alınan ögeler ve özelliklerinin ifadelerinde görüşmeler arası aynılıklar, benzerlikler görülürken çizili anlatımlarda gerek ele alınan ögeler gerekse bu ögelerin ifadesinde farklılıklar, çeşitlemeler görülmektedir. Çizili/resimsel anlatımlarda bu; durum, yoğunluk, çizim kalitesi, ifade biçimi, vurgulanan ve vurgulanmak istenen veya akılda kalabilme ve önemlerine göre, kişi ve kişilik özellikleri, yaş, mesleki tecrübe, eğitim durumu, yaşanan yer, yaşanan süre, yaşama biçimine bağlı olarak baskın şekilde ortaya çıkmaktadır.

Görüşmelerden, görüşmecilerden bir bölümünün çizdiği resimlerde ele alınan, çizilen, yazılan, boyanan, vurgulanan ögeler, olaylar ve farklı sunuşları şu şekilde görülmektedir:

- S1- Çevre dokusu ve canlılık-yaşantı ve meydan, ilginç anlatım tarzı
- S3 - Detaylı, gerçeğe uygun çizilen fiziksel çevre, ögeleri-sokak ve kendi evi
- S4 - Basit çizili resimle, orada, o evlerde yaşayan kişilerin adları ve mülkiyetleri
- S6- Detaylı basit çizimi ile kendi evi, bahçesi ve önemi, resmin anlatımında; “bahçe kapısı”, “havuzu”, “taşlığı”, “portakal ağacı”, “çiçeklerim”, “evim” ifadeleri
- H4- Sokağın genel biçimlenişi, basamaklar ve genel anlatımlı evler, sözlü olarak gösterilen kendi evi
- H5- Yaşantının büyük bölümünün geçtiği kendi evinin detaylı,basit anlatımı, sözlü anlatımda; evi, bahçesi, taşlığı, yolu, sokak kapısı, çiçekleri, mandalina ağacı ve tüten bacası
- K1- Kendi evinin ve sokağının detaylı ifadesi; etkili basamaklar-sokak eğimi-merdivenler, resime bakış açısı-aşağıdan seçilen önemli algılama noktası
- K2- Basit çizgilerle kendi evi, komşu evi, sokak zemini-merdivenler
- K3- Detaylı çizgilerle, kendi evi, bahçesi, sokağı, komşu evinin plan ve görünüşlerle çalışılması, yazılarla destekleme, çoklu anlatım
- K4- İsimleri ile sokaklar, kime ait olduğu, yazılarıyla arsalar, parseller ve evler
- K5- İçinde yaşantının geçtiği evin ve bahçesinin detaylı olarak planda anlatımı, sürekli, daha çok dışardan gördüğü komşu evini görünüşte anlatma, çizdiği

ni anlatırken kullandığı açıklama ve sahiplenme ifadeleri; “bahçe kapımız”, “çeşme”, “taşlığım”, “bahçe duvarı”, “bacam”, “ayva ağacım”, “saksı ve çiçeklerim”, “evin kapısı”, “ara sofa”, “mutfağımız”, “sofamız”, “oda” vb.

- D1- Kendi evinin ve yakın çevresinin detaylı anlatımı, sokak, cami, diğer evler, evlerin sokaktan giriş kapıları,
- D2- Kendi için, yaşantısı için, önemli olan kendi evi, cami, dükkân, sokak çizimi ve yazıyla desteklenmesi,
- D4- Yaşantının büyük bölümünün geçtiği ve artık yaşantının doğal bir parçası olan yakın çevre ve onun için önemliler, sözlü ifadeyle; kendi evi, taşlığı, bahçesi, ağaçları, tavukları, torunu,
- D5- Kendi evi, bahçesinin odak-tek nokta olduğu anlatımda eve ulaştıran sokak ve patika,
- D6- Kapsamlı ve ilişkilendirerek anlatım, çarşıdan/ilçe merkezinden kendi sokağına, evine ve daha yukarılara giden anlatım, kendi evinin çizili, diğer evlerin yalnızca “evler” yazısıyla verilmesi, cami, sokağın açıldığı meydan, oradaki dut ağacı ve isimleriyle sokaklar.

Şekil 24. Sarayatik Sokak, S1: K-21 Yaş- Öğrenci

Resmin Sözlü Anlatımı

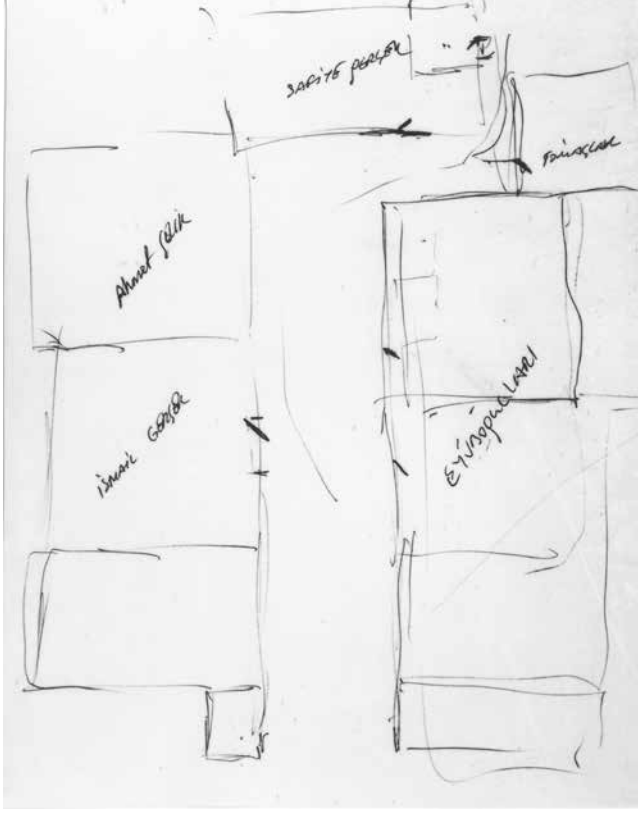
“...çoğunlukla, yani mahallemizde... çok girişli çıkmaz aralıklar var ama, geniş değil yollarımız, dar biçimde, üç yerden giriliyor söylediğim gibi... orta yerde, yani merkez gibi alanımız var. O alan çocukların oyun alanı, bayanların hava güzel olduğu zaman oturma yeri diyelim. O alanda, yani çok güzel kaynaşmalar oluyor, çocuklar, gençler, insanlar... orasını bir düğün yeri gibi tarif edebilirim yani, cıvıl cıvıl, hele hava güzel olduğu zaman bir başka oluyor. Bugün hava pek müsait değil, görürdünüz oranın güzelliğini... Birde arka tarafta tekrar yollar var, küçük aralıklar. Çoğunluk ev, küçük evler, bahçeli evler ve bizim de iki üç tane sayılıdır, bellidir, yani mahallemizde dört tane de apartmanımız var. Bir tanesi de bizim, sarı apartman, rengi de sarıdır yani. Öyle tarif ediyorum arkadaşlara, hemen buluyorlar, kolaylıkla bulunuyor... Eski bakımsız evler...”

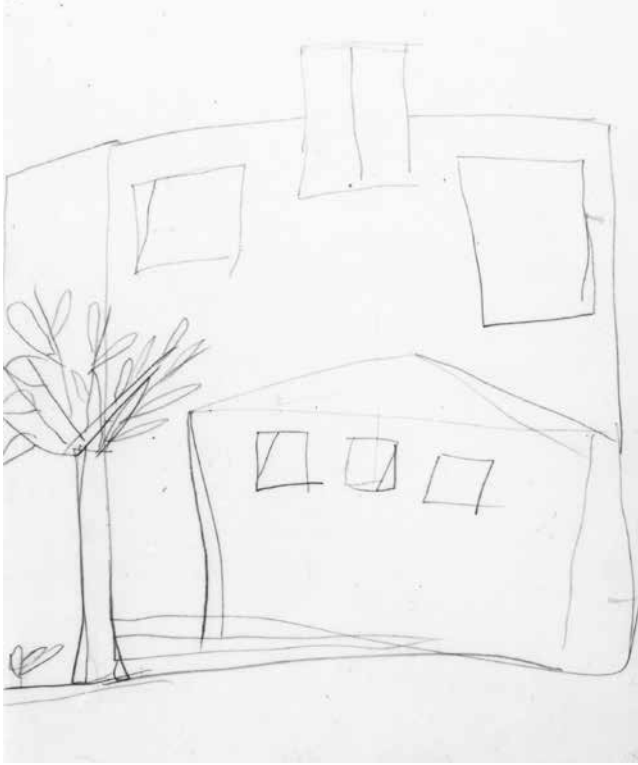
Şekil 25a. Sarayatık Sokak - S3: E-40 Yaş Mimar

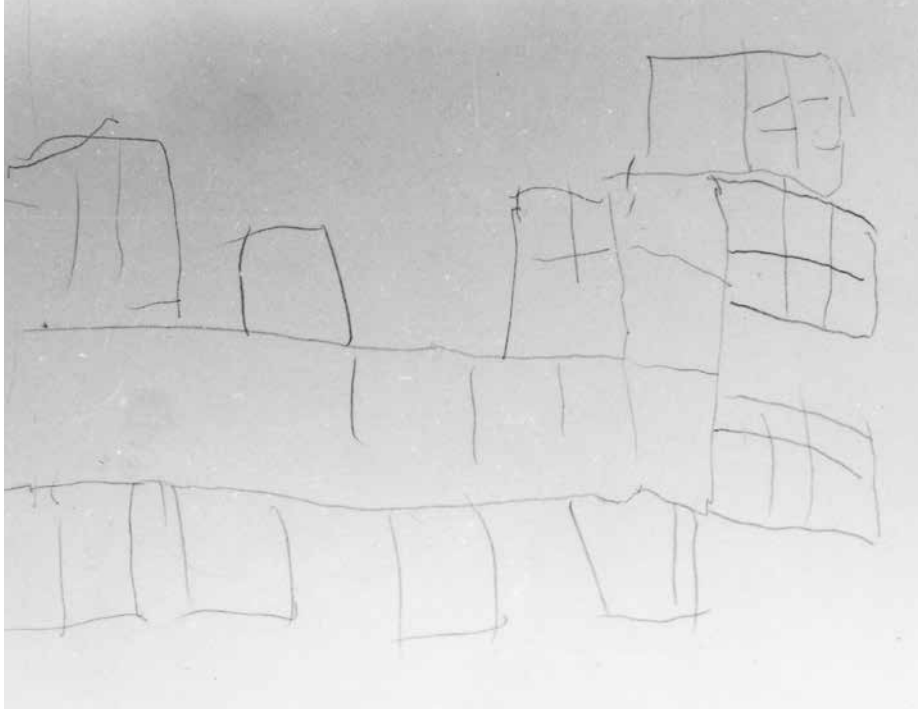
Şekil 25b. Sarayatık Sokak - S3: E-40 Yaş Mimar

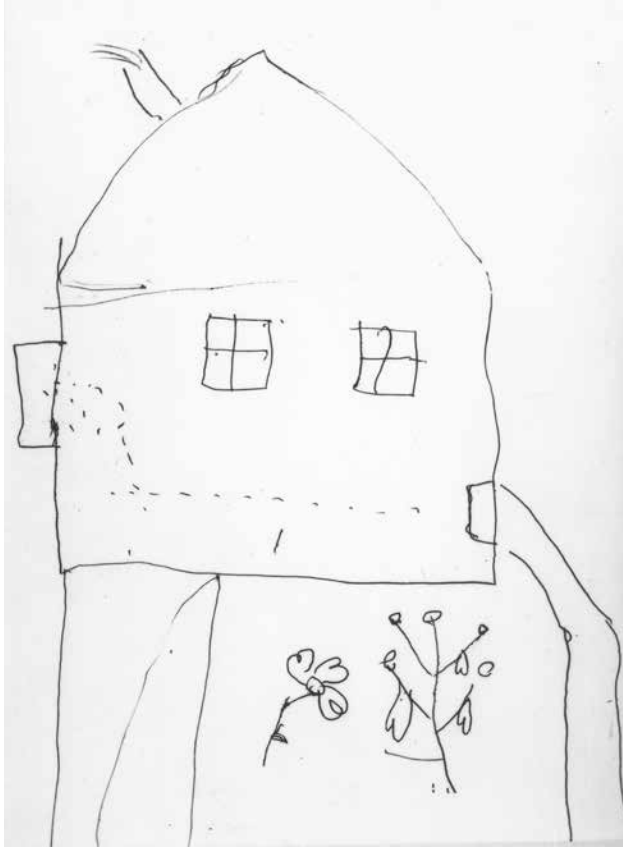
Şekil 26.
Sarayatık Sokak S4:
E-32 Yaş - Esnaf

Şekil 27.
Sarayatık Sokak S6:
K-62 Yaş - Ev Hanımı

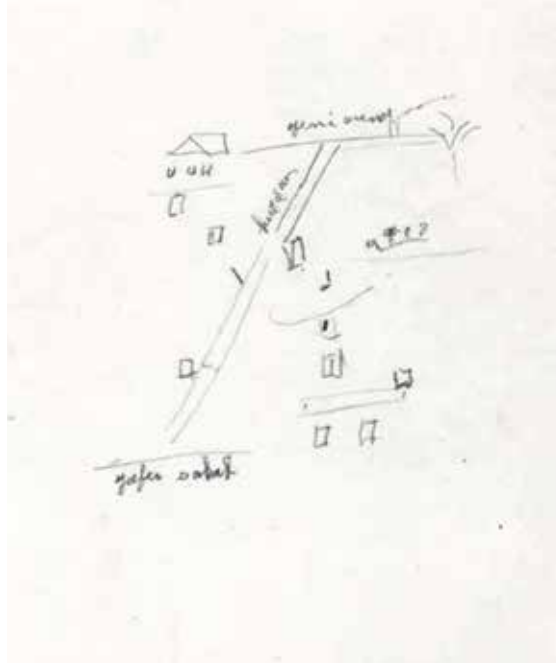

Şekil 28. Hasanabaş Çıkmaşı, H4: K-48 Yaş, Ev Hanımı

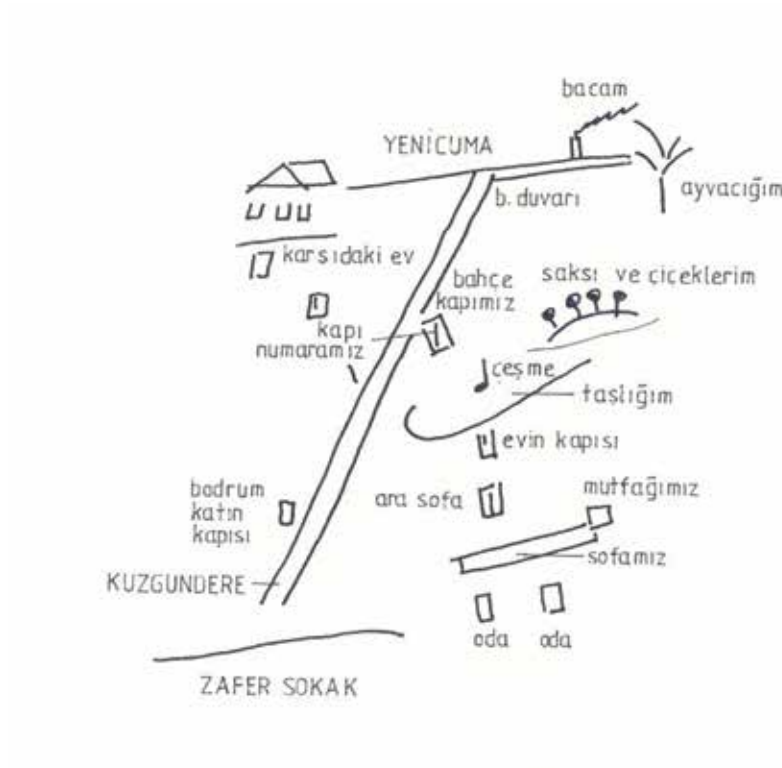

Şekil 29.
Hasanabaş Çıkmaşı,
H5: K-65Yaş, Ev Hanımı

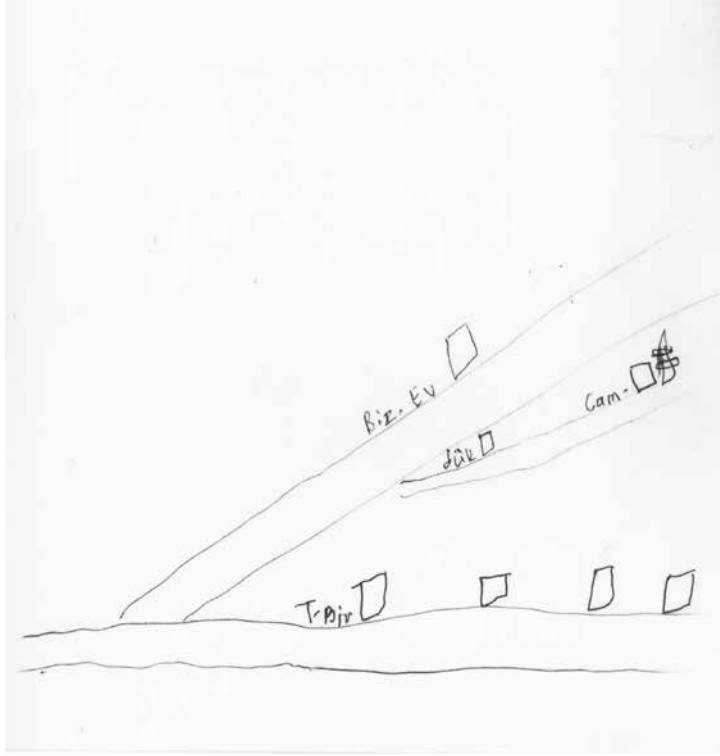

Şekil 33a. Kuzgundere Sokak K5: K-59 Yaş, Ev Hanımı

Şekil 33b. Kuzgundere Sokak K5: K-59 Yaş, Ev Hanımı

Şekil 34.
Dutlu Sokak D2:
E-55 Yaş, Emekli

Şekil 35. Dutlu Sokak D4: K-63 Yaş, Ev Hanımı

“Evet, bunları şöyle sıralayabilirim. Mahallemiz eskiden kalma bir mahalle olduğu için surlara yakın, kaleler vardır aşağı tarafta. Eski evleri çoktur. Belediye de izin vermiyor apartman yapılmasına. Zaten en beğenmediğim taraf da bahçeli evlerimizin yok oluşu. O ki, tarihî eser bir mahalle burası, apartmanları yapıp kat kat dikmek mahallemizi çirkin göstermeye başladı. En üzüldüğüm taraf bahçeli evlerimizin yok olması ve çocukluğum da o evlerde geçtiği için o evleri özliyoruz yani. Yani tamir ediyorlar içten....tamir ettirin dıştan... ama maalesef. Yine de birkaç apartman var mahallemizde ve görünüşü bozmuş durumda. Eski durumu kalmamış mahallemizin. Çoğunlukla yine eski evler. Apartmanlar, yani şeklini değiştirdi. Göze hoş gelmiyor apartmanlar, öyle yani. Benim beğenmediğim taraflar mahallemizde” (S1).

“... Bir defa eski binalar olduğu bir sokaktır. Yeni bina orada yok. En yeni binalar bizim ev işte, yanımızdaki komşunun evi. Yol, yani araba gitmediği için inşaat yapmak zor. Belki eski dokusunu korumasının bir nedeni de bu, inşaatın yapılma zorluğu. Bu yokuş, doksan-beş adımlık bir yokuştur. Çocukluğumuzdan beri girip çıkıyoruz. Doksan-beş adım öyle saymıştım. Dar bir sokaktır. Eni beş altı metre, bazı yerlerde daha dar iki üç metreye düşüyor. Taşlardan yapılmış bir yolu vardı, yani ne taşıdır, ona kesme taş mı derler -Arnavut kaldırımı mı?-, biraz işte iki üç desimetrelilik taşlardan oluşan bir yolu vardır.Set settir. On-on beş metre gittin mi böyle bir merdiven gibi, tekrar on-on beş metre daha gittiniz mi bir set daha çıkıyorsunuz. Öyle çıkıyorsunuz işte. Elektrik direkleri kapılarda. Evler eski oldukları için duvarları çıkmıştır, taş duvarlar. İşte öyle bir sokak, şimdi çocukluğumdan beri de pek bir şey değişmedi orada. Yani yeni birşey yapılmadı ve eski durumu da bozulmak üzere, bozuluyor zaman içinde... Mimari olarak girişte birkaç tane güzel ev vardır. Sokağın girişinde cadde üzerinde hakikaten korunması gerekli evlerdir. Şimdi de Tanjant Yolu geçecek, onları alıyor, onları yıkacaklar. Yukarıda da yine Eski Türk Evleri’yle ilgili, yani o tarzda yapılmış iki tane ev kaldı.

Bizim ev de eskiden bahçeli Eski Türk Evleri’ndendi. Biz de yıktırdık, yenisini yaptırdık. İşte demin dediğim ulaşım, malzeme taşımak sorun olduğu için pek de yıkamıyorlar yani” (H1).

“Şu anda gerçi evlerimizin eski, bir restore durumunda olsa da, çok daha güzel olur amma, şu anda yıkık, viran vaziyette, bütün mahallemizdeki evler, diyebilirim. Trabzon’da bir tek değişmeyen çevre, tek değişmeyen sokak olarak bizim bu ara kalmış, yani bu civar oluyor. Daha doğrusu buradaki milletin de artık maddiyata mı dayanıyor, sonra istiklal alanı içerisinde, onun için kendi insanlarıyla yapabilecek alanlar varsa bile onlar da yapamıyorlar.Çünkü belediye müsadde etmiyor, şey yapmıyor. Sokağımızda başka merdivenler var. Merdivenler daha evvela basamak basamak halindeydi, şu anda belediye beton dökmüş vaziyette, yarı yola kadar, dökmüş, çok dik. Kışın çok zorlukla çıkıyoruz, girip çıkmakta, gel-

mekte. Ne bileyim müracaat ettik yarıya kadar geldiler düzelttiler. Yarıdan sonrası yine aynı vaziyette, değişmemiş yani,” (K2).

“... diğer evleri, hepsini beğenirim de onların iç şekli başka, yani evim diye demiyorum ama, bizim evin şekli başkadır. Şimdi öteki ev aynı tertip, mesela S.’in evi de aynı tertip, çok tertipler var da yani bizim gibi içinin şekli, yerleşim şekli yok. Burası ekseri bahçeli evlerdir... Bu evleri dedelerimiz (yaptırdı), kendimizin olduğu için çok seviyoruz... Bahçeli evleri severim.” (D4).

4. Hoşa Giden Taraflar

“ Sokağınızın, yakın çevrenizin, mahallenizin hoşunuza giden şeyleri, tarafları nelerdir?”

“Bahçeli evler en çok hoşuma giden... İlk derecede onlar gelir... En çok hoşuma giden tarafları... İç içe olması, yani bu güzel bir şey, aralık içi oluyor. Sokak üstü olmuyor yani, caddeden falan insan rahatsız olmuyor. Evlerin birbirine yakınlığı komşuluk ilişkileri güzel oluyor yani. Bir de sokağımızın ortasında büyük bir alanımızın oluşu, çocuklar için, gençler için güzel bir oyun sahası oluyor. Burada herkesi görebilirsiniz yani, havanın güzel olduğu devrelerde. Az önce de bahsettiğim gibi kadınların el işi yapması, çocukların, kız çocukların, erkek çocukların cıvıl cıvıl oynaması, insanların gelip geçmesi, onları seyretmesi... Hatta benim çocukluğumun çoğu da o mahalle alanında geçmiştir. Kız arkadaşlarla erkek arkadaşlarla geceye, akşam saatlerine kadar voleybollar, ip atlamalar; yani mahallemizin o alanındaki anılarım çok güzeldir. Mahallemizde, çocukluğumuzda onları şimdi hatırlıyorum. Şimdi çocuklar orada oynadığı zaman sanki yaşamış oluyorum, yani bende eskileri. Genç olduk şimdi. Tabi çocukluğumuzu geçirdik. Seyrederim bazen pencereden onları, terasa çıkarım.... Yani güzel bir yerdir mahallemiz.Ben severim yani, bilmem dışardan kişilere nasıl gelir.” (S1).

“Benim sokakta en çok hoşuma giden olay yaşanmışlığı. Hani bir eskinin getirdiği bir yaşanmışlık. Bir de o duvarlarda taşların arasından çıkıvermiş şeyler, yeşillikler. Yani onlar beni çok etkiliyor. Hatta bazen temizlik olsun diye bütün yeşillikleri şey yapıyorlar.Kesip atıyorlar. Sırganlar bile çok hoş yani, böyle çıkarken. Yani söküldü mü, traş edilmiş de kel bırakılmış bir hali, yani ben hissediyorum. En çok o hoşuma gidiyor yani, doğallığı, bozulmamışlığı, gerçekten onu yaşıyorum ben inip çıkarken. Mimari olarak hani eskinin getirdiği birtakım şeyler var. Görsel olayı hoşuma gidiyor. Çıkarken en azından betonarme binada göze hitap eden hiç bir şey yoktur, ama eskinin getirdiği birtakım şeyleri beğeniyorum.

... Ancak şey de hoşuma gidiyor tabii, böyle çoluk çocuk kapılarda, kapının önünde, özellikle bahar geldiğinde, kadınlar kapılarda sohbete başlıyor. Yani olay hoşuma gidiyor, beraber iş yapıyorlar. İşte kızlar oturuyorlar bahar aylarında, bunlar güzel.” (H2).

“En çok hoşuma giden tarafı eskiye sahip olması, yani daha çok biz, daha doğrusu bu mahallede büyüdüğümüz için buraya alıştık, yani o yüzden, çevremiz..., arkadaşlarımız...

En beğendiğim tarafı normal bloklardaki gibi değil komşuluk ilişkileri, burada daha bir kaynaşmış birbirleriyle, ondan dolayı.

Eski evler daha çok hoşuma gidiyor, yeni evlerden daha güzel görünüyorlar, benim çok hoşuma gidiyor.” (K1).

“Evimizin manzarasını severim, tabii ki güneş içine doğuyor.

Komşularımı severim.

Evimi sevdiğim için etrafımı da severim.

Apartmanı sevmiyorum, sıkılıyorum, bağlı bahçeli evleri severim . Hani çıkarım bahçeme, canım sıkar çıkarım taşlığıma, çıkarım bahçeme uğraşırım bir çiçeğimle bir bahçemle.” (D4).

5. Başkalarının Gözünden, Dilinden

“Mahallenize, sokağınıza veya evinize gelen tanıdık, dost, akraba veya tanımadığınız kişiler, yabancılar sizlere mahalleniz , sokağınız , eviniz hakkında olumlu veya olumsuz-iyi, hoş veya kötü eleştirdikleri şeyler oluyor mu, neler söylüyor, neler üzerinde duruyorlar?”

“Kış sezonunda bir şey söyleyen yok da, yaz sezonunda gelenlerin hepsinin yüz ifadelerinden belli oluyor yani memnun oldukları, birşey söylemelerine gerek yok ve hepsi de o güzelliğin, o mutluluğun özlemi içerisinde sanki de. Mesela ben ana evinden ayrıldım, evlendim ayrıldım. Ne bileyim yani, akşam oldu mu evde durasım yok, apartman dairesinde, yazın özellikle bir taraflara gitmek gezmek, ama annemin evinde olsam herhalde gerek kalmayacaktı. Bahçede oturmak, o çiçeklerin arasında oturup iki bardak çay yeterli olacaktı.” (S4).

“Söylüyorlar, şimdi gelen adamın niteliğine bağlı biraz. Bir defa yokuşundan şikâyet ediyorlar yani, niteliği ne olursa olsun, yorgun çıkıyorlar eve. Bizim evden Trabzon’un görüntüsü çok güzeldir, her taraf ayağının altındadır. Ondan sonra ona vuruluyorlar, manzarasına.Sokak işte böyle sanatçı arkadaşlar, mimar falan getirdiğinde yani, sokağın eski dokusu hoşlarına gidiyor. Onu göremeyecek adam, zaten bir şey dediği yok, o, yokuştan şikâyet ediyor...

... şimdi biz çok gördüğümüz, devamlı orada yaşadığımız için dışardan bakan bir göz daha iyi değerlendirir. Mesela... H. geldi bizim eve, orada birkaç ev vardı, bayıldı onlara, o sokağın konumuna, her şeyine..., ben artık yapmıyorum, hissedemiyorum yani. Çocukluğumdan beri onla haşır neşir olduğum için o güzellikleri göremiyorum. Belki bazı güzel ... yerleri vardır aslında. Yine de yani modern bir yapının gerektirdiği sorunlar, modern değil de çarpık kentleşme diyim, yani bizim sokakta henüz o oluşmamış. Yani çok kötü bir mimari, betonarme yapı orada yoktur. Gene usta çırak ilişkisiyle oluşmuş geleneksel mimarinin bazı örnekleri söz konusu. Onda da, eğriliğin de bir tadı var belki de yani.” (H1).

“Mahallemizi pek, yani aşağıdan geldikleri zaman pek beğenmiyorlar, ama üstten geldikleri zaman beğeniyorlar. Çünkü altta biraz..., Kuzgundere olduğu için bi-

raz karışık bir mahalle, o yüzden beğenmiyorlar. Normalde bizim arayı, evimizin bulunduğu arayı beğeniyorlar. Eski bir mahalle olduğunu, bu aranın güzel olduğunu-bizim evimizin olduğu arayı beğeniyorlar-, güzel bir ev olduğunu söylüyorlar. Eskiden daha çok seviyorlardı. Şimdi şu anda pek sevmiyorlar, o yoldan dolayı, uçurum falan diyorlar onlara. Mimarlık öğrencileri, sokak hakkında eskiden daha güzel olduğunu söylüyorlar yani önceden gelenler, o yolun korkunç olduğunu, mahallenin eski bir mahalle olduğunu, güzel olduğunu, boşu boşuna tahrip edilmemesi gerektiğini söylüyorlar. Ben de onlara katılıyorum.” (K1).

“Severler, evimize her gelen sever. Geçen günü babaanne diyor ki evimiz çok güzel. Yalnız yolumuz yüksek biraz o başka. Dışardan kim gelirse evimizi sever. Hele yazlığı daha güzeldir.” (D4).

6. Taşınma

“Şayet burdan taşınırsanız en çok nelerin yokluğunu hisseder, neleri ararsınız?”

“Isınmışız mahalleye. Sonra evimi ararım. Eski meşki kendi evimdir, ararım evimi, mahallemi de ararım. Gerçi komşularımız hep dağıldı. Ama gene eskiden kalmış birkaç komşumuz var. Yine de aranır tabii. Alışkanlığı. Tabii evin hatıraları var. Kaç senelik ev. Ben 42 senedir bu evdeyim. Onları ararım.” (S6).

“Taşınırsam komşularımı ararım. Her yerde komşu, komşusuz ne olur, hiçbir şey. Buranın bir de manzarası olduğu için güzeldir. Bir de bahçesi var, çıkar oynar çocuğun. Başka bir yerde tutsan, sokak ağzı olsa korkarsın çocuk gitti, düştü yola, vurdu ona araba, düştü bir yere. Her şeyi düşünürsün. Burada gözümüzün önünde hepsi. İner sokağa, oraya indin mi bakarsın, döner geri gelirsın. Başka yerde olursan nerede gidip arıcan onu. Öyle da.” (H3).

“Taşınırsam, evimi ararım, şu bahçeciğimi ararım, tavukcuklarımı ararım. Kümesim var, tavuk meraklısıyım, çiçeğe meraklıyım, bunu ararım. Bir yeni katı da çıkabiliriz, fakat herhalde bu rahatlığı bulamazsın diyorlar bana, bulamazsın diyorlar. Yani bahçemi, tavukcuklarımı ararım.

Komşular... hepsi çekip gitti. Aslında ben geldiğim zamanki komşular hiç yok. Hep köylüler, yabancı. Komşumu da pek ararım diyemem yani, komşu kalmadı.” (K5).

“... Tabii komşularımı hatırlarım, bahçeli evimi ararım, daha ziyade komşularımı ararım. Komşularla beraber günler, bir ömür feda ettin, aranır insan dimi, şimdi gittin bir yere komşular yabancı, hoşuna gitmez. Zaman geçecek aradan ki eski ev, eski komşularla tanıştın, yüz göz oldun mu daha çok hoşuna gider o zaman, o yüzden ararsın...” (D5).

SOKAK/GÖRÜŞME NO:	SARAYATIK SOKAK	HASANBAŞ ÇIKMAZI	KUZGUNDERE SOKAK	DUTLU SOKAK
ÖZELLİKLER	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5 6
. Yerin Tarihi ve Tarihi Çevre				
. Hakimiyeti (Sur, Eski Evler, Eski Türk Sokak, Trabzon Konut Mimarisi, Koruma Alanı)	•	•		•
. Korunmuş Sokak-Çevre		•		
. Olumlu Yerleşme Düzeni		•		•
. Güzel Manzara				•
. Güzel "Bahçeli Evler"	•	•		•
. Yeşil, Ağaçlar, Otlar	•	•		•
. Mimari Öge ve Özellikler (Cuma, Renk, Katmanlı)				•
. Güzel Geleneksel Evler		•	•	•
. Olumsuz Değişme (Bozulma)	•	•		•
. Yıkılma, Yeni Yapılma	•	•		•
. Eski Evler	•	•	•	•
. Eski Sokak	•	•	•	•
. Bakımsız Sokak ve Evler	•	•	•	•
. Bakım, Onarım, Yenileme	•	•	•	•
. Gerekliliği	•	•	•	•
. Koruma ve Yanlış Planlama	•	•	•	•
. Politikası	•	•	•	•
. Yanlış Uygulamalar	•	•	•	•
. Temizlik Sorunu	•	•	•	•
. Frenli, Statü (Zengin Mahalle)	•	•	•	•
. Sağlıklı Ahşap Evler	•	•	•	•
. Kendi Evi	•	•	•	•
. Komşular ve Komşuluktaki Olumsuz Değişme	•	•	•	•

Şekil 4.35.	İLÇİ-SORU ALANI 3	GÖRÜNTÜ: "Sokağınızın, yakın çevrenizin mahallenizin görüntüsüyle ilgili olarak düşünüyorsanız neler söylersiniz?"
-------------	-------------------	--

Şekil 38. Sokağın görüntüsü hakkında düşünceler

SOKAK/GÖRÜŞME NO:	SARAYATIK SOKAK	HASANBAŞ ÇIKMAZI	KUZGUNDERE SOKAK	DUTLU SOKAK
ÖZELLİKLER	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5 6
. Müstakill-Bahçeli Evler		•		•
. Evlerin Yakınlığı (Komşuların Yakınlığı)	•			•
. Donatılarının Yakınlığı - Camii, Kuvvetlence, Alışveriş -		•		•
. Ulaşım (Taşıtlı veya Yayın)		•		•
. Sokağın Caddeden Uzak Konumu (Görülmesi Olması)	•	•	•	•
. Ev Mimarisi ve Ögeleri	•	•	•	•
. Bahçe	•	•	•	•
. Yeşil	•	•	•	•
. Meydan	•	•	•	•
. Manzara (Ayrı manzara öğeleri)		•	•	•
. Deniz, Ene, Açıklık		•	•	•
. Güneş-Manzara-Ferah-Havadar		•	•	•
. Sokağın Korunmuşluğu	•	•	•	•
. Bozulmuşluk, Doğallık	•	•	•	•
. Kendi Evi: Mimarisi, Yaşamı	•	•	•	•
. Mevzilere Göre Kullanımı - Yaşamın Yer -	•	•	•	•
. Olumlu Çevre ve İnsanlar	•	•	•	•
. Komşuluk İlişkileri	•	•	•	•
. Temizlik Çevre ve Sundağı	•	•	•	•
. Olumsuzluk/Ayrıcalıklar	•	•	•	•
. Yaşamın, Anılar ve Geçen Yıllar (Yaşamışlık)	•	•	•	•
. Baba Evi Olması	•	•	•	•
. Genel Atmosfer	•	•	•	•
. Temizlik	•	•	•	•

Şekil 4.36.	İLÇİ-SORU ALANI 4	HOŞA GİDEN TARAFLAR: "Sokağınızın, yakın çevrenizin, mahallenizin hoşunuza giden şeyleri, tarafları nelerdir?"
-------------	-------------------	--

Şekil 39. Hoşa giden taraflar

SOKAK/ÇÖRÜŞHE NO: ÖZELLİKLER	SARAYATIK SOKAK						HASANBAŞ ÇIKMAZI					KUZGUNDERE SOKAK					DUTLU SOKAK					
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6
Genel Atmosfer-Mahalle	•																					
Eski Doku-Çevre	•		•				•					•										
Bahçe: a. Taşlık														•		•						
b. Yeşil, güller, çiçekler				•	•			•		•						•						
c. Düzen, oturma yeri (İzleni asması ve çardak)															•							
d. Yaşantısı																•						
e. Mevsimle gelen güzellik				•	•										•	•						
Görüşmecinin Evi	•	•			•	•					•								•			•
a. Eski ev mimarisi	•	•			•	•						•	•	•					•		•	
b. Ferahlığı	•	•																				
c. Rahatlığı	•	•																	•			
d. Bahçeli olması																						
e. Genişliği											•					•						
f. Sıhhatli-Ahşap oluşu						•								•	•							
g. Kullanışlı olması														•								
h. Yazlık ve kışlık kullanımı																				•		
i. Yüksek tavanları		•																				
j. Balkon		•																	•			
k. Her tarafını																			•	•		
k. Müstakil oluşu																						
Begenerler-Eski Doku, Eski Ev																						
a. Herkes-her gelen			•	•		•										•			•	•	•	
b. Mimarlar							•															
c. Turistler					•																	
d. doktorlar		•																				
e. Ressamlar-Sanatçı			•				•															
f. Mimarlık Öğrencileri						•																
g. Arkadaşlar																			•			
Hekimin Kişi Üzerindeki Olumlu, Yaratıcı, Duygusal Etkileri			•																			
Güzel Manzara-Görüntü							•	•		•									•		•	•
Temiz, Bakımlı Olmayan Çevre		•						•	•											•		
Yokuş ve Getirdiği Yorgunluk																						
Bozulmuş Sokak Zemini													•			•						
Evin Zor Kışık Kullanımı																						
Yanmayan Lambalar								•														

Şekil 4.37.

İLGİLİ SORU ALANI 5

BAŞKALARININ GÖZÜNDEN-DİLİNDEN: "Mahallenize, nokağınıza veya evinize gelen tanıdık, dost, akraba veya tanımadığınız kişiler, yabancılar sizlere mahalleniz, nokağınız, eviniz hakkında olumlu veya olumsuz-iyi, hoş veya kötü eleştirdikleri şeyler oluyor mu? Neler söylüyor, neler üzerinde duruyorlar?"

Şekil 40. Başkalarının gözünden-dilinden

SOKAK/GÖRÜŞME NO: ÖĞELER ÖZELLİKLER	SARAYATIK SOKAK						HASANBAŞ ÇIKMAZI					KUZGUNDERE SOKAK					DUTLU SOKAK					
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6
. Hemleket-Yuva																						
. Mahalle-Tanidik Çevre Alışılmış Çevre																						
. Kendi Evi (Alışma, Hatıralar, Uzun Oturma Süresi)																						
. Kentteki Konumu (Yakınlık ve Yeşil)																						
. Donatımların Yakınlığı (Camii)																						
. Eski Bahçeli Evler (Fiziksel Çevre)																						
. Komşu Evi (Yaşamının Önemli Bir Bölümünün Geçtiği)																						
. Heydan-Heydancık ve Canlılığı																						
. Komşular-Komşuluklar-İnsanlar Arasındaki İlişkiler																						
. Arkadaşlar																						
. Anne Evi																						
. Hatıralar																						
. Yaşamışlık, Yaşadığı Geçirilen Günler																						
. Bozulmamışlık-Doğallık																						
. Sokaktaki Yaşam (Canlılık ve Kullanım)																						
. Çocuklara Güvenli ve Denetimli Çevre																						
. Sessizlik-Sakinlik																						
. Manzara (Genel)																						
. Bahçe-Yeşil																						
. Bakılan, Hıglenilen Canlılar, Evcil Hayvanlar (tavuklar, balıklar vs.)																						
. Havuz																						
. Evin Sunduğu Rahatlık-Özgürlük																						
. Ferahlatıcı Özellik (Balkon, bahçe, taşlık)																						
. Havanımlara Göre Kullanım (Kışlık ve yazlık kullanım)																						
. Sağlıklı Ev																						
. Geniş Ev																						
. Genel atmosfer-Yaşamı																						
. Başka Yerin Aynı Olması																						
. Kozulu-İsteği																						
. Hepsiyle, Her Haliyle, Her Şeyiyle																						
. Hiç Bir Şeyi																						

Şekil 41. Taşınma durumunda

7. Hatıralar-Hatırası Olan Şeyler

“Bu yere, bu mahalleye, sokağa nasıl geldiniz, yerleştiniz, bu evi bahçeyi nasıl aldınız veya yaptınız? Bu konuyla ilgili hatıralarınızdan birkaçını sayabilir misiniz? Buradaki yerleşme ve yaşamayla, yaşam öyküleriyle ilgili olarak, bir ağaçla bir duvar parçasıyla veya herhangi bir şeyle ne gibi hikâyeleriniz var?”

“Burası baba evimiz. Orayla ilgili pek çok anımız var. Mesela annem der, abin şu odada doğdu, sen şu odada doğdun, mesela daha oradan başlamış. Orada benim için çok önemli hatıra olarak şunu söyleyebilirim, bahçedeki havuzu, ... abimle ben kendi ellerimizle yapmıştık. Orada, o bahçede oturup o havuzu seyretmek..., kuşları severim, kuşlarımı da oraya asarım, bambaşka zevk verirdi bana...

Şu anda ben apartman dairesinde oturuyorum. Bazen akşamları ışıkları söndürürüm, odanın bir tarafına akvaryumu balıklarla koydum, üzerine de kuşları astım, çiçeklerim var, onlara bakar dalarım, kendimi bahçede hayal ederim ...

... Sonra bahar geldi mi bizim bir setimiz vardır, onu bir neşeyle dışarı, taşlığa atarız. Soğuklar başladı mı da onu bir hüznle içeri alırız. Bazen kahvaltı ve akşam yemeklerini orada yaparız.” (S4).

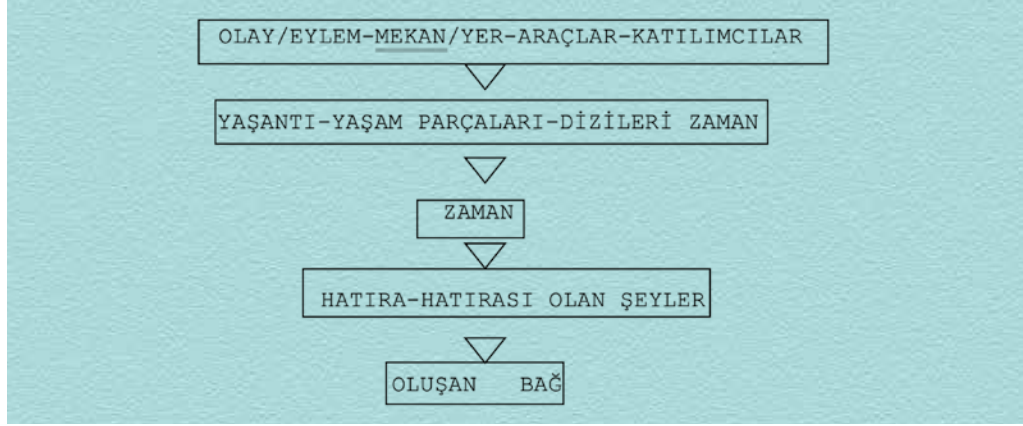
“... Eee, hatıra vardı tabii, annem vardı, babam vardı, iki kız kardeşim vardı. Söylememiz, gülmemiz, alemimiz yerindeydi. Hep bir aradaydık. Kız kardeşim, o bitişiği, yanındaki evi almıştı. O da gelir giderdi bize. Onun da çocuğu vardı. Bizimkilerin de vardı. Girer çıkardık, gezmeler var idi, günler var idi, hepsini gezerdik. Ben böyle oturmazdım ya gezerdim...

... Hatırası olan şeyler tabii var. Bu ölen kardeşim bahçeye salatalıklar, hıyarlar dikerdi, biber, marul dikerdi, ne bileyim bahçeyi süslerdi, sonra bahçemiz hep gül idi. Güller vardı. Girerdik bahçeye ki, kokusundan, sebzesinden bayılırdık. Severdik, hıyarlar küçük küçük koparan da kardeşim, anamı da çıkarırdık oraya, kollarından tutar merdivenleri var içerden, çıkarırdık oraya, güneşlenirdik orada. Yani güneşlendik mi ferahlardık orada, bahçemizi de görürdük. Ferahlardık işte öyle. Eski usul ev ne biliyim, Yenilerden değil, yenilerde hâlâ daha rahattır, bu hanımlar daha rahattır. Yeni evleri var, bakımı da var. Çiçeklerimiz de var, karanfiller, ortancalar...” (H5).

“... Taşlıkta salıncak sallanıyorduk. Zaten en büyük zevkimiz oydu. İki kardeş içine girmek, şarkı söylemek. İkincisi de taşlıkta eski kilimi serip ne kadar oyuncak varsa döküp evcilik oynamaktı. Üçüncüsü de taşlıkta peş peşe düşüp ebecilik oynamaktı. Öyle yani...” (K3).

“Bu evin her karış tahtasında bile şeyim anım vardır. Annem, babam, çocukluğum... Hepsi bu evin içinde geçti... Nereye baksam, anamı babamı görürüm. Ondan sonra kardeşlerimi görürüm. Onlar çekilip gittikten sonra kaldık biz. Biz de iki yaşlı adam, burada başbaşa verdik oturuyoruz. Ne yapalım. Allah torunlarımıza, evladımıza, gençlere ömür versin. Biz zaten miyadı doldurduk, teskeremiz eskidi...” (D6).

- **Hatıralar, hoş giden taraflar, taşınacak durumda aranacaklar** içinde ve oradan taşınmayı düşünmeme nedenleri arasında işlenmekte ve eve, yakın çevreye, insanlara duygusal bağların oluşmasında, gelişmesinde, sürekliliğinin sağlanmasında etkili olan yaşam, yaşantı parçaları olarak görülmektedir.
- **Yaşanan olaylar**, oraya gelip yerleşme ve orada geçen yaşantıya, yaşanmışlıkla ve şimdiki anı yaşamayla ilişki içerisinde;
 - Yaşanan olaylar; Olay, Geçtiği Mekân-Yer, Araç-Kullanılan Araçlar, Katılımcılar-Kişiler
 - Yaşanan olaylarla ilgili hatıra değeri taşıyan fiziksel öğeler, bu öğelerin yaşanan olaylar bütününde vurgulayıcı özellikleri üzerinden oluşan hatıralar, hatırası olan şeyler, gerçekleşen, oluşan yaşam parçaları, dizileri ve izleri olarak görülmekte ve ilişki, ilgi, etkileşimler içinde, hatıra taşıma ve hatıra değeri olguları, daha sonraki ve şimdiki yaşantı/yaşantı, zaman içinde ortaya çıkmaktadır.

Yaşanan olaylar, hatıra, anı değeri oluşturan bütünü, kişinin yaşamı içinde, gerçekleşen yaşam dilimi içindeki yeri, zamanı, yıl zamanı-mevsimler, günler gerçekleştikleri, gerçekleştirdikleri zaman olarak önemli etkenler olmaktadır.

- Hatıralar, yaşanan mekânların, yerlerin, öğelerin ve etkinliklerin sonradan görülmesi, izlenmesi ve konuşma konusu olduğunda, eskiyi tekrar yaşatan özelliği, etkili olarak bulundurmaktadır.

- **Hatıralar-Oluşumu-Hatırası olan şeyler:**

1. Birlikte yaşanan kişiler, yaşanan yer ve o yerde geçen yaşantı -Aile-Ev-Yaşantı. Ev, anne, baba, kardeşler, dedeler, kendileri ve yaşamaları, söylemeleri, gülmeleri, gidip gelmeleri, gezmeleri....
2. Çocukluk anıları (yaşam dilimi ve anılar); oyunlar, düşmeler, yaralanmalar, yaramazlıklar, arkadaşlar, arkadaşlıklar..., izleri; kale direği, “emen yeri”

- görevi gören elektrik direği, isimlerin-lakapların kazındığı duvar ve yazıları, futbol takımı ismi yazılan ve hâlâ saklanan teneke levha,... ve duygular.
3. İlişkiler-İlgiler, duygusal bağlar; ikramlar, hediyeler, sevgi gösterisi...
 4. Yaşantının geçtiği mekânlar; sokak, yakın komşu evi, bahçesi, kapı önü, meydan.
 5. Birlikte üretilen-oluşturulan şeyler ve mekânı; bahçede kardeşlerin birlikte yaptıkları havuz, havuzdaki balıklar, eşlerin birlikte ilgilendiği çiçekler, saksılar, taşlık.
 6. Bakılan, üretilen, yetiştirilen şeyler; kuşlar, tavuklar, çiçekler...
 7. Özel günler ve yaşananlar; diğer insanlarla, komşularla bir araya gelmeler-birliktelikler-birlikte yapılan şeyler; Ramazan, bayram, yılbaşı ve eğlenceler, kutlamalar, ziyaretler, toplanıp oturmalar, Ramazanda iftar vaktini birlikte beklemeler...
 8. Yaşantıda belli bir olayın, bir dönüm noktasının simgesi olan araçlar ve mekânlar.
 - Her ilkbahar geldiğinde, dışarıya, taşlığa-bahçeye atılan set ve bunun ilkbaharın gelmesinin ve bahçede geçecek yaşantının simgesi olması.
 - Yaşantıda dönüm noktası olan evlilik olayında etkili mekân ve sonucu... yağmur, iri kalaslar, kitaplar-donatılar, boya kokusu, halı, soğanlar, çay içme, sohbet, müzik ve oluşturdıkları sıcak atmosfer, o atmosferin sahibi ve yaratıcı kişisi...
 9. Unutulmayan, kişi için değeri, anlamı olan günler ve geçtiği mekânlar; Çocukların düğünü-Oda. Çocukların sünnet düğünü-Oda. Kendi düğünü-Bahçe. Nikâh kıyılma-Balkon. Ait oldukları kişi-Oda. Çocuklarını büyütmeye-Ev, Bahçe, Oda.
 10. Birilerinden, yakınlarından, sevdiklerinden kalanlar ve sevdiklerinin yaptıkları; ev; baba evi, anne evi, dede evi, kayınpeder evi.
 - Fiziksel öğeler; Dededen kalma kuyu, ocak, çocukların yaptığı havuz
 - Onların diktiği ağaçlar ve adları; annenin dikmeleri, annenin hatıraları, abinin hatıraları, çiçekler ve süslediği bahçe...
 - Eşinin ilgilendiği bahçe, her şeyiyle.
 11. Komşular-komşuluklar ve geçtiği mekânlar;
 - Toplanma, eliş, sohbet, misafir kabulü, yemekler, birlikte kışlık yiyecek hazırlama, yardımlaşmalar; çamaşır yıkama, çeyiz hazırlama, eğlenceler; çalma, söyleme.., birliktelik, paylaşımlar; üzüm asması yaprağı, kuyudan su, yemek...
 - Sokak, yakın komşu evi, kapı önü, bahçe, meydan, kır...

12. Yenilen yemekler-Özel, yöresel yemekler; mekânı ve araçları ve yardımlaşma, ortaklaşma, paylaşma, birlikte yapma;
 - Olay-Eylem: Oturma, yeme içme, birlikte yapma, birlikte yeme
 - Mekân-Yer: Bahçe
 - Araçlar-Ögeler: Kilim, yemekler, duvar parçası
 - Katılımcılar: Komşular
13. Yaşanmış bazı olayların, yaşamının verdiği güzel duygular;
 - Olay-Eylem: Oturup çay içip seyretme
 - Mekân-Yer: Bahçe
 - Araçlar-Ögeler: Havuz, çiçekler, kuşlar, çay
 - Katılımcılar: Kendi
 - Sonuç: Güzel duygular-Rahatlama, zevk alma, dinlenme
14. Acı Olaylar
15. Eğlenceler: Çalma, söyleme, oyanamalar, helva çekmeler
16. Fiziksel çevre, mimari mekânlar, ögeler ve kullanımlar;
 - Odalar, ocaklar, bahçe, mutfak
 - Misafir ağırlama ve kişiler, kişilerin kaldıkları odalar
17. Bahçede varolan meyveler ve unutulmayan tatları
18. Kendi yaptığı şeyler;
 - Dikilen çiçek, ağaç, çimen. Yapılan çiçeklikler. Taşlık
 - İyileştirilen, kurumaktan kurtarılan ağaçlar
19. Çiçeklerin kokusu
20. Oraya geliş öyküleri;
 - Gelin olarak gelme
 - Orada doğma büyüme
 - Oralı olma ve orada ikamet edilen süre ve yakınlar
21. Eğitim-Okul dönemleri
22. Kurulan birlik-gruplar ve faaliyetler; spor faaliyetleri.

• **Çocukluk ve Anılar;**

Oyunlar (saklambaç, futbol, evcilik, çelik çomak, yakalamacılık, körebe, misket, uçurtma, kuş lastiği ve kuş avlama), düşmeler, yaralanmalar, arkadaşlıklar, ilişkiler, çalışma (simit, sakız satma)...

1. Olay-Eylem	Futbol oynama
Mekân-Yer	Sokak
Araçlar-Ögeler	Top, kale direği görevini gören elektrik direği ve takım adını taşıyan levha
Katılımcılar	Arkadaşlar
2. Olay-Eylem	İsimlerini, lakaplarını duvara kazıma
Mekân-Yer	Sokak
Araçlar-Ögeler	Duvar
Katılımcılar	Arkadaşlar
3. Olay-Eylem	Komşu bahçesini, komşuları görme, Kendini gösterme çabası-fındık atma, Konuşma
Mekân-Yer	Kendi evinin çatı katı, komşu bahçesi
Araçlar-Ögeler	Fındık, çatı katı penceresi
Katılımcılar	Kendi (çocuk) ve komşular
4. Olay-Eylem	Saklambaç oynama, gizlenme
Mekân-Yer	Sokak, bahçe, komşu bahçesi, kapı içi,merdiven altı
Araçlar-Ögeler	Direk-eman yeri olarak
Katılımcılar	Arkadaşlar
5. Olay-Eylem	Evcilik
Mekân-Yer	Bahçeler, sokak; merdiven başındaki düzlük, kapı önü, taşlık
Araçlar-Ögeler	Kilim, oyuncaklar, yemek malzemesi olarak yeşil
Katılımcılar	Arkadaşlar, kardeşler
6. Olay-Eylem	Yakalamacılık, Koşma
Mekân-Yer	Sokak, bahçe
Araçlar-Ögeler	-
Katılımcılar	Arkadaşlar, kardeşler
7. Olay-Eylem	Düşme, yaralanma
Mekân-Yer	Bahçe, çeşme bölgesi
Araçlar-Ögeler	Merdiven, çeşme
Katılımcılar	Kendi(çocuk)
8. Olay-Eylem	Oyun, Sallanma, Şarkı söyleyerek sallanma, Şarkı söyleme
Mekân-Yer	Bahçe,taşlık
Araçlar-Ögeler	Salıncak; ip, bez, ağaç
Katılımcılar	Kardeşler

9. Olay-Eylem **Sokağın adımlanması: 95 adımlık sokak**

Mekân-Yer	Sokak
Araçlar-Ögeler	Kendi adımı
Katılımcılar	Kendi

10. Olay-Eylem **Saz çalma, oynama, oynatma**

Mekân-Yer	Sokak-kapı önü, direk dibini
Araçlar-Ögeler	Saz, şarkı
Katılımcılar	Kendi, Komşu çocukları-abiler

Sokağa, meydana, bahçeye, konuta, yakın çevreye/mahalleye ve bu kentsel mekânların sundukları herşeye oluşan duygusal bağlar ile tanım, yüz bulan anılar, aynı zamanda kente dair; kent belleği/kollektif bellek, toplumsal belleğe dair; yerine, anlamına, etkilerine, önemine, vazgeçilmezliğine göre de etkili olmaktadır; söylemlerde -farklılaşan duygusal ifade ve davranışlarda- dile gelmekte ve aile albümlerinde, fotoğraflarda anılar veya anılar zemininde fotoğraflamalar olarak somutlaşmaktadır.

8. Zaman içindeki değişimler

- **Fiziksel Çevre**
- **Sosyal Çevre**

“Zamanla burada, sokağınızda, mahallenizde olan değişiklikleri, komşuluk ilişkileri, genel yaşantı açısından olsun, sokağınızın, mahallenizin görüntüsü açısından olsun, anlatır mısınız? O zamanla bu zamanı, yani eski sokağınızla şimdiki sokağınızı karşılaştırırsanız neler söylersiniz?”

Tarif-tanıtımda, hoş giden taraflar içinde, görüntü, taşınma durumunda aranacaklar içinde, hatıralar, başkalarının beğenileri içinde sosyal çevre; insanlar, komşular, komşuluklar, fiziksel çevre; mimari ögeler, özellikler, yerleşim düzeni, bakım, eskilik, koruma ve değişimleri değerlendirilmektedir.

Zaman içindeki değişimler, eski ve yeninin karşılaştırılması ve değerlendirilmesinde şu başlıklarda toplanmaktadır:

- **Sosyal Çevre: Eski ve yeninin, değişiminin değerlendirilmesi**
 - İnsanların, komşuların, sakinlerin değişiminin değerlendirilmesi
 - Komşuluk-yaşama çevresi kapsamı ve faktörler
 - İnsanlar arası ilişkiler-komşuluk ilişkileri ve gerçekleştirici, yardımcı, destekleyici, sebep hazırlayıcı faktörler
 - Değişimleri sebeplendirme
- **Fiziksel Çevre**
- **Sosyal Çevre-Değişimler ve Değerlendirmeler**

• **Eski ve Yeninin, Değişimin Genel Değerlendirilmesi:**

- Eski:
- İyi, güzel ilişkiler
 - Samimiyet
 - Yakınlık
 - Sıhhatli ilişkiler
 - Sevimli, sıcak ilişkiler
 - Birbirini tanıma, tanınma
 - Birbirinin her şeyini bilme; derdini, sevincini
 - Teklifsiz girip çıkma
 - Samimi dostluklar
 - İyi komşular
 - İyi yaşantı
 - Şenlik
 - Cana yakın insanlar
 - İçten insanlar
 - İçli dışlı ilişkiler
 - Yardımlaşma ilişkileri
 - İyi, tatlı ilişkiler

deyimleriyle tanımlanırken, değişme ve değişiminin getirdiği değerlendirmeye,

- Yeni:
- Değişti
 - Süren iyi ilişkiler
 - Azalan ilişki ve samimiyet
 - Eskiye göre zayıf, fakat yine de sıhhatli ilişkiler
 - Eskilerle, taşınmalara rağmen süren iyi ilişkiler
 - Yenilerle zayıf, olmayan ilişkiler
 - Yabancı insanlar
 - Olmayan komşuluk ilişkileri
 - Herkes kendine
 - Menfaatperest insanlar
 - Azalan yardımlaşma

olarak tanımlanmakta ve değişimin, ilişkilere getirdiği olumsuzlukların yanında devam eden, süren olumlu ilişkilerin varlığı ifade edilmektedir.

- **İnsanların, komşuların, sakinlerin değişimi ve değerlendirme:**

Çevredeki insanların, komşuların taşınma, göç, ölüm, çocuklarının yanına gitme, evlerini terk etme gibi nedenlerle gitmeleri, azalmaları ve onların yerine gelen insanların değerlendirmesi;

“Eskiler”, “Yerliler”, “Temelli ev sahipleri”, “Eski sakinler”, “Eski dostlar”, “Zengin ve oturaklı kişiler-Yerliler”, “Eski insanlar”, “Şehirli”, “Köylü”, “Köyden gelenler”, “Köy kökenli yerliler”, “Sonradan gelenler”, “Yabancılar”, “Değişik insanlar”, “Dışardan gelenler”, “Kiracılar”, “Yeniler”, “Sonradan tanınan insanlar”, “Dar gelirli yeniler”

deyimleriyle iki grup insan tanımlanmakta, isimlendirilmekte ve değişimle gelen, eskilerden az aile kalması ve göç eden ailelerle, eskilerle hâlâ süren ilişkiler, sonradan gelen insanlarla zayıf, olmayan, kesilen ilişkiler şeklinde sonuçlar görülmektedir. Eskilerin sözü edilen nedenlerle gitmelerinin, yenilerin gelmesini hazırlayan ortam, değerlendirilmesi, yenilerin değerlendirilmesi ve kabullerinde olumsuzluklar hafif veya kuvvetli olarak farklı derecelerde ifade edilmektedir.

Eskilerle hâlâ süren iyi ilişkilerin, yeni gelenlerle az olan veya olmayan ilişkilerin ifadelerinin yanında yenilerin, sonradan gelenlerin arasında güzel bir diyalogun kurulduğu sokak sakinleri ve sonradan gelenler tarafından açıklanırken, yeni gelenlerin eskiler konusundaki değerlendirmelerde olumsuz ifadelere rastlanmamaktadır.

- **Komşuluk-Yaşama çevresi kapsamı ve faktörler:**

Eskiden -Yakın, Dar Komşuluk Çevresi:

- Az insan, temiz insan
- Güvenilir çevre ve insanlar
- Kardeşçe yaşama
- Temelli insanlar-Ev sahipleri
- Az insan, geniş tanıdık çevresi, herkesin tanınması
- Eski komşular hep yerli
- İnsan birbirini tanıyor

Yeni-Şimdiki değişen, kalabalıklaşan komşuluk çevresi:

- Sürekli değişen insanlar
- Artan insan sayısı, kalabalıklaşma
- Tanımadık insanlar
- Menfaate bağlı ilişkiler
- Gelip geçici insanlar
- Kalabalıklaşma ve daralan tanıdık çevresi (Kendi yakın çevre düzeyinde ve diğer mahalleler, sokaklarla olan ilişkiler çevresi düzeyinde)

- Kiracılar, kiracı trafiği
- Olmayan, azalan ilişkiler
- Güvenilir çevre

deyimleriyle tanımlanırken komşuluk, ilişkiler, tanıdıklık çevresi kapsamındaki değişimler ve sınırlamalar ortaya konulmaktadır.

Güvenilir çevre, güvenilir insanlar tanımlamaları dört görüşmeci tarafından ortaya konulurken, bir sokaktaki tek görüşmecinin (S5) güvenilir çevrenin varlığını sürdürmediği ifadesinin yanında, diğer sokaktaki beş görüşmeciden üçünün (H1, 4, 5) anlaşılmışçasına güvenilir çevre, güvenilir insanlar kavramını-olgusunu açık, yakın ve vurgulu deyimlerle ifadeleri ilginç ve anlamlı olarak görülmektedir. Bu birinci sokakta değişme, kalabalıklaşma ve devamlılık gösteren sokağın yanında ikinci sokağın, değişmemiş, kısa-küçük ve çıkmaz sokak özelliğinde olması etkenler olarak görülmektedir.

S5, eskiden az insan, temiz insan, güvenilir çevre, kardeşçe yaşama, temelli, güvenilir insanlarla ifade edilen eskinin yanında yeni sürekli değişen insanlar, artan, tanımadık insanlar ile ifade edilmekte,

H1, 4, 5, temiz mahalle, kötü bir şey yok, kavga gürültü yok, güvenilir yer, güvenilir çevre, güvenilir komşular şeklinde açıklamalar ve sokakta kendini evinde hissetme, herkesin birbirini tanınması ve sokağa gelecek yabancıların farkında olunacağı açıklamalarıyla ortaya konmaktadır.

“... Komşuluk çok güzeldi. Herkes kapısını açık bırakıp yatsa yatabilirdi. Ne hırsızlık ne yolsuzluk, çünkü herkes ev sahibi idi mahallenin. Ama şimdi çok değişti.” (S5).

“... Şeydir tabii, temiz bir mahalledir, şu açıdan diyorum, yani herhangi bir kötü bir olay, kavgaydı, gürültüydü öyle bir olay olmaz, yani güvenilir bir yerdir. O özelliğini hâlâ muhafaza ediyor. Yani başka bir değişiklik, yok...” (H1).

“... Mesela aralığın şu dibinden yukarısı, sanki evine gelmiş gibi olursun. Aslında o şeyi uyandırır, bugün kapıları kilitledim mi, acaba bir şey olur mu diye korkmadım giderken yani. Güvenceli gittim. İlla da mahalleden, sokaktan birisi görür geleni gideni... Sokağın en iyisi, bizim sokağımız, böyle yani temiz bir sokaktır, yani korkulmaz, gece gündüz güvenerek, akşamları kapı da kapatmadan, kitlemeden yatarım yani, komşulara güveniriz...” (H4).

“... Mahallemizde bir böyle kötü insan yoktu. Yani hırsız olur, fenalık yapar, bunlar yoktu, yok mahallemizde, severiz mahallemizi...” (H5).

- **İnsanlar arası-komşuluk ilişkileri ve gerçekleştirci, yardımcı, destekleyici, sebep hazırlayıcı faktörler:**
 - Toplanma, oturma, sohbet, el işi, çay içme, dedikodu...
 - Sabah kahveleri, kahvaltıları, akşam çayları

- Yöresel yemekler; hazırlama, toplanma, yeme, içme
- Gidip gelmeler, teklifsiz gidip gelmeler
- Ziyaret, hal hatır sorma
- Misafir ağırlama
- Oyunlar, eğlenceler;
 - Helva çekme-şarkı söyleme
 - Hikâye anlatma
 - Tombala oynama
 - Yüzük oyunu oynama
 - Müzik; çalma, söyleme, dinlenme, oynama
 - Radyo dinleme
 - Torba atma
- Yardımlaşmalar; hasta, cenaze/ölüm, düğün, düğüne hazırlık
- Yardımlaşma ve ortaklaşa-birlikte yapma, iş bölümü, paylaşma; çamaşır yıkama, kışlık yiyecekleri hazırlama, su, üzüm asmasını paylaşma
- Özel günler; Ramazan, bayram, yılbaşı. Hıdırellez, piknik, düğün, mevlit; ikramlar, oyunlar, eğlenceler, gezmeler, ziyaretler
- Yardımlaşma ve ortaklaşma, iş bölümü, paylaşma, birlikte yapma komşuluk-sosyal-insanlar arası ilişkilerdeki olumlu, destekleyici, gerçekleştirci rolü oynamakta, yaşam biçimini oluşturmaktadır.

Bu olay, “Sokak ve Kolektif Kültür” deyimiyle çok güzel ifade edilmektedir;

“ İşte ne biliyim.Birinin hastası olur ilgilenilir, cenazesi olur ilgilenilir, düğünü olur, kızı olur, oğlu olur, evlenecek şey olacak hep ortaklaşa bir yaşantı yani. Güzel şeylerdi onlar, güzel ilişkilerdi onlar. Yani bir apartmandaki ilişkiler gibi değil. Yani her ev kendi başına şey, özgür muhtar, ama bir arada kollektif bir kültür oluşturmuşlar yani. Tabii bu sade bizim oraya has bir şey değil yani, bu bizim bütün sokakların yaşadığı olaydır...” **(H1)**,

“... Sokağımızda komşuluk ilişkileri tabii gittikçe de eskiyi arar durumuna gelmemize rağmen yine de sokağın şu anda komşuluk ilişkileri çok sıhhatlidir. Eskiden çok daha sağlıklıydı, ama şu haliyle bile zor bulunacak, yani menfaati ikinci plana atan, tam anlamıyla bir imece ilişkisi vardır. Bizim sokakta ve herkes birbirine çok sıcak, sevimlidirler. Mesela şöyle özetliyorum: O sokağın sağlık bakanı benim anamdır. O başı ağrıyan ona gelir, zaten doktora, iğneciye götürür veya gereğini yapar, aklı erdiği kadar, hatta ilaç bile verir ufak tefek...” **(S3)**.

Görüşmelerde, birlikte, birinin bahçesinde çamaşır yıkama, kışlık yiyecekleri hazırlama ve hem oradaki, komşu bahçesindeki olanaklardan -çeşme, kuyu,-su, leğen....- yararlanma hem de birbirlerinin yardımlarıyla daha eğlenceli şekilde, işini yapma olarak örnekler görülmektedir:

“Hamsileri, bu bitişik komşunun eskiden büyük oyma ağaçtan leğen gibi, çok büyüktü, alırdık. Alırdık üç beş teneke hamsi, onun içine dökülürdü. Bütün komşular gelirdi, ayıklanırdı hamsiler, sepetlere girerdi, tuzlanırdı. Hep bizim kuyu vardı ya, eskiden buraların suyu yoktu. Kuyulardan temin edilirdi sular. İşte hamsiler yıkanır, tuzlanırdı.” (H4).

“... Ramazan’a üç beş gün kala bahçelerde toplanılır, imece usulüyle ufka yapılır mesela. Başka apartman yerleşmelerinde olabilecek bir olay da değildir. Mesela hanımlar otururlar, işte beş aile ise beşi birden çalışırlar. Birininkini bitirirler ve çabuk bu olayı hallederler, bunun gibi bilmiyorum başka daha imece usulü yaptıkları şeyler.” (S3).

“... Eskiden çamaşıra... çamaşır makinası yoktu ya kimsede,... bahçede kazan yakardık. Biz yıkarken ne kadar konu komşu var ise, çeşmemiz vardı, yağmur çeşmesi, gelir,... o günü akşama kadar çamaşır yıkardı.” (D4).

“... Üzüm asmaları vardı. Asma evin penceresinin önünden giderdi. Bütün mahalle yaprağı bizim bahçeden alırdı. Kuyu vardı, bütün mahalle bizden su alırdı...” (H4).

Önemli bir gereksinim olan suyun ortaklaşılmasının yanında bahçedeki meyvelerin ve sebzelerin de paylaşılması söz konusu olmaktadır.

- Birlikte yapma, paylaşmanın rolü ve komşuluğa etkisi; birlikte yapılabilecek bazı özel yiyeceklerin, yöresel yemeklerin toplanarak, şarkı söyleyerek, bir eğlence ögesi-olayı olarak, sohbet ederek yapılması, paylaşılmasının yanında birlikte yeme, birlikte yapma ve yararından paylaşma, katılma gereksinimini açıklayan, gösteren “Toplanma-Yeme-İçme” ve bazen yan bazen de amaç eylem amaç olan toplanma-oturma-sohbet-el işi-üretim-dedikodunun birlikte gerçekleştiği ilişkiler önemli bir yer tutmaktadır. Burada “Yöresel Yemekler”in ilişkilerdeki katkısı, gerçekleşmesinde yardımcı etkileri görülmektedir.

“... Boş çay içilir mi, patates kızartırsın, kaygana yaparsın, pastanı alırsın, patates haşlarsın, turşu kavurursun, her şeylen bile bahçeye masanı atarsın, içer güzel kahvaltını yaparsın. Öyle, şimdi diyelim bugün toplanıp bir yerde oturacak... ya evde oturacak, ya bahçede oturacak. Ne yapacan? Çay demlicen, sen ne? Patates haşlıcan, sen ne? Kaygana yapacan, hep habule yapar da yeruk. Bi ikisi yapmaz yaparuk ayrı ayrı, gelir masayı donatır otururuk...” (H3).

“... Güzel havalarda, baharda, yazın hemen Kürt kilimleri, bahçe duvarının üzerine atılır. Komşular gelir. Patatesler, hamsiler haşlanır, kayganalar yapılır, çaylar demlenir. Orada yenilir içilir, sohbet edilir, el işleri yapılır...” (S4).

“... Eski komşuluklardan bahsediyorsunuz da hakikaten... birkaç komşumuz vardı. Büyüklerimiz dışarı çıkmaya bile lüzum görmezlerdi. O komşularla kaynaşırlardı. Ama nerde... biri hamsikuşu yapsın, biri kaygana yapsın. Bir araya gelirlerdi, sabah çayını içerlerdi. Nerde o günler. Çok güzel günlerdi onlar, hakikaten

çok güzel günlerdi. Ben köyde yaparım şimdi onu. Şimdi mesela bir şey yapsan, bir de çay yapardım yanına. Yalnız bunun içimi de, bunu iki tane ahbapla içersin. Telefon ederim birine, telefon ederim öbürüne toplarım onları, ikindide de hemen bir sofraya kurar, ee bundan sonrası size aittir, yapın şimdi hizmetini derim. Ne yapalım. Yaşamak için etrafında bir canlanma olması lazım...” (S2).

“... Öğle yemeğine bizdeyiz. Yahut bugün öğleden sonra bize gelin, bizde yiyelim davasına, bir iki şey yapalım toplarım onları, komşuları...” (S2).

“... Diyorum bak, sabah kahvaltısı, sabah çayı, kahvesi, muhakkak ben sende, sen bende...” (D4).

“... Bazan helva kavururdular. Helva kavurması da vardı ha, çekme helva, o çekme helva çok modaydı bizim burda. Bilhassa kışın, sini bakır sini, efendiim, alırdık tencerede kaynamış şekerin kamışını, un koyarız içersine, orda onu yumak yapardık, o yumağı açardılar, simit gibi yapardık, ondan sonra toplardık, çek ulan çek, bir kat, bir kat daha, ondan sonra tel gibi olur, bilir misin, tel gibi olur. Öyle helva çarşılarında satmazlar ha, belki vardır ama makine ile, bu eldeki çok enteresandır olur. Ondan sonra herkes tabağına kor, lahana turşusu yanına dimi, eveet öyle yapardık...” (D5).

- Özel günlerin; Ramazan, bayramlar, yılbaşı, Hıdırellez, piknikler, düğün, mevlit gibi farklı amaçlar (Dinî aylar, günler, kutlamalar, inaniş ve takvimden gelen zamanlar) gösteren günlerin ortam hazırlayıcı, bir araya getirici, yardımlaşmayı getiren olumlu, destekleyici etkisi görülmektedir. Bu özel günler; oyunlar, eğlenceler, gezmeler, ziyaretler, yeme içmeler, ikramlar, hediyeler, törenler ile desteklenmektedir.

“... Bir kere bir araya geldik mi yerdik, içerdik, söyledik, gülerdik. Hele Ramazan geceleri otuz gece gezerdik, tombala oynardık, yüzük oyunu oynardık, el işleri yapardık... Eski Yılbaşlarımız yine komşularla geçerdi...” (D4).

“... Sonra Ramazanlarda, bizim evin arkasında bir meydanlık vardır. Mahalleli, yaşlısı genci orada toplanır, sohbet eder, bazen oyunlarla iftar vaktine kadar orada zaman geçirirdi...” (S4).

“... Tabii, mesela, bu “Hıdırellez” akşamı toplanılırdı. Maniler çekilirdi. Ben çoktım. Çok iyi hatırlarım yani, bir sohbetti, bir eğlenceydi... Bu son iki senedir pek onu yapamadım da işte, sık sık mevlit yaparım, mevlitte de sade şeker şey yapmam, yemekli yaparım. O vakit de yine aynı şey oluyor, bir toplantı gibi oluyor...” (S2).

“... Eski Hıdırellezlerde mesela buradan Trabzon’a muhakkak gidecektim. Yemeklerimizi bir gün önceden yapardık...” (D4).

“... Oyunlar oynardık, fincan oyunları, yüzük oyunları derler, bilir misin, ekseri onu oynardılar... Kalandarlarda çocuklar gelirdiler torba atarlardı, bir şeyler ister-

diler. O zaman da incir kurusu, her yerde incir vardır, dizilen beraber. Torbalarına incir koyardık, portakal, bir şeycik, elma falan. Böyle yapardılar. Tabii ben de giderdim, uşak işte ya... Giderdik, incir alır gelirdik, dizi incirlerden, yerdik.

Eski bayramlarda iyiydi. Bayramlarda el öpmeye giderdik. O zaman bir modaydı o, şimdi bilmem yapıyorlar mı, gider el öperdik, paracık tabii maktup ederdi, o zamanki paralarda kâğıt, kırk paralar, yüz paralar vardı, o zaman kâğıt. Şeker, paracık... bir şeycikler alır gelirdik, çocuk dimi işte, eğlenirdik biz de. El öpmeye giderdik, çok modaydı o zaman. Ziyaret, gider gelirdik. Trabzon'dan hısım akraba şurda bizleri ziyarete gelirlerdi, görüşürdük..." (D5).

- Oyunların-eğlencelerin gerek normal komşuluk günlerinde gerek özel zamanlarda, günlerde ve gerek belli amaçlarla bir araya gelen komşuluk günlerinde olumlu, destekleyici, yardımcı, bazen gerçekleştirici önemli etkileri görülmektedir. Bunlar geleneksel, yöresel yemekler (helva çekme), yöresel veya zamana has/zamanı simgeleyen oyunlar (tombala, yüzük oyunu ve yılbaşı) veya o an için getirilen çeşitli oyunlarla- eğlencelerle değerlendirmeler (çalma, söyleme, hikâye anlatma, radyo dinleme, sohbet...) şeklinde ifade edilmektedir. Eğlenceler, oyunlar, yardımlaşmalar ve özel günlerle çeşitlenmekte, ortam hazırlanmakta yoğunlaşmaktadır.

"... yani eskiden... oturmamız, sohbet etmelerimiz bir portakal ağacı vardır onların bahçesinde, onu böyle kar, kışın yağdığı zaman abimler gider onu silkelirdiler, böyle pat pat pat pat dökülürlerdi bahçeye, ordan toplanırdı, S. teyzem bir leğen koyardı, biz otururduk odanın içinde, Z. abim bir yandan ud çalardı ona, ağzına böyle basardık ki (portakalı) o kesmesin çalmasını diye, öyleydi, bize çalardı. Gece sohbetlerimiz..." (S1).

"... O zaman da, "Arkası yarın"...değil, ne vardı, onları dinlerdik, otururduk, konuşurduk işte. Çocuklar da bir ud çalardı, biri bir şey çalardı. Bu şekilde geçirirdik günümüzü, otururduk..." (S6).

- "Sabah kahvaltıları, kahveleri", "Akşam çayları" gibi gelenekselleşmiş alışkanlıklar, günlük yaşam akışını ve yaşantı içinde simgeselleşmiş, yaşama biçimine dönüşmüş ilişkiler ve bu ilişkilerin "teklifsiz gidip gelmeler"le olan açıklığı, komşuluk ilişkilerinde simgeselleşmiş-destekleyici özellikleri görülmektedir.
- Ziyaretler, hal hatır sorma, aramalar, yardım ve ilginin komşuluk ilişkilerine getirdiği olumlu bağların, ziyaretlerin azalması ile getirdiği zedelenmeler ve reaksiyonlar "Yaş-Yaşlanma" ile artış göstermekte, kuvvetlenmektedir. Yaşla ve hastalıklarla, rahatsızlıklarla artan, başkalarıyla konuşma, görme, derdini anlatmanın yanında birilerini görme gereksinimi, aranma ve sohbet isteğiyle ve eski güzel komşuluk günlerini yaşamış kişilerin aynı şeyi beklemeleri ve ilişkilerin değişmesine duyulan üzüntüyle kendini göstermektedir.

Bu durum, komşuluk hakları ve hukuku kavramıyla açıklanmakta ve ilgilenen, ziyarete gelen birkaç komşunun olmasının mutluluk kaynağı olduğu ifade edilmektedir.

“... Eskideki komşularımız şimdi yok. Şimdi birkaç tane var burada. M. Hanım isminde bir komşumuz var. Onun gelini var, köyden kız almıştır. Onlar gelirler. O M. Hanım da yaşlı kadın, sakat kadın gelemmez, bize gelemiyor. Gelini gelir, gelini gider. Geçen gün yine M. Hanım geldi bize, şey ismi neydi kızının ismi, büyük kızı o geldi. Beraber oturduk. Hal hatır sordular. İnsancanlıdırlar, yani öyle insanlara değer verirler, gelirler hatırımlı sorarlar. Bu, şimdi ötekilerden hatırımlı soran yok, eden yok. Bir tane bir komşumuz var burada N. isminde gelip gider bana, bir eksikim olsa aldırırım. Ortasaray’da vardır yine bir akrabam, ona aldırırım, hepsine eksikimi, öteberimi aldırırım. Yani parayı yolladım mı hepsini aldırıyorum onlara... Burada karşımızda iki tane gelin var, biri postanededir, biri üstündeki ev hanımıdır. İyi görüşürüz, gelirler. Sonra ben bir şey lazım olsa, birisi, bu gitse evine, şu aradadır evi, ben onu çağdırırım, arzu ederim gelsin, çağırır mısın derim çağırırlar. İyidirler, gelir otururlar, halımı hatırımlı sorarlar, ederler işte....” (H5).

“... Düşünün ki bir haftadan beri biz burada hastayız. İnanır mısınız? Etraftakilerden birisi gelip bizi ziyaret etmemiştir, ne halimiz var diye sormamıştır... Haber yolladık komşuya ki, çorba yapsın da getirsin, çorbasını içtik, daha o gün bugün görünmedi... Eski komşular birbirlerini nasıl diyim sana şöyle sarmaş dolaş severdiler. Başın ağrısa hemen koşardılar. Onların başı ağrısa sen koşardın. Böyle bir yakınlık, insanlık şeysi vardı. Maalesef şurada vardır 15-20 senedir bu gaydeler ortadan kalkmıştır. Komşu, en yakın komşun, aha işte en yakın komşunuz, öyle kabul edelim, gelip de ağzına bir dirhem su dökmez, belki ölürken seslenirsin ona. Gelir de senin cenazenin yanında bulunur. Bu kadar işte... Yok, eski bizim büyüdüğümüz adamlar yok, Uuu, bana bir keresinde bir hasta olduydum, komşucuklarım hep başıma toplandıydılar. Ey gidi... Gidip gelmeler bambaşkaydı kızım, bambaşkaydı. Şimdi yok, şimdi gelirler, eğer senden bir menfaat ümidi varsa gelir... Yoksa gelmez. Çok nadir yani. Bazen yakın komşumuz vardır, bizim hasta olduğumuzu duyduğu zaman bizi ziyaret etmeden geri kalmaz, şimdi, şu anda burada yoktur. Eli ateşte dahi olsa, bir tas çorba yapar getirir bize. Bir tek komşumuz var, odur. Daha başka komşu diye arama. Komşu hakkı, komşu hukuku yok, bunlar yok kızım, bunlar kelimede kalmış...” (D6).

- **Zaman içindeki birlikteliğin getirdiği sosyal çevre, komşuluklar, komşuların birbirlerine bağlılıkları, komşuluğun anlamları komşuların aranması, özlenmesi ve insanları ve yaşantıyı değerlendirmede etkili faktörler;**
 - Komşuluk ve hayat geçirmenin özdeşleştirilmesi (H3),
 - Eskinin tadını arama, özlem (H4),
 - Sokağın değişiminin insanların değişimiyle özdeşleştirilmesi ve pek çok şeyi paylaşan insanların eskiyi, eski komşuları araması, özlem (D4),
 - İnsanlar ve komşulukların özdeşleştirilmesi ve eski insanların aranması ve yenilerin “Hurdalar” olarak ifadesi (D6)

olarak görülmektedir.

“ En çok hoşuma giden taraflar, komşularım, evet komşularım, daha ne olacak. Önce hoşuma giden komşularım, komşun olmazsa ne edebilirsin, burada başın ağrısa, kendi adamına gidene kadar illa ki komşuna dalacaksın, o da senin yanına gelecek... Taşınırsam komşularımı ararım. Her yerde komşu. Komşusuz ne olur, hiçbir şey...” (H3).

“... yani eskiden iyiydi. Şimdi kalmadı o tad. O zaman daha güzeldi...” (H4).

“... Eskiden komşuluk çok güzeldi. O kadar güzeldi ki.... Bir kere eski komşular.... hep yerli, insan birbirini tanıyor... Şimdikiler, bir iki komşumuz var, girip çıkacak o kadar. Şimdi eski samimiyet yok...” (D4).

“... Eski komşuluklar kadar mübarek hiçbir komşuluk olamaz. Yok şimdi onlar yok, o insanlar yok... Sonra menfaatperest, şimdiki komşular menfaatperest kızım, yok eski adamlar gitti de yerine hurdalar geldi, anladın mı yavrum...” (D6).

- **Temizlik, sokak mekânının temizliğinin komşuluk ilişkilerindeki yeri;** ortak mekânın ortaklaşa temizlenmesi, birlikte temizlenmesi ve temizlemeyle oluşan olumlu mekân etkileri veya temizlenmemesiyle oluşan olumsuz mekân etkilerinin orada oturanlar hakkında verdikleri bilgi, anlattıkları;
 - Birlikte temizleme, herkesin kapısının önünü temizlemesi (H3, H4, S5, D6) .
 - Sokak temizliği ve orada oturanların temizliğinin ve sokak genel atmosferinin özdeşleştirilmesi (H3, D6).
 - Sokağın temiz tutulmasının önemi ve bunun için çaba gösterme (D6).

şekillerinde örneklenmektedir.

“... buranın sokağını hiç kimse beğenmez, çünkü sokağı çok pis, berbat duriy. Her zaman bakıyorlar ki, buni bi kişi temizlesin, ... Öyle daa, oraya kadar temizlerim,-burdan al oni in sokağa, eee burda sade ben oturmayırım ki. Hepsi birlik olacak, temizleyi gideceksin oni. Sabahleyin diyrim ki, haburiya bak, haburiya gelen bizi hep güler. Çünkü burada hep biz oturiyruk, burayı sipirelim. Öbürü diy ki sen sipir oni, öbürü diyki sen sipir oni, öbürü di bırak, boşver, dursun öyle, öyle geldi işte duriy öyle, öyle bırakalım, dursun öyle. Ama öyle olur mi? O sokak pis, ordan yukarı gelip geçen, kapısını açan der ki, burası pis olduğu için onun evi de böyle pistir, öyle da. Ben bahçemi siler, sipirir, temizlerim...” (H3).

“... Oranın eski sakinlerini, bu sokağın çok temiz olduğunu bilirim ben... Asıl eski, o sokakta bir çöp bulamazdın, tertemiz olurdu. O aralığın başında otururduk...” (H4).

“... O zaman sokağı bile tertemiz süpürürlerdi ev sahipleri, toz toprak kalmasın diye. Şimdi bakan yok. Daha doğrusu o zaman memleket, kendi memleketi bildikleri için çalışırlardı. Şimdi yerlisi yok...” (S5).

“... Bu sokak cennet gibi bir sokaktı. Onlar süpürürdü yarıya kadar, yarıdan aşağı hanım süpürürdü, oradan aşağı onlar alırdı. Ayna gibi pırıl pırıl bir sokaktı... Ben bu sokağı ona temizlettireceğim ve yaptırtacağım. Burada pislik görülmeyecek... Çünkü illet oldum.” (D6).

- **İlişkiler mekânı, komşuluk mekânı:** Komşuluklar; yardımlaşmalar, birlikte yapmalar, oturmalar, üretimler, ziyaretler, misafir kabul etmeler, yeme-içme gibi komşuluk ilişkilerinin gerçekleştiği mekânlar (kış, soğuk havalarda kullanılan bahçeler, ağırlıklı olarak yaz, bahar mevsiminde, güzel havalarda kullanılan sokaklar ve meydanlar olarak görülmektedir); ev, bahçe ve alt mekânlar sokak-kapı önü, meydan ve bunların yanında daha farklı sosyal ilişkiler sunan kahvehaneler, dükkânlar ve hamamlar olarak görülmektedir.

Bahçe-taşılk, çardak, ağaç altı;

- Toplanma, sohbet, üretim-elîşi, yeme içme, yardımlaşma, paylaşma mekânı
- Mevsimlere göre-yaz ve baharla birlikte ve güzel havalarla hemen hemen tüm yaşantının gerçekleştiği-hem ev sahipleri hem de misafirler için “aktif mekân-ana mekân”

olarak kullanımı çeşitlenmektedir.

“...Başkaları, bazen eski evi güzel buluyorlar... bir de taşlıkta çiçekler açtığı zaman, yazın genelde ortaya masayı atıyoruz...Yani ilginç geliyor onlara, apartman hayatı yaşayan kişi, buradaki o şeyi görünce hoşuna gidiyor, ilginç geliyor, ‘ay ne kadar güzel.’. Sabah kalkıyoruz, hamsikuşu falan yapıyoruz, dışarda oturuyoruz, yiyoruz...” (K3).

“... Yazın at yemek masasını oraya, taşılığa, bahçeye, yaz ve kış, otur ye, iç, gele-nini gidenini orada ağırla, bahçeden al taze salatalıkları, domatesleri... Yazın hep taşlıklarda otururuz, içerde oturmayız...” (D4).

“... Ev oturmaları dışında, bahçelerde karı kişiler konuşurlar, toplanıp güneşte konuşurlar, bir ağacın serininde konuşurlar...” (D2).

“...Çok eğlencelidir. Bahçede masayı kurarız, içerde kimse olmaz. Bahçede taşlık-ta yeriz, içeriz, gezeriz, eğlencemiz hep oradadır... Diyorlar, çok güzel köşk gibi eviniz var diyorlar, ne güzel bahçenin içinde. Yazın çok güzel oluyor, zaten yazın evde oturmuyoruz ki hep bahçedeyiz...” (S5).

“...Yani ne bileyim, yani yaz oldu mu masamız taşlıkta. Taşlıkta bir çay içmek çok güzeldir. Bunun için yazın yine öbür taşlıkta, yine akrabalar gelirler, hısım akraba, yazın yine atarım masayı taşılığa...” (K5).

“... burda bahçe var ya, hep buraya toplanuruk. Yazın zaten evlerde oturulmaz, At masayı bahçeye, çek bahçeye, elinin işini yap, çayını iç, ne yaparsan yap, hepsi senin elinde...” (H3).

“Güzel havalarda, baharda, yazın Kürt kilimleri, bahçe duvarının üzerine atılır... orada yenilir, içilir, sohbet edilir, el işleri yapılır...” (S4).

“... işte bahçelerde mesela, yazın sıcaklığında çok serin olur, o bahçelerde, yazın sıcaklığında bahçede otururlar, ikindiden başlarlar çaylarını pastalarını, kayganalarını yemeye, ondan sonra da akşamları erkekleri eve geldiğinde ev hanımları onları seyredirler, çünkü onlar doymuştur gündüz akşama kadar...” (S3).

“... O aralığın başında otururduk, toplanırdı millet, alırdı el işlerini, örgülerini alırdı, orada oturulurdu. Aşağı yukarı geçenler seyredilir, muhabbet, konuşma...” (H4).

“...Ancak şey de hoşuma gidiyor tabii, böyle çoluk çocuk kapılarda, kapının önünde, özellikle bahar geldiğinde, kadınlar kapılarda sohbet başlıyor. Yani olay hoşuma gidiyor, beraber iş yapıyorlar, işte kızlar oturuyorlar bahar aylarında, bunlar güzel...” (H2).

“...Orada Ç.ın M. Efendi vardı, o M. Efendi gelirdi, burada otururdu, sandalye verirdik, kapının önünde otururduk, sohbetleşirdik, konuşurduk kalkar evceğizine giderdi. Sabah olurdu yine burda...” (D6).

“... Bir de sokağımızın ortasında büyük bir alanımızın oluşu çocuklar için, gençler için güzel bir oyun sahası oluyor. Burda herkesi görebilirsiniz yani, havanın güzel olduğu devrelerde. Az önce de bahsettiğim gibi kadınların el işi yapması, çocukların, kız çocukların erkek çocukların cıvı cıvı oynaması, insanların gelip geçmesi, onları seyretmesi, hatta benim çocukluğumun çoğu da o mahalle alanında geçmiştir...” (S1).

“...Ramazanlarda, bizim evin arkasında bir meydanlık vardır, mahalleli yaşlısı, genci orda toplanır, sohbet eder, bazen oyunlarla iftar vaktine kadar orada zaman geçirirdi...” (S2).

- **İnsanların temizlenmeleri için kapalı bir yapı olan hamamlar getirdiği “Hamam Kültürü”** (daha çok hanımlar için), haberli, toplanarak, akraba, komşu, tanıdıkların beraber gitmesi, hazırlanan yiyeceklerin orada yenmesi, sohbet ve eğlencelerle gerçekleşmektedir.

“... Çifte Hamam bizim için çok iyiydi, yakındı, annem bizi toplardı, hep beraber, komşuların çocukları, biz, gider bize banyo yaptırırlardı. Orada bile, orayı işleten kadın çok iyi bir insandı, orada bile yani komşuluk ilişkileri, sohbetlerimiz... bir şeyler yapardılar annem onlar banyoda işte, eski hamam alemleri diye anılar vardır yani.Orada çok güzel anlar... onlar değişti zaten. Yemekli, yiyecekli sabahtan akşama kadar, sabahçıydım ben, öğlede geldim mi yemek bile yemezdim, derdiler ki, aman orda çantanı bırak git, annen seni orada bekliyor. Giderdim, banyo yaptırırdılar bize, hemen oraya gazete kâğıtları, sini bezleri, ne varsa hepimiz yerdik, gülmek, alem, sohbet...” (S1).

“... Ortahisar’da hemen Hükümet Konağı’nın karşısındaki o dükkânların önündeki hepsi bizim dostlarımızdır, komşularımızdır. Çıkıp orda hasır alçak sandalyelerde birkaç saat oturmayı çok severim ve her pazar hemen hemen bunu yaparım...” (S3).

“... Erkekler eve gitmezlerdi, kahveye çıkarlardı. Bahçeli kahve dediğimiz bir kahvemiz var. Oraya da küçükler gitmezdi, o zaman ayıp sayılırdı. Şimdi büyüklere ayıp sayılıyor. Ben de oraya giderim. Güzelliği kalmadı. Kahve, o kahve yerinde ama, kahvenin güzelliği yok. Eskiden güzeldi, müşterileri olsun kahve sahibi olsun...” (S5).

“... Çarşıya iniyorum; kahvede oturuyorum... sonra kahvede oturuyoruz... yazın dışarda oturuyoruz, aynı arkadaşlarla sohbet ediyoruz...” (D2).

- **Komşuluk ve komşulukta zaman:** Komşuluk ilişkilerinde zaman, “Gündüz ve gece birliktelik”, “Akşam oturmaları”, açıklamaları ile birlikte paylaşılan, bir arada geçirilen zamanın genişliği ile açıklanmaktadır. Mevsimlere, hava durumuna bağlı olarak bu ilişkiler çevresi konut, bahçe, sokak, meydan olabilmekte, yazları, baharları, güzel havalarda dış mekânlara kaymaktadır.

Komşulukta zaman; günlük zaman, mevsimlere göre zamanın dışında bir de bu iki zaman üzerine ayrılabilen zaman veya ayrılmayan zaman kavramları bulunmaktadır. Günlük yaşam akışına, bu akışı belirleyen, etkileyen eylemlere, faktörlere, yani iş bölümü ve çevre kullanımına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Bu faktörler arasında etkili olarak sokak-konut ve çevresi dışındaki kullanımı yoğunlaştıran iş, meslek ve çalışma çevresi, süresi, evde, mahallede kalmayı getiren ev hanımlığı (erkek kadın görevleri ve paylaşma doğrultusunda) gelmektedir.

“... Hanımlar genelde evde oturuyorlar... Gündüzden erkekler giderdi işlerine-herkesin işi genelde çarşıda olur-. Mahallede daha çok hanımlar bulunurlar...” (D2).

“... Şey yani bu zaman da meselesi. Örneğin işte annelerin zamanı varsa, bizim zamanımız yok yani, o ilişkilere inecek özellikle benim, yani zamanım yok. O açıdan sıcaklık da olmuyor yani, sabah çıkıyoruz evden akşam dönüyoruz. Karanlıkta dönüyoruz. Onun için ilişkiler bizim için zayıf oluyor, olmuyor. Daha çok iş arkadaşlarıyla, iş durumundaki şeylerle sıcaklık oluyor. Mahalle olgusu bizden kalktı. Tabii ayaküstü şey de yapıyorlar, şakalaşma, konuşma, bir de biliyorlar falan bize takılıyorlar falan...” (H1).

“... Komşularla biz dışarda çalıştığımız için pek bir diyalogumuz yok. Komşuları tanımıyoruz dersek, yani gerçekten günaydın, merhaba, nasılsın iyi misin, nasıl oldu hastalığın yani, yani öyle girip çıkma olayımız yok. Özellikle benim yok komşularla ilişkilerim...” (H2).

- **Komşuluk-tanıdık çevresinin getirdiği imtiyazlar ve çocuklar;**

“... Bizler çocukken bütün kapılar açık dururdu. İstedığımız bahçeye girerdik. Sağolsunlar, komşularımız bir şey demezlerdi. Meyvelerden yerdik. Bazen top oy-

narken toplumuz oraya düşse rahatlıkla alırdık. Ama şimdi çocukların topu düşse alıp kesiyorlar...” (S4).

“... Eskiden çocukken giderdik işte, çıkardık, duvarlardan çıkardık. Komşularımız da sağ olsunlar, yani pek bir şey görmezdiler, hor görmezdiler...” (K2).

- **Zayıflayan, olmayan ilişkilerin nedenleri;**

- İnsanların değişimi, yenilerin gelmesi
- Farklı yaşam biçimlerine sahip insanların bulunması
- Eskilerle paylaşılanlar-zaman ve birliktelik-ve süren ilişkileri yanında yenilerle az, zayıf ilişkilerin bulunması, ortak konuların henüz ortaya çıkmaması
- Kalabalıklaşmayla daralan komşuluk çevresi-tanıdık çevresi
 - Çevrede kendi yaş grubundan kişilerin olmaması (D1)
 - İletişim araçları ve komşuluktaki-insanlar arası ilişkilerdeki olumsuz etkileri;
 - Televizyon ve televizyon seyretme (S4)
 - İlgi çekici ve ilgi dağıtıcı olarak TV
 - Kişi ve TV, ikinci, üçüncü kişilere, komşulara, misafire yer yok (D2)
 - TV, evde istenmeyen misafir (S3)
 - Yaşam biçiminin değişmesi ve günlük yaşam akışı, zaman
 - Zayıflayan gelenek-görenekler; bayramlar, kutlamalar...
 - Sosyal ilişkiler-Komşuluk mekânlarının varlığı ve özellikleri

ile açıklanmaktadır.

- **Fiziksel Çevre-Değişimler ve Değerlendirme**

Zaman içindeki fiziksel değişimlerin şu başlıklarda toplandığı görülmektedir:

- Eskime; Fiziksel eskime, eskilik
 - Fiziksel eskime nedenli bakım, onarım, yıkma, yeniden yapma
 - İşlevsel eskimeler ve işlev değişimi nedenli yenileme, tadilat, yıkma, yeniden yapma
- Kâr amaçlı yıkıp yeniden yapma
- Bilinçsiz, keyfi yıkma, yapma ve getirdikleri
- Değişen, gelişen teknoloji ve getirdikleri
- Azalan yeşil
- Temizlik- bakım

Fiziksel çevredeki bu değişimler, nitelik değişmesinden, doku değişimine giden derecelenmeleri ortaya koymaktadırlar.

- **Değişim olarak “Eskilik/zamanın getirdiği eskilik”** kendi evinden, sokağından, yakın çevresine, mahallesine varan değişimler içinde açıklanmakta ve nedenlendirilmektedir;

“...bahçelerin eski güzelliği kalmadı,” “...evler eski”, “...yaşantıya uygun olarak onarım gerekiyor,” “...duvar üzerimize gelecek,” “...boş duran, yıkılmaya terk edilmiş, bakımsız evler,” “...bakımsız sokak,” “...eskiden güzel bir mahalle, şimdi sönmüş, sükut bir mahalle,” “...evlerimiz eski, şu anda yıkık, viran vaziyette,” “...mesela gün geçtikçe yaşılanıyor ev de insanlar gibi, ev de yaşlanıyor, görüntüsü de çirkinleşiyor,” “...mahallemizdeki evler hep eski,”

ifadeleriyle dile getirilmekte ve zorunlu veya isteğe bağlı göçler, onarım-bakım için maddi olanaklar, önemsememe, bırakıp-terk edip gitme, yeni kuşağın tutumu, yeni gelenlerin çevreye tavrı, yenileme ve koruma uygulamaları, çevrede yaşlı sayısının fazlalığı ve ilgilenmemeleri ile nedenlendirilmektedir.

- **Oradan ve oraya taşınmalar, göç** ile çok yönlü değişimler ortaya çıkmaktadır. Göçler, iş nedeni ile taşınmalar, yaşlanma nedeni ile çocukların yanına taşınma veya yaşlıların ölümünden sonra genç kuşağın orayı terk etmesi, satması ve boş bırakması değişimlere zemin hazırlanmaktadır:

- Boş kalan, terk edilen evler hızla eskimekte, yıkılmakta,
- Kiraya verilen evlerin bakımı ve yenilenmesi yapılmamakta, ucuz kira, ekonomik nedenle orayı tercih eden kiracıların kendi evleri olmayan bu eve olumlu katkıları olamamakta,
- Satın alıp yeni gelenlerin çevreye olumsuz tavırları, kötü değişiklikleri yapmaları,
- Kalabalıklaşma, ailede kişi sayısının artması ve kâr amaçlı fazla kat bulunduracak yeni yapıların eski az katlı evlere tercih edilmesi olarak görülmektedir.

Değişme ve çevre bozulmasının nedenlerden biri olarak değişen aile yapısı yeni ve katlı yapılaşmayı getirmektedir.

- **Değişmeler ve değerlendirme-tepkiler;**

- Sokak zemin kaplamasının değişimi, yeni olması nedeniyle olumlu (S2) karşılanırken, bir koruma bölgesinde yanlış uygulama (Arnavut kaldırımı şimdi beton parke) yapılmasıyla olumsuz (S3) olarak karşılanabilmektedir. (Sarayatık Sokak)
- Sokak zemin değişimi, merdivenli sokağın yarı merdivenli, yarı rampa olarak değiştirilmesi olumsuz karşılanmakta (K1, 2, 5) ve getirdiği işlevsel sorunlar ve sokaktan soğumaya neden oluşu ile eleştirilmektedir. Sokağın uçuruma dönüştürüldüğü ve bu haliyle kayıp düşmelere, yürümede zorluklara ve yolunu değiştirmelere neden olduğu açıklanmaktadır (Kuzgundere Sokak).

- Çalışma yapılan tüm sokaklarda eskimenin dışında fazla değişme olmadığı, yıkım ve yapımın az olduğu, olmadığı, korunmuş ve bozulmamış çevre olduğu ifade edilmektedir.
- Bahçeli evlerin (birkaç evin) yıkılıp yerine yeni apartmanların yapıldığı-sokak ve yakın çevresinde-, bir taraftan yapılan bu apartmanların çevrenin görüntüsünü (Sarayatik Sokak, Hasanbaş Çıkmazı, Dutlu Sokak), koruma alanı olarak çevreyi bozduğu (Sarayatik Sokak ve Dutlu Sokak-), çirkinleştirdiği nedenleriyle olumsuz karşılanmakta (S1, D1, 5), diğer taraftan koruma alanında izin verilen bu olay, kendine karşı yapılmış bir adaletsizlik olarak görülebilmektedir (S6). Ayrıca bu olaya koruma uygulama-yürütme politikasında açıklar ve yanlışlıklar, sürüncemede kalan kararların yol açtığı üzerinde durulmaktadır(S3). Bahçeli evlerin yıkılması hem orada, bahçe-de geçen hatıralar, güzel yaşantı, olumlu yanları, sunulan olanaklar nedeni hem de güzel görüntünün kaybolduğu/kaybolması nedeni eleştirilmekte ve o evlere duyulan özlem ifade edilmektedir (H4, S1).
- Kamu işlevli binaların yıkılması, yeniden yapılması veya hizmete kapatılması ile gelen değişiklikler-Sarayatik Sokak ve yakın çevresinde-farklı açılardan değerlendirilmektedir. Hükümet Konağı'nın yıkılması, aynı işlevli yeniden yapılması ve daha sonra da başka yere nakledilip binanın başka bir işleve terk edilmesi için uzun süre boş bırakılmasıyla gelen değişiklikler açıklanırken (S1, S5), valiliğin orada olmasıyla var olan çevreye sunduğu yaşantının-canlılığın kaybolması, bir zamanlar canlı bir hayatı olan bölgenin sessiz duruşunun ve de birtakım hatıraları olan yerin o durumunun verdiği üzüntü de ortaya konulmaktadır (S1). Sarayatik Sokak yakın çevresindeki bir yaşama biçimi sunan ve anı değeri bulunan, temizlik ve sosyal mekân olan Hamamın (Çifte Hamam) hizmete kapatılması da üzüntü verici bir değişim olarak açıklanmaktadır (S1). Sarayatik Sokak'ın ve diğer üç sokağın açıldığı meydanın ortasında her tarafından yol geçen, her mahallede olan camilerden birinin olduğu ve Rus işgali sırasında yıkıldığı ifade edilmektedir (S5). Bu değişimle, bir yıkılmayla doku değişmiş, sokak ve yakın çevre sakinleri için önemli bir aktivite yeri olan meydan ortaya çıkmıştır.
- Zamanla değişen-gelişen teknoloji fiziksel çevredeki değişiklikleri de nedenlendirmiştir. Eskiden sokakların aydınlatılmasında kullanılan fenerlerin yerini elektrik direkleri-donanımı almıştır. Eski görüntüde yeri olan yangın amaçlı tulumbalar da itfaiyeye yerini bırakarak ortadan kalkmıştır (S5).
 - Sokaklardaki aydınlatma-elektrik donanımı uygulamalarında, sokaklara sokak lambası ve elektrik donanımı gelmesinin yanında hatalı düzenleme ile konutların penceresinin önünden, çok yakınından geçmesiyle hayati tehlike oluşturabilmektedir (K2).
 - Azalan yeşil, kesilen ağaçlar (K2) ve bahçeli evlerin yıkılıp yerine yeni yapıların, apartmanların yapılmasıyla ortaya çıkmaktadır (S1, H4, H1).

- Mülkiyetin-arsa ve konut-hatta sokak mülkiyetinin el değiştirmesi ile başlayan değişim, yıkma ve yeniden yapmayla iki yönlü (fiziksel ve sosyal çevre-insanlar) değişimleri getirmektedir.

Hasanbaş Çıkmazı; bir aileye, akrabalarına ait olan, onların gelerek yavaş yavaş oluşturdukları bu aile çevresi-tanındık çevresi sokak (Çıkmaz sokak özelliği olarak) konutların, toprağın satılmasıyla kimlik değiştirmiştir.

“... Bizim burası dedemin eviydi, biz buraya çocuk geldik. Babam ilkokul öğretmeni, köylerdeydi. Burası bahçeli, güzel bir ev vardı bunun yerinde, yıkıldı, işte bu yapıldı yerine, beş kardeş, burada işte dede, babaanne hepsi büyüdü, yetişti, dağıldı işte. O Mürteza Amca daha iyi bilir eskileri. Onun babasının yeriymiş bu evler, bu sokak onun babasınınmış yani, o satmış, bitişikte orayı da yine satmışlar. Ötede bir ev daha var, orayı şimdi kiraya verdiler...” (H4).

- Temizlik faktörü de fiziksel çevre değişimlerinde komşularına ve yerel yönetim hizmetlerine bağlı, bakım-onarımla birlikte görülen bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Eskiden “ayna gibi”, “Cennet gibi” olan, birlikte temizlenen sokakların “şimdi pislik içinde” ifadeleriyle, kişilere ve kişilerin sokak mekânına farklı bakışları ifade edilmekte ve değişen roller (yerel yönetim hizmetlerinin devreye girmesiyle) zibcilerin yerini çöpçülere bırakmasıyla beraber verilen eksik hizmetler eleştirilmekte “Belediyeye bu sokağı temizlettireceğim, yaptıracağım” ifadeleriyle bilinçli farkındalık ortaya konmaktadır (S2, S5, H1, H2, H3, D1, D6).
- Eskime ve bakımsızlığın ve koruyamamanın-korunamamanın getirdiği fiziksel çevre değişimleri karşısında hemen tüm görüşmeciler bakım, onarım, koruma, daha fazla bozulmama isteklerini belirtirken, koruma-uygulama, yürütme ve yardım-destek politikalarının eksiklikleri, aktiflikleri, ilgileri, gecikmeleri ve bilinçlenmeler, bilinçlendirmeler konusunda açıklamalar, eleştiriler yapılmaktadır. Fiziksel çevre değişimlerine tepki göstermede, eleştirmede veya değişim-değiştirme isteklerinde “Yaş ve Fiziksel Çevre” konusu gündemde görülmektedir. Görüşmelerde, yokuş yolun onları sıhhat, yaşlılık, artık genç olmadıkları nedenleriyle yorduğu (D3, D4, H5) ifade edilirken, merdivenler-basamaklar eğimli zemine tercih edilmekte, eğimli zeminin basamaklandırılması istenmekte (H5, K2, K5) ve orada oturan yaşlıların sokağı çıkamadığı, gelip gidemediği ve onları ziyarete gelecek yaşlı eski komşuların-dostların yokuş yüzünden gelemedikleri, yokuşu çıkamadıkları (H1, H4) anlatılırken bazıları, bir bölümü eğimli hale getirilen sokak zemininin oradan geçen, o sokağı kullanan yaşlıların terk ettiği, yollarını değiştirmelerine neden olduğu (K2)ve eğimli sokak zemininin karlı, yağmurlu havalarda kaymalara, düşmelere neden olduğu dile getirilmektedir (H5, K2, K5). Yakınılan eğim %30 ile %100 arasında (eğimli, eğimli basamaklı ve merdivenli kullanımla) değişkenlik göstermektedir.

- Fotoğraflar; fiziksel çevre-yaşanan çevre, yaşananlar, yaşam biçimi, değişimler ve mekân kullanımlarının somut anlatımı olarak önemli belgeler olarak görülmektedir.
- Doküman değerinin yanında, hatıraları da somutlaştıran, kaydeden fotoğraflar, hatıra ögesi olarak kişi, aileler, arkadaşlar, komşular için önem taşımaktadır.
- Yaşanan anlar, kişiler için önemli, özel olan anlar, günler, yaşanan yerler, önemli olan ögeler kaydedilmek istenmekte, daha sonra o günleri, anları, ögeleri tekrar görmek, hatırlamak, yaşamak isteğiyle fotoğraflanmaktadır. O anlar, o günler, o yerler, o ögeler bir şekilde sabitleştirilmek istenmektedir.
- Doküman ve yaşananlar-hatıra değeri olan fotoğraflar, anlattıkları, taşıdıkları anlamlar, değerler, açıklamalar, ilgili kişilerden veya tanıdıklarından anlatılması istendiğinde görüldüğünden çok daha önemli, anlamlı ögeler durumuna geçmektedir.
- Fotoğraflar çekilirken resim için seçilen köşeler, yerler, resime girmesini istedikleri arka fon, fotoğraflamada bazen amaç durumunda (oranın fotoğrafını çekme), bazen de yaşananlar, yaşayanlar amaç olduğunda ikinci amaç (yaşanan yerin ve istenilen kişilerin arka fonla birlikte fotoğraflanmaları) durumunda olabilmektedir. Yani fotoğraf çekimi için köşe, yer, öge, fon aramak ve o aranan ögeleri, özellikleri verebilen mekân sunumları önemli olmaktadır.
- Görüşmelerde bakılabilen aile albümlerinden seçilen fotoğraflarda fotoğrafların konuları, seçilen yerler, ögeler şöylece görülmektedir.

Foto. 37, 38, 39, 40, 41, 42	Konu: Çocukları, baba ve çocuk, dede ve torunlar, yani evde birlikte yaşayan insanlar, yakınlar, aile fertleri
	Yer Ev- Teras ve terasta seçilen pencere köşesi, pencere ve sokak fonu, sandalye, basamaklar, merdiven, yükselti ögeleri
Foto. 43	Konu: Arkadaşlar-arkadaşlık
	Yer: Komşu-arkadaş evinin bahçesi, bahçe ve ev fonu
Foto.44	Konu: Komşular, birlikte yapılan yemek (hamsikuşu)
	Yer: Teras
Foto. 45	Konu: Arkadaşlar-Arkadaşlık, Kış-Kar

	Yer : Mahalle içindeki yüksek bölge-Kıran,Kartopu, çiçekler ve Ortamahalle fonu
Foto. 56	Konu: Çocuk
	Yer : Oda, Radyo-Sehpa-Vazo-Biblo bölgesi/köşesi
Foto. 47, 48, 49	Konu: Kendi evi, farklı zamanlar ve mevsimlerde
	11 : Görüşmelerde, ilkbaharın geldiğini dışarı, taşığa çıkarılmasıyla müjdeleyen, bu olayın simgesi olan “Set” görülmektedir.
Foto. 50, 51, 52	Konu: Kendi bahçesi ve çiçekleri
	Yer : Bahçe ve çiçekler, çiçeklikler “Bu benim bahçem, çok güzel, çiçeklerim” (14) “Evde huzur içindeyim. Yaz dedi mi evin önünde bahçem var, çiçeklerim var, onlarla meşgul olurum. Bunlar yazın bahçemin manzarası” (16)
Foto. 53	Konu: 23 Nisan Bayramı-Bayram kıyafeti-İlkokul dönemi
	Yer : Fotoğrafçı, çiçek -Valiliğin bahçesinden- “Bu da yine üçüncü sınıftayım, annem 23 Nisan kıyafetimle çektirmişti, elimdeki çiçeği de valiliğin bahçesinden almıştı bana, çiçeğin de hatırası.”
Foto. 54	Konu: Kardeşler-Kardeşlik
	Yer : Bahçe, bahçe ve çiçekler fonu
Foto. 55	Konu: Aile, Anne-Baba-Çocuklar-Kardeşler
	Yer : Bahçe, bahçe ve çiçekler fonu, oturlan, yardımcı bank ögesi
Foto. 56	Konu: Sünnet düğünü
	Yer : Oda, hazırlanmış, süslenmiş karyola
Foto. 57	Konu: Düğün. Arkadaşlar-Komşular
	Yer : Bahçe, komşu bahçesi
Foto 58, 59	Konu: Hıdırellez günü-Piknik-Arkadaşlık-Komşuluk-Eğlence
	Yer : Kır, yeşil alan, semaver-çay, yiyecek-içecek

Foto 37.

Foto 38.

Foto 39.

Foto 40.

Foto 41.

Foto 42.

Foto 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42

Konu : Çocukları, baba ve çocuk, dede ve torunlar, yani evde birlikte yaşayan insanlar, yakınlar, aile fertleri

Yer : Ev-Teras ve terasta seçilen pencere köşesi, pencere ve sokak fonu, sandalye, basamaklar- merdiven, yükselti öğeleri

Foto 43.

Konu : Arkadaşlar-arkadaşlık

Yer : Komşu-arkadaş evinin bahçesi,
bahçe ve ev fonu

Foto 44.

Konu : Komşular, birlikte yapılan yemek
(hamsikuşu)

Yer : Teras

Foto 45.

Konu : Arkadaşlar-Arkadaşlık, Kış-Kar

Yer : Mahalle içindeki yüksek bölge-Kıran,
Kartopu, çiçekler ve Ortamahalle fonu

Foto 46.

Konu : Çocuk

Yer : Oda, Radyo-Sehpa-Vazo-Biblo bölgesi/
köşesi

Foto 47.

Konu : Kendi evi, farklı zamanlar ve mevsimlerde
-Mutlu mekân sunumu

Yer : Bahçe, Ttaşlık

Foto 48.

Foto 49.

Foto 48, 49

Konu: Kendi evi, farklı zamanlar ve mevsimler

Foto 50.

Foto 51.

Foto 52.

Foto 50, 51, 52

Konu : Kendi bahçesi ve çiçekleri

Yer : Bahçe ve çiçekler, çiçeklikler

“Bu benim bahçem, çok güzel, çiçeklerim” (14)

“Evde huzur içindeyim. Yaz dedi mi evin önünde bahçem var, çiçeklerim var, onlarla meşgul olurum. Bunlar yazın bahçemin manzarası” (16)

Foto 53.

Konu : 23 Nisan Bayramı -Bayram kıyafeti- İlkokul dönemi

Yer : Fotoğrafçı, çiçek-Valiliğin bahçesinden-
"Bu da yine üçüncü sınıftayım, annem 23 Nisan kıyafetimle çektiymişti, elimdeki çiçeği de valiliğin bahçesinden almıştı bana, çiçeğin de hatırası."

Foto 54.

Konu : Kardeşler-Kardeşlik

Yer : Bahçe, bahçe ve çiçekler fonu

Foto 55.

Konu : Aile, Anne-Baba-Çocuklar-Kardeşler

Yer : Bahçe, bahçe ve çiçekler fonu, oturlan, yardımcı bank ögesi

Foto 56.

Konu : Sünnet düğünü

Yer : Oda, hazırlanmış, süslenmiş karyola

Foto 57.

Konu : Düğün. Arkadaşlar-Komşular

Yer : Bahçe, komşu bahçesi

Foto 58.

Foto 59.

Foto 58, 59

Konu : Hıdırellez günü-Piknik-Arkadaşlık-Komşuluk- Eğlence

Yer : Kır, yeşil alan, semaver-çay-yiyecek-içecek

“Sokakta maalesef hiçbir şey yapamıyorum artık. Sabahleyin yataktan çıkıp buralara geliyoruz, bir daha akşamleyin dönüyoruz, gece dönüyoruz. Ama pazar günleri mesela ben o sokaktan hiç ayrılmak istemem. O gün boş olurum. Çiçeklerle uğraşırım, havuzla uğraşırım, bir parça kendime bahçede oyalanma fırsatı yaratırım. Ondan sonra da ben, belli bir saatten sonra, kış sezonu ise muhakkak işte alışlagelmiş peynirlimizi, kıymalımızı yeriz. Ortahisar’da hemen Hükümet Konağı’nın karşısındaki o dükkânların önündeki, onların hepsi bizim dostlarımızdır, komşularımızdır. Çıkıp orda hasır alçak sandalyelerde birkaç saat oturmayı çok severim ve her pazar hemen hemen bunu yaparım. Bazen de otururken hoşuma gider, İç Kale’den yukarıya, eski antik kenti, ta tepeye kadar dolanır inerim, bunu tek başıma yaparım ekseri ve ondan da değişik bir haz duyduğumun farkındayım yaparken” (S3).

“Sabahtan kalkar kahvaltını yaparsın, işini toplarsın, misafir gelirse ona bakarsın, gelmezse oturur elinin işini yaparsın. Öyle da. İş öyle, evin işi her gün hep aynı iş, hep onu yaparsın, çamaşırın olur, çamaşırını yıkarsın, bulaşığın olur bulaşığını yıkarsın. Daha ne olsun” (H3).

“Sabah 6’da kalkarım, 6.30’a kadar üstümü filan giyer okula giderim. Saat 12’de falan okuldan geliyorum. Belki saat 1’e kadar arkadaşlarla bahçede oturur konuşuruz. Ondan sonra derse çalışırım, kalan zamanımda bazen oturup arkadaşlarla el işi yapıyorum, bazı geziyoruz. Akşam olunca televizyon seyrediyoruz. Öyle.” (K1).

“Sabahleyin kalktık mı ya o ya ben, ikimizden birimiz kalkarsak sobamızı yakarız, abdest suyunu koruz sobanın üzerine, ısındı mı kalkar abdest alırız, sabah namazlarımızı kılarız. Ondan sonra Kur’an okuruz. Kahvaltımızı hazırlarız, ben veya o ikimizden birisi, kahvaltımızı yaparız.

Beni bilirkişi olarak göstermişler Tapu dairesinden, eski yazı okurum, yazarım Sabahleyin 8.5, 9’da giderim Tapu dairesine, vatandaşın eğer bir işi varsa onun işini yaparım...Yani esas şey odur. Ondan sonra, fırsat buldukça gazeteye haftalık yazımı yazarım. Arada şiir yazarım. Yazar atarım bir kenara, bazen gazetede yayımlarım. Bu suretle günlük hayatımızı da geçirmiş oluruz. Öğleye kadar çarşıdayım, öğleden sonra evdeyim, Günü ikiye taksim etmişim. Yarım gün öğleden sonra evde, öğleye kadar çarşıda. Hayatım böyle geçer.” (D6).

Günlük yaşantı, çevreyi-konutu, konut yakın çevresini, ilgili çevreleri (iş, eğitim çevresi vd.) aktif kullanmada, tanımada, değerlendirmede, günün zamanlara, yerlere, amaçlara-eylemlere göre paylaşılması, ayrılmasında, ağırlıklarında önemli yer tutmaktadır. Günlük yaşantıyı belirleyen, yönlendiren eylemler/faktörler kişinin yaşına, sağlığına, işine, fiziksel çevrenin varlığına, niteliklerine, ilgilerine ve bunların zamana dağılımına göre ortaya çıkmakta ve farklılaşmaktadır. Herkes için tekrar-

lanan günlük yaşam akışı yaşamayla birlikte simgeselleşmekte, kişiler “televizyon seyretme”yi önemli bir belirleyici faktör olarak görmektedir.

İşten kalan, çalışma mekânı dışındaki zamanını kişiler çocuklarıyla, kahvehanelerde, dostlarıyla, arkadaşlarıyla, komşularıyla geçirmekte; bahçeyle uğraşmaya, el işi, ev işi yapmaya ayırmakta ve zamanın getirdiği sınırlamalar söz konusu edilmektedir.

- Tatil günlerinin kullanımı bir hanım tarafından; ev işleri, çocuklara bakma, el işi, bahçeyle uğraşma, kitap okuma, misafirlğe komşuya gitmeye ayrılırken, bir erkek tarafından arkadaşları ile mahallede, kahvehanede buluşma, sohbet, bahçeyle uğraşma, yakın çevrede ve kent merkezinde geçirmeye ayrılabilmektedir veya yoğun geçen bir hafta sonu aile, birlikte tüm tatilini evinde geçirebilmektedir. Tatil günlerinde, o günün ve mevsimin sembolü haline gelmiş veya o günü sembolleştiren yöresel yemekler (peynirli, kıymalı pide) ve pazar günü özdeşleşebilmektedir.
- Çocuk, çocukların bakımı; okula götürme ve okuldan alma, evde kalma gibi durumlarla günlük yaşam akışını etkileyen faktörlerden biri olmaktadır.
- Yaşlılık, insanların hemen hemen tüm vaktini (ek bir işi yoksa) evinde geçirmeye neden olmaktadır. Belli bir yaşta emekliye ayrılma, yaşlanmayla gelen rahatsızlıklar ve sınırlanan hareketlilik, zorlaştıran ve engelleyen çevre nedeniyle kişiyi eve bağlamakta, zamanın çoğu evde geçirilmektedir.
- Emeklilik ve yaşlılıkta artık işi olmama ve evde de yapacak iş bulup bulmamaya bağlı olarak, sağlığı elverişli olma durumunda ev dışında, çarşıda arkadaşlarıyla birlikte kahvehanelerde zaman geçirilmektedir.
- Dinî ibadetler de günü etkileyen faktörlerden olmakta, günün belli zamanları ev içinde ibadet (Kur'an okuma, namaz kılma) edilmekte veya namaz saatlerinde camiye gidilmekte, bu durum diğer insanlar için simgesel bir anlam taşımaktadır.
- Günlük yaşam akışı: İşe-mesleğe ve türüne, yaşa-yaşlılığa-hastalığa, bakımıyla uğraştıkları, baktıkları kişilerin varlığına, dinî ibadetlere (Kuran okuma-camiye gitme), komşu ve komşuluklara, boş zamanları değerlendirmeye; bahçeyle uğraşmaya, el işi yapmaya, kahvehaneye gitmeye, okula ve eğitime, televizyonun varlığına, programlarına, ev işlerine; çamaşır, bulaşık, temizlik

gibi faktörlere göre belirlenmekte, sınırlanmaktadır.

Sözü edilen faktörlere göre konut, konut yakın çevresi kullanımı; komşuluklar, çalışma arkadaşlıklarına (iş çevresi kullanımı ve iş arkadaşlarına) farklı ağırlıklarda zaman ayırmakta, gün bölünmektedir;

- Ev hanımları (ev işi; yemek, temizlik, çamaşır vb. ve ev işlerinin yanında yapılan çalışmalar; dikiş, piko vb.), çocukların bakımıyla uğraşan bir anne,

torunlarının bakımını üstlenen büyükanneler, yaşlanmanın birlikte getirdiği rahatsızlıklar, hastalıklar, zayıflayan hareket kabiliyetleriyle yaşlılar ve emekliler zamanın çoğunu konut ve konut yakın çevresinde geçirmektedir.

- İş-meslek; günü, iş zamanı ve iş çevresi, iş arkadaşları ve konut, konut çevresindeki komşular olarak iki ana zamana bölmekte, iş ve iş arkadaşlıkları önde görülmekte, pek bulunamayan, gündüz olunamayan çevre olan konut çevresinde komşuluk olayı daralmakta ancak rastlantılar sonucu görüşmeler, konuşmalar olabilmektedir. İşin türüne göre bu yarım gün, tam gün veya haftanın altı günü tam gün olarak farklılaşmakta ve cumartesi-pazar veya yalnız pazar olarak bir tatil günü olgusunu ortaya çıkarmakta ve bir haftalık akış gündeme gelmektedir.

İş-meslek sahibi kişilerin günlük yaşam akışları, bir gündüz ve bir akşam bölünmesini de getirmektedir. Günün akşam bölümünde ve çıktıktan sonra orada bulunan kahvehanelerde, çarşıda arkadaşlarla zaman geçirilmektedir.

- Okul ve eğitim de belli yaş grupları için günün önemli belirleyicilerindenidir. Gün, okul zamanı, ders çalışma zamanı ve dışında arkadaşlarla sohbet, oturma, gezme zamanı olarak bölümlenmektedir.

11. Sokak ismi | “Sokağınızın isminin nereden geldiğini, hikayesini biliyor musunuz?”

Sokağı tanıtmada, kimliklendirmede, kimlik vermede önemli bir kimlik ögesi olarak görülen “Adlar-İsimler” önemli bir öge durumundadır. Sokak isimlerinin nereden geldiği, o ismi taşıma sebepleri, ismin hikayesi, hatırlattıkları orada yaşayanlar tarafından açıklanmakta, bazen de kendileri tarafından araştırılıp sorulmasının sonuç getirmediği ve bilinemediği durumlar görülmektedir.

Sokaklar isimlerini;

• Orada uzun süredir yaşayan, orali insanların soyadlarından; orada yaşamış ve uzun süre önemli hizmetler vermiş kişilerin soyadlarından,	Tellioğlu Sokak
• Orada, yakında bulunan ağaçların isimlerinden,	Dutlu Sokak
• Orada bulunan doğal öge olarak su ögesinden	Kuzgundere Sokak
• Orada, o çevrede bulunan tarihi çevre-öğelerden, genel kullanımlı yapılardan, bulundukları bölgeden ve bölge özelliklerinden,	Sarayatik Sokak
Çifte Hamam Sokak
Cami Sokak
• Orada yaşamış olan, tarih içinde tanınmış ve belirli görevler yüklenen kişilerden	Hasanbaş Çıkmazı

almaktadır.

Sokak isimlerinin hikâyeleri, hatırlattıkları:

- Orada yaşamış Rumların mum yaktıkları bir kilise taşının bulunduğu meydan, “Büyük Dut Ağacı” ve Dutlu Sokak.
- Eski Hisar, Ortahisar, Ortasaray, Sarayatik adıyla anılan yerin tarihinin, konumunun getirdiği isimler ve o tarihten kalan ögeler (Hisar) ve kalamayan ögeler-Saray ve yıkılması (duyduklarına göre Pontus Rum Hükümeti zamanında var olan, zincirli kapıları olan saray S2, S5) ve o saraydan ismini alan Sarayatik Sokak, artık yaşamayan kişinin kalan evi ve Subaşı Çıkmaşı, kalmayan cami ve onun yerinde oluşan, diğer yolları (Sarayatik Sokak, Subaşı Çıkmaşı, Sarayatik Cami Sokak ve Çifte Hamam Sokak) birleştirilen meydan-meydancık.

Bütünde Değerlendirmeler

Tüm araştırma adımları sonunda bütünde bir değerlendirme gerekirse; farklı özgün konumları ve kaliteleri ile öne çıkan, çeşitlilik gösteren sunum özellikleri ile örneklenen TRABZON SOKAKLARI; Meydan/Meydancık-Bahçe/Avlu-Konut ilişkisinde, hem fiziksel-mimari hem de yapılaşmış çevre ile sosyal çevre arasındaki ilişkileri üzerinden tanımlanan, açıklanan kimlik ve kimliklendirme sunumları ile öne çıkmaktadır. Bu bölümdeki değerlendirmelerin; aileler, arkadaşlar, arkadaşlıklar, komşular, komşuluklar, kavgalar, paylaşımlar, kişiler, adlar ve özellikleri, kokular, renkler, yaya ulaşımı ve önemi, bozulmalar, olumsuz değişimler, zamana göre oluşan bağın kuvvetliliği, anıların varlığı ve çeşitliliği, mahalle ve kentle ilişkili anlatımları ile kentsel hafıza, kentsel kimlik bağlamında çok önemli bir rol oynadığı açıktır.

- Çevreyi; konut ve konut yakın çevresini değerlendirmede, kimliklendirmede olumlu-olumsuz özellikler ve getirdikleri bağ, bağlar; benimseme, sahiplenme etkilerine göre, fiziksel ve sosyal çevre nedenli ölçütlere-kalitelere göre şöylece listelenebilir:

Sosyal çevre-yaşantı üzerine kaynaklı duygusal ölçütler-kaliteler:

- Oralı olma (memleket)
- Orada doğmuş, büyümüş olma
- Yakın akrabaların orada olması
- Akrabaların orada olması
- Orada büyümüş olma-çocukluğun geçtiği yer

- Uzun yaşama-ikamet süresi
- Baba evi, dede evi, anne evi
- Kendi evi
- Komşular-komşuluklar
(Yardımlaşma, bir araya gelme-birliktelik, paylaşma, özel günler, yeme içme, eğlence, sohbet ve anlamları)
- Alışkanlıklar-alışılmış çevre
- Güvenilir çevre ve insanlar
- Hatıralar-hatırası olan şeyler
- Kişi ve grup ortaklıkları
- Genel atmosfer
- Yaşantı/Canlılık/Etkinlik
- Tanıma-tanınma olayı-çevresi
- Yaşanmış olaylar-yaşanmışlık
- İlişkiler-ilgiler-duygusal bağlar
- Arkadaşlıklar
- Kişi ve kişilik özellikleri
- Yerin tarihi-hikâyesi
- Ortak gelenekler

Fiziksel çevre üzerine kaynaklı ölçütler-kaliteler:

- Topoğrafya-konum özellikleri
- Manzara
- Güneş
- Havadarlık-ferahlık
- Yeşil; çiçekler, ağaçlar, sebzeler, otlar
- Bahçe; taşlık, çiçeklik, toprak alan, yeşil
- Temizlik
- Teknik konfor
- Kentsel donanımların varlığı ve konumları; cami, çarşı, alışveriş
- Konutun kentteki konumu-çevreyle ilişkilendirme; yakınlık, yeşil
- Ulaşım-taşıtlı ulaşım
- Gürültü/Sessizlik-Sakinlik
- Bozulmamışlık
- Doğallık
- Eskiye sahip olan koruma bölgesi

- Korunma-korunmuşluk
- Bakım-onarım-yenileme
- Eskilik-eskime
- Olumsuz değişmeler ve görsel etki
- Adlar
- Belirleyici-tanıtıcı işaretler
- Tanıtıcı işaretlerden tanınmış yapılar, bölgeler, etkinlikler/eylem bölgeleri
- Yerleşme düzeni-Bahçeli evler ve boşluklu düzenleme
- Sokağın konumu-gürültü
- Sokak biçimlenişi
- Sokak işlevi
- Sokak zemini, eğimi ve basamaklar
- Sokak zemin malzemesi
- Sokak donatıları-mobilyaları
- Sokak ölçüleri
- Mimari öğeler-nitelikleri-konumları (konut ve konumlar): Yapı tipi, konumu, sayıları, malzeme, taşıyıcı sistem, eskilik, kapılar; sayıları, renk, malzeme, konumları, duvarlar.
- Konutların konumları-Birbirine yakın konumları
- Konutun ve çevresinin mevsimlere göre kullanım olanakları
- Konutların görünüşleri-Mimarisi
- Konut kullanımı-kullanışlılığı; sıhhat, geniş, rahat, özgür kullanım sunumları
- Meydanın varlığı-meydan ve hareket/canlılık
- Hatıra değeri olan fiziksel öğeler
- Çocuklar için sunum olanakları: Kontrollü ve uygun çevre; sokak, bahçe, kapı önü

Görüldüğü gibi bunlar, konut ve konut yakın çevresindeki sosyal çevre, insanlar, yaşama ve yaşantı nedenli duygusal kaliteler ve bağların yanında, fiziksel çevrenin sunduğu görsel, kullanım, konfor, gereksinimler nedenli kaliteler durumundadır.

Bahçe-Bahçeli Ev-Yeşil

- Bahçe; pek çok gereksinimleri - fiziksel ve sosyal çevre (yaşamdan) karşılayacak biçimlenişi, sınırları, alt bölgeleri, donatıları, yeşili, fiziksel ve sosyal çevreye sunduğu kaliteler ve alternatifler ile önemli bir olanaklı fiziksel çevre olarak görülmektedir.
- Hoşa giden taraflar, görüntü, başkalarının değerlendirmeleri, taşınma durumunda aranacaklar içinde, beğeni, estetik, görsel etkileri, anı, hatırlama, bağ oluşturan etkileri ile bahçe mekânı,

- Yeşil; ağaç, çiçekler, sebze, otları, pek çok sosyal, fiziksel, görsel, psikolojik gereksinme konulu işlevleri-yararları olan yeşili bulunduran mekân olarak bahçe,
- Bulundurduğu alt bölümlerle, yarı açık, açık, kapalı özellikleriyle taşlık, teras, toprak alan, çiçeklik, ağaçlar, ocak, kuyu, çeşme-su, çardak bölgeleri ile olanaklı sunuşu veren bahçe,
- Pek çok olayın, ilişkinin, yaşantının geçtiği mekân olarak bahçe,
- Komşuluk mekânı; toplanma, oturma, sohbet, üretme, yeme-içme, birlike yapma, yardımlaşma, paylaşma, katılma yeri olarak bahçe,
- Yaz ve bahar aylarında-mevsimlere göre yaşantının önemli bölümünün geçtiği yer olarak (ev halkı, akraba, komşular, misafirler için) ana mekân-aktif mekân durumuna geçen bahçe mekânı,
- Farklı iklim koşullarını/konfor koşullarını; serini, güneşli bölgeleri -ağaç altı, taşlık, çardak, teras- bir arada bulunduran özellikleriyle bahçe,
- Sınırları, duvarlarının getirdiği kapanma, korunma ve bununla birlikte farklı özel-kamusal dereceleri sunan mekân olarak bahçe,
- Çeşitli eylemlere; katılmalı, birlikte eylemlere getirdiği olanaklarla yakınlaşma ve sosyal ilişkileri getiren bahçe,
- Oradan, oraya seyir, bakma, oturma, yeme-içmenin getirdiği psikolojik, biyolojik rahatlama ve haz ile ferahlama yeri olarak bahçe,
- Görülebilir, kontrol edilebilir, güvenli çocuk oyun alanı olarak bahçe,
- Evin özdeşleştirildiği mekân olarak bahçe, bahçeli ev,
- Yaşanan olayların, anıların yeri olan, pek çok hatıra, ilişkiye, duyguya mekân olan bahçe,
- Çevreye sunduğu güzellik etkileriyle bahçe,
- Bir şeyler yapabilme; üretme, yapma, yaratma etkinliklerine olanak sunan ve yaptıklarının mekânı olarak bahçe,
- Bizzat üretmenin, kullanmanın, yaşamının getirdiği sahiplenme, duygusal bağlara mekân olan bahçe,
- Çocuklara, oyunlarına sunduğu olanaklar, alt mekânlar ile çocuk oyun alanı olarak bahçe,
- Hem yaşantı hem de fiziksel çevre olarak sunum, olanak ve özellikleriyle, özelemler, özlenecekler içinde yer alan ve çevreye oluşan bağlardaki yeri ile bahçe.

Apartman ve Bahçeli Ev-Bahçe ve Ev Karşılaştırması

Bahçe ve ev kavramı özdeşleştirilmekte ve özdeşleştirmenin yanında bahçeli ev, apartmanla karşılaştırılarak iki yapı tipi, yaşadıkları, gördükleri örnekleriyle değerlendirilmekte, bahçeli evin anlamı, değeri şu formülle vurgulanmaktadır:

Bahçe = Ev = Bahçeli Ev Apartman ≠ Ev

Bahçe = Yeşil + Hayat + Hava + Güneş

Bahçeli Ev: İç Açı-Ahuz Verer Bahçe ve Yeşil + Rahatlık + Özgürlük + Sıhhat

Apartman : Boğulma + Sıkıntı

“... Bahçeli evler... Zaten ev denilince bahçe olması lazım, bahçe olmazsa serbest mapushaneye benzer. Şimdiki apartmanlar gibi. Apartmanlara ev denilemez ki, açar kapıyı girersin içeriye, etrafın kapalı.

Kızı; babam apartmana diyor ki, altı başkasının üstü başkasının, ortadaki boşluk sizin.

Hee, yanlar bile başkasının, ortadaki boşluk senin. Bir çivi çakamazsınız, müdahale edemezsiniz.Bahçede temiz hava alırsın, güneşi görürsün...” (S5).

“... Evde huzur içindeyim. Yaz dedi mi evin önünde bahçem var, çiçeklerim var, onlarla meşgul olurum, (resim arıyor, gösteriyor) bunlar yazın bahçenin manzarası...

... Bana yüz tane daire verseler, şu ev benim için yüz daireden çok daha iyidir. Aynı zamanda da sakin bir hayat. Şimdi apartman daireleri düşünün, eve girdiniz, bir hapishane âdeta, sağa bakarsın duvar, sola bakarsın duvar. Tabiatıyla bu hayat başka bir evdir...” (D6).

“... gidince yine böyle bir ev ararım ki, canım rahat etsin.Böyle bir evde yaşayan biri apartmana giremez, -ama mecbur kalırsam başka- böyle bir bahçeli ev ...

... Zaten ev dediğin de mutlaka sebze, ağaç bir şey olacak, olmazsa olur apartman katı gibi, kalırsın dört duvar içerisinde. Biz alımadık çünkü apartmanlara biliyor musun, biz alıştık bu eve, böyle evlere, babam da öyle arzu etti, geldi bu evi kurdu, yoksa çarşıdan da alabilirdi, amma çarşıda bahçe yok. Apartmanda hayat olmaz. ...hayat olmalı, biraz hava alacaksın, güneş göreceksin, dimi ya. En çok hoşuma giden bahçeli ev ki, insanın canına ve ruhuna gider, zevk alırsın, o da olmazsa mahpus gibi kalırsın...” (D5).

Yeşil: Ağaç-Çiçekler ve Anlamları

- Anı değeri, anı elemanı olarak yeşil; birinin, yakın birinin diktiği şey, insanın kendi diktiği, ürettiği, başkalarıyla paylaşılan şey, yenen meyvelerin tadı, çiçeklerin kokusu olarak,
- Oyun aracı olarak yeşil; ağaçların üzerinde dolaşma, oynama, yapraklardan, otlardan yapılan yemekler (evcilik oynarken),
- Yiyecek-beslenme gereksinimi karşılayıcı olarak yeşil; sebze, meyve...,
- Resimsel, görsel nitelikleri, etkileri ve estetik ögesi olarak yeşil,
- Komşularla paylaşılan araç olarak yeşil; asma yaprakları, maydanoz ...,

- Toplanma-iletişim yeri olarak ağaç ve ağaç altı,
- Seyretme, haz duyma, rahatlatan, ferahlatıcı özellikleri ve psikolojik yararları ile yeşil,
- Hediye edilme özelliğiyle çiçekler,
- Çiçek adlarının, kokularının, anılardaki yeriyile yeşil,
- Yapma, üretme, sahiplenme gereksinimini karşılayan, hazırlayan araç olarak yeşil-benim ayvam, limonum, maydanozlarım, çiçeklerim, benim dikmele-rim-,
- Çiçek, ağaçların başkalarına ait olmalarıyla bıraktığı hatıra olarak yeşil; diki-len ağaçların, çiçeklerin, hatıra değeri taşımaları, hatırlattığı kişiye, zamana ilişkin hatıralardaki yeri-annenin hatıraları, dikmeleri ... -,
- Nirengi, tanıtıcı eleman olarak tarif ve tanıtmaya ve yol belirlemedeki yeri ve kimliklendirme özelliği; incirli aralık, dutlu ev...,
- Ziyarete gelen insanların beğendiği taraflar içinde yeşil,
- Taşınma durumunda aranacaklar içinde yeşil ,
- Görüntü içinde yeşil, ağaçlar, duvardaki otlar...,
- Hoşa giden taraflar içinde yeşil/yeşilin her türü; ağaç, çiçek, çim, yabani otlar,
- Şenlendirici öge olarak yeşil,
- Getirdiği doğallık/doğal atmosfer ile yeşil,
- Kişiler arası duygusal bağların-sevgi bağlarının kurulmasında hediyeler, çi-çekler, ikramlar (meyveler),
- Çiçek ve yeşil sevgisini oluşturan ve diğer duyguları da etkileyen sevgi bağla-rının kaynağı olarak yeşil.

Manzara

- Görüntü, hoşa giden taraflar, taşınma durumunda aranacaklar ve başkalarının dedikleri içinde önemli bir ağırlıkta görülen manzara,
- Yakın çevreyi değerlendirmede ölçüt olarak manzara,
- Kendi evini değerlendirmede ölçüt olarak manzara,
- Yakın çevreyi ve kendi evini değerlendirmede; etrafın açık olması, ferahlık, havadarlık, manzaralı, güzel manzaralı olma, her yeri görme ifadeleriyle topoğ-rafyanın-doğal konumun ve yerleşme düzeninin getirdiği ve görülebilir-görüş açısı içindeki tarihî-tanıtıcı değeri olan yapıların -öğelerin verdiği manzara,
- Çevreyi kendi yaşadıkları yakın çevreyle karşılaştırmada ölçüt olarak manzara,
- Yükseklik ve eğimin - topografyanın getirdiği bir olgu olarak manzara ve eği-min, yüksekliğin manzarayı getirmesinin yanında yoran ve engelleyen (yaşlı-lar için) bir faktör olarak işlenmesi,
- Sağladığı klima özellikleriyle manzara,

- Sunduğu açıklık, ferahlık, havadarlık ve görülebilir değerler özellikleriyle, kullanıma bağlı olarak aktif ve pasif eylem mekânı içinde, biyolojik ve psikolojik rahatlama olanaklarını sunan manzara,

“... Onun yanında evimin manzarası güzeldir. Kaleye karşı, denize karşı, her tarafı açık. O yönünden memnunuz evimizden. Yazın en sıcak zamanda serin olur burası, eser...”

... Şimdi sokağımız, eve gelenler manzarayı çok beğenir. Ay çok güzel, deniz, kaleler görünüyor. İşte sokağı çıkarken yokuş çıkıyorlar, yol işte biraz düzensiz, ondan şikâyetçiler. Hatta o yüzden gelmeyenler de oluyor...” (H4).

“... yokuşundan şikâyet ediyorlar , niteliği ne olursa olsun, yorgun çıkıyorlar eve. Bizim evden Trabzon’un görüntüsü çok güzeldir. Ondan sonra ona vuruluyorlar, manzarasına...”

... Şimdi her taraf görünür benim ordan, mesela balkona çıktın mı her tarafı görürsün, ama pek çıkıp baktığım yoktur, ama onun oradan görünebilirliğini bilmek, o yetiyor insana yani... böyle daha rahat, özgür hissediyorsun, bir ferahlık oluyor...” (H1).

“ Hoşuma giden tarafları, ferahtır, manzaralıdır... bak, şu dereden altına, aşağı olan evler manzarasızdır, burası yüksektir, evimin yolumuz uzaktır ama manzaralıdır. Dereden aşağı hem soğuk olur hem de bir manzarası yok, işte dere bak bak dur. Dutlu Sokak böyle gider, böyle yüksek olduğu için her tarafı seyret. O taraflar alçak, o karşı ki mahalleye derler, Dürbinar Mahallesi, buraya Dutlu Sokak derler, Ortamahalle derler. Dutlu Sokak şöyle yukarlara kadar gider...”

... Başkaları bu evimi çok beğenirler, her gelen, çok, yani evimiz çok ferah, çok manzaralı bir evimiz vardır. Her gelen, bir kişi de demedi ki yani.... Ben de tabii derim, öyle, manzaralıdır, ferahtır derim, fakat biz yaşımız ilerlediği için inip çıkamıyoruz, öyle derim, yokuşu çıkamıyoruz.” (D3).

Odak Noktası Olarak “Kendi Evi”

- Hoşa giden taraflar, tarif-tanıtma, taşınma durumunda aranacaklar içinde ve başkalarının evi-çevresi hakkında düşündüklerinin ifadesinde övünerek ve de onaylayarak açıklanan “kendi evi olma” kavramı görülmektedir.
- “Kendi evi olma” kavramının yanında yakın akrabaların, yapmış veya yaşamış oldukları “ baba evi, anne evi, dede evi” kavramları görüşmelerde vurgulu olarak dikkat çekmektedir. Yakınlarının orada yaşamış olması, o evi yapmış olmaları ve hatıraları, o eve ve çevreye bağları etkilemekte, geliştirmekte; oranın kendine kendinin de oraya ait olduğu duygusu içinde çevreyi sevmeyi, benimsemeyi getirmektedir.
- Kendinin de orada yaşaması; doğduğu, büyüdüğü, çocukluğunun geçtiği, birlikte yaşanan insanlar (çocuklar, anne, baba, kardeşler), yaşama süresi, hatıraların kendi evi olma kavramı ve kendi evine duygusal bağlar oluşmakta,

evine ve çevresine ait olma duygusu kuvvetlenmekte, memleketim, evim, yuvam gibi tanımlamaları getirmektedir.

- Oluşan bağlar zaman içinde süreklilik göstermekte, oradan taşınmalara ve yıllar geçmesine rağmen duygular ifade edilmekte, oraya dönüldüğünde veya herhangi bir sebepten uğranıldığında, gelip evini görmek isteme, arama, bulma, duygulanma, ağlama olayı şeklinde görülmektedir.
- “Orada severek mi oturdukları”, “Ayrılmayı düşünüyorlar mı”, “Taşınma durumunda neleri ararsınız” sorularına verilen cevaplarda bilgiler kendi evi üzerinde yoğunlaşmaktadır.
- Evini, bahçesini arama, tanıdıklarını arama, evini aynen koruma, taşınmak istememe, eğer zorunlu kalırsa gidilen yerde her şeyin şu anda olduğu gibi olmasının istenmesi gibi ifadeler ile eve, evine olan bağların derecesi, kuvvetliliği görülmektedir.
- Kendi evinin her şeyiyle; kentteki konumu, bahçesi, yeşili, havuzu, havuzundaki balıkları... ile aranacağı ifade edilirken, kendi evi “Mutlu Mekân” tanımı ile tanımlanmaktadır;

“... Ben Ortahisar’da, yani Trabzon’un ortasında kalan daha bir kırsal kesimde yaşıyormuş gibi hissederim kendimi, girmişseniz yine görmüşünüzdür. Yemyeşil bahçesi, havuzundaki kırmızı balığına varıncaya kadar, eskiliği dışında ben evimi çok seviyorum ve mutlu mekân tarifine uyuyor benim evim. Bilmem daha özeline inmeye gerek yok herhalde, evimi tümüyle ararım...” (S3).

Kendi evinin diğer evlerden, hem görünüş hem de kullanım olarak farklılığının vurgulanması ve özelliklerinin sıralanması;

“Evimi çok severim biir”, “Evim güzeldir”, “...’in evi de güzeldir ama benim evim başkadır”, “evim, bahçem, taşlığım”

gibi sahiplenme ifadeleriyle evini kimliklendirme, benimseme duygusu ortaya konulmaktadır.

- Eve, evine olan bağların kuvvetliliği, derecesi;

“Bu evin her karış tahtasında bile anım vardır. Annem, babam, çocukluğum... Hepsi bu evde geçti. Nereye baksam babamı, anamı, ondan sonra kardeşlerimi görürüm” (D6).

ifadeleriyle dile gelmektedir.

- Kendi evinin herkesin beğendiği manzaralı, her tarafın açık olması özelliği anlatılırken, manzara ve her tarafı açık olmanın ve ona ulaşmada yer-mekân olan balkon mekânı kendi aktif-pasif kullanımıyla ilişkilendirilerek, günlük yaşam akışından kaynaklı oraya çıkılmazsa bile, orada öyle bir imkâna sahip olduğunun, gerektiğinde aktif kullanılabilecek pasif bir eylem alanının-mekânının bulunduğunun bilinmesinin verdiği psikolojik rahatlık, ferahlık, özgürlük duygusu ifade edilmektedir;

“... Burda ben bir şey daha ilave edeyim, manzarada. Şimdi her taraf görünür benim oradan. Mesela balkona çıktın mı her tarafı görürsün ama, pek çıkıp baktığım yoktur ama onun oradan görülebilirliğini bilmek, o yetiyor insana yani, o yani her tarafın açıklığı, öyle bir boşluktasın. O bir şeyi var bende, mesela öyle kapalı bir yerde ben katiyen hiç durabileceğimi zannetmiyorum. Mesela bazı arkadaşlara gidiyoruz akşamları oturmaya, perdeler çekilmiş, böyle iki metre karşısında bir ev, zor benim için, mesela benim de orayı pek açıp baktığım yok, bakmıyorum ama oranın boş olduğunu biliyorum yani, böyle rahat, özgür hissediyorsun, bir ferahlık oluyor...” (H1).

- Herkesin kendi evini, her tarafını, her şeyini (salonda oturmaya, taşlıkta bir çay içmeye bayılma, çiçekleri, manzarası, ferahlığı, kullanımı, genişliği, balkonlu, bahçesi, evi-yapı olarak mimarisi) beğendiği, sevdiği, güzel bulduğu detaylandırılarak açıklanırken, olumsuz yönlerini, daha önce kendinin de olumsuz bulduğu yönleri (yokuş, bayır, çok iş isteyen eski ev...) örtmeye, hafifletmeye yönelik ifadeler kullanılmaktadır.
- Kendi evine bağlılık derecesi, evinin kendi isteği dışında, zorunlu olarak olumsuz değişimleri karşısında duyulan üzüntüyle, ortaya konulmaktadır. Çoğunluğu zamanla gelen eskime olayından kaynaklı olabildiği gibi bir hırsızlık olayından kaynaklı olarak da görülebilmektedir.

“... Aslında yani bizim ev daha değişik, daha güzeldi. Fakat yıkıldı. Bir hırsızlık meselesi oldu, üç dört sene evvel. Korkumuzdan şuraya uydurma bir duvar yaptık. Tabii taşlığın güzelliği de bozuldu.

Yazın taşlık, işte, masa taşlıkta dururdu, daha güzeldi. Çiçeklerim, güllerim açardı. Daha ne bileyim, Allah, evimden memnunum...

... Diyorum ya, herkes de severdi evimi. Herkes derdi ki, eski ama yani güzel bir ev. Şimdi bozuldu tabii... amma asıl şu taşlık güzeldi, yani şurası, şu yoktu, orası yoktu, kapı falan yoktu. Yemek masam temelli orada dururdu. Çok güzeldi amma, şimdi iyice eskidi, bozuldu...

... Hırsızın yaptığı iş, çok kötü, güzel evimin şeyini bozdu, hem bizi korkuttu, çok korktuk tabii...” (K5).

Sokak Mekânı

- Toplanma, oturma, sohbet, el işi, seyretme yeri, komşuluk mekânı, sosyal mekân olarak sokak,
- Tarif-tanıtma, görüntü, hoş giden taraflar içinde, ölçüleri, malzemesi, eğimi, donatıları, evleri, tanıtıcı öğeleri, sınırları, insanlar, komşularıyla konu olan sokak mekânı,
- Çocukların oyun; saklambaç, futbol, kovalamaca, misket, uçurtma... alanı olarak sokak,

- Trafiğe kapalı, caddeden uzak konumu, kapsamı, boyutları ve yaya yolu olma özellikleriyle çocuklara sunduğu kontrol edilebilir, güvenilir oyun mekân (çocuklar için),
- Orada yaşamayla birlikte gelen anılar ve anı değeri olan öğeleri bulunduran sokak mekânı,
- “Ev gibi”, “eve girer gibi” deyimini kullandıran sokak mekânı,
- Temiz tutulması-temiz olması gereken ortak alan ve bu konuda yaşayanlarıyla özdeşleştirilebilen sokak mekânı,
- Mevsimlere göre canlanan yaşantısıyla sokak mekânı,

“... O sokakta, her yerinde bir anımız vardır...” (H1),

“... Sokak bizlen bütünleşmiştir yani, en yakınımız o sokaklardır.” (S3).

“Her şeyin yokluğunu hissedirim, bu sokaktan başka bir yere taşındık mı, Buradan başka bir yere taşındım mı, denizden balığı tut, at dışarıya, balık ölür, ben de buradan başka bir yere naklettim mi ben de ölürüm. Düşünün ki bu kadar şeysi vardır” (D6).

“Aynı vaziyeti ararım, olduğu gibi yine ararım. Bir başka yere gidersem aynı vaziyet orda yoktur tabii. Gitmeyi düşünmedim. Aynı alıp gitmeyi düşünürüm, o da mümkün değil.” (D2).

“... başka yeri bugünkü vaziyette ararım” (S5),

ifadeleriyle sokağın önemi, anlamı, bağları açıklanmaktadır.

- Sokaklara getirilen tanımlama, açıklama, kimliklendirmede, Akdeniz-Antalya'daki bir sohbetten alınan bölüm, birkaç noktayı çok güzel açıklamaktadır;

“Sokaklarımız bizim yüz akımızdır, müşterek malımızdır... Sokaklarımız evimizin salonu gibidir, evimiz kadar temiz olmalıdır... Sokaklar insanları bağlayıcı, bir araya getirici, ulaştırıcı, nefes alma yerlerimizdir... Evlerin salonları gibidir, onlar kadar güzel olmalıdır.”

Meydan

- Hoşa giden taraflar, tarif-tanıtma, taşınma durumunda aranacaklar, yaşantı, arkadaşlıklar, hatıralar, çevreye bağların oluşumu içinde meydan mekânı,
- Oyun sahası, oturma-el işi yapma, insanların gelip geçmeleri ve oynayanları seyretme gibi çeşitli eylemlerin mekânı olarak meydan. Eylemlere, sosyal ilişkilere, yaşantıya olanak sunan, anıların nedeni olan, gerçekleştiren ve anıları taşıyan mekân olarak meydan,
- O sokak, mahalle, yakın çevre sakinleri için rahat, güvenilir bir ortam sunan konumuyla meydan,
- Etkinliklerin sürekliliğinin korunmasıyla, seyredenlere eski anıları tazeleten meydan mekânı,

- Mevsimlere göre farklı kullanımlara alt mekân oluşumuna olanak veren meydan mekânı,
- Canlı, yaşayan, aktif yaşantısının hem sözlü hem de resimsel anlatımlarda vurgulandığı meydan mekânı,
- Sokağın-mahallenin-konut çevresinin ortak alanı, pek çok eyleme, farklı yaş gruplarına olanak sunan ve sosyal ilişkilerin gerçekleştiği desteklendiği odak noktası olarak meydan-meydancık.

Özellik-Kamusallık Sınırları ve Mekânların Özellikleri

Toplumsal yapı, sosyal çevre üzerine kaynaklı, kullanım ve gereksinmelerle özellik ve kamusallığın derecelendiği, ortaya çıktığı mekânsal strüktürler-mekânlar ve mekân parçaları; komşuluk mekânı (sosyal mekân-bir araya getirici mekânlar) konut mekânı, kişisel-aile mekânı olarak görülmekte ve açık, kapalı, yarı açık, korunmuş, serbest şekillerde olabilmektedir. Özellik ve kamusallığı ortaya koyan ve arasındaki derecelenmeyi gösteren mekânlar içinde; konutlar, bahçeler, meydan, sokak, cami, kahvehane, hamam, dükkân gibi mekânlar bulunmaktadır. Bu mekânlar kendi özelliklerine ve bulundukları yere, yerdeki konumlarına, kullanıcılarına, kullanımlarına bağlı olarak farklılıklar göstermektedir.

Evler ve bahçeler, kullanıcılarının kontrolünde olan, özel, kişisel mekânlar olmaktadır. Bahçeler genelde, konuta ait bir mekân parçası olarak dışardan görülebilen ve gözlenebilen, ev sahibi tarafından gözlenebilen, kontrol edilebilen yarı özel mekânlar olarak görülürken, örnek sokaklar da bu durum farklılaşmaktadır. Bahçeler, bahçe duvarlarıyla sınırlanmakta, korunmakta, dışardan görülmeyi, gözlemeyi sınırlamaktadır. Bu özellikleriyle bahçeler, bir taraftan yüksek duvarlar arkasındaki bahçeler; dışa-sokağa kapalı konumuyla her türlü eylemin rahatça, istendiği gibi gerçekleşebilecek özel mekânlar olmaktadır. Diğer taraftan komşulara, tanıdıklara, komşuluklara açık olmaları ile bazı ilişkileri kabul eden bölge ve geliştiği, gerçekleştiği mekânlar olarak (bahçe; taşlık, toprak bölüm, ağaç altı, çeşme, kuyu...) iletişim mekânı ve de yarı özelden ileri; orada oturanlar, komşular için yarı kamusal veya ortak özel alan özelliğini bulundurmaktadır.

Yüksek ve sağlam bahçe duvarları, sokak ile bahçe arasındaki sınırı oluşturmakta ve sokaktan gelip geçen insanlara ve eylemlere-aktivitelere karşı kapanmayı, bahçe içinde özgürlüğü, etkinliği getirmektedir. Bahçe duvarları sokaktan geçenlere ve dış etkinliklere karşı getirdiği kapanma, koruma, konut bölgesi sakinleri ve komşular için bir sınır oluşturmamakta, bir taraftan istendiğinde komşu bahçesi ve evine rahatça girebilme ve kabul görebilme, diğer taraftan topografyanın, bahçeli yerleşme düzeninin, mimari biçimlenmelerin sunuluşu ile ilgili olarak konutlar ve bahçeler arası görsel-işitsel ilişkileri engellememektedir.

Sokaklar; biçimlenmelerine, uzunluklarına, türlerine, orada oturanlara-yaşayanlara göre farklı özellik ve kamusallık derecelenmesini sergilemektedir. Konut bölgesi, sokakta oturanlar için ortak, benzer anlamlar taşıyıcı sokaklar, orada oturanlar ta-

rafından gözlenebilir, kontrol edilebilir mekânlar olarak yarı kamusal özelliği göstermektedir. Yarı kamusalılık olayı da sokaktan sokağa, biçimlerine ve oturanlarına bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. Küçük kapsamlı, kısa ve çıkmaz sokak olan *Hasanbaş Çıkmazı*, iki uzun sokağı bağlayıcı sokak olan *Kuzgundere Sokak*, fazla uzunluğu, ara yolların, konutlara giden özel yolların (patikaların) açıldığı, ana yol özelliğini gösteren *Dutlu Sokak*, meydana açılan, kısa uzunluğu ve sokak sınırlarını ağırlıklı olarak yüksek bahçe duvarlarının oluşturduğu *Sarayatik Sokak*, farklı özel-lik-kamusallık dereceleri sergilemektedir.

Hasanbaş Çıkmazı: Çıkmaz özelliğiyle ve kısalığı ile genelde oradan gelip geçenlerin evlerine veya dışarıya (sokaktan dışarı, okul, iş çarşısı...) gidenler, tanıdık kişiler olma gerçekliğinin yanında, oraya gelen yabancıların, tanınmayan kişilerin fark edilmesi ve aktif kontrolü (sorma, öğrenme) niteliğini bulundurmakta, yani “savunulabilir mekânlar”ın önemli bir örneğini oluşturmakta, güvenilir çevre ve insanlar tanımını getirmektedir. Sokak, orada oturanlar için yarı açık bir ev mekânı gibidir. Sokak, kendi mekânlarıdır. Herkes birbirini tanımakta ve tanınmaktadır. Bu özellikler çeşitli kullanım olanaklarını sunmakta (sokakta ve kapı önlerinde oturma, el işi yapma, gelen geçenleri seyretme, toplanma, konuşma ...), desteklemekte ve komşuluk-iletişim mekânı olma özelliğini kuvvetlendirmektedir. Yaya yolu olma özelliği ve konumu ile (caddeden uzak konumu) çocuklar için güvenli ve kontrol edilebilir çevre oluşturmaktadır. Komşuluk mekânı, savunulabilir mekân ve güvenilir çevre, güvenilir mekân olma özellikleri ile bu sokak, yarı kamusal olmaktan “yarı özel”e yakın ve orada oturanlar için “özel mekân” özelliği göstermektedir (çıkmaz sokağın oluşumu).

Sarayatik Sokak: Sokak sınırını yüksek bahçe duvarlarının oluşturduğu, dar, kısa Sarayatik Sokak; bahçelerde her türlü kullanımı, iletişim özgürlüğünü getirirken, sokağa kapanma kuvvetlenmekte ve sokak “kamusal mekân”a yakın bir özellik göstermektedir. Fakat Sarayatik Sokak’ın ve biri çıkmaz diğer üç sokağın açıldığı meydana-meydancık, sokakta olmayan özellikleri ve farklı mekân türünü sergilemektedir.

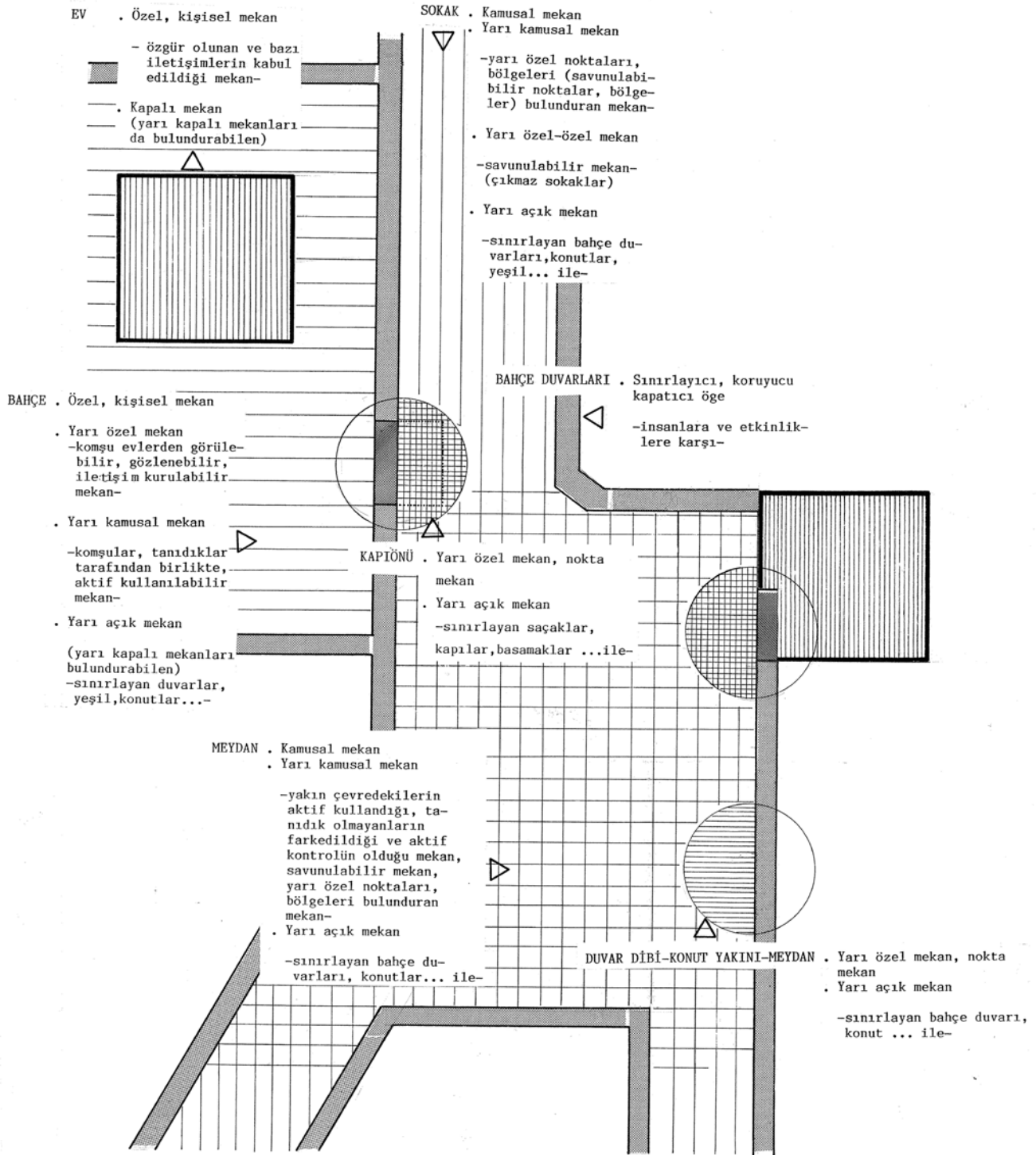
Kuzgundere Sokak: Taşıtlara açık, iki uzun sokağı bağlayan merdivenli ara yol olarak Kuzgundere Sokak; kısalığı, bulunan ev sayısının azlığı ve konutların sokağa konumları (pencere ve kapılar) nedeniyle, gelip geçenlerin izlenebildiği, denetlenebildiği (görme, fark etme, sorma, öğrenme) ve oturanları tarafından aktif ve “kendi mekânı olarak” kullanımıyla “yarı kamusal” özelliği göstermektedir.

Dutlu Sokak: Uzun bir sokak olması ve ara, kısa yolların ve konutlara ulaşan özel yolların açıldığı bir sokak olması ile yarı kamusalılık ve kamusalılık arasında bir yer göstermekle beraber, bu uzunluğu yer yer kontrollü, kontaklara ve kullanımlara daha açık olan “yarı özel”e kayan noktaları bulundurmaktadır. Bu noktalar sokağı gören konut, bahçe, kapı önleri, dükkan bölgesi olarak görülmektedir. Gelen geçenin görülebildiği, gerektiğinde, istendiğinde, merak edildiğinde iletişim kurulabildiği, konut, bahçe, sokak bölgeleri ile savunulabilir, “yarı kamusal mekân” özelliğini gös-

termekte, komşuların ağırılanabildiği veya çocukların oynadığı, oturduğu, durduğu kapı önü bölgeleri de “yarı özel” ve “özel”e kayan özellikleri ortaya koymaktadır.

Meydan, Sarayatık Sokak’ın ve diğer üç sokağın açıldığı, sokakları bağlayan meydan: Herkese açık olma özelliğiyle “kamusal”; gelip geçen, tanıdık olan veya olmayanları farkındalık, aktif kontrol özelliğiyle “yarı kamusal” her yaştan kişinin bir araya geldiği, oynadığı, konuştuğu, birlikte olduğu, “oturma, el işi yapma, sohbet” gibi eylemlere olanak sağlayan özelliğiyle de “iletişim mekânı” özelliği göstermektedir. Meydan içinde bazı alt bölgeler, toplanma-oturma-el işi yapma-yeme gibi eylemlerin gerçekleştiği kapı önü, yakın duvar dibi gibi bölgeler “yarı özel” bölgeler olarak görülmektedir.

Açık, yarı açık, yarı kapalı mekânları bulunduran bahçe, sokak, meydan yarı açık mekânlarının dışında, özellikle kamusal özelliklerini ortaya koyan kapalı, yarı açık mekânlar olarak kahvehaneler; kapalı mekânlar olarak cami, hamam, alışveriş-dükkânlar gibi yapılar, iletişim mekânları olmanın yanında kamusal mekânlar olarak da görülmektedirler. Ancak küçük çevrelerde, oraya gelen insanların o çevreden olup olmadıkları, yani tanıdık olan veya olmayan kişilerin fark edilmeleri ile bu mekânlar bulundukları yere, hizmet bölgesine ve insanlarına göre kamusallığı sınırlanan, sahiplenilen mekânlar olmaktadır.

Şekil 42. Özellik-Kamusalılık ve Sınırları

Özet

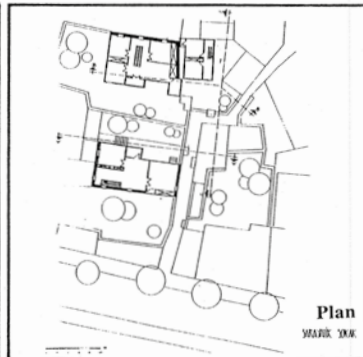
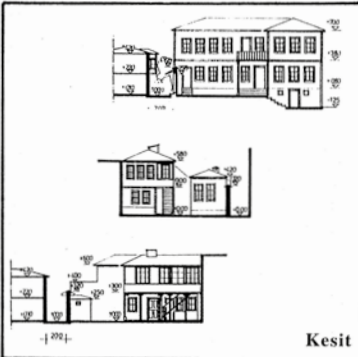
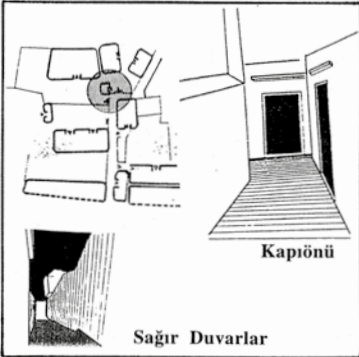
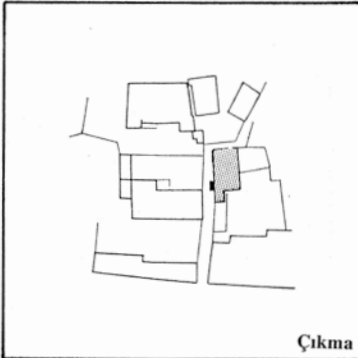
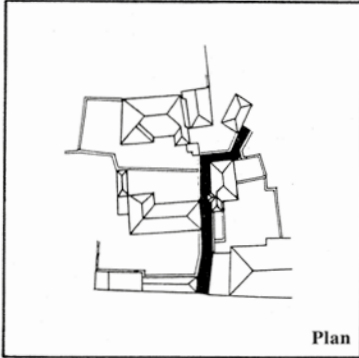
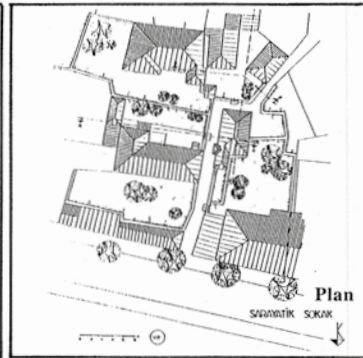
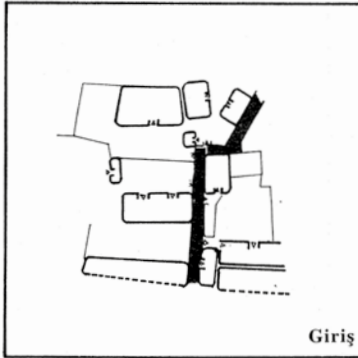
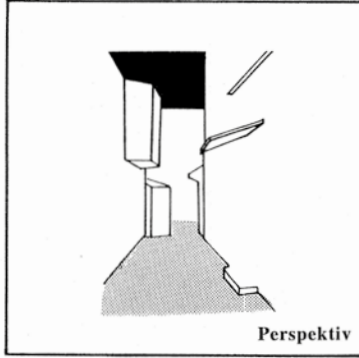
Değerlendirme

Trabzon Sokakları başlığıyla çok adımlı, çok katmanlı bir araştırmanın detaylı sonuçları ve değerlendirmelerinin yer aldığı 3. Bölüm'ün sonunda, Trabzon Sokakları, Fiziksel-Mimari Çevre, Sosyal Çevre oluşumundan, Yapılaşmış Çevre ve Sosyal Çevre Arasındaki İlişkiler'e kadar geniş bir detaylanma içerisinde incelenen ve paylaşılan tüm adımları özetleyen/kısa bir bakış sağlayan anlatımla verilmiştir. Bu bağlamda; “Çizgilerin Dilinden” ve” Yaşayanların Dilinden” bölümleri aynı isimle örneklendirilmiştir.

Söz konusu özet değerlendirme, sokakların 1982'den başlayan saptama çalışmaları, 1982 tarihli durumları günümüzde, yani 2024-2025 yıllarından fotoğrafları ile (gerektiğinde ara dönemler de verilerek) Trabzon Sokakları özelinde Trabzon Kenti ve Mekânlarının değişimi-dönüşümü genelinde var-yok/var hiç yok, az var-çok yok, çok var-az yok bakışını da getirebilen açıklamalarla ele alınan, bununla birlikte örneklenen değişim-dönüşümüne, kayıplara zemin oluşturan olası nedenler, kente dair kararlar-projeler de adlandırılarak “Trabzon Sokaklarının Değişim-Dönüşümü ve Kayıplar” bölümünde dataylandırılarak özet bir anlatımla ele alınmıştır.

ÇİZGİLERİN DİLİNDEN

SARAYATİK SOKAK

“...Mahallemiz eskiden kalma bir mahalle olduğu için surlara yakın, kaleler vardır aşağı tarafta. Eski evleri çoktur. Belediye de izin vermiyor apartman yapılmasına. Zaten en beğenmediğim taraf da bahçeli evlerimizin yok oluşu...En üzüldüğüm taraf bahçeli evlerimizin yok olması ve çocukluğum da o evlerde geçtiği için o evleri öz-lüyoruz yani. Yani tamir ediyorlar içten...tamir ettirin dıştan... ama maalesef. Yine de birkaç apartman var mahallemizde ve görünüşü bozmuş durumda. Eski durumu kalmamış mahallemizin. Çoğunlukla yine eski evler. Apartmanlar, yani şeklini de-ğiştirdi. Göze hoş gelmiyor apartmanlar, öyle yani. Benim beğenmediğim taraflar mahallemizde” (S1).

Görüntü

“Kış sezonunda bir şey söyleyen yok da yaz sezonunda gelenlerin hepsinin yüz ifa- delerinden belli oluyor yani memnun oldukları, bir şey söylemelerine gerek yok ve hepsi de o güzelliğin, o mutluluğun özlemi içerisindeler sanki de. Mesela ben ana evinden ayrıldım, evlendim, ayrıldım. Ne bileyim yani, akşam oldu mu evde durasım yok, apartman dairesinde, yazın özellikle bir taraflara gitmek, gezmek, ama annemin evinde olsam herhalde gerek kalmayacaktı. Bahçede oturmak, o çiçeklerin, arasında oturup iki bardak çay yeterli olacaktı.” (S4).

Başkalarının Dilinden

“Isınmışız mahalleye. Sonra evimi ararım. Eski meşki kendi evimdir, ararım evimi, mahallemi de ararım. Gerçi komşularımız hep dağıldı. Ama gene eskiden kalmış birkaç komşumuz var. Yine de aranır tabi. Alışkanlığı. Tabii evin hatıraları var. Kaç senelik ev. Ben 42 senedir bu evdeyim. Onları ararım.” (S6).

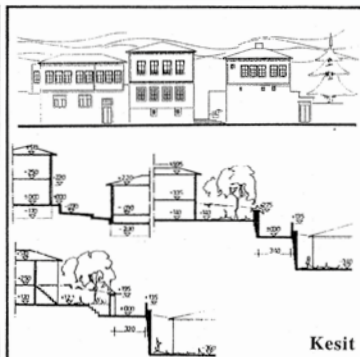
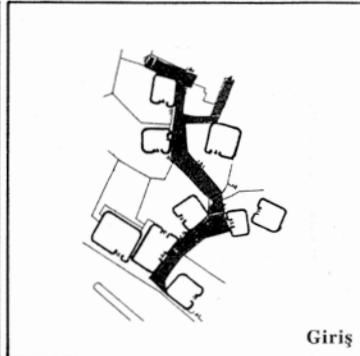
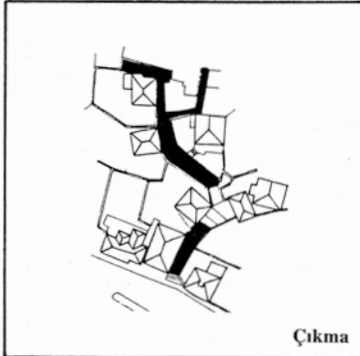
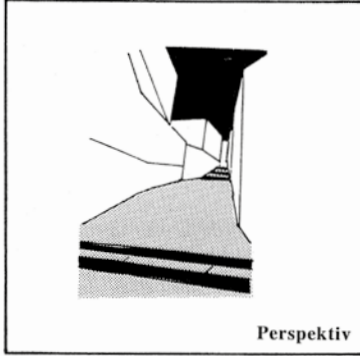
Taşınma Durumunda

“Burası baba evimiz. Orayla ilgili pek çok anımız var. Mesela annem der, abin şu odada doğdu, sen şu odada doğdun, mesela daha oradan başlamış. Orada benim için çok önemli hatıra olarak şunu söyleyebilirim, bahçedeki havuzu, ...abimle ben kendi ellerimizle yapmıştık. Orada o bahçede oturup, o havuzu seyretmek..., kuşla- rı severim, kuşlarımı da oraya asarım, bambaşka zevk verirdi bana.....Sonra bahar geldi mi bizim bir setimiz vardır, onu bir neşeyle dışarı, taşlığa atarız. Soğuklar baş- ladı mı da onu bir hüznle içeri alırız. Bazen kahvaltı ve akşam yemeklerini orada yaparız.” (S4).

Hatıralar

ÇİZGİLERİN DİLİNDEN

HASANBAŞ ÇIKMAZI

“Benim sokakta en çok hoşuma giden olay yaşanmışlığı. Hani bir eskinin getirdiği bir yaşanmışlık. Bir de o duvarlarda taşların arasından çıkıvermiş şeyler, yeşillikler... En çok o hoşuma gidiyor yani, doğallığı, bozulmamışlığı, gerçekten onu yaşıyorum ben inip çıkarken. Mimari olarak hani eskinin getirdiği birtakım şeyler var. Görsel olayı hoşuma gidiyor. Çıkarken en azından betonarme binada göze hitap eden hiçbir şey yoktur, ama eskinin getirdiği birtakım şeyleri beğeniyorum (H2).

Hoşa Giden Taraflar

“...Ancak şey de hoşuma gidiyor tabi, böyle çoluk çocuk kapılarda, kapının önünde, özellikle bahar geldiğinde, kadınlar kapılarda sohbete başlıyor. Yani olay hoşuma gidiyor, beraber iş yapıyorlar. İşte kızlar oturuyorlar bahar aylarında, bunlar güzel.” (H2).

Hoşa Giden Taraflar

“Söylüyorlar, şimdi gelen adamın niteliğine bağlı biraz. Bir defa yokuşundan şikâyet ediyorlar yani, niteliği ne olursa olsun, yorgun çıkıyorlar eve. Bizim evden Trabzon’un görüntüsü çok güzeldir, her taraf ayağının altındadır. Ondan sonra ona vuruyorlar, manzarasına. Sokak işte böyle sanatçı arkadaşlar, mimar falan getirdiğinde yani, sokağın eski dokusu hoşlarına gidiyor. Onu göremeyecek adam, zaten bir şey dediği yok, o, yokuştan şikâyet ediyor.” (H1).

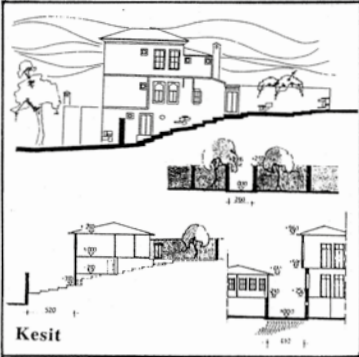
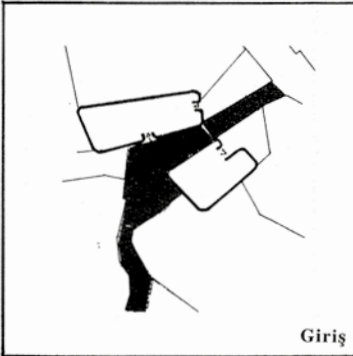
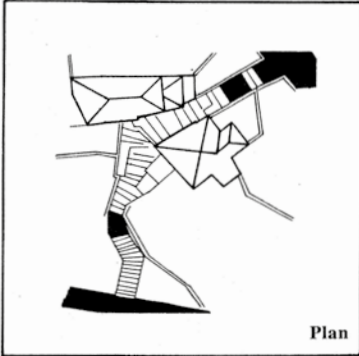
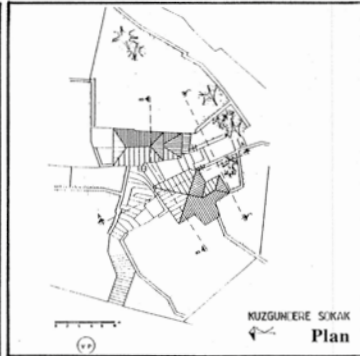
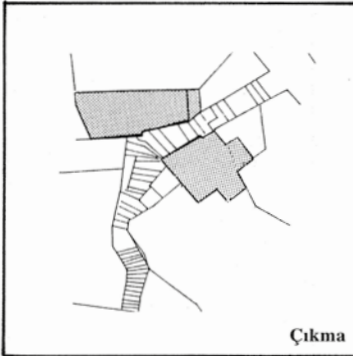
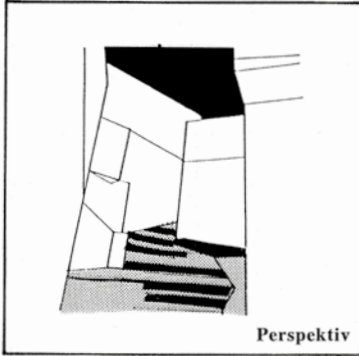
Başkalarının Dilinden

“Taşınırsam komşularımı ararım. Her yerde komşu, komşusuz ne olur, hiçbir şey. Buranın bir de manzarası olduğu için güzeldir. Bir de bahçesi var, çıkar oynar çocuğun. Başka bir yerde tutsan, sokak ağzı olsa korkarsın çocuk gitti, düştü yola, vurdu ona araba, düştü bir yere. Her şeyi düşünürsün. Burada gözümüzün önünde hepsi. İner sokağa, oraya indin mi bakarsın, döner geri gelirsin. Başka yerde olursan nerede gidip arıcan onu. Öyle da.” (H3).

Taşınma Durumunda

ÇİZGİLERİN DİLİNDEN

KUZGUNDERE SOKAK

Taşınırsam, evimi ararım, şu bahçeciğimi ararım, tavukcuklarımı ararım. Kümesim var, tavuk meraklısıyım, çiçeğe meraklıyım, bunu ararım. Bir yeni katı da çıkabiliriz, fakat herhalde bu rahatlığı bulamazsın diyorlar bana, bulamazsın diyorlar. Yani bahçemi, tavukcuklarımı ararım. Komşular... hepsi çekip gitti. Aslında ben geldiğim zamanki komşular hiç yok. Hep...yabancı. Komşumu da pek ararım diyemem yani, komşu kalmadı.” (K5).

Taşınma Durumu

“... Taşlıkta salıncak sallanıyorduk. Zaten en büyük zevkimiz oydu İki kardeş içine girmek, şarkı söylemek. İkincisi de taşlıkta eski kilimi serip ne kadar oyuncak varsa döküp evcilik oynamaktı. Üçüncüsü de taşlıkta peşpeşe düşüp ebecilik oynamaktı. Öyle yani...” (K3).

Hatıralar

“En çok hoşuma giden tarafı eskiye sahip olması, yani daha çok biz daha doğrusu bu mahallede büyüdüğümüz içinburaya alıştık, yani o yüzden, çevremiz, arkadaşlarımız... En beğendiğim tarafı normal bloklardaki gibi değil komşuluk ilişkileri, burada daha bir kaynaşmış birbirleriyle, ondan dolayı. Eski evler daha çok hoşuma gidiyor, yeni evlerden daha güzel görünüyorlar, benim çok hoşuma gidiyor.”(K1).

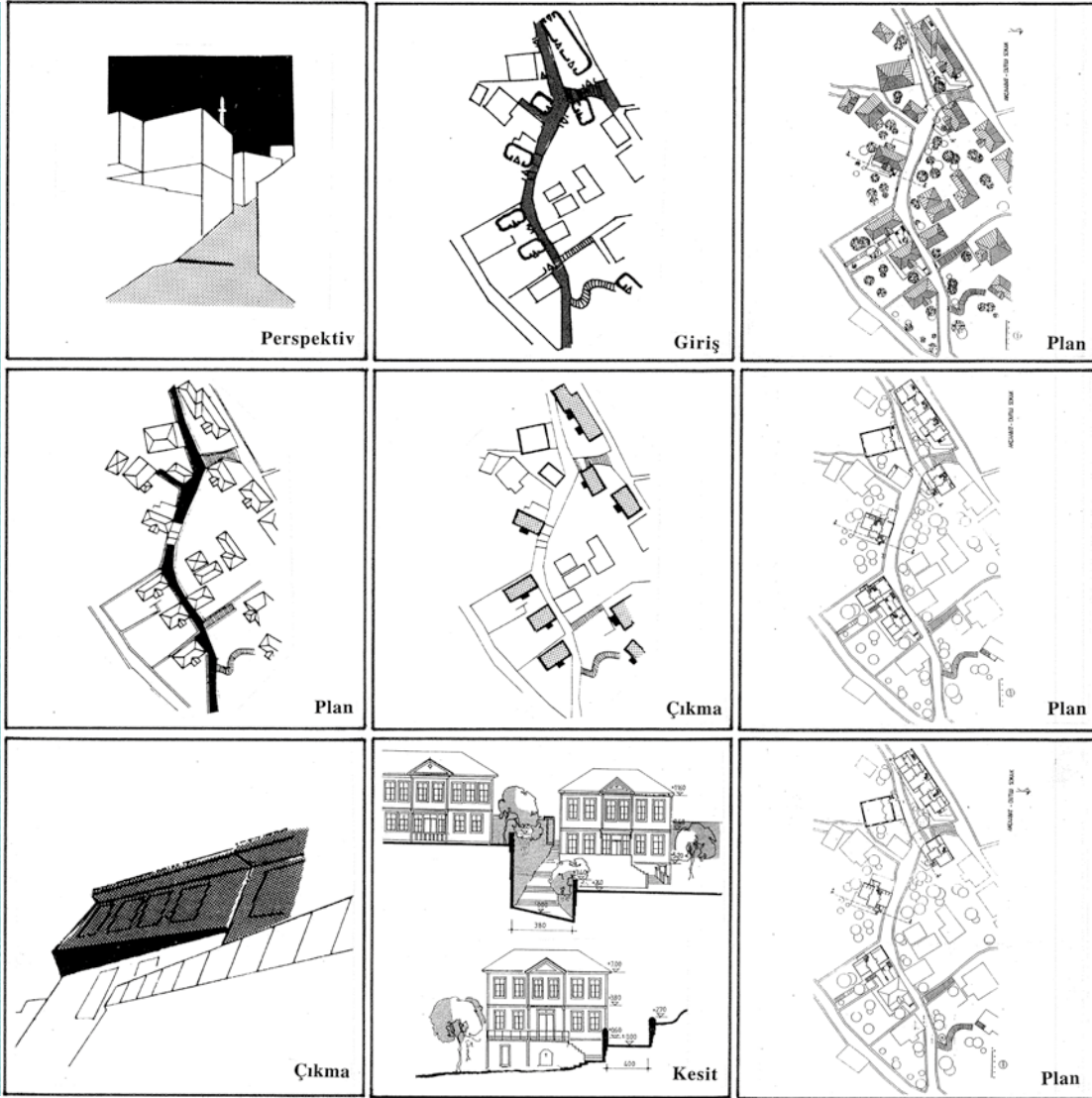
Hoşa Giden Taraflar

“Şu anda gerçi evlerimizin eski, bir restore durumunda olsa da, çok daha güzel olur amma, şu anda yıkık, viran vaziyette, bütün mahallemizdeki evler, diyebilirim. Trabzon’da bir tek değişmeyen çevre...yani bu civar oluyor. Daha doğrusu buradaki milletinde, artık maddiyata mı dayanıyor, sonra istimlak alanı içerisinde, onun için kendi insanlarıyla yapabilecek alanlar varsa bile onlar da yapamıyorlar. Çünkü belediye müsaade etmiyor... Sokağımızda... Merdivenler daha evvel basamak basamak halindeydi, şu an da belediye beton dökmüş vaziyette, yarı yola kadar, dökmüş, çok dik. Kışın çok zorlukla çıkıyoruz, girip çıkmakta, gelmekte... (K2).

Görüntü

ÇİZGİLERİN DİLİNDEN

DUTLU SOKAK-AKÇAABAT

“... diğer evleri, hepsini beğenirim de onların iç şekli başka, yani evim diye demiyorum ama, bizim evin şekli başkadır. Şimdi öteki ev aynı tertip, mesela S.in evi de aynı tertip, çok tertipler var da yani bizim gibi içinin şekli, yerleşim şekli yok.

Burası ekseri bahçeli evlerdir...Bu evleri dedelerimiz (yaptırdı), kendimizin olduğu için çok seviyoruz...Bahçeli evleri severim.” (D4).

Hoşa Giden Taraflar

“... Tabi komşularımı hatırlarım, bahçeli evimi ararım, daha ziyade komşularımı ararım. Komşularla beraber günler, bir ömür feda ettin, aranır insan di mi? Şimdi gittin bir yere komşular yabancı, hoşuna gitmez. Zaman geçecek aradan ki eski ev, eski komşularla tanıştın, yüz göz oldun mu daha çok hoşuna gider o zaman, o yüzden ararsın...” (D5).

Taşınma Durumu

“Bu evin her karış tahtasında bile şey imanım vardır. Annem, babam, çocukluğum... Hepsi bu evin içinde geçti... Nereye baksam, anamı babamı görürüm. Ondan sonra kardeşlerimi görürüm. Onlar çekilip gittikten sonra kaldık biz. Biz de iki yaşlı adam, burada başbaşa verdik oturuyoruz. Ne yapalım. Allah torunlarına, evladımıza, gençlere ömür versin. Biz zaten miyadı doldurduk, teskeremiz eskidi...” (D6).

Hatıralar

“Dutlu Sokak çarşıdan böyle takip ediyor, taa mahalleye kadar çıkıyor. Dutlu Sokak, ondan sonra ismi değişiyor, başka sokak girer işin içine. O suretle orada dolanır dolanır, orada köprü var, köprüden geçer karşıya, orası ayrı mahalle, Dürbinar derler. Yukarıda bir daha köprü var, çıkarsın oradan öteki mahalleye, orası Nefsi Pulathane Mahallesi.

Evimizin bir bahçesi, bahçenin başında da evimiz var, etrafında da komşularımız var. Sokak kapısından da çıkarsın yukarıya. Cadde oradan geçer. Burası kesik caddedir, buradan arabalar geçmez, adamlar geçer, yaya yoludur,...” (D5).

Tarif Tanıtma

Sonuçlar ve Öneriler

Trabzon Sokakları'nı Mekân-Kimlik- Kimliklendirme ana konusunda ele alan çalışmada, bölümlerde yer alan araştırma bütününde/araştırmalar dizisinde bütünüle ve tüm araştırma adımlarıyla ilgili olarak verilen problem tanımlamaları, amaçları, soruları, yöntem ve teknikleri, uygulanmaları ve varılan, elde edilen dikkat, önem başlıkları, analiz-değerlendirme sonuçları ve ortaya koyduğu, tartışmaya açtığı tüm konular-bulgular yararlanılabilir, kullanılabilir, tartışılabilir, başka araştırmalara zemin hazırlayabilir ve belki de en önemlisi bilinçlenmeye ortam/zemin hazırlayabilir kaliteleri sergilemektedir.

Bu çalışmada yer alan araştırma (araştırmalar dizisi ile ilgili) dizisine dair özet sonuç ve öneriler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Kimlik ve kimliklendirme kavramlarının birlikteliği ve yapılanmış çevre ile sosyal çevre-yaşantı-davranışlar arasındaki etkileşim sonucu oluşumu önemli bir konu olarak ortadadır.

Kimlik-mekân kimliği, yapılanmış çevre ile sosyal çevre-yaşantı-davranışlar arasındaki etkileşimler sonucu fiziksel ve sosyal nedenli oluşmakta, fiziksel ve sosyal çevrenin sunduğu kimlik-yaşam kimliği kişi, kişiler, gruplar tarafından öznel olarak algılanmakta ve değerlendirilmektedir.

Bir yerin-mekânın, konutun, sokağın, kentsel mekânların, kentin kimliği yalnızca fiziksel oluşumlarla ortaya çıkmamakta, orada oturanların-yaşayanların kimliği ile etkileşimli olarak birlikte ortaya çıkmaktadır ve bu bağlamda orada oturanların-yaşayanların kimliğinin de araştırılması önemlidir.

Bu konu disiplinlerarası bir araştırmayı ve koordineli bir çalışmayı gerektirmektedir. Yerinde yapılan bu tür çalışmalar; saptamalar, görüşmeler, ilgililik çevre halkının hem yakın çevrelerinin hem de genelde bilinçlenmesini sağlamakta, bilinçlenmesine zemin hazırlamaktadır.

Koruma, iyileştirme, canlandırma çalışmalarından, araştırma-uygulama programlarında konunun çok yönlü, yaşayanların, yaşadıkları çevre bütününde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınması önemlidir.

Bu çalışmalarda, orada yaşayanların, çevrelerinin onlar için anlam ve öneminin, anlamlı ve önemli şeylerin açıklanması, katılımları, sağlanması gereken önemli bir konu olarak ortadadır. Bu katılımlar, (araştırma ve uygulama dönemlerinde farklı kontrol ve ağırlıklarda) sağlanabilir.

Araştırma alanı ve çıkacak, elde edilecek sonuçların kullanılabilme alanı Koruma, İyileştirme, Canlandırma araştırma ve uygulama alanlarının yanında İkamet Psikolojisi/Sosyolojisi, Mimarlık Psikolojisi gibi bilim dalları içinde detaylı, kapsamlı olarak çalışılabilir.

- Gerçekleştirilen araştırma modeli bu anlamda, benzeri amaçlı çalışmalar için yol gösterici olabilir, kullanılabilir ve farklı aşamalarda kullanılan, geliştirilen yöntem ve teknikler ikamet bölgelerinde-konut bölgelerinde Konut-Bahçe-Sokak/Meydan-Meydancık (dış mekânlar) bağlamında yapılan analiz ve değerlendirme çalışmalarında kullanılabilir ve farklı teknik ve yöntemlerle belirlenen kriterler, değerlendirme ölçütleri olarak ele alınabilir.

Araştırmanın birinci bölümündeki fiziksel kimliğin belirlenmesindeki ölçütler, inceleme başlıkları analiz ve değerlendirme başlıkları ve bu başlıklarda oluşturulan kataloglama yöntemi ve tekniği başka bölgelerdeki çalışmalarda yardımcı olabilir.

Araştırmanın ikinci bölümünde (birinci basamağında), fiziksel çevrenin yaşantıya sunduğu olası ilişkiler (analiz yöntemi) daha detaylandırılarak ve sistemleştirilerek konut bölgelerinde notasyonla analiz ve değerlendirme tekniği olarak kullanılabilir.

Araştırmanın ikinci bölümünde (ikinci basamağında) yerinde yapılan gözlemlerin tablolastırma-kaydetme aracı olarak ve kullanılan kriterler, gözlem çalışmalarının dökümünde yardımcı olabilir (zamanımızda çok daha etkin teknolojilerle farklı şekillerde yapılabilmesinin yanında strüktürel ve metodolojik anlamda destek olabilir).

Araştırmanın ikinci bölümünde (üçüncü basamağında) pek fazla kullanılmayan sohbet (intensiv interview) formunda gerçekleştirilen görüşmeler ve bu görüşmelerde kullanılan biyografik yöntemler araştırmalarda yol gösterici, tanıtıcı, bilgilendirici örnek olabilir.

- Çevreyi, fiziksel çevre, sosyal çevre; yaşam çevresini (fiziksel kimlik, sosyal kimlik; yaşam-yaşantı kimliği) ve kalitesini değerlendirmede kriterler ve kaliteler birlikteliği, bazen ağırlıklı olarak fiziksel çevre, sosyal çevre üzerine oluşabil-

mektedir. Bu değerlendirmede konuttan başlayan, sokak, meydan, yakın çevreye giden bir kapsam ele alınmaktadır. Bu değerlendirmeler konut ve çevresinin her türlü nesnel konfor koşullarının yanında, sosyal evre (insanlar arası ilişkiler) insanlar üzerine nedenli koşullara ve duygusal bağlara kadar gidebilmekte; konut ve ikamet bölgesine oluşan veya oluşamayan bağlar, hoşnutluk veya hoşnutsuzlukla sonuçlanmaktadır.

Oturanlarının-Yaşayanlarının hoşnutluk duyabileceği/hoşnut olabileceği, bağların oluşabileceği bir evre kimliği oluşturmak önemlidir, oluşturulmalıdır.

- Gerek fiziksel kimlik gerek sosyal kimlik ögelerinin çevreyi tanıma, tanıtmaya, ilişkilendirme, görüntüsünü, hoşa giden tarafları değerlendirmede (hem orada yaşayanlar hem de başkaları tarafından), taşınma durumunda aranacaklar içinde, oraya geliş öyküsü-yaşam öyküsü ve hatıralar içinde, zaman içindeki değişmeler, sebeplendirmeler, değerlendirmeler içinde yeri, birlikteliği, birlikte etkileri, etkileşimleri görülmektedir.

evre-Konut ve yakın çevresi-ikamet çevresi yaşayanlarına olumlu özellikleriyle değerlendirebilecek, hoşa giden taraflarını sıralayabilecek, taşınma durumunda aranabilecek, zlenebilecek şeyleri, ögeleri, özellikleri bulundurabilecek, fotoğraflayacak ve fotoğraf çekerken uygun köşeler, özellikler bulabilecek, çekebilecek, yaşam çevresini tanıyabilecek, tanıtabilecek, tarif edebilecek, tanımada, ilişkilendirmede, tanıtmada kolaylıklar sunabilecek, yaşamayla birlikte gelen olumlu, güzel, çeşitli, zengin hatıralar sunabilecek; kısacası yaşamaya, yaşayanlarına çeşitli temel ve mekâna bağlı gereksinimleri sunabilecek, yaratabilecek, ilişikler hazırlayacak, destekleyecek, kolaylaştıracak, aktif uyum ve bilinçli sahiplenmeyi getirebilecek olanaklı, kişi ve gruplarına özgünlük, anlam, karıştırlamayacak kaliteler bulunduran sunumu vermelidir.

- İnsan hayatında önemli yer tutan çocukluk anıları, ilişkileri, komşuluklar, arkadaşlıkları, aileleri, yaşanmış olaylara, hatıraların geçtiği mekânlar (konutlar, kendi evi, bahçesi, bahçeler, meydan, sokak, kapı önlerinde, yani konut ve yakın çevresi-ikamet bölgesinde) yoğunlaşmakta, bunlar anlamları ve sunum olanakları, özellikleri ile ilgili olarak önemli mekânları oluşturmakta ve alt mekânları içermektedir.

Yaşayanlara “Evim”, “ieklerim”, “Bahçem”, “Taşlığım”, “Sokağım-Sokağımız”, “Mahallemiz”, “Memleket”, “Yuvam”, “Başka yere gitmek istemem, her şeyi aynen alıp gitmek isterim”, “Her şeyi ararım” diyerek severek yaşayabileceği aktif olabileceği, sahiplenebileceği, vnebileceği, mutlu olduğunu ifade edebileceği mekânlar, mekân strüktürleri, mekân ögeleri, olanaklı evre sunulması önemle gerekmektedir.

Bu mekânlar, bulundurdıkları alt mekânlar ile daha kuvvetli, çeşitli eylem-etkinlik-yaşam yerleri, bölgeleri oluşturarak sunuşu zenginleştirmektedir. Bu alt mekânlar, bölgeler, yerler; teras, balkon, taşlık, su (eşme, kuyu), çiçeklik, çardaklar, top-rak bölüm, kapı nleri, duvar bölgeleri... şeklinde eşitlenebilmektedir.

Bu mekânlar, mekânsal strüktürleri, özellikleri, ögeleri, biçimlenmeleri, konumlarıyla, sosyal çevreye, insan yaşantısına, insanlararası ilişkilere, kullanımlarına sundukları olanaklarla, birlikte yapma, kendi yapma, sevdikleriyle yapma, üretme-yapma, değiştirme, katılma, paylaşımlar, yardımlaşmalar, bir aradalık sunumlarıyla; sembolleştirme, ait olma-sevgi, çevreye ait olma ve duygusal bağların gelişimi, sahiplenme-benimseme-kimliklendirmenin gelişimi, kendi gerçekleştirme, katılma, üretme, kendinden birşeyler katma, aktif olma, güvenlik, özellik ve kamusal gereksinmelerini karşılayan, hazırlayan, etkileyen, temellendiren mekânlar olmaktadır.

Bu mekânlar aynı zamanda fiziksel ögeleriyle ve özellikleriyle, fiziksel kimlikleriyle, kullanımları ve nitelikleriyle olumlu ya da olumsuz, anlamlı ya da anlamsız olarak oluşturulmasıyla, kendi yolunu bulmada, isteğe göre seçenekleri kullanabilme, ilişkilendirmede, kendi tanınmasının yanında başkalarına tanıtılabilmek ve bunların kullanımda sunduğu kolaylıklar, zorluklar, engellemeler getirebilecek özellikleri ve zamansal/mekânsal düzenlemeleriyle önemli ögeler-özellikler-kaliteler bulundurmaktadır. Bu özellikleriyle de bilgi, değişimler, farklılıklar, düzenleme-ilişkilendirme, güvenlik (fiziksel ve psikolojik), sembolleştirme ve estetik gereksinmelerinin karşılanmasında gündeme gelmektedir.

Bu mekânlar, yaşayanlarıyla birlikte (tek veya grup), ögeleri, özellikleri, kullanımları, sunuluşları ile ilgili olarak anlam kazanmakta; zamanla konuta, yakın çevresine, ikamet bölgesine, kente kimlik kazandırmakta, duygusal bağlar oluşturmakta, geliştirmekte, güçlendirmekte ve çevre kimlik kazanmaktadır.

Bu kapsamda “çevre”, yaşayanlarına, kişi ve gruplara, yaşamaya anlam, özgünlük, karıştırılamayacak kaliteler sunmalıdır.

Çevre, mekân sunumu hazırlama, sunma-gerçekleştirme-uygulama çalışmalarında orada yaşayanların katılımı (gerek karar gerekse uygulamalarda, farklı kontrol ve etkinlik derecelerinde) önemli bir araştırma ve uygulama politikası/yöntemi olarak ortadadır.

- Mekânlar ve alt bölgeler, toplumsal yapı/sosyal çevre üzerine kaynaklanan bir gereksinim olan özellik ve kamusal yaşamın sunuluşunda sınırları ve strüktür özellikleri ile de önemli mekânlar-bölgeler-yerler olarak ortada bulunmaktadır.

“Özellik” ve “Kamusal” bölgeleri, mekânlar arasında geçiş hazırlayan tampon bölgelerin oluşturulması-insanların yaşama biçimleri, isteklerine göre önemlidir.

Sınırlayıcı ögelerin, sınırların özellikleri; malzeme, yükseklik-boyutlanmalar, biçimlenmeler ve sınırların geçişe olanak sunan bağlantı noktaları, konumları ve biçimleri ile etkili ve önemlidir.

- Çevre kullanımlarında, eylemlerde, aktif olmada/aktif olarak kullanmada, değerlendirilmede farklı yaş grubundaki kullanıcılara, kullanım şekillerine, gereksinimlerine göre ortaya çıkan, çıkacak farklılaşmaların çevreye yansması veya

çevrenin bu farklılaşmaları bulundurması önemlidir. Farklı gereksinim, kullanımların açıkça belirginleştiği kullanıcılar, yaş grupları aktif, hareketlilikleriyle çocuklar ve fiziksel hareket kabiliyetinin azaldığı yaşlılar olmaktadır.

- Bu araştırma, farklı disiplinlerde (Koruma, canlandırma, iyileştirme çalışmaları ile Kentsel Tasarım anabilim dalında, dar kapsamlı, detayda çalışmasıyla İkamet Sosyolojisi-Psikolojisi, Mimarlık Sosyolojisi/Psikolojisi dallarında....), farklı çalışma alanlarında; Eski Doku, Yeni Doku, Düzensiz Yerleşmeler'deki (gecekondu bölgeleri) konut bölgelerinde açıklayıcı, sonuçlar getirici, uygulayıcı amaçlarla gerek bütünde gerekse detaydaki çalışma alanlarında yinelenebilir ve geliştirilebilir. Çalışmanın devamında, çalışmada yapılanlar (yapılamayanlar da gözönüne alınarak) doğrultusunda şöylece sıralanabilir:

Mekânlar ve alt bölgeler, eylem ve eylem bölgeler-meleri-bölgeleri kapsamlı amaçlı olarak (Eylem yoğunlukları, sıklıkları, yoğun kullanım bölgeleri-öğeleri, mevsimlere, havalara göre kullanım farklılaşmaları...) gözlemlerle çalışılabilir ve farklı bakış açılarında (Yaşama biçimi ve çevreyi yaşama, ilişkiler, gereksinimler ve çevre...) detaylı incelenebilir, irdelenebilir.

Özellik ve kamusalılık olayı farklı mekân tiplerinde, strüktürlerinde kapsamlı çalışılabilir.

Farklı yaş gruplarının getirdiği gereksinimler ve kullanıma göre çocuklar ve yaşlılar grubuna çevrenin sunduğu ve sunması gereken olanaklar araştırılabilir. Bu araştırma özellikle çocuklar için farklı sistem ve yöntemlerle gerçekleştirilmelidir. Onların hayatında önemli olan şeyler nelerdir, ne anlamları vardır, sevdikleri şeyler, eylemler (oyunlar), mekânlar ve gösterdikleri özellikler, kullanım, hareket özellikleri ele alınabilir.

Yapılan bu çalışmada yaşlılar ve çocuklar grubu üzerine gözlemler ve görüşmelerle hareket türleri, hareket kabiliyeti, eylemleri, eylem için seçilen yerler gibi noktalar açıklığa kavuşturulmuştur ve devamında araştırılması gereken önemli bir nokta olarak ortaya çıkmıştır. Yaşlılar grubuyla yapılan görüşmelerle olay detaylandırılabilirken çocuklarla yapılacak görüşmelerde, hem okul öncesi ve ilkokul birinci sınıfa giden çocukların olması, hem de çocuk sayısının az olması nedeniyle görüşmeler yürütülememiştir. Ancak kuralsız görüşmelerden anlaşıldığı üzere çocuklar için ayrı bir sistem, ayrı bir araştırma programı gerekmektedir. Lakin, diğer yaş gruplarında yapılan görüşmelerde, ağırlıklı olarak hatıralar içinde çocukluk hatıraları ile ilgili bilgiler ve görüşülen annelerin farklı soru alanlarında çocukları hakkında verdiği bilgiler ve daha önemlisi araştırma bölümünde sunulan, sokaklarda yapılan gözlemlerdeki çocukların yaşantısı, çevreyi yaşamaları ilgili-destekleyici bilgiler olarak görülmektedir. Ve hatıralar içindeki çocukluk hatıraları başlığı bu nedenle detaylı olarak verilmiştir. Böylece çocukluğunu anlatan büyüklerden önemli bilgiler alınmıştır. Bu da araştırmada bilgi edinme yollarından biri olarak ortadadır.

Yaşayanların çevreyle ilgili kararlara, uygulamalara katılma olanağı verilmesine ve verilme şekillerine göre uygulamaya dönük araştırmalar yapılabilir.

- Araştırmada “Geleneksel Kent İçi Konut Alanları”nda oturanların, bu bölgede yaşamaktan genel olarak hoşnut oldukları görülmektedir. Hoşnutluk, olumsuz yanlarla birlikte verilmektedir. Bu hoşnutluk ve olumsuzluk ifadelerinin birlikteliği çevre-tarihî çevre bilincini göstermektedir. Bu bilinçlenme, çevre-tarihî çevre korunmasında büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Bu bilinci getirebilecek veya açığa çıkarabilecek, geliştirebilecek ve orada yaşayanları araştırmaların içine alabilecek, benzer kapsamlı araştırmaların yapılması ve bunun yanında orada yaşayanların araştırma ve sonuçlarından haberdar edilmesi, iletişim eksikliğinin giderilmesi önemli bir boyut olarak görülmektedir.

Her kente, hatta kentin özellikli sunuma sahip kent dokularına ve bulundurduğu kentsel mekânlara göre özellikler, ilkeler/ölçütler belirlenmeli, belirlenen bu ilkelere hareketle uygulamada; yeni oluşturulacak kentsel mekânların hangi nitelikleri ne ölçüde sağlaması gerektiği, var olan olumsuz mekânların ne yönde, nasıl iyileştirilebileceği, canlandırılabilmesi konusu üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Ancak böylece oluşturulacak mekânlar-kentler insanıyla bir bütün oluşturacak, olumlu bir kimlik oluşumu ve kimliklendirme olgusu yaşanabilecektir. Bu tür araştırmaların eksikliği hataların tekrarlanmasına ve sonuçta da olumsuz kalitelere sahip sevimsiz kent mekânlarının oluşumuna yol açacaktır. Var olan olumsuz mekânlarda canlandırma, iyileştirme çalışmalarının yapılması, yaşayan ve yaşanan mekânlar haline dönüştürülmesi, kent ve kentliler ve de ziyaretçileri için yaşamsal bir önem sergilemektedir. Bu bağlamda korunan, iyileştirilen, canlandırılan, dönüştürülen mevcut mekânlar ve yeni oluşturulacak mekânlar anlamlı ve bilinçli araştırmaların ışığında, doğru-ideale yakın olarak oluşturulmalıdır. Ancak böylece; yaşayan, olumlu karakter ve kimliğe sahip, insanıyla uyumlu ve insana yaşama gücü veren, onlara kimliklendirme şansını veren, mutlu eden kentsel mekânlar oluşturulabilecektir/oluşturma olanağı sağlanabilecektir.

Notlar

1. Bölüm yazarın özgün araştırmaları ve bilimsel çalışmaları-tezleri-arşivleri kaynaklıdır.
2. Bölümün yer alan tüm görseller; şekiller, tablolar, serbest görseller yazarın çalışmalarıdır.
3. Trabzon Sokakları Bölümünde yer alan (A. Can Pepe çekimli Foto no. 20, Akçaabat Ortama-halle haricinde) tüm fotolar yazarın çekimleri ve arşivi kaynaklıdır.
4. Trabzon Sokakları bölümün, Aile Fotoğrafları Alt Bölümünde yer alan fotoğraflar görüşmecilerin albümlerindendir. Yazar tarafından gerçekleştirilen sohbet-görüşmelerde bizzat kendileri tarafından verilmiş olup yazar arşivi kaynaklıdır.

EK 1. ÇALIŞMA ALANI, SOKAKLAR VE ÖZELLİKLERİ

Çalışma Alanı Olarak Ele Alınan Trabzon Sokakları

		NO	Sokak	Mahalle	İlçe- İl
DÜZ SOKAKLAR	sürekli	1	Türkoğlu Cad.	Yalı Mah.	Sürmene-Trabzon
		2	Hükümet Cad. 1	Yalı Mah.	Sürmene-Trabzon
		3	Hükümet Cad. 2	Yalı Mah.	Sürmene-Trabzon
		4	Soğuksu Cad.	Gülbaharhatun Mah.	Trabzon
		5	1 Nolu Deniz Sok.	Kemerkaya Mah.	Trabzon
		6	Emin Alemdar Sok.	Çarşı Mah.	Trabzon
		7	Nemlioğlu Cemal Sok.	Cumhuriyet Mah.	Trabzon
		8	Kenanoğlu Sok.	Pazarkapı Mah.	Trabzon
		9	Sarayatik Sok.	Ortahisar Mah.	Trabzon
	1	süresiz	1	Çayır Çıkmazı	Gazipaşa Mah.
	2	Nemlioğlu Çıkmazı	Çarşı Mah.	Trabzon	
EĞRİ SOKAKLAR	sürekli	1	Mütevelli Sok.	Ortahisar Mah.	Trabzon
		2	Limonlu Sok.	Çömlekçi Mah.	Trabzon
		3	Deniz Sok.	Kemerkaya Mah.	Trabzon
		4	Dutlu Sok.	Ortamahalle	Akçaabat-Trabzon
		5			
2	süresiz				
MERDİVENLİ SOKAKLAR	sürekli	1	Zeytinlik Sok.	Gazipaşa Mah.	Trabzon
		2	Emin Alemdar Sok.	Çömlekçi Mah.	Trabzon
		3	Kuruçeşme Sok.	Çömlekçi Mah.	Trabzon
		4	Kuzgundere Sok.	Hacıkasım Mah.	Trabzon
		5	Merdivenli Sok. 1	Yalı Mah.	Sürmene-Trabzon
	1	Dervişpaşa Çıkmazı	Hacıkasım Mah.	Trabzon	
	2	Soğukçeşme sok.	Gülbaharhatun Mah.	Trabzon	
	3	Hasanbaş Çıkmazı	Gülbaharhatun Mah.	Trabzon	
	4	Merdivenli Sok. 2	Yalı Mah.	Sürmene-Trabzon	

Sokaklar Belirleme Formu

← FİZİKSEL ÖZELLİKLER →

	TÜRKÖĞLÜ CADDESİ	HÜKÜMET CADDESİ -1	HÜKÜMET CADDESİ -2	SOĞUKSU CADDESİ	1 NOLU DENİZ SOKAK	EMİN ALEMDAR SOKAK	NEMLİÖĞLÜ CEMAL SOKAK	KENANOĞLÜ SOKAK	SARAYATİK SOKAK	ÇAYIR ÇIKMAZI	NEMLİÖĞLÜ ÇIKMAZI	MÜTEVELLİ SOKAK	LİMONLU SOKAK	DENİZ SOKAK	DUTLU SOKAK	ZEYTİNLİK SOKAK	
ORANLAR - ÖLÇÜLER (Max - Min)	Sokak uzunluğu	52 m	56 m	32 m	42 m	70 m	37 m	40 m	50 m	37 m	30,60 m	37 m	62 m	54 m	44 m	104 m	21 m
	Sokak genişliği	1850-20 m	11,40 m	8 m	19 m	275-350 m	3,40-5 m	6,20 m	160-260 m	2-2,40 m	3,20 m	3,60 m	160-5 m	380-720 m	2-25 m	2-6 m	280-640 m
	Eğimli basamaklı sokak uzunluğu	-	-	-	-	-	-	-	14 m	-	-	-	54 m	-	104 m	21 m	
	Kat sayısı	2-2ç	b1ç-b2ç	3	2-b2	2-b2	b2	2-b2	2	2	b2	b2	2	2-b2	1-2	2-b2	2-b2
	Yapı yüksekliği/sokak genişliği	0,38-0,59	0,70-0,96	1,5	0,38-0,50	1,74-2,28	2	1,32	2,79	18-3	1,26	2,86	1,39-2,00	1,16-1,66	2-2,7	1,52-3,70	1,5-2
	Bahçe duvar yüksekliği/sokak genişliği	0,19	0,17-0,28	0,25	0,14	0,80-0,84	-	0,64	1,33-1,54	1-1,6	0,81	0,80	0,73	0,80	104-11	0,45-0,88	0,67-0,75
	Yapı uzunluğu	10,40-15,50 m	6,50-11,20 m	17,50 m	11,40-20,40 m	17,60 m	30 m	33 m	13,80 m	6-8,60 m	30 m	36 m	14,60 m	13,20 m	9 m	6-24,50	12 m
SOKAK TÜRÜ	Tasit + yaya	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
	Yaya																
	Yaya+araçlar(motorsuz)																
SOKAK BİÇİMLERİ	Sürekli - düz	•	•	•	•	•	•	•	• (L tipi)	• (L tipi)		•	•		•	•	
	Sürekli - eğri																
	Sürekli - merdivenli																
	Sürekli - merdivenli																
	Sürekli - eğri																
	Sürekli - düz																
S. ZEMİN MALZEMESİ	Arnavut kaldırımı																
	Asfalt	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
	Stabilize toprak																
SOKAK ZEHİNİ	Eğimli	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
	Düz																
	Değişken eğimli																
	Basamaklı																
SOKAK SINIRLARI	Yapılar																
	Bahçe duvarı																
	Yapı+duvar	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
	Tekrarlanan öğeler	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
	Benzer öğeler	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
	Farklı öğeler	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
SOKAK TAVANI	Kapalı																
	Acık	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
ESTETİK ÖĞELER	Bitkiler	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
	Sular																
	Oturma öğeleri																

Sokaklar Belirleme Formu -Devamı

FİZİKSEL ÖZELLİKLER SOKAKLAR → 		EMİN ALEMDAR SOKAK	KURUÇEŞME SOKAK	KUZGUNDERE SOKAK	MERDİVENLİ SOKAK - 1	DERVİSPAŞA ÇIKMAZI	SOĞUKÇEŞME SOKAK	HASANBAŞ ÇIKMAZI	MERDİVENLİ SOKAK - 2
		ORANLAR - ÖLÇÜLER (Max - Min)	Sokak uzunluğu	32 m	28.80 m	43 m	26 m	48 m	2750 m
Sokak genişliği	1.20-260m		3.40-660 m	220-410 m	1.40-2.20 m	1.60-4.80 m	180-540 m	260-340 m	1.8 m
Eğimli basamaklı sokak uzunluğu	11.60 m		18.40 m	43 m	26 m	48 m	27.50 m	68 m	22 m
Kat sayısı	2-b2		2-b2	b1-3	b2ç	2-b2	2-b2	b1-b2	3
Yapı yüksekliği/sokak genişliği	4.53-3.84		1.26-1.38	1.6-2.3	0.89	150-1.52	106-1.25	1.73-2.67	—
Bahçe duvarı yüksekliği/sokak genişliği	1.53-1.60		0.57	0.98-1.01	1-1.13	0.68-0.77	0.37-1.18	0.60-0.80	0.55-1.10
SOKAK TÜRÜ	Yapı uzunluğu	760-10.00 m	6-8 m	7-13 m	—	360-8.40 m	660 m	600-1160 m	—
	Tasit + yaya								
SOKAK BİÇİMLİLİĞİ	Yaya	•	•	•	•		•		•
	Yaya+araçlar (motorsuz)					•		•	
	Sürekli -düz								
	Sürekli -eğri								
	Sürekli- merdivenli	•	•	•	•				
	Sürekli- merdivenli					•	•	•	•
S. ZEMİN MALZEMESİ	Sürekli-eğri								
	Sürekli-düz								
	Arnavut kaldırımı	•	•	•	•	•	•	•	•
SOKAK ZEMİNİ	Asfalt								
	Stabilize toprak								
	Eğimli	•	•						
	Düz								
SOKAK SINIRLARI	Değişken eğimli								
	Basamaklı	•	•	•	•	•	•	•	•
	Yapılar								
	Bahçe duvarı	•	•		•				•
	Yapı+duvar	•		•		•	•	•	
SOKAK TAVANI	Tekrarlanan öğeler					•		•	
	Benzer öğeler	•	•					•	
	Farklı öğeler	•	•	•		•	•	•	
	Kapalı								
ESTETİK ÖĞELER	Acık	•	•	•	•	•	•	•	•
	Biftekiler	•	•	•	•	•	•	•	•
	Sular				•				•
	Oturma öğeleri								•

EK 2. GÖRÜŞME ORTAMI

Görüşme Ortamı-Senaryolar

GÖRÜŞME ORTAMI-SENARYOLAR		Tablo 1a.
GÖRÜŞME NO	GÖRÜŞME MEKANI	TUTUM-DAVRANIŞLAR-İKRAMLAR
S1	Oturma odası	1. GİDİŞ . Arkadaş toplantısına rastlama . Davet . Çay pasta ikramı . Görüşme için sözleşme (başka bir zaman) 2. GİDİŞ . Öğleye doğru . Öğle yemeğini birlikte yeme
S2	Oturma odası	. Kahve ikramı
S3	Büro-Mimarlık	. Tanıdık kişi . Çay ikramı
S4	Dükkan- Çerezci	. Çay ikramı
S5	Oturma odası	1. GİDİŞ . Çamaşır yıkamaya rastlama . Akşam için davet-sözleşme 2. GİDİŞ . Sıcak oda . Çay, pasta ikramı
S6	Oturma odası	1. GİDİŞ . Misafirlige-Dışarı gidecekken rastlama . Başka zaman için davet-sözleşme 2. GİDİŞ . Tanıdık çıkma . Çay, börek ikramı

GÖRÜŞME ORTAMI-SENARYOLAR		Tablo 1b.
GÖRÜŞME NO	GÖRÜŞME MEKANI	TUTUM-DAVRANIŞLAR-İKRAMLAR
K1	Komşu evi	. Daha önce konuşmuş, tanışmış olmanın getirdiği yakınlık . Aynı lisede okumuş olmanın sohbeti konu olması
K2	Sofa-Üst kat Anne evi	. Çay, pasta ikramı
K3	Oturma odası	. Kahve ikramı . Okuldan arkadaş-sohbet
K4	Oturma odası	. Çay, pasta, mısır ikramı . Soğuk hava, ısınma
K5	Oturma odası	. Kahve ikramı . Tanıdık çıkma
H1	Büro-Atölye (Resim, heykel, vitray)	. Tanıdık kişiler . Çay ikramı
H2		. Evde akşam yemeline davet . Çocuğunu birlikte okuldan alma . Sergiye gitme . Yürüyerek evlerine gitme . Yemek . Görüşme yapılacak komşu evine götürme
H3	Oturma odası	. Soğuk hava . Görüşülecek kimse evde bulunamadı . Dönerken bahçeden bizi görme konuşma, davet etme, onunla da bir görüşme yapma

GÖRÜŞME ORTAMI-SENARYOLAR		Tablo 1c.
GÖRÜŞME NO	GÖRÜŞME MEKANI	TUTUM-DAVRANIŞLAR-İKRAMLAR
H4	Salon-oturma	. Kahve ikram etme isteği . Zaman azlığı nedeni ile ikramı kabul edememe . Çocuklarıyla okuldan tanışmanın getirdiği sohbet konusu
H5	Oturma odası	. Yanımızda olan çocuğun annesine birşeyler söylediğini görünce ne olduğunu, acıkmışsa ablasının yemek getirmesini söyleme
D1	Oturma odası	. Öğle vakti-Öğle yemeği, çay . Soğuk hava-Isınma . Tanıdık çıkma
D2	Sofa-Üst kat	. Öğleye doğru-Çay, kahvaltı . Soğuk hava-ısınma . Görüşmeler için tanımadığımız diğer evlere götürme-ilgi
D3	Sofa-Giriş katı	. Kolonya, şeker
D4	Oturma odası	. Meyve ikramı . Tanıdık çıkma
D5	Sofa-Giriş katı	. Kolonya, şeker
D6	Oturma odası	1. GİDİŞ Yardımcı olma, sokağın fotoğraflarının olacağı kişiyi çağırma-fotoğraflar...Sobayı bizler için yakma 2. GİDİŞ . Sobayı yakma . Meyve ikramı

Daha Sonraki Gidişler ve Kişi-Aile Fertlerinin Tutumu

DAHA SONRAKİ GİDİŞLER VE KİŞİ-AİLE FERTLERİNİN TUTUMU Tablo 2.	
S1	. Yolda görme, selamlaşma, konuşma
S5	. Bir sene sonra: . Bahçede oturma, su içme, dinlenme . Fındık ikramı (Fotoğraf çekimi sırasında)
K2	. Bir sene sonra: Aile fertleri; . Görme, konuşma, davet etme (kapıdan) . Birlikte oturma . Su içme, dinlenme
K4	. K1 ile konuşmaya gidildiğinde orda olduğunu söyleme, davet etme . Ayran ikrem etme . Bir sene sonra : . Davet etme (Fotoğraf çekimi . Sıcak hava sırasında) . Ayran ikramı
D1	Hanımı; . Görme, konuşma (pencereden) . Davet etme; çay, ısınma . Soğuk hava Kendi; . Çarşıda iken, kahveden görüp çıkma, selamlaşma, konuşma ve evlerine uğramamızı isteme Kızı; . Yolda karşılaşma, selamlaşma, konuşma
Bütün görüşmelerde, güleryüzle karşılama, konuşma, tanışma, tanıdık çıkma çabaları, tekrarlanan davet, görme-görüşme istekleri-kendileri ve diğer aile fertleri tarafından-karşılaşılan durumlardır.	

EK 3. KİŞİ-AİLE VE GELİR DURUMUNA AİT BİLGİLER- ÇALIŞMA ALANI BULGULARI

SARAYATIK SOKAK		KİŞİ-AİLE-KONUT VE GELİR DURUMUNA AİT BİLGİLER					Tablo 1.	
GİRİŞ NO	Yaş, Cinsiyet ve Roller	Meslek	Eğitim	Ev m ²	Odalar-Kullanım ve Sayıları	Onarım Gereken Yerler	Mülkiyet	Gelir-Geliri Sağlayan.
1	24 K 54 Baba 45 Anne 22 E] 17 E] Kardeş	Öğrenci Emekli-Esnaf Ev hanımı Asker Öğrenci	Pratik Kız Sanat İlkokul Okur yazar Lise Lise	100	Yatak Od. 2 Oturma Od. 1 Salon 1 Mutfak 1	-	Ev sahibi	Baba-Emekli maaşı ve ek çalışma
2	60 K 58 K Kardeş 14 E Yeğen	Ev hanımı Ev hanımı Öğrenci	Lise Lise Ortaokul	130	Yatak Od. 2 Oturma Od. 1 Misafir Od. 1 Mutfak 1	Çatı-Onarım Banyo-Yenileme	Ev sahibi	Kira geliri
3	40 E 62 Anne	Y.Mimar Ev hanımı	Üniversite İlkokul 4	96	Yatak Od. 2 Sofa 1 Oturma Od. 1 Mutfak 1 Mutfak 1 (bahçede)	İyileştirme	Ev sahibi	Kendi
4	32 E 29 K	Esnaf Memur	Üniversite terk Üniversite	130	Yatak Od. 2 Oturma Od. 1 Salon 1 Mutfak 1	-	Kiracı	Eşler
5	99 E	Emekli	Lise terk	80	Yatak Od. 2 Oturma Od. 1 Mutfak 1	Genel onarım	Ev sahibi	Emekli maaşı
6	52 K 40 E	Ev hanımı Y. Mimar	İlkokul 4. Üniversite	96	Yatak Od. 2 Sofa 1 Oturma Od. 1 Mutfak 1 Mutfak 1 (bahçede)	Duvarlar	Ev sahibi	-
AÇIKLAMALAR: Evlenip ayrı evde oturan G 4 ile anne evi hakkında görüşülmüştür. Tabloda şu anki durumuyla ilgili bilgiler verilmiştir								

HASANBAŞ ÇIKMAZI		KİŞİ-AİLE-KONUT VE GELİR DURUMUNA AİT BİLGİLER					Tablo 2.	
GRUŞE NO	Yaş, Cinsiyet ve Roller	Meslek	Eğitim	Ev m ²	Odalar-Kullanım ve Sayıları	Onarım Gereken Yerler	Mülkiyet	Gelir - Geliri Sağlayanlar
1	42 E 38 Eşi 9 E Çocuk	Ressam Öğretmen Öğrenci	Güzel Sanatlar A. Eğitim Enstitüsü İlkokul 2	120	Yatak Od. 2 Salon 1 Oturma Od. 1 Mutfak 1	-	Ev sahibi	Eşler
2	38 K 42 Eşi 9 E Çocuk	Öğretmen Ressam Öğrenci	Eğitim Enstitüsü Güzel Sanatlar A. İlkokul 2	120	"	-	Ev sahibi	Eşler
3	29 K 31 Eşi 11 E 9 K 3 E 0.2 K	Ev hanımı Şoför Öğrenci Öğrenci - -	Okula gitmedi İlkokul İlkokul 4 İlkokul 3	60	Yatak Od. 2 Oturma Od. Mutfak Sofa 1	Her taraf	Kiracı	Eş
4	49 K 50 Eşi 25 E 23 K 20 K	Ev hanımı (pikocu) Emekli-Öğre. Arıcılık Mimar Akademisyen	İlkokul Öğretmen Okulu Üniversite Üniversite Üniversite	120	Yatak Od. 2 Oturma Od. 1 Salon 1 Mutfak 1	-	Ev sahibi	Aile fertleri
5	65 K	Ev hanımı	İlkokul terk	60	Yatak Od. 2 Oturma Od. 1 Mutfak 1	-	Ev sahibi	Emekli maaşı, (eşin) kira
AÇIKLAMALAR: G 1, 2, 4 yıkılan eski evlerinin yerinde yaptırdıkları apartmanda oturmaktadırlar.								

KUZGUNDERE SOKAK		Kişi-AİLE-KONUT VE GELİR DURUMUNA AİT BİLGİLER						Tablo 3.
ÇRİŞE NO	Yaş, Cinsiyet ve Roller	Meslek	Eğitim	Ev m ²	Odalar-Kullanım ve Sayıları	Onarım Gereken Yerler	Mülkiyet	Gelir-Geliri Sağlayanlar
1	16 K 65 Baba 55 Anne 25 E Kardeş	Öğrenci Emekli Ev hanımı Serbest	Lise 3 - - Lise	90	Yatak Od. 3 Sofa-Oturma 1 Mutfak 1 (Zemin katta)	Genel	Ev sahibi (ortak)	Baba-emekli maaşı ve Abiler
2	29 E 25 Eşi 1.5 K Çocuk 65 Baba 55 Anne 25 E 16 K Kardeş	Memur Ev hanımı - Emekli Ev hanımı Serbest Öğrenci	Meslek Lisesi Lise - Lise Lise 3	90	"	Genel	Ev sahibi (ortak)	Baba-emekli maaşı ve Kardeşler
3	29 K 59 Anne 27 K Kardeş	Memur Ev hanımı (pikocu) Memur	Lise İlkokul Lise	85	Yatak Od. 1 Oturma Od. 1 Mutfak 1 Sofa	Genel	Ev sahibi	Aile fertleri
4	51 E - Eşi 9 E Çocuk	Memur Ev hanımı Öğrenci	Ortaokul - İlkokul 2	90	Yatak Od. 2 Oturma Od. 2 Mutfak 1	-	Ev sahibi	Kendi
5	59 K 29 K 27 K Çocuk	Ev hanımı (pikocu) Memur Memur	İlkokul Lise Lise	85	Yatak Od. 1 Oturma Or. 1 Mutfak 1 Sofa 1	Tavanlar.. Genel	Ev sahibi	Aile fertleri
AÇIKLAMALAR: Evlenip ayrı evde oturan G2 ile, belli zamanlarda kaldığı anne evi hakkında görüşülmüştür. Evin diğer katları akrabalara aittir.								

DUTLU SOKAK-AKÇAABAT		KİŞİ-AİLE-KONUT VE GELİR DURUMUNA AİT BİLGİLER					Tablo 4.	
GÖRŞ. NO	Yaş, Cinsiyet ve Roller	Meslek	Eğitim	Ev m ²	Odalar-Kullanım ve Sayıları	Onarım Gereken Yerler	Mülkiyet	Gelir-Geliri Sağlayanlar
1	31 K 36 Eşi 5.5 K } Çocuk 2 K } 62 Kayınvalide	Öğretmen Memur - - Ev hanımı	Eğitim Enst. Yüksekokul - - İlkokul	165	Yatak Od. 2 Oturma Od. 2 Sofa-oturma 2 Mutfak 2	Çatı Kapılar Boya	Ev sahibi (ortak)	Aile fertleri
2	55 E 54 Eşi 23 E } Çocuk 17 K }	Emekli Emekli Memur Öğrenci	Okur yazar İlkokul terk Lise Lise 1	120	Yatak Od. 2 Oturma-sofa 1 Mutfak (alt katta)	Çatı Doğramalar	Ev sahibi	Eşler-Emekli maaşı ve oğullar
3	60 K 70 Eşi	Ev hanımı Emekli-Terzi	İlkokul İlkokul	150	Yatak Od. 2 Oturma Od. 1 Sofa-Oturma 2 Mutfak 1	Genel	Ev sahibi (ortak)	Eşi emekli maaşı
4	63 K 36 E Çocuk 31 K Gelin 5.5 K } Torun 2 K }	Ev hanımı Memur Öğretmen - -	İlkokul Yüksekokul Eğitim Enst. - -	165	Yatak Od. 2 Oturma Od. 2 Sofa-Oturma 2 Mutfak 2	Çatı Boya	Ev sahibi (ortak)	Aile fertleri
5	70 E 60 Eşi	Emekli-Terzi Ev hanımı	İlkokul İlkokul	150	Yatak Od. 2 Oturma Od. 1 Sofa-Oturma 2 Mutfak 1	Genel	Ev sahibi	Emekli maaşı
6	82 E 82 Eşi	Şair-Yazar Arzuhalci Ev hanımı	İlkokul Kuran Kursu	100	Yatak Od. 2 Oturma Od. 1 Mutfak 1	Genel	Ev sahibi	Kendi
AÇIKLAMALAR: G 2'nin evinin alt katında diğer oğlu ve ailesi çocuklarıyla oturmaktadır.								

KİŞİ-İKAMET VE İKAMET ÇEVRESİ İLE İLGİLİ BİLGİLER

Tablo 5.

	GÜŞNE NO	İkamet Süresi (Yıl)	Doğum Yeri	Önceki İkamet Yeri	Orada severek mi oturuyor?	Sürekli olarak orada oturmayı düşünüyor mu?
SARAYATIK SOKAK	1	21	Trabzon	Hacıkasım Mah.Trb.	Evet	Evet- Buralarda olmak isterdim.
	2	60-Doğduğundan beri	Trabzon	-	Evet-Hatıralar	Evet-Ömrüm olduğunca
	3	40-Doğduğundan beri	Trabzon	-	Evet-Sokaktan dolayı	Evet-Yaşayabildiğim taktirde
	4	29.5 Anne evi 2.5 Apartman	Trabzon	Aynı mahalle Ortahisar-Trabzon	Evet	Evet
	5	99 Doğduğundan beri	Trabzon	-	Evet	Evet
HASANBAŞ ÇIKVAZI	1	40	Akçaabat/Trabzon	Akçaabat-Trabzon	Evet	Evet-Trabzon'da kaldığım sürece
	2	10-Evlendiğinden beri	Devrek-Zonguldak	Farklı yerlerde	Evet	Bilemiyorum
	3	3	Maçka-Trabzon	Dere Mah.-Trabzon	Evet	Hayır
	4	13	Vakfıkebir-Trb.	Farklı yerlerde	Evet-Mahallemiz alıştık.Aile burada	Bilemiyorum-Zaman ne gösterecek
	5	40	Trabzon	Farklı yerlerde	Evet	Hayır-Sıhhat nedeniyle
KUZGUNDERE SOKAK	1	16-Doğduğundan beri	Trabzon	-	Evet	Evet
	2	26-Evleninceye kadar sonra kısmen	Trabzon	-	Hayır-Ev eski Fazla aileli Kalabalık	Bilemiyorum
	3	29-Doğduğundan beri	Trabzon	-	Evet-Kendi evim olduğu için	Hayır
	4	30	Akçaabat-Trabzon	Gümüşhane	Evet-Tabii	Evet
	5	32-Evlendiğinden beri	Trabzon	Kanıt mah.-Trabzon	Bilmiyorum-Memleketimiz	Evet
DUTLU SOKAK	1	7-Evlendiğinden beri	Beşikdüzü	Farklı yerlerde-Trb.	Evet-Bahçe var Hayır-Uzaklık,yokuş	Hayır-Taşınacak Kayınvalide oturacak Yazları gelinecek
	2	20	Işıklar Köyü Akçaabat-Trabzon	Aynı mahalle Ortamahalle-Akçaabat	Evet	Evet
	3	40-Evlendiğinden beri	Ortamahalle Akçaabat-Trabzon	Aynı mahalle Ortamahalle,Akçaabat	Evet	Hayır-Ortak mal, Sürekli oturmayı isteriz ama...
	4	35	Akçaabat-Trabzon	Krampa Mah. Akçaabat-Trabzon	Evet	Evet
	5	70-Doğduğundan beri	Akçaabat-Trabzon	Evet-Baba evi	Evet-baba evi	Evet
	6	82-Doğduğundan beri	Akçaabat-Trabzon	-	Evet	Evet

EK 4 . GÖRÜŞME FORMU VE YÖNLENDİRME PLANI

Görüşme Formu : Kişi-Aile-Konut-Kira ve Gelir Durumu-
İkamet Çevresine İlişkin Bilgiler

A. Kişi ve İkamet Çevresine İlişkin Sorular

1. Cinsiyet : Erkek ()
Kadın ()
2. Yaş:
3. Medeni Durumu:
4. Meslek:
5. Öğrenim durumu, devam edilen ve bitirilen okullar:
6. Kaç yıldan beri burada oturuyorsunuz?
7. Trabzon'da mı doğdunuz, değilse nerede? Evet () Hayır ()
8. Daha önce nerede oturuyordunuz?
9. Trabzon'da, sokağınızda severek mi oturuyorsunuz?
Evet () Hayır () Bilemiyorum ()
10. Burada sürekli olarak oturmayı düşünüyor musunuz?
Evet () Hayır () Bilemiyorum ()

B. Aileye İlişkin Sorular

1. Burada kaç kişi oturuyorsunuz, kimler var?
2. Ailedekilerin yaşları?

	Büyük	Küçük
Eş () Çocuklar	<u>1 2 3 4 5 6</u>	
() () () () () ()		
Anne () Baba ()	Kardeş ()	Diğer ()
3. Eşinizin (evli ise) öğrenim durumu, devam ettiği ve bitirdiği okullar?
3. Eşiniz çalışıyor mu? Evet () Hayır ()
4. Çalışıyorsa hangi işte?
4. Çocuklarınız şu anda ne yapıyor?

Büyük	1.	4.
	2.	5.
	3.	6.
7. Diğer aile fertlerinin öğrenim durumu, devam edilen ve bitirilen okullar ve çalışma durumları?

C. Konuta İlişkin Sorular

1. Evinizin büyüklüğü ne kadar? (m²)
2. Mutfak da dahil olmak üzere kaç odanız var?
3. Bu odaları nasıl, hangi amaçla kullanıyorsunuz?
4. Evinizin şu anda tamir ve bakım gerektiren bölümleri var mı?
Hangi tamiratların yapılması gerekiyor?

D. Kira ve Gelir Durumuna İlişkin Sorular

1. Eviniz size mi ait? Evet () Hayır, Kiracıyım ()
Hayır, ama ödemiyorum ()
Ortak-Hisseli ()
2. Bu evin yaklaşık aylık gelir miktarı ne kadar?
(Bu evin aylık geliri nereden geliyor?)
3. Bu parayı kimler kazanıyor?

E. Görüşmecinin İzlenimleri

Görüşme Numarası:

Mahalle :

Sokak :

Ev No :

Tarih :

Görüşme Süresi :

Görüşmenin Yapıldığı Mekân:

Görüşme Sırasında Başkalarının Olup Olmadığı:

Evet, sürekli olarak ()

Evet, kısmen ()

Evet, arada sırada ()

Hayır ()

Notlar :

Görüşme Formu (Intensiv Interview)-Yönlendirme Planı

GÖRÜŞME (İNTENSİV İNTERVIEW)-YÖNLENDİRME-YÜRÜTME PLANI

SORU-İLGİ ALANI

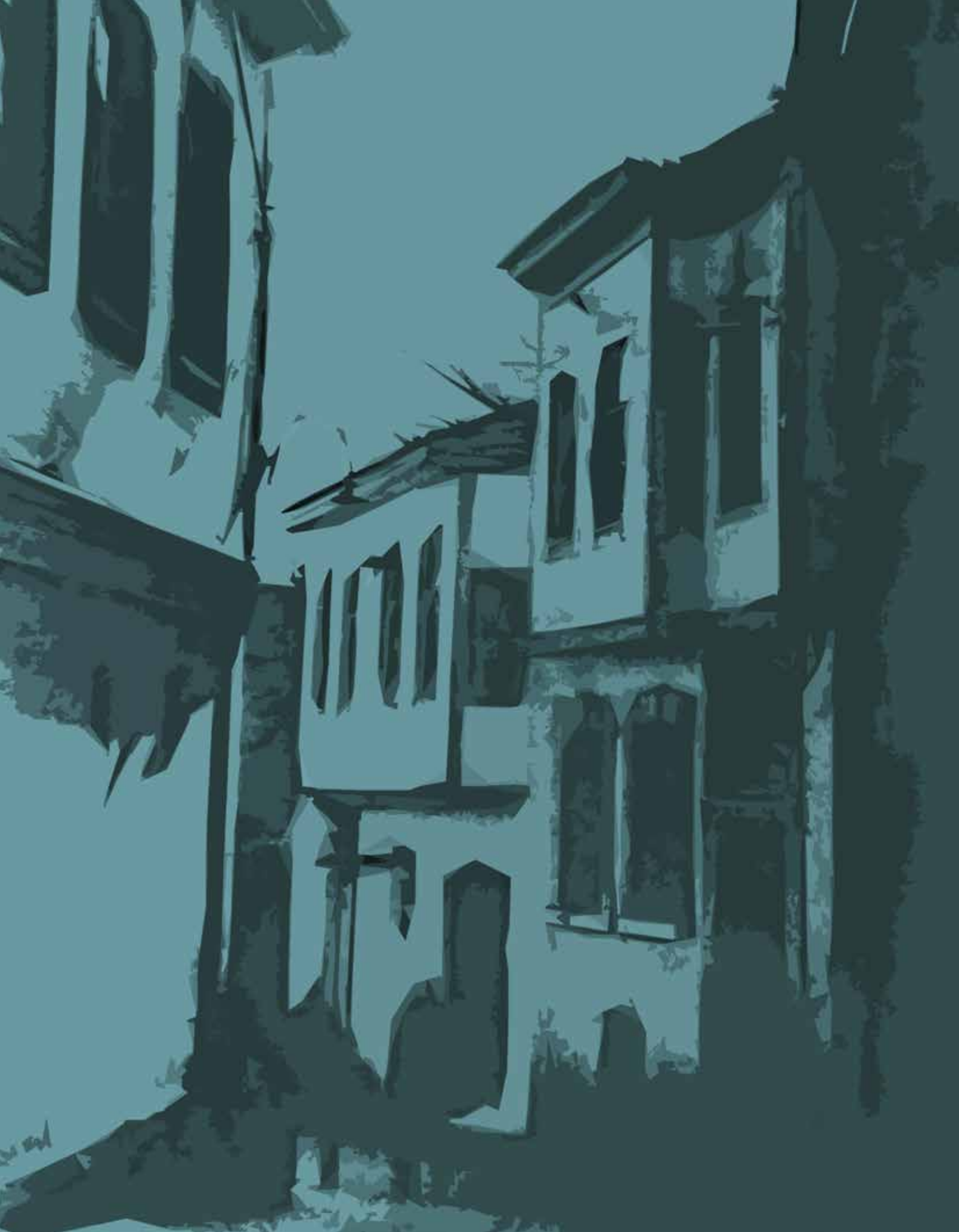
OLANAKLI SORULAR

1. Tarif-Tanıtma : "Sokağınızı hiç tanımayan birine, bir arkadaşınıza anlatmanız gerektiğinde nasıl anlatır, neleri sıralarsınız?"
2. Sokak Resmi : "Sokağınızın basit çizgilerle bir resmini yapar mısınız?"
3. Görüntü : "Sokağınızın, yakın çevrenizin, mahallenizin görüntüsüyle ilgili olarak düşünürseniz neler söylersiniz? Sokağınızda, yakın çevrenizde ve tek tek evlerde hoşunuza giden veya gitmeyen şeyler var mı, açıklar mısınız?"
4. Hoşa Giden Taraflar : "Sokağınızın, yakın çevrenizin, mahallenizin hoşunuza giden şeyleri, tarafları nelerdir?"
5. Başkalarının Gözünden-Dilinden : "Mahallenize, sokağınıza veya evinize gelen tanıdık, dost, akraba veya tanımadığınız kişiler, yabancılar sizlere mahalleniz, sokağınız, eviniz hakkında olumlu veya olumsuz -iyi, hoş veya kötü-eleştirdikleri şeyler oluyor mu?, Neler söylüyor, neler üzerinde duruyorlar?"
6. Taşınma (Olasılı Taşınma) : "Şayet burdan taşınırsanız en çok nelerin yokluğunu hisseder, neleri ararsınız?"
7. Hatıralar-Hatırası Olan Şeyler : "Bu yere, bu mahalleye, sokağa nasıl geldiniz, yerleştiniz, bu evi ve bahçeyi nasıl aldınız veya yaptınız? Bu konuyla ilgili hatıralarınızdan birkaçını sayabilir misiniz? Burada ki bir ağaçla, bir duvar parçasıyla veya başka herhangi birşeyle ne gibi hikayeleriniz var?"
8. Zaman İçindeki Değişmeler : "Zamanla burada, sokağınızda, mahallenizde olan değişiklikleri, komşuluk ilişkileri, genel yaşantı açısından olsun, anlatır mısınız? O zamanla bu zamanı, yani eski sokağınızla şimdiki sokağınızı karşılaştırırsanız neler söylersiniz?" Örneğin: Eskiden komşuluklar nasıldı, eski insanlar nasıldı, misafirlikler, eğlenceler nasıldı, neler yapılırdı, şimdi bunlar yapılıyor mu, yapılmıyorsa size göre düşünceye göre sebepleri neler olabilir? Görüntü olarak çevrenizde değişen, ilave edilen veya yok olan şeyler var mı? Bu değişimleri nasıl yorumluyorsunuz, iyi ve kötü yönleriyle açıklar mısınız?"
9. Aile Fotoğrafları : "Eskiden veya yakın zamanda çekilmiş aile veya çevreyle ilgili fotoğraflarınız var mı? Gösterebilir misiniz?"
10. Günlük Yaşantı : "Günlük yaşantınızdan bir günü anlatır mısınız? Bir gün boyunca neler yapıyorsunuz?"
11. Sokak İsmi : "Sokağınız isminin nereden geldiğini, hikayesini biliyor musunuz?"

The background of the image is a detailed architectural line drawing of a residential neighborhood. It features several houses with gabled roofs, some with multiple windows and doors. The houses are arranged in a cluster, with narrow streets and paths between them. There are numerous trees of various shapes and sizes scattered throughout the scene, some in front of the houses and others in the background. The drawing is done in a simple, clean style with black lines on a light background. The overall composition is a top-down view of the neighborhood, showing the layout of the buildings and the surrounding greenery.

Sokaklarımız Sergisi'nden

Kitapta yer alan çalışmaya temel oluşturan ilk basamağın, 1984 yılında tamamlanan, KTÜ Mimarlık Anabilim dalının ilk teslim edilen ve ilk sınavı yapılan tezi olma özelliğini de taşıyan, yüksek lisans tezi “Sokaklarda Mekân Oluşumuna Trabzon Ölçeğinde Tipolojik Bir Yaklaşım Örneği” ve ikinci basamağın üç yıl süren Almanya Berlin TÜ’ndeki çalışmalarımın arkasından yine 1991 yılında KTÜ Mimarlık Anabilim Dalında tamamlanan doktora tezi “Mekân-Kimlik-Kimliklendirme:Trabzon Sokakları Örneği” başlıklarıyla öne çıktığı daha önceki bölümlerde ifade edilmişti. Bu çalışmaların paralelinde ve devamında yaptığım çalışmaları başkalarıyla canlı paylaşmak adına programladığım ve çok reyonlu, çok ürünlü olarak Türkçe ve İngilizce olarak hazırladığım, 1994 yılı itibariyle ulusal ve uluslararası platformlarda gerçekleştirdiğim, izleyiciyle, yaşayanlarla buluşturan “Sokaklarımız” adlı sergim, özel ve anlamı yüksek bir paylaşımı gerçekleştiren bir sergi oldu. Bu süreç içinde, sokaklarımız başlığıyla ilişki içersinde yapılan bağımsız araştırmalar da sergi bütününde yerini aldı.

Gelenekselde yer alan/var olan sokaklarımız; gerek sundukları fiziksel/mimari mekân gerekse sosyal mekân-yaşantısal kimlikleri ile günümüz tasarımlarında girdi oluşturabilecek, kaynak olabilecek, ilkeleri, değerleri, bulunduran mekân oluşumlarını sergilemektedir. Sokaklar; fiziksel/mimari mekân sunumları ile; sınırları, taban, tavan özellikleri, biçimlenmeleri, plan, perspektif, giriş, çıkma, silüet özellikleri, konut-bahçe-sokak/mezdan ilişkileri, kapı önü oluşumları, çeşme ögesinin, sağır duvarların kullanımı, yeşil, malzeme-renk-doku sunuşları, devinimsel algılama kaliteleriyle, sosyal çevre sunumlarıyla; ulaştırıcı, karşılaştırmacı, iletişim ve eylem mekânı olma, anılara komşuluklara kısacası yaşantıya, yaşam çevresine kattıklarıyla önemli referans mekânlardandır.

Sözü edilen bu referans mekânlardan birkaçı çizim, fotoğraf ve sohbetlerden alıntılarla birlikte tanıtıldığında sokakların her yönüyle tanıtılmasının yanında, sokakların maket-cephelerde görülmesinin etkili bir sergileme ve sergi ürünü olduğu açıktır.

İşte bu bölümde, sözü edilen bu sergiden bir kesit yer almaktadır. “Sokaklarımız” sergisinden; sergi-içerik ve reyonlar, sergi organizasyonu ve sandık listeleri, sergiler, afişler, günün anısına yazılan şiir, fotoğraflar ve gazete, haber yazıları örneklenmektedir.

Açıklanan bağlamda bu anlamda çalışmaların yapılması, hızlı yok oluş sürecini yaşayan örneklerin belgelenmesi, sürekliliğinin sağlanabilmesi, yararlanma potansiyelinin tartışılabilmesi açısından önemli ve gerekli olan dokümanlar-ürünler olarak önem arz etmektedir. Hazırlanmış olan ve izlenime sunulan, izleyicilerle buluşan söz konusu “Sokaklarımız” sergisi aynı zamanda yapılan veya yapılacak çalışmalara zemin oluşturabilen, paylaşılması, tartışmaya açılması yönünde, farklı yöntem ve teknikler ile gerçekleştirilecek çalışmaların yapılması; tanıma, sahiplenme, bilinç oluşturma-kuvvetlendirme, eyleme yöneltme açısından da özel bir önem taşımaktadır.

Sergi-İçerik ve Reyonlar

Sergi, doçent olduğum dönemde 1993-94 yıllarında tamamlanarak izlenime sunuldu. “SOKAKLARIMIZ” adlı serginin konusunu adı ile tahmin edileceği üzere geleneksel kent dokusundaki örneklerinde ideale yakın dış mekân oluşumları sunan sokaklar oluşturdu. Sergide yer alan çalışmalar, 1982 yılından başlayan ve bugüne kadar devam eden araştırmalar dizisinin ve bağımsız araştırma ürünlerinin bir bölümünden oluştu.

Kentsel dış mekânlardan geleneksel dokudaki sokaklar üzerine 1982 yılından bu yana süregelen çalışmalardan bir kesitin yer aldığı bu sergide;

- Trabzon Sokakları, çizimler, maketler ve fotoğraflarla tanıtılmakta,
- Bu sokakların sakinleriyle yürütülen sohbetlerden alıntılar “Yaşayanların Dilerinden” adlı reyonu oluşturmakta,
- Farklı eğitim kurumlarındaki öğrencilerle yürütülen “Bizim Sokak” adlı araştırmanın yazılı ve çizili ürünleri aynı adlı reyonda yer almakta,
- Türkiye’den farklı kentlerin sokakları slaytlarla tanıtılmakta.

Kısacası, sokaklarımız hem mimari çevre kimliği hem de sosyal çevre kimliği açısından çoklu ve yaşamsal boyutuyla ele alınmaktadır.

Sergideki ürünlerin temel aldığı çalışmalar;

- “Sokaklarda Mekân Oluşumuna Trabzon Ölçeğinde Tipolojik Bir Yaklaşım Örneği”, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), KTÜ. Trabzon, 1984.
- “Eski Sokaklardaki İlkelerin Çağdaş Sokaklarda da Kullanılabilirliğinin Araştırılması”, Doktora Semineri, KTÜ Mimarlık Bölümü, Trabzon, 1985.
- “Sokak Mekânında Devinimsel Algılamının Görsel Analiz Teknikleriyle İncelenmesi”, Şehirsel Tasarım ve Planlama Kuram-Teknikleri, Doktora Semineri, YTÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1986.

- “Bizim Sokak 1-2”, Araştırma, Trabzon, 1989 (Bağımsız araştırma).
- “Fiziksel ve Sosyal Çevreye Sunduğu Olanaklarla Bahçe Mekânı”, Araştırma, Trabzon, 1989.
- “Yaşayanların Dilinden Sokaklar”, Araştırma, Trabzon, 1989 (Bağımsız araştırma).
- “Mekân-Kimlik-Kimliklendirme, Trabzon Sokakları Örneği”, Doktora Tezi (Basılmamış), KTÜ. Trabzon, 1991.

“Sokaklarımız” sergisi, daha önce de belirtildiği gibi birkaç farklı bölümden oluşmakta ve bu sergide sokaklarımız hem mimari çevre kimliği hem de sosyal çevre kimliği açısından çoklu ve yaşamsal boyutuyla ele alınmaktadır.

Trabzon Sokakları; Düz, Eğri ve Merdivenli Sokaklar gruplamasında, sürekli ve süreksiz-çıkılmaz örnekleriyle tanıtılmaktadır.

Çizimler- Rölöveler 23 sokak örneğinden, konum planı, kat planları, kesitler ve görünüşleri kapsamaktadır. Bu bölümde 50x70 boyutlarında 50 adet pafta bulunmaktadır. Duvar veya pano yüzeylerine asılabilecek ikili ve üçlü diziler halinde sergilenebilecek durumdadır.

Maketler; kütle ve cephe maketleri olmak üzere iki türdedir.

Kütle maketleri, bir adedi 1/100, 6 adedi 1/200 ölçeklerinde olup farklı sokak gruplarından 7 sokak örneklenmiştir. Maketlerin en büyüğü 50x70 boyutlarındadır. Standlar üzerinde sergilenebilecektir.

Cephe-maketler 13 sokak örneğinde, 1/100 ölçeğinde yapılmıştır. 35x70 boyutlarında ahşap panolar üzerindedir. Bu panolar, duvar veya pano yüzeylerine asılabilecek konumdadır.

Fotoğraflar; farklı zamanlarda çekilmiş fotoğrafları da kapsamaktadır. 30x40 boyutlarında 40 adet, 50x60 boyutlarında 8 adet fotoğraf bulunmaktadır. Kolaj sisteminde sergilenebilmektedir. Fotoğraflar camsız-çerçevesiz olup duvar veya panolara asılabilecek düzene sahiptir.

1991 yılı itibarıyla Soğukçeşme Sokak ve Deniz Sokak bulunmamaktadır.

Yaşayanların Dilinden bölümünde;

Farklı sokak gruplamasından seçilen 4 sokak örneğinde sokak sakinleriyle yapılmış söyleşiler yer almaktadır. Çocuklarla yapılan söyleşiler farklılaşan özellikleriyle “Çocukların Dilinden” adlı alt bölümde yer almaktadır.

Sokak sakinleriyle yapılan söyleşiler, amaçlanan doğrultuda soru-ilgi alanına göre hazırlanmış yönlendirici plana göre yürütülmüştür. Sorular, hem fiziksel çevre ve hem de sokak yaşayanlarına yönelik olarak (Konut-Bahçe-Sokak-Meydan bağlamında) hazırlanmıştır. Soru-ilgi alanları; Tarif-Tanıtma, Sokağın Resmi.

Görüntü, Hoşa Giden Şeyler, Başkalarının Gözünden-Dilinden, Taşınma Durumunda, Oraya Geliş Öyküsü-Hatıralar, Hatırası Olan Şeyler, Zaman İçindeki Değişimler, Aile Fotoğrafları, GünlükYaşantı, Sokağın İsmi, başlıklardan oluşmaktadır. Panolarda, bu ana-bilgilenme alanları doğrultusunda elde edilen söyleşi örneklemeleri, çizimler, aile albümlerinden fotoğraflar, vurgulama-dikkat- analiz başlıklarıyla sergilenmektedir.

Bu bölümde 50x70 boyutlarında 37 pafta yer almaktadır. Paftalar duvar veya pano yüzeylerine asılabilecek ikili-üçlü diziler durumundadır.

Bizim Sokak bölümünde;

Trabzon il ve ilçe ilkokul, ortaokul, liselerinde ve KTÜ’de öğrencilerle yürütülen araştırmadan yazılı ve çizili ürünler yer almaktadır.

Bu bölümde 50x70 boyutlarında 10 adet pafta yer almaktadır. Asılma düzenleri diğer paftalar gibidir.

Türkiye’den Sokaklar bölümünde,

25 farklı kentten sokaklar, slaytlarla sergilenmektedir.

Görüleceği üzere sergi, hem konu hem de ürün olarak oldukça geniş bir kapsam sunmaktadır.

Ama isteğe, sergileme düzenine ve sergilenecek mekâna göre bölümlerin ürün sayısı, sergileme yüzeyi sınırlanabilmektedir.

Sergi Genel Kurgusu ve Organizasyonu

”SOKAKLARIMIZ-OUR STREETS” adıyla hazırlanan ve sunulan sergi; farklılaşan reyonlar kurgusunda çok ürünli olarak aşağıdaki gibi organize edilmiş ve sergi ürünleri transferi kapsamında da sandık ve içerikleri detaylandırılmıştır.

A- Trabzon Sokakları / Trabzon's Streets

- Cephe Maketleri / Facade Models
- Kütle Maketleri / Mass Models
- Rölemler/ Survey
 - Düz Sokaklar / Straight Street
 - Eğri Sokaklar / Crooked Street
 - Merdivenli Sokaklar / Stairway Street
- Fotoğraflar / Photographs

B- Yaşayanların Dilinden / People's Speech

- Dutlu Sokak / Dutlu Street
- Kuzgundere Sokak / Kuzgundere Street
- Hasanbaş Çıkmazı / Hasanbaş Deadend
- Sarayatik Sokak / Sarayatik Street
- Çocukların Dilinden / Children's Speech

C- Bizim Sokak / Our Street

Gerçekleştirilen Sergiler

Sergini Adı: **SOKAKLARIMIZ / OUR STREETS**

Serginin Konusu ve Sergilenen Ürünler:

Rölöveler, Fotoğraflar, Modeller (Cephe ve Kütle- Doku)

Sokak Yaşayanları ile Yürütülen Sohbetler

Türkiye’deki Farklı Kentlerden Sokakları Ele Alan Slayt Gösterisi

TARİH	YER	ORGANİZASYON
22 Nisan- 9 Mayıs 1994	Ankara - Mimarlık Müzesi (AKM)	Mimarlar Odası Merkez Şube Organizasyonu
1-8 Temmuz 1994	İzmir - Yapı Kredi Sanat Galerisi	Dünya Mimarlar Günü, Mimarlar Odası İzmir Şubesi Organizasyonu
12-23 Temmuz 1994	Bursa - Büyük Şehir Belediyesi Sanat Galerisi	Mimarlar Odası Bursa Şubesi Organizasyonu
16-26 Eylül 1994	Antalya - Koruma Kurulu Binası	Mimarlar Odası Antalya Şubesi Organizasyonu
5-12 Temmuz 1995	İstanbul - Leyla Demirkaya Galerisi	Dünya Mimarlar Günü, Mimarlar Odası İstanbul – Kartal Şubesi Organizasyonu
29 Eylül- 14 Ekim 1995	Bakırköy, İstanbul - Mimarlar Evi	Mimarlar Odası İstanbul- Bakırköy Şubesi Organizasyonu

9-19 Nisan 1996	Trabzon - Mahmut Goloğlu Kültür Merkezi	Mimar Sinan Haftası, Mimarlar Odası Trabzon Şubesi Organizasyonu
4-7 Haziran 1997	İstanbul - İTÜ Sergi Salonu	IAPS Culture and Space in the Home Environment
8-15 Mart 2002	Samsun - 75. Yıl Kültür Merkezi	Dünya Kadınlar Günü, Samsun Valiliği Organizasyonu
19-26 Nisan 2002	Ankara - Atatürk Kültür Merkezi	KTÜ Mezunları Derneği Organizasyonu
09 Ocak 2024	Trabzon - Trabzon Mimarlar Odası	Mimarlar Odası Trabzon Şubesi Organizasyonu

İzlenime sunulan sergilerin birincisi olan ve Ankara Mimarlık Müzesi bünyesinde Mimarlar Odası Merkez Şube organizasyonu ile 22 Nisan 1994 yılında başlayan sergileme süreci, birçok ilde ve genelde Mimarlar Odası Şube organizasyonlarıyla devam etmiş ve son olarak da yine Trabzon Mimarlar Odası Şubesi organizasyonu ile 9 Ocak 2024 yılında izlenime sunulmuştur.

Mimarlar Odası Merkez Şube organizasyonu ile Ankara Mimarlık Müzesi'nde gerçekleşen sergide, sergilerin Türkiye dolaşımında gönüllü katkı veren MAY (Mehmet Ali Yardımoğlu), günün anısına yazdığı şiir ile güzel ve anlamlı bir sürpriz yapmıştı.

SİZ SONAY' I BANA SORUN !

1981' İN ' KONUŞMAYAN TÜRKİYESİ ' NDE
TRABZON' DA TANIDIM SONAY' I. ŞAHAP ABİ ' NİN
BÜROSUNDA.

AZ BİR SÜRE SONRA MEZUN OLDU KTÜ' DEN . VE AYNI ÜNİVERSİTEDE
GÖREVLİ KALDI,
KALIŞ O KALIŞ...

ZAMAN GEÇTİ, GÜNLERDEN BİR GÜN
BİR SOKAKBAŞI'NDA RASTLADIM ONA
ELLERİ DOLU DOLU İDİ.
DEDİM " NE ARARSIN BU ARALIKLARDA ? "
TEBESSÜMÜ AYNICA İDİ DE
CEVABI KISACIK : " ÇALIŞIYORUZ ".

" KONUŞAN TÜRKİYE " (SÖZDE) GÜNDEME GELMİŞ İKEN , BU KISACIK
CEVAP BANA ŞÜPHELİ GELMİŞTİ.

TAHKİKATA BAŞLADIM. GÖRDÜĞÜM SONUÇLAR KORKUNÇTU.

BİZE PEK KONUŞMAYAN SONAY, O SOKAKLARDA KONUŞUR
Bİ DE SOKAKLIYIKONUŞTURURMUŞ MEĞER AŞKOLSUN

SİZ SONAY' I BANA SORUN !

EVET ! KALKTIM GİTTİM EVLERİNE .
OSMAN ABİ (RAHMETLİ) YE SORDUM ,
" NEDİR BU İŞ " DİYE. DEDİ Kİ,
"BİZİM GİZ GEZER DURUR YA SOKAKLARI,
TEZİ DE BUYMUŞ. AHAN İŞTE ! "
EVİN İÇİ MAKET - RESİM DOLU.

DÖNDÜM ŞÜKRAN ABLA' YA "DİNLENEBİLİYOR MU BARI " DEDİM.
UDUNU ÇALARMİŞ AKŞAMLARI.

AMODDO DENE

GELDİM,
OLANLARI ŞAHAP ABİYE ANLATTIM. DEDİ Kİ , " KONUŞMA
DEDİĞİN
HEPTEN ÇENE DEĞİLDİR YA ! BİZİM SONAY DEMEK, BÖYLE KONUŞUP KONUŞTURUYOR"
SAYGI İLE AYAĞA KALKTIK.

SİZ SONAY' I BİZE SORUN ! AİLESİNE , ÇEVRESİNE DOSTÇALIĞINI, SOKAKLARIMIZDA
KAÇ BİN METRE YÜRÜDÜĞÜNÜ KTÜ VE BERLİN TH' D AKİ ÇABALARINI... BU ÇABALARIN
TOZLU RAFLARDA KALMAYIŞI

NE GÜZEL ...

AHAN, İŞTE SERGİ!
İKNA EDEBİLİRSENİZ EĞER,
UDU İLE SUNABİLİR DE , KİMBİLİR ?

SİZ SONAY' I BANA SORUN

SOKAKLARIMIZDA , BİZİM MEKANLARIMIZDAN ; BİLİMSEL ARAŞTIRMA İLE SANATSAL
EMEĞİ BULUŞTURDU.

SAĞOLSUN

SERGİNİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİNİ SAĞLAYAN ARKADAŞLARIMIZ DA KUTLU BİR İŞ
YAPTILAR. HEPSİNE SEVGİYLE EYVALLAH !

MEHMET ALİ YARDIMOĞLU (HAZİRAN 1994)

Sergi Afişler Davetiyeler

Tüm sergileme süreci, gerek sergi sahibi olarak benim tarafımdan gerekse organizasyonları üstlenen kurumlar, kurumsal oluşumlar tarafından oldu. Hazırlanan afişlerde, elle hazırlanan boyutlardan günümüz teknolojik olanakları dahilinde hazırlanan afişlere gelindi. Duyurulması ve haberleştirilmesi de yine bu ilgede gerçekleşti.

"SOKAKLARIMIZ"
22Nisan-9Mayıs1994

Çağdaş mimarlığımızın halen var olan en zengin kaynağını oluşturan sivil mimarlık örnekleri ve bu örneklerin biraraya gelişiyle oluşan "sokaklarımız", Trabzonlu bir meslekdaşımızın, Sonay Çevik'in 12 yıllık çalışmasının bir ürünü olarak sizlere zengin bir sergi formunda sunuluyor...

Kentsel dış mekanlardan geleneksel dokudaki sokaklar üzerine 1982 yılından bu yana süre gelen çalışmalardan bir kesitin yer aldığı sergide

- Trabzon sokaklarını (çizimler, maketler ve fotoğraflarla) tanyacak;
- Bu sokakların sakinlerinin görüşlerini öğrenecek;
- Türkiye'de farklı kentlerin sokaklarını izleyeceksiniz.

Sergi, 22 Nisan-9 Mayıs tarihleri boyunca Mimarlık Müzesi'nde (Ankara-Atatürk Kültür Merkezi Hipodrom) açık kalacak.

İÇİNDE SÖYLEŞİMİZ VAR...

Sonay Çevik, bu serginin hazırlama ve çalışma sürecini bizlere aktaracak.
22 Nisan Cuma akşamı saat 18:30'da Atatürk Kültür Merkezi'nde güzel bir söyleşi izlemek, sohbet etmek ve ikramımıza katılmak üzere tüm meslekdaşlarımızı keyifli bir akşam geçirmeye davet ediyoruz.

MİMARLARODASI
Mimarlık Müzesi Komisyonu

Sergilerden Gazete Haber Yazıları

"SOKAKLARIMIZ" KONULU SERGİ BÜYÜK BEĞENİ KAZANDI

✓ Üniversitemiz Mühendislik-Mimarlık Fakültesi öğretim üyesi Doç.Dr.Sonay ÇELİK tarafından düzenlenen sergi 12 yıllık çalışmanın ürünü.

Üniversitemiz Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Öğretim Üyesi Doç.Dr.Sonay Çelik'in, "Sokaklarımız" konulu sergisini Trabzon Mahmut Goloğlu Kültür Merkezinde sergiledi.

9-19 Nisan 1996 tarihleri arasında gerçekleştirilen sergi büyük beğeni kazandı. 12 yıllık bir çalışma sürecinin ürünü olan "Sokaklarımız" konulu sergide daha önce Ankara, İzmir, Bursa, Antalya, İstanbul (Kartal - Bakır-

köy) da illerinin izlenimine sunulmuştu.

Sokaklar üzerinde 1982 yılından bu yana süregelen çalışmalarından bir kesitin yer aldığı sergide Trabzon sokakları tanıtılmakta, bu sokakların sakinleriyle yapılan sohbetlerden alıntılar, öğrencilerle yürütülen "Bizim Sokak" adlı araştırmanın yazılı ve çizili ürünleri yer almaktadır.

Sergi ile ilgili konuşan Üniversitemiz Mimarlık Bölümü Öğretim Üyelerinden Doç. Dr. Sonay Çelik konu ile ilgili görüşlerini şöyle açıkladı.

"Serginin ana konusunu geleneksel kent dokusundaki örneklerden, ideale yakın bir mekan oluşumları sunan sokaklar oluşturmaktadır. Sokaklarımızın, ölçü oranlarıyla insan ölçeğine yaklaşımı, plan ve kesitteki özellikleri-genel

biçimleniş, eğimin kullanış, kapıların konumu, çeşmeleri, sağır duvarlar, çıkma kullanımı, yeşilli, renk-malzeme-doku özellikleri, boşluk-

lu-bahçeli konumları ile oluşturdukları mimari mekan özellikleri ve sosyal yaşantıyla sundukları olanaklarla yaşayanlarına özel mekanlar sunmaktadır. Sokaklarımız hem mimari mekan hem de sosyal mekan sunumları ile çağdaş mimarlığımızın önemli kaynakları durumundadırlar.

Hızlı ve olumsuz kentsel değişimin sonucu olarak ortaya çıkan, insan ölçeğinden, özgünlükten uzak konumlarıyla gözlenebilen kentsel dış mekanların sergilendiği günümüzde geleneksel dokudaki sokaklarımıza dikkatle bakmak gerektiği ortadadır. Kısa ve belirsiz amaç ve kapsam doğrultusunda yürütülen sokaklarımızla ilgili çalışmalara, 1982 yılında "Sokaklarda Mekan Oluşumuna Trabzon örneğinde Tipolojik Bir Yaklaşım Örneği" adlı master teziyle başlanmıştır. 1991 yılında "Mekan-Kimlik-Kimliklendirme, Trabzon Sokakları Örneği" adlı doktora tezi ile sonuçlanan bu çalışmalar halen devam etmektedir. Bu süreçte, sokaklarımız başlığı ile ilişki içerisinde yapılan bağımsız araştırmalar da sergi bütününe yerini almıştır" dedi.

T mimarlar odası	SAYIN SONAY ÇELİK K.T.Ü. MİMARLIK BÖLÜMÜ 61080/TRABZON	N mimarlar odası
YIL : 7	SAYI : 17	ARALIK - 1997

günaydın cıvıca.

C - EĞİTİM ÇALIŞMALARI

*** Sergiler :

9 Nisan 1996 Geleneksel Yöresel Mimarlık Ürünleri Sergisi Şehir kuluğu salonlarında açıldı.

*** Üyemiz Sonay ÇELİK'in çalışmalarını içeren sokaklarımız adlı sergisi Mahmut GOLOĞLU Kültür Merkezinde sunuldu.

*** 5 Ulusal mimarlık sergisi Ekim-Kasım ayları içerisinde sunulmak üzere Genel Merkezden irtibat ve anlaşma sağlanmasına karşın söz konusu sergi genel merkezimize aktarılmadı.

*** DEMOS organizasyonu Trabzon'da açtığı yapı fuarına üyemiz'de çalışmalarını anlatan bir reyon organizasyonu ile katıldı.

*** Konferanslar :

9 Nisan 1996 ve 9 Nisan 1997 tarihlerinde orta dereceli okullarda üyelerimizce Sınan ve Mimar konulu geleneksel konferanslar sunuldu.

*** Odamız örgüt birimlerinin Amasya'da düzenledikleri " Koruma ve sorunları" başlıklı sempozyuma yönetim kurulu üyeleri katılarak şubemiz görüşü sempozyumunda sunuldu.

*** Trabzon'da yayın yapan TV 61 televizyonu ile müştereken en iyi korunan bir sivil mimarlık örneği ödüllendirilerek plaket kazandı.

*** Meslekle ilgili konularda kamuoyunun bilgilendirilmesi ve eğitilmesi için kamuoyu oluşturma komisyonu kurularak çalışmalarına başlandı.

*** 6-7 Eylül 1997 tarihlerinde örgüt birimlerimizin Trabzon buluşması gerçekleştirildi. İki güne yayılan "Koruma Sorunları", "İmar Meydanı" tüm konularında sunulan panellerden üretilen sonuç bildirisi tüm örgüt birimlerimiz ile ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarına dağıtım yapıldı.

*** Odamız örgüt birimlerinin Mersin'de düzenledikleri "Koylarımız ve Sorunları" başlıklı sempozyuma şubemizi temsilen Sekreter Üye Alaettin GENÇ katıldı.

*** İstanbul 1. nolu Koruma Kurulundaki görevine Kültür Bakanlığı tarafından hukuka aykırı ve saygı anarlarını zorlayarak son verilen Prof.Dr.Semavi EYİCE'ye destek mesajı iletildi.

*** Trabzon eski hükümet konağından yapılacak istenen izinsiz tadilatlarla ilgili şubemizce yapılan başvuru değerlendirilerek, konu ile ilgili olarak K.V.T.V. Koruma Trabzon Bölge Kurulu K.V.T.V. Koruma Genel Müdürlüğü uyarıldı.

*** Başvurumuza yanıt alamadığımız Aralık konakönu yerleşiminin silt alanı olarak tespit ve tescilli istemimiz Trabzon Koruma Bölge kuruluna yitirildi ve söz konusu yerleşimin doğal ve kültürel silt alanı olarak tescilli sağlandı.

Bu haklı davamızda yardımlarını esirgemeyen Kurum, Kuruluş ve kişilere şükranlarımızı sunarız.

E - YÖRE İLE İLGİLİ MESLEKİ ÇALIŞMALAR

*** Görele Belediye Başkanlığının başvurusu üzerine İmar uygulamalarındaki sorunlara aydınlatıcı rapor hazırlandı.

*** Çeşitli Kurum ve kişilerin mesleğimiz ile ilgili değişik konularda başvurularına yardımcı olunuldu.

*** Trabzon Belediye Başkanlığının "Trabzon Belediyesi Hizmet Binası" için açılan mimari proje yarışmasına jüri üyesi olarak Prof. Dr. Cengiz ERUZUN önerildi.

*** Yomra Kağıstü beldesinin Devlet karayoluna geçici inşaat izni veren encümen karar söz konusu belediye nezdinde iptali istemiyile uyarıldı.

*** Trabzon Belediye Başkanlığının Gülbaharhatun mahallesi silt alanında geçici inşaat izni veren Encümen kararı ile ilgili olarak Belediye Başkanlığı ve K.V.T.V. Koruma Trabzon Bölge Kurulu uyarıldı.

*** Genel merkezimizin istemi üzerine yörenize ilgili kültür ve Bakanlığı ve Bayındırlık İktisat Bakanlığında sunulmak üzere raporlar hazırlandı. Bu raporlar odamız genel merkezi ile ilgili Bakanlıklara sunuldu.

F - TMMOB VE MİMARLAR ODASI GENEL MERKEZİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

*** Şubemiz 1996 yılı Mimarlar Odası Genel Kuruluna, Yönetim kurulumuzun tamamı, delegasyonumuzun bir ekası ile katılım sağlandı.

22 Temmuz'a kadar gazeteleştiren serpe Çekir, 50'inci kezine kadar kâğıt ve 30 palto ile anı yazdığını yazdığı eserlerini izlemeye sunuluyor.

[illegible]

YAPILAN HİZMET YASALARI

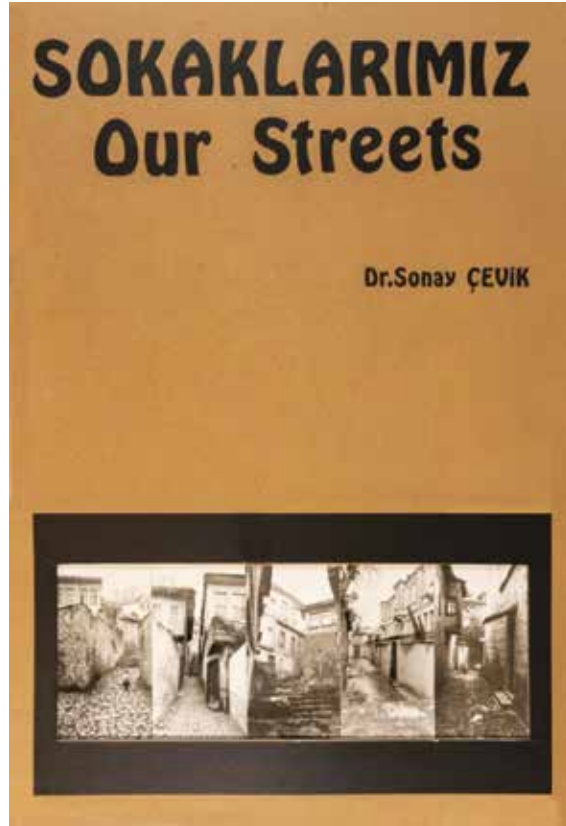
Sergilerden Fotoğraflar

Daha önce de belirtildiği üzere, 1982 yılından başlayan bir süreç içinde saptamaları, analizleri yapılan, sohbet çalışmalarına ve yaşantısına kadar inilerek incelenen kentsel dış mekânlardan geleneksel dokudaki sokaklar, “Sokaklarımız” adıyla sergilenmek amacıyla tekrar ele alınarak çalışıldı.

Bu sergide yer alan “Maket-Cephelerde Sokaklar”; plan, kesit, görünüşler/çizimler, maketler ve fotoğraflarla; “Trabzon Sokakları”, bu sokaklarda yaşayanlarla yapılan görüşmelerden-sohbetlerden bölümler, anlattıkları düşündürdükleri ile “Yaşayanların Dilinden Sokaklar”, farklı eğitim kurumlarında, farklı yaş gruplarında yürütülen yazılı ve çizili çalışmalardan örneklerle “Bizim Sokak” ve slaytlarla; “Türkiye’den Sokaklar” adlı reyonların yanında yer alıyordu. Sergi aşağıdaki başlıklarda reyonlar olarak organize edildi.

Trabzon Sokakları; fotoğraflarla yerini alırken, farklı zamanlarda yapılan çekimlerden çekilen fotoğraflar ile değişimi anlatacak şekilde tarihlemeyle verildi. Kapsamlı, detaylı rölövelerin yer aldığı reyonda çalışmalar farklı renk tanımlamasıyla paftalar halinde; “Düz Sokaklar, Eğri Sokaklar ve Merdivenli Sokaklar” gruplamasında sergide yerini aldı. “Yaşayanların Dilinden” bölümünde sohbetlerden alıntılar ve aile fotoğraflarını bulunduran paftalar yerini alırken, çocukların kendine has anlatım ve çizgileriyle bu bölüm “Çocukların Dilinden” olarak ayrı bir bölüm oluşturdu. Farklı eğitim kurumlarında, farklı yaş gruplarında yürütülen yazılı ve çizili çalışmalardan örneklerin yer aldığı, bağımsız bir araştırmanın ürünleri olarak “Bizim Sokak” reyonunda yer aldı. Bu araştırma, hem kentsel hem de kırsal sayılabilecek ilçelerdeki okullarda yürütüldü. Sadece “Bizim Sokak” başlığı verilerek onlardan bir kompozisyon yazmaları hem de resimlemeleri istendi. Sonuç ürünler, analizleri ve değerlendirmeleri ile farklı bilimsel yayınlarda da çalışıldı.

- Fotoğraflarla Trabzon Sokakları
- Çizgilerin Dilinden
- Yaşayanların Dilinden
- Çocukların Dilinden
- Bizim Sokak
- Maketler-Modeller: Cephe Maketler ve Kütle Maketleri

Sergiler'den

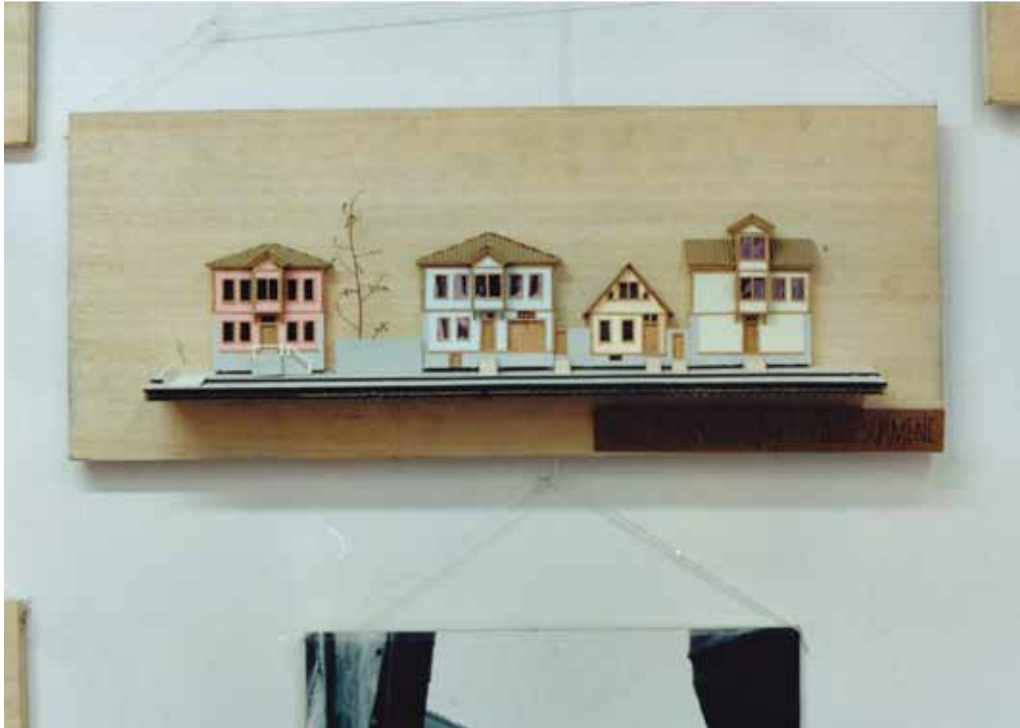
Ankara - Mimarlık Müzesi (AKM), Mimarlar Odası Merkez Şube Organizasyonu
22 Nisan- 9 Mayıs 1994

Antalya - Koruma Kurulu Binası, Mimarlar Odası Antalya Şubesi Organizasyonu
16-26 Eylül 1994

Bakırköy, İstanbul - Mimarlar Evi, Mimarlar Odası İstanbul- Bakırköy Şubesi Organizasyonu
29 Eylül- 14 Ekim 1995

**İstanbul - İTÜ Sergi Salonu, IAPS Culture and Space in the Home Environment.
4-7 Haziran 1997**

Trabzon - Trabzon Mimarlar Odası, Mimarlar Odası Trabzon Şubesi Organizasyonu
09 Ocak 2024

Fotoğraflarla Trabzon Sokakları

TRABZON KENT MERKEZİ
(A. Z. YER)

SİĞİRCİLER KÜMBESİ (A. Z. YER)

YERİ - KENTİ - TRABZON

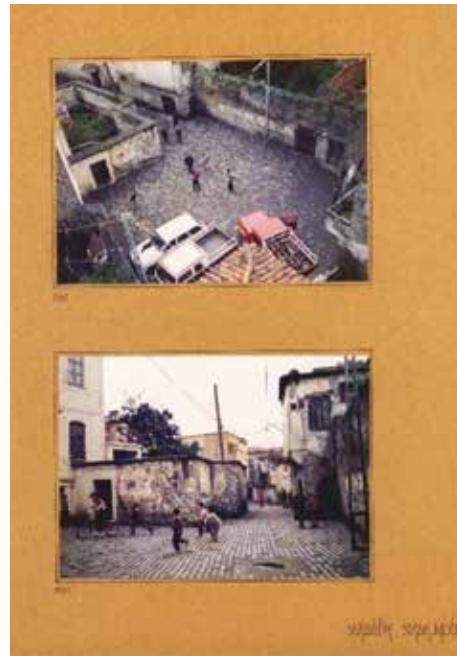
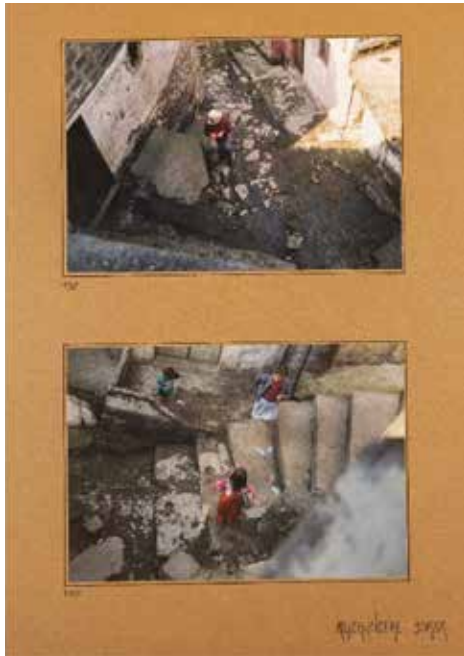

1981

1982

TRABZON KENT MERKEZİ

Çizgilerin Dilinden

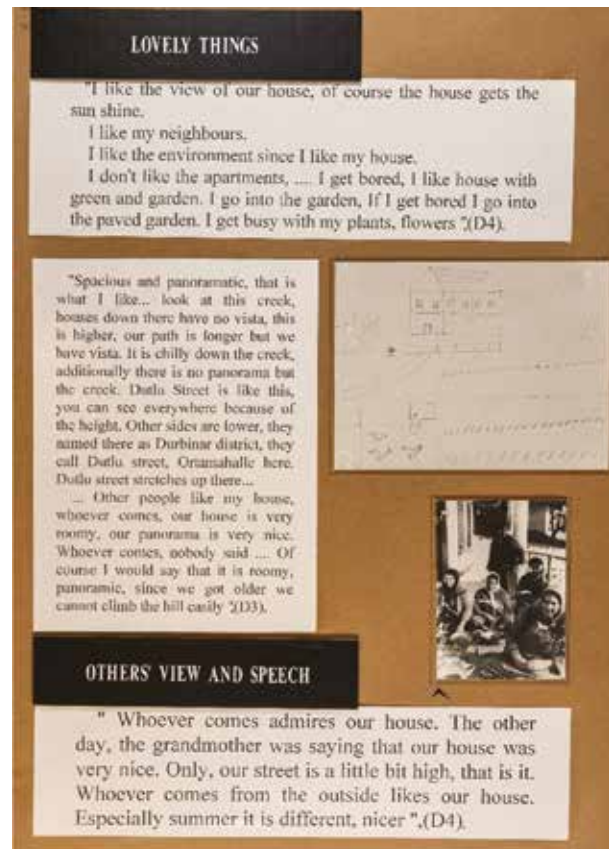
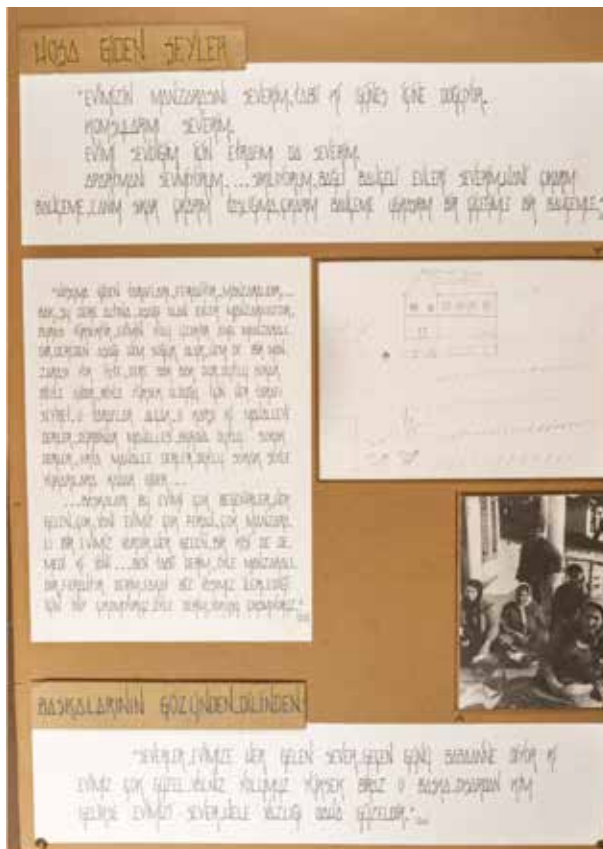
Bu reyonda; rölöveler, farklı renkte farklılaşan sokak gruplaması dahilinde sergide, her sokak türü de kendi alt reyonunda yer aldı.

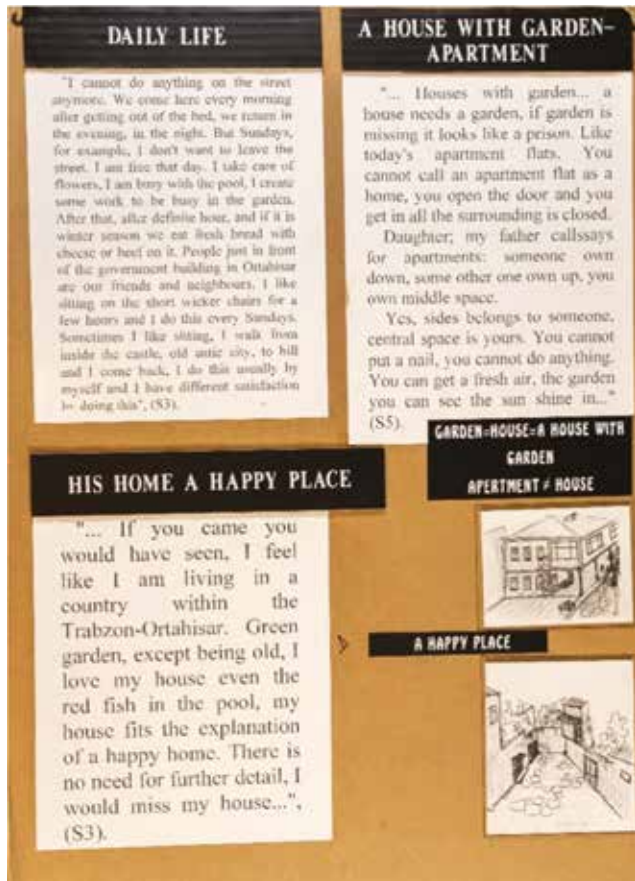
Yaşayanların Dilinden

Bu reyonda bağımsız araştırma olarak kapsamlı bir şekilde yürütülmüş olan araştırmadan kesitler, sokak yaşayanları ile yapılan görüşmelerden alıntılarla ve aile fotoğraflarıyla analitik bir anlayış ve sunuşla sergide yerlerini aldı.

Dutlu Sokak

Sarayatik Sokak

Hasanbaş Çıkmazı

[illegible][illegible]

...Sani evden inder simi kalmadı o tad o zaman
daha güzeldi...^{ise}

A VIEW DURING THE
LEAVING NEIGHBOURHOOD

"I will miss my neighbours if I move. The neighbour everywhere, what can you do without neighbour, nothing. Here is nice because of the view. There is a garden too, for your kid to play. If you rent somewhere else, on the street, you would be afraid of the safety of the kid, a car can hit. You think of everything. Here, everything is in front of your eye. He goes to the street, you go there and look at, and you come back. If you were somewhere else, where you would go and search for him. Would you.", (H3).

MEMORIES—MEMORIAL THINGS

"... it was good before. There is no taste now. It was beautiful then...", (H4).

Kuzgunderre Sokak

TARIF - TANIINGA

[illegible]

GORUNTU

1. The first step in the process of identifying a problem is to define the problem. This involves identifying the symptoms of the problem and determining the scope of the problem. Once the problem has been defined, the next step is to identify the causes of the problem. This involves identifying the factors that are contributing to the problem and determining the underlying causes. Once the causes have been identified, the next step is to develop a plan of action. This involves identifying the steps that need to be taken to solve the problem and determining the resources that will be needed to implement the plan. Once a plan of action has been developed, the next step is to implement the plan. This involves carrying out the steps that have been identified in the plan and monitoring the progress of the implementation. Finally, the last step in the process is to evaluate the results of the implementation. This involves determining whether the problem has been solved and whether the resources have been used effectively.

BASKALAPIN GÜZÜNDEN DÜNDÜ

[illegible]

KOMSYLLUK-
ARTIF AND MENAN OLAMAK BULGE

[illegible][illegible][illegible]

KENDİ EVİ - KENDİ EVİNE BAĞLIK

...DANNA EN 67M IV DANA DEJEN DANA BEZELFENOM VILJA
ER IMAGJIN MESTER DUEK DOR SEME EVELAKOMMUNIZED. SUPENS
UDVARN ER DANA DEPK TAD TADEN BEZELFUS BODLUN.

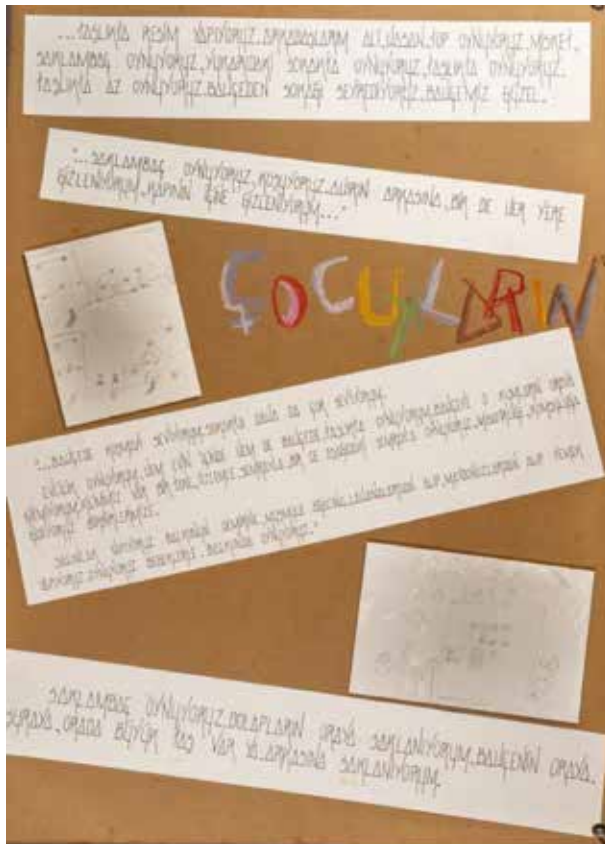
AZIN İZDİKİYE MƏD İZDİKTA DÜRDÜJÜMƏ GÖZƏL
 UÇKELTİM, GÜLLƏRİM AĞARDIJA NE ZİLƏN ALAN EVİNEN MƏ-
 NİM...

[illegible]

...the first time I saw a woman with a beard...

Çocukların Dilinden

Bu reyon, çocukluk anlatımlarının farklı bir nitelik ve sunuma sahip olması nedeniyle, “Yaşayanların Dilinden” reyonunun alt başlığı konumunda ele alınmıştır.

Bizim Sokak

Bu reyonda Trabzon il ve ilçe ilkokul, ortaokul, lise ve KTÜ Mimarlık Bölümü'nde öğrencileriyle yürütülen aynı adlı bağımsız araştırmadan yazılı ve çizili ürünler yer almaktadır.

“Bizim Sokak” Bildirisinden:

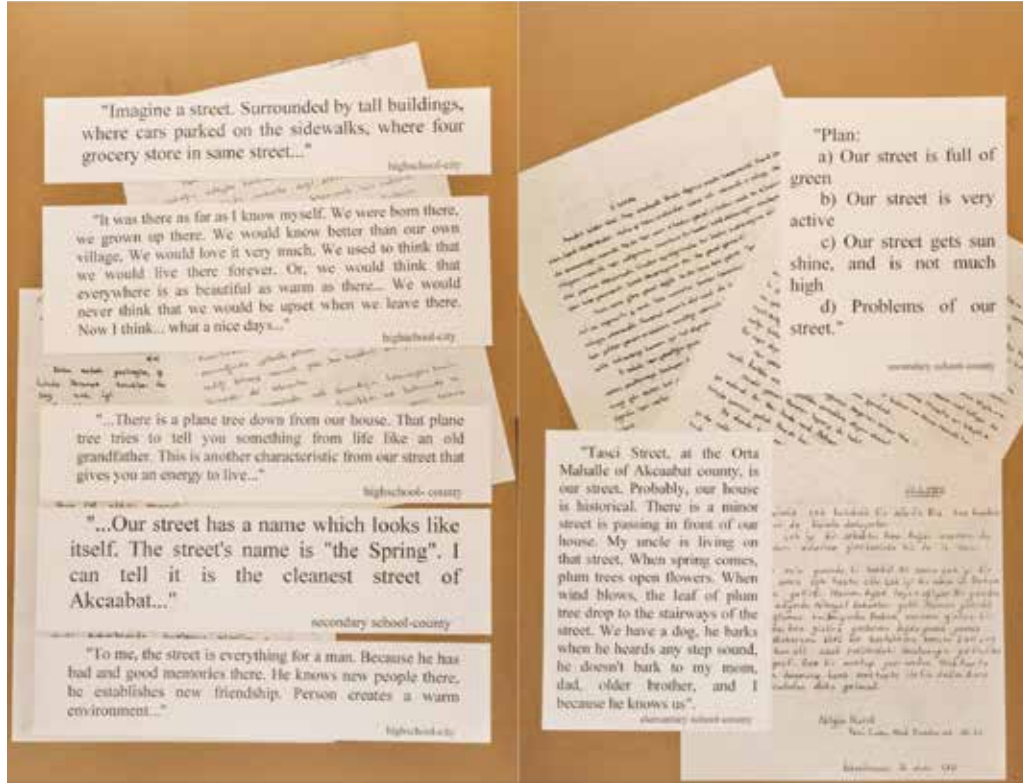
Yaşadığımız çevre, evlerimiz, bahçelerimiz, sokaklarımız, meydanlarımız, kentlerimiz ve insanlarımız, komşularımız, mahallemiz, kentlilerimiz. Bizler yaşadığımız çevreyi nasıl görüyor, nasıl değerlendiriyor, onunla ilgili neler hissediyor, kısacası onu nasıl yaşıyoruz. Yaşadığımız çevre, yaşayan ve yaşayan mekân: Fiziksel/mimari mekân, sosyal mekân, bizlerin insanların hem de aracı durumundalar. Bizler çevreyi düzenliyor, kendimize uyduruyor, kendimiz için onu değiştiriyoruz ve aynı zamanda oluşturduğumuz çevreden olumlu ve olumsuz etkileri alıyoruz.

Amacımız yaşama mekânı oluşturmak, araç; var olan çevre ve sonuç, değiştirdiğimiz çevre ve değiştirdiğimiz çevrenin üzerimizdeki olumlu veya olumsuz etkileri. Bu bir senaryo. Sürekli etkileşim söz konusu. Bu çevre değişiminde, bu tiyatrodaki insanların farklı rolleri var. Kimileri düzenleme, karar uygulama aşamasında devreye giriyor, belki de önemli sorumluluğu üstleniyor, ama bu oluşumda etkilenen rolü oynayan insan çevre oluşumuna aktif katılma, olumluyu destekleme, olumsuza karşı eleştiri, karşı çıkmak konularında bir diğeri kadar önemli rolü üstleniyor. Kişilerin ve rollerinin yanında, önemli etki oluşturan araç, gereçler, teknik ve yöntemler var. Bunların sınanmış olması, olmaması, çevreye gerektiği gibi girmesi, girmemesi...

Evet, pek çok kişi rolü üstleniyor. Kimi başrol, kimi figüran, bazen oyun bir komedi, bazen bir dram olabiliyor. Ama sonuçta hazırlanan, düzenlenen bir yaşama mekânı ve ondan etkilenen yaşayanları var. Yaşayanları, kişiler, gruplar, komşular, mahalleliler, kentliler gibi farklılaşmalar gösterebiliyor.

Konutu, bahçesi, sokağı, mahallesi, kenti yaşama, değerlendirme, bağların oluşması pek çok faktöre bağlı olarak değişiyor; kişileri, grupları, komşuları, mahalleli, kentli, olma değerine getiriyor.

İnsanların mutlu bir şekilde yaşamaları, yaşamlarından hoşnut olmaları, gereksinimlere karşılık veren, olumlu sunulan çevre kimliğiyle-fiziksel çevre, sosyal çevre-paralel olarak çevreye, çevre öğelerine olumlu bağların, duygusal bağların oluşmasıyla, yani insanın kendini çevresinde rahat, huzurlu, mutlu hissetmesiyle olabiliyor. Kimliklendirme, duygusal bağlar, tanıma, tanıtma, benimseme, sahiplenme kapsamında benim, bizim, hepimizin kavramlarının gelişmesi gündeme geliyor.

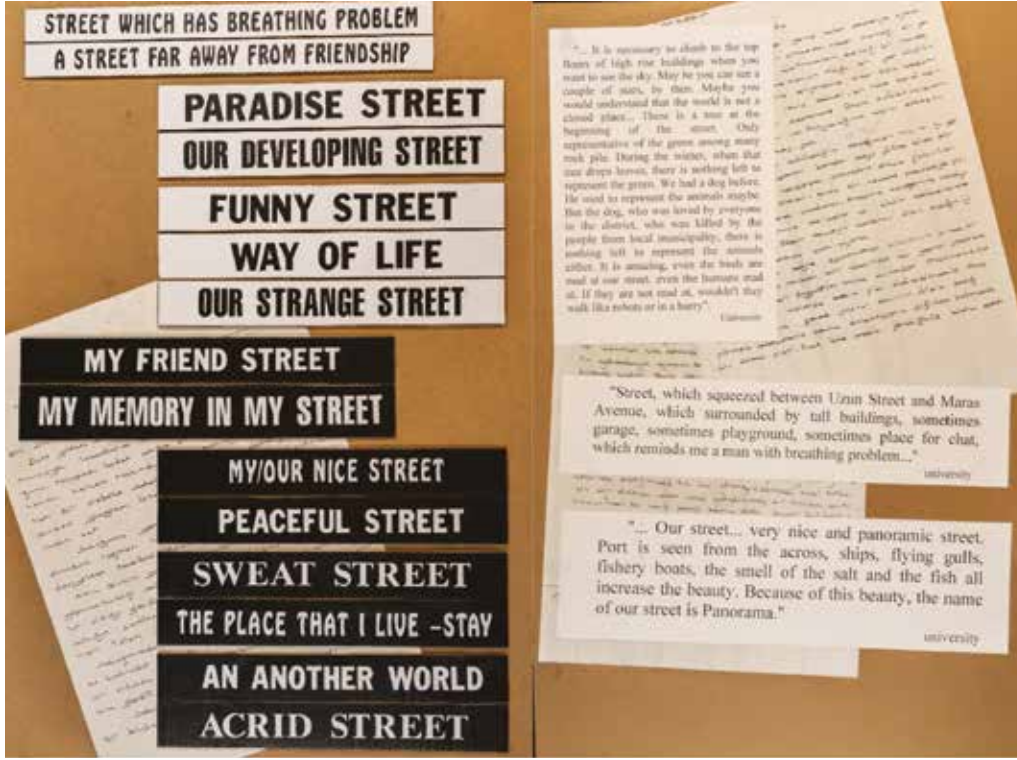
Ana konu, insan ve yaşama-yaşayan-yaşanan mekân olarak belirginleşiyor ve bu konu kapsamında farklı ölçek ve kapsamlarda araştırmaların yapılması önemli bir gereksinim olarak açıkça gözleniyor.

Bu çatışmada, yapılan bir dizi araştırmaların bir başlığında yapılan çalışmalar-
dan örneklemeler getiriliyor. Bu örnekler, ele alınan konunun; etkileşimli oluşum,
kimlik ve kimliklendirmenin etkili bir şekilde açıklanmasında yardımcı oluyor.

Araştırmada konuya “Bizim Sokak” kavramıyla yaklaşılmış ve bizim kavramının
neler çağrıştırdığı, sahiplenme ve kimliklendirmeye neler getirdiği, getirebileceği
başlıklarının incelenmesi, kısacası bu olguların açıklanması amaçlanmıştır. Araş-
tırma, Trabzon ve ilçesi Akçaabat’ta bulunan birer ilkokul, ortaokul, lise ve üni-
versite öğrencileriyle görüşülerek yürütülmüştür.

Çalışma, yazılı-kompozisyon ve çizili resim olarak ilgili dersler kapsamında ele
alınmıştır. Öğrencilerden yaşadıkları çevreyle ilgili olarak “Bizim Sokak” başlığı-
nı işlemeleri istenmiştir. Sonuçta, ele alınan konu can alıcı noktalarıyla, anlamlı
açıklamalarla ortaya konulmuş, yaş, eğitim düzeyi, tecrübe, yaşanan yer, yaşanan
süre, yaşam biçimlerine bağlı olarak anlatımlara ilginç farklılıklar yansımıştır.

Yazılı ve çizili anlatımlarda; anlatılanlar ve vurgulanmalarında farklılıklar görül-
mektedir. Bu, anlatım yollarının kişiye, anlatıma verdiği olanaklarla ilişkilendi-
rilebilir. Yazılı anlatımlarda, anlatım görmeyen veya az gören pek çok öğeye ve
özelliklerinin çizimlerde detaylı olarak verilmesine karşılık, çizilen anlatılmayan

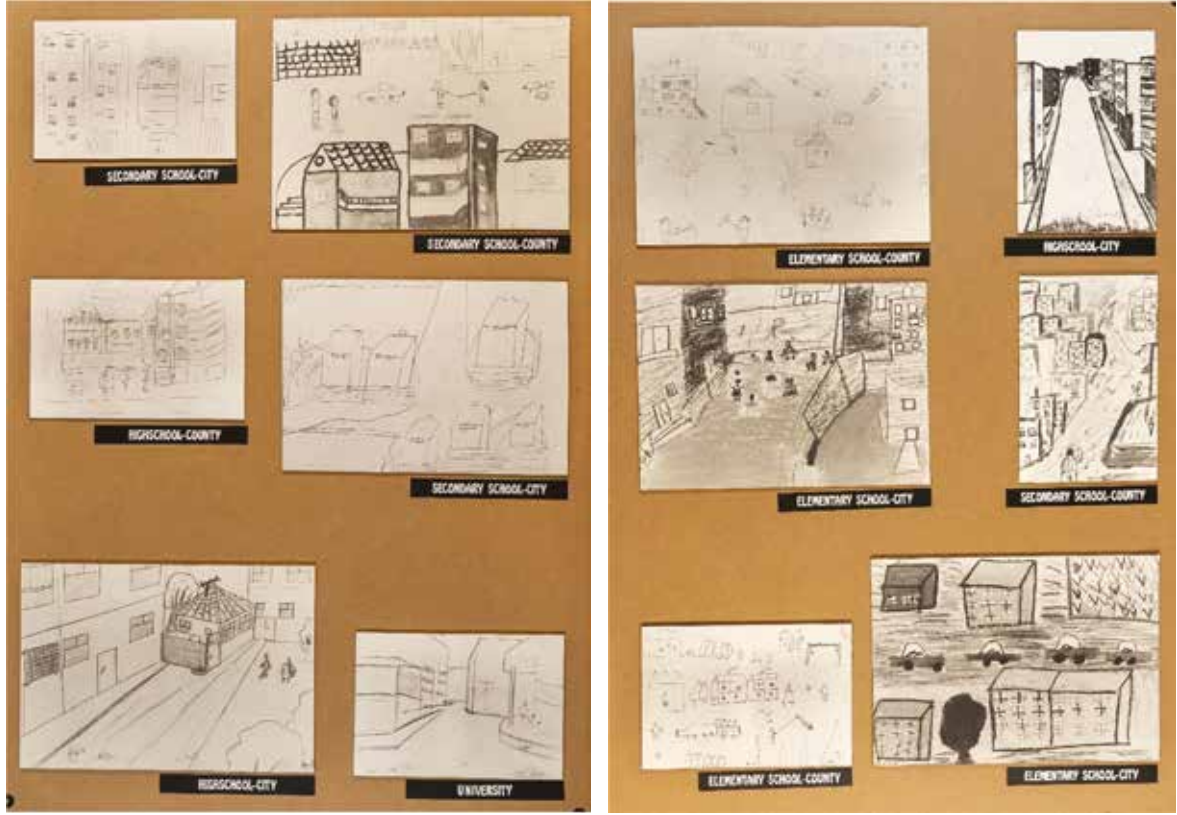
olaylar, isimler, hatıralar, yaşanan çevre ve yaşanan ana bağlı özel detaylar kapsamlı olarak işlenmektedir. Çeşitli anlatımlardaki farklılaşmalar, yoğunluk, çizim kalitesi, anlatım biçimi, vurgulanmak istenen veya akılda kalabilme ve önemlerine ve daha önce değinilen değişkenlere göre belirlenmektedir.

Kompozisyon ve resimlere yalnızca yalın, fiziksel çevre, yapılaşmış çevre kalıyor. Anlatımlarda uzmanlaşmaya gidildikçe, üniversite çağına doğru ilerledikçe yaşanan öğeler parça parça anlatımlardan duygusallıktan uzaklaşmaya, hissizleşmeye, detaylar azalmaya, kaybolmaya, canlılıklar, cansızlıklara dönüşmeye başlıyor.

Eğitim basamaklarında, dolayısıyla yaşla, yaşamayla, birikimlerle oluşan farklılaşmanın yanında il-ilçe, yani yaşanan yerin mekânın olumlu ve olumsuz özelliklerine bağlı olarak da anlatımlar, anlatılanlar farklılaşıyor, ilçe düzeylerinde bozulmamışlık durumlarına göre zenginleşiyor, canlı anlatımlar devreye giriyor.

İlçe-köy çocukları (ilk ve ortaokul) anlatımlarında çevre; çiçek, yeşil su, kelebekle, arkadaşlarına, komşularına kadar yaşama mekânının, yaşanan mekânın hem tüm öğelerini anlatımlarına katarken, kent çocuklarının ifadelerinde eskimiş çevre, değişen çevre kayıplarından bahsedilirken, insanlar, amcalar, nineler yine anlatımlarda kalıyorlar.

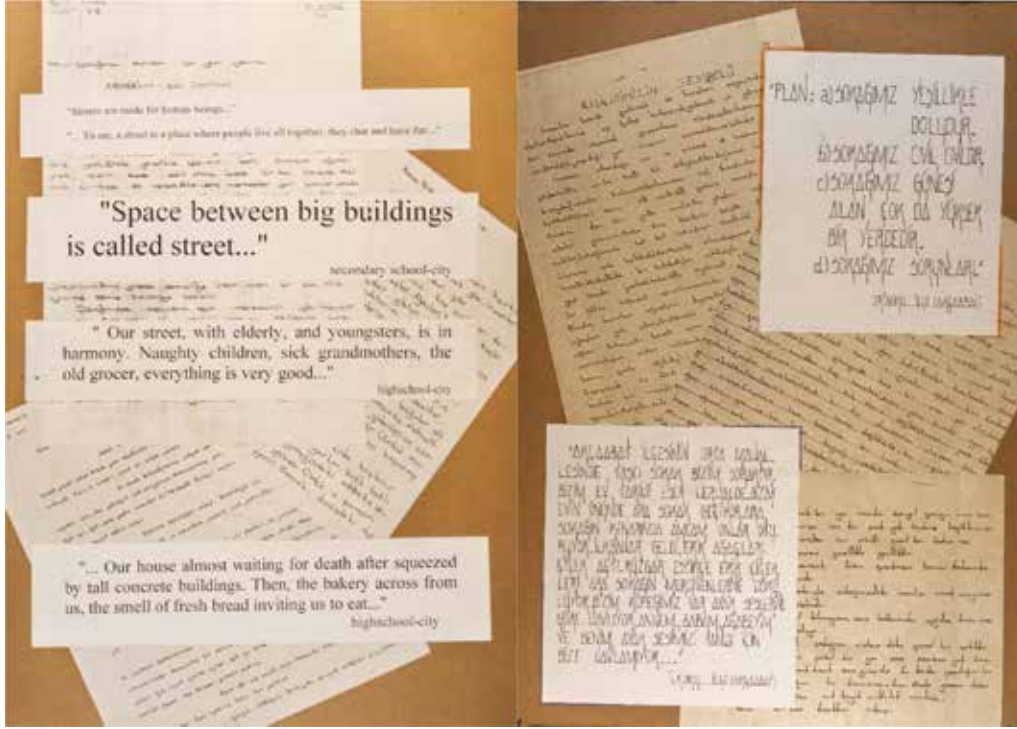
Köy-ilçe çocukları henüz kent çocuklarının yaşadıkları olaydan habersizliğin, diğerleri de olayın izlerini taşıyan, taşımaya başlayan ifadelerini yazılı ve çizili anlatımlarda işliyorlar.

Bütün bunlar gösteriyor ki insanlar sunulan, var olan yaşadıkları çevre paralelinde doğallıklarını, bozulmamışlıklarını koruyorlar, korumaya çalışıyorlar veya pek çok anlatımlarda da dile geldiği gibi karşı koymaya eleştiriye, yakınmaya, istekleri belirtmeye götürüyor insanları.

Yaşadıkları çevreyi en iyi ifade edebilecek grup olarak gözüken üniversite mimarlık öğrencileri, çok yalın, cansız anlatımlarla çevreyi soyutlamış ifadelerle anlatıyorlar. Uzmanlaşmaya gidildikçe veya pek çok şey yaşama birikimi oldukça detaylar elemine ediliyor. İfadelerde değişmeler, gelişmeler, kayıplardan bahsediliyor, değerlendirmeler veriliyor.

Yazılı ve çizili ifadelerde daha neler neler var. Onları okurken veya incelerken insan dalıp gidiyor, başından kalkamıyor, zamanın nasıl geçtiğini hissedemiyor. Çünkü o ifadeler gerçek, onlar yaşantıdan, yaşama mekânından, yaşanan mekândan kesitler, parçalar. Hepimizin gerçeği, işte tüm bu gerçeklerden, hemen hepsinin çok ilginç ve önemli konuları açıklayan çalışmalar içinden, yaşantıdan yaşama mekânından seçilen kesitlerden yalnızca birkaç tanesi. Onları okurken, onlara bakarken, konunun önemini; kimlik, kimliklendirme, çevreye bağlanma, benimseme, sahiplenme olayının insan yaşantısındaki önemini ve yaşama mekânının bütünselliğini ortaya koyan bu çalışmaları izlerken, biraz gülerken, biraz buruk, biraz korkarak, biraz da bir şeyler yapmak, harekete geçmek gerektiği duygusuna ve düşüncelerine kapılacaksınız.

Bütün bu yazılı, çizili anlatımlara ve anlattıklarına bakıldığında, gereksinimleri karşılayacak, olanaklı çevre, benim evim, benim sokağım, bizim sokak, sokağımız, mahallemiz, kentimiz, kentlimiz kavramlarını getirebilecek “benim, bizim, bizlerin” ifadelerini; bağları, sahiplenmeyi geliştirebilecek çevre kimliği sunumları; hoş yaşama çevrelerinin yaşayanlarına verilmesinin ne kadar önemli olduğu ve insanların tüm hayatını etkileyen çevrelerinin oluşturulmasında ne kadar hassas davranılması gerektiği, altı çizilecek bir sonuç olarak bir defa daha görülmektedir.

Maketler-Modellerde Sokaklar:

Maket Cepheler ve

Kütle Maketleri

Özellikle ortam değerlerini sergileyen bina, bina grubu ve yakın çevresi veya doku ölçeğinde, farklı konum ve amaçlarla yapılan saptama ve tasarımlarda veya müzecilik yaklaşımlarında, gerek çalışma süreci içinde gerekse yapılan çalışmaların sonuç ürünlerinin sergilemelerinde, katılıma açılmalarında, paylaşma amaçlı çalışmalarda, sunuşlarda etkili ve önemli bir başlığı oluşturmaktadır. Etkili bir sunuş tekniği olarak üç boyutlu maket modeller etkili tekniklerdir. Maket modeller amacına göre farklı denemelerin yapılabileceği ürünlerdir. Maket model olgusu pek çok yönüyle bilgisayarla üretilen iki boyutlu- üç boyutlu görüntülerin önünde olacak algılama kalitesi yüksek çalışmalardır. Bu bağlamda belirlemeleri (konum planı, plan, kesit, görünüş) yapılmış sokaklar üzerinde “ Cephe -Maket” tekniği geliştirilmiş ve 13 sokakta uygulanmıştır.

Burada/ bu alt bölümde /maket cephelerde sokaklar bölümünde, kentsel dış mekânlardan geleneksel dokudaki sokaklar-Trabzon Sokakları üzerine yapılmış çalışmaların, kaybolan örnekleriyle birlikte, tanıtılması, paylaşılması katılıma açılması amaçlı yapılan bir sergi çalışmasında geliştirilen maket-cephe tekniği, özellikleri ve sunduğu tanıttığı sokaklarla ele alınmakta ve sergilenen ürünlerden örneklenmektedir.

Ürünlerin sergiye hazırlanma aşamasında izleyenlerin, hemen herkesin rahatlıkla algılayabileceği, anlayabileceği, üzerinde tartışabileceği etkili sergileme-sunu biçimleri oluşturma konusu önemliliği ile gündeme geldi.

Sokak mekânının fiziksel kimliğinin etkili bir şekilde sunulması çalışmalarına, üçüncü boyuta yönelen kademeli bir derecelenme içinde kabartma tekniği oluşturma amacıyla başlandı. Maket-cephe sunuş tekniği düşüncesine, iki boyutlu çalışılan teknik eskiz çalışmalarının ardından deneme amacıyla üçüncü boyutta model oluşturularak düzenlemeler yapıldı, kararlar netleştirildi. Maket cephelerin hem teknik yönüyle hem de ifade etmesi amaçlanan mekân kimliği doğrultusunda renk, doku, malzeme kullanımlarıyla birlikte detaylarının nasıl yansıtılacağı konusunda kararlar kesinleştirildi. Örnek denemeler sonrasında teknik açıklık kazandı ve uygulama aşamasıyla CEPHE-MAKET’ler tamamlandı.

Bu bağlamda çalışmanın bu bölümünde yer alan ürünlerin sergilemelerinde, katılıma açılmalarında, paylaşma amaçlı çalışmalarda sunuşların da etkili ve önemli bir başlığı oluşturduğu deneyimlenmiştir. Maket Modellerin içinde üç boyutlu maket modeller, etkili bir sunuş tekniği olarak görülmektedir. Maket modeller amacına göre farklı denemelerin yapılabileceği ürünlerdir.

Maket model olgusunun günümüzde de pek çok yönüyle bilgisayarla üretilen iki boyutlu- üç boyutlu görüntülerin önünde olacak, algılama kalitesi yüksek çalışmalarından olduğu söylenebilir.

Malzeme -Renk -Doku ve İlgili Biçimsel Kararlar'a kısaca değinmek gerekirse tüm sergi ürünlerinde mümkün olduğunca doğal görünüm hedeflendi, atık karton malzemelerle çalışıldı. Maketler grafik anlamda sadeleştirildi. Önemli olan, sokakları oluşturan ana öğelerin ve ilkelerin görüşülebilirliğinin arttırılmasıydı.

Sergi ürünlerinin oluşturulmasında, fotoğrafların alt zeminini oluşturan yüzeyler ve rölöve paftaları zamanının koşullarına bağlı olarak bu sergiye özel hazırlandı. Altı-ğri gri kartonlar, üst yüzeyi paket-ambalaj kağıtlarından satın alındı, kesildi;üniversitenin ilgili fakültesinde tutkallanarak mukavvaya iki yüzünden tutkalla yapıştırıldı ve sıcak preslendi, oradan matbaaya gidilip nihai ölçülerine bağlı olarak kesildiler. El emeği olarak hazırlanan bu paftalar üzerinde çalışıldı.

Rölöveleri veren paftalar için de yine zamanın koşulları içinde Ankara'ya gidildi ve bütün gece fotokopicide kalarak renkli kartonlara aktarımlar yapıldı.

Sergi ürünlerinin saklanması ve sergilenecek adreslere gönderilmesi için özel, koruyucu hedefli geliştirilen detayları ile sandıklar oluşturuldu. Dış ve iç yüzeyde özel detaylar geliştirildi.Sonuç olarak sergi ürünleri sandıklarıyla her sergileme yerine giderken bir iki defa küçük bozulmaların/yıpranmaların dışında amaçlandığı gibi sağlam ulaştılar ve geri dönüş yaptılar.

Düz Sokaklar

Hükümet Caddesi 1 Yalı Sokak - Sürmene

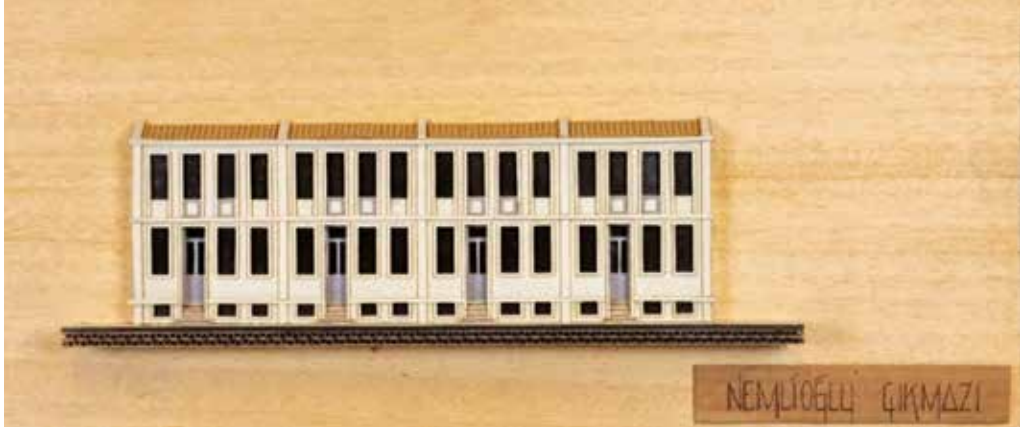
Türkoğlu Caddesi

1 Nolu Deniz Sokak

Nemlioğlu Cemal Çıkmazı

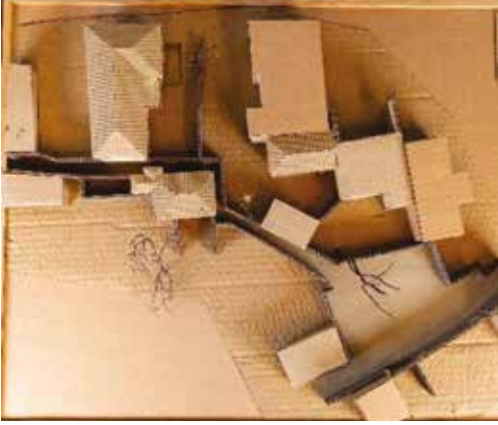
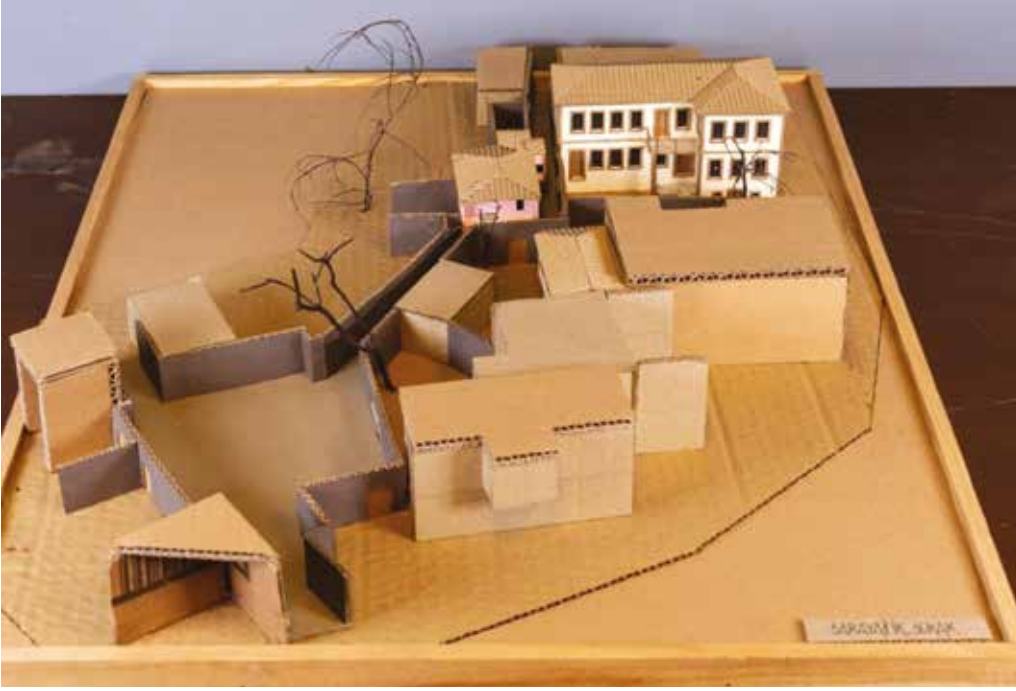
Emin Alemdar

Çayır Çıkmazı

Sarayatik Sokak

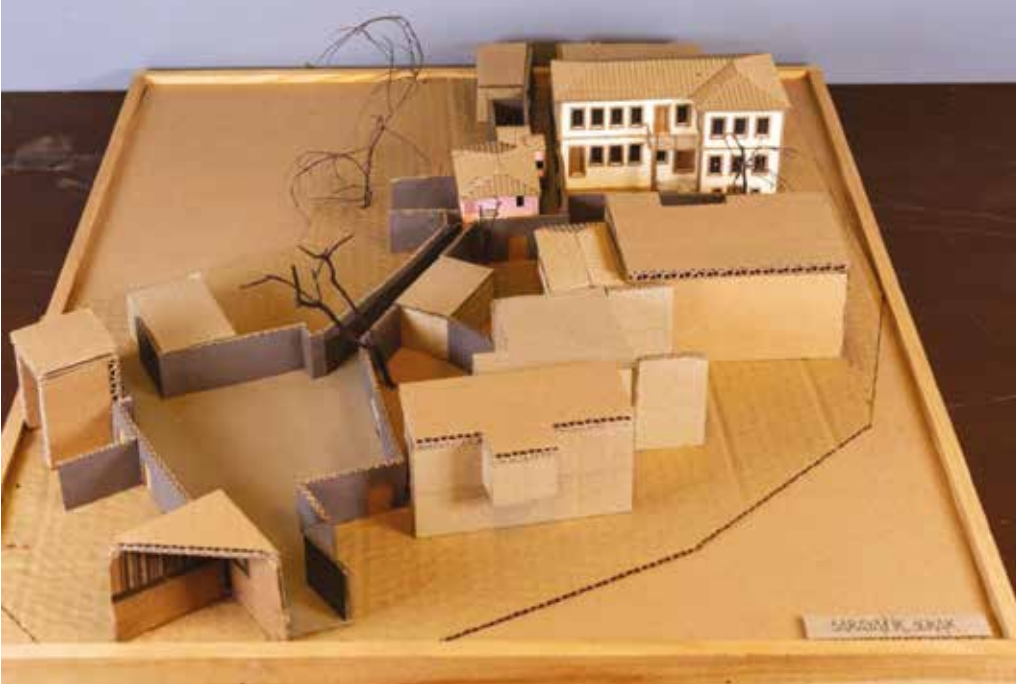

Kenanoğlu Sokak

Merdivenli Sokaklar

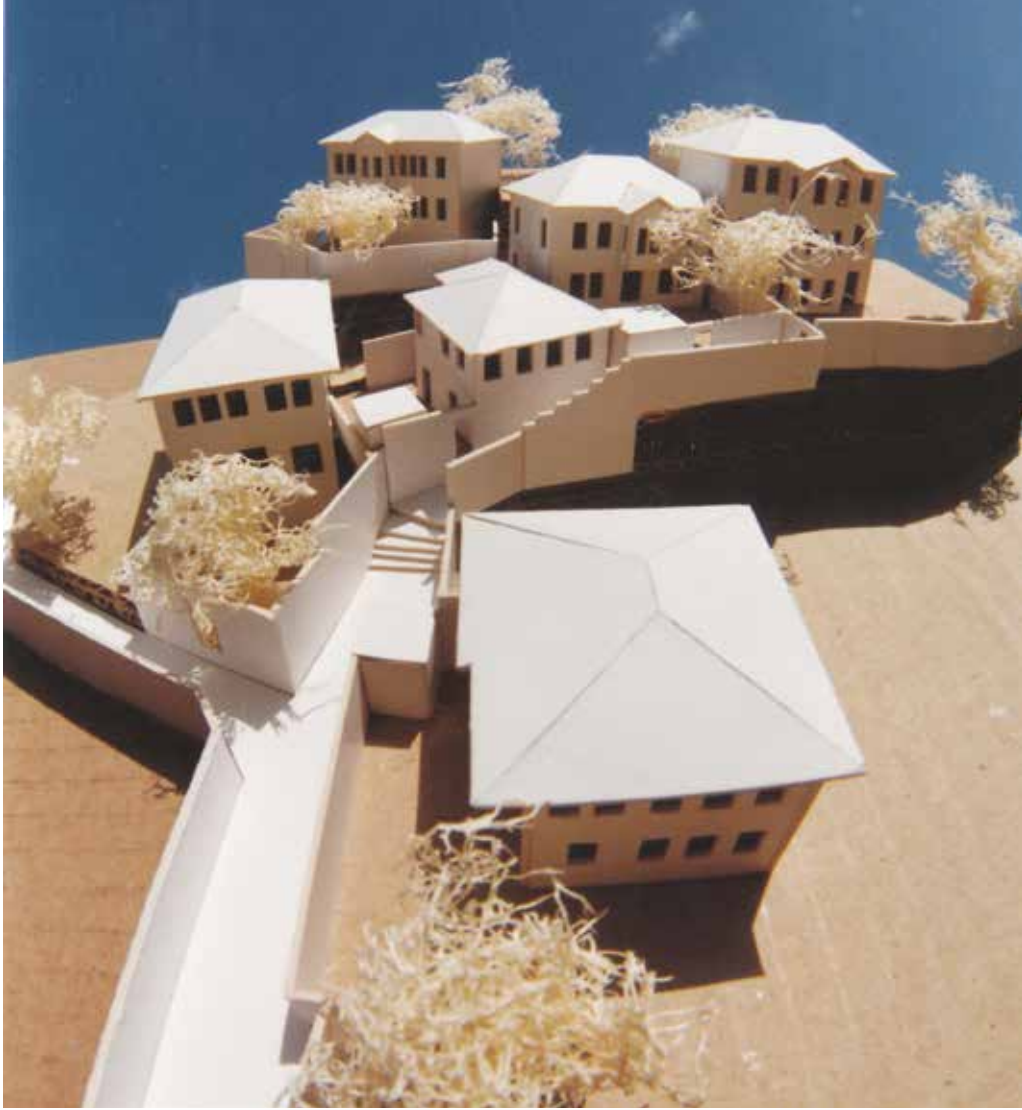
Kuzgundere Sokak

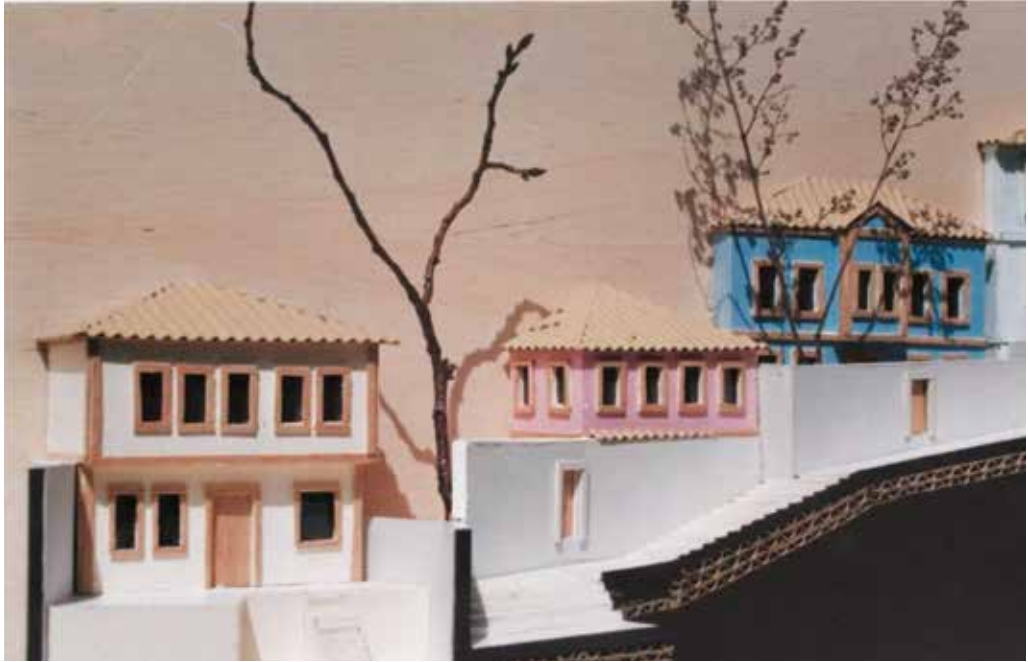
Kuzgundere Sokak

Soğukçeşme Çıkması

Soğukçeşme Çıkması

Soğuksu Caddesi -Hasanbaş Çıkmaı

Soğuksu Caddesi -Hasanbaş Çıkması

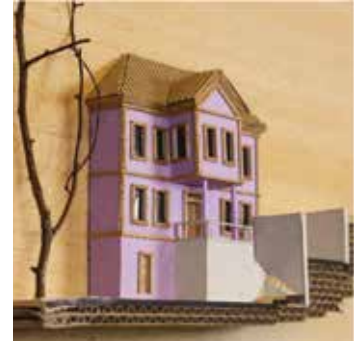

Eğri Sokaklar

Dutlu Sokak

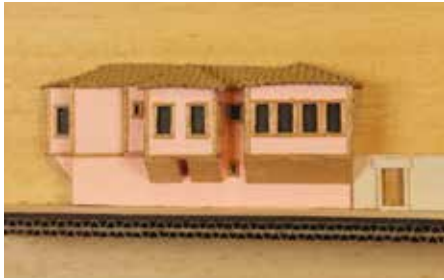
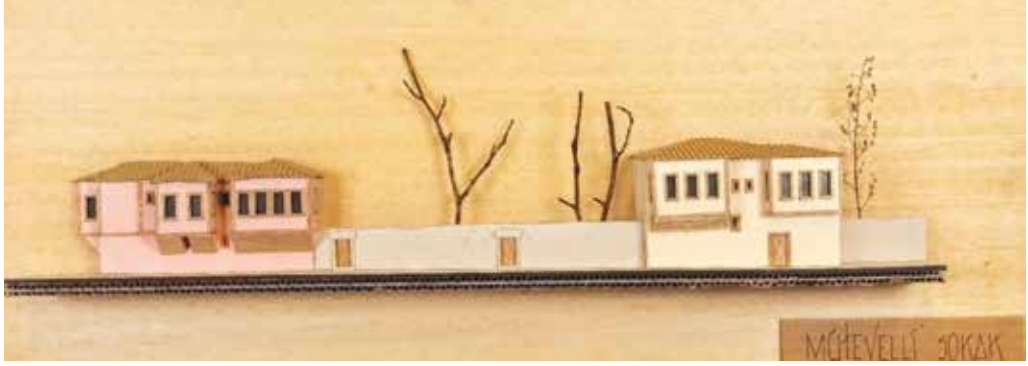
Dutlu Sokak

Limonlu Sokak

Mütevelli Sokak

Deniz Sokak

Açıklanan amaç ve kapsam içinde çalışılan sokaklar yer aldıkları tüm reyonlarda, sergileme süresince etkili oldu, ilgi topladı. Burada sadeleştirme ve abartma yoluyla istenilen şeylerin vurgulanmasıyla oluşturulan iki ve üç boyutlu oluşumun etkileri görülmekteydi. Bu yönüyle, geliştirilen, gerçekleştirilen sergi, ürünleriyle yakın-çevre algılama ölçeğinde farklı alanlarda farklı amaçlarla kullanılmaya elverişli bir teknik olarak işlenebilir özellikleri sergiledi. Bununla birlikte ürünlerin sergilemelerinde, katılıma açılmalarında, paylaşma amaçlı çalışmalarda sunuşların da etkili ve önemli bir başlığı oluşturduğu deneyimlenmiştir.

Sokaklarımız Sergisi, bu bölümde açıklandığı üzere çok yönlü, özel sonuçlara, duygulara, paylaşımlara zemin hazırlamıştır. Açıklanan bağlamda bu anlamda çalışmaların yapılması, hızlı yok oluş sürecini yaşayan örneklerin belgelenmesi, sürekliliğinin sağlanabilmesi, yararlanma potansiyelinin tartışılabilmesi açısından önemli ve gerekli olan dokümanlar-ürünler olarak dökümantasyon-arşivleme önem arz etmektedir. Hazırlanmış olan ve izlenime sunulan, izleyicilerle buluşan söz konusu "Sokaklarımız" sergisi aynı zamanda yapılan veya yapılacak çalışmalara zemin oluşturabilen, paylaşılması, tartışmaya açılması yönünde, farklı yöntem ve tekniklerle gerçekleştirilecek çalışmaların yapılması; tanıma, sahiplenme, bilinç oluşturma-kuvvetlendirme, eyleme yöneltme açısından da özel bir önem taşımaktadır.

Kaynaklar

- Çevik, S. (1984). *Sokaklarda Mekân Oluşumuna Trabzon Ölçeğinde Tipolojik Dair Yaklaşım Örneği*, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), KTÜ, Trabzon.
- Çevik, S. (1989 a). *Yaşayanların Dilinden Sokaklar*, Araştırma, (Basılmamış), Trabzon.
- Çevik, S. (1989 b). "Bizim Sokak", Araştırma (Basılmamış), Trabzon.
- Çevik, S. (1991). *Mekân-Kimlik-Kimliklendirme*, Doktora Tezi, (Basılmamış), KTÜ, Trabzon.
- Çevik, S. (1982). *Anadolu Türk Kentleri'nde Kentsel Mekânlar ve Ögeleri*, kişisel özgün araştırma.

Trabzon Sokakları'nın Dönüşümü

Örnek Sokaklar'ın Değişimi-Dönüşümü ve Kayıplar: 1982-2024/25 Yılları

Örneklenen değişime-dönüşüme, kayıplara zemin oluşturan olasılı nedenler, kente dair kararlar, projeler, politikalar

Özgün araştırma bölümü devamında, sokakların fiziksel-mimari mekânına dair 1982 tarihli durumları ile değişim-dönüşüm görünümelerini veren, yani 2024-2025 yıllarından fotoğrafları ile Trabzon Sokakları özelinde Trabzon Kenti ve Mekânlarının değişimi-dönüşümü genelinde özet bakış verilmektedir. Bu alt bölümde sokaklara dair değişimler-kayıplar özetlenmekte ve fotoğraflarla desteklenmektedir.

Trabzon Sokakları başlığıyla çok adımlı, çok katmanlı bir araştırmanın detaylı sonuçları ve değerlendirmelerinin yer aldığı 3. Bölümün sonunda, Trabzon Sokakları; Fiziksel-Mimari Çevre, Sosyal Çevre oluşumundan, Yapılaşmış Çevre ve Sosyal Çevre Arasındaki İlişkiler' e kadar geniş bir detaylanma içerisinde incelenen ve paylaşılan tüm adımları özetleyen, kısa bir bakış sağlayan anlatımla verilecektir. Bu bağlamda; "Çizgilerin Dilinden" ve "Yaşayanların Dilinden" bölümleri aynı isimle örneklendirilerek verilecektir. Bunun devamında sokakların 1982'den başlayan saptama çalışmaları, 1982 tarihli durumları günümüzde, yani 2024-2025 yıllarından fotoğrafları ile (gerektiğinde ara dönemler de verilmektedir) Trabzon Sokakları özelinde Trabzon Kenti ve Mekânlarının değişimi-dönüşümü genelinde var-yok/var hiç yok, az var-çok yok, çok var-az yok bakışını da getirebilen açıklamalarla verilecektir. Bununla birlikte örneklenen değişime-dönüşüme, kayıplara zemin oluşturan olasılı nedenler, kente dair kararlar-projeler de adlandırılarak kısaca verilecektir.

Trabzon Sokakları I - Örnek Sokakların Değişim-Dönüşümü ve Kayıplar: 1982-2024/25 Yılları

Örneklenen değişime-dönüşüme, kayıplara zemin oluşturan
olasılı nedenler -kente dair kararlar- projeler

Tablo 1.Trabzon Sokakları-Örnekler

DÜZ SOKAKLAR	
Sürekli	(1) Hükümet Cad.1 Yalı Mah.-Sürmene (2) Türköğlu Cad. Yalı Mah.-Sürmene (3) Hükümet Cad.2 Yalı Mah.-Sürmene (4) 1 Nolu Deniz Sok. Kemer kaya Mah.-Trabzon (5) Soğuksu Cad. Gülbaharhatun Mah.-Trabzon (6) Nemlioğlu Cemal Sok.Cumhuriyet Mah.-Trabzon (7) Emin Alemdar Sok.-Çarşı Mah.-Trabzon (8) Sarayatık Sok. Ortahisar Mah.-Trabzon (9) Kenanoğlu Sok. Pazarkapı Mah.-Trabzon
Süreksiz	(10) Çayır Çıkmazı Gazipaşa Mah-Trabzon (11) Nemlioğlu Çıkmazı Çarşı Mah.-Trabzon
EĞRİ SOKAKLAR	
Sürekli	(12) Dutlu Sok. Ortamahalle-Akçaabat (13) Limonlu Sok.Çömlekçi Mah.-Trabzon (14) Mütevelli Sok. Ortahisar Mah-Trabzon (15) Deniz Sok. Kemer kaya Mah.-Trabzon
MERDİVENLİ SOKAKLAR	
Sürekli	(16) Merdivenli Sok.1 Yalı Mah.-Sürmene (17) Kuzgundere Sok. Hacıkasım Mah.-Trabzon (18) Emin Alemdar Sok. Çömlekçi Mah.-Trabzon (19) Kuruçeşme Sok. Çömlekçi Mah.-Trabzon (20) Zeytinlik Sok. Gazipaşa Mah.-Trabzon (21) Mısırlıoğlu Sok. Kemer kaya Mah.-Trabzon
Süreksiz	(22) Merdivenli Sok.2 Yalı Mah.-Sürmene (23) Soğukçeşme Sok. Gülbaharhatun Mah.-Trabzon (24) Dervişpaşa Çıkmazı Hacıkasım Mah.-Trabzon (25) Hasanbaş Çıkmazı Gülbaharhatun Mah.-Trabzon

Yalı Sokak (Hükümet Caddesi) Sürmene, Trabzon

AZ VAR, ÇOK BOZULMUŞ

Nedeni: Yanlış-eksik koruma ve yeni yapılaşma politikaları

Sokakta var olan ve Sürmene adına, bir bütünü tanımlayan konut dizisinden günümüze sadece üç tanesi kalmış.

Sokak etkisi zayıflamış, hatta kaybolmuş.

Bina ve bahçe girişleri orijinali dışında çalışılmış.

Yenilenen, restorasyonu yapılan bina, renk de dahil olmak üzere orijinaline uygun değil.

Ancak korunmuş olması olumlu ve çok önemli bir tavır.

Diğer binalar çok harap durumda.

Konutlar dizisinin aralarında, arkalarında, karşılarında tamamen olumsuz, yüksek ve yoğun yapılaşma var.

Korunan, korunması gerekli binaların etki alanı kavramı unutulmuş ...

1982 Yılı

1982 Yılı

1989 Yılı

1989 Yılı

2025 Yılı

2025 Yılı

2025 Yılı

2025 Yılı

Yalı Sokak (Türkoğlu Caddesi) Sürmene, Trabzon

ÇOK AZ VAR, ÇOK BOZULMUŞ

Nedeni: Yanlış-eksik koruma ve yeni yapılaşma politikaları

Sokakta var olan yine bir bütünü tanımlayan konut dizisinden günümüze ikisi ikiz ev olmak üzere sadece üç tanesi kalmış.

Çok özel bir bina olan, sokak oluşumunu tamamlayan, bütünleyen ilk bina yok.

Sokak etkisi zayıflamış, kaybolmuş

Yenilenen, restorasyonu yapılan bina, konut dışında farklı bir bina gibi duruyor. Ancak korunmuş olması olumlu ve çok önemli bir tavır.

Diğer binalar çok harap durumda.

Konutlar dizisinin aralarında, arkalarında, karşılarında tamamen olumsuz, yüksek ve yoğun yapılaşma var.

Korunan ve korunması gerekli binaların etki alanı kavramı unutulmuş...

Kimlik adına en etkin öğelerden olan adlar-isimler ve bununla beraber anlam kaybolmuş.

Sokak Türkoğlu olan adını kaybetmiş. Sokağın ismi Türkocağı olarak değiştirilmiş.

1982 Yılı

1 Nolu Deniz Sokak. Kemerkaya Mahallesi Trabzon

ÇOK AZ VAR

NEDENİ : Yanlış-eksik koruma politikaları

Sokakta köşe konumlu Trabzon Evi özelliklerini bulunduran konut yok.

Bahçeyi sınırlayan sağır duvar üzerindeki kapı kapatılmış.

Bu duvar üzerinde yer alan çeşme artık tanınmıyor.

Bu sokağa çeşmeyi görecek şekilde açılmış sokak değişmiş, renk seçimi olumsuz.

Ölçü-Oran bozulmuş.

Çocuklar yok.

1982 Yılı

1982 Yılı

1982 Yılı

1982 Yılı

2025 Yılı

Soğuksu Cad. Gülbaharhatun Mah. Trabzon

HİÇ YOK, İZ YOK

NEDENİ: Ulaşım projesi: Tanjant ve Erdoğan Yolu

Hiçbir şey, hiçbir iz kalmamış.

Artık Atapark'tan Erdoğan'ya dönüşte yer alan, o çok özel binalar, konutlar, konutların tanımladığı bütünsel oluşum ve akasya ağaçları yok.

O binaların arasından yukarı doğru çıkan Hasanbaş Çıkmazı da yok.

Kimlik değerleriyle Yer'i tanımlayan hiçbir şey kalmamış.

1982 Yılı

1982 Yılı

1989-1990 Yılı

Haziran 2025

Nemlioğlu Cemal Sok. Cumhuriyet Mah. Trabzon:

AZ VAR, İşlev değişimi

NEDENİ: Yanlış-eksik koruma, canlandırma politikaları

Sokakta, Trabzon Taş Yapı Mimarisi ile oluşmuş dizi-sıra evlerden çoğu yıkılıp yerine katlı betonarme yapılar yapılmış.

Yeniden işlevlendirme ile sokağın canlı kalması adına olumlu katkıları var.

Ancak yeniden işlevlendirme/işlev değişimi ile gelen yeni atmosfer bir karmaşa görüntüsü sunmakta .

1982 Yılı

Haziran 2025

Emin Alemdar Sok. Çarşı Mah. Trabzon

ÇOK AZ VAR

NEDENİ : Yanlış-eksik koruma politikası

Sokakta, Trabzon Taş Yapı Mimarisi ile yapılmış dizi-sıra evlerden bir tanesi günümüze ulaşmış durumda (1982 yılında yapılan belirlemelerde de dizi konutlardan yine aynı bina mevcuttu. Yani bozulma/yıkım 80 öncelerinde gerçekleşmiş).

Varlığını sürdüren bina aynı konumda, aynı terk edilmişlikle bekliyor.

1982 Yılı

Haziran 2025

Sarayatik Sok. Ortahisar Mah. Trabzon

AZ VAR, ÇOK BOZULMUŞ

NEDENİ: Yanlış-eksik koruma-canlandırma politikası

Sokak girişinden meydana ulaşmada, meydana ve devamında etkili yıkım, değişim var.

Sokağın girişindeki binanın yıkılması, sokağa konumu, biçimsel özellikleri ile getirdiği manzara/seri görüşlerdeki etkinin azalması ve sokağın kapalılığını yitirmesine neden olmuş. Sokak oluşumu, sokak resmi önemli ölçüde kaybolmuş.

Meydana varıştaki yeni bina her yönüyle olumsuzluk sergiliyor.

Meydana yerleştirilen çiçeklik gibi ikincil öğelerle, zemin malzemesi ve dokusu, meydan görüntüsüne, kullanımına, yaşantısına kuvvetli olumsuzluklar getiriyor.

Bahçe duvarlarında yapılan değişiklikler de olumsuz olup artık orada yaşayanların duvar önlerinde, köşelerde oturup sohbet etme şansı kalmamış.

Bu durumuyla meydan, farklı yaşlardan kullanımlara olanak sunan kalitesini büyük ölçüde kaybetmiş durumda.

Sokak yaşayanlarından çok artık sokak-meydancıkta yabancılar, ziyaretçiler var.

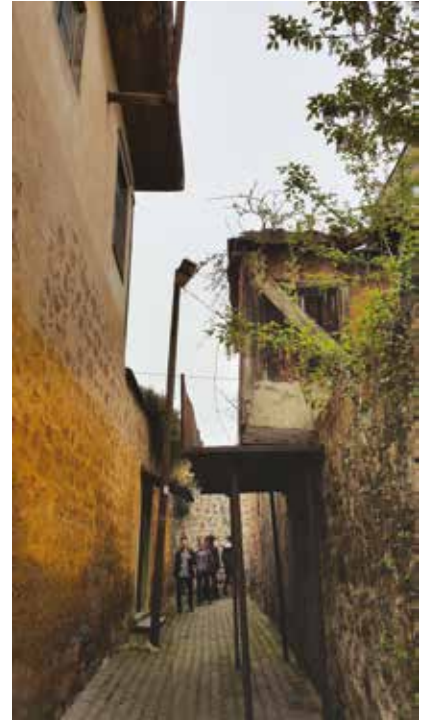
Açıklanan başlıklarda yeniden çalışılması, dengenin korunması Yer'in Ruhu adına çok önemli.

1982 Yılı

1989 Yılı

2018-2019 Yılları

Haziran 2025

1982 Yılı

1982 Yılı

1989 Yılı

2025 Yılı

2025 Yılı

2025 Yılı

2018-2019 Yılları

Kenanoğlu Sok. Pazarkapı Mah. Trabzon

AZ VAR, ÇOK BOZULMUŞ

NEDENİ: Pazarkapı Dönüşüm Projesi ,Yanlış-eksik koruma politikası

Sokağın adı değiştirilmiş, adı başka bir sokağa verilmiştir. Sokağın yeni adı Elveda Sokak olmuş.

Camii orada, ancak sokak bağlamından kopmuş durumda.

Sağır duvarlarıyla sokağı belirleyen kapı ve çeşme ve ağaçlarıyla , fiziksel mekânı belirleyen bahçe/vakıf bahçesi ortadan kalkmış.

Bugünkü kullanımı (geçici) otopark. Bu durum sokağın kapalılığını daha doğrusu sokak oluşumunu ortadan kaldırmış.

Renk ve malzeme konusu dikkatle ele alınmalı.

Sokağın devamındaki sokakta, yeni adıyla Kenanoğlu Sokak'ta gerçekleşmiş bazı yenilemeler olumlu. Bununla birlikte orijinaline uygun olmayan yenilemeler de var.

1982 Yılı

1982 Yılı

2025 Yılı

2025 Yılı

2025 Yılı

2025 Yılı

2025 Yılı

Çayır Çıkmazı Gazipaşa Mah. Trabzon

VAR, BOZULMUŞ, İŞLEV DEĞİŞMİŞ -Kısmen

NEDENİ: Yanlış-eksik yapılaşma-koruma politikası

Sokağa karakterini veren sınırı, Trabzon Taş Yapı Mimarisi ile oluşmuş dizi-sıra evlerden oluşmaktadır. Sokağın diğer sınırı bozulmuştur.

İki binada yenileme, yeniden işlevlendirme görülmektedir.

Orijinal malzeme ve renk varlığına uyulmamıştır.

Üçüncü bina olumlu müdahale beklemektedir.

Yeniden işlevlendirme ile sokağın canlı kalması adına olumlu katkıları var.

Ancak yeniden işlevlendirme/işlev değişimi ile gelen yeni atmosfer bir karmaşa görüntüsü sunmakta.

1982 Yılı

2025 Yılı

Nemlioğlu Çıkmaşı Çarşı Mah. Trabzon

VAR, İŞLEV DEĞİŞMİŞ

NEDENİ: Olumlu koruma-canlandırma politikaları

Sokak, Trabzon Taş Yapı Mimarisinde oluşmuş karşılıklı (bahçe karşılıklı) konumlanmış, dizi-sıra evlerden oluşmakta. Sokak sınırını bina yüzeyleri oluştururken, diğer sokak sınırı karşı konumlu dizi evlerin bahçeleri ile sınırlanmakta.

Sokağı cepheleriyle belirleyen binalar ve sokak kapsamında yeniden işlevlendirme ve yenileme, canlandırma çalışmaları görülmekte. Bu durum olumlu bir değişim olarak ifade edilebilir. Kent merkezinde bulunan bir sokak olarak canlı bir yaşam ortamı sunmakta.

Bununla birlikte, asli değişimlerde, orijinal malzeme ve renk varlığına uyulmamış.

1982 Yılı

1982 Yılı

2025 Yılı

2025 Yılı

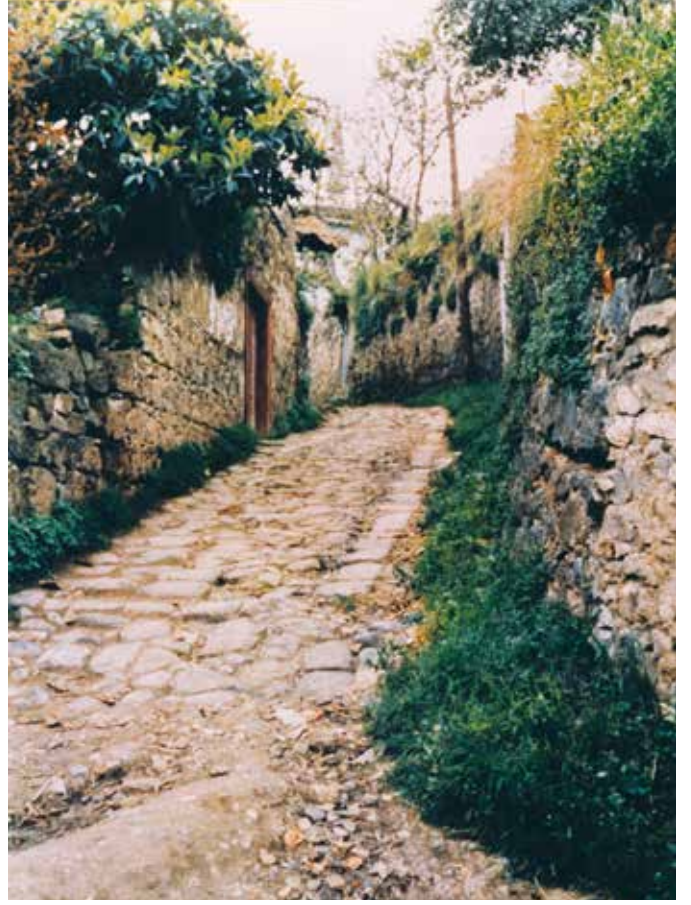
Dutlu Sok. Ortamahalle Akçaabat, Trabzon

VAR, AZ VAR, ÇOK YOK, BOZULMUŞ

NEDENİ: Sit alanı, yanlış-eksik koruma-canlandırma ve politikaları

1982 Yılı

1982 Yılı

2025 Yılı

2025 Yılı

1982 Yılı

2025 Yılı

1982 Yılı

2025 Yılı

1982 Yılı

2025 Yılı

1982 Yılı

2025 Yılı

Sirt Sok. Ortamahalle Akçaabat, Trabzon

ÇOK YOK, BOZULMUŞ

NEDENİ: Ulaşım Projesi

Bir mahalleye, bu özgün oluşumuyla öne çıkan bu kentsel dokuya, ulaşım-yol projesiyle yapılabilecek en kötü müdahale yapılmış. Mahalle bu bölümüyle parçalanmış, kayıplar vermiş. Bunun yanında Ortamahalle'ye Dutlu Sokak'a veya Sirt Sokak'a ulaşmak için gereken yüksek bir istinat duvarını merdivenle aşmak ya da taşıt trafiğinin de olduğu ne olduğu belirsiz bir tünelden geçmek ya da karşı mahallenin yolundan gelmek alternatifler arasında.

Sokağın, sokakların kimliği, Yer'in Ruhu adına önemli kayıplar yaşamış.

Sit alanı olduktan sonraki yenileme davranışlarında sokağın yaşatılması, varlığını sürdürebilmesi adına olumlu.

Bununla birlikte/yine de olumsuzluklar var. Cami avlusu yıllar içinde farklı şekillerde değişmiş, buna bağlı olarak avlu altında bulunan dükkân kaldırılmış ve bu durum sonuçta sokağın kapalılığına olumsuz etki getirmiş. Aynı zamanda dükkân ile yaratılmış olan iletişim, karşılaşma şansı da ortadan kalkmış.

Bahçe duvarlarındaki orijinaline uymayan değişim olumsuzdur (ölçü ve biçimlenme-duvar üstü kiremit).

Koruma altında olan tüm binaların aynı renkte olması, sokağın atmosferini, hem sokağın hem de konutların kendi kimliklerini, ciddi şekilde olumsuz etkilemiş.

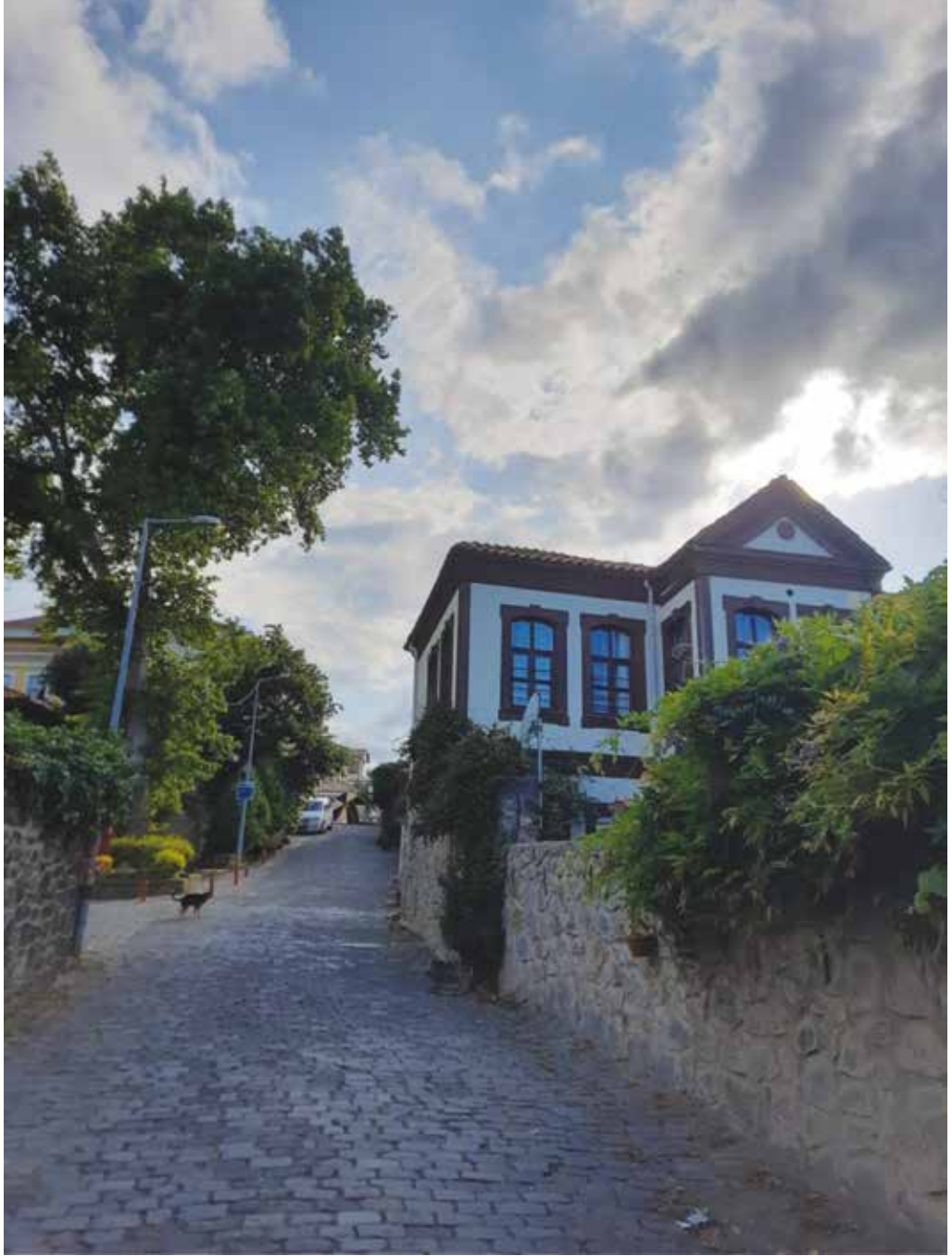
Sokak yaşayanları da değişmiş ki bu durum orada yaşayanların da ifade ettiği bir durumdur.

Sokak yaşamsal anlamda yaşayanlarıyla birlikte sergilediği canlılığı kaybetmiş.

Ona bağlı, ona götüren sokaklardan Tellioğlu Sokak, Telli Sokak olmuştur. Yani yine bir kimlik ögesi olan sokak adı değiştirilmiş.

1989 Yılı

2025 Yılı

Limonlu Sok. Çömlekçi Mah. Trabzon

HİÇ YOK, İZ YOK

NEDENİ: Çömlekçi Dönüşüm Projesi, yanlış-eksik koruma-canlandırma ve dönüşüm politikaları

Yıllar içinde özgün konumundan uzaklaşan Limonlu Sokak, büyük değişim-dönüşüm yaşayan Çömlekçi kentsel dokusunda, Çömlekçi Dönüşüm Projesi kapsamında iz bırakmadan ortadan kaybolmuş.

Sadece sokağın girişindeki binanın duvarındaki levhada adı kalmış.

1982 Yılı

1982 Yılı öncesi

2025 Yılı

Mütevelli Sok. Ortahisar Mah. Trabzon

HİÇ YOK, İZ YOK, İSİM YOK/DEĞİŞTİRİLMİŞ, ÇOK BOZULMUŞ: KAYIP Mekân

NEDENİ: Yanlış koruma-yenileme-cenlendirme ve yeni yapılaşma politikaları

Sokakta köşe konumlu, özel kaliteleri; çıkmaları, pencereleri ile özel cephe sunumu ile var olan konut yok. Yerine başka yüksek bina yapılmış.

Sokağın devamındaki, sonundaki özgün plan şeması ve buna bağlı biçimlenen dış cephe ve iç mekân karakteri sunan bina da yok, onun da yerinde yeni bina var.

Sokağın adı da yok, değiştirilmiş.

Sit alanında yer alan, yer almış olan bir sokağın bu keskin değişimi, ortadan kalkması düşündürücü.

1982 Yılı öncesi

1982 Yılı

2025 Yılı

2025 Yılı

**Mütevelli Sokak'ın devamında yeralan
Musapaşa Camii Sokak,**

VAR, BOZULMUŞ

NEDENİ: Tanjant Yolu projesi yanlış-eksik yapılaşma ve koruma politikaları

Sokak sürekliliği, oluşan yeni cadde ile parçalanmıştır. Süreklilik her anlamda; hem biçimsel-görsel hem de yaşantısal açıdan kesilmiştir/kesintiye uğramış.

Bu sokak üzerinde, konumlandığı kentsel dokunun, sokağın kimliği ile buluşmayan, koruma adına yapılmış değişimler ve yeni oluşumlar/binalar var.

Sokağa adını veren Musapaşa Cami de bağlamı zedelenmiş, bağlamından koparılmış bir Dinî Yapı-Cami olarak orada.

1982 Yılı

2025 Yılı

2025 Yılı

Deniz Sok. Kemerkaya Mah. Trabzon

HİÇ YOK, İZ YOK/NEREDE?

NEDENİ : Yanlış-Eksik yapılaşma ve koruma politikaları

İnsan ölçeğini, malzeme-doku kullanımını en güzel şekliyle sunan sokak (uzun zamandan beri) artık yok.

1982 Yılı

Kuzgundere Sok. Hacıkasım Mah. Trabzon

HİÇ YOK, İZ YOK

NEDENİ: Yanlış-eksik yapılaşma politikaları

Konutların konumu, zeminin kıvrımlılığı ve basamaklı oluşuyla süprizler oluşturan, her adımda özel görüntüler sunan bu merdivenli sokak, değişen eğime göre çıkmaları da çeşitlenen ve kademelenen konutlarıyla birlikte artık yok.

Yerini tanıma, bulma adına yapılan görüşmeler de sonuç vermemiş ve ancak parselasyon izleri takip edilerek konumu keşfedilmiştir.

1982 Yılı

2025 Yılı

Emin Reis Sok. Çömlekçi Mah. Trabzon

HİÇ YOK, İZ YOK

Kuruçeşme Sok. Çömlekçi Mah. Trabzon

HİÇ YOK, İZ YOK

NEDENİ: Çömlekçi Dönüşüm Projesi, yanlış- eksik koruma-canlandırma ve dönüşüm politikaları

Büyük değişim-dönüşüm yaşayan Çömlekçi kentsel dokusunda konumlanmış olan bu sokaklar, adları da dahil olmak üzere, bu dokuda bulunan diğer merdivenli sokaklar gibi artık yoklar.

Emin Reis Sokak 1982 Yılı

Kuruçeşme Sokak 1982 Yılı

2025 Yılı

Zeytinlik Sok. Gazipaşa Mah. Trabzon

HİÇ YOK, İZ YOK

NEDENİ: Eksik-yanlış koruma-yenileme ve yeni yapılaşma politikaları

Sokak tamamen yok olmuş.

Yerini tanıma adına muhtar ile görüşülmüş ve parselasyon izleri takip edilerek konumu keşfedilmiş.

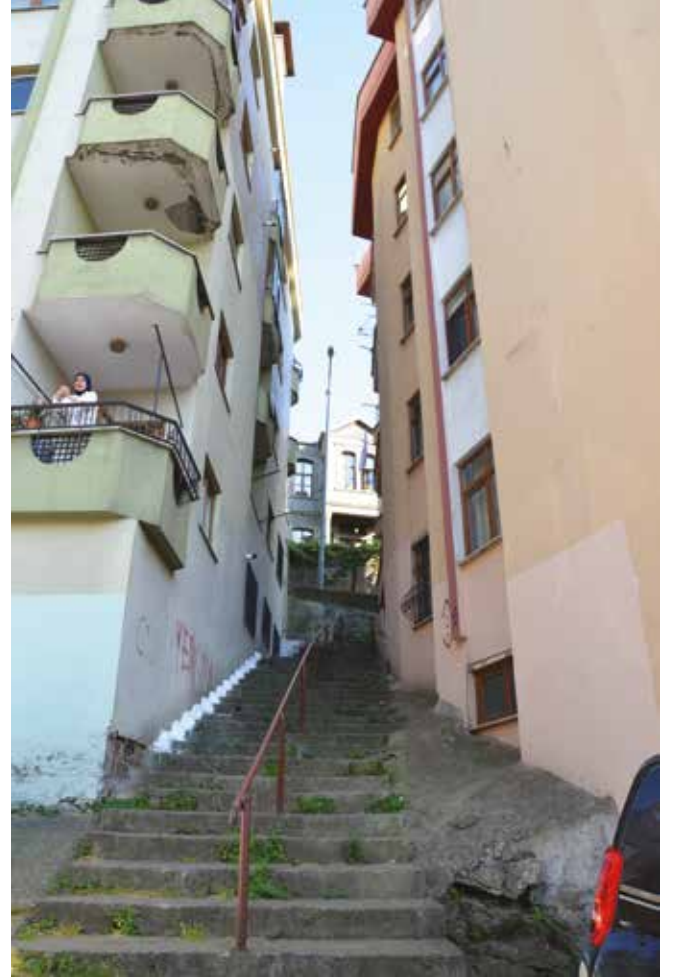
Sokağın ismi, bağlandığı/bağladığı sokaklardan birine “Zeytinli” olarak verilmiş .

1982 Yılı

2025 Yılı

2025 Yılı

Mısırlıoğlu Sok. Kemer kaya Mah. Trabzon

VAR, oraya getiren dokuda BOZULMA

NEDENİ : Şans- Sokakta dinî binanın bulunması, farklı mülkiyetin olması

İçinde bulunduğu mahallede, kentsel dokudaki olumsuz değişimlere rağmen, sınırlarını dinî bina-kilise, ek binaları ve bahçe duvarlarının dominant olarak belirlediği bu sokak büyük ölçüde korunmuştur.

1982 Yılı

2025 Yılı

Merdivenli Sok. 1-2 Yalı Mah. Sürmene Trabzon

Merdivenli Sok. 1: AZ VAR

Merdivenli Sok. 2: AZ VAR, YOK

Hükümet Cad. 1: AZ VAR

NEDENİ: Yanlış ya da eksik koruma ve yeni yapılaşma politikaları

Sürmene topografyasına uyumlu olarak gerçekleştirilmiş; düz yola, denize, yani manzaraya göre konumlanmış, çok eğimli yamaç üstü konumlanan ve Sürmene yapı geleneğine bağlı oluşmuş konut tipolojisini sergileyen konuta ya da konutlara ulaştıran merdivenli sokaklar Sürmene’de yaygın olarak, kuvvetli bir yerel değer görülmekte.

Bu merdivenli sokakların başlama yerlerinde çeşmeler konumlandırılmış. (Merdivenli sokak 1 ve 2).

Merdivenli Sokak, günümüzde yoktur. Başlangıcında konumlanan çeşme ve tanımladığı başlangıç mekânı yoktur.

Sokak, çeşme ve yamaç üstü konumlanmış olan konut birlikteliği ortadan kalkmış.

Yamaç, ana yol kenarına konumlanan yeni binalar ile YOK’a yakın zarar görmüş.

Yamaç oluşumu içinde görülen konut değişmiş olarak hâlâ var. Ancak yüksek istinat duvarı arkasından görülebilmekte.

Merdivenli Sokak 2’de, merdivenli sokak ve başlangıcında konumlanan çeşme yok.

Yamaç üstü konumlanmış konut mevcut.

Merdivenli Sokak 1 ile, çeşme ve çıkmalı, ikiz konutların birlikte tanımladığı görünüm de çok özel bir oluşum sunmakta iken, o bütünsel resim de bozulmuş.

İkiz evlerin iki yanlarından, konutların girişine ve arkada konumlanan bahçe-avlu mekânına ulaştıran kısa merdivenli sokaklar da bozulmasına rağmen varlığını korumakta.

1982 Yılı

1989 Yılı

2025 Yılı

Soğukçeşme Sok.Gülbaharhatun Mah. Trabzon

HİÇ YOK, İZ YOK (1989 yılı itibarıyla)

NEDENİ: Ulaşım Projesi: Tanjant Yolu Projesi

Farklı dönemlerde yapılan farklı özellikte ve konumlardaki konutların oluşturduğu (çıkamaz sokakların oluşma hikâyesine göre) merdivenli çıkamaz sokak örneği olan ve çekici, sıkmayan, sürprizli, sevimli bir mekân oluşumu sergileyen sokaktan günümüze hiçbir şey kalmamıştır (1989 yılı itibarıyla).

1982 Yılı

1982 Yılı

2025 Yılı

Dervişpaşa Çıkmaı Hacıkasım Mah.Trabzon

AZ VAR, ÇOK BOZULMUŞ

NEDENİ : Yanlış-eksik koruma-canlandırma, yapılaşma politikaları

Birkaç küçük, zayıf izden başka bir şey yok.

Ancak sokağın parselasyon çizgileri ve çıkmaı sokaktan kalan zemin izlerine ve orada ikamet eden kişiyle yapılan görüşmede sokak adı tanımlanmış, merdivenli sokağın biçimsel varlığı ile sokağın yeri keşfedilebilmiştir.

1982 Yılı

1982 Yılı

2025 Yılı

2025 Yılı

Hasanbaş Çıkmağı Gülbaharhatun Mah. Trabzon

HIÇ YOK, İZ YOK

NEDENİ : Ulaşım Projesi: Tanjant ve Erdoğan-Köşk Yolu

Atapark'tan Erdoğan'ya giden yolda, dönüşte konumlanan, konutların arasından giriş alan Hasanbaş Çıkmağı'nın günümüzde izi yok (1989 tarihi itibarıyla).

Farklı dönemlerde yapılan, farklı özellikte ve konumlardaki konutların oluşturduğu (çıkmağı sokakların oluşma hikâyesine göre) merdivenli çıkmağı sokak örneği.

Çekici, sıkmayan, sürprizli, insan ölçeğine uygun, sevimli bir mekân sunan çıkmağı sokak oluşumu.

Sokak, merdivenli oluşumu ve zemin malzemesi ve dokusuyla öne çıkmakta.

Yürürken yavaş yavaş yükselme anlayışıyla uygun olarak, eğime alışıarak, yorulmadan yukarı çıkmanın bir örneği (içsel yükselme).

1982 Yılı

1982 Yılı

1982 Yılı

1982 Yılı

1989 Yılı

2025 Yılı

Tablo 2. Sokakların Değişim-Dönüşüm; Düz Sokaklar

TRABZON GELENEKSEL SOKAKLARI		VAR – YOK
DÜZ SOKAKLAR		
Sürekli	Hükümet Cad. 1 Yalı Mah. Sürmene-Trabzon	ÇOK AZ VAR NEDENİ: Yanlış-eksik koruma ve yeni yapılaşma politikaları
	Türkoğlu Cad. Yalı Mah. Sürmene-Trabzon	ÇOK AZ VAR NEDENİ: Yanlış-eksik koruma ve yeni yapılaşma politikaları
	Hükümet Cad. 2 Yalı Mah. Sürmene-Trabzon	ÇOK AZ VAR NEDENİ: Yanlış-eksik koruma ve yeni yapılaşma politikaları
	1 Nolu Deniz Sok. Kemer kaya Mah. Trabzon	ÇOK AZ VAR NEDENİ: Yanlış-eksik koruma politikaları
	Soğuksu Cad. Gülbaharhatun Mah. Trabzon	HİÇ YOK, İZ YOK NEDENİ: Ulaşım projesi: Tanjant ve Erdoğan Yolu
	Nemlioğlu Cemal Sok. Cumhuriyet Mah. Trabzon	AZ VAR, İşlev değişimi NEDENİ: Yanlış-eksik koruma, canlandırma politikaları
	Emin Alemdar Sok. Çarşı Mah. Trabzon	ÇOK AZ VAR NEDENİ: Yanlış-eksik koruma politikası
	Sarayatik Sok. Ortahisar Mah. Trabzon	AZ VAR, ÇOK BOZULMUŞ NEDENİ: Yanlış-eksik koruma-canlandırma politikası
	Kenanoğlu Sok. Pazarkapı Mah. Trabzon	AZ VAR, ÇOK BOZULMUŞ NEDENİ: Pazarkapı Dönüşüm Projesi, Yanlış-eksik koruma politikası
Süreksiz	Çayır Çıkmazı Gazipaşa Mah. Trabzon	VAR, BOZULMUŞ, İŞLEV DEĞİŞMİŞ- Kısmen NEDENİ: Yanlış-eksik yapılaşma-koruma politikası
	Nemlioğlu Çıkmazı Çarşı Mah. Trabzon	VAR, İŞLEV DEĞİŞMİŞ NEDENİ: Olumlu koruma-canlandırma politikaları

Tablo 3. Sokakların değişim-Dönüşüm; Eğri Sokaklar

EĞRİ SOKAKLAR		
Sürekli	Dutlu Sok. Ortamahalle Akçaabat	VAR, AZ VAR, ÇOK YOK,BOZULMUŞ NEDENİ: SİT ALANI, Yanlış- Eksik koruma-canlandırma ve politikaları ve ona bağlı, ona götüren sokaklar Sırt Sokak, ara merdivenli sokaklar: ÇOK YOK, BOZULMUŞ NEDENİ: Ulaşım Projesi
	Limonlu Sok. Çömlekçi Mah. Trabzon	HİÇ YOK, İZ YOK NEDENİ: Çömlekçi Dönüşüm Projesi, Yanlış- Eksik koruma-canlandırma ve dönüşüm politikaları
	Mütevelli Sok. Ortahisar Mah. Trabzon Ve devamındaki Musapaşa Camii Sokak	HİÇ YOK, İZ YOK, İSİM YOK/ DEĞİŞTİRİLMİŞ, ÇOK BOZULMUŞ NEDENİ : VAR, BOZULMUŞ NEDENİ : Kayıp Mekân, Tanjant Yolu Projesi, Yanlış-eksik yapılaşma ve koruma politikaları bağlamı zedelenmiş dinî yapı-cami
	Deniz Sok. Kemer kaya Mah. Trabzon	HİÇ YOK, İZ YOK/NEREDE? NEDENİ: Yanlış-eksik yapılaşma ve koruma politikaları

Tablo 4. Sokakların Değişim-Dönüşüm; Merdivenli Sokaklar

MERDİVENLİ SOKAKLAR		
Sürekli	Merdivenli Sok.1 Yalı Mah. Sürmene-Trabzon	HİÇ YOK NEDENİ: Yanlış-eksik koruma ve yeni yapılaşma politikaları
	Kuzgundere Sok.Hacıkasım Mah. Trabzon	HİÇ YOK, İZ YOK NEDENİ: Yanlış-eksik yapılaşma politikaları
	Emin Reis Sok. Çömlekçi Mah. Trabzon	HİÇ YOK, İZ YOK NEDENİ: Çömlekçi Dönüşüm Projesi, yanlış-eksik koruma-canlandırma ve dönüşüm politikaları
	Kuruçeşme Sok. Çömlekçi Mah. Trabzon	HİÇ YOK, İZ YOK NEDENİ: Çömlekçi Dönüşüm Projesi, yanlış-eksik koruma-canlandırma ve dönüşüm politikaları
	Zeytinlik Sok. Gazipaşa Mah. Trabzon	HİÇ YOK, İZ YOK NEDENİ: Yanlış-eksik koruma politikaları
	Mısırlıoğlu Sok.Kemerkaya Mah. Trabzon	VAR, oraya getiren dokuda BOZULMA NEDENİ: Şans; dinî binanın bulunması, farklı mülkiyetin olması
Süreksiz	Merdivenli Sok.2 Yalı Mah. Sürmene-Trabzon	ÇOK AZ VAR NEDENİ: Yanlış-eksik koruma ve yeni yapılaşma politikaları
	Soğukçeşme Sok. Gülbaharhatun Mah. Trabzon	HİÇ YOK, İZ YOK, 1989 yılı itibarıyla NEDENİ: Ulaşım Projesi: Tanjant Yolu Projesi
	Dervişpaşa Çıkmazı. Hacıkasım Mah. Trabzon	AZ VAR, ÇOK BOZULMUŞ NEDENİ: Yanlış-eksik koruma-canlandırma, yapılaşma politikaları
	Hasanbaş Çıkmazı. Gülbaharhatun Mah. Trabzon	HİÇ YOK, İZ YOK NEDENİ: Ulaşım Projesi: Tanjant ve Erdoğan-Köşk Yolu

Trabzon Sokakları-Örnek Sokaklar'ın 1982-2024/25 yılları arasındaki Değişim-Dönüşüm ve Kayıplar'ının verildiği bu bölümde yapılan değerlendirmelere bakıldığında, farklılaşan nedenler sonucu oluşan çok yönlü kayıpların olduğu görülebilecektir.

Örnek sokakların bazıları, sokağın parselasyon çizgileri, sokak zemininden kalanlar gibi birkaç küçük, zayıf izden başka bir şeyi kalmadan ya da hiçbir iz bırakmadan kaybolmuştur. Bu kayıplar, kayboluşlar özelde Trabzon genelinde Türkiye için özgün oluşumlu, özel sunumlu örnek sokakların, binaların kaybını getirmiştir. Bu kayıpların yanında, sokakları tanımlayan zemin-duvar/sınır-tavan bileşenlerinde kayıp ve zedelenmeler, etkili yıkım, değişimler, mekânların kapanma, yani sokak, meydan olabilme koşullu özelliklerinin zayıflamasına ya da kaybetmesine sebep olmuştur. Bu durum, sokak sınırlarını oluşturan binalar-bahçe duvarlarının yeşil gibi etkili öğelerin kaybıyla bir bütünü tanımlayan konut dizilerinden geriye pek bir şey kalmaması sonucunu getirmiştir. Bunun yanında sokakta kalan bu parça oluşum, aralarında, arkalarında, karşılarında ve ilişki kurulabilecek uzak dokuda gerçekleşmiş olan, tamamen olumsuz yüksek ve yoğun yapılaşma ideal koruma politikalarıyla örtüşmeyen bir durum olarak görülmektedir. Koruma ve korunan bina veya çevrelerin etki alanı ilkesi dikkate alınmamıştır. Parça koruma anlayışıyla oluşturulan sokak örneklerinde her şeye rağmen korunmuş olmaları olumlu ve çok önemli bir tavır olarak değerlendirilebilir. Sokakta, sokak oluşumu adına önemli konumlarda bulunan binanın yıkılması; biçimsel özellikleri ile getirdiği manzara/seri görünüşlerdeki etkinin azalması ve sokağın kapalılığını yitirmesine neden olmuştur. Kısacası sokak oluşumu, sokak resmi önemli ölçüde zedelenmiş ya da kaybolmuştur. Sokak sürekliliği, parçalanmış, süreklilik her anlamda; hem biçimsel-görsel hem de yaşantısal açıdan kesilmiştir; kesintiye uğramış, önemli, öne çıkan binaların bağlamından koparılmış sonuçları da gözlenen bir durumdur.

Bütüncül koruma anlayışı yerine, sokak bileşenlerinden sokak öğelerine kadar bir açılım sergilenmesi gereken durumda parçacı koruma anlayışının hâkim olduğu uygulamalar da görülmektedir. Bütüncül koruma adına , binalar, bah-

çe duvarları, çeşmeler, kapılar gibi ögeler ve yaşayanları da olumlu müdahale beklemektedir. Mevcut koruma-restorasyon uygulamalarında binalar, renk de dahil olmak üzere orijinaline uygun olmayan ya da olumsuz renk - malzeme seçimi görülen durumlar arasındadır. Sokağa dair tüm bu kaliteler sokağın atmosferini, hem sokağın hem de konutların kendi kimliklerini, kuvvetli şekilde etkilemekte, belirlemektedir. Yeniden işlevlendirme uygulamaları, sokakların canlı kalması adına olumlu katkılar getirirken. işlev değişimi ile gelen yeni atmosfer bazen bir karmaşa görüntüsü sunabilmektedir.

Trabzon kent coğrafyasının ve topoğrafyasının getirdiği yere has oluşumlarıyla görülen, yaşayanları aşağıya, denize doğru yönlendiren, yön duygusunu kuvvetlendiren merdivenli sokaklar; konutların konumu, yatay ve düşey düzlemdeki zemin hareketleri, sürprizler oluşturan, her adımda farklılaşan özel görüntüler sunan, değişen eğime göre çıkmaları da çeşitlenebilen konutlarıyla birlikte, hemen kente yayılan çoğu örnekleriyle kaybolmuştur. Merdivenli sokaklar yaygın olarak, kuvvetli bir yerel değer görülmektedir.

Çıkmaz sokakların oluşma hikâyesine göre şekillenmiş, hayat bulmuş, farklı dönemlerde yapılan farklı özellikte ve konumlardaki konutların oluşturduğu çekici, sıkmayan, sürprizli, sevimli mekân oluşumu sergileyen Trabzon' a has merdivenli çıkmaz sokak örneklerinden günümüze hiçbir şey kalmamıştır. Merdivenli oluşumu, zemin malzemesi ve dokusuyla öne çıkan bu sokakların bazıları, yürürken yavaş yavaş yükselme anlayışıyla uygun olarak, eğime alışıarak, yorulmadan yukarı çıkaran, içsel yükselme olarak açıklama bulan biçimlenme ilkesini sergilemektedir.

Sokaklardaki değişim-dönüşüm ve kayıplar, söz konusu başlıklarda özetlenebilirken; adları tamamen ya da kısmen değişen, adları başka sokaklara verilen, artık hiçbir adı olmayan, kalmayan, bazılarının da sokak adı levhasından öteye geçmeyen, önemli kayıplar, kaybolmuşluk yaşayan sokaklar da bulunmaktadır.

Kente, kentsel mekânlara, kent yaşayanlarına dair, farklı başlıklarda temel yararlar, sunumlar getiren önemli tasarım kalitelerinden biri olan “Adlar-İsimler” in kaybı, ilgili belirleyici diğer mekânsal oluşumlar, mekân kalitelerinin kaybında olduğu, olabileceği gibi Kimlik-Kimliklendirme ve bir başka deyişle hafıza-bellek, sürdürülebilirlik adına kuvvetli olumsuzluklar getirmektedir. Sizi tanıtan, onunla tanındığınız adların yaşaması, varlığını sürdürmesi doğal bir hak olarak ifade edilebilir. Adlar ve anlamlarının ifade ettikleri, hikâyeleri kentlerin, kentsel mekânların belleğinde değiştirilemez konumlarıyla kalmaları önemlidir. Adın ortadan kalkması, değiştirilmesi, başka sokaklara verilmesi olumsuzluk getirebilecek bir durum olarak değerlendirmektedir. O adlarla tanıma, tanıtma, tarif etme ve ona, onun hikâyesine bağlı duygusal bağların oluşması sürecinin kesilmesi, kesintiye uğratılması, kent ve kentli belleğinde de önemli kayıplara yol açmasından dolayı bir değişime gidilmesi önemlidir.

İz bırakmadan kaybolan sokaklar veya kısmi kayıplarıyla farklı derecelerde olumsuz mekâna dönüşen, yaşamaya çalışan, Trabzon Sokakları, kimlik değerleriyle Yer'in tanımlanmasında etkin öğelerinin kayıplarıyla gözlenebilmektedir. Bu durum Yer'e has oluşumların, öğelerin kaybedilmemesi kimlik ve kimliklendirme sunumunun gerçekleşmesinde kent, kent mekânları, kentli ve ziyaretçileri için vazgeçilemez bir gereksinim, bir zorunluluk ya da arzu edilen durum olarak değerlendirilmelidir.

Notlar

1. Bölümde yer alan örnek sokaklarla ilgili bilgiler ve 1982 yılı öncesi eski fotoğraflar (Mütevelli Sokak, Limonlu Sokak) için yazarın Trabzon Sokakları Bölümü-İlgili dipnotlarda, kaynaklara ait verilen bilgiler geçerlidir.
2. Bölümde yer alan yeni tarihli fotoğraflar ve metinler yazarın örnek sokakların 1982-2024/2025 yılları arasında yaşadığı değişim-dönüşüm ve kayıpları konu alan araştırması ve arşivi kaynaklıdır.

Kaynaklar

- Çevik, S., Ustasüleymanoğlu, T., Yaprak, Ö., Yıldırım, A. (1998). "Kentsel-Bölgesel Kimlik Kapsamında Dpğu Karadeniz Sahil Kentleri Örneğinde Analitik Bir Çalışma" , 9. *Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, Mayıs, MSÜ, İstanbul
- Çevik, S., Ustasüleymanoğlu, T., Yaprak, Ö., Özgü, Ö. (1999). "Doğu Karadeniz Bölgesi Sahil Yerleşmeleri ve Kentsel-Bölgesel/Dizimsel Kimlik Değerleri", 1. *Ulusal Kentsel Tasarım Kongresi*, 26-28 Mayıs MSÜ, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 341-365
- Çevik, S. (2014). "Trabzon' da Kentsel Dönüşüm ve TOKİ", RED, UMOB Ulusal Öğrenci Buluşması 2014, 19-27 Haziran, KTÜ, Trabzon
- Çevik, S., Yetim, E., Kalmuk, D., Sağlam, Ş. (2022). "Dialogue of Urban Spaces and Memories-II: An Example Study From Turkey-Trabzon City" in: *Landscape Research II*, Demirel Öner, Düzgüneş Ertan, Editor, Livre De Lyon, pp.103-164.
- Çevik, S., *Fotoğraf Arşivi*, 1982-2025
- <http://www.trabzon.gov.tr/tarihce-cografya>

Trabzon Kenti ve Zamana Bağlı Değişim Dönüşümler

Kent Kimliği ve Kimliklendirme İlişkisinde

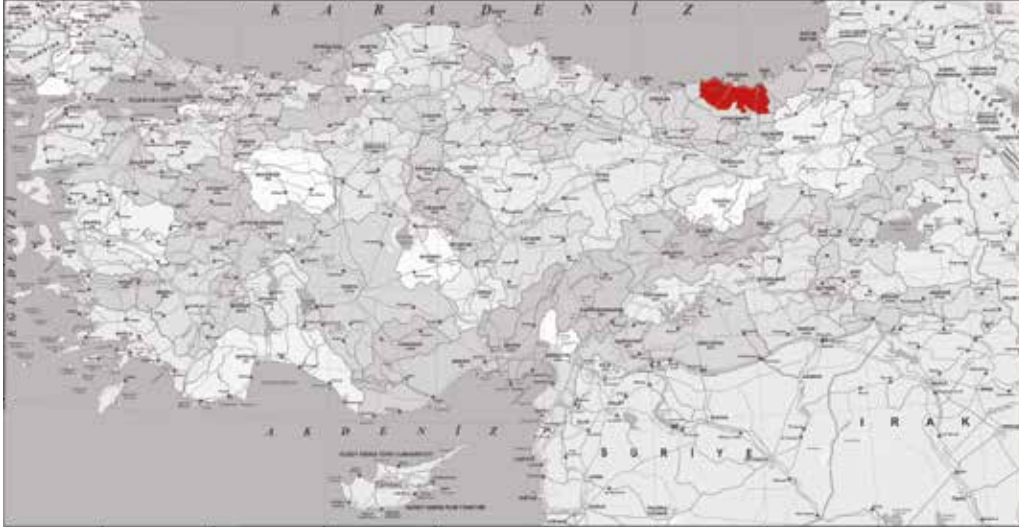

Kent Mekânı ve Yaşayanları Diyaloğunda Trabzon Kenti, çalışmanın örneklemini oluşturan tartışmalı, açıklama, cevap arayan durumların kuvvetli olarak sergilendiği ve sergilenmeye de devam edeceği kentlerden biridir. Kentte var olan eski doku özellikle son yıllarda köhneleşmeye ve kentsel dönüşüm adı altında kentsel bellekte kopmalar/kesintiler diğer bir deyişle çok yönlü kayıplar meydana getiren yeni yapılaşma desenleri/örgüleri görülmeye başlamıştır. Tüm bu gelişmeler kentin değişen kimlik olgusunun süreklilik, sürdürülebilirlik ana konusunda sorgulamasının yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Kent mekânlarının, anılar ve dolayısıyla kent kimliği ile olan bağının zayıflamaya başlaması, kentsel bellekteki izlerin silinmesi Trabzon kenti bağlamında da diğer kentler ve kentsel mekânlarında olduğu gibi bellek problemi ile birlikte kimlik probleminin gerçekliği kendini göstermektedir.

Ev sahipliği yaptığı birçok medeniyetin, kültürün kalıntılarının, izlerinin birikimiyle, katmanlı oluşum içerisinde ortaya çıkan bir kimlik oluşumuna sahip olan Trabzon kenti ve kent mekânları; uğradığı değişim ve dönüşümlerle, etkin bir problem alanına dönüşen kimlik ve kimliklendirme konusu mekân-zaman-değişim bağlamındaki etkileşimli oluşumun yansıtılmasında olumlu ve olumsuz sunum ve kaliteleri incelenmeye ve sonuçlarının farklılaşan platformlarda paylaşılmaya çok yönlü katkılar getirecektir.

Trabzon - Konumu, Kısa Tarihçesi

Tarihiyle Trabzon;
4000 yıllık (10 bin yıllık) tarihi geçmişle,
Roma ve Bizans dönemlerini yaşayan,
Fatih Sultan Mehmet'in fethettiği,
Yavuz Sultan Selim'in valilik yaptığı,
Kanuni Sultan Süleyman'ın doğduğu,
Cumhuriyetimizin kurucusu Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün üç kez ziyaret ettiği şehir

Türkiye ve Trabzon'un Konumu

Karadeniz kıyısındaki en eski ve en büyük şehirlerden biri olan Trabzon, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin en önemli tarihî ve sosyo-kültürel merkezi konumundadır. Trabzon adı, Trapezos olarak ilk kez (Trapezos) Yunanlı komutan Kesnophon tarafından kaleme alınan, MÖ 4. yüzyılda geçen olayların anlatıldığı "Anabasis" adlı antik kitapta geçmektedir. Kentin adı, farklı kaynaklarda Trabizond, Trapezus gibi farklı karşılıklar bulabilmektedir. Trabzon kentinin sahnesi olduğu uygarlıklar/kültürel yapılara bakıldığında; MÖ 6. yüzyılda Persler tarafından fethedilmiş ve ardından sırasıyla MÖ 280'den itibaren Pontus Krallığı, MÖ 66'dan itibaren Roma İmparatorluğu, MS 395'ten itibaren Doğu Roma İmparatorluğu/Bizans, MS 1204'ten itibaren Komnenos Krallığı ve MS 1461'den itibaren Osmanlı İmparatorluğu tarafından yönetilmiştir. Şehir 20. yüzyılın başına kadar Türkler tarafından yönetilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında bir süre Ruslar tarafından işgal edilmiş (1914), ancak Rusların çekilmesiyle tekrar Türkiye Cumhuriyeti'nin bir parçası olmuştur. Bunlarla birlikte Trabzon, Şehzadeler Kenti adlandırmasıyla ünlüdür ve Fatih Sultan Mehmet'in fethettiği, Yavuz Sultan Selim'in valilik yaptığı, Kanuni Sultan Süleyman'ın doğduğu ve Mustafa Kemal Atatürk'ün de üç kez ziyaret ettiği bir kent olarak bilinmektedir.

Trabzon kenti, ifade bulduğu üzere MÖ 7000'li yıllara temellenen tarihi ve yaşattığı, ev sahipliği yaptığı kültürler ve alt kültürler düşünüldüğünde ve yakın zamanlı, günümüz gelişmelerinin de katıldığı, zemin oluşturduğu kentler, kentsel yaşama mekânların sürece dayalı incelemelerinin verilmesi, tartışılması, geniş ve kapsamlı bir durum sergilemektedir. Tarihi İpek Yolu'nun güzergâhında bulunan Trabzon kenti, önemli bir stratejik noktada yer alması ve bir liman kenti olması nedeniyle, birçok kültürün bir arada veya arda arda yaşam bulduğu kültürel anlamda güçlü ve zengin değerleriyle etkili ve önemli bir alt yapıya sahiptir. Bununla birlikte, pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Türkiye'nin en eski yerleşim bölgelerinden biri

olarak bilinmekte olan Trabzon, tarihi boyunca bünyesinde barındırdığı farklı kültüre sahip toplumların etkisiyle biçimlenmiş, kentte her kültür bir iz bırakmış, bazen bu izler korunarak günümüze kadar ulaştırılmış; bazen yok edilmiş ya da farklı kapsamlarda yeniden inşa edilmiş, canlandırılmış; bazen de yanlış ya da eksik yaklaşımlarla, strateji ve araçlarla söz konusu değerler, geri dönüştürülemeyecek gelişmelerle kaybedilmiştir.

Trabzon'daki Değişime-Dönüşüme Genel Bir Bakış

Tarihin farklı dönemlerinde farklı derecelenmeler gösteren değişim ve dönüşümlere sahne olan Trabzon kenti, tarihsel süreç içerisinde değişen, gerçekleşen/hayat bulan her dönem, hem yaşayan nüfus ve nüfusa bağlı özellikler hem de kentsel kimlik bağlamında pek çok değişim-dönüşüm yaşamıştır. Bu değişim-dönüşümlerde hemen hemen tüm kent ve yerleşmeler için geçerli olan savaşlar, doğal afetler, mübadeleler, teknolojik gelişmeler, yeni tanımlanan ve şekillenen ekonomi, kenti strüktürel anlamda düzenleme ve planlama çalışmaları, genel/temel imar çalışmaları, işlerlikte olan veya olmayan yapılaşma politikaları, kente ve kentten göçler etkili olmuş; değişim-dönüşümde belirgin, öne çıkan noktasal zamanlar-fiziksel-sosyal sunumlar ortaya çıkarmıştır. Bu noktasal, zamansal değişim dönüşümler olumlu ya da olumsuz etkiler ve oluşumlar gündeme getirmiştir. Kentler-kentli/mekânlar-yaşayanlar tüm değişim-dönüşümlerden olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirilebilecek etkilerini almışlardır.

Konunun, tarihsel sürece yayılı değişim-dönüşümlerin kronolojik anlatımla ve olay-olgularla verilmesi geniş bir kapsama sahip olduğundan burada verilmemektedir. Günümüz Trabzon kentinde gözlenebilen ve izlenebilen değişimler-dönüşümler daha çok Cumhuriyet Dönemi sonrasına dayanmaktadır ve söz konusu dönemde gerçekleşen değişim-dönüşüm hareketleri olarak açıklanabilir. Bu değişimlerin kentin, kentsel mekânlarını ve öğelerini önemli ölçüde etkilediği ve yerel ruhunu/yere bağlı kimliğini kaybetmeye zemin oluşturduğu söylenebilir.

Bu nedenle, Trabzon için değişim-dönüşümlere zemin oluşturan tarihsel süreçte, zaman içinde gerçekleşen oluşumlara özellikle yakın zamanlı değişime-dönüşüme ve öne çıkan uygulamalara bakıldığında kent, kent mekânları ve kent yaşayanları adına olumlu ya da olumsuz sunumların, kayıpların gerçekliği görülebilecektir.

Trabzon'daki Yakın Zamanlı Değişim-Dönüşümler ve Öne Çıkan Uygulamalar

Zamana bağlı değişimler kapsamında konuyu detaylandırmak gerekirse; Trabzon kenti daha önce de açıklama bulduğu üzere, uzun bir zamana dayalı geçmişi, yaşadıkları ve bu yaşananlar devamında, fiziksel-mekânsal ve sosyal-mekânsal bağlamda somut öğeleri bulundurmaktadır. Söz konusu kentsel-mekânsal öğeler, yaşadıkları kayıplara, etkilerinin azalmasına rağmen hâlâ bölgeyi özel kılmakta, etkili bir kimlik sunumunda rollerini üstlenmektedir. Bu bağlamda konu; kayıplar/kay-

boluşlar, değişimler/değişenler, dönüşenler/dönüşümler olgularında incelenmiş, irdelenmiştir. Geçmişten günümüze fiziksel mekânlara yapılan müdahalelere bağlı olarak kültürel ve sosyal değişimin en etkili biçimde görüldüğü ve hissedildiğı gerçeğı gözlenen bir durumdur.

Trabzon'daki yakın zamanlı değişim-dönüşüm olgusuna bakıldığında; değişimi ve dönüşümü süreç içerisinde kent belleğinde bir çok iz bırakan kentsel strüktürel yapının ve etkili kimlik öğelerinin geçirdiğı dönüşüm ve bıraktığı olumlu veya büyük oranda olumsuz etkilerin de yoğun yapılaşmalar-uygulamalar olduğı bir gerçektir.

Trabzon kentinin hafızasında yer edinen, toplumun geçmişten bugüne daha yoğun kullandığı, ticaretin, sosyal hayatın aktif olduğı mekânlar kentin simgesel mekânları olarak toplumsal bellekte yerini almaktadır. Trabzon kenti geçmişten günümüze ulaşan pek çok kamusal hafıza mekânını ve öğeleri bulundurmaktadır. Yere has özellikleriyle öne çıkan öğelerle bezenmiş bu ilişkili mekânlar geçmişten günümüze kente ve kentliye kimlik kazandıran, sosyal yaşantının gerçekleştiğı etkili fiziksel mekânlar ve öğeler olarak görülmektedir. Tarihi-geleneksel atmosfer taşıyan, sergileyen kentsel bölgeler, mekânlar ile değişen, dönüşen, eklemlenen, kaybolan öğelerin aynı zeminde bulunduğı bir ortamı sergileyen Trabzon kenti hâlâ önemli ve etkili kent kimlik öğelerini bulundurmaktadır. Bu özellikli durum, kökleri binlerce yıl öncesine dayanan tarihî, doğal ve kültürel mirasa sahip bir kent olan Trabzon için sosyal ve yaşantısal kaliteler açısından çok değerlidir.

Trabzon'daki değişim ve dönüşümü süreç içerisinde ele alan bu bölümde, kent belleğinde birçok iz bırakan kentsel strüktürel yapının ve etkili kimlik öğelerinin geçirdiğı dönüşümün ve bıraktığı etkilerin de daha yakından görülebileceğı tarihî sürece yayılı ve yakın zamanlı değişimler-dönüşümler listelenmekte ve incelenmekte, detayları verilmektedir. Bu ele alışıta Trabzon'da algılanan, uygulanan ve ortaya çıkan değişim ve dönüşüm üzerinden bir özet bakış verilmektedir.

Trabzon kenti değişim ve dönüşüm sürecinde dönüm noktaları ve kentsel büyük projeleri;

- Sahil Yolu öncesi
- 1.Sahil Yolu/Tünel yapımı öncesi Çömlekçi
- 1.Sahil Yolu
- 2. Sahil Yolu
- Tanjant Yolu/ Yavuz Selim Bulvarı/Tanjant Yolu
- Kanuni Bulvarı; Güzergâh; Beşirli-Toklu – Aydınlıkevler-Erdoğdu - Bahçecik- Yeni Cuma - Boztepe-Çukurçayır-Gölçayır yerleşim birimlerini katederek Trabzon-Maçka yolunda Gözalan mevki
- Boztepe ve çevresi
- Ayasofya Camii (Müzesi/Kilisesi) ve çevresi

- Vadi Projeleri; Zağnos/Atapark, Tabakhane, Karşıyaka Vadileri dönüşüm alanları
- Trabzon Çömlekçi Kentsel Dönüşüm Projesi
- Sahil Dolgu Projeleri: Beşirli, Gülcemal Projesi
- Ortahisar, Faroz-Ganita arası ve Mumhane Önü Kentsel Tasarımı: Moloz, Mumhane Önü
- Ortahisar Kentsel Dönüşüm Projesi-Bahçecik Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesi
- Ganita-Faroz ve Çömlekçi Kentsel Dönüşüm Projesi
- Trabzon Güney Çevre Yolu: Akçaabat-Arsin
- Hafif Raylı Ulaşım Projesi

SAHİL YOLU/TÜNEL YAPIMI ÖNCESİ; GRAVÜRLERDE TRABZON 1910-1963

Tablo 1. GRAVÜRLERDE TRABZON

Trabzon Genel Görünüm

Güzelhisar'a Denizden Bakış

Trabzon Ortahisar Genel Bakış

Trabzon Ayasofya Kilisesi

Bir İngiliz gravüründe Trabzon

Trabzon Surları Deyroll'den

1.Sahil Yolu 1963

Tablo 2. SAHİL YOLU ÖNCESİ 1963

ÇÖMLEKÇİ -ARAFİLBOYU- TRABZON LİMANI (1910 -1963)

Çömlekçi-Arafılboyu

Arafılboyu

Çömlekçi Arafılboyu Limanı

Trabzon Limanı

Çömlekçi- Limanı ve İskelesi

Trabzon Limanı

Tablo 3. GÜZELHİSAR-KEMERKAYA-BEŞTAŞ (1935-1940)

Güzelhisar

Güzelhisar

St. Gregory Kilisesi ve A. Lisesi

Kemer kaya

Anadolu Lisesi

Kemer kaya

Tablo 4. SOĞANPAZARI MOLOZ (1940'lar)

Soğanpazarı Sahili, Moloz Kıyısı

Moloz, Takalara Fındık Yükleme

Soğanpazarı

Yüzyıl Başında Trabzon Sahili

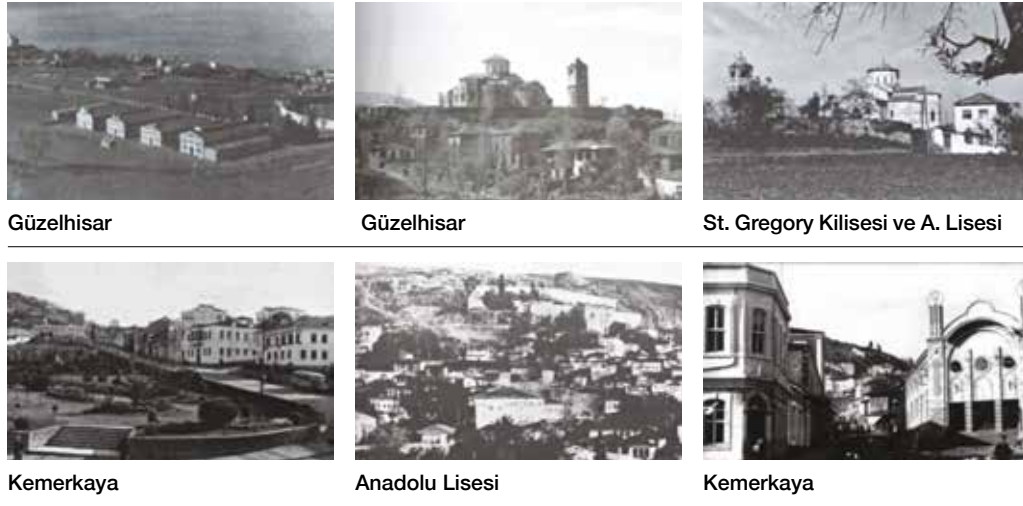

Soğanpazarı, Şahinbaş Öğrenci Yurdu

Soğanpazarı Sahili

Tablo 5. KAVAK MEYDANI – AYASOFYA (1945-1950)

Yukarıda verilen/açıklanan bağlamda, hedeflenen bir kentte yeniyi gerçekleştiren, eskinin tamamen yıkılıp yok edilmesi ve yeninin eskiden bağımsız yapılması yerine eskiye müdahalede eskinin sürekliliğini sağlayacak şekilde tasarım önerilerinin geliştirilmesi, kent ve kentli adına hayati bir öneme sahip, karar ve uygulama sürecinin gerçekleştirilebilmesi gerekmektedir. Söz konusu özellikleriyle kamusal mekânlar, kendisiyle ilişkili mekânlar bağlamında; pek çok fiziksel, sosyal-toplumsal hikâyelere ve izlerine ev sahipliği yapmıştır ki bu potansiyeli ile çok yönlü, önemli kentsel mekân niteliği taşımaktadır. Fiziksel kimliğinin ve kimliğini oluşturmada etkili olan öğelerinin çalışılması ve bunun yanında, objektif verilmiş-sunulmuş-varolan öğelerinin fiziksel kimliğinin, sosyal çevre kimliğinin, kısacası yaşam ve yaşam kalitesi kimliğinin; oturanlar-yaşayanlar için anlamları, değerlendirmeleri ve tartışmaları, paylaşımları kent ve kentli adına uygulamaya, gerçekleştirmeye giden süreçteki önemli adımlardan birini oluşturmaktadır.

Bu değerlendirmelerde etkili olan gerek sosyal gerekse fiziksel çevre nedenli faktörlerin; yaşayanlarının algılama, deneme-tecrübe, bağlar ve bilinçler, nesnel ve öznel bazlı boyutlar-büyüklikler ve karşılıklı etkileşimler içinde gerçekleştiği yönündeki konu boyutunun incelenmesi, anlaşılması, anlatılması, paylaşılması ve paralelinde ve devamında gerekli olumlu tavrın gösterilmesi önemli ve gereklidir.

Kentlerin oluşumu, değişimi, gelişimi katmanlı özellikler göstermekte, süreklilik gösteren, kaybolan, eksilen, artan/eklemlenen ve benzeri parça/ara sonuç oluşumları/olguları ile açıklanabilir olmaktadır. Konuya kesintiler, kopmalar, kayıplar/kaybolmalar, değişime uğrayarak yaşayanlar ve yeni katılımlar ile bakıldığında ana konu Kentin Kimliği-Kentin Ruhu-Kentin Belleği başlıklarını kapsayan/içeren araştırma, bilgi, bilgilenme, tartışma, değerlendirme, karar verme ve uygulama adımlarında/düzlemlerinde önemli-etkin ve ideale yakın çözüm arayışıyla çalışmalar gerektirmektedir.

Kentsel dönüşüm adı altında kentsel bellekte kopmalar/kesintiler diğer bir deyişle çok yönlü kayıplar meydana getiren yeni yapılaşma dokuları etkin bir şekilde görülmeye başlamıştır. Bu gelişmeler kentin değişen kimlik olgusunun süreklilik, sürdürülebilirlik ana konusunda sorgulamasının yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Kent mekânlarının kent kimliğiyle bağının zayıflamaya başlaması kentsel bellekteki izlerin silinmesi Trabzon kenti bağlamında bellek problemiyle birlikte kimlik probleminin gerçekliğinin olduğu açıkça gözlenebilmekte, hissedilebilmektedir.

Kent kimliği, Fiziksel Çevre ve Sosyal Çevre Kimliği başlığında, “Yer Kimliği-Genius Loci” olgusu ele alındığında Yer Kimliği’nin, yalnızca fiziksel görünümle değil, o yerin kendine has karakteriyle, karakter noktalarıyla ilgili olduğu, Yer’in karakterinin görsel ve mekânsal özelliklerin ötesinde boyutlara sahip bulunduğu bilinen bir gerçektir. Kültürel boyut, kent içinde tüm kullanıcılarla/yaşayanlarla (kent yaşayanları ve ziyaretçileri açısından) görünür kılınmaktadır. Kent kültürü ve yerel kültürün göstergesi olarak nitelendirebileceğimiz kamusal mekânların niteliği ve korunması, kentin sosyo-kültürel sürdürülebilirliği ve kent kimliğine yansımaları, belirleyiciliği açısından da son derece önemlidir.

Kent Belleği, Kent Kimliği, Kentin Hikâyesi olguları/sunumları, olası gerçekleşmiş her kayıp ve kesinti, kopma, süreksizlik hem fiziksel-mekânsal hem de sosyal-mekânsal anlamda ilgili mekânları ve yaşayanları unutmalara, unutulmalara, kayıplara, kaybolmuşluğa, kaybolmuşluklara götürmektedir ki bu durumun çözümü zor, hatta imkânsız şekilde olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Kent yapılarının fiziksel kalitesi ve imgesi, içlerinde yaşananlar ile anlam kazanmaktadır.

Mekân-Zaman-Değişim Bağlamında Kent Mekânları’na yakından bakıldığında; çok faktörlü, katmanlı oluşumun açıklanmasında disiplinler arası bir yaklaşımla; ilgili tanımlar, kavramlar, kuramlar algılama, algılama süreci, boyutları ve bunları etkileyen faktörler; algılama ilişkisinde yaşayan ve yaşanan mekân olgusu, zamana bağlı değişimler kapsamında değerlendirilmeleri yaşamsal önem taşımaktadır.

Bu bölümde verilen Trabzon’daki yakın zamanlı değişime-dönüşüme ve öne çıkan uygulamalara kent, kentli ilişkisinde açıklanmaya çalışılan genel bakış verilmektedir. Bunun devamında, örneklenen kent mekânlarına çok yönlü olumlu ve olumsuz olarak nitelendirilebilecek etkileri olan, etkin uygulamalar ele alınmaktadır. Kent mekânlarına farklılaşan derecelerde yansıyan sunumla, yapılan müdahaleler; eklemeler, yıkımlar, yeniden yapımlar ile birçok mekânın kaybolmasına, tanınamayacak kadar değişmesine yol açan, hatta yolunu bulamama gibi güvende olmayı, güvenli ortamı zedeleyen oluşumlar ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla kimlik oluşumu ve kimliklendirme olgusunun gerçekleşmesinde de zedelenmeler, kopukluklar, kesintiler hem kent hem de kent yaşayanları adına yaşanabilmektedir.

Kitap ana konusunu oluşturan Trabzon Sokakları; sokaklar-meydanlar/meydan-cıklar-avlular-bahçeler-konutlar ve yaşayan ve yaşanan mekân kaliteleri ölçeğinde farklı nedenler zemininde, farklı derecelerde değişimi-dönüşümü ve kaybolmaları

yaşamıştır, yaşamaktadır. Bu konu 3. Bölümün sonlarında yer alan özet değerlendirme alt bölümünde, Trabzon Sokakları-Örnek Sokaklar'ının değişimi-dönüşümü ve kayıplarıyla kentlinin, kent yaşayanlarının kente, kentsel mekâna, kentsel öğelere, sosyal çevreye aidiyet duyguları, bir başka deyişle yaşama/yaşayan mekânın yanında yaşanan mekânla oluşan bağlarda, yani kimliklendirmede, zedelenmeler, kopmalar 1982-2024/25 yılları kapsamında/tarihlemesinde değişime-dönüşüme, kayıplara zemin oluşturan olası nedenler kente dair kararlar-projeler ilişkisinde detaylandırılmaktadır.

Ancak söz konusu kente dair makro projelerin kent, kentli ve ziyaretçileri adına getirdikleri olumlu yönlerin yanında, verilen çoklu olumsuzluk bildirimlerine, açıklamalarına rağmen Trabzon'un hâlâ kent kimliğinin okunabileceği kamusal mekânları sergilemekte olduğu veya bu bağlamda bir şansı bulunduğu/şansının devam ettiği söylenebilir.

Notlar

1. Bölümde yer alan örnek sokaklarla ilgili bilgiler ve eski fotoğraflar için yazarın Trabzon Sokakları Bölümü-İlgili dipnotlarda, kaynaklara ait verilen bilgiler geçerlidir.
2. Bölümde yer alan yeni tarihli fotoğraflar ve metinler yazarın örnek sokakların 1982-2024/2025 yılları arasında yaşadığı değişim-dönüşüm ve kayıpları konu alan araştırması ve arşivi kaynağıdır.

Kaynaklar

- Çevik, S., Ustasüleymanoğlu, T., Yaprak, Ö., Yıldırım, A. (1998). "Kentsel-Bölgesel Kimlik Kapsamında Dpğu Karadeniz Sahil Kentleri Örneğinde Analitik Bir Çalışma", 9. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Mayıs,MSÜ, İstanbul.
- Çevik, S., Ustasüleymanoğlu, T., Yaprak, Ö., Özgü, Ö. (1999). "Doğu Karadeniz Bölgesi Sahil Yerleşmeleri ve Kentsel-Bölgesel/Dizimsel Kimlik Değerleri", 1. Ulusal Kentsel Tasarım Kongresi, 26-28 MayısMSÜ, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 341-365.
- Çevik, S. (2014). "Trabzon' da Kentsel Dönüşüm ve TOKİ", RED, UMOB Ulusal Öğrenci Buluşması 2014, 19-27 Haziran, KTÜ, Trabzon.
- Çevik, S., Yetim, E., Kalmuk, D., Sağlam, Ş. (2022). "Dialogue of Urban Spaces and Memories-II: An Example Study From Turkey-Trabzon City, in: LandscapeResearch II, Demirel Öner, Düzgüneş Ertan, Editor, Livre De Lyon, pp.103-164.
- Çevik, S., Fotoğraf Arşivi, 1982-2025.

Url-1, <http://www.trabzon.gov.tr/tarihce-cografya>

Trabzon Kent Mekânları'ndan

Boztepe'den kente bakış, 2007.

Çarşı - Kent Merkezi Alışveriş - Üretim Sokakları

Kunduracılar Caddesi, 2019.

Kunduracılar Caddesi, 2019.

Semerciler Yokuşu, 2019.

Kunduracılar Caddesi, 2019.

Çarşı - Kent Merkezi Alışveriş - Üretim Sokakları

Bakırcılar Çarşısı, 2019.

Çarşı - Kent Merkezi Alışveriş - Üretim Sokakları

Bakırcılar Çarşısı, 2019.

Bakırcılar Çarşısı, 2019.

Semerciler Yokuşu, 2019.

Semerciler Yokuşu, 2019.

Çarşı - Kent Merkezi Alışveriş - Üretim Sokakları

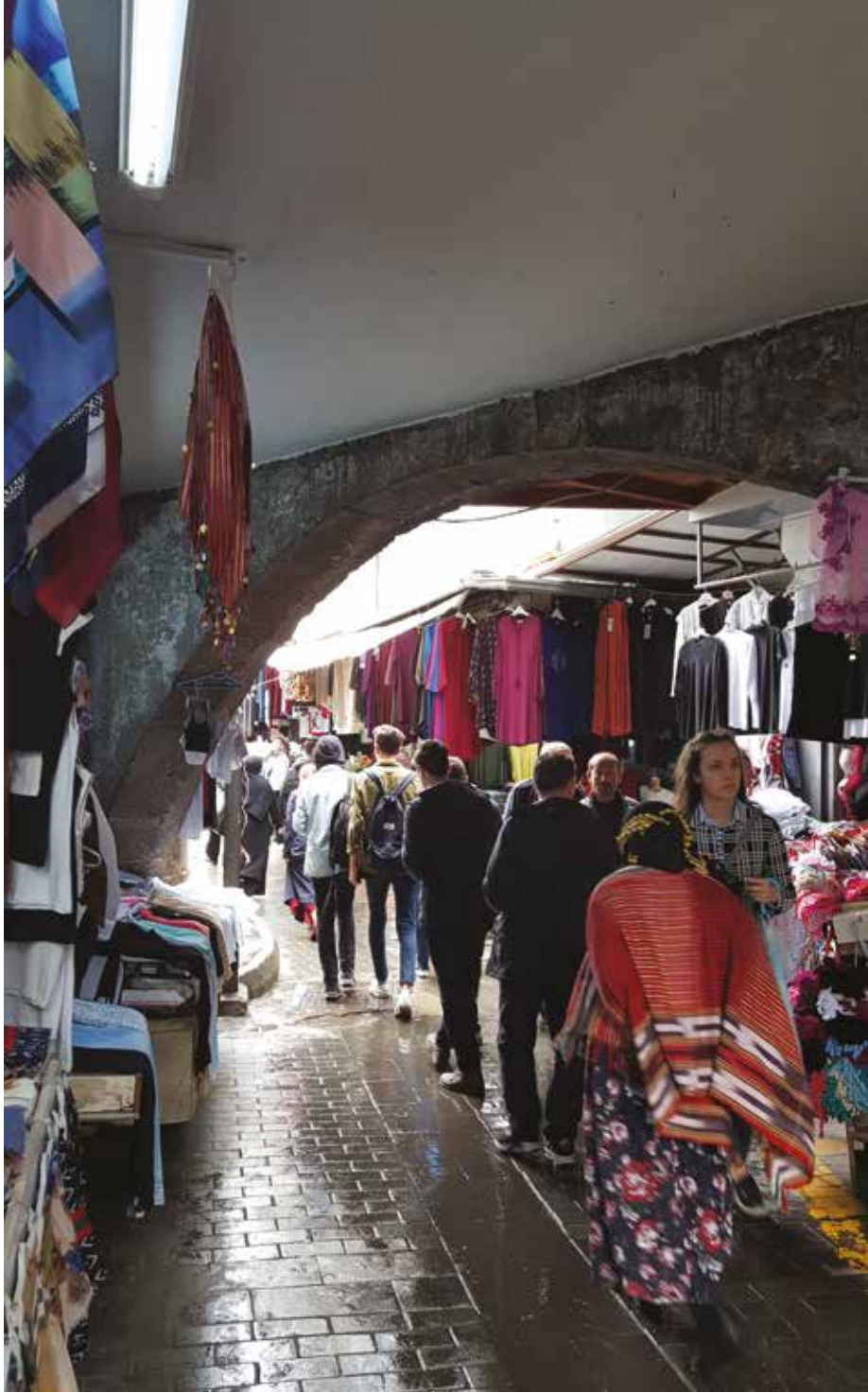
Alacahan, Hanlar Bölgesi, 2019.

Çarşı - Kent Merkezi Alışveriş - Üretim Sokakları

Sabırhan- Hanlar Bölgesi Kemeraltı, 2019

Çarşı - Kent Merkezi Alışveriş -Üretim Sokakları

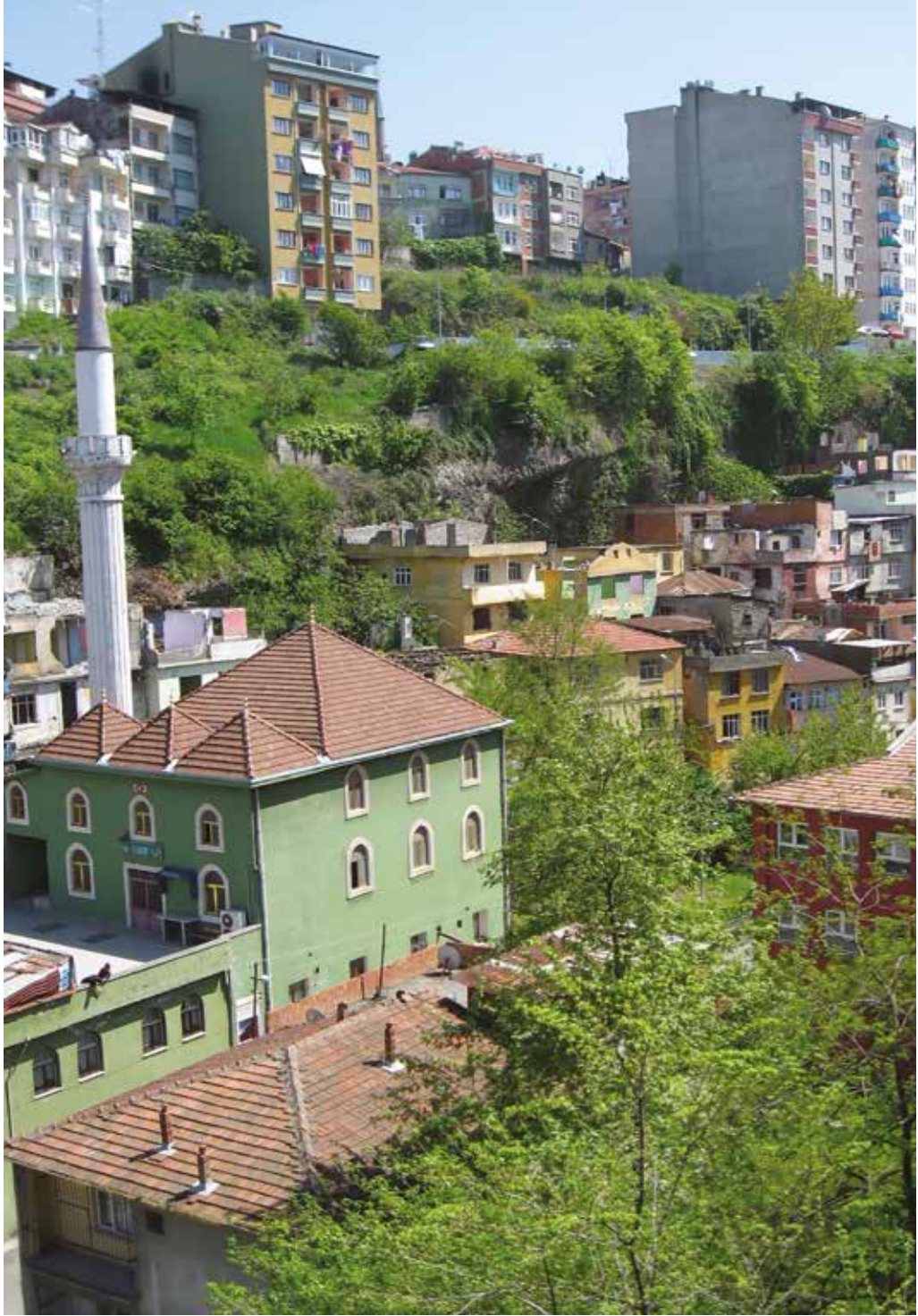
Kemeraltı, 2019

Vadiler Dönüşüm Uygulamalarından-Tabakhane

2019 Yılı Dönüşüm süreci

Vadiler Dönüşüm Uygulamalarından-Tabakhane

Dönüşüm öncesi, 2012 Yılı

Vadiler Dönüşüm Uygulamalarından-Zağnos

Zağnos Vadisinden güneye bakış
2017 Yılı, Dönüşüm sonrası

Ortahisar - Zağnos bölgesinden bir sokak
2017 Yılı, Dönüşüm sonrası

Vadiler Dönüşüm Uygulamalarından-Zağnos

Zağnos Köprüsü'nden kuzeye bakış, 2019 Yılı-Dönüşüm sonrası

Zağnos Köprüsü ve Ortahisara geçi silüeti belirleyen binalardan

Vadiler Dönüşüm Uygulamalarından-Zağnos

2017 Yılı, Dönüşüm sonrası

Vadiler Dönüşüm Uygulamalarından-Zağnos

2019 Yılı, Dönüşüm sonrası

2019 Yılı, Dönüşüm sonrası

Çömlekçi Dönüşüm Projesi ve Tanjant Yolu Uygulamalarından

Çömlekçi Dönüşüm Projesi ve Tanjant Yolu uygulamalarının buluşması, 2025 Yılı

Arafilboyu Caddesi'nden

Çömlekçi Dönüşüm Projesi ve Tanjant Yolu Uygulamalarından

2025 Yılı

Kanuni Bulvarı-Boztepe'ye bakış

Çömlekçi Dönüşüm Projesi Uygulamalarından

2025 Yılı - Dönüşüm Bölgesi

Yenicuma - Kanuni Bulvarı 2022-2025

Kanuni Bulvarı güzergâhından

Kanuni Bulvarı güzergâhından

Trabzon Meydan Bölgesi-Tanjant Yolu Güzergâhından

Trabzon Meydan Bölgesi-Tanjant Yolu buluşması, 2025 Yılı

Trabzon Meydanı-Atatürk Alanı-Meydan Parkı, 2025 Yılı

Ganita-Tombul Kaya

Büyük Projeler ve Uygulamalar

1. Sahil Yolu-Tünel, 1960

1960'larda planlanan 1. Karadeniz Sahil Yolu Projesi'nin temeli atıldıktan sonra (Tünel yapımı dahil) 1987 yılında yapımına ara verilmiştir. 1994 yılında tamamlanmıştır.

2. Sahil Yolu, 1996 -

Proje, 1960'lı yıllarda yapılmış olan Karadeniz Sahil Yolu'nun (Samsun-Sarp) arasının duble yola dönüştürülmesi, bu yolu bir ekspres yol standartlarına yaklaştırma çabası olarak görülebilir. Yolun kara ve demiryolu olarak "entegre bir ulaşım sistemi" biçiminde ele alınması gerekliliği konusu eleştirel ifadelerde yerini almıştır ve günümüzde bunu karşılayan projelendirme-uygulama çalışmaları devam etmektedir.

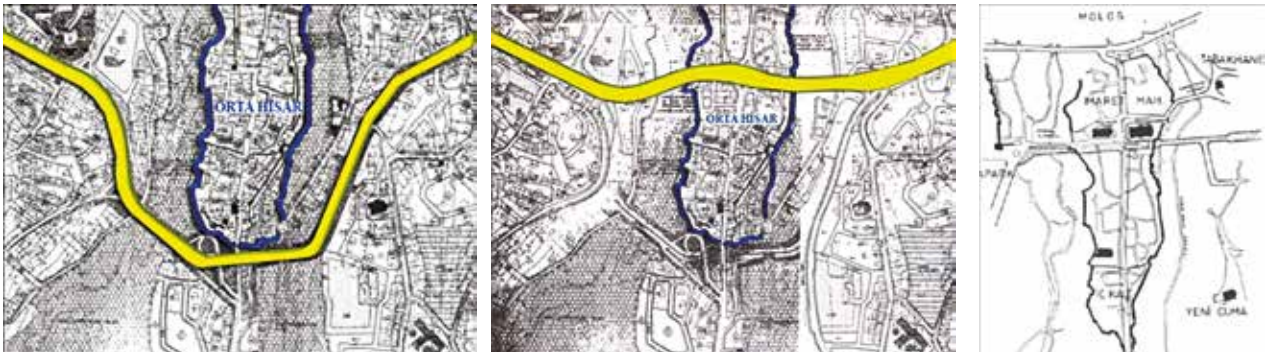
2.Karadeniz Sahil Yolu Projesi için çalışmalar 1996 yılında gerçekleştirilmiş, 1997 yılında ise proje ihale edilerek resmî olarak yapımına başlanmıştır. Bu proje ile kentin ulaşım sorunlarına çözüm aranmaya çalışılsa da kent; Uzunkum, Faroz, Sotka, Moloz, Kemerkaya, Ganita gibi değerli kıyılarını kaybetmiş, denizle insan, kentli arasındaki bağ kopmuştur. Samsun'dan başlayan Karadeniz Sahil Yolu, Sarp Sınır Kapısı'na ulaşmaktadır. 345 km'lik güzergâhın en az 150 km'lik bölümü deniz ve kumsalların doldurulmasını gerekli kılmıştır.

Şekil 1. Karadeniz Sahil Yolu Uzunkum, Faroz, Sotka, Moloz, Kemerkaya, Ganita Bölgesi

Tanjant Yolu, 1968-2000'ler

1938 yılında Lambert planında önerilen Ortahisar geçiş güzergâhı, 1967-1968 yıllarında yapılan yarışmayla elde edilen imar planı 1970 yılında yürürlüğe girmiş, devamında 1986 ve 1991 yıllarında yapılan imar tadilatları bağlamında kabul edilen durumuyla tanımlanan yol, günümüzde kent içi yoluna dönüşmüş ve Tanjant Yolu adında gerçekleştirilmiştir. Ancak uygulama tarihi 2000'li yıllarda mümkün olmuştur. Bu nedenle Tanjant Yolu olma özelliğini kaybetmiştir.

Şekil 2. Tanjant Yolu

Yavuz Selim Bulvarı/Tanjant Yolu, 2014-2019

Kent merkezine ulaşılabilirliğin artmasını amaçlayan Yavuz Selim Bulvarı, kent dokusuna zarar veren yönleriyle de ortadadır. Günümüzde 6 km uzunluğundaki bu yol, Trabzon'un Beşirli Mahallesi'den başlayıp Değirmendere Mahallesi'ne ulaşmaktadır.

Şekil 3. Trabzon Yavuz Selim Bulvarı (Tanjant Yolu) Ulaşım Hattı

Kanuni Bulvarı, 2011- 2027

Güzergâhı: Karadeniz Sahil Yolu'nun Yıldızlı mevkiinden, Beşirli-Toklu-Aydınlı-kevler-Erdoğdu-Bahçecik-Yeni Cuma-Boztepe-Çukurçayır-Gölçayır yerleşim birimlerini katederek Trabzon-Maçka yolunda Gözalan mevkiine ulaşan, 28 km'lik bir projedir. 2011 yılında temeli atılmıştır. Proje; tüp geçitler, hemzemin ve köprülülük kavşaklar ile birçok kamulaştırma içermektedir. Kanuni Bulvarı ile şehrin imarlaşmasının güneye doğru genişlemesine, sahil şeritlerindeki trafik yoğunluğunun azalmasına katkı sağlanması amaçlanmıştır. Trabzon merkezi ve Karadeniz Sahil Yolu'nun Trabzon geçişine alternatif olarak inşası devam eden, bittiğinde anayol üzerinde 22 köprülülük kavşağın bulunacağı 28 kilometrelik Kanuni Bulvarı'nın 14,5 kilometrelik bölümü ulaşıma açılmıştır.

Şekil 4. Trabzon Kanuni Bulvarı Ulaşım Hattı

Boztepe ve Çevresi, 2013-2022

2000'lerin başlarında büyük bir yapılaşma hareketiyle sarsılan Boztepe ve çevresi; 2013 yılında başlayan Kanuni Bulvarı güzergâhının buradan geçmesi ile ikinci büyük değişime, olumsuz oluşumlara maruz kalmıştır. Bu proje ile şehrin güneye doğru genişlemesinin sağlanması amaçlanmıştır. Yenicuma, Boztepe, Gazipaşa Mahalleleri önemli ölçüde değişime uğramış ve kente, kent mekânlarına dair önemli kayıplar verilmiştir.

Şekil 5. Boztepe ve Çevresi

Ayasofya Camii (Müzesi/Kilisesi) ve Çevresi, 2014-2020

2014 yılında Ayasofya Kentsel Dönüşüm Rekreasyon Düzenlemesi yapılmış, 2018 yılında restorasyon çalışmalarına başlanmış ve çalışmalar 2020 yılında tamamlanmıştır. Dönüşüm sürecinde 46 bina kamulaştırılmıştır. Bu proje ile Ayasofya Müzesi'nin tarihî kimliğinin ortaya çıkarılması ve çevresinin niteliksiz yapılaşmalardan temizlenerek yeşil alan ile buluşturulması amaçlanmıştır.

Şekil 6. Ayasofya Müzesi Dönüşüm Öncesi ve Sonrası

Vadi Projeleri, Zağnos/Atapark, Tabakhane, Karşıyaka Vadileri Dönüşüm Alanları

Zagnos Vadisi: Atapark bölgesini kuvvetli olarak etkileyen dönüşüm projesinde Trabzon kentinin ilk imar planı olan Lambert Planı (1938) ve onu izleyen 1969 imar planı ile 1989 imar planında Zağnos Vadisi ağaçlandırılacak alan olarak düzenlenmiştir. Meclis Kararı (2002), Trabzon Belediyesi ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nın aralarında imzaladıkları protokol (2004) sonrasında Zağnos Vadisi'nin Kentsel Dönüşüm Projesi, 2005 yılında başlamıştır. Üç etap şeklinde yürütülen proje üç yıl devam etmiş, 2009 yılında tamamlanan ilk etap kullanıma açılmıştır. Zagnos Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi ile kente sosyo-kültürel ve rekreatif amaçlı kullanımların kazandırılması amaçlanmıştır.

Şekil 7. Zağnos Vadisi Dönüşümden Öncesi ve Sonrası

**Tabakhane Vadisi,
2018-2020- tamamlanmamış**

Atapark Bölgesininin Zağnos Köprüsü ile bağlandığı Ortahisar'ın devamında Tabakhane Köprü'sü ile aşılın vadi dönüşüm projesidir. TOKİ ve Trabzon Büyükşehir Belediyesi iş birliği ile 2016 yılında başlanmıştır. Günümüzde büyük yıkım, temizleme hareketinin devamında ölçek dışı pek çok bina gerçekleştirilmiş durumdadır. Tabakhane Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi ile çarpık yapılaşmanın ortaya koyduğu sağlıklı kentsel çevrenin dönüşümü ve kent sakinleri için açık yeşil alanların kullanıma açılması amaçlanmıştır.

Şekil 8. Tabakhane Vadisi Dönüşüm Öncesi ve Sonrası

**Karşıyaka Vadisi,
2013-devam ediyor**

Karşıyaka Vadisi Projesi, yaklaşık 80 hektarlık bir alanı kapsayan imar planı çalışmalarıyla bölgedeki çarpık yapılaşma riskini bertaraf etmeyi ve vadiyi sürdürülebilir bir kentsel gelişim alanına dönüştürmeyi hedeflemektedir. Kentin önemli hava koridorlarından biri olan Karşıyaka Vadisi, hak sahiplerinin mağduriyetine yol açmadan karşılıklı anlaşmalar yoluyla planlanmış; gelecekte rekreasyon ve peyzaj düzenlemeleriyle sosyal donatı alanı olarak değerlendirilmesi öngörülmüştür. Projenin yanı sıra Beştaş, Çamoba, Kireçhane, Bengisu, Uğurlu, Çilekli ve Yeşilova Mahallelerine yönelik imar planı çalışmalarının da sürdüğü ve ilgili kurumlardan alınacak görüşler doğrultusunda ihale sürecine geçileceği belirtilmiştir.

Şekil 9. Karşıyaka Vadisi Dönüşüm Sonrası

Trabzon Çömlekçi Mahallesi - Arafilboyu Kentsel Dönüşüm Projesi, 2011- devam ediyor, 2021-2026

Çömlekçi Mahallesi geçmişten bugüne hem liman bölgesi hem de ticaret merkezi olması açısından Trabzon kenti için oldukça önemli bir yere sahiptir. Kentin bu alanı yoğun gecekondulaşma ve bakımsız bina stoku nedeniyle dönüşüm projeleri kapsamına alınmıştır. Gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projesi 2025 yılı içinde de devam etmekte olup bölgenin, ticaret ve konut işlevleri ile yeniden kentliye kazandırılması amaçlanmıştır.

2010 yılında kentsel dönüşüm projesinden bahsedilmiş, 2011 yılında yıkım çalışmaları başlamış, 2020 itibarıyla planlanan kentsel dönüşüm projesinin temelleri atılmış olup 2023 yılı itibarıyla tamamlanması planlanmıştır. Çömlekçi Kentsel Dönüşüm Projesi ile kent kimliği ve kentsel bellek için oldukça önemli olan tarihi Trabzon Liman bölgesinin yeniden bir cazibe merkezi haline getirilmesi amaçlanmıştır.

Şekil 10. Çömlekçi Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesi

Sahil Dolgu Projeleri- Beşirli, Gülcemal Projeleri, 2011-2019

1960'lı yıllara kadar denizle iç içe olan kente hiçbir planda yer almayan ilk sahil yolu 1964 yılında yapılmıştır. 1980'li yıllarda başlayan ikinci sahil yolu hareketi devamında, sahil; 2006 yılında yedi yıl sürecek olan Akyazı Spor Kompleksi dolgu ve alt yapı çalışmaları ile büyük değişim yaşamıştır. 2020 yılında ihalesi alınan Trabzon Şehir Hastanesi, 2021 yılı itibarıyla Akyazı mevkiinde dolgu alanı üzerinde bulunan Şenol Güneş Spor Kompleksi yanında yükselmeye başlamıştır. Beşirli bölgesine ise Trabzon Sahil Dolgu (Gülcemal) Alanı Projesi eklenmiş, 2017 yılında tahkimatı tamamlanmış, 2019 yılında yapım çalışmalarına başlanmıştır. Sahil bölgesinde yapılacak olan dolgu alanları üzerine sağlık, spor ve rekreasyon alanlarının yapılması amaçlanmıştır. Günümüzde, bahsedilen yapı ve çevrelerinin oluşturulması başlamış ve yapılaşma önemli ölçüde gerçekleşmiştir.

Şekil 11. Akyazı Spor Kompleksi ve Şehir Hastanesi, Beşirli Dolgu Alanı

Beşirli Uzunkum Yaşam Alanı Projesi, 2025-devam ediyor

İlk adı Gülcemal olan ve daha sonra Uzunkum olarak revize edilen proje Trabzon'un Beşirli mevkiisinin sahil şeridinde yer almaktadır. Hem sosyal hem de estetik katkılar sunarak kentin vizyonunu genişletecek bir yatırım olarak öne çıkması planlanmaktadır. Toplamda 750.000 metrekareselik bir alanda planlanan projenin ilk etapta 250.000 metrekareselik kısmı üzerinde çalışmalar yürütülmektedir. Bu proje ile bir kıyı kenti olan Trabzon'un yeniden denizle bağının kurulması ve kent halkının denizle buluşturulması amaçlanmaktadır.

Şekil 12. Beşirli Uzunkum Yaşam Alanı Projesi

Ortahisar - Bahecek Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesi, 2021-2023, 2025-

Trabzon kentinin Ortahisar ilçesine bağlı Bahecek Mahallesi geçmiş yıllarda kentsel dönüşüm projeleri geçirmiştir. Gecekondulaşmayı ve niteliksiz yapı stokunu yenilemeyi amaçlayan bu dönüşüm projelerine 2025 yılında yeni bir projenin daha eklenmesi beklenmektedir.

Ortahisar-Faroz-Ganita Arası ve Mumhane Önü Kentsel Dönüşüm Projeleri;

Faroz - Ganita Arası Kentsel Dönüşüm Projesi, 2022-2023

Denizin kentle olan bağını yeniden kurmak ve kamusal alan kalitesini artırmak bağlamında Trabzon kent kimliğinde, kolektif ve kültürel belleğinde yer edinmiş Ganita sahilinin doğal ve sosyal dokusunun korunarak yeniden halkın hizmetine ve deneyimine sunulması amaçlanmıştır. Kıyı boyunca özel mülkiyet kaynaklı işğallerin ve mekânsal eşiklerin neden olduğu kesintili yaya dolaşımı sorunlarına karşı, kıyı ile kenti yatay ve düşey ekseninde bütünleyen sirkülasyon ağları, açık-yeşil alan sistemleri ve rekreatif odaklı kamusal düzenlemeler önerilmiştir. Minimum müdahale ilkesiyle geliştirilen tasarımıda; manzara seyir alanları, sosyal etkinlik ayırırları, ocuk oyun alanları, bisiklet yolları ve kolektif belleğe hitap eden tematik mekânsal donatılar gibi çeşitli işlevler entegre edilerek kullanıcı deneyimini zenginleştiren bütüncül bir kamusal kıyı kurgusu oluşturulmaya çalışılmıştır.

şekil 13. Faroz-Ganita Arası Kentsel Dönüşüm Projesi

Mumhane Önü Kentsel Dönüşüm Projesi, 2019- devam ediyor

Trabzon için sembolik bir öneme sahip olan Moloz-Mumhane bölgesinin yeniden canlandırılması hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda Hanife Hatun Camii ve kıyı hattını kapsayan alanda; sosyal, kültürel, ticari ve rekreatif işlevleri bir araya getirerek bölgenin bir buluşma, ticaret ve dolaşım merkezi haline getirilmesi amaçlanmıştır. Coğrafi avantajlara sahip bu dinamik kıyı bölgesi, fırsatlar kadar planlama açısından riskler de barındırmaktadır. Bu nedenle, Ganita-Faroz hattında kıyı ile kent arasında bütüncül ve uyumlu bir tasarım dili geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, Devlet Sahil Yolu gibi kentsel eşiklerin bulunduğu ve yaya erişiminin zor olduğu bu bölgede, yoğun kullanılan akslarda bütünleşmiş yaya-bisiklet üst geçitleri ile sürdürülebilir ulaşımın desteklenmesi ve çözüm önerilerinin sunulması planlanmaktadır.

Şekil 14. Mumhane Önü Kentsel Dönüşüm Projesi

Pazarkapı-Moloz, Mumhane Önü Kentsel Dönüşüm Projesi, 2018-2020

Pazarkapı Kentsel Dönüşüm Projesi'nin 2. etabı kapsamında 2018 yılında başlayan ticaret, konut, dere ıslahı ve peyzaj düzenlemelerini içeren uygulama 2020 yılı sonu itibarıyla tamamlanmıştır. Proje, Ortahisar Kaymakamlığı ve Belediye Hizmet Binası ile birlikte iş yeri/ofis, konut alanları, peyzaj düzenlemeleri ve tarihî yapı restorasyonlarını içermektedir.

Şekil 15. Pazarkapı-Moloz, Mumhane Önü Kentsel Dönüşüm Projesi

Trabzon Güney Çevre Yolu, Akçaabat-Arsin, 2023-Devam ediyor

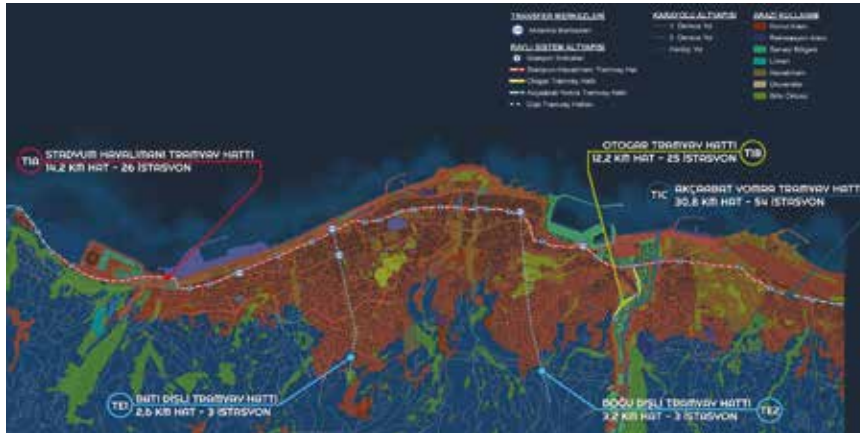
Başlangıç noktası Akçaabat'ın Mersin Mahallesi olan çevre yolu, Akçaabat ile Arsin arasında 43 km uzunluğundaki bir ulaşım hattını kapsamaktadır. Bu ulaşım hattının Avrupa ve Asya arasında önemli bir ticaret koridoru olması amaçlanmaktadır. Ayrıca yapılan tüm yollara rağmen azalmayan kent içi trafik yoğunluğuna çözüm olması; kente sanayi, ticaret ve turizm açısından zenginlik sağlaması da hedeflenmektedir. Güney Çevre Yolu'nun 2027 yılında tamamlanması planlanmaktadır.

Şekil 16. Trabzon Güney Çevre Yolu Ulaşım Hattı

Hafif Raylı Sistem Projesi, Akçaabat-Arsin, 2026-

Akçaabat ve Trabzon arasındaki ulaşım altyapısını güçlendirmeye yönelik olarak planlanan Hafif Raylı Sistem Projesi, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından hayata geçirilecek ve tamamlandıktan sonra Trabzon Büyükşehir Belediyesi'ne devredilecektir. İlk etapta Trabzon Meydan-Akçaabat hattını kapsayan sistemin, bölgesel ulaşımında önemli ölçüde rahatlatma sağlayarak kentsel mobilitayı artırması hedeflenmektedir. Ayrıca projenin, bölgesel kalkınmaya katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Şekil 17. Trabzon Hafif Raylı Sistem Hattı

Notlar

1. Bölümde yer alan metinler, şekiller ve fotoğraflar aşağıda verilen kaynaklardan; Büyük Projeler-Uygulamaları ile S. Çevik arşivinden ve ilgili web adreslerinden yararlanılmıştır.

Kaynaklar

Google Earth, 2025

Çevik, S, *Fotoğraf Arşivi*, 1982-2022

Url-1, <https://www.facebook.com/photo/?fbid=4767585843313585&set=a.1030515480353992>, Erişim Tarihi: 20.06.2025

Url-2, http://www.mimarlikdergisi.com/dsp_imageNavigasyon.cfm?YaziID=2331&ResimID=66985, Erişim Tarihi: 20.06.2025

Url-3, <https://mapio.net/pic/p-11363934/> , Erişim Tarihi: 20.06.2025

Url-4 <https://www.arkitera.com/soylesi/yol-uzerinden-ters-yuz-olmus-bir-kent-var-karsimizda/> , Erişim Tarihi: 20.06.2025

Url-5, <https://x.com/61saat/status/1648339487863324672?s=61>, Erişim Tarihi: 20.06.2025

Url-6, <https://www.takagazete.com.tr/tesekkur-belgesi-takdim-etti>, Erişim Tarihi: 20.06.2025

Url-7, <https://www.facebook.com/trabzonkarsiyakamahallesi/photos/d41d8cd9/455803036775342/>, Erişim Tarihi: 20.06.2025

Url-8, <http://www.etkihaber.com/trabzon-ayasofya-muzesi-gecekondulardan-kurtulacak-207829.htm>, Erişim Tarihi: 20.06.2025

Url-9, <https://www.trabzon.net.tr/turizm/ayasofya/trabzon-ayasofya-muzesi.html>, Erişim Tarihi: 20.06.2025

Url-10, <http://www.ajans09.net/Guncel-trabzon-ayasofya-camii-tekrar-ziyarete-acildi-15877.html>, Erişim Tarihi: 20.06.2025

Url-11, <https://sebathaber.com/haber/karsiyaka-vadisinin-imar-plani-tamamlandi-3225.html>, Erişim Tarihi: 20.06.2025

Url-12, <https://www.takagazete.com.tr/tesekkur-belgesi-takdim-etti>, Erişim Tarihi: 20.06.2025

Url-13, <https://www.facebook.com/photo/?fbid=455802260108753&set=pb.100070369472914.-2207520000>, Erişim Tarihi: 20.06.2025

Url-14, <https://www.haber61.net/trabzon/beklenen-haber-geldi-comlekcinin-2-etabi-basliyor-h474503.html>, Erişim Tarihi: 20.06.2025

Url-15, <https://www.sondakika.com/yerel/haber-trabzon-comlekci-mahallesi-nde-kentsel-donum-projesi-tamamlaniyor-17373849/>, Erişim Tarihi: 20.06.2025

Url-16, <https://www.trabzon.bel.tr/Web/YatirimAyrinti/238>, Erişim Tarihi: 20.06.2025

Url-17, <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1080332414131995&set=pcb.1080332830798620>, Erişim Tarihi:20.06.2025

Url-18, <https://www.arkitera.com/proje/ortahisar-faroz-ganita-arasi-ve-mumhane-onu-peyzaj-tasarimi/>, Erişim Tarihi: 20.06.2025

Url-19, <https://www.arkiv.com.tr/proje/ortahisar-faroz-ganita-arasi-ve-mumhane-onu-kentsel-tasarimi--molozmumhane-onu/12305>, Erişim Tarihi: 20.06.2025

Url-20, <https://www.trabzonortahisar.bel.tr/projeler/pazarkapi-mahallesi-kentsel-donusum-ve-ticari-alanlar/19>, Erişim Tarihi: 20.06.2025

Url-21, <https://x.com/61saat/status/1648339487863324672?s=61>, Erişim Tarihi: 20.06.2025

Url-22, <https://trabzon.bel.tr/Web/Icerik/hafif-rayli-sistemde-ilk-adim-atiliyor>, Erişim Tarihi: 20.06.2025

Türkiye'den Sokaklar Kent Mekânları

“Anadolu- Türk şehri, doğal çevre ile insan yapısı arasında kurulabilecek ahenk için güzel bir örnektir. Bölgesel koşulların sınırlılığı içinde, hepsi, sokakların yapısı, organik bir örtü gibi arazi üzerinde yatay yayılmaları, konutla yeşilin karışması ve camilerin hakim olduğu silüetleri ile aynı yerleşme esprisinin ifadesidir.” (Kuban, D. 1983)

1982 yılından itibaren başlayan ve günümüze kadar gelen süreçte pek çok kent ve kent mekânından seçili ilk örnekler, 1994 yılında gerçekleştirilen “Sokaklarımız” sergisinde, 25 kentten sokaklar/kent mekânları slaytlarla sergilenmişti. Söz konusu çalışmaların devamında, “Anadolu-Türk Kentleri”nde Kentsel Mekânlar ve Ögele-ri” konulu araştırma sürecinde bu sayı, farklı coğrafyalardan, kültürel altyapılardan örneklemelerle 50 kadar kente, kentsel oluşuma ulaşmıştır. Bu bağlamda, farklılıkları, benzerlikleri veya aynılıkları sergileyen bu örneklerden bazıları da eklenmiş olup bu bölümde yer almaktadır. Bu farklılaşmalar, benzerlikler ve ilkesel aynılıklar; sokakların, meydanların/meydancıkların biçimlenmesinden, sürekli veya süreksiz/çıkmaz sokak oluşumundan çıkmaların/cumbaların türlerine ve biçimlenmelerine, sokak-meydan/meydancık ile konut-bahçe/avlu ilişkilerine/diyaloguna, su ögesinin/çeşmenin kullanımına, malzeme-doku-renk ve yeşil kullanımına kadar uzayan bir açılımda ortaya çıkmaktadır.

Anadolu-Türk kenti/ Geleneksel Türk kenti, konut-ikamet bölgesinde ya da karma geleneksel dokularda bulunan kent mekânları örneklemesini sergileyen fotoğraflar; çok kapsamlı ve çok faktörlü bir oluşum süreci sonucu olarak yüz bulmuş ideale yakın sunumlu mekânları sergilemektedir. Çalışmanın amaçları ve dikkat başlıkları bağlamında farklı ölçekler ve niteliklerdeki/karakter ve kimlik sunumlarıyla kentler/yerleşmeler ele alınırken kentlerin, kentsel mekânların oluşumuna genel bir bakışın sağlanması amaçlanmıştır.

Burada yer alacak örneklerin anlamlandırılmasında ve değerlendirilmesinde, yazarın söz konusu araştırması kaynaklı, Anadolu-Türk Kenti ve Kentsel Mekânları üzerine özet bir bilgilendirmenin yer alması yararlı olacaktır.

Anadolu-Türk Kentinin Genel Özellikleri/Karakteristikleri açılımında bakıldığında, Geleneksel Türk Kenti'nin sabit kurallar olmadan kendiliğinden ortaya çıkan bir biçimlenmenin sonucu olarak organik bir yapıya sahip olduğu ifade bulunmaktadır. Özellikle strüktürel oluşumlar, kent resmi ve silüetiyle, kentsel mekânları ve bunların gelişim süreciyle, doğal-fiziksel çevreye etkin bir uyum gözlenmektedir. Bu, kendini boşluklu yapısıyla gösterir.

Anadolu-Türk kentleri geniş bir tipolojiye sahiptir. Sosyal-kamusal mekânlarda ve yapılarda tipolojik çeşitlilik gözlenmektedir. İşlevsel dağılım, kentsel morfolojide önemli bir rol oynar. Konut alanları, "mahalle" olarak adlandırılan parça yerleşmelere ayrılır/yerleşmelerden oluşur. Mahalleler kentlerin yapı taşı olarak değerlendirilmektedir.

Geleneksel Türk Kenti; Kentsel Yapı/Kentsel Doku ve Kentsel Tipoloji açısından bakıldığında; nehir boyunca, dağ yamacı, kıyı, vadi vb. gibi seçilen alanlara göre şehir için farklı yapılar ortaya çıkar. Yukarıda da belirtildiği üzere, bu konumsal -yapısal farklılıklara rağmen, farklı ölçeklerdeki öğelere ve detaylara kadar kent strüktüründe benzerlikler görülür. Başlıca farklılıkların coğrafi ve kültürel alt alanlara göre ortaya çıktığı ifade bulur. Anadolu geleneksel dokusunda yer alan yerleşme-ikamet doku-su, avlu veya bahçe ile ilişkili konumlanmış konutların/evlerin benzer, ama aynı değil, bulunduğu konumsal özelliklere bağlı olarak farklılaşan plan şemalarıyla görülmektedir.

Kent manzarası, doğal özelliklerin, dominant ve öne çıkan binaların bir araya gelmesiyle karakterize edilir. Kentsel form ve kent resminin oluşumu; bu şehir manzarasının iki mimari -kentsel tasarım- düzleminde karakter bulur. Daha önce belirtildiği gibi, çok sayıda benzer bina arka planda yer alırken, farklılaşan binalar ön planda yer alır. Silüete bakıldığında doğal gelişim gözlenebilmektedir.

Anadolu geleneksel dokusunda yer alan yerleşme-ikamet doku-su, avlu veya bahçe ile ilişkili konumlanmış konutların/evlerin benzer, ama aynı değil, bulunduğu konumsal özelliklere bağlı olarak farklılaşan plan şemalarıyla görülmektedir.

Anadolu-Türk kentlerindeki merkezi alan, çalışma ve alışveriş bölgesi olarak önemlidir. Küçük ve orta ölçekli kentler için alışveriş merkezleri ve çarşılar merkezi temsil eder. Kent sokakları merkezde bu noktaya, çarşıya yönelmektedir.

Sokaklar; kentteki yerlerine göre bilgi ve işlev açısından farklılıklar gösterir. Sokaklar kentin ticari alanına yerleştirilirse alışveriş sokakları olarak tanımlanır. Öte yandan konut alanında yer alan sokaklar farklı niteliklere sahiptir. Hem fiziksel hem de yaşantısal/sosyal anlamda sundukları farklı atmosfer ile çıkmaz sokak oluşumları fazlaca görülür.

Kent merkezinin ticari alanındaki sokaklar alışveriş, üretim, zanaat işlevini yerine getirir. Ayrıca açık, yarı açık veya kapalı sokak özelliklerini yansıtır. Bunlara aynı zamanda pazar, çarşı da denilmektedir. Bu sokaklar, el sanatlarının türüne göre adlandırılır. Örneğin Semerciler Sokağı, Bakırcılar Sokağı (Bakırcılar Sokakları), Kuyumcular Sokağı. Bu sokaklar kamusal alanlardır ve zanaat sokakları yarı kamusal mekân bazen de yarı özel mekân özelliği yansıtır.

Kentin açık mekânları olarak meydanlar kent merkezinde veya kentte öne çıkan-özel nitelikli binaların önünde veya ikamet-konut alanının yerel merkezindedir. Genel olarak meydanlar; cami, çeşme veya çarşı/alışveriş birimleri, bazen de idari birimlerle buluşmaktadır. Geleneksel dokuda meydanlar/meydancıklar; Karşılıyıcı Meydan-İdari Meydan, İdari/Dinî Meydan, Sonlandırın Meydan; Merkez Meydan, İskele Meydanı, İdari Meydan, Mahalle/Konut Meydanı-Meydancığı başlıklarında da tipleştirilebilmekte ve eylemsel-noktasal meydan, dizili meydan başlıklarında da ilişkili konumları üzerinden açıklama bulabilmektedir. Meydanlar ikamet-konut bölgelerinde yerel bir merkez rol üstlenmekte ve yerleşmenin yaşayan, can alıcı odak noktasını oluşturmaktadır.

Camiler, mahalle muhtarlığı, alışveriş (dükkân, açık pazar gibi), eğitim binaları, kafeler, çeşmeler meydanlarda konumlanır ve meydanları tanımlar. Bu meydanlar, boyut ve diğer nitelikler açısından kent merkezindeki meydanlardan farklıdır. Küçük yerleşmelerde genelde iki tür meydan görülür. Birincisi, ağacı ve çeşmesiyle buluşma yeri, ikincisi ise köy merkezidir. Bu meydanların dışında, konut alanlarında çeşme ve ağaçların bulunduğu küçük meydancıklar da bulunur (Çevik, 1991).

Özellikle küçük ve orta ölçekli yerleşmelerde; karşılıyıcı meydan, merkez meydan oluşumu (Cumalıkızık Köyü-Bursa) özel bir sunumu sergilemektedir. Burada karşılıyıcı meydan, yeşil-çeşme ve konutlarıyla davet edici kalitelere sahiptir. Muhtarlık, cami, dükkân, kahvehane, çeşme ile merkez meydan özelliğini ortaya koymakta ve merkezî bir konumda yer almaktadır. Benzer olarak, konut bölgesi içindeki meydan-meydancıklar, yeşil ve çeşmeyle, sosyal mekân konumuyla hamam ile buluşabilmektedir. Yerleşmenin sonlandığı yeşil yamaç manzarasına açık alanda çınar ve çeşme yine kendini göstermektedir.

Anıtsal binalar ve ikamet- konut bölgesindeki sokak genişlemeleri ve meydancıklar ile buluşan yeşil, kentin ana aksını oluşturan ana sokak/caddede sistematik konumuyla farklılık gösterirken, bu lineer aks; kahvehaneler, dükkânlar, karakol, sinema, seyyar alışveriş gibi işlevler ve çınar ile birbirini takip eden meydanlar sistemine dönüşebilmektedir (Tirilye İstiklal-İskele Caddesi, Boyabat).

Sokaklarda yeşil, bahçeden sokağa akan yeşil (ağaç, sarmaşık, çiçek), sokakta kapı önünde yeşil (ağaç, saksı, çiçek), duvar diplerinde yeşil (yabani otlar, çiçek), sokak tavanında yeşil (asma), sokak duvarında; pencere önü ve cephe yeşili (saksıda yeşil, cephede sarmaşık, asma) olarak kendini göstermektedir. Meydanlarda yeşil; Meydan oluşumunda belirleyici, tanıtıcı sembol olma özelliğiyle yeşil-çınar ağacı yerini alırken genelde su-çeşme ile buluşur.

Anadolu-Türk kentinde/Geleneksel Türk kentinde sokaklar ve meydan sunumları, özel oluşumların bulunduğu yerleşme karakteri bağlamında çeşitlenebilmektedir.

Anadolu-Türk kentlerindeki sokaklar ve meydanlar, kentsel dış mekânlar olarak kentsel yapıda temel bir rol oynar. Bu kentsel mekânlar, mekânsal nitelikleri, işlevleri, biçimlenmesi, ölçeği ve sakinleri ile farklı şekillerde temsil eder.

İkamet-Konut Bölgesi Sokakları, Meydanları/Meydancıkları, Fiziksel-Mimari/Kentsel Mekân Kimliği açısından geniş bir örneklem bağlamında kısaca vermek, değerlendirmek anlamlı olacaktır.

Geleneksel ikamet-konut bölgesi dokularındaki SOKAKLAR genelde aşağıdaki özellikleri sergilerler:

- Sokaklar planlanmamıştır. Evler sokak düzenini belirler. Sokak sistemi düzensiz, spontane biçimlenmiş sokaklardan oluşur. Doğal konumla bütünleşirler,
- Sokakların sınırlarını benzer ev cepheleri ve bahçe duvarları oluşturur (yapı türü ile ilişki içerisinde aynılıklar da görülmektedir),
- Sokak genişlikleri ve uzunlukları değişir,
- Sokaklar dardır ve evler birbirine yakındır. Sokakların genişliği genelde (yapı türü ile ilişki içerisinde) sokak boyunca farklılık gösterebilir,
- Sokakların boyutları ve oranları insan ölçeğine yakındır,
- Genellikle evler iki katlıdır,
- Kısa ve basamaklı oluşum gösterebilen Çıkamaz Sokak oluşumu vardır,
- Evlerin zemin katı genelde sokak çizgisine göre şekillenmiştir, ancak diğer katlar farklı şekil ve plan organizasyonuna sahiptir (yapı tarzı ile ilişki içerisinde),
- Sokak ve evler arasındaki bağlantı genelde bahçe veya avlu üzerinden kurulur. Ancak girişlerin sayı ve konumsal anlamda farklı sunumları görülür,
- Sokaklar genelde yayalar içindir ve motorlu araçlara kapalıdır,
- Sokaklar düz, kıvrımlı, eğimli ve merdivenli olabilir,
- Sokakların zemini düz, eğimli veya basamaklı olabilir,
- Sokak zemininin malzemesi doğal taştır. Bahçe duvarları ve evlerin zemin katı da taştır,
- Sokaklar açık, yarı açık, yarı kapalı veya kapalı olabilir,
- Yeşil ve çeşmeler sokakların etkin estetik unsurları arasındadır,
- Yeşil, genelde evlerin bahçesindedir ve duvardan dış mekâna, sokağa katılır.
- Sokaklar, elemanları ve özellikleriyle güzel perspektifler sunarlar,
- Sokaklarda işlevsel, sosyal ve estetik kapsamlı alt mekân sunan, farklı konumlarda çeşmeler vardır.

Geleneksel ikamet-konut bölgesi dokularındaki MEYDANLAR genelde aşağıdaki özellikleri sergilerler:

- Meydanlar kentin ve mahallenin merkezidir ve merkezî özelliklerini ve önemlerini yansıtır,
- Meydanlar spontane bir biçimlenmeye sahiptir,

- Meydanların boyutu, bulunduğu yere, mekân elemanlarına göre farklılık gösterir,
- Meydanlar Çınar-Çeşme birlikteliği sıklıkla görülür,
- Meydanların sınırları, meydanın konumuna ve işlevine bağlı olarak camiler ve cami avluları, idari birimler, ev ve bahçe duvarları, dükkân ve kafe duvarları vb. ile tanımlanır,
- Meydanların yeşili temelde anıtsallığı ile sembol değeri taşıyan çınar ağacıyla sağlanırken, bahçe duvarı boyunca sokağa akan yeşil, kafelerin çardağındaki yeşil, caminin avlusundaki ağaçlar da karakteristiktir,
- Meydanların tavanı genellikle açıktır ancak bazen yeşil veya pergola/asma-çardak ile kaplanır,
- Meydanlar genellikle yayalar içindir ve ayrıca motorsuz araç ve taşıma araçlarına açıktır,
- Meydan zeminin eğimi çok azdır veya eğimsizdir,
- Döşeme malzemesi doğal taştır,
- İşlevsel ve estetik olarak çeşmeler, ağaçlar ve pergolalar/ çardaklar meydanlarda birliktelik sunan önemli simgesel unsurlardır.

Bu bölümde verilen 1982 yılından bugüne ulaşan kapsamlı araştırmaya dayalı bilgiler, örneklerle buluşturulduğunda, kitabın ana konusu olan Trabzon Sokakları bölümünde yer alan belirleme ve değerlendirme içerikleriyle bazı durumlarda ilkesel, bazı durumlarda ilkesel ve detaylanma açılarından benzerlikler ve aynılıklar görülebilecektir. Örneklerin, söz konusu bu örtüşmelerle birlikte, bulundukları kültürel ve coğrafi bölgenemeye göre kimlik sunumları açıkça okunabilmektedir. Bu da kaybedilmemesi, sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi adına önemli bir araştırma, projelendirme- uygulama konusu olarak ortada olduğunu göstermektedir.

Notlar

1. Bölüm temelde, yazarın “Anadolu Türk Kentleri’nde Kentsel Mekânlar ve Ögeleri” adlı araştırması kaynaklıdır. Aşağıda yer alan kaynaklar önerilen kaynaklar olarak değerlendirilebilir.
2. Bölümde yer alan tüm fotoğraflar yazarın kendi çekimleridir.

Kaynaklar

- Aru, K. A., (2000). *Türk Kenti*, Yem Yayınları, İstanbul.
- Cansever, T. (1994). *Ev ve Şehir*, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Bektaş, C. (1996). *Türk Evi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Çevik, S. (1982). “Anadolu Türk Kentleri’nde Kentsel Mekânlar ve Ögeleri”, kişisel özgün araştırma.
- Çevik, S. (1995). “Geçişler-Girişler-Kapılar ve Mekânsal Etkileri”, *Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyum*, Bildiriler Kitabı, 5-7 Haziran, İTÜ, İstanbul, s.94-104.

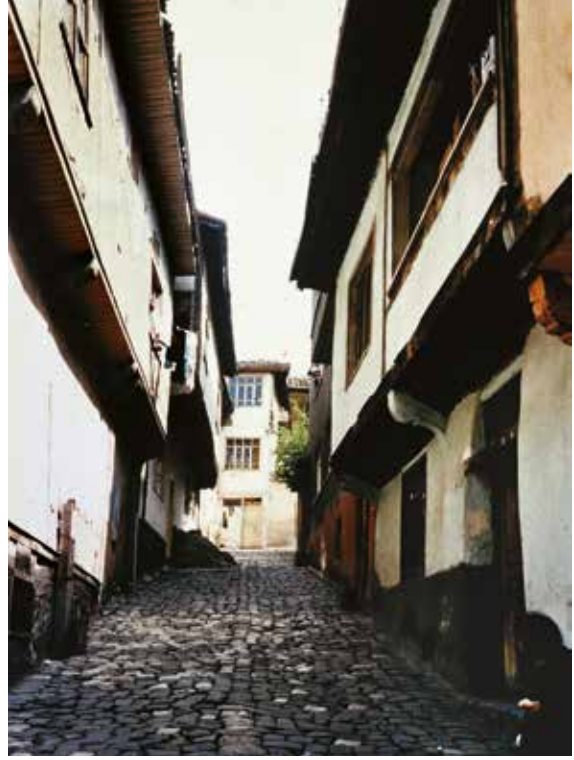
- Çevik, S., Beşgen, A., Tuluk, İ., Vural, S., Cordan, Ö.(1999). The Use of Green in Ottoman Cities-Bursa and its Region as an Example”, “Osmanlı Kentinde Yeşil Kullanımı, Bursa ve Yakın Çevresinde Örneklenmesi”, 11. Yapı ve Yaşam Kongresi, 6-9 Mayıs, 1999, Mimarlar Odası Bursa Şubesi, Bursa, Türkiye, 85-110.
- Çevik, S. (1997). “TraditionalTürkisch City-Urban Space Conceptand House and Home Environment”, “Geleneksel Türk Kenti-Kentsel Mekân Kavramı ile Ev ve Ev Çevresi”, Small Towns Housing Identity, IFHP Urban Planning SummerScholl, -Juli 27-August 9, KTÜ, Trabzon, Türkiye, 56-57.
- Çevik, S. (1996). “Strassenräume in der Türkei-vom Sozialverhaltenbis zur Farbe- Türkiye’ de Sokak Mekanı-Sosyal Davranış/İlişkilerden Renge Kadar “, Stuttgart Üniversitesi, Mimarlık ve Kent Planlama Fakültesi, Şehircilik Enstitüsü, Kentsel Tasarım Bilim Dalı, Haziran.
- Çevik, S. (2007). “Anatolisch- türkische Städteund Stadträume-Anadolu Türk Kenti ve Kentsel Mekanları”, Seminar: dieorientalischeStadt im Wandel der Zeiten, 12 Kasım, 14.00, Raum 10.07 im Kollegiengebäude 1 der Universität Stuttgart, Stadtmitte, Keplerstr. 11, Stuttgart, Almanya.
- Çevik, S. (2010). “Zusammenhänge zwischen sozialer Umwelt und Stadtform in gegenwärtigen türkischen Städten -Günümüz Türk Kenti’ nde sosyal Çevre ve Kent Formu Arasındaki İlişkiler”, Erasmus Programı Kapsamında, Department für Raumentwicklung Infrastruktur- und Umweltplanung: IFOER (Fachbereich Örtliche Raumplanung) ve SKuOR (Arbeitsbereich für Stadtkultur und öffentlicher Raum), 28 Haziran, Saat 18.00, Fakultät für Architektur und Raumplanung der TU Wien, Karlsgasse 13/1, Seminarraum 268/1.
- Çevik, S. (2011 a). “StädtischeKomponenten in den traditionellen türkischen Stadtstrukturen -im Zusammenhangzwischensoziale Umweltund alltägliches Leben”-“Geleneksel Türk Kent Strüktürlerinde Kentsel Ögeler-Sosyal Çevre ve Günlük Yaşantı Arasındaki İlişkiler Kapsamında, Vortragim RahmenMultipleStadtlandschaften -10 Orte Hamburg WS, Stadtplanung -Städtebau- und Quartierplanung, HCU Hafen City Universitaet. Hamburg.
- Çevik, S. (2011 b). “Gecekondus... EinfachundInformellWohnenundLebenin der Türkei-Gecekondular Yerlesmeler... Türkiye’de Informellikamet ve Yasam”, Vortrag im RahmenInformelle Verfahrenauf Quartier- undStadtteilebene WS, Stadtplanung -Städtebauund Quartierplanung, HCU Hafen City Universität Hamburg.
- Çevik, S. (2015 a). “Traditionelle Bauweiseund Stadtstrukturen in der Türkei- Türkiye’ de Geleneksel Yapılaşma Tarzı ve Kent Strüktürleri”, Stuttgart-Istanbul Ortak Proje Çalışması 2. Ayağı: Istanbul Proje Ortak Çalışması Haydarpaşa İstasyonu ve Çevresi, Kadıköy-İstanbul, 6-11 Mayıs, MSGSÜ Konferans Salonu, 8 Mayıs 2015, KTÜ, MSGSÜ, Stuttgart Üniversitesi, İstanbul.
- Çevik, S. (2015 b). “From Past to Present A Critical ApproachAboutthe Urban Development Process in Turkey -Geçmişten Günümüze Türkiye’deki Kent Gelişim Sürecine Eleştirel Bir Bakış”(Çağrılı), International conference on architecture, civiland urban deveelopment at thebeginning of thethierdmillennium, iacut- Association of Iranien Architecture, Tahran, 24 Temmuz, İran.
- Çevik, S. (2025). “Kahve-Kahvehaneler ve Kafe’ler Üzerine” İle, Ruhun Gemisi, Şana Taka, *Kültür Sanat Dergisi*, www.sanataka.com- info@sanataka.com, Sayı:10, Nisan-Mayıs-Haziran, ISSN: 2980-016
- Çevik, S., Fotoğraf Arşivi, 1982-2025.
- Kuban, D. (1982). *Türk İslam Sanatı Üzerine Denemeler*, Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul.
- Kortan, E. (1983). *Le Corbusier gözüyle Türk Mimarlığı ve Şehirciliği*, ODTÜ. Ankara.
- Özdeş, G. (1998). *Türk Çarşıları*, Tepe Yayınları, İstanbul.

Türkiye Kent Mekânlarından

Amasya

Antalya

Antakya, Hatay

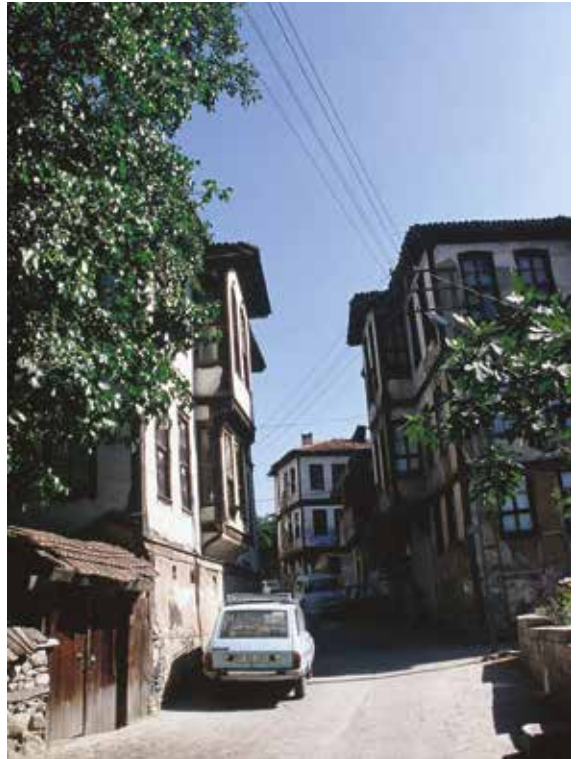
Antakya, Hatay

Bodrum, Muğla

Boyabat, Sinop

Bozcaada, Çanakkale

Cumalıkızık, Bursa

Cunda, Ayvalık-Balıkesir

Egirdir, Isparta

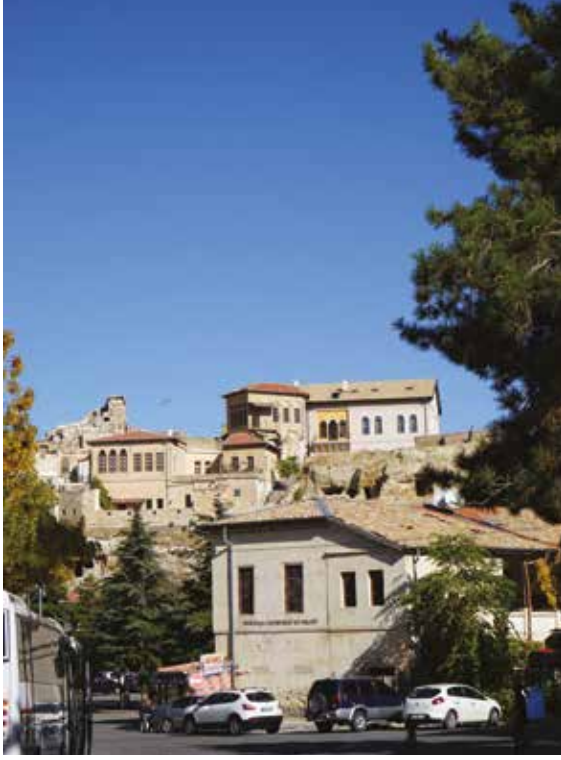
Eskişehir

Gaziantep

Göreme, Nevşehir

İslamköy, Isparta

Kula, Manisa

Kuşadası, Aydın

Kütahya

Malatya

Muğla

Safranbolu, Karabük

Şirince, Selçuk-İzmir

Tarsus, Mersin

Tokat

Tirilye, Mudanya-Bursa

Uçhisar, Nevşehir

Ürgüp, Nevşehir

Sona Doğru

Buraya kadar değinilen konular ve açıklamalar bağlamında söylenebilir ki Trabzon Geleneksel Dokusu'nda yer alan Kentsel Dış Mekânlar: Sokaklar, Meydanlar-Meydancıklar, Avlular, Anadolu-Türk Kenti ve kentsel mekânları ilişkisinde, kendi mekânsal anlamları ve biçimlenmeleri ve sundukları mimari-kentsel ve sosyal çevre kaliteleri ve ilişkili sunumları bağlamında yerel-lokal farklılaşmaları, özgün kaliteleri ile değerlendirilirken, zamana bağlı değişim-dönüşüm içerisinde irdelenmesi, uygulama eylemlerinin politikalar dahil tüm aşamalarında yaşamsal önem taşıyan gerekliliği bağlamında ele alınması önemli bir gerekliliktir.

Kente ve kentliye kimlik kazandıran söz konusu mekânların; sokakların-meydanların-meydancıkların, avluların ve onları oluşturan ve tanımlayan öğelerinin ortadan kaldırılmasının kent ve kentli hafızasında kayıplar yaratacağı yadsınamayacak bir gerçektir. Tanıma, güvenme, ait hissetme gibi duygular kişinin kente bağlılığını, yani kimliklendirmeyi ifade etmektedir. Bir kentte yeniyi inşa ederken eskinin/varolanın/yaşamış olanının veya yaşayanın tamamen yıkılıp yok edilmesi ve yeninin eskiden bağımsız inşa edilmesi yerine çeşitlenen kaygılara yanıt verebilecek farklı bakış açılarının, tasarım önerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Kentlerde yaşanan, içerik ve anlamıyla uyuşmayan /paralellik göstermeyen hızlı değişimler-dönüşümler, kentin mekânsal değişimiyle kent kimliğini etkilerken kentlinin algısını, belleğini ve kültürel yapısını da etkilemektedir. Değişimin kapsamına ve hızına bağlı olarak mekânların işlevleri, kullanım biçimleri ve sürekliliklerindeki farklılaşma sonucu oluşan olumsuz özellikli mekânlar, kentlinin kente yabancılaşmasına, aidiyet ve güven duygusunun azalmasına neden olmaktadır. Bağlamla ilişkisiz, kente dair konulara ilgisiz, yaşayanların gereksinimlerini dikkate almayan, özgünlüklerin kaybedildiği, yıkımların yaşandığı, geçmişin ve geleceğin göz ardı

edildiği politikalar ve uygulamalarıyla gerçekleşen hızlı yapılaşma süreci ile kentlerin ve kentsel mekânların özgün kaliteleri yok olmakta; farklılaşan kişi, grup, kurum, kurumsal oluşumlar, yasal-yönetmelik politikalar görev alanlarında, rollerin de gereken kaygının tam anlamıyla, gerektiği gibi duyulmadığı, söz konusu kaygıların Trabzon ve diğer kentlerimizde göz ardı edildiği yoğunlukla gözlenmektedir. Söz konusu kentsel dönüşüm uygulamaları; kuvvetli ve hızlı değişimlere sebep oluşturmakta ve kentlinin kentle olan ilişkisinde, çevreyi tanıma ve bağ kurma “oralı olma” duygusu açısından olumsuzluklar ortaya koymakta, uyum sağlayamama, kaybolmuşluk, ait hissetmeme ve güven duyamama gibi negatif duyguların oluşmasına zemin oluşturmaktadır. Devamında kent ve kentli kimliğinde olumsuz etkiler; özellikle belleğinin zedelenmesi ve sürdürülebilir özelliğinin kaybolması başlıklarında ortaya çıkmış ve çıkmaya da devam etmektedir. Bu bağlamda kentin tüm düzlemlerinde gerçekleşen olumsuz değişimler kentsel dış mekânlara; sokaklara-meydanlara/meydancıklara ve avlululara yansımakta, bu yansımalar da kent yaşayanlarının ve ziyaretçilerinin algılama, değerlendirme ve kimliklendirme oluşumlarında kopmalara, eksikliklere önemli ölçüde/etkilerle zemin hazırlamaktadır.

Ancak dikkat çekmek gerekir ki dönüşüm; sadece biçimsel bir kavram-olgu değil, Yer’in Ruhu’nun (Genius Loci) korunması, saklanması, geliştirilmesi, ortaya çıkarılması veya yeni öz’ler oluşturulması veya eklenmesi ile yüz bulan bir kavram-olgudur.

Trabzon kentsel dış mekânları konusunun Trabzon Kenti Geleneksel Dokusu’nda yer alan sokaklar-meydanlar/meydancıklar-avlular; kentlerin, kentsel mekânların, yaşama; yaşayan -yaşanan mekânları konuya zemin alındığında, tüm bunlar dikkate alındığında çağdaş yaşama mekânı oluşumlarına zemin hazırlayacak kaliteleriyle hâlâ var olmaya, hayatta kalmaya çalışmaktadır.

Kentin tarihinden, yaşadığı katmanlı oluşum sürecinden, aktüel durumundan ve geleceğe ait vizyonel oluşumlardan bağımsız düşünilemeyecek bir olgu olan kentsel yenileme-canlandırma-dönüşüm içerisinde, kentin, kentsel yaşamın, kentlinin ve kent ziyaretçilerinin gereksinim duyduğu, istediği, beklediği kentin yapı taşları konumundaki kentsel dış mekânların kuvvetle ve özenle ele alınması gerekmektedir.

“...Sokaklarımız bizim yüz akımızdır, müşterek malımızdır... Sokaklarımız evimizin salonu gibidir, evimiz kadar temiz olmalıdır,... Sokaklar insanları bağlayıcı, bir araya getirici, ulaştırıcı, nefes alma yerlerimizdir... Evlerin salonları gibidir, onlar kadar güzel olmalıdır...” Tellioglu, 1989, Akçaabat.

Yazarın İlgili Seçili Yayınlarından

1. MAKALELER

1.1. Uluslararası Hakemli Dergilerde Yayınlanan Makaleler (SCI & SSCI & Arts and Humanities)

1. “Kırsal Yerleşmelere İlişkin Tasarım Politikaları ve Araçlar, Design Policies and Means Related To Rural Settlements”, Z. Eminağaoğlu ile, Cilt (Vol.): 22, Sayı (No): 1 Mart (March) 2007, Ankara, s.157-163 (Exp-SCI).
2. Çevik, S., Vural, S., Tavşan, F., Aşık, Ö., “An Example to Renovation-Revitalization Works in Historical City Centres: Kunduracılar Street / Trabzon Turkey”, *Building and Environment* 43(2008) 950-962 (SCI-A Sınıfı).
3. Kentsel Odak Mekanlarındaki Görsel Odakların Sokak Sistemleriyle İlişkileri Anadolu Yerleşmeleri Örneği / The Relationship of Visual Focuses in Urban Focal Areas with Street Systems: The Example of Anatolian Settlements, Havva Kara Özdoğan ile, *Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 2024, 14(2), 550-567.
4. Alışveriş Merkezlerinin Kamusal Mekân Kurgusunda Etkili Öğeler ve İç Mekân Tipolojileri / Effective Elements and Interior Typologies in the Public Space Construction of Shopping Centers, Fatih Şahin ile, *E DEPATCH Journal of Design Planning and Aesthetics Research*, 2024, 3(1), 73-96.

1.2. Ulusal Dergilerdeki Yayınlar

1. “Bir Şehrin Hikayesi”, *Mimarlık Dergisi*, 256 (1994), s.69.
2. “Mimarlık ve Trafik Fonksiyonel-Teknik ve Görsel-Estetik Biçimlenmelerde – Farklı Boyutlarda Buluşma Gerekliliği”, *Trafik Dergisi*, Sayı 4, 2004, s. 20-21.
3. “Bir Şehrin Masalı”, KENT VE İNSAN, *Ruhun Gemisi, Şana Taka, Kültür Sanat Dergisi*, www.sanataka.com -info@sanataka.com , Sayı:1, Ekim-Kasım-Aralık, 2022, s. 6-9. ISSN: 2980-0161
4. “Edzard Reuter: Meine Zweite Heimat Türkei-Benim İkinci Vatanım Türkiye”, *Ruhun Gemisi, Şana Taka, Kültür Sanat Dergisi*, www.sanataka.com- info@sanataka.com, Sayı:5, Ocak- Şubat-Mart, 2024. ISSN: 2980-0161
5. “Grafiti ve Kent Mekanı”, Yavuz. E., *Ruhun Gemisi, Şana Taka, Kültür Sanat Dergisi*, www.sanataka.com- info@sanataka.com, Sayı:5, Nisan-Mayıs-Haziran, 2024. ISSN: 2980-016
6. “Açıkhava Sanat Galerileri -SANAT-Köy Ötlingen-Örneği” *Ruhun Gemisi, Şana Taka*, Online Zeitschrift für Kultur und Kunst, www.sanataka.com-info@sanataka.com, Sayı:7, Juli-August-September, 2024. ISSN:2980-0161

7. “Kahve-Kahvehaneler-Kafeler Üzerine”, *Ruhun Gemisi, Şana Taka, Online Kültür-Sanat Dergisi*, www.sanataka.com- info@sanataka.com, Sayı:10, Nisan-Mayıs-Haziran, 2025. ISSN: 2980-0161
8. “Trabzon Kunduracılar Caddesi Yenileme-Canlandırma Projesi”, Çevik, S., Vural, S., Tavşan, F., Aşık, Ö., *Yerel Kimlik Dergisi*, Aralık 2005, cilt.1, ss.15-25.

2. KİTAPLAR VE BÖLÜMLER

2.1. Kitap Bölümleri –Uluslararası

1. “Dialogue of Urban Spaces and Memories- I: Related Definitions, Concepts, Theories”, Çevik, S., Yetim, E., Sağlam, Ş., Kalmuk, D., *Landscape Research II*, Demirel, Ö. ve Düzgüneş, E. (edt.), *Livre de Lyon*, 2022, Lyon, Fransa.
2. “Dialogue of Urban Spaces and Memories- II: An Example Study From Turkey-Trabzon City”, Çevik, S., Yetim, E., Sağlam, Ş., Kalmuk, D., *Landscape Research II*, Demirel, Ö. ve Düzgüneş, E. (edt.), *Livre de Lyon*, 2022, Lyon, Fransa
3. Urban Spaces As The Realization Space of Art, Urban Spaces: Typology, Media, Art And New Perspectives, *Livre de Lyon*, Yavuz, E., Çevik, S., 2023, Lyon, Fransa, s.197-222. ISBN: 978-2-38236-587-8.
4. Urban Spaces: Street – Square –Courtyard Typologies, Urban Spaces: Typology, Media, Art And New Perspectives, *Livre de Lyon*, Çevik, S., Özdoğan, H., 2023, Lyon, Fransa, s.47-82.
5. Urban Places, Daily Life and Identity Construction, Urban Spaces As TheRealization Space of Art, Urban Spaces: Policiesand Identity, *Livre de Lyon*, Şahin, F., Çevik, S., 2023, Lyon, Fransa, s.209-233
6. Urban Spaces In The Context of Competitions: Their Changing Shapes And Actual Meanings, Urban Spaces: Policiesand Identity, *Livre de Lyon*, Çevik, S., Özdoğan, H., 2023, Lyon, Fransa, s.1-46.

2.2. Kitap Bölümleri – Ulusal

1. Büyük-Yeni Kentsel Projelerde Dış Mekân Oluşumu ve Yaya Mekâmına Yaklaşımlar, Kent Merkezlerinde Yaya İzleri Atölyesi, Editör: N. Kuloğlu, H. Acar, A. Yavuz, K. Günay, TMMOB Şehir Plancıları Odası, s. 58-70, Aydan Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş., Ekim 2016 Trabzon, ISBN: 978-605-01-0915-3 Editörler: Nilgün Kuloğlu, Habibe Acar, Aysel Yavuz, Kadir Günay.

2.3. Kitap Editörlüğü

1. Kentsel Mekanlar: Tipoloji, Medya, Sanat ve Yeni Perspektifler, Editör Çevik, S., Demirel, Ö., Özdoğan, H. İle, 2023, *Livre de Lyon*, Lyon, Fransa, ISBN: 978-2-38236-587-8
2. Kentsel Mekânlar: Politikalar ve Kimlik, Editör, Çevik, S., Demirel, Ö., Özdoğan, H. , 2023, *Livre de Lyon*, Lyon, Fransa, ISBN: 978-2-38236-587-8

3. KONFERANSLAR VE TEBLİĞLER

3.1. Uluslararası Konferanslarda Sunulan Tebliğler

1. Possibilities and Probable Relations Presented by Physical-Structural, Spatial Environment", 4 International Building and Life Congress, Booklet, 12-17 May 1992, Chamber of Architects, Bursa Section, Bursa, Türkiye, s.19-29.
"Fiziksel-Yapısal Mekânsal Çevrenin Sunduğu Olanaklar ve Olası İlişkiler", 4. Uluslararası Yapı-Yaşam Kongresi, Bildiriler Kitabı, 12-17 Mayıs 1992, Mimarlar Odası Bursa Şubesi, Bursa, s. 16-28.
2. "Modernisation of Traditional Open-Spaces", Ertürk Z., Ertürk, S., Usta, Aile, Innovations In Management, Maintenance and Modernisation of Buildings, CIB Conference, 28-30 Ekim 1992 Rotterdam-Hollanda.
3. "Our Street", 5. International Building and Life Congress Booklet, 4-9 May 1993, Chamber of Architects, Bursa Section, Bursa, Türkiye.
"Bizim Sokak", 5. Uluslararası Yapı-Yaşam Kongresi, Bildiriler Kitabı 4-9 Mayıs, 1993, Mimarlar Odası Bursa Şubesi, Bursa, Türkiye, s. 255-264.
4. "Where Are The Gardens?", 6 International Building and Life Congress Ökten, N. ile 3-8 May, 1994, Chamber of Architects, Bursa Section, Bursa, Türkiye.
"Bahçeler Nerede?", 6. Uluslararası Yapı-Yaşam Yeri Mimarlar Odası Bursa Şubesi, 3-8 Mayıs, 1994, Bursa.
5. "Analysis of The Public and Private Spaces in The Traditional and The Contemporary Living Environment" 7. International Building and Life Congress 27-29 May 1995, Chamber of Architects, Bursa Section, Bursa, Türkiye
"Özel-Kamusal Mekân Olgusunun Geleneksel ve Günümüz Yaşama Çevrelerinde İncelenmesi", 7. Uluslararası Yapı-Yaşam Kongresi, Bildiriler Kitabı, 27-29 Mayıs 1995, Mimarlar Odası Bursa Şubesi, Bursa, s.104-114.
6. "House and Neighbourhood From the Inhabitant's Viewpoint", International Symposium on "Culture & Space in Home Environment", IAPS, İstanbul, 4-7 Juni, 1997, İstanbul, 67-75.
7. "Traditional Turkish City-Urban Space Concept and House and Home Environment", Small Towns Housing Identity, IFHP Urban Planning Summer School, -Juli 27-August 9, 1997, KTÜ, Trabzon, Türkiye, 56-57.
"Geleneksel Türk Kenti-Kentsel Mekân Kavramı ile Ev ve Ev Çevresi", Küçük Kasaba Konut Kimliği, IFHP Kent Planlama Yaz Okulu, 27 Temmuz-Ağustos 1997, TU Karadeniz, Trabzon, Türkiye, s. 56-67.
8. "The Use of Green in Ottoman Cities-Bursa and Its Region as an Example" "Osmanlı Kentinde Yeşil Kullanımı, Bursa ve Yakın Çevresinde Örneklenmesi", Beşgen, A., Tuluk, İ., Vural, S., Cordan, Ö., 11. Yapı ve Yaşam Kongresi, 6-9 Mayıs, 1999, Mimarlar Odası Bursa Şubesi, Bursa, Türkiye, 85-110.
"Osmanlı Şehirlerinde Yeşilin Kullanımı-Bursa ve Bölgesi Örneği-Osmanlı Kentinde Yeşil Kullanımı, Bursa ve Yakın Çevresinde Örneklenmesi", Beşgen, A.,

- Tuluk, İ., Vural, S., Cordan, Ö., 11. Yapı ve Yaşam Kongresi, 6-9 Mayıs, 1999, Mimarlar Odası Bursa Şubesi, Bursa, Türkiye, 85-110.
9. "Renovation/Revitalization Works in the city centers an example to pedestrian shoppingareas: Trabzon Kunduracılar Street", Tavşan, F., Vural, S., Aşık, Ö., Livable Environments & Architecture, International Congress, Livenarch 2003, KTÜ Mimarlık Bölümü, Trabzon, Türkiye, s. 222-246.
- "Şehir Merkezlerinde Yenileme/Canlandırma Çalışmaları Yaya Alışveriş Alanlarına Bir Örnek: Trabzon Kunduracılar Caddesi", Tavşan, F., Vural, S., Aşık, Ö., Yaşanabilir Çevreler & Mimarlık, Internationales Kongress, Livenarch 2003, 1-4 Temmuz 2003, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, Türkiye, 222-246.
10. "From Bazaar to Shopping Centers: Historical Development and Typologies" / "Çarşıdan Alışveriş Merkezlerine: Tarihsel Gelişim ve Tipolojiler", Şahin, F., Geleceği Tasarlamak, 6. Uluslararası Sinan Sempozyumu, Trakya Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, 29-30 Nisan 2010, Edirne.
11. "From Past to Present A Critical Approach About the Urban Development Process in Turkey -Geçmişten Günümüze Türkiye'deki Kent Gelişim Sürecine Eleştirel Bir Bakış"(Çağrılı), International conference on architecture, civil and urban development at the beginning of the third millennium, IACUT- Association of Iranian Architecture, Tahran, 24 Temmuz 2015, İran.
12. "Architectural-Urban Formation and Safe Environment Presentation in Urban-Public Spaces" 7th International Symposium on Children at Risk and in Need of Protection: Urban Security and Juvenile Delinquency.
- "Kentsel-Kamusal Mekanlarda Mimari-Kentsel Biçimlenme ve Güvenli Ortam Sunumu", İlkey Canan Okkalı (2. İsim), 7. Uluslararası Risk Altında ve Korunması Gereken Çocuklar Sempozyumu: Kentsel Güvenlik ve Çocuk Suçluluğu, SAMER (Polis Akademisi Suç Araştırmaları ve Kriminoloji Araştırma Merkezi) 11-13 Aralık 2015, Antalya.

4. BİLDİRİLER-ULUSAL

1. "Düzensiz Kentleşmenin Sokak Mekânında İncelenmesi", Çevre-1986 Sempozyumu, Haziran, 1986, Malatya, İnönü Üniversitesi 5-8.
2. "Trabzon Sokaklarında Mekân Oluşumu-Fiziksel Mimari Mekan Kimliği", Geçmişten Geleceğe Trabzon Ulusal Sempozyumu, 23-25 Ekim 1991, KTÜ, Trabzon.
3. "Trabzon Kenti Taş Yapı Konut Mimarisi ve Yapıların Yoğunlaştığı Sokaklar-Dizi Konutlar Üzerine Bir İnceleme", Velioğlu, A., Geçmişten Geleceğe Trabzon Ulusal Sempozyumu, 23-25 Ekim 1991, KTÜ, Trabzon.
4. "Fiziksel-Mimari Mekân Kimliğinin Değerlendirilmesinde Tipolojik Bir Yaklaşım ve Ögeler Analizi", 2. *Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Bildiriler Kitabı*, 21-24 Mayıs 1992, MSÜ İstanbul, s.119-126.
5. "Konut Yakın Çevresi Ölçeğinde İlgili Kaliteler-Kimlik ve Kimliklendirme", 5. *Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, 12-13 Mayıs 1994, İstanbul, Bildiriler Kitabı*, 298-310.

6. “Korunması Gerekli Kentsel-Kamusal Mekanlar ve Trabzon Kemeraltı: Alışveriş Sokağı Örneği”, Usta, G., Usta, A., 3. Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulamalar Kolokiyumu, 13-14 Nisan 1995, MSÜ, İstanbul.
7. “Maket-Cephe’lerde Sokaklar”, 6.Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, 16-17 Mayıs, 1995, MSÜ, İstanbul.
8. “Kentsel Mekânlarda-Mikro Ortam Tasarımlarında Yeşilin Etkileri”, Demirel, Ö., Acar, C., Ejdemir, N., Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, 16-17 Mayıs 1995, MSÜ, İstanbul.
9. “Kentsel Buluşma Mekanları: Köşeler ve Odak Noktaları”, Kara, H., 6. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, 17 Mayıs 1995, MSÜ, İstanbul.
10. “Geçişler-Girişler-Kapılar ve Mekansal Etkileri”, *Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyum, Bildiriler Kitabı*, 5-7 Haziran 1995, İTÜ, İstanbul, s.94-104.
11. “Kentsel Kimlik Ögelerinin İlişkili Konumu ve İlgili Yollar Sistemi”, Demirel, Ö., Kara, H., 7. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, 23-24 Mayıs 1996, İstanbul.
12. “Kaybedilen Mekânlar”, Özdoğan, H., 9. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Mayıs 1998, MSÜ, İstanbul.
13. “Kentsel-Bölgesel Kimlik Kapsamında Doğu Karadeniz Sahil Kentleri Örneğinde Analitik Bir Çalışma”, Ustasüleymanoğlu, T., Yaprak, Ö., Yıldırım, A., 9. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Mayıs 1998, MSÜ, İstanbul.
14. “Bir Kentsel Koruma-Yenileme-Canlandırma Projesi: Trabzon Kunduracılar Caddesi”, Trabzon, Vural, S., Tavşan, F., Aşık, Ö., 1. Ulusal Mimari Koruma Proje ve Uygulamalar Sempozyumu, TMMOB Mimarlar Odası, 5-6 Şubat 2010, Ankara.
15. “Kent Meydanlarında Yapılı Çevre-Kullanıcı Etkileşimi: Trabzon Belediye Meydanı Örneği”, H. Özdoğan, Çevre-Tasarım Kongresi-Hakemli, Uludağ Üniversitesi Mimarlık Bölümü, 12-13 Aralık 2013, Bursa.
16. “Büyük-Yeni Kentsel Projelerde Dış Mekan Oluşumu ve Yaya Mekânına Bakışlar” (Çağrılı), Kent Merkezlerinde Yaya İzleri- Sempozyum ve Atölye Çalışması 11-14 Mart 2015, 11 Mart 2015 Çarşamba, Organizasyon: TMMOB Şehir Plancıları Odası Trabzon Şubesi, KTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, KTÜ Mimarlık Bölümü, KTÜ Peyzaj Mimarlığı Bölümü, KTÜ, Osman Turan Kongre ve Kültür Merkezi, Trabzon.

5. KONFERANSLAR VE SEMİNERLER

5.1. Ulusal Konferanslar Seminerler

1. Eski Sokaklardaki İlkelerin Çağdaş Sokaklarda da Kullanılabilirliğinin Araştırılması, Doktora Semineri, KÜ Mimarlık Bölümü, Trabzon, 1985.
2. Sokak Mekânında Devinimsel Algılamamanın Görsel Analiz Teknikleriyle İncelenmesi, Doktora Semineri, Bölüm Semineri Şehirsel Tasarım ve Planlama Kuram-Teknikleri, Yıldız Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1986.

3. Eski Dokudan-Dokuya Göçler, Bölüm Semineri, KTÜ Mimarlık Bölümü, Trabzon, 1991 (Bu seminer yeniden düzenlenerek 1. Kentsel Koruma ve Uygulamalar Kongresu'na bildiri olarak sunulmuş ve yayınlanmıştır).
4. "Trabzon'da Kentsel Dönüşüm ve TOKİ, RED, UMOB Ulusal Öğrenci Buluşması 2014, 19-27 Haziran, KTÜ, Trabzon.

5.2. Uluslararası Konferanslar Seminerler

1. "Die historische Strassenräume der Stadt Trabzon- Trabzon Kentinin Eski-Tarihi Sokakları ", Berlin Teknik Üniversitesi, Kent ve Bölge Planlama Enstitüsü, Haziran, 1988.
2. "Strassenräume in der Türkei-vom Sozialverhalten bis zur Farbe- Türkiye' de Sokak Mekanı-Sosyal Davranış/İlişkilerden Renge Kadar ", Stuttgart Üniversitesi, Mimarlık ve Kent Planlama Fakültesi, Şehircilik Enstitüsü, Kentsel Tasarım Bilim Dalı, Haziran, 1996.
3. "Siedlungen an der Küste der Nord-Ost-Karadeniz Türkei und städtisch – regionale Identitätsmerkmale- Doğu Karadeniz Bölgesi Sahil Yerleşmeleri ve Kentsel Bölge/Dizimsel Kimlik Değerleri", Stuttgart Üniversitesi, Mimarlık ve Kent Planlama Fakültesi, Şehircilik Enstitüsü, Kentsel Tasarım Bilim Dalı, Ağustos, 1999.
4. "Anatolisch- türkische Städte und Stadträume-Anadolu Türk Kenti ve Kentsel Mekanları", Seminar: die orientalische Stadt im Wandel der Zeiten, 12.11.2007, 14.00, Raum 10.07 im Kollegengebäude 1 der Universität Stuttgart, Stadtmitte, Keplerstr. 11, Stuttgart, Almanya.
5. "Zusammenhänge zwischen sozialer Umwelt und Stadtform in gegenwärtigen türkischen Städten - Günümüz Türk Kenti'nde sosyal Çevre ve Kent Formu Arasındaki İlişkiler", Erasmus Programı Kapsamında, Department für Raumentwicklung Infrastruktur- und Umweltpolitik: IFOER (Fachbereich Örtliche Raumplanung) ve SKuOR (Arbeitsbereich für Stadtkultur und öffentlicher Raum), 28 Haziran 2010, Saat 18.00, Fakultät für Architektur und Raumplanung der TU Wien, Karlsgasse 13/1, Seminarraum 268/1.
6. "Städtische Komponenten in den traditionellen türkischen Stadtstrukturen -im Zusammenhang zwischen sozialer Umwelt und alltägliches Leben"- "Geleneksel Türk Kent Struktürlerinde Kentsel Ögeler-Sosyal Çevre ve Günlük Yaşantı Arasındaki İlişkiler Kapsamında, Vortrag im Rahmen Multiple Stadtlandschaften -10 Orte Hamburg WS 2010/2011, Stadtplanung-Städtebau und Quartierplanung, HCU Hafen City Universität Hamburg.
7. "Gecekondu... Einfach und Informell Wohnen und Leben in der Türkei-Gecekondu Yerleşmeler... Türkiye'de Informel İkamet ve Yaşam", Vortrag im Rahmen Informelle Verfahren auf Quartier- und Stadtteilebene WS 2010/2011, Stadtplanung-Städtebau und Quartierplanung, HCU Hafen City Universität Hamburg.
8. Freiraumtypologien-Andere Freiräume und Erste Ergebnisse, Workshop-Professionell: Freiraum+, Midterm-Workshop zum Forschungsprojekt "Freiraumtypologien in Hamburg", Hafen City Universität Hamburg, Professur für Quartierplanung und Städtebau, Freitag, 18. Februar 2011, Averhoffstr. 38, Raum 372.

9. “Traditionelle Bauweise und Stadtstrukturen in der Türkei- Türkiye’ de Geleneksel Yapılaşma Tarzı ve Kent Strüktürleri”, Stuttgart-Istanbul Ortak Proje Çalışması 2. Ayağı: İstanbul Proje Ortak Çalışması Haydarpaşa İstasyonu ve Çevresi, Kadıköy-İstanbul, 6-11 Mayıs 2015, MSGSÜ Konferans Salonu, 8 Mayıs 2015, KTÜ, MSGSÜ, Stuttgart Üniversitesi, İstanbul.

6. WORKSHOPLAR

6.1. Workshoplar -Ulusal

1. Kent Belleği Sürdürülebilirliği ile Kentli Olmak / Kentlilik Bilinci Arasındaki İlişki, Kent-Bellek: Trabzon – Kayıp İzler Atölyesi, Prof. Dr. Sonay ÇEVİK, Gizem Seymen, Kübra Sağlam, KTÜ Mimarlık Bölümü, Erdem Aksoy EDL, 25-27 Kasım 2022, Trabzon.

6.2. Uzman Workshoplar -Uluslararası ve Ulusal

1. Marka Şehir Trabzon Strateji Çalıştayı, 23-24 Mayıs 2015, Trabzon Novotel, KTÜ temsiliyeti ve görevlendirmesinde, Organizasyon: TIAB (Trabzon İş Adamları ve Bürokratlar Derneği) ve bnu (Bizim Neslin Uşakları), Marka Şehir Trabzon Strateji Çalıştayı Yönetici Raporu, Marka Şehir Trabzon Strateji Çalıştayı Raporu (İki cilt olarak basıldı).
2. Kentsel Tasarım Rehberlerinin Hazırlanması Projesi- Arama Konferansı İstanbul, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Kentsel Tasarım Uygulama ve Araştırma Merkezi, MSGSÜ, İstanbul, 21 Mayıs 2016.
3. Kentsel Tasarım Rehberlerinin Hazırlanması Projesi- Arama Konferansı Ankara, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Kentsel Tasarım Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara Hilton GardenInn, Ankara, 28 Eylül 2016.

7. BİLİMSEL ARAŞTIRMA ÇALIŞMALARI VE RAPORLARI

7.1. Araştırma Raporları-Uluslararası

1. “Wechselbeziehungen zwischen gebauter Umwelt und sozialem Leben am Beispiel der Strassenräumen der Stadt Trabzon”, DAAD, TU Berlin, Almanya, 1988.
2. Wechselbeziehungen zwischen gebauter Umwelt und sozialem Leben am Beispiel der Strassenräumen der Stadt Trabzon, Forschungsbericht 2 (das an den DAAD abgegebene Bericht), TU Berlin, 1988.
3. “Gestaltungsphänomenen und Gestaltungs -empfehlungen für die öffentlichen Räume und mit ihrer Anwendung in der Praxis“, SI-Städtebau-Institut, Architektur und Stadtplanung, Universität Stuttgart, Almanya, 1996.
4. “Die Untersuchung von Beispielen realisierter nachhaltiger Stadterneuerung und Ihre Auswirkung auf die Lebensqualität der Einwohner“, SI-Städtebau-Institut, Architektur und Stadtplanung, Universität Stuttgart, Almanya, 1999.
5. “Neue Städtebauliche Projekte in Konversionsgebieten“, SI-Städtebau-Institut, Architektur und Stadtplanung, Universität Stuttgart, Almanya, 2006.

7.2. Araştırma Raporları–Ulusal

1. “Bizim Sokak 1-2”, 1989: Kişisel Araştırma, Ara Ürünler Bildiri Olarak Yayınlandı.
2. “Fiziksel ve Sosyal Çevreye Sunduğu Olanaklarla Bahçe Mekânı”, 1989: Kişisel Araştırma, Araştırma Destekli Bildiriler hazırlandı.
3. “Yaşayanların Dilinden Sokaklar”, 1989: Kişisel Araştırma, Araştırma Destekli Bildiri ve MakalelerH hazırlandı
4. Anatolisch- Türkische Städteund Stadträume: Seit Antikebis Heute, persönlich-durchgeführte Forschung, Suchenach Finenzielle Unterstützung, 1982-
5. Trabzon Kenti Dış Mekânları/Sokak Mekânları: Yaşayanların Değerlendirmesinde Kentsel-Mimari Oluşumlar ve Sosyal Olaylar (Türkiye’deki diğer Kentlerle İlişki İçerisinde), Kişisel Araştırma, 1982-, Kitap olarak hazırlanıyor.
6. Zamanımız Türk Kentlerinde Kent Formu ve Sosyal Çevre Arasındaki İlişkiler Üzerine, weiterführt, als Vortraegeveröffentlicht

8. SERGİLER (kitap içinde özetle verildi)

9. RÖPORTAJLAR-TV PROGRAMLARI- TOPLANTILAR/SEMİNERLER-

9.1. Röportajlar (Gazete ve Dergiler)

1. Gazete- Röportaj: *Bursa Haber*, Trabzon Sokaklarına Duygu Yüklü Yolculuk, 15 Temmuz1994,Bursa.
2. Bülten-Röportaj: *KTÜ Bülteni*, Sokaklarımız Konulu Sergi Büyük Beğeni Kazandı, 1996, Sayı 63, s.6.
3. *Milliyet* Gazetesi-Söyleşi/Haber, İsmi Siegel: “Almanları sokağa Türkler çıkarttı!... 30 Temmuz 2008,s. 10, Stuttgart-Almanya.
4. Aaaa, Siz Hiç Türklere Benzemiyorsunuz! Almanya’ de Türk Olmak, İsmi Siegel: “Almanya’ yı Biz Cıvıl Cıvıl Yaptık”, Özyapım oHGH@vuzYayınları, Mesel, Almanya, 2009, s. 207-215.
5. “Tren istasyonları kentleri” Sergi -Uluslararası Ortak Çalışma, Stuttgart Üniversitesi Proje Partner, KTÜ Proje Partner, 22 Mart 2016, SalıTAK Kadıköy TAK Röportaj <http://takortak.org/blog/tren-istasyonlari-kentleri-sergi-roportaji/>
6. KTÜ-Stuttgart Üniversitesi Ortak Proje Çalışması Sürecinin Ardından, Türk-Alman Ortak Proje Çalışması: Stuttgart 21, Rosensteinviertel Stuttgart Almanya, (KTÜ, MSGSÜ) Haydarpaşa Tren İstasyonu – Kadıköy / İstanbul (Stuttgart Üniversitesi), KTÜ WEB Haberler, 01.04.2016.
7. Baupläne für den Stuttgarter Norden, Städtebauauf Türkisch Stuttgarterzeitung, Nachricht: Eva Funke 25.06.2017.
8. Web Yayın- KTÜ Mimarlık Öğrencilerinin Stuttgart Rosensteinviertel Bölgesi İçin Hazırladıkları Fikir Projeleri Sergisi Stuttgart-Almanya’da*, KTÜ-Stuttgart Üniversitesi Ortak Proje Çalışması Bağlamında Mimarlık Bölümü Öğrencileri tarafından Almanya-Stuttgart’ta Rosensteinviertel Bölgesi için geliştirilen fikir

projeleri Sergisi, KTÜ Prof. Dr. Sonay Çevik, Stuttgart Üniversitesi Mimarlık ve Kent Planlama Fakültesi; SI- StaedtebaulicheInstitut ,den: Prof. Dr. -Ing. Helmut-Bott ve LehrstuhlInternationalerStaedtebau danProf. Dr. -Ing. Astrid Ley ve Stuttgart 21 -Infoladenauf der PragStuttgart 20 Haziran 2017, Stuttgart‘ ta Info-Laden Stuttgart 21“Auf der Prag“ e.V. <http://www.ktu.edu.tr/gsf-duyuru19494>

9. İki Vadi Kimliğinden Koparıldı, KTÜ Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Çevik, kente ayna tuttu, Trabzon haberleri, Günebakış Gazetesi, 24.05 2021.

9.2. TV-Radyo Programları

1. TV- Röportaj: Sokaklarımız Sergisi Üzerine, Kuzey TV, 10 Nisan 1999, Trabzon.
2. TRT- Röportaj: Mimar Sinan Haftası ve Sokaklarımız Sergisi Üzerine, 9 Nisan 1999, Trabzon.
3. TRT 2, Akçaabat Orta Mahalle Üzerine, Mart 2003.
4. Trabzon TV, Kunduracılar Caddesi-Yenileme-Canlandırma Çalışması Üzerine, Temmuz 2003
5. Trabzon TV, Kunduracılar Caddesi-Yenileme-Canlandırma Çalışmaları Üzerine, Ekim 2003
6. Trabzon TV, Kunduracılar Caddesi-Yenileme-Canlandırma Çalışmaları Üzerine, Şubat 2004
7. Zigana TV; Kunduracılar Caddesi-Yenileme-Canlandırma Çalışmaları Üzerine, Şubat 2004
8. TRT Trabzon Radyosu, Yeni Pojeler ve Kent Kimliği Üzerine, 31.03.2009
9. TRT Trabzon Radyosu, Sanatın Hayatımızdaki Yeri, Dünya Sanat Günü, 15 Nisan 2016, Trabzon
10. Sanat Üzerine, TRT Trabzon Radyosu, 07.01.2018

10. TEZLER

10.1. Kendi Tezleri

1. *Sokaklarda Mekân Oluşumuna Trabzon Ölçeğinde Tipolojik Bir Yaklaşım Örneği*, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), KTÜ, Trabzon 1984, s.238.
2. *Mekân-Kimlik Kimliklendirme, Trabzon Sokakları Örneği*, Doktora Tezi (Basılmamış), KTÜ Müh.Mim.Fak. Mimarlık Bölümü, Trabzon 1991 s.297.

10.2. Yönetilen Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri

10.2.1. Yüksek Lisans Tezleri

1. *Kentsel Buluşma Mekânları; Köşeler ve Odak Noktaları*, H. Kara, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 1995.
2. *Kırsal Yerleşmelerde Dış Mekân Organizasyonu, Artvin İli Köyleri*, Z. Kantar, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 1998.

3. *Kent Merkezinde Yaya-Alişveriş Mekânları-Kunduracılar Caddesi Örneğinde Yenileme-Canlandırma Çalışması*, M. Emiralioğlu Özkazanç, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 1998.
4. *Doğa Etkin Yerleşmeler DKB Sahil Şeridinde Balıkçı Köyleri Örneğinde İncelenmesi*, F. Erşen, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, Eylül 2003.
5. *Alişveriş Merkezlerinin Biçimlenmesinde Önemli Boyutlardan Kamusal Mekân ve Kamusal Olgusu*, F. Şahin, KTÜ. Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, Ağustos, 2005.
6. *Kent Merkezinde Yaya Bölgeleri Planlaması ve Yaya Mekanları Tasarımı, İlgili Politikalar*, Ö. Aşık, KTÜ, Trabzon (devam etmedi).
7. *Mimarlıkta İhtişam*, D. Yılmaz, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, Ağustos 2006.
8. *Farklı Boyutlarıyla Kentsel Avlular*, E. Yoldaş, KTÜ. Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, Nisan 2010.
9. *Kentsel Tasarım-Mimarlık ve Medya*, Y. Hoca, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, Haziran 2011.
10. *Kentsel Mekânda Sanat ve Kalıcılık Üzerine*, Esmanur Yavuz, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 2023.
11. *Döngüsel Kentler, Moğolistan Örneği/Zyklische Städte*, Nyambat Buyantogtokh, TU Karadeniz, Trabzon, 2022, devam ediyor, *Zyklische Städte*, Nyambat Buyantogtokh, TU Karadeniz, Trabzon, 2022 -weiterführt

10.2.2. Doktora Tezleri

1. *Türkiye’de Meydanlar*, H. Özdoğan, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, Ekim 2002.
2. *Kırsal Yerleşmelerde Dış Mekân Organizasyonu, İlgili Politikalar ve Değerlendirmeler*, Z. Kantar Eminağaoğlu, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, Eylül 2004.
3. *Mimarlıkta Teknoloji ve Bilimin Etkilerinin “Mimar- Mimarlık Mesleği-Mimari Ürün” Başlıklarında İncelenmesi*, S. Vural, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, Kasım 2005.
4. *Baraj İşleyiş Süreçlerinde Sosyal ve Fiziksel Çevre Etkileri-Doğu Karadeniz Bölgesi Barajları*, Ç. Çolak, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, Eylül 2008.
5. *Kentsel-Kamusal Mekân Olgusunun Günümüz Alişveriş Merkezlerinde Fiziksel-Sosyal Bağlamda İncelenmesi*, F. Şahin, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, Mayıs 2011.
6. *Mimarlıkta Farklılaşan Ölçeklerde/Düzlemlerde İhtişam Olgusunun İncelenmesi*, D. Yılmaz, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, Mayıs 2011.
7. *Kentsel Mekândan Mimari Mekâna Su Ögesi*, Ş. H. Sağlam, süreç kesintide
8. *Kentsel Ara-Geciş Mekânlarında /Yüzeylerinde Sanatsal Olusumlar ve Roller*, Esmanur Yavuz, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 2023, devam ediyor.

